

МВС України
Харківський національний університет внутрішніх справ

СУЧАСНА ЄВРОПЕЙСЬКА ПОЛІЦЕЇСТИКА ТА МОЖЛИВОСТІ ЇЇ ВИКОРИСТАННЯ В ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Збірник тез доповідей учасників
міжнародної науково-практичної конференції

(Харків, 11 квітня 2019 р.)

Харків
ХНУВС
2019

УДК 351.74(4+477)(082)
С91

*Друкується відповідно до доручення
Харківського національного університету внутрішніх справ
від 25.02.2019 № 26*

- Сучасна** європейська поліцейстика та можливості її
С91 використання в діяльності Національної поліції України : зб.
тез доп. учасників міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 11 квіт.
2019 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. —
Харків : ХНУВС, 2019. — 268 с.

У збірнику розглядаються актуальні проблеми правового регулювання діяльності Національної поліції України, забезпечення прав і свобод людини в діяльності органів поліції, перспективи розвитку ювенальної превенції в наукових дослідженнях і в діяльності поліції, особливості формування поліцейського права як наукового напрямку в системі адміністративного права, іноземний досвід діяльності органів поліції.

УДК 351.74(4+477)(082)

*Матеріали викладені в авторській редакції з незначними коректорськими правками.
Відповідальність за точність поданих фактів, цитат, цифр і прізвищ несуть автори
та їх наукові керівники.*

*Електронна копія збірника безоплатно розміщується у відкритому доступі на сайті
Харківського національного університету внутрішніх справ (<http://www.univd.edu.ua>) у розділі
«Видавнича діяльність. Матеріали науково-практичних конференцій, семінарів тощо»,
а також у репозитарії ХНУВС (<http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/>).*

ЗМІСТ

СВІТЛИЧНА Ю. О.	
ЗАХОДИ ЮВЕНАЛЬНОЇ ПРЕВЕНЦІЇ В ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ.....	10
КОВАЛЕНКО В. М.	
ВЗАЄМОДІЯ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ТА НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ.....	12
АБРОСЬКІН В. В.	
УДОСКОНАЛЕННЯ НОРМАТИВНИХ ЗАСАД ТА ОРГАНІЗАЦІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЮ ПОЛІЦІЄЮ УКРАЇНИ ПУБЛІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ АНТИТЕРОРИСТИЧНОЇ ОПЕРАЦІЇ.....	14
КЛИМЕНКО І. В.	
ОСВІТА І ОСВІЧЕНІСТЬ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДИСКУРС	19
СОКУРЕНКО В. В.	
ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ЗДОБУТКІВ СУЧАСНОЇ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ПОЛІЦЕЙСЬКОЇ НАУКИ ПІД ЧАС ПІДГОТОВКИ ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ	21
БАНДУРКА О. М.	
ПОЛІЦЕЙСТИКА ЯК ГАЛУЗЬ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА	23
ДАНИЛЬЧЕНКО Ю. Б.	
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВИХ ЗАСАД ПРОТИДІЇ ТЕРОРИЗМУ В УКРАЇНІ	26
БЕХ О. В.	
ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОРГАНАМИ ПОЛІЦІЇ ЗАКОННОСТІ ТА ПРАВОПОРЯДКУ НА ТЕРИТОРІЇ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	27
ШВЕЦЬ Д. В.	
ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ПІДГОТОВКИ ПРАЦІВНИКІВ ПІДРОЗДІЛІВ ЮВЕНАЛЬНОЇ ПРЕВЕНЦІЇ ЯК НЕОБХІДНА ПЕРЕДУМОВА ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ДІТЕЙ.....	29
БАКУМОВ О. С.	
ІДЕЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ДЕРЖАВИ В НАУЦІ ПОЛІЦЕЙСТИКИ ДОРАДЯНСЬКОЇ ДОБИ.....	31
КУЗНЕЦОВ М. В.	
ЗАВДАННЯ ТА ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕПАРТАМЕНТУ ОПЕРАТИВНО- ТЕХНІЧНИХ ЗАХОДІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ	33
КРИВОРУЧКО А. В.	
ПРАВОВИЙ СТАН І НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ ПОЛІЦІЇ ОСОБЛИВОГО ПРИЗНАЧЕННЯ	35
ДУДАРЕЦЬ Р. М.	
ТЕНДЕНЦІЇ ТА НАПРЯМКИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПОЛІЦЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ СЛІДЧОЇ І КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ	37
РОХМАНІЙКО Г. Ю.	
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЖИТЛОМ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ НА УМОВАХ ПІЛЬГОВОГО ФІНАНСОВОГО ЛІЗИНГУ	39
ГОРЯЧЕНКО Р. І.	
ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ЕКСПЕРИМЕНТУ З УПРОВАДЖЕННЯ НОВИХ ФОРМ І МЕТОДІВ РОБОТИ ГОЛОВНОГО УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ В КІРОВОГРАДСЬКІЙ ОБЛАСТІ.....	41
KORHONEN T.	
THE ROLE OF THE POLICE AS A COMMUNICATOR IN SOCIETY.....	42
БЕЗПАЛОВА О. І.	
ЗАКОРДОННИЙ ДОСВІД ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ У СФЕРІ ЗАХИСТУ СВІДКІВ, У ТОМУ ЧИСЛІ В КОНТЕКСТІ ЇХ МІЖДЕРЖАВНОГО ПЕРЕСЕЛЕННЯ (ПЕРЕМІЩЕННЯ), ТА МОЖЛИВОСТІ ЙОГО ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ В УКРАЇНІ	44
АНАНЬЄВА Є. А.	
ФІНАНСУВАННЯ ПОЛІЦІЇ У ВЕЛИКОБРИТАНІЇ	46

АРТЕМЕНКО І. А.	
РОЛЬ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРОЦЕСУАЛЬНИХ НОРМ У МЕХАНІЗМІ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО РЕГУЛЮВАННЯ	48
БАНДУРКА С. С.	
НАЦІОНАЛЬНА ПОЛІЦІЯ УКРАЇНИ ЯК СУБ'ЄКТ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	50
БОБРО Н. В., ГІРЕНКО С. П.	
ДО ПИТАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ.....	52
БРИГАДИР І. В.	
ПРАВОВІ ГАРАНТІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ: ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ	54
БРУС І. І.	
ПОВНОВАЖЕННЯ УПОВНОВАЖЕНИХ ПІДРОЗДІЛІВ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ЯК СУБ'ЄКТА У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ	56
БРУСАКОВА О. В., ХАНЬ О. О.	
РОЛЬ КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД 1950 РОКУ В ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ	58
БУГАЙЧУК К. Л.	
ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ	59
БУДЬ О. А.	
ЩОДО ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ СИСТЕМИ АДМІНІСТРАТИВНО- ПРЕВЕНТИВНИХ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ЗАХОДІВ ВІДПОВІДНО ДО ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО НАЦІОНАЛЬНУ ПОЛІЦІЮ»	61
БУЛИК І. Л., ПОДАКІН Д. І.	
МОДЕЛЬ ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ В УКРАЇНІ ТА США.....	63
БУЛИК І. Л., ГОНЧАРУК С. С.	
ЮВЕНАЛЬНА ПРЕВЕНЦІЯ ЯК ФУНДАМЕНТАЛЬНИЙ НАПРЯМОК ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ В СИСТЕМІ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА.....	65
БУРЯК М. В.	
РОЛЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВ І СВОБОД ГРОМАДЯН НА ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНІЙ ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ	67
ВЕЛЬМОЖНА-СИДОРОВА А. С.	
ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ПРАЦІВНИКІВ ПІДРОЗДІЛІВ ЮВЕНАЛЬНОЇ ПРЕВЕНЦІЇ	69
ВОЛКОВ І. А.	
ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЗАПОБІГАННЯ ПІДРОЗДІЛАМИ ВНУТРІШНЬОЇ БЕЗПЕКИ ЗЛОЧИНАМ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ ПРАЦІВНИКАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ	71
ВОЛОШИНА М. О.	
ГЕНЕЗИС ОПЕРАТИВНОГО ПОШУКУ ПЕРВИННОЇ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ У ВИГЛЯДІ ФОРМИ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	73
ГАРНА-ІВАНОВА І. О.	
ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ ПОЛІЦІЇ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ У СФЕРІ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ.....	75
ГЕТА Д. С.	
НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАХИСТУ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ ПРАЦІВНИКІВ У ТРУДОВИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ В УКРАЇНІ.....	76
ГЕТМАНЕЦЬ О. П.	
БЮДЖЕТ ЯК ФІНАНСОВО-ПРАВОВА ФОРМА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ.....	78
ГОЛУБ М. В.	
ВИКОРИСТАННЯ ДОСВІДУ ФУНКЦІОНУВАННЯ МУНІЦИПАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН – ДІЄВИЙ СПОСІБ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РОБОТИ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ	80
ГРАБАЗІЙ І. А.	
ПОПЕРЕДЖЕННЯ ПІДРОЗДІЛАМИ ЮВЕНАЛЬНОЇ ПРЕВЕНЦІЇ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ОБІГІМ ПОРНОГРАФІЧНИХ ПРЕДМЕТІВ.....	82

ГРЕЧЕНКО В. А.	
КОНЦЕПЦІЯ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО ПРАВА ПРОФЕСОРА ХАРКІВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ К. К. ГАТТЕНБЕРГЕРА (1843–1893 рр.)	84
ГРІДІНА Н. Ю.	
ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПІДГОТОВКИ КАДРІВ З ГЕНДЕРНО-ПРАВОВИХ ПИТАНЬ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ СИСТЕМИ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ.....	86
ГУЦУЛ В. В.	
ЗАВДАННЯ І ПРИНЦИПИ ПРАВОВОЇ ОСВІТИ ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ.....	88
ДАВИДЮК В. М.	
НАУКОВА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ КОНЦЕПТУ «СИЛИ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ»	90
ДАЛЬ А. Л.	
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ.....	92
ДЕНИСОВ А. І.	
ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ ІНСТИТУТУ МЕДІАЦІЇ В СИСТЕМІ ОРГАНІВ МІНІСТЕРСТВА ВНУТРІШНІХ СПРАВ	95
ДЕРЕВЯГІН О. О.	
ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО ПОЛІЦЕЙСЬКОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ЧЕРЕЗ СУЧАСНІ МЕХАНІЗМИ ІНТЕРПОЛУ ТА ЄВРОПОЛУ	97
ДЖАГУПОВ Г. В.	
ЮВЕНАЛЬНА ПРЕВЕНЦІЯ В СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ СУСПІЛЬСТВА.....	98
ДЖАФАРОВА О. В.	
ДЕЯКІ АСПЕКТИ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ ПІД ЧАС ПРОХОДЖЕННЯ СЛУЖБИ В ОРГАНАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ	100
ДОБРОВІНСЬКИЙ А. В.	
ЄВРОПЕЙСЬКІ СТАНДАРТИ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ ТА ЇХ РЕАЛІЗАЦІЯ В УКРАЇНІ.....	102
ЄВТУШОК В. А., КУЩЕНКО В. О.	
ДОТРИМАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ЕТИКИ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО ЯК ОДИН ІЗ ЗАХОДІВ ДОТРИМАННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ НАЦІОНАЛЬНОЮ ПОЛІЦІЄЮ УКРАЇНИ.....	104
ЖЕЛЕЗОВ О. Є.	
ПРАВОВЕ ЗАКРІПЛЕННЯ НОРМ МОРАЛІ ПРИ РЕФОРМУВАННІ СУДОВОЇ СИСТЕМИ В УКРАЇНІ (2015–2020 РОКИ)	105
ЗАВАЛЬНИЙ М. В.	
ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ВИКОРИСТАННЯ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ У ПОЛІЦЕЙСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ.....	107
ЗАГУМЕННА Ю. О.	
ЗАРУБІЖНА ПРАКТИКА ФУНКЦІОНУВАННЯ ЮВЕНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ	108
ІВАНОВ А. Г.	
ВІДПОВІДНІСТЬ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ПРИНЦИПАМ КОДЕКСУ ПОВЕДІНКИ ПОСАДОВИХ ОСІБ З ПІДТРИМАННЯ ПРАВОПОРЯДКУ	110
ІВАНЦОВ В. О.	
ПРАВОВІ МЕЖІ ВИКОНАННЯ НАКАЗУ ЯК СКЛАДОВА ЗМІСТУ ПРИНЦИПУ ЗАКОННОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ	112
ІЩЕНКО І. В.	
НАЦІОНАЛЬНА ПОЛІЦІЯ УКРАЇНИ В СИСТЕМІ СУБ'ЄКТІВ ЮВЕНАЛЬНОЇ ПРЕВЕНЦІЇ	114
КАЗАНЧУК І. Д.	
ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ ЗА ВЧИНЕННЯ «МОБІНГУ» – КРОК ДО ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКИХ НОРМ В АДМІНІСТРАТИВНЕ ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ.....	116
КАПУСТНИК Н. Г.	
ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ПРОТИДІЇ ШАХРАЙСТВАМ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ ОРГАНІЗОВАНИМИ ГРУПАМИ.....	118
КАЧИНСЬКА М. О.	
ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЖОРСТОКОГО ПОВОДЖЕННЯ З ТВАРИНАМИ	120

КИРЄЄВА І. В.	
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ПРИРОДОКОРИСТУВАЧІВ ОРГАНАМИ ПОЛІЦІЇ.....	121
КИРИЧЕНКО В. Є.	
ПРАВО НА СПРОТИВ ПРИГНІЧЕННЮ (JUS RESISTENDI) В КОНТЕКСТІ ОХОРОНИ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ.....	122
КИРИЧЕНКО О. Ю.	
ДЕЯКІ АСПЕКТИ СТАНОВЛЕННЯ ТА РЕФОРМУВАННЯ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ.....	125
КИСИЛЬОВА К. В.	
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОРГАНАМИ ПОЛІЦІЇ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ ШЛЯХОМ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПУ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА	126
КІКІНЧУК В. В.	
СУЧАСНІ НАПРЯМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ.....	128
КОБКО Є. В.	
ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ В ОБОРОННІЙ СФЕРІ ЯК СКЛАДОВІЙ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ.....	129
КОЛОМОЄЦЬ Н. В.	
ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ ЮВЕНАЛЬНОЇ ПРЕВЕНЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ТА ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ	132
КОМЗЮК А. Т.	
ПРЕДМЕТ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО ПРАВА УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ	133
КОМЗЮК М. А., СТЕПАНЕНКО В. В.	
НАВЧАННЯ В ПРОЦЕСІ ПРАКТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ (СЛУЖБОВА ПІДГОТОВКА ПОЛІЦЕЙСЬКОГО) ЯК ПРОЯВ ЕВОЛЮЦІЇ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО ЯК ПРОФЕСІОНАЛА.....	135
КОПИЛОВ В. О., ПОТОПА М. О.	
ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ З УРАХУВАННЯМ ДОСВІДУ КРАЇН ЄС.....	136
КОПОТУН І. М., КАРМАНОВА Н. І.	
МЕТОДИ ПРОТИДІЇ СЕПАРАТИЗМУ	139
КОРОБЦОВА Д. В.	
ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ВЗАЄМОДІЇ ПОЛІЦІЇ З ІНШИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ ОХОРОНИ ПРАВОПОРЯДКУ	140
КОСИЦЯ О. О.	
ВИКРИВАЧ ЯК СУБ'ЄКТ ПОЛІЦЕЙСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	142
КОСМИНА Н. Н.	
К ВОПРОСУ О ЛЕГАЛИЗАЦИИ КАННАБИСА	143
КРИЖНА В. В.	
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ ЯК СКЛADOVA ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ.....	146
КРИЩЕНКО А. Є.	
ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ХАРАКТЕРИСТИКА СПОСОБІВ ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ З НЕЗАКОННИМ ВІДТВОРЕННЯМ ТА РОЗПОВСЮДЖЕННЯМ КОМП'ЮТЕРНИХ ПРОГРАМ	147
КРУТ К. О.	
ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА ТА ЗАКОННІСТЬ ЯК ПРИНЦИПИ ГРОМАДСЬКОГО КОНТРОЛЮ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ	149
КУБАРЄВ І. В.	
ЩОДО РЕГЛАМЕНТАЦІЇ ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧОГО ТА ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ	151
КУДІНОВ В. А.	
УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ІНТЕГРОВАНИХ ІНФОРМАЦІЙНО-ПОШУКОВИХ СИСТЕМ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ.....	152
ЛАЗАРЄВ В. В.	
ОСНОВНІ РИСИ ПРИРОДИ СТИМУЛУ У ПРАВІ.....	154

ЛЕГЕНЬКА М. М. АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ВЧИНЕННЯ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА.....	156
ЛОГАЧЕВ М. Г. ПРОФЕСІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПОЛІЦІЇ В ДЕМОКРАТИЧНОМУ СУСПІЛЬСТВІ.....	158
ЛОГВИНЕНКО Є. С., ЛОГВИНЕНКО І. А. ПРОТИДІЯ КОРУПЦІЙНИМ ЗЛОЧИНАМ У ПРАВІ ДЕРЖАВ СТАРОДАВНЬОГО СВІТУ	160
МАКАРЕНКО В. С. ЩОДО ОКРЕМИХ ПИТАНЬ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ.....	162
МЕРНИК А. М. ПІДСТАВИ ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ ТА ГРОМАДЯНИНА В УКРАЇНСЬКОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ	164
МИКИТЕНКО О. Б., ЛУК'ЯНЧИКОВ Б. Є. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПАТРУЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ В УКРАЇНІ.....	165
МІТРУХОВ П. М. ВИРІШЕННЯ ОКРЕМИХ ЗАКОНОДАВЧИХ ПРОБЛЕМ У ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ.....	167
МІЩЕНКО Л. В. ПРАВОВІ ЗАСАДИ ГРОМАДСЬКОГО КОНТРОЛЮ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ ПОЛІЦІЇ В УКРАЇНІ.....	169
МОЗОЛЬ В. В. ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ	171
МУЗИЧУК О. М. СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРОЦЕДУР ЗДІЙСНЕННЯ КОНТРОЛЮ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ В УКРАЇНІ.....	173
НЕВЗОРОВ І. Л. ДЕЯКІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ НОРМАТИВНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ СТРУКТУРИ КОРПУСУ ЖАНДАРМІВ У РОСІЙСЬКІЙ ІМПЕРІЇ В ХІХ СТОРІЧЧІ	175
НОВІЧЕНКО А. В. ДЕРЖАВНА МІГРАЦІЙНА СЛУЖБА УКРАЇНИ ЯК СУБ'ЄКТ ПРОТИДІЇ НЕЛЕГАЛЬНІЙ МІГРАЦІЇ.....	177
ОНИЩЕНКО Ю. М., СЕРВАТОВСЬКИЙ А. В. ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ НОРМАТИВНОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ ДИСТАНЦІЙНОГО ВИЗНАЧЕННЯ ШВИДКОСТІ РУХУ ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ	180
ОРЛОВА О. О., ДЯГІЛЄВА Л. Д. РЕФОРМУВАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКОЇ ОСВІТИ (ІНШОМОВНИЙ АСПЕКТ)	182
ПАБАТ О. В. ОКРЕМІ ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ОЦІНКИ РОБОТИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ.....	184
ПАБАТ О. П. ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ТА ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ.....	185
ПАНОВ І. О. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО ПОЛІЦЕЙСЬКОГО ПРАВА В УКРАЇНІ.....	187
ПАНОВА І. В. ОКРЕМІ АСПЕКТИ ГАРАНТУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ В УКРАЇНІ.....	189
ПАНОВА О. О. ВЗАЄМОДІЯ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ТА ЄС У СФЕРІ ЮВЕНАЛЬНОЇ ПРЕВЕНЦІЇ	191
ПЕВКО С. Г. ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ ОЦІНОЧНИХ ПОНЯТЬ У ПРАВАЗАСТОСОВНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ	193
ПЕРЦЕВА В. А. ФОРМУВАННЯ СВІТОГЛЯДУ МАЙБУТНЬОГО ПОЛІЦЕЙСЬКОГО НА ЗАНЯТТЯХ ІЗ ДИСЦИПЛІН ІСТОРИКО-ФІЛОЛОГІЧНОГО ЦИКЛУ	194
ПЕТКОВ В. П., СОБОЛЬ Є. Ю. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПІДГОТОВКИ ЮРИСТІВ-МЕНЕДЖЕРІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ.....	195

ПОГРІБНИЙ І. М.	
ЗАКОННІСТЬ: ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ	197
ПОЛІЩУК О. В.	
ДОСЛІДЖЕННЯ РІВНЯ ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ ПІД ЧАС ВИКОНАННЯ СЛУЖБОВИХ ОБОВ'ЯЗКІВ.....	199
ПОПОВА Л. М.	
ДІЯЛЬНІСТЬ ПОЛІЦІЇ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН І МОЖЛИВІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ЇХ ДОСВІДУ В УКРАЇНІ	200
ПОПОВА С. М.	
РОЛЬ І МІСЦЕ ПОЛІЦІЇ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА Й УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ.....	202
ПРОКОПЕНКО О. Ю., БУЛАТИН Д. О.	
ОРГАНІЗАЦІЙНО-ШТАТНА СТРУКТУРА НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ЯК СУБ'ЄКТА ЗДІЙСНЕННЯ ПРЕВЕНТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	204
ПУГАЧ В. О.	
НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДГОТОВКИ КАДРІВ ДЛЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ	206
ПЧЕЛІН В. Б.	
УТОЧНЕННЯ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ПОЛІЦІЇ ЯК СУБ'ЄКТА ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ.....	209
РАСЮК А. О., БАЛІНА С. Н.	
СПОСОБИ ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНІВ НА ВТОРИННОМУ РИНКУ ЖИТЛА ПРОТИ ПРОДАВЦЯ – ВЛАСНИКА ЖИТЛА.....	211
РЕЗНІК Ю. С.	
ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ЗАСТОСУВАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ СИЛ ПРИ ПРОВЕДЕННІ СПЕЦІАЛЬНИХ ОПЕРАЦІЙ	212
РОМАНЕНКО Є. С.	
РОБОТА ПІДРОЗДІЛУ ЮВЕНАЛЬНОЇ ПРЕВЕНЦІЇ В УКРАЇНІ	214
САВЧУК Т. І.	
ПРОТИДІЯ КОРУПЦІЇ ЯК НЕОБХІДНА УМОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ	215
САЛМАНОВА О. Ю.	
НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ НОРМАТИВНИХ ЗАСАД ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ЩОДО ВИДАННЯ ПРАВОВИХ АКТІВ	217
САППА М. М.	
В. І. ЛЕНІН І «МІЛІЦЕЙСЬКЕ ПРАВО».....	219
СВІТЛИЧНИЙ В. А., ОНИЩЕНКО Ю. М.	
ОСОБЛИВОСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КІБЕРЗАХИСТУ ДІТЕЙ ЗА УЧАСТІ ПІДРОЗДІЛІВ ЮВЕНАЛЬНОЇ ПРЕВЕНЦІЇ	221
СЕЛЬСЬКА В. В.	
ДОТРИМАННЯ ПРАВ КЛІЄНТІВ ПРОГРАМИ ЗАМІСНОЇ ПІДТРИМУВАЛЬНОЇ ТЕРАПІЇ (ЗПТ) У ПОЛІЦЕЙСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ.....	223
СЕЛЮКОВ В. С.	
ЗАСТОСУВАННЯ СЛУЖБОВИХ СОБАК ДЛЯ РОЗШУКУ ЗНИКЛИХ БЕЗВІСТІ ДІТЕЙ.....	225
СЕРВАТОВСЬКИЙ А. В., ГЕРАСИМЕНКО М. Е.	
ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИМИ ЗАХОДІВ ПРИМУСУ	226
СИНЯВСЬКА О. Ю.	
ЗАОХОЧЕННЯ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ МОТИВАЦІЇ ОСОБОВОГО СКЛАДУ ЩОДО УСВІДОМЛЕНОГО СТАВЛЕННЯ ДО СЛУЖБИ В ПОЛІЦІЇ	228
СТЕФАНОВА Г. Г.	
КОНФЛІКТОЛОГІЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ СЛІДЧОГО ЯК ЧИННИК ЗАПОБІГАННЯ ПРОФЕСІЙНИМ КОНФЛІКТАМ	230
СЮРАВЧИК В. Г.	
УДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ У СФЕРІ БЕЗПЕКИ ДОРОЖНЬОГО РУХУ.....	231
ТАРАН О. С.	
НОВЕЛИ ЗАКОНОДАВСТВА НІМЕЧЧИНИ ЩОДО ПОВНОВАЖЕНЬ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ.....	234

ТОЛОЧКО В. В.	
ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ЗАСОБІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ОРГАНАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ	235
ТЯГЛО О. В., ВОРОПАЙ Т. С.	
ДЕМОКРАТИЧНЕ ПОЛІЦІЮВАННЯ	237
ФЕДОРЕНКО О. А.	
ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ОПТИМІЗАЦІЇ ВЗАЄМОДІЇ ПОЛІЦІЇ З ГРОМАДСЬКІСТЮ.....	239
ФИЛЬ Р. С.	
КЛАСИФІКАЦІЯ ПОТЕРПІЛИХ ВІД ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ПРАВ НА ОБ'ЄКТИ ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ.....	240
ФИЛЬ С. П.	
НАЦІОНАЛЬНА ПОЛІЦІЯ УКРАЇНИ ЯК СУБ'ЄКТ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ	242
ФІЛЬЧАКОВ О. В.	
ТЕОРЕТИЧНИЙ ГЕНЕЗИС ПРОКУРОРСЬКОГО НАГЛЯДУ ЗА ДОДЕРЖАННЯМ ЗАКОННОСТІ ПРИ ПРОВЕДЕННІ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВИХ ЗАХОДІВ ПІДРОЗДІЛАМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ.....	244
ХАНЬКЕВИЧ А. М.	
ПРО РОЗВІДУВАЛЬНО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ	246
ЧИШКО К. О.	
ВСТАНОВЛЕННЯ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ ОСОБИ ПРАВОПОРУШНИКА: ПРОГАЛИНИ АДМІНІСТРАТИВНОГО ЗАКОНОДАВСТВА, ЩО ПРИЗВОДЯТЬ ДО ЗНИЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РОБОТИ ОРГАНІВ ПОЛІЦІЇ.....	248
ШАТРАВА С. О.	
ЗАХОДИ, СПРЯМОВАНІ НА УСУНЕННЯ КОРУПЦІЙНИХ РИЗИКІВ ПІД ЧАС ПРОХОДЖЕННЯ СЛУЖБИ В ОРГАНАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ	249
ШЕВЧЕНКО Т. В.	
ПРОБЛЕМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ З МЕТОЮ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСОБИСТОЇ БЕЗПЕКИ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО ПІД ЧАС ВИКОНАННЯ ПОВНОВАЖЕНЬ В УМОВАХ ПРОВЕДЕННЯ АНТИТЕРОРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	251
ШЕВЧУК О. Ю.	
ДОТРИМАННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ В ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ	253
ШИНКАРЕНКО І. І.	
ВИКОРИСТАННЯ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ВІЗУАЛЬНОГО СПОСТЕРЕЖЕННЯ ЗА ОСОБОЮ, РІЧЧЮ АБО МІСЦЕМ: ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ УКРАЇНИ.....	255
ШУМІЛО О. М.	
ПРИРОДООХОРОННІ ФУНКЦІЇ ПОЛІЦІЇ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ	257
ЩЕРБИНСЬКИЙ К. С.	
ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ.....	260
ШУЛЬГА А. М.	
СПІВВІДНОШЕННЯ ПОВЕДІНКИ РОБОТА І ЛЮДИНИ: ПЕРВИННІ ЮРИДИЧНІ ТЕРМІНОПОНЯТТЯ.....	262
ЮХНО О. О.	
ОКРЕМІ ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ ТА ВДОСКОНАЛЕННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО ПРАВА.....	263
ЮШКЕВИЧ О. Г.	
ОСОБЛИВОСТІ ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВАХ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПАТРУЛЬНИМИ ПОЛІЦЕЙСЬКИМИ.....	265
НORBACH N. L., KALCHENKO T. M.	
HISTORICAL NEED TO CREATE POLYCEISTICS	267

УДК 342.951

ЮЛІЯ ОЛЕКСАНДРІВНА СВІТЛИЧНА,

доктор юридичних наук,

голова Харківської обласної державної адміністрації

ЗАХОДИ ЮВЕНАЛЬНОЇ ПРЕВЕНЦІЇ В ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ

У 1991 році Україна ратифікувала Конвенцію ООН про права дитини та визнала, що сім'я є найкращим середовищем для виховання дитини, її розвитку та становлення особистості. Серед основних засад державної політики щодо соціального захисту дітей визначено створення умов для реалізації права кожної дитини на виховання в сім'ї, забезпечення пріоритету сімейних форм влаштування дитини. Разом з тим не кожна дитина в Україні має можливість зростати в сприятливому сімейному оточенні. Бідність родин, складні життєві обставини, недостатність на місцевому рівні послуг з підтримки дітей та сімей з дітьми зумовлюють дитячу бездоглядність, призводять до соціального сирітства [1]. З метою запобігання безпритульності та бездоглядності серед дітей, протидії поширенню соціально-негативних явищ у молодіжному середовищі проводяться заходи, спрямовані на виявлення дітей, які жебракують, вчиняють правопорушення або стали жертвами протиправної діяльності дорослих. Ганебним фактом для розвинутого соціального суспільства є випадки бездоглядності та бродяжництва серед дітей, що, у свою чергу, становить найгострішу проблему як українського суспільства, так і світової спільноти. У дітей, які не отримують необхідного піклування, зростають і виховуються на вулиці, руйнуються соціальні настанови та життєві орієнтири, відбувається соціально-психологічна дезадаптація особистості, що значно ускладнює процес соціалізації дитини, тобто її включення в суспільство через засвоєння нею низки соціальних норм, правил, звичаїв тощо. Натомість внаслідок девіантної поведінки діти набувають багатьох соціально негативних звичок (навичок), що вкорінюються в їхній свідомості й призводять до того, що вони не визнають будь-якого контролю з боку суспільства, ухиляються від суспільно корисної праці та обирають інші, як правило протизаконні, способи отримання засобів для існування, поповнюючи таким чином ряди неповнолітніх злочинців [2, с. 7–8]. Паралельно з проблемою дитячої бездоглядності або незалежно від неї в Україні спостерігається зростання рівня наркоманії, алкоголізму, проституції, жебрацтва серед неповнолітніх, явища соціальної дезадаптації підлітків, збільшується число дітей з девіантною поведінкою. Про складність ситуації свідчить також погіршення стану здоров'я сучасних дітей і молоді, що не може не позначитися на генофонді українського народу. Небезпека полягає в тому, що вживання алкоголю і наркотиків стає певною цінністю сучасної молодіжної субкультури, перетворюється в атрибут способу життя. Деструктивно впливає на життя дітей залежність від азартних ігор, комп'ютера та Інтернету. Ці фактори, крім безпосередньої загрози життю і здоров'ю дітей, додатково детермінують такі негативні наслідки, як вчинення дітьми правопорушень. Дитяча деліктність становить значну суспільну небезпеку, незважаючи навіть на відносно невеликий відсоток у загальній кількості злочинів та адміністративних правопорушень. Але це не єдине антисоціальне явище, яке негативно впливає на неповнолітніх членів суспільства. Нетипова або небезпечна поведінка, іноді просто безтурботне ставлення до соціальних або техногенних ризиків з боку дитини у поєднанні з неоглядністю та байдужістю дорослих призводить до загибелі, фізичного чи психологічного травмування неповнолітніх осіб. Сюди слід віднести й віктимну поведінку неповнолітніх жертв злочинів [3, с. 123]. Динаміка зростання за останнє десятиліття кількості молодих людей з девіантною поведінкою та урізноманітнення форм девіацій не лише доводять складність, глибину, полімотивованість цієї проблеми, а й підтверджують неефективність здійснюваних превентивних заходів та недосконалість науково-методичного забезпечення превентивного виховання дітей різних вікових періодів [4, с. 3].

Все вищезазначене тільки сприяє розвитку негативних криміногенних процесів у дитячому середовищі, що потребує вдосконалення певних методів превентивної (профілактичної) роботи серед підлітків, попередження бездоглядності та безпритульності дітей, вжиття скоординованих заходів щодо соціального захисту дітей, їх охоплення заходами правового виховання та організованого дозвілля, засвоєння правил безпечної поведінки, більш активної пропаганди серед підлітків здорового способу життя [5].

На підставі викладеного варто виокремити заходи ювенальної превенції в діяльності органів публічної адміністрації з метою запобігання безпритульності та бездоглядності серед дітей, протидії поширенню соціально негативних явищ у молодіжному середовищі, а саме:

- забезпечення проведення рейдів у місцях масового перебування дітей і підлітків, на ринках, у розважальних і торговельних центрах, місцях розміщення неформальних молодіжних об'єднань з метою раннього виявлення дітей, схильних до вчинення правопорушень, та проведення з ними індивідуально-виховної роботи;
- забезпечення проведення моніторингу ситуації в дитячому середовищі;
- проведення культурно-мистецьких акцій з метою пропаганди здорового способу життя молоді;
- забезпечення своєчасного виявлення та взяття на облік дітей, які вчиняють правопорушення або стали жертвами злочинної діяльності дорослих, а також дітей із сімей, які опинилися у складних життєвих обставинах, організація надання таким особам необхідної допомоги;
- забезпечення своєчасного виявлення батьків або осіб, котрі їх замінюють, які ухиляються від виконання передбачених законодавством обов'язків щодо створення належних умов для життя, навчання та виховання дітей, а також їх облік і систематична перевірка виконання ними своїх обов'язків, надання таким особам необхідної допомоги, а також виявлення осіб, які негативно впливають на поведінку дітей, втягують їх у протиправну діяльність;
- забезпечення проведення з сім'ями, які перебувають у складних життєвих обставинах, профілактичної роботи з метою запобігання негативним проявам серед дітей, у тому числі пияцтву, наркоманії, дитячій бездоглядності та безпритульності;
- установлення причин та умов, що призводять до самовільного залишення дітьми сімей чи дитячих закладів, сприяння їх усуненню;
- організація та забезпечення проведення у загальноосвітніх, професійно-технічних навчальних закладах роз'яснень щодо кримінальної та адміністративної відповідальності за порушення публічної безпеки та порядку, безпеки дорожнього руху, формування у дітей і підлітків навичок правомірної поведінки;
- забезпечення із залученням працівників правоохоронних органів, психологів, педагогів проведення тренінгів серед дітей з питань засвоєння навичок безпечного поведінки з виявленими підозрілими предметами, боєприпасами, вибуховими речовинами, а також у соціальних мережах, уникнення членства у групах на кшталт «Синій кит» та ін.;
- організація надання соціальних послуг з метою реабілітації, психокорекції, організації змістовного дозвілля, формування впевненої поведінки і трудових навичок дітьми, які перебувають у «конфлікті із законом», звільняються з місць позбавлення волі, які перебувають на обліку уповноважених органів з питань пробації;
- виявлення підлітків, які входять до груп з антигромадською поведінкою, лідерів та їх активних учасників, місць їх концентрації та сприяння роз'єднанню їхніх неформальних молодіжних об'єднань і припиненню фактів їхньої антигромадської поведінки;
- організація відвідування дітьми та молоддю, які перебувають на обліку уповноважених органів з питань пробації, музеїв, художніх виставок, закладів культури тощо, які належать до історичної спадщини України, з метою формування в них правосвідомості [5].

Список бібліографічних посилань

1. Про Національну стратегію реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017–2026 роки та план заходів з реалізації її I етапу : розпорядження Кабінету Міністрів України від 09.08.2017 № 526-р URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/526-2017-%D1%80> (дата звернення: 22.03.2019).
2. Журавель О. Є. Адміністративно-правові засади протидії безпритульності та бездоглядності дітей органами внутрішніх справ : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Запоріжжя, 2013. 23 с.
3. Іщенко І. Превентивна робота з дітьми: актуалізація питання та перспективи дослідження. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 6. С. 122–126.
4. Концепція превентивного виховання дітей і молоді в системі освіти України : проект для обговорення / розроб.: В. М. Оржеховська, С. В. Кириленко. 23 с. URL: http://fz-09.at.ua/Vuhovna/proekt_konsepsiyi_preventivnogo_vuhovanniy.doc (дата звернення: 22.03.2019).
5. Регіональна Програма забезпечення публічної безпеки і порядку та протидії злочинності на території Харківської області на 2018–2019 роки : рішення Харківської обласної ради від 01.03.2018 № 656-VII. URL: <http://www.oblrada.kharkov.ua/ua/public-information/oblasni-programi/323-rehionalna-prohrama-zabezpechennia-publichnoi-bezpeky-i-poriadku-ta-protydii-zlochynnosti-na-terytorii-kharkivskoi-oblasti-na-2018-2019-roky> (дата звернення: 22.03.2019).

Одержано 26.03.2019

УДК 351.741

ВІКТОР МИКОЛАЙОВИЧ КОВАЛЕНКО,
перший заступник голови Харківської обласної ради

ВЗАЄМОДІЯ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ТА НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Однією з найголовніших функцій держави, реалізація якої покладена на велику кількість державних органів, є забезпечення публічної безпеки та порядку. Належний рівень публічної безпеки та порядку є метою як правового, так і організаційного регулювання, його головним і бажаним результатом. Для його забезпечення існує безліч засобів, серед яких: видання правових та правозастосовчих актів, формування механізмів забезпечення публічної безпеки та порядку органами публічної влади, в системі яких особливе місце займають органи Національної поліції України та органи місцевого самоврядування. І, якщо казати, що повноваження та завдання перших безпосередньо пов'язані із забезпеченням публічної безпеки та порядку, то для других – це лише один із напрямів діяльності, що більш конкретизований у статті 38 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21.05.1997.

Як відомо, Національна поліція України забезпечує правопорядок як на загальнодержавному рівні, так і на місцевому, адже її система передбачає наявність центральних органів управління поліцією та територіальних органів поліції (ст. 13 Закону України «Про Національну поліцію»). Крім того, яскравим нововведенням вказаного закону став один із принципів діяльності поліції, який проголошує, що планування службової діяльності органів і підрозділів поліції здійснюється з урахуванням специфіки регіону та проблем територіальних громад (ч. 2 ст. 11 Закону України «Про Національну поліцію»). Таким чином, діяльність поліції має координуватися не лише на загальнодержавному рівні через нормативно-правові акти центральних органів влади, а й повинна здійснюватися обов'язково з урахуванням особливостей території, населення та нагальних потреб тих територіальних громад, території яких обслуговую той чи інший орган поліції.

У контексті цього слід акцентувати увагу, що головним критерієм оцінки ефективності діяльності поліції в Україні відповідно до закону є рівень довіри населення. Якщо більш детально зупинитися на механізмі формування такої довіри, варто зазначити, що будь-яка діяльність щодо забезпечення належного стану правопорядку, публічної безпеки та порядку розглядається як обов'язок виключно органів Національної поліції України. Беззаперечно, поліція є спеціальним органом влади, який покликаний реалізовувати свої повноваження з метою протидії злочинності, забезпечення публічної безпеки та порядку, захисту інтересів суспільства та держави.

Говорячи про взаємодію поліції з органами місцевого самоврядування, необхідно усвідомлювати, що така взаємодія, основана на законі, співпраця, яка має спільну мету – підтримання належного стану публічного порядку, насамперед, на вулицях та інших публічних місцях, зниження рівня вуличної злочинності, залучення до спільних заходів все більшої кількості населення, збільшення кількості громадських формування з охорони публічного порядку, підвищення ефективності їх роботи – це нагальні потреби сьогодення [3, с. 167].

Тому для того, щоб більш детально окреслити проблему взаємодії органів місцевого самоврядування та Національної поліції, варто розпочати саме з того, що розуміти під поняттям «взаємодія». Відповідно до ст. 5 Закону України «Про Національну поліцію» поліція у процесі своєї діяльності взаємодіє з органами правопорядку та іншими органами державної влади, а також органами місцевого самоврядування відповідно до закону та інших нормативно-правових актів. Але в подальшому така взаємодія простежується тільки у VIII розділі «Громадський контроль» вказаного закону, а саме у статтях 87 та 88, в контексті можливості винесення резолюції недовіри органами місцевого самоврядування керівнику територіального органу поліції, а також обов'язковості проведення спільних зустрічей для обговорення проблемних питань та обговорення можливих шляхів їх вирішення.

Отже, взаємодія – це процес спільної діяльності двох або більше суб'єктів, які впливають один на одного, що змінює якісні характеристики кожного з них, та який в умовах взаємозв'язку пов'язує їх між собою для досягнення спільної мети [3, с. 165]. О. В. Батраченко у своїй роботі під взаємодією поліції з іншими органами влади або місцевого самоврядування розуміє вид правовідносин, в які вступають органи поліції різного рівня з іншими суб'єктами з метою підвищення ефективності діяльності Національної поліції щодо гарантування публічної безпеки та порядку, шляхом

організації та планування спільних заходів у цій сфері, об'єднання інформаційних, технічних, людських та інших ресурсів для спільного їх використання [4, с. 104–105].

У той же час О.Ю. Лялюк стверджує, що «з урахуванням правового статусу суб'єктів взаємодії у наукових джерелах запропоновано декілька різних підходів до класифікації форм взаємовідносин між ними, найбільш прагматичним серед яких слід визнати поділ на інформаційні, організаційні (інституційні), матеріально-фінансові, контрольні. Інколи ці форми конкретизуються та, зокрема, виділяються такі: а) координація зусиль у рамках виконання обласних програм, б) розроблення та реалізація комплексних (обласної, міських та районних) програм профілактики правопорушень, спільних заходів щодо мінімізації злочинного впливу на дітей та молодь, інших заходів, спрямованих на підвищення ефективності боротьби зі злочинністю, в) проведення спільних рейдів, профілактичних заходів, спрямованих на виявлення та припинення кримінальних правопорушень, г) участь у нарадах тощо» [5, с. 63].

Враховуючи викладене, варто підкреслити, що переважно взаємодія поліції з органами місцевого самоврядування виявляється в організаційній, інформаційній та контрольній формі. Необхідно звернути увагу, що ефективність взаємодії поліції з органами місцевого самоврядування безпосередньо залежить систематичного спілкування представників органів поліції та органів місцевого самоврядування, у ході якого виявляються спільні проблеми та виробляються шляхи їх вирішення. Виходячи із сутності поняття «взаємодія», для того, щоб будь-який процес можна було назвати взаємодією, необхідно щоб такий процес відображав двосторонній вплив суб'єктів взаємодії один на одного, з метою досягнення спільної мети.

Одним із важливих напрямів взаємодії досліджуваних суб'єктів є організація підтримання публічної безпеки та порядку під час масових мирних зібрань. Першочергово інформація про мирні зібрання, найчастіше надходить до органів місцевого самоврядування або місцевих органів державної влади. З'ясувавши усі обставини та факти щодо проведення таких зібрань, уповноважена посадова особа повідомляє поліцію з метою подальшої її діяльності щодо забезпечення публічної безпеки та порядку на цьому заході. В даному випадку, процес взаємодії чітко прослідковується в координації спільної діяльності, розробки програм забезпечення публічної безпеки та порядку на аналогічних заходах, тощо. Слід наголосити на необхідності перевірки інформації, яка надходить все від органів влади до поліції, що дозволить не лише своєчасно вжити заходи щодо уникнення порушень публічного порядку, а й не допустити незаконного припинення заходу, метою якого є звернення до тих же органів влади зі скаргою, зауваженням або проханням. Таким чином в контексті взаємодії варто виробити конкретне, більш чітке коло цілей, які мають вирішуватися лише спільними зусиллями поліції та органів місцевого самоврядування, адже останні є безпосередньо представниками територіальної громади, а спільна діяльність поліції та населення, не тільки знизить рівень злочинності та забезпечить належний рівень публічної безпеки та порядку, а й сформує партнерські відносини між ними.

Список бібліографічних посилань

1. Про місцеве самоврядування в Україні : закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр> (дата звернення: 25.03.2019).
2. Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення 25.03.2019).
3. Крищенко А. Є. Взаємодія Національної поліції з іншими суб'єктами забезпечення у сфері забезпечення публічної безпеки. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. Вип. 4. С. 164–170.
4. Батраченко О. В. Адміністративно-правові засади діяльності Національної поліції України щодо забезпечення публічної безпеки і порядку : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Суми, 2017. 218 с.
5. Лялюк О. Ю. Деякі питання взаємовідносин органів та посадових осіб місцевого самоврядування з органами внутрішніх справ, прокуратури, Служби безпеки, судовими органами та органами юстиції. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2016. Вип. 31. С. 61–74.

Одержано 26.03.2019

УДК 342.9:[351.74:343.34](477)

В'ЯЧЕСЛАВ ВАСИЛЬОВИЧ АБРОСЬКІН,

*кандидат юридичних наук,
перший заступник голови Національної поліції України –
начальник кримінальної поліції*

УДОСКОНАЛЕННЯ НОРМАТИВНИХ ЗАСАД ТА ОРГАНІЗАЦІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЮ ПОЛІЦІЄЮ УКРАЇНИ ПУБЛІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ АНТИТЕРОРИСТИЧНОЇ ОПЕРАЦІЇ

Вивчаючи питання можливості удосконалення нормативних засад та організації забезпечення Національною поліцією України публічної безпеки в умовах антитерористичної операції, насамперед необхідно проаналізувати стан правопорядку в країні в цілому і в досліджуваних умовах зокрема, а також деякі умови економічного, соціального, політичного та іншого характеру, нормативно-правову базу і практику діяльності Національної поліції як суб'єкта, який безпосередньо здійснює боротьбу з тероризмом. Крім того, оскільки в країні тривають перетворення в усіх сферах, насамперед у сфері державного управління, військовій сфері, економіці, слід враховувати необхідність уточнення завдань та функцій окремих органів, до сфери компетенції яких належить боротьба з тероризмом, наслідком чого, очевидно, є вибудовування чітких основ взаємодії щодо забезпечення публічної безпеки в умовах антитерористичної операції.

Поліпшення забезпечення Національною поліцією України публічної безпеки в умовах антитерористичної операції можна досягти лише шляхом удосконалення системи, організаційної структури і практичної діяльності суб'єктів, які здійснюють боротьбу з тероризмом, та її нормативного забезпечення, тобто за рахунок так званих внутрішніх ресурсів.

Наразі адміністративне законодавство в цілому та у сфері забезпечення публічної безпеки та боротьби з тероризмом зокрема є одним із найбільш нестабільних і нерегульованих з усіх галузей чинного законодавства. На нашу думку, можна виокремити такі два основні напрями роботи в зазначеній сфері: розроблення і прийняття окремих нормативно-правових актів та внесення змін і доповнень до нормативних актів, що може бути здійснено найближчим часом.

Із приводу першого напрямку слід зауважити, що особливе значення має прийняття окремого закону, яким було б урегульовано питання здійснення превентивної діяльності, визначено поняття цього напрямку адміністративної діяльності, перелік суб'єктів реалізації превентивної діяльності та відповідно її особливості залежно від сфери здійснення тощо.

Потреба вирішення відповідного питання впливає, зокрема, з такого. Першим серед повноважень, що покладені на поліцію, визначено здійснення превентивної та профілактичної діяльності, спрямованої на запобігання вчиненню правопорушень (п. 1 ч. 1 ст. 23 Закону України «Про Національну поліцію»), що викликає достатньо суперечок з приводу розмежування змісту вказаних понять. У структурі центрального апарату Національної поліції України функціонують два департаменти, на які покладається виконання завдань щодо здійснення превентивної та профілактичної діяльності, – Департамент превентивної діяльності та Департамент патрульної поліції. При цьому сфера компетенції Департаменту превентивної діяльності є ширшою за сферу компетенції Департаменту патрульної поліції.

У свою чергу, значення превентивної діяльності, спрямованої на запобігання правопорушенням, має, без перебільшення, надзвичайно важливе значення для забезпечення публічної безпеки та порядку в державі, особливо в умовах проведення антитерористичної операції.

Виходячи зі сфери регулювання, вважаємо, що структуру закону України «Про превентивну діяльність» можуть скласти нижченаведені розділи.

1. Розділ «Загальні положення». Необхідно чітко розмежувати превентивну та профілактичну діяльність у межах її здійснення правоохоронними органами, тому перша стаття закону, як одна з основних, повинна містити низку дефініцій, пов'язаних із реалізацією превентивної діяльності, серед яких в обов'язковому порядку необхідно визначити такі: «превентивна діяльність»; «профілактична діяльність»; «запобігання правопорушенням»; «профілактика правопорушень». Окрім того, в даному розділі потрібно визначити завдання, принципи, сферу та основні напрями превентивної діяльності.

2. Розділ «Система суб'єктів превентивної діяльності, їх повноваження та обов'язки». Цей розділ вимагає встановлення чіткої системи державних і недержавних суб'єктів, які здійснюють превентивну діяльність. Вважаємо, що центральне місце серед відповідних органів має бути відведено Національній поліції. Що стосується повноважень та обов'язків указаних органів, то відповідні статті повинні містити переважно відсылні норми до основних нормативно-правових актів, які регулюють діяльність кожного окремого органу. Наприклад, повноваження та обов'язки поліцейських під час здійснення ними превентивної діяльності повинні відповідати положенням ст. 18, 23–27, 31–41 Закону України «Про Національну поліцію». Лише в тому випадку, коли у відповідному профільному нормативно-правовому акті конкретні превентивні заходи, які може застосовувати той чи інший орган державної влади, не визначені, їх необхідно конкретизувати в межах статей цього розділу, з наступним внесенням змін до змісту відповідних нормативних актів.

3. Розділ «Здійснення профілактики в межах реалізації превентивної діяльності». З огляду на змістову спорідненість превентивної та профілактичної діяльності, їх частково спільну мету (запобігання вчиненню правопорушень) і те, що низку заходів можна застосовувати як у профілактичних, так і в превентивних цілях (наприклад, опитування особи чи перевірку документів), у цьому розділі потрібно закріпити перелік, підстави та, за необхідності, порядок здійснення профілактичних заходів у межах превентивної діяльності.

4. Розділ «Особливості здійснення превентивної діяльності під час установа спеціальних правових режимів і проведення спеціальних операцій». У даному випадку конкретизації потребує порядок, повноваження та межі застосування превентивних заходів окремими правоохоронними органами під час установа спеціальних правових режимів (надзвичайного і воєнного станів, надзвичайної екологічної ситуації) і проведення спеціальних операцій (антитерористичної операції, операції Об'єднаних сил).

5. Розділ «Здійснення превентивної діяльності громадянами та їх об'єднаннями». Норми цього розділу повинні органічно поєднуватись із Законом України «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону» і деталізувати його окремі положення щодо повноважень, підстав і порядку здійснення окремих превентивних заходів особами, які є учасниками громадських формувань, під час забезпечення правопорядку та охорони державного кордону.

6. Розділ «Прикінцеві та перехідні положення».

Утім, прийняття зазначеного закону є роботою на перспективу. Наразі удосконалення нормативних засад забезпечення Національною поліцією публічної безпеки в умовах антитерористичної операції може бути забезпечено завдяки усуненню низки прогалин норм адміністративного законодавства.

У дослідженні поняття та сучасного стану публічної безпеки в Україні слід зазначити, що поняття публічної безпеки вперше на нормативному рівні використано в Законі України «Про Національну поліцію». Зокрема, ця категорія згадується в низці статей зазначеного нормативно-правового акта: ч. 1 ст. 1; п. 1 ч. 1 ст. 2; ч. 1, 2 ст. 9; п. 1 ч. 1 ст. 16; ч. 2 ст. 18; п. 3 ч. 1 ст. 22; п. 4, 10, 27 ч. 1 ст. 23; п. 6 ч. 1 ст. 26; ч. 2 ст. 30; ч. 1, 2 ст. 36; ч. 1 ст. 40; ч. 1 ст. 45. Як впливає з аналізу наведених правових приписів, забезпечення публічної безпеки є одним з основних напрямів діяльності органів Національної поліції України. При цьому маємо звернути увагу на те, що категорія «публічна безпека» в більшості з перелічених положень Закону України «Про Національну поліцію» використовується разом із терміном «публічний порядок» у дещо відмінних підходах до їх взаємозалежності. Так, слова публічний порядок або порядок (у контексті їх використання щодо забезпечення саме публічного порядку) не використовуються разом із терміном «публічна безпека» у ч. 2 ст. 16 та п. 6 ч. 1 ст. 26 і навпаки, використовуються самостійно у ч. 3 ст. 86 Закону України «Про Національну поліцію».

До того ж важливо відмітити, що правовий підхід щодо текстуального використання зазначених термінів не дає можливості однозначно визначитися з їх змістовим наповненням. Наприклад, при визначенні поняття Національної поліції остання служить суспільству, зокрема шляхом «підтримання публічної безпеки і порядку» (ст. 1 Закону України «Про Національну поліцію»), тоді як одне із завдань, що покладено на поліцію, описано через формулювання «забезпечення публічної безпеки і порядку» (ст. 2 Закону України «Про Національну поліцію») тощо.

У результаті пропонуємо ст. 2 Закону України «Про Національну поліцію» доповнити: 1) частиною 2 такого змісту: «Публічною безпекою є врегульована нормативно-правовими актами сукупність суспільних відносин, у межах яких органи поліції здійснюють діяльність,

спрямовану на недопущення та припинення протиправних посягань, надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру задля підтримання стану захищеності прав і свобод та інтересів фізичних і юридичних осіб»; 2) частиною 3 такого змісту: «Публічний порядок – це сукупність суспільних відносин, що забезпечують нормальні умови життєдіяльності фізичних осіб та діяльності юридичних осіб шляхом встановлення, дотримання і реалізації правових та етичних норм».

Після цього, виходячи з правил юридичної техніки, вважаємо за доцільне положення всіх нормативно-правових актів, які використовують схожу за змістом термінологію, привести у відповідність до категорій, визначених Законом України «Про Національну поліцію», – «публічна безпека» і «публічний порядок». Основними серед таких є КУпАП, закони України «Про особливості забезпечення громадського порядку та громадської безпеки у зв'язку з підготовкою та проведенням футбольних матчів», «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону», «Про заходи щодо попередження та зменшення вживання тютюнових виробів і шкідливого впливу на здоров'я населення» та інші.

Із приводу управлінських питань проходження служби поліцейськими в зоні проведення антитерористичної діяльності заслуговують на увагу положення щодо їх соціального захисту. На наше глибоке переконання, антитерористична операція вимагає від осіб, залучених до її проведення, особливих підготовки та зусиль щодо реалізації правоохоронних заходів (порівняно з ідентичною правоохоронною діяльністю за штатних умов). Відповідно, вважаємо за необхідне віднести діяльність з виконання поліцейськими завдань щодо забезпечення публічної безпеки в умовах АТО до служби особливого характеру, що буде основою для встановлення соціального захисту поліцейських, які залучаються до боротьби з тероризмом, зокрема забезпечення публічної безпеки в умовах антитерористичної операції. У результаті пропонуємо ч. 1 ст. 91 Закону України «Про Національну поліцію» доповнити окремим пунктом такого змісту: «служба в межах території (району) проведення антитерористичної операції».

Досвід проведення антитерористичної операції у східних регіонах України протягом 2014–2018 років засвідчив існування проблемного питання, яке потребує свого нормативно-правового вирішення.

Постійна міграція населення з окупованої території через контрольні пункти в'їзду – виїзду створюють загрозу перевезення зброї та боєприпасів, а також перетину пунктів членами диверсійно-розвідувальних груп, які збирають інформацію щодо правоохоронців та членів їхніх сімей. Також збільшується ймовірність вчинення терористичних актів, диверсій на контрольованій території. Для запобігання таким ситуаціям необхідна чітко спланована взаємодія всіх суб'єктів.

Одним зі шляхів вирішення зазначеної проблеми може стати створення єдиної інформаційної бази, що є роботою на перспективу. Наразі вважаємо за доцільне надати поліцейським право доступу до бази даних «Гарт-1», власником якої є Адміністрація Державної прикордонної служби України. Користувачами системи «Гарт-1» є посадові та службові особи підрозділів і органів ДПС України, яким у встановленому законодавством порядку надано право доступу до обробки інформації в цій системі (п. 7, 8 Положення про інформаційно-телекомунікаційну систему прикордонного контролю «Гарт-1» Державної прикордонної служби України). Відсутність такого доступу не дозволяє відстежувати у режимі онлайн переміщення через державний кордон та лінію розмежування осіб, які причетні до скоєння тяжких та особливо тяжких злочинів, брали участь в незаконних збройних формуваннях, причетні до терористичної діяльності, а також транспортних засобів, які перебувають у розшуку. Так, органам поліції надано право доступу до інтегрованої міжвідомчої інформаційно-телекомунікаційної системи щодо контролю осіб, транспортних засобів та вантажів, які перетинають державний кордон України, «АРКАН», яка забезпечує обмін інформацією, що належить Державній прикордонній службі України. Разом з тим на практиці обмін інформацією щодо осіб, транспортних засобів та вантажів, які перетинають державний кордон, у межах інформаційно-телекомунікаційної системи «АРКАН» забезпечується у термін від однієї до трьох діб, внаслідок чого втрачається оперативність проведення поліцейськими відповідних перевірок, що значним чином позначається на ефективності забезпечення публічної безпеки в умовах антитерористичної операції.

У результаті вважаємо за необхідне п. 8 Положення про інформаційно-телекомунікаційну систему прикордонного контролю «Гарт-1» викласти у такій редакції: «Користувачами системи «Гарт-1» є посадові та службові особи підрозділів і органів Державної прикордонної служби України, яким у встановленому законодавством порядку надано право доступу до обробки

інформації в цій системі, а також поліцейські, залучені до виконання завдань на території (у районі) проведення антитерористичної операції». Така позиція цілком кореспондується з повноваженнями поліції у сфері інформаційно-аналітичного забезпечення (п. 2 ч. 2 ст. 25 Закону України «Про Національну поліцію»).

Необхідно згадати про позитивний досвід створення та функціонування Єдиного аналітичного сервісного центру в м. Маріуполі, основою якого стало обладнання 20 об'єктів відеоспостереження та встановлення на них 37 сучасних високоінтелектуальних камер, що, безумовно, стало одним з основних організаційно-технічних засобів забезпечення поліцією публічної безпеки в умовах антитерористичної операції.

Разом з тим створення схожих систем отримало своє поширення іншими містами України шляхом прийняття органами місцевого самоврядування, керуючись положеннями виключної компетенції міських рад (п. 22 ч. 1 ст. 26 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні»), програм під загальною назвою «Безпечне місто», а саме: у м. Києві – Концепції «Kyiv Smart City 2020» («Київ Смарт Сіті 2020»), у м. Харкові – Програми «Безпечне місто Харків» на 2016–2020 роки, у м. Запоріжжі – Цільової програми «Безпечне місто Запоріжжя», у м. Вінниці – Програми «Безпечне місто» на 2016–2018 роки та інших.

Схожі системи відеоспостереження та відеоконтролю використовуються на державному кордоні України органами Державної прикордонної служби України.

Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення регулювання відносин у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху» передбачено введення в дію системи автоматичної фіксації порушень Правил дорожнього руху. Технічна сторона функціонування відповідної системи полягає у встановленні на автошляхах відеокамер, які за допомогою спеціального програмного забезпечення визначають порушення Правил дорожнього руху, інформація про що зберігається у підрозділі поліції та після належного юридичного оформлення повідомляється правопорушнику для реалізації мети адміністративного стягнення.

Як відомо, однією з перепон повномасштабного запровадження в Україні відеофіксації порушень Правил дорожнього руху є відсутність належного фінансування цього проекту (за даними Рахункової палати, на запровадження системи фото- та відеофіксації знадобиться більше 1,1 млрд грн). У свою чергу, фінансування заходів програм «Безпечне місто» здійснюється з відповідних місцевих бюджетів, що виглядає надзвичайно привабливим із точки зору реального впровадження цієї системи у життя. З іншого боку, на місцевому рівні (у межах програм «Безпечне місто») технічні характеристики систем відеоспостереження визначаються індивідуально, що, очевидно, ускладнює їх використання з правоохоронною метою.

Описане засвідчує необхідність уніфікованого підходу до функціонування відповідних інформаційно-інтелектуальних систем, що потребує запровадження належного правового забезпечення.

Вважаємо, що організаційно-правові питання забезпечення функціонування відповідної системи мають знайти своє вирішення на рівні положення, затвердженого наказом МВС України, яке може отримати назву «Положення про єдину державну систему відеоспостереження і контролю за рівнем публічної безпеки та дотриманням публічного порядку». У межах цього нормативного акта уявляється необхідним вирішити такі питання:

- надати визначення поняття єдиної державної системи відеоспостереження і контролю за рівнем публічної безпеки та дотриманням публічного порядку як «сукупність організаційно-розпорядчих заходів, програмно-технічних і телекомунікаційних засобів, що забезпечують обробку інформації щодо вчинення правопорушень конкретними особами або їх причетності до вчинення правопорушень, порушення правил дорожнього руху, прикордонного контролю осіб і транспортних засобів та автоматизований доступ до інформації, що зберігається в базах даних системи»;

- окреслити межі функціонування системи шляхом визначення окремих рівнів системи: 1) загальний рівень контролю за рівнем публічної безпеки та дотриманням публічного порядку – стосується публічних (громадських) місць; 2) автоматичний режим фіксації порушень правил дорожнього руху та забезпечення притягнення осіб, винних у їх вчиненні, до відповідальності; 3) прикордонний контроль осіб і транспортних засобів з метою виявлення фактів порушень законодавства, пов'язаного з перетином державного кордону України;

- текстуально закріпити перелік та зміст принципів відеоспостереження та контролю, до яких необхідно віднести: законність; поінформованість про здійснення відеоспостереження

і контролю; принцип захисту персональних даних осіб; принцип всеохоплюваності відеоспостереження та контролю; принцип безперервності та стійкості систем відеоспостереження та контролю;

- окреслити правові основи стандартизації та сертифікації технічних засобів відеоспостереження і контролю;

- визначити власниками систем відеоспостереження та контролю місцеві громади, а апаратно-програмного забезпечення – Національну поліцію України, користувачами – уповноважених поліцейських та посадових осіб органів Державної прикордонної служби України;

- заборонити місцевим громадам поширювати у засобах масової інформації та передавати у користування третім особам інформацію, що була отримана у результаті роботи систем відеоспостереження і контролю;

- передбачити правові аспекти використання технічних засобів відеоспостереження та контролю органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій у межах єдиної державної системи.

При цьому необхідно розуміти, що технічні засоби описуваної системи мають функціонувати згідно із законодавством про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах, а нагляд за дотриманням прав громадян при використанні інформації єдиної державної системи відеоспостереження та контролю має здійснюватися органами прокуратури.

З приводу можливостей організаційного забезпечення поліцією публічної безпеки в умовах антитерористичної операції заслуговує на увагу необхідність проведення для поліцейських, які залучаються до забезпечення публічної безпеки в умовах АТО, спеціальних навчань і тренінгів з особливостей підтримання публічного порядку у відповідній зоні, з психологічної та фізичної підготовки.

Питання психологічної підготовки до моменту залучення до проведення антитерористичної операції та після проходження служби у зоні АТО обумовлено актуалізацією питань реабілітації та адаптації учасників антитерористичної операції. Психологічний стан поліцейського, який залучався до служби в умовах АТО, є дуже важливим, адже травматичний стрес, що часто виникає під час воєнних дій, є одним з головних внутрішніх бар'єрів на шляху адаптації до мирного життя та, як наслідок, сприяє проявам проблем за основним місцем роботи, конфліктам у сім'ях тощо.

Також на поліпшення організаційних заходів забезпечення поліцією публічної безпеки в умовах АТО мають бути спрямовані аналітичні тренінги, що охоплюють аспекти оперативного і тактичного аналізу, аналітичного програмного забезпечення, використання GIS, стратегічного аналізу, аналізу з відкритих джерел та оцінки ризиків. Так, у Європейському Союзі підхід «правоохоронна діяльність, керована аналітикою» покладено в основу стратегії діяльності поліції, внаслідок чого багато злочинів там розкривають саме завдяки використанню цієї концепції. Зважаючи на те, що поліція не має достатньо ресурсів, щоб охопити усі прояви злочинності, для того, щоб правильно розподілити ресурси, потрібен ретельний аналіз тенденцій на основі реальних даних.

Таким чином, удосконалення організації забезпечення поліцією публічної безпеки в умовах АТО може бути досягнуто завдяки: 1) створенню єдиного інформаційного простору; 2) проведенню для поліцейських, які залучаються до забезпечення публічної безпеки в умовах АТО, спеціальних навчань і тренінгів з особливостей підтримання публічного порядку у відповідній зоні, з психологічної та фізичної підготовки; 3) використанню методів аналізу (оперативного, тактичного, стратегічного, з відкритих джерел та оцінки ризиків), що має на меті попередження злочинів, зокрема терористичних актів; 4) активізації роботи програм «Безпечне місто» і «Правопорядок» на території всіх областей держави.

Одержано 04.04.2019

УДК 159.9

ІГОР ВОЛОДИМИРОВИЧ КЛИМЕНКО,

заступник голови Національної поліції України;

 <https://orcid.org/0000-0002-3552-2277>

ОСВІТА І ОСВІЧЕНІСТЬ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДИСКУРС

Діяльність Національної поліції України, її успіхи й невдачі перебувають у полі підвищеної суспільної уваги, що, своєю чергою, актуалізує питання підвищення рівня професійної підготовки правоохоронців. У суспільстві широко дискутуються різні точки зору на хід поліцейської реформи, на можливість або неможливість сформувати надійного фахівця-правоохоронця у скорочені терміни тощо. У цьому ракурсі особливої значущості набуває аналіз результатів уже проведених реформ систем підготовки поліцейських кадрів у зарубіжних країнах, зокрема країнах Європи, в контексті подальшого використання вже набутого досвіду та запобігання помилкам.

Ще у 1967 році, як зауважують Р. С. Троянович та Т. Г. Ніколсон, у колі правоохоронців і представників кримінального правосуддя вивчалася потреба в підвищенні *академічних вимог* до тих, хто бажав вступити працювати до поліції. Одним з їх головних аргументів було те, що по мірі того, як населення в цілому становиться все розумнішим, рівень інтелекту поліцейського повинен бути на тому ж рівні, що і пересічного громадянина, або ж перевищувати його. Іншим аргументом було те, що прагнення до «професіоналізації» поліції передбачає як обов'язкову вимогу наявності освітнього ступеня, що відповідає чотирьохрічному навчанню в коледжі [10].

Деякі дослідники, підкреслюють С. М. Сміт та М. Г. Аамодт, виправдовують використання освітніх вимог, демонструючи, що освічені поліцейські мають певні бажані характеристики, яких позбавлені їх менш освічені колеги. Так, у порівнянні з їх менш освіченими товаришами по службі поліцейські з вищою освітою є менш авторитарними та догматичними, є більш обачливими, мають кращі комунікативні навички та характеризуються більш позитивним ставленням до проблем співпраці з громадою [8].

С. М. Сміт та М. Г. Аамодт зазначають, що поліцейські, які мають принаймні диплом молодшого спеціаліста, отримують більш високі оцінки результатів своєї роботи з боку керівництва, ніж їх менш освічені колеги. Переваги вищої освіти не проявляються в оцінці роботи протягом перших двох років на посаді. Однак після двох років поліцейські з дипломом бакалавра випереджають тих, хто має диплом молодшого спеціаліста або свідоцтво про середню освіту. Співвідношення між освітою, навчанням в академії та роботою в патрулі не є просто функцією інтелекту, тому що освіта поступово додавала обґрунтованості когнітивним здібностям. Разом з цим ті, хто спеціалізувався в кримінальному правосудді, працювали на такому ж рівні, що й ті, в кого були інші спеціалізації [8].

С. Серені-Массинжер та Н. Вуд також вивчали зв'язок освітніх інституцій з програмами підготовки поліцейських, що дозволило їм у публікації 2016 року на ґрунті вивчення досвіду підготовки поліцейських резюмувати, що традиційне навчання в академії натепер спирається на механічне запам'ятовування і тактичні навички. Більшість поліцейських академій використовують біхевіористичний стиль навчання, за якого інформація надається через лекцію, при цьому очікується, що курсант буде застосовувати цю інформацію на практиці [7, р. 141].

Навички міжособистісної комунікації зазвичай не включають до програми навчання, хоча ці навички мають бути спрямовані на деескалацію конфліктних ситуацій. Емоційний інтелект є ще одною ключовою компетентністю, важливість якої підкреслюється в програмі навчання поліцейських, виходячи з того, що він вважається важливим аспектом здібності контролювати власні емоції [7, р. 142]. Разом з цим дослідниці наголошують, що програми емоційного інтелекту працюють, якщо за ними навчають та ними управляють компетентні інструктори. Однак багато інструкторів не є такими спеціалістами. Велика частина поліцейського навчання складається, головним чином, із застосування вогнепальної зброї, тактичної підготовки та вивчення методів арешту. Навчання, яке б фокусувалося на проблемному навчанні й забезпечувало основу для розгляду людської поведінки щодо критичного мислення, емоційного інтелекту, міжособистісної комунікації та розв'язання конфліктів, є незначним або взагалі відсутнім. Для того, щоб бути належно підготовленим для служби, потрібен професійний розвиток переносних навичок і відповідний освітній компонент для сучасної поліції [7, р. 143].

Європейські дослідники Т. Фелтес та Р. Піс підкреслюють важливість *концептуалізації* вимог і вказують на те, що моделі поліцейської освіти повинні містити: чіткі цілі, суспільно-

орієнтований зміст навчальних програм і відповідний метод, щоб полегшити перехід від правоохоронної діяльності на співпрацю з громадськістю [3].

Х. Пітерс у ракурсі компетентнісного підходу в поліцейській освіті констатує, що перехід до співробітництва поліції з громадськістю в Північній Європі супроводжувався реформами в поліцейській освіті, які спрямовані на поліпшення якості роботи поліції. У Нідерландах поліція використовує подвійну систему освіти та підготовки кадрів з метою сприяння чітким зв'язкам між теорією та практикою. Це включає спільну з поліцейськими установами базу для підготовки працівників поліції, формулюючи професійні вимоги різних поліцейських функцій, коли навчальні заклади визначають навчальну програму і вимоги навчання, що відповідає професії [4].

Поліція в демократичних суспільствах існує в політичному вимірі, в якому визнається важливість соціальної справедливості, соціальної згуртованості, чесності, рівності та прав людини. Д. Бейлі і Е. Біттнер стверджують, що цих цінностей можна навчити поліцейських [1]. Р. Роберг зазначає, що освіта (а не підготовка) є необхідною для розвитку цих цінностей і ефективним є використання розмежування цих понять, яке підтримує та підвищує продуктивність працівників поліції, відповідальність і професіоналізм [5; 6].

Проблема вищої поліцейської освіти може бути також розгорнута в досить несподіваному психологічному аспекті. С. В. Телеп в аналітичному огляді впливу вищої освіти на якість поліцейської діяльності вказує на зауваження Р. Роберга і С. Бонна, які навели цікавий аргумент, що навіть коли освіта не має статистично підтвердженого впливу на ефективність роботи поліцейських, вона все ж може бути корисною для підвищення освітніх стандартів. Навіть якщо ефективність роботи не змінюється, підвищення освітніх стандартів може приводити до збільшення авторитету й поваги до цієї сфери діяльності. С. В. Телеп апелює також до думки Х. Голдстейна, який зазначив, що вимога наявності вищої освіти допоможе подолати неправильне уявлення, що поліцейській роботі властиві нескладні завдання, з якими може впоратись кожен [9]. У цьому контексті дослідник звертається до тези Е. Біттнера, який стверджував стосовно вимог освітнього рівня, що «головна мета ... полягає у скасуванні назавжди ідеї, яка є занадто поширеною в нашому суспільстві, що, якщо людина не хоче взяти на себе турботу стати кимось вартісним, вона завжди може стати копом». С. В. Телеп поділяє думку Дж. Файфа, який стверджує, що поліція має велику свободу дій, має велику відповідальність і працює самостійно, так само, як учителі, і вона також приймає рішення, які впливають на життя громадян, так само, як прокурори і судді. Проте, в той час, як ці професії вимагають вищої освіти (і вченого ступеня для юристів), поліцейська діяльність відстає в цьому сенсі [9].

Е. А. Паолайн III зі співавторами у 2015 році зазначили, що як прибічники, так і противники вищої поліцейської освіти так ніколи чітко і не визначили точні властивості, які поліцейський з вищою освітою внесе в цю сферу діяльності, окрім того, що це обіцяє більш професійний поліцейський підхід. Перші дослідження впливу вищої освіти були зосереджені на потенційних розбіжностях пріоритетів у роботі серед тих, хто вчився в коледжі, і тих, хто не мав такого досвіду. Було проведено низку важливих досліджень, в яких було вивчено багато характеристик. Результати таких досліджень, вказують автори, призвели до неоднозначних висновків. Так, в одних роботах були отримані результати, які можна вважати позитивними. Як з'ясувалось, поліцейські з вищою освітою були більш відкритими в системі своїх переконань та менш догматичними, менше зорієнтовані на застосування покарань, менш авторитарними, більш схильними до прийняття та розуміння етнічних проблем, більш доброзичливими до правових обмежень у роботі. В той же час у ранніх дослідженнях були відмічені й негативні наслідки вищої освіти. Наприклад, поліцейські з вищою освітою були менш задоволені своєю роботою, були більш цинічними й давали нижчі оцінки своїй організації. І, нарешті, в інших дослідженнях дійшли висновку, що ставлення до роботи у поліцейських з вищою освітою не відрізнялось від їх менш освічених колег у поняттях професіоналізму, напруги в роботі й переконання в прийнятності військової моделі поліцейських організацій [2, р. 53].

Таким чином, можна стверджувати, що в сучасній психолого-правовій практиці існують щонайменше три підходи до оцінки необхідності підвищення рівня освіченості правоохоронців. Перша група вчених достатньо негативно ставить до поліціантів з вищою освітою, говорячи про те, що, наприклад, поліцейські з вищою освітою зазвичай є більш вибагливими до умов праці, менше задоволені своєю роботою, є більш цинічними щодо поліцейської роботи й дають нижчі оцінки своїй організації.

Другий підхід базується на положенні про те, що немає істотної різниці у ставленні до роботи поліцейських з вищою освітою та їх менш освічених колег, немає істотної різниці в рівнях

професіоналізму, напруги в роботі, у прийнятті або неприйнятті військової моделі поліцейських організацій тощо.

І, нарешті, переважна більшість європейських дослідників стоїть на позиції, що «рівень інтелекту поліцейського має бути на тому ж рівні, що й у пересічного громадянина, або ж перевищувати його».

Список бібліографічних посилань

1. Bayley D. H., Bittner E. Learning the skills of policing. *Law and Contemporary Problems*. 1984. Vol. 47, No. 4. P. 35–59. URL: <https://scholarship.law.duke.edu/lcp/vol47/iss4/3> (дата звернення: 17.02.2019).
2. Paoline III E. A., Terrill W., Rossler M. T. Higher education, college degree major, and police occupational attitudes. *Journal of Criminal Justice Education*. 2015. Vol. 26, Iss. 1. P. 49–73. DOI: <https://doi.org/10.1080/10511253.2014.923010>.
3. Peace R. Probationer Training for Neighborhood Policing in England and Wales: fit for purpose? *Policing: An International Journal of Police Strategies & Management*. 2006. Vol. 29, Iss. 2. P. 335–346. DOI: <https://doi.org/10.1108/13639510610667691>.
4. 499 Peeters H. Constructing comparative competency profiles: the Netherlands experience // *International Perspectives on Police Education and Training* / ed. by P. Stanislas. London ; New York : Routledge, 2013. P. 90–114.
5. Roberg R. An analysis of the relationships among higher education, belief systems, and job performance of patrol officers. *Journal of Police Science and Administration*. 1978. Vol. 6, Iss. 3. P. 336–344.
6. Roberg R., Bonn S. Higher education and policing: where are we now? *Policing: An International Journal of Police Strategies & Management*. 2004. Vol. 27, Iss. 4. P. 469–486. DOI: <https://doi.org/10.1108/13639510410566226>.
7. Sereni-Massinger C., Wood N. Linking Educational Institutions with Police Officer Training Programs. *Journal of Education and Learning*. 2016. Vol. 10, Iss. 2. P. 139–146. URL: https://www.researchgate.net/publication/307644473_Linking_Educational_Institutions_with_Police_Officer_Training_Programs (дата звернення: 11.01.2019).
8. Smith S. M., Aamodt M. G. The relationship between education, experience, and police performance. *Journal of Police and Criminal Psychology*. 1997. Vol. 12, Iss. 2. P. 7–14. DOI: <https://doi.org/10.1007/BF02806696>.
9. Telep C. W. The impact of higher education on police officer attitudes toward abuse of authority. *Journal of Criminal Justice Education*. 2011. Vol. 22, Iss. 3. P. 392–419. DOI: <https://doi.org/10.1080/10511253.2010.519893>.
10. Trojanowicz R. C., Nicholson T. G. A comparison of behavioral styles of college graduate police officers. *The Police Chief*. 1976. Vol. 43, Iss. 8. P. 56–59.

Одержано 26.03.2019

УДК 351.74(477):005.963.1

ВАЛЕРІЙ ВАСИЛЬОВИЧ СОКУРЕНКО,

доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України,
ректор Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0001-8923-5639>

ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ЗДОБУТКІВ СУЧАСНОЇ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ПОЛІЦЕЙСЬКОЇ НАУКИ ПІД ЧАС ПІДГОТОВКИ ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Демократичні перетворення, що мають місце в усіх сферах суспільного життя в Україні, зумовлюють необхідність вивчення та впровадження кращих європейських практик у процес організації та діяльності органів публічної адміністрації. Зважаючи на те, що вектор безпеки визначений одним із пріоритетних напрямів упровадження в Україні європейських стандартів життя, важливого значення набуває вироблення дієвого механізму розвитку ефективної правозастосовної діяльності органів поліції, оновлення існуючих підходів до реалізації поліцейськими правозастосовних функцій та здійснення поліцейської діяльності в цілому. Це, у свою чергу, вимагає формування концептуальних засад поліцейської діяльності шляхом вироблення термінологічного інструментарію поліцейської науки, впорядкування усього

переліку термінів, якими оперують для характеристики поліцейської сфери. У зв'язку з цим слушною є позиція К.С. Бельського, який визначив, що поліція та поліцейське право є обов'язковими елементами, без яких неможливе існування правової держави [1, с. 123]. Таким чином, вироблення фундаментального понятійного підґрунтя дозволить на науковому, а згодом і на законодавчому рівні визначити сучасну парадигму взаємовідносин поліції та населення, розкрити зміст «сервісного» характеру діяльності поліції, орієнтованого на надання поліцейських послуг громадянам, з'ясувати пріоритети діяльності поліції та їх урахуванням виробити сучасні методики протидії злочинності.

Особливої уваги заслуговує той факт, що невід'ємною умовою ефективності діяльності органів поліції є постійна робота щодо якісної підготовки працівників поліції до виконання покладених на них завдань. На це звертається увага у Стратегії розвитку системи Міністерства внутрішніх справ України до 2020 року, де одним із стратегічних пріоритетів діяльності МВС України визначено розвиток кадрового потенціалу. Сьогодні традиційні підходи до підготовки працівників правоохоронних органів не повністю забезпечують необхідну якість і професійну компетентність кваліфікованих кадрів поліції [2]. Таким чином, вимога щодо підвищення якості кадрового потенціалу в органах поліції зумовлена необхідністю оптимізації системи підготовки, відбору та управління персоналом, врахування під час підготовки майбутніх поліцейських тих загроз належному функціонуванню правоохоронної сфери, що зумовлені викликами сьогодення. У зв'язку з цим важливого значення набуває вироблення оптимальних підходів до підготовки майбутніх працівників поліції, подальшого підвищення їх кваліфікації. Досягти цього можна шляхом вивчення та використання успішних міжнародних практик і участі в реалізації спільних пілотних проектів, зокрема опрацювання здобутків сучасної науки поліцейського права в країнах Західної Європи та вироблення з урахуванням національних особливостей правової системи стандартів підготовки працівників поліції в Україні. Саме на виконання вказаних заходів наказом Міністерства внутрішніх справ України від 29 січня 2018 р. № 51 і було затверджено Концепцію запровадження трирівневої моделі підготовки поліцейських.

Сучасний підхід до реформування системи підготовки кадрів для органів Національної поліції висуває на перший план практичну складову, тобто пріоритетність практичної спрямованості фахової підготовки поліцейських у закладах вищої освіти системи МВС України. Зважаючи на це, основи поліцейстики (науки про поліцейське право) мають стати базовою фундаментальною дисципліною, яку повинні вивчати усі майбутні поліцейські, оскільки без ґрунтовного ознайомлення з основними засадами поліцейської діяльності, отримання уявлення про ключові законодавчі акти, що регулюють діяльність органів та підрозділів поліції, неможливо підготувати висококваліфікованого поліцейського, який був би здатний на належному рівні виконувати покладені на нього обов'язки.

Саме в рамках ознайомлення з основами поліцейсько-правової теорії можливо розкрити сутність соціально-сервісного призначення поліції та з'ясувати місце поліції в системі органів публічної влади (у першу чергу тих, на які покладено обов'язок щодо реалізації правоохоронної функції держави), охарактеризувати ключові засади поліцейської діяльності як в Україні, так і за кордоном, детально розглянути процес підготовки та прийняття управлінських рішень в органах поліції, розкрити особливості найбільш ефективних форм взаємодії поліції з іншими правоохоронними органами, органами місцевого самоврядування та інституціями громадянського суспільства. Важливого значення набуває ознайомлення з ключовими принципами демократичного поліціювання в країнах Західної Європи, уніфікованими стандартами гуманної поведінки поліцейських, випадками детермінації неправомірної поведінки поліцейських та шляхами їх своєчасного попередження, причинами поліцейської деформації поліцейських, формами підзвітності поліції суспільству тощо. Урахування зарубіжних напрацювань сприятиме коригуванню концепції реформування української системи охорони правопорядку, впровадженню апробованих організаційно-правових форм у практику управління органами поліції [2].

У контексті оновлення існуючих підходів до професійної підготовки поліцейських важливого значення набуває вирішення проблеми співвідношення та співіснування професійної освіти, що здійснюється в закладах вищої освіти системи МВС України, з професійною підготовкою поліцейських. У звіті групи з формування єдиних підходів до європейської поліцейської науки справедливо відзначається, що лінії поліцейської освіти та підготовки часто перетинаються, оскільки здійснюються в межах одного процесу. Разом з тим існує небезпека втрати балансу між цими процесами в підготовці кадрів, якщо освітня організація дотримується високих академічних та інтелектуальних стандартів і навпаки. Пошук гармонії між цими процесами у професійному

становленні кадрів поліції важливий з точки зору результату підготовки поліцейського як гаранта забезпечення публічної безпеки та протидії злочинності. Зокрема, викликає стурбованість необґрунтована популістська надмірна увага до намагання перенесення на українські терени практик західних систем навчання і виховання, які, як правило, не враховують наших особливостей, освітніх традицій та й самих результатів цих практик у тих країнах, де вони вже стали частиною освітнього ландшафту [3].

Характерною відмінністю підготовки поліцейських кадрів у країнах Західної Європи є відсутність єдиного усталеного комплексного методологічного підходу до підготовки майбутніх поліцейських до захисту прав і свобод громадян, забезпечення публічної безпеки та протидії злочинності, у тому числі дій в екстремальних ситуаціях; переважно застосовуються різноманітні педагогічні прийоми («ідеології»). Мається на увазі, що за кордоном поліцейські не отримують одразу повноцінну вищу освіту, а на перших етапах професійної підготовки стають фахівцями вузького профілю в конкретній сфері поліцейської діяльності (тобто одразу відбувається вузька спеціалізація професійної підготовки). На нашу ж думку, доцільно одночасно готувати як фахівців широкого профілю, так і фахівців вузької спеціалізації. Це дозволить одночасно запровадити безперервну форму підготовки фахівців із подальшим формуванням та розвитком потужних наукових шкіл як правоохоронного, так і теоретико-правового спрямування. Таким чином, сьогодні важливого значення набуває вироблення уніфікованого стандарту поліцейської освіти, оновлення існуючих підходів до підготовки поліцейських кадрів керівної ланки.

Підсумовуючи викладене вище, можна дійти висновку про необхідність активізації участі закладів вищої освіти системи МВС України у створенні міжнародних центрів поліцейської освіти, відкомандирування науково-педагогічних кадрів до зазначених центрів з метою ознайомлення із сучасним позитивним досвідом підготовки поліцейських за кордоном. У першу чергу, такий вид стажування повинні проходити не керівники закладів вищої освіти, а безпосередньо науково-педагогічні працівники за профілем дисциплін, що ними викладаються.

Використання здобутків сучасної європейської поліцейської науки під час підготовки працівників органів поліції дозволить ознайомити поліцейських із цивілізованим стандартом поліцейської діяльності, отримати повне уявлення про сучасну філософію поліцейської діяльності.

Список бібліографічних посилань

1. Бельский К. С. Полицейское право : лекц. курс / под ред. А. В. Куракина. М. : Дело и Сервис, 2004. 816 с.
2. Проневич О. В. Доктринальні засади поліцейського права Німеччини та Польщі. *Форум права*. 2011. № 1. С. 822–828. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2011_1_132.pdf (дата звернення: 23.03.2019).
3. Сокуренько В. В. Реформа правоохоронної системи як уособлення практичної реалізації вектора безпеки Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» // Публічне управління у забезпеченні сталого розвитку країни : зб. тез наук.-практ. конф. за міжнар. участю (м. Харків, 24 листоп. 2016 р.) / редкол.: Д. В. Карамішев (голов. ред.), О. Ю. Амосов, В. Г. Бульба та ін. Харків : Харків. регіонал. ін-т держ. управління НАДУ при Президентові України. URL: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book%20/conf/2016-5/doc/4/06.pdf> (дата звернення: 23.03.2019).

Одержано 26.03.2019

УДК 342.951

ОЛЕКСАНДР МАРКОВИЧ БАНДУРКА,

доктор юридичних наук, професор,
академік Національної академії правових наук України,
президент Кримінологічної асоціації України;

 <https://orcid.org/0000-0002-0240-5517>

ПОЛІЦЕЇСТИКА ЯК ГАЛУЗЬ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА

Європейський вибір розвитку України зобов'язує Українську державу забезпечити ефективне функціонування всіх інститутів влади, які гарантуватимуть додержання прав і свобод людини і громадянина, зокрема правоохоронних органів. Важливу роль в державному механізмі забезпечення прав і свобод відіграє Національна поліція України як центральний орган

виконавчої влади, який служить суспільству шляхом надання поліцейських послуг у сфері забезпечення публічної безпеки й порядку, охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, надання соціальної допомоги громадянам у випадках, передбачених законом.

Виконання поліцією вказаних вище завдань потребує наукового супроводження, розробки нових підходів до організації діяльності поліції, впровадження принципів партнерських відносин поліції та громадськості, що може бути забезпечено розвитком такої нової для української юридичної науки галузі адміністративного права, як поліцейське право, яке має охоплювати специфіку місця, ролі і призначення поліції в суспільстві, питання взаємовпливу і взаємозв'язків поліції та суспільства. Виникнення, створення і розвиток поліцейського права супроводжується формуванням відповідної галузі наукових знань. Сьогодні вже можна говорити про поліцейське право в науковому, нормативно-правовому вимірах як про систему норм, правил, теоретичних уявлень, наукових концепцій і про поліцейське право у практичному вимірі як про сферу застосування норм і правил у правоохоронній діяльності.

Наказом Міністерства освіти і науки України «Про затвердження примірного переліку та опису предметних напрямів досліджень в межах спеціальності 081 "Право"» визначено, що поліцейське право охоплює: предмет і метод, функції та принципи поліцейського права; місце поліцейського права в системі адміністративного права; норми поліцейського права; об'єкти поліцейської охорони; суб'єкти поліцейської діяльності, методи поліцейської діяльності та форми поліцейської діяльності, наступність та перспективи розвитку поліцейського права, поліцейське право зарубіжних країн [1].

Наука про поліцейське право почала формуватися на українських землях на початку XIX століття. Проте на той час поняття «поліція» та «адміністрація» певною мірою ототожнювалися. За радянських часів термін «поліція» в юриспруденції не застосовувався з ідеологічних поглядів.

Здобуття Україною політичної незалежності, її демократичний розвиток є, безперечно, об'єктивним чинником, що суттєво змінює геополітичну ситуацію в європейському регіоні і відповідає виправданним бажанням народу України. У державі важливим суб'єктом системи внутрішньої безпеки є органи поліції, діяльність яких має бути спрямована на захист прав і свобод людини та громадянина в умовах становлення демократичних перетворень.

Поліція має керуватися новою філософією правоохоронної та правозахисної діяльності, в основі якої – перехід від реактивної моделі, тобто реагування на злочини та їх розслідування, а також покарання злочинців, до проактивної моделі – служіння громадянам з акцентом на попередження злочинів та співпрацю поліції з населенням на основі системи «поліція – народ – партнери», що передбачено Законом України «Про Національну поліцію» [2]. Тому значно зростає значення поліції в питаннях так званої соціальної компетенції, зокрема тісного співробітництва з державними установами, органами виконавчої влади та місцевого самоврядування і політичними організаціями й окремими громадянами. В основу наукових досліджень у галузі поліцейстики мають бути покладені основні функції поліції, зокрема превентивна, репресивна, соціальна.

Якщо державна влада повинна керувати виконавчою поліцейською діяльністю, то це означає, що в ній має втілюватися відповідний захист прав і свобод громадян. Відповідно поліцейська сфера розглядатиметься в контексті втілення в життя міжнародно-правових стандартів підтримання правопорядку, визначених Генеральною Асамблеєю ООН та Радою Європи як основні принципи діяльності поліцейських організацій, зважаючи на те, що головне призначення поліції – служіння суспільству, зокрема надання послуг та допомоги тим членам громади, які з особистих, економічних, соціальних чи інших причин потребують негайної допомоги. Тобто поліція як репресивний інструмент держави має перетворитися на «товариша та помічника» для громадян.

Сучасні українські науковці зокрема В. Гвоздецький, О. Безпалова, В. Сокурєнко та інші, впевнено обрали курс на формування в Україні поліцейського права як самостійної галузі сучасного права й науки, що регулює історично сформовані суспільні відносини у сфері державного управління правоохоронною діяльністю, регламентує діяльність органів охорони громадського порядку та застосування адміністративного примусу, забезпечення внутрішньої безпеки держави загалом.

За допомогою поліцейського права можна було б оптимально визначити склади адміністративних правопорушень і відповідальність за їх учинення, регламентувати порядок застосування засобів прямого адміністративного примусу, в тому числі спеціальних засобів, вогнепальної зброї, провадження у справах про адміністративні правопорушення, ліцензійно-дозвільну систему, порядок введення на території країни спеціальних режимів. На сучасному етапі

розвитку суспільства поліцейське право має також визначати структуру та повноваження державних органів виконавчої влади, наділених поліцейськими функціями, слід відокремити норми, які захищали б права та свободи громадян від неправомірних дій органів, наділених поліцейськими функціями. До таких органів у нашій країні мають бути віднесені поліція, органи державної безпеки, податкові, митні, прикордонні служби, державні інспекції та громадяни, які виконують функції охорони громадського порядку та цивільного контролю. Перелік цих органів має бути вичерпний, і додатковими повноваженнями вони можуть бути наділені лише законодавцем.

Як зазначає В. Гвоздецький, у нинішніх умовах визначення організаційних і правових засад поліцейського права набуває особливого значення, що пов'язано з багатьма причинами, найголовнішими з яких є:

- реалізація значного обсягу функцій правоохоронними органами нашої країни. Так, зокрема, МВС України фактично виконує всі правоохоронні функції, включаючи юридичний захист своїх працівників;

- покладення на працівників органів поліції України значних за обсягом і значущістю повноважень: вони користуються статусом представника влади, який має застосувати заходи адміністративного примусу, фізичного впливу, спеціальні засоби та вогнепальну зброю. З огляду на це діяльність працівників органів поліції має бути чітко регламентована, інакше вона може стати протиправною та незаконною;

- значна чисельність працівників органів поліції та розгалуженість системи їх структурних підрозділів, а також високі вимоги до службової дисципліни, особливі умови проходження служби;

- забезпеченість поліцейськими засобами озброєння, спеціальною та іншою технікою, засобами зв'язку, протиправне застосування яких може порушити конституційні права й свободи людини і громадянина, викликати втягнення правоохоронних органів у політичну боротьбу для досягнення політичних цілей.

Вирішенню цих питань заважає низка обставин, зокрема недостатній ступінь законодавчого та нормативно-правового забезпечення правоохоронної діяльності. Значна кількість нормативно-правових актів, що регламентують діяльність поліції, роблять це не прямо, а опосередковано, причому часто не лише уточнюючи компетенцію поліції, а й покладаючи на неї нові обов'язки та повноваження, не визначаючи механізмів їх реалізації [3].

Розв'язанню цих проблем сприятиме кодифікація поліцейського законодавства України, яке відповідало б вимогам, що ставляться Європейським Співтовариством до поліцейської діяльності та захисту прав і основних свобод людини та громадянина в умовах демократії.

Отже, єдиного визначення науки поліцейстики, її предмета і методології в науці європейських країн поки що немає, наразі вона перебуває на стадії становлення як самостійна і сучасна наука, існування якої обґрунтовується сучасною правоохоронною діяльністю України та Європи.

Список бібліографічних посилань

1. Про затвердження примірного переліку та опису предметних напрямів досліджень в межах спеціальності 081 «Право» : наказ МОН України від 28.12.2018 № 1477 // Міністерство освіти і науки України : офіц. сайт. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-primirnogo-pereliku-ta-opisu-predmetnih-napryamiv-doslidzhen-v-mezhah-specialnosti-081-pravo> (дата звернення: 24.03.2019).

2. Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 24.03.2019).

3. Гвоздецький В. Становлення поліцейстики як науки про поліцейське право. *Вісник Академії управління МВС*. 2010. № 4 (16). С. 7–9.

Одержано 26.03.2019

УДК 343.97

ЮРІЙ БРОНІСЛАВОВИЧ ДАНИЛЬЧЕНКО,

кандидат юридичних наук, доцент, прокурор Харківської області

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВИХ ЗАСАД ПРОТИДІЇ ТЕРОРИЗМУ В УКРАЇНІ

Проблема тероризму загалом не є новою для України. Більше того, вона суттєво актуалізувалася у 2014 році і продовжує перебувати серед найбільш злободенних. В Україні розроблений та функціонує відповідний механізм протидії тероризму, що охоплює розгалужену, рівнево диференційовану систему суб'єктів, заходів, що реалізуються на підставі як загальноправових, так і спеціальних принципів, за визначеними напрямками, відповідне організаційно-правове, кадрове, фінансове та інше забезпечення. Варто звернути увагу й на те, що цей механізм виявляється не повною мірою адаптованим до специфічних запитів протидії тероризму. Останній же, вочевидь, у своїй генезі має особливі видові, групові детермінанти; механізм індивідуальної терористичної поведінки виявляє не властиві іншим видам злочинних практик феноменологічні зрізи, мотиваційні компоненти. Таким чином, одним з основних завдань, що ставиться перед сучасною наукою, є вироблення пропозицій щодо вдосконалення, а також функціонального розширення складових існуючого механізму протидії тероризму в Україні з огляду на наявні та потенційні ризики його відтворення в нашій державі.

У цьому контексті йдеться передусім про системну адаптацію, міжгалузеву синхронізацію та забезпечення кримінологічної ефективності правового регулювання запобігання і протидії тероризму. Основна мета розгортання цього напрямку кримінологічної діяльності – оформлення належної й достатньої правової основи для ефективного вирішення відповідних завдань. Цілком зрозуміло, що ця діяльність за змістом є досить широкою, різноплановою, що диктує необхідність виділити в її структурі кілька взаємопов'язаних напрямів удосконалення антитерористичних практик:

- *осучаснення положень Концепції боротьби з тероризмом*, схваленої указом Президента України від 23.04.2013 № 230/2013, з огляду на розширений спектр новітніх (що постали після 2014 р.) терористичних загроз;

- *удосконалення загальних питань правового регулювання кримінальної відповідальності за тероризм*. Йдеться про приведення у логічну відповідність (що досягається передусім термінологічною єдністю, чітким визначенням та розмежуванням тероризму, терористичної діяльності, терористичного акту, терористичних злочинів), несуперечності кримінально-правових приписів, передбачених ст. 258 – 258-5 КК України, усунення в них прогалин та колізій.

У цьому аспекті слід підтримати тих науковців, які вважають, що кримінально-правовим нормам про відповідальність за терористичні злочини не місце в розділі IX «Злочини проти громадської безпеки» Особливої частини КК України. Водночас, з огляду на специфічність ознак як об'єктивної, так і суб'єктивної їх сторони, неприйнятною видається пропозиція розмістити відповідні норми у розділі XX «Злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку» КК України [1, с. 396]. Більш виваженою, на нашу думку, є пропозиція об'єднати всі склади терористичних злочинів у новому окремому розділі XXI «Терористичні злочини» [2, с. 108].

Крім того, в аспекті запобігання (обмеження) поширенню ідеологічних чинників тероризму необхідним вважаємо поставити питання про криміналізацію пропаганди ідеології терористичних організацій. При цьому звернімо увагу на використання в низці наукових праць терміна «терористична ідеологія», або ж «ідеологія тероризму». Ані перший, ані другий з них, як видається, не може бути використаний у тексті закону з огляду на логіко-семантичну проблематичність поєднання вказаних категорій у єдиних поняттях. Тероризм – специфічний кримінальний різновид предметної соціальної діяльності. Діяльність же є поняттям індіферентним відносно ідеології; остання не може бути якісною характеристикою самої діяльності, а є її передумовою. На цій же підставі сама по собі ідеологія не може бути терористичною. Тож варто вести мову про ідеологію терористичних організацій як світоглядну основу їх діяльності;

- *специфікація кримінально-виконавчих норм щодо роздільного тримання (а також особливих програм ресоціалізації й соціальної адаптації) засуджених за терористичні злочини*

до потреб мінімізації можливостей зараження ідеологією терористичних організацій інших засуджених;

– усунення *терогенної прогалини у правових механізмах визнання організацій терористичними*. Наразі в Україні ця діяльність нормативно не врегульована, а сам процес визнання набуває суто політичного забарвлення. Більше того, наразі не існує міжгалузевих правових зв'язків, які б надавали можливість Україні здійснювати антитерористичну діяльність щодо тих організацій, які визнані терористичними у відповідних резолюціях Радою Безпеки ООН. Рішення останньої у міжнародно-правовому вимірі розглядаються як правовстановлюючі акти, які, однак, не поширюються на внутрішньодержавний вимір; існує потреба у запровадженні проміжних механізмів легітимації цих рішень в Україні;

– *запровадження інституту кримінологічної експертизи нормативно-правових актів і їх проектів*. Ця ідея не є новою. Її науковою розробкою в різні часи займалися вітчизняні вчені, у працях яких сформовано потужний описовий, пояснювальний масив наукової інформації з високим практичним потенціалом. Кримінологічна специфікація зазначеного інституту має відбутися у напрямі вироблення системи *критеріїв терогенності нормативно-правових актів і їх проектів*, методики виявлення та усунення відповідних положень;

– *антитерористичний моніторинг ефективності правового регулювання*, що, з одного боку, є доповненням до інституту кримінологічної експертизи, а з іншого, – автономним різновидом кримінально-превентивної практики.

Підсумовуючи зауважимо, що викладені пропозиції лише позначають пріоритетні напрями удосконалення правових засад протидії тероризму в Україні з метою її адаптації до сучасних запитів. Кожен із цих напрямів потребує подальшої ретельної наукової розробки і практичної реалізації. Знання про них мають вагоме значення для підготовки правоохоронців найвищої кваліфікації та можуть бути використані в освітньому процесі.

Список бібліографічних посилань

1. Антипенко В. Ф. Механізм міжнародно-правового регулювання боротьби з тероризмом : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.10. М., 2004. 476 с.
2. Ємельянов В. П., Коростилєнко А. В. Питання вдосконалення антитерористичного законодавства України у світлі міжнародно-правових норм. *Протидія терористичній діяльності : міжнародний досвід і його актуальність для України* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 30 верес. 2016 р.). Київ : Нац. акад. прокуратури України, 2016. С. 104–108.

Одержано 09.04.2019

УДК 351.741(477.54)

ОЛЕГ ВОЛОДИМИРОВИЧ БЕХ,

начальник Головного управління Національної поліції в Харківській області

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОРГАНАМИ ПОЛІЦІЇ ЗАКОННОСТІ ТА ПРАВОПОРЯДКУ НА ТЕРИТОРІЇ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Необхідною умовою гармонійного розвитку України, побудови громадянського суспільства є ефективний і стабільний розвиток кожного регіону держави. З моменту набуття Україною незалежності тривалий час спостерігалася відсутність комплексної державної політики, спрямованої на досягнення сталого розвитку регіонів, використання потенціалу регіонів в інтересах їх жителів та держави в цілому. У результаті це призвело до відсутності взаємодії між інститутами державної влади і громадянського суспільства, зростання рівня злочинності, криміналізації суспільних відносин, зниження рівня довіри населення регіонів до органів державної влади та місцевого самоврядування.

Протягом останніх років органи державної влади почали приділяти значну увагу створенню необхідних умов для всебічного розвитку регіонів, налагодженню ефективних відносин між суспільством, конкретним регіоном та державою в цілому в усіх сферах життєдіяльності. Таким чином, сьогодні одним із головних завдань відповідних органів

державної влади має бути вироблення стратегії розвитку регіонів у пріоритетних сферах суспільного життя, зокрема здійснення ефективної державної регіональної політики у правоохоронній сфері. Важливим кроком у цьому напрямку є забезпечення законності та правопорядку в регіоні. У зв'язку з наведеним актуальним завданням є детальне вивчення та об'єктивне оцінювання потенціалу регіонів у сфері забезпечення правопорядку, розроблення комплексних правових, інституційних та організаційних заходів щодо його оптимального використання.

Головним суб'єктом реалізації державної регіональної політики у сфері забезпечення законності та правопорядку є органи Національної поліції України, ефективність діяльності яких залежить від правильно організованої взаємодії з іншими органами виконавчої влади, місцевого самоврядування, громадськими організаціями та громадянами. В сучасних умовах така діяльність має бути спрямована на пошук нових ефективних шляхів підвищення рівня забезпечення правопорядку на регіональному рівні з урахуванням специфіки конкретного регіону, підвищення правової культури населення, декриміналізацію суспільства, захист громадян від злочинних посягань та нейтралізацію негативних соціальних тенденцій.

З метою забезпечення правопорядку Головним управлінням Національної поліції в Харківській області реалізовано низку заходів.

По-перше, вжито заходів щодо формування якісних кадрів шляхом: удосконалення порядку організації підготовки фахівців для потреб поліції; підготовки кандидатів до Національної поліції України; запобігання та виявлення корупції в системі органів та підрозділів поліції; створення резерву кадрів; удосконалення інформаційного та телекомунікаційного забезпечення кадрів.

По-друге, створено Управління стратегічних розслідувань, першочерговим завданням якого є боротьба з організованою злочинністю – злочинними організаціями, кримінальними «авторитетами», «злодіями в законі». Варто підкреслити, що об'єднання зусиль новоствореного підрозділу з можливостями інших служб кримінального блоку поліції дозволить більш ефективно протидіяти криміногенним факторам у державі в цілому та на території Харківської області зокрема.

По-третє, спільно з органами влади на території Харківщини реалізується велика кількість програм, спрямованих на забезпечення безпеки громадян. Серед них:

- Програма «Безпечне місто Харків» на 2016–2020 роки;
- Програма підвищення рівня публічної безпеки у місті Харкові на 2018–2022 роки;
- Стратегічні напрями забезпечення публічної безпеки і порядку на 2018–2019 роки;
- Програма забезпечення безпеки дорожнього руху;
- Програма забезпечення публічної безпеки і порядку, протидії злочинності на 2018–2019 роки;
- Обласна програма «ІТ – Харківщина» на 2016–2020 роки;
- інші районні, міські, селищні програми.

По-четверте, особлива увага приділяється інтенсивному впровадженню системи профілактики по лінії превенції, у напрямі протидії правопорушенням, забезпеченню безпеки дорожнього руху, захисту прав дітей.

Так, зокрема, по лінії превенції вживаються заходи щодо:

- забезпечення безпеки на вулицях;
- патрулювання криміногенних ділянок, забезпечення безпеки під час масових заходів;
- протидії незаконному обігу спирту та лікєро-горілчаних виробів;
- попередження рецидивних злочинів;
- проведення профілактичної роботи з особами, звільненими з місць позбавлення волі;
- попередження незаконної вирубки лісу;
- проведення місячників добровільної здачі зброї;
- припинення незаконного функціонування АЗС.

З метою протидії кримінальним правопорушенням ведеться активна робота у напрямі:

- розшуку злочинців, безвісно зниклих людей;
- виявлення незаконних мігрантів;
- вилучення з незаконного обігу зброї, боєприпасів та вибухівки;
- виявлення осіб, які вчиняють майнові злочини;
- виявлення осіб, причетних до незаконного вирощування наркомістких рослин.

У рамках забезпечення безпеки дорожнього руху пріоритетними завданнями відповідних органів та підрозділів поліції є:

- робота на автошляхах, допомога водіям;
- розшук водіїв, які зникли з місця ДТП;
- попередження аварійності на пасажирському транспорті;
- участь у проведенні акції «Безпечна дорога до школи».

Що стосується захисту прав дітей, то за цим напрямом роботи вживаються такі заходи:

- розшук зниклих дітей;
- проведення профілактичних заходів під час шкільних канікул;
- попередження втягнення дітей у протиправну діяльність;
- профілактичні заходи в місцях відпочинку дітей;
- запобігання дитячій бездоглядності;
- припинення насильства в сім'ї;
- запобігання суїцидам, жорстокості серед дітей (булінгу).

До числа пріоритетних напрямів нашої роботи на цей рік можна віднести такі:

1. Підвищення ефективності розкриття та розслідування особливо небезпечних злочинів.
2. Якісна превенція.
3. Розвиток кримінального аналізу.
4. Забезпечення безпеки дорожнього руху.
5. Запровадження спрощеного порядку досудового розслідування кримінальних проступків.
6. Формування мотиваційного пакету для працівників поліції.
7. Протидія організованих злочинності, наркозлочинності, кіберзлочинам.
8. Протидія злочинам в економічній сфері.
9. Впровадження комплексних інтелектуальних систем відеоспостереження. Фіксація порушень правил ПДР в автоматичному режимі.
10. Посилення кадрового потенціалу.

Підсумовуючи, необхідно зазначити, що втілення в життя наведених вище заходів дозволить оптимізувати нормативне забезпечення правопорядку на території Харківської області; створить підстави для залучення додаткових людських ресурсів до охорони публічного порядку; спрямує правоохоронну діяльність на протидію правопорушенням, що характеризуються високою латентністю; допоможе вдосконалити механізм взаємодії населення та органів поліції.

Одержано 09.04.2019

УДК [351/74-053/6:005/963/1](477)

ДМИТРО ВОЛОДИМИРОВИЧ ШВЕЦЬ,

кандидат педагогічних наук, доцент,

перший проректор Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0002-1999-9956>

ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ПІДГОТОВКИ ПРАЦІВНИКІВ ПІДРОЗДІЛІВ ЮВЕНАЛЬНОЇ ПРЕВЕНЦІЇ ЯК НЕОБХІДНА ПЕРЕДУМОВА ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ДІТЕЙ

Одним із пріоритетних завдань, що стоять перед органами Національної поліції, є превентивна робота з дітьми (ювенальна превенція). Важливість оновлення існуючих підходів до здійснення ювенальної превенції зумовлена стрімким поширенням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, проникненням їх в усі сфери суспільного життя, появою нових тенденцій серед молоді (наприклад, збільшення суїцидальних груп у соціальних мережах, екстремальні селфі, булінг тощо), наявністю великої кількості дітей-сиріт і дітей, які виховуються у родинах, котрі знаходяться на обліку в поліції, або в родинах зі складними життєвими обставинами, дітей з населених пунктів на лінії вогню (лінії розмежування), дітей-переселенців

з тимчасово окупованих територій Донецької та Луганської областей. Це вимагає оновлення існуючих методів і підходів до діяльності відповідних органів та підрозділів поліції, оскільки саме від них безпосередньо залежить здоров'я, безпека та інколи життя дітей. Саме з цією метою у грудні 2017 року наказом МВС України було затверджено нову Інструкцію з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України. Необхідність прийняття нового нормативно-правового акта була зумовлена переорієнтацією діяльності підрозділів кримінального блоку, що спеціалізувалися на боротьбі зі злочинністю неповнолітніх, із репресивно-профілактичної на превентивно-виховну (соціально-сервісну) діяльність, спрямовану на роботу з дітьми категорії так званого «правоохоронного ризику», а також попередження будь-яких загроз безпеці дітей. Варто зазначити, що аналогічні підрозділи ефективно функціонують у багатьох країнах, зокрема Канаді, Великобританії, Швейцарії, Нідерландах, Естонії та Польщі, де у складі поліції існує практика «дитячої» спеціалізації підрозділів, які займаються превенцією (профілактикою) правопорушень.

Відповідно до Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України основними завданнями підрозділів ювенальної превенції є: 1) профілактична діяльність, спрямована на запобігання вчиненню дітьми кримінальних і адміністративних правопорушень, виявлення причин і умов, які цьому сприяють, вжиття в межах своєї компетенції заходів для їх усунення; 2) ведення профілактичного обліку дітей, схильних до вчинення правопорушень та проведення з ними заходів індивідуальної профілактики; 3) участь в установленні місцезнаходження дитини в разі її безвісного зникнення чи отриманні даних для цього в межах кримінального провадження, відкритого за фактом її безвісного зникнення; 4) вжиття заходів щодо запобігання та протидії домашньому насильству, вчиненому дітьми та стосовно них, а також жорсткому поводженню з дітьми; 5) вжиття заходів щодо запобігання дитячій бездоглядності, у тому числі здійснення поліцейського піклування щодо неповнолітніх осіб; 6) провадження діяльності, пов'язаної із захистом права дитини на здобуття загальної середньої освіти [1]. Зважаючи на наведені вище завдання, можна дійти висновку про доцільність виокремлення таких функцій підрозділів ювенальної превенції, як охоронна, відновна, реабілітаційна, функція примирення.

Характерною особливістю реалізації підрозділами ювенальної превенції своїх функцій є віковий ценз суб'єктів: малолітні та неповнолітні, тобто особи віком до 18 років. Це вимагає від інспекторів ювенальної превенції застосування специфічних форм взаємодії з такими особами з урахуванням їх емоційної, фізіологічної та соціальної незрілості, використання різноманітних психологічних методик. У зв'язку з цим важливого значення набуває оновлення існуючих підходів до підготовки фахівців підрозділів ювенальної превенції.

Слід зазначити, що сьогодні вже здійснено цілу низку кроків у цьому напрямі, зокрема розроблено необхідні організаційно-управлінські документи та запроваджено за погодженням з Міністерством освіти і науки України у навчальні програми та плани відповідних навчальних дисциплін для всіх форм навчання в закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання модулі тематики «Забезпечення прав дитини». Також узято участь у розробленні варіативної частини проекту навчального плану підготовки працівників поліції, зокрема на тему «Забезпечення прав дитини».

З метою підвищення фахової підготовки кадрів ДПД Національною поліцією України та Міжнародною програмою підвищення кваліфікації для органів кримінального розслідування Департаменту юстиції США (ICITAP) організовано навчання окремих категорій поліцейських. Програма підвищення кваліфікації складається з нормативної та варіативної частин та передбачає курс теоретичних і практичних занять, у тому числі з тематики «Попередження насильства в сім'ї», «Права людини», «Толерантність і недискримінація у роботі поліцейського», «Ефективна комунікація» тощо. Водночас типовими навчально-тематичними планами підвищення кваліфікації працівників поліції передбачено обов'язкове вивчення тематики з питань кримінальної юстиції щодо неповнолітніх, зокрема з питань «Робота працівника поліції щодо захисту прав та законних інтересів дітей», «Особливості розслідування злочинів проти життя та здоров'я особи, вчинених неповнолітніми та відносно неповнолітніх», «Затримання та тримання під вартою неповнолітнього» та «Діти як жертви торгівлі людьми». Разом з цим протягом 2017–2019 років проведено підвищення кваліфікації поліцейських підрозділів ювенальної превенції на базі закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку працівників поліції.

Варто зазначити, що в рамках підготовки та підвищення кваліфікації працівників підрозділів ювенальної превенції необхідно особливу увагу приділяти вивченню таких питань: вироблення дієвого алгоритму спільних дій дільничних офіцерів поліції, слідчих, працівників підрозділів ювенальної превенції та інших поліцейських служб; налагодження чіткої взаємодії поліції з учителями, психологами, соціальними працівниками; активізація участі органів Національної поліції України у програмах ЮНІСЕФ (Дитячого фонду ООН); ознайомлення зі світовими методиками роботи з дітьми як працівників поліції, так і представників громадських організацій та окремих волонтерів. У результаті це дозволить працівникам підрозділів превенції розробляти ефективні цільові превентивні заходи, покликані попередити факти загибелі дітей, насильства щодо них, втечі з дому та злочинів у дитячому середовищі.

Важливим напрямом удосконалення роботи інспекторів ювенальної превенції є взаємодія із закладами вищої освіти зі специфічними умовами навчання. Основним завданням такої взаємодії має стати вплив на свідомість дітей, формування правомірної моделі поведінки, здійснення правової освіти дітей. Така взаємодія має відбуватися шляхом проведення інформаційних зустрічей з дітьми в дитячих навчальних закладах, під час яких мають розглядатися такі питання: «Дитина та поліція. Знайомство з роботою поліцейських», «Наслідки вчинення правопорушення. Особливості адміністративної та кримінальної відповідальності неповнолітніх», «Як запобігти домашньому насильству», «Захист від булінгу. Причини та шляхи запобігання жорстокому поводженню в дитячому середовищі», «Формування негативного ставлення до згубних звичок, які викликають залежність: тютюнопаління, вживання алкоголю, наркотиків», «Подбай про безпеку та захисти себе від негативних ситуацій: «дитина і незнайомець», «дитина заблукала (загубилася)», «дитина сама вдома», «Попередження дитячого травматизму: на дорозі, на воді, на будівельних об'єктах, з підозрілими предметами», «Кібербезпека. Як захистити себе в Інтернет-просторі від небезпечних тенденцій: квести, екстремальні розваги, екстрім-селфі, зацепінг». У ході зазначених занять необхідно давати практичні поради щодо уникнення правопорушень як вчинених дітьми, так і щодо дітей з використанням реальних прикладів, засобів наочності, в інтерактивному форматі. Це дозволить розкрити такі важливі теми, як безпечна поведінка на дорозі та в побуті, поведінка у стресових або небезпечних ситуаціях, права дитини, запобігання та протидія насильству в сім'ї, булінгу тощо.

Підсумовуючи викладене вище, варто наголосити на важливості налагодження відкритого продуктивного діалогу учнів із працівниками поліції під час обговорення важливих правових проблем та формування їхньої правосвідомої поведінки як у школі, так і поза нею.

Список бібліографічних посилань

1. Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України : наказ МВС України від 19.12.2017 № 1044. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0686-18> (дата звернення: 22.03.2019).

Одержано 26.03.2019

УДК 340.15:321

ОЛЕКСАНДР СЕРГІЙОВИЧ БАКУМОВ,

кандидат юридичних наук, доцент,

проректор Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0002-4003-1974>

ІДЕЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ДЕРЖАВИ В НАУЦІ ПОЛІЦЕЙСТИЦІ ДОРАДЯНСЬКОЇ ДОБИ

У рамках сучасного дискурсу у вітчизняній аналітичній юриспруденції спостерігається дві тенденції, які виявляються в тому, що вчені активно опановують тематику відповідальності держави як важливу умову панування принципу верховенства права в суспільно-політичному житті, а також ренесанс дослідницьких пошуків у галузі поліцейської, формування її модерних науково-концептуальних підвалів, визначення її ролі та місця в системі юридичних знань.

Враховуючи те, що в минулі історичні періоди поліцейстика у вітчизняному правознавстві була, по суті, важливою складовою публічного права, не обмежувалась питанням, предметом якого були особливості організації й функціонування поліції як правоохоронного органу та інституту публічно-політичної влади, в умовах сьогодення переосмислення набутої юридичної спадщини, що у т.ч. передбачає визначення відповідальності держави в контексті науки поліцейстики в минулу добу, є запорукою сталого розвитку багатьох напрямків у межах юридичної науки.

В. М. Гессен вказував на те, що до XVIII ст. наука поліції являла собою вчення про засоби охорони та примноження державного майна, завдяки чому постійно зростає добробут. Протягом XVIII – початку XIX ст. за своїм характером поліцейська наука не мала характеру юридичної науки та повністю належала до сфери політики, а не права. Пояснюється це тим, що урядова діяльність абсолютних монархій визначалася не стільки юридичними нормами, скільки міркуваннями доцільності. Відносини між громадянами та державою мислилися в абсолютних монархіях не як правовідносини, а як владовідносини, в яких держава є суб'єктом необмеженої влади, а піддані – об'єктом необмеженого впливу [1, с. 4–5].

У другій половині XIX ст. розвиток науки поліцейського права знаходиться у щільному зв'язку з пануванням конституційного ладу, з остаточним становленням правової держави: за своєю суттю, стає наукою про норми, що регламентують урядову діяльність держави, або про норми, що регулюють сукупність правовідносин між правлячою державою та керованим індивідом, тобто передбачає наявність правовідносин між індивідуумом і владою [1, с. 11]. Водночас для того, щоб відносини між індивідуумом і владою мали характер правовідносин, необхідно, по-перше, щоб держава у своїй урядовій владі була правовим суб'єктом, тобто суб'єктом, оснований на праві обов'язків та прав, по-друге, щоби правовим суб'єктом – суб'єктом обов'язків та прав, оснований на праві, особою публічного права або громадянином був індивідуум у своїх стосунках з державою, по-третє, щоби взаємні обов'язки та права індивідуума і влади визначалися та захищалися сукупністю правових гарантій, що забезпечують панування права, а не свавілля [1, с. 11].

На думку М. Шпілевського, головне завдання поліцейського права полягає у встановленні меж для діяльності поліцейських органів у видах безпеки, особистої свободи та майна громадян [2, с. 53].

М. М. Белявський, як інші вчені в межах науки поліцейського права, безпосередньо не порушував питання відповідальності держави. Водночас цей учений вказував на те, що існування поліцейського права передбачає визнання принципу, відповідно до якого вся державна діяльність, спрямована на здійснення завдань управління, повинна бути основана виключно на правових нормах, установлених державною владою як міра дозволеного для всіх учасників державного спілкування. Чим більше в державі визнано це начало, тим міцнішим є поліцейське право [3, с. 9]. Поряд із цим М. М. Белявський звертав увагу на те, що у випадку порушення адміністрацією прав окремих осіб повинен мати місце формальний процес (скарга), який має йти спірним шляхом (*par voie contentée*) та вирішуватися судом звичайним або адміністративним [3, с. 43]. Отже, відновлення порушених державою прав та законних інтересів має відбуватися в межах адміністративної юстиції. Про останню ж М. М. Белявський зазначав, що адміністративна юстиція присвячує свої сили вирішенню спірних справ про права та обов'язки, що виникли між окремими особами та адміністрацією або між деякими окремими особами з приводу актів управління [3, с. 43].

Виходячи з наведених точок зору, стає очевидним, що в науці поліцейстики дорадянської доби проблематика відповідальності держави не набула самостійного значення, хоча в прикладному ракурсі така можливість у межах процедури адміністративної юстиції активно опановувалася, проте не викликала будь-яких заперечень.

Поряд із цим розуміння необхідності обмеження держави правовими нормами, по суті, стало відповідним поштовхом для концентрації в майбутньому наукових пошуків у сфері відповідальності держави.

Список бібліографічних посилань

1. Гессен В. М. Лекции по полицейскому праву. СПб. : Север, 1908. 196 с.
2. Шпилевский М. Полицейское право как самостоятельная отрасль правоведения. Одесса : Тип. Ульриха и Шульце, 1875. 196 с.
3. Белявский Н. Н. Полицейское (административное) право. Изд 3-е, доп. Петроград : Тип. т-ва «Екатиринофское печатное дело», 1915. 409 с.

Одержано 26.03.2019

УДК 342.9

МИХАЙЛО ВАЛЕНТИНОВИЧ КУЗНЕЦОВ,

*начальник Департаменту оперативно-технічних заходів
Національної поліції України*

ЗАВДАННЯ ТА ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕПАРТАМЕНТУ ОПЕРАТИВНО-ТЕХНІЧНИХ ЗАХОДІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Основним призначенням органів і підрозділів Національної поліції України є охорона та захист прав, свобод та інтересів фізичних і юридичних осіб. Реалізація такого відповідального завдання вимагає здійснення забезпечення поліції за найрізноманітнішими напрямками, одним із провідних серед яких є оперативно-технічне забезпечення. Указаний напрямок реалізується спеціально створеним при Національній поліції підрозділом – Департаментом оперативно-технічних заходів (далі – ДОТЗ).

Оперативно-технічна служба в системі органів внутрішніх справ була створена в жовтні 1993 року. Після низки реорганізацій та створення Національної поліції України ДОТЗ та управління оперативно-технічних заходів головних управлінь Національної поліції в Автономній Республіці Крим та м. Севастополі, областях та м. Києві складають систему підрозділів оперативно-технічних заходів органів поліції. На сьогодні ДОТЗ є структурним підрозділом у складі кримінальної поліції центрального органу управління поліції, який уповноважений здійснювати оперативно-розшукову діяльність. При цьому до основних завдань зазначеного підрозділу належать: здійснення негласних слідчих (розшукових) (далі – НСРД) в межах досудового розслідування; здійснення оперативно-розшукових заходів з негласним застосуванням оперативно-технічних засобів (далі – ОТЗ) у межах оперативно-розшукової діяльності; інформаційно-аналітичне забезпечення оперативно-розшукової діяльності підрозділів кримінальної поліції та кримінального провадження органів досудового розслідування; організація та виготовлення несправжніх (імітаційних) засобів (далі – НІЗ); організаційно-правове, наукове, матеріально-технічне та кадрове забезпечення службової діяльності підрозділів ОТЗ.

Вищенаведені завдання ДОТЗ реалізуються за декількома напрямками. Так, НСРД та ОТЗ, які проводять ДОТЗ та УОТЗ (СОТЗ), здійснюються шляхом:

1) аудіо- та відеоконтролю особи (п. 9 ч. 1 ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», ст. 260 КПК); аудіо- та відеоконтролю місця (п. 9 ч. 1 ст. 8 Закону «Про ОРД», ст. 270 КПК). У свою чергу, за методом накопичення інформації можна виділити: безпосередньо на об'єктах упровадження; з передачею аудіо-, відеоінформації по радіоканалу; з передачею аудіо-, відеоінформації по мережі Інтернет;

2) обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи шляхом негласного проникнення в них (п. 7 ч. 1 ст. 8 Закону «Про ОРД», ст. 267 КПК). Такі заходи здійснюються з метою: виявлення і фіксації слідів вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину, речей і документів, що мають значення для досудового розслідування; виготовлення копій чи зразків зазначених речей і документів; виявлення та вилучення зразків для дослідження під час досудового розслідування тяжкого або особливо тяжкого злочину; виявлення осіб, які розшукуються; встановлення технічних засобів;

3) негласного огляду кореспонденції особи (п. 10 ч. 1 ст. 8 Закону «Про ОРД», ст. 262 КПК);

4) зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж (п. 9 ч. 1 ст. 8 Закону «Про ОРД», ст. 260 КПК): контролю за телефонними розмовами; зняттям інформації з каналів зв'язку (Інтернет, електронна пошта);

5) установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу (п. 7 ч. 1 ст. 8 Закону «Про ОРД», ст. 267 КПК): з використанням апаратно-програмних комплексів; у режимі on-line (через СБУ);

6) зняття інформації з електронних інформаційних мереж (п. 9 ч. 1 ст. 8 Закону «Про ОРД», ст. 264 КПК): з мобільних телефонів, смартфонів з використанням «Cellebrite UFED»; з жорстких дисків та USB-накопичувачів з використанням MediaImager GM4; з поштових серверів; обробки інформації за допомогою комплексу X-Ways Forensics; підключення до Wi-Fi точки доступу, що знаходиться під паролем, за допомогою програми аудиту бездротових мереж Airgeddon;

проходження логічного захисту комп'ютера через програму Metasploit Framework та Eternalblue Doublepulsar.

Вищенаведені напрямки діяльності ДОТЗ реалізуються у тісній співпраці з іншими суб'єктам, що входять до складу поліції, – карного розшуку, внутрішньої безпеки, слідчих підрозділів, підрозділів захисту економіки, кіберполіції, спецполіції. Окрім цього, відбувається взаємодія з Генеральною та військовою прокуратурою, а також іншими суб'єктами, уповноваженими здійснювати оперативно-розшукову діяльність, як-то: Державна прикордонна служба України, Державна кримінально-виконавча служба України та Державна фіскальна служба України.

Виконання завдань ДОТЗ з інформаційно-аналітичного забезпечення оперативно-розшукової діяльності підрозділів кримінальної поліції та кримінального провадження органів досудового розслідування здійснюється за такими напрямками: проведення радіотехнічного обстеження в місцях готування до вчинення злочину або вчиненого злочину, прилеглий території та на маршруті можливого руху особи, яка готує або вчинила злочин, особи, яка розшукується, тощо; установлення ідентифікаторів LAC/CID базових станцій операторів телекомунікацій, що забезпечують роботу в певному місці кінцевого обладнання систем зв'язку, активованих у мережах операторів рухомого (мобільного) зв'язку, з метою організації тимчасового доступу згідно із законом до інформації, яка знаходиться в операторів та провайдерів телекомунікацій; дані радіотехнічного обстеження об'єктів використовуються під час підготовки матеріалів щодо отримання тимчасового доступу до інформації, яка знаходиться в операторів та провайдерів телекомунікацій, про зв'язок, абонента, надання телекомунікаційних послуг, у тому числі отримання послуг, їх тривалості, змісту, маршрутів передавання тощо з урахуванням місця вчинення злочину, прилеглої території та маршруту можливого руху особи (моніторинг) з дотриманням вимог глави 15 КПК України.

Завдання ДОТЗ щодо виготовлення несправжніх (імітаційних) засобів виконуються для забезпечення конфіденційності: гласних і негласних штатних та позаштатних працівників щодо їх належності осіб до органів Національної поліції України або оперативних підрозділів цих органів; негласного співробітництва осіб з оперативними підрозділами органів Національної поліції України; осіб, які проводили або залучались до проведення оперативно-розшукових заходів та НСРД; участі осіб в оперативних комбінаціях та проведенні оперативно-розшукових заходів; спеціально утворених підприємств, установ, організацій, окремих приміщень, транспортних засобів щодо їх належності та негласного використання в оперативно-розшуковій діяльності. При цьому виготовлення несправжніх (імітаційних) засобів здійснюється через: сервісні центри МВС України (державні номерні знаки, посвідчення водія, свідоцтва про реєстрацію транспортних засобів); Державну міграційну службу України (паспорти громадянина України та виїзду за кордон); безпосередньо в ДОТЗ (документи про освіту та професійну діяльність, мокрі печатки та штампи, кліше та сухі печатки, посвідчення працівників державних установ). Більше того, для забезпечення осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, несправжніми (імітаційними) засобами створюються та використовуються спеціально утворені підприємства, установи, організації (використовуються за рішенням керівника органу досудового розслідування, прокурора під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій) згідно зі ст. 273 КПК України. До заходів забезпечення безпеки зазначених осіб належать використання технічних засобів контролю і прослуховування телефонних та інших переговорів, заміну документів (на сьогодні реалізується шляхом виготовлення несправжніх (імітаційних) засобів).

Завдання з організаційно-правового забезпечення службової діяльності виконуються шляхом підготовки проектів нормативно-правових актів, внесення змін до чинного законодавства, що стосується діяльності підрозділів ОТЗ. У свою чергу, завдання щодо науково-методичного та матеріально-технічного забезпечення реалізується за такими напрямками: замовлення та супроводження науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт з виготовлення технічних засобів; розроблення нових форм та методів використання технічних засобів під час проведення ОТЗ та НСРД і опрацювання інформації за їх результатами; аналіз та узагальнення науково-технічних досягнень у галузі розроблення технічних засобів одержання інформації, вироблення рекомендацій щодо впровадження в практику, створення програмного забезпечення для оброблення й аналізу інформації. Насамкінець, кадрове забезпечення діяльності служби здійснюється ДОТЗ за такими напрямками: організація та відбір осіб на

службу до Департаменту, у тому числі з використанням поліграфічного опитування; організація та проведення первинної професійної підготовки поліцейських, уперше прийнятих на службу до ПОТЗ, та проведення післядипломної освіти на базі закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання; проведення короткострокового підвищення кваліфікації та стажування поліцейських за напрямками діяльності служби; проведення практичних занять у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання, які готують поліцейських, а також працівників прокуратури.

Таким чином, ДОТЗ виконує значну кількість завдань, спрямованих на забезпечення ефективного функціонування інших органів та підрозділів поліції. Такі завдання виконуються як самостійно, так і в тісній взаємодії з іншими підрозділами поліції, а також іншими суб'єктами, уповноваженими здійснювати оперативно-розшукову діяльність. При цьому кожне з наведених вище завдань ДОТЗ здійснюється за відповідним напрямками, в більшості випадків взаємопов'язаних, оскільки успіх виконання кожного окремого з них безпосередньо впливає на досягнення кінцевого результату виконання завдання в цілому.

Одержано 05.04.2019

УДК 351.74

АНАТОЛІЙ ВОЛОДИМИРОВИЧ КРИВОРУЧКО,

заступник начальника Департаменту

«Корпус оперативно-раптової дії»

Національної поліції України

ПРАВОВИЙ СТАН І НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ ПОЛІЦІЇ ОСОБЛИВОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

Реформування сучасної правоохоронної системи держави, безумовно, має спиратися на побудову чіткої ієрархії державних органів, які повинні забезпечувати публічну безпеку і порядок, вести боротьбу зі злочинністю, захищати права і свободи громадян.

Важливим та визначальним кроком у зазначеному напрямку стало ухвалення Закону України «Про Національну поліцію», де Національна поліція набула статусу центрального органу виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку. Зазначеним нормативно-правовим актом було врегульовано структуру цього органу, що складається, зокрема, із підрозділів кримінальної поліції, патрульної поліції, органів досудового розслідування, поліції охорони, спеціальної поліції, поліції особливого призначення [1].

У цій публікації ми ставимо за мету проаналізувати діяльність саме останнього виду Національної поліції – поліції особливого призначення, оскільки, по-перше, діяльність цих підрозділів часто залишається поза увагою науковців, а по-друге, в умовах активізації організованих злочинних та терористичних угруповань, масового неконтрольованого розповсюдження зброї роль і значення таких підрозділів у контексті забезпечення правопорядку в країні значно зростає.

12 березня 2015 р. міністр внутрішніх справ України Арсен Аваков у своєму звіті «100 днів діяльності Уряду: шлях до стабілізації» повідомив, що на базі батальйонів особливого призначення та спецпідрозділів МВС буде створено єдиний підрозділ спеціального призначення під назвою «КОРД» («Корпус оперативно-раптової дії»). За словами міністра, «КОРД» мав прийти на зміну спеціальним підрозділам колишньої міліції («Сокіл», «Грифон», «Беркут», «Титан» і ін.) як єдина система: «КОРД не буде ні автоматичним приймачем колишніх підрозділів, ні продовжувачем ряду сумних традицій минулого. Повне перезавантаження! КОРД буде якісно новим поліцейським підрозділом, який увібрав у себе досвід кращих вітчизняних і світових спеціальних поліцейських підрозділів».

Протягом останніх 4-х років йшла копітка робота щодо відбору та формування особового складу цього підрозділу, і 22 червня 2018 р. відбувся 14-й випуск бійців підрозділів поліції особливого призначення «КОРД» у Черкаській і Тернопільській областях. Цей випуск повністю завершив формування підрозділів «КОРД» в Україні.

Відбір до підрозділів «КОРД» становив низку послідовних заходів, серед яких: заповнення і опрацювання анкетних даних кандидатів, перевірка стану фізичної підготовки, перевірка рівня вогневої підготовки, психологічне тестування, 5-добовий курс на витривалість, співбесіда, двомісячний курс навчання у тренінговому центрі підготовки підрозділів поліції особливого призначення «КОРД».

Разом із цим слід зазначити, що до недавнього часу спостерігалися прогалини у нормативному регулюванні діяльності цих підрозділів, зокрема в частині закріплення завдань, функцій і повноважень. Позитивним аспектом стало затвердження 26.11.2018 р. наказом МВС Положення про підрозділи поліції особливого призначення «Корпус оперативного-раптової дії», згідно з яким на підрозділи «КОРД» покладено такі завдання та функції:

1) здійснення заходів у сфері протидії злочинності, які пов'язані з підвищеною загрозою для життя і здоров'я поліцейських, високою ймовірністю збройного опору та передбачають, що поліцейські повинні мати високий рівень фізичної підготовленості, професійної майстерності та вміння впевнено діяти в екстремальних умовах;

2) планування, підготовка та проведення спеціальних поліцейських операцій, спрямованих на затримання осіб, які чинять збройний опір, озброєних осіб, які погрожують застосуванням зброї та/або інших предметів чи застосовують її (їх), та інших осіб, протиправні дії яких загрожують життю і здоров'ю людей та/або поліцейського; звільнення заручників;

3) затримання членів злочинних організацій та озброєних банд;

4) забезпечення в межах компетенції проведення уповноваженими органами (підрозділами) оперативно-розшукових заходів та слідчих (розшукових) дій у кримінальних провадженнях, які здійснюються щодо тяжкого або особливо тяжкого злочину, за наявності достатніх підстав uważати, що проведенню цих заходів (дій) буде чинитися збройний опір;

5) участь в антитерористичних операціях;

6) участь відповідно до законодавства та в межах компетенції у здійсненні завдань і заходів із підготовки та ведення територіальної оборони України та/або підтримання правового режиму воєнного стану в Україні чи в окремих її регіонах [2].

Зазначеним нормативно-правовим актом була встановлена внутрішня структура Департаменту «КОРД», яка складається з підрозділів двох типів:

1) тип «А» (штурмові підрозділи) – відділи (відділення, сектори), які призначені для безпосереднього проведення спеціальних поліцейських операцій та інших заходів у сфері протидії злочинності, пов'язаних із підвищеною загрозою для життя і здоров'я поліцейських, ймовірністю збройного опору, та служба в яких передбачає, що поліцейські повинні мати високий рівень фізичної підготовленості, професійної майстерності, зокрема володіння спеціальними тактичними навичками, а також вміння впевнено діяти в екстремальних умовах;

2) тип «Б» (підрозділи забезпечення) – відділи (відділення, сектори), призначені для забезпечення діяльності структурних підрозділів типу «А» [2].

З метою забезпечення виконання завдань та функцій, покладених на підрозділи «КОРД», вони застосовують поліцейські превентивні заходи, заходи примусу в порядку та у випадках, визначених Законом України «Про Національну поліцію».

До проведення спеціальних поліцейських операцій підрозділи «КОРД» залучаються в порядку, визначеному Інструкцією про організацію та порядок проведення поліцейських операцій з розшуку і затримання озброєних та інших осіб, які вчинили суспільно небезпечне діяння, затвердженою наказом Міністерства внутрішніх справ України від 09.10.2017 № 841/ДСК, з подальшим негайним інформуванням Департаменту «КОРД». До інших заходів підрозділи «КОРД» залучаються відповідно до вимог наказу Національної поліції України від 20.01.2018 № 36 «Про деякі питання взаємодії органів та підрозділів Національної поліції в ході реалізації завдань щодо запобігання кримінальним правопорушенням на території держави, їх виявлення та розслідування».

Слід зазначити, що запроваджена методика відбору та організації діяльності підрозділів «КОРД» довела свою ефективність. Так, тільки протягом 2018 р. за участі особового складу було проведено 1798 заходів та спеціальних поліцейських операцій, звільнено 14 заручників, затримано 763 злочинці (з них 136 учасників організованих злочинних груп); було вилучено 429 одиниць вогнепальної зброї, 85 гранат, 8 гранатометів, 54 одиниці вогнепальної автоматичної зброї тощо. Поряд із цими показниками важливим є те, що ні один поліцейський «КОРД» та інших підрозділів Національної поліції або цивільні особи не постраждали під час таких операцій і заходів.

Разом із вищевикладеним констатуємо, що стан правового та методичного забезпечення діяльності підрозділів «КОРД» потребує певного удосконалення в частині унормування порядку відбору і переміщення поліцейських та затвердження його окремою інструкцією. Актуальним також є питання удосконалення науково-методичного забезпечення підготовки поліцейських «КОРД» шляхом розроблення відповідних методичних матеріалів та налагодження взаємодії із закладами вищої освіти МВС у частині проведення спільної роботи над їх змістом, апробацією та застосуванням, у т. ч. у процесі підготовки фахівців для інших підрозділів Національної поліції України.

Список бібліографічних посилань

1. Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 01.04.2019).

2. Про затвердження Положення про підрозділи поліції особливого призначення «Корпус оперативного-раптової дії» : наказ МВС України від 26.11.2018 № 958 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1436-18> (дата звернення: 01.04.2019).

Одержано 04.04.2019

УДК 343.98

РУСЛАН МИКОЛАЙОВИЧ ДУДАРЕЦЬ,

*заступник начальника Головного слідчого управління
Національної поліції України*

ТЕНДЕНЦІЇ ТА НАПРЯМКИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПОЛІЦЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ СЛІДЧОЇ І КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

В умовах розвитку України як незалежної, демократичної держави ефективна протидія злочинності набуває особливого значення, з огляду на що органи поліції, в тому числі слідчі підрозділи, відіграють велике значення у забезпеченні правопорядку в країні. Така діяльність правоохоронних органів має базуватися на неухильному дотриманні законності та дисципліни, викоріненні фактів корупції, впровадженні нових методів і способів виявлення, розкриття і розслідування кримінальних правопорушень та ін. А бездоганне виконання слідчими органів Національної поліції своїх службових обов'язків, подальше підвищення ефективності та якості досудового розслідування мають стати нормою, що надасть змогу успішно виконувати покладені на них завдання.

Розвиток відомчої нормотворчості та активне реформування правоохоронної системи зумовлюють нагальність оптимізації структури та функціональної специфіки діяльності органів досудового розслідування Національної поліції щодо захисту прав і свобод громадян, інтересів суспільства та держави від протиправних посягань, протидії злочинності з урахуванням європейських правових стандартів, зарубіжного досвіду та практики Європейського суду з прав людини. Одним із пріоритетних напрямів досягнення вказаних цілей є запровадження європейського досвіду здійснення досудового розслідування детективами.

Відповідно до п. 2 ч. 1 ст. 38 КПК України підрозділ детективів є невід'ємною складовою органів досудового розслідування, а слідчий – основним учасником кримінального провадження з боку обвинувачення, який зобов'язаний застосовувати всі передбачені законодавством заходи для забезпечення ефективності досудового розслідування. З цією метою слідчого наділено раніше не притаманними йому повноваженнями, зокрема проведення негласних слідчих (розшукових) дій, у тому числі шляхом залучення осіб до конфіденційного співробітництва (ст. 275 КПК України); розшуку обвинуваченого, який ухилився від суду (ст. 335 КПК України) тощо. Тобто на слідчих покладено організацію процесу виявлення осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, визначення видів негласних слідчих (розшукових) дій, які необхідно виконати, та прийняття рішення про їх проведення особисто або за допомогою працівників оперативних підрозділів. При цьому працівники оперативних підрозділів (крім

підрозділу детективів, підрозділу внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України) повністю позбавлені самостійності в кримінальному провадженні, адже не мають права здійснювати процесуальні дії за власною ініціативою або звертатися з клопотаннями до слідчого судді чи прокурора (ч. 2 ст. 41 КПК України). Їх функціональні обов'язки зведено лише до виконання доручень слідчого, прокурора під час досудового розслідування.

Суттєве зменшення обсягу роботи інших служб органів Національної поліції, які передають зібрані матеріали до слідчих підрозділів протягом доби, а в подальшому лише виконують доручення слідчих, стало однією з причин значного збільшення навантаження на слідчі підрозділи. При цьому наявна штатна чисельність слідчих органів Національної поліції не забезпечує в повній мірі здійснення якісного досудового розслідування кримінальних правопорушень. Незважаючи на збільшення у 2013 році штатної чисельності слідчих на 1,2 тис. одиниць (+16,7 %), навантаження на одного слідчого збільшилось вчетверо (350 проваджень проти 60 у 2011 році). Натомість структури поліції європейських країн, наприклад Польщі, Чехії, Німеччини, Фінляндії, Франції тощо, не мають розмежування між слідчими та оперативними підрозділами, як це має місце в Україні. Навпаки, вони уніфікують поліцейські функції в частині кримінальних розслідувань, маючи так званих «офіцерів поліції», які уповноважені проводити повний спектр процесуальних дій, спрямованих на успішне та ефективне розслідування кримінальних правопорушень. Поєднання повноважень слідчих та оперативників дозволяє максимально спростити їх взаємодію та сприяє однаковій зацікавленості в результативності діяльності й ефективності розслідування кримінальних правопорушень.

Відтак, на наше переконання, такий підрозділ матиме можливість використовувати весь інструментарій повноважень КПК України щодо швидкого, повного та неупередженого розслідування кримінальних правопорушень. Саме тому запровадження інституту детективів Національної поліції надасть змогу: спростити командне підпорядкування слідчих та оперативних підрозділів і оптимізувати їх ресурси; зменшити зайві затрати часу на налагодження взаємодії між слідчими та оперативними підрозділами, оскільки детектив самостійно здійснюватиме слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії, не витрачаючи час на надання доручень та очікування їх виконання; підвищити ініціативу слідчого (детектива) під час досудового розслідування та його відповідальність за кінцевий результат роботи; збільшити чисельність особового складу органу досудового розслідування, відповідно, зменшити навантаження та покращити якість слідства.

Запровадження підрозділу детективів у Національній поліції не є нововведенням у системі органів досудового розслідування, оскільки підрозділ детективів уже функціонує в Національному антикорупційному бюро України.

На даний час, за прикладом європейських держав, у слідчих підрозділах проводиться експеримент щодо прямого залучення працівників оперативних підрозділів до розслідування злочинів шляхом призначення їх слідчими. Цей експеримент проводиться на всіх рівнях – від низової ланки та слідчих управлінь у регіонах до центрального апарату. У зв'язку з цим Національною поліцією створено новий підрозділ – єдиний орган досудового розслідування Національної поліції шляхом об'єднання низки підрозділів кримінальної поліції та органів досудового слідства (на базі наявних слідчих підрозділів, які передбачені КПК України) з метою покращення ефективності розслідування кримінальних правопорушень шляхом імплементації відповідних європейських стандартів, найкращих практик та існуючих поліцейських моделей.

З метою продовження реформування в липні 2017 року у структурі Головного слідчого управління Національної поліції створено управління з розслідування особливо тяжких злочинів, до складу якого входять відділи розслідування злочинів, виявлених департаментами карного розшуку, захисту економіки, внутрішньої безпеки, боротьби зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми, кіберполіції та протидії наркозлочинності. На посади слідчих (детективів) у цьому управлінні призначено 40 відсотків оперативників.

На сьогодні вже досягнуто певних позитивних результатів. Завдяки створенню слідчих груп із числа слідчих та оперативних працівників значно покращилася взаємодія під час реагування на вчинення злочинів та їх розкриття по гарячих слідах. Крім того, значно зменшено обсяг паперового документообігу, пов'язаного з наданням та виконанням доручень слідчих, а також проведенням слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій. А слідчі з числа колишніх оперативників уже самостійно вносять клопотання про отримання дозволу на проведення негласних слідчих (розшукових) дій та отримують ухвали на їх проведення.

Проаналізувавши позитивні здобутки та проблемні питання, в структурі слідчих управлінь головних управлінь Національної поліції створено відділи з розслідування особливо тяжких злочинів із залученням слідчих (40 %) та працівників оперативних підрозділів (60 %). Слідчі цих відділів працюють за такими спеціалізаціями: по лінії господарської та службової діяльності, загальнокримінальної спрямованості, а також за фактами незаконного обігу наркотиків та кіберзлочинів.

Наступним важливим кроком з реалізації європейської моделі діяльності органів досудового розслідування є вдосконалення діяльності підрозділів криміналістичного забезпечення органів досудового розслідування Національної поліції України. Цей напрям, у першу чергу, спрямований на забезпечення проведення огляду місця події, який є дуже важливою невідкладною слідчою (розшуковою) дією, оскільки від завчасного та якісного його проведення фактично залежить результат досудового розслідування в кримінальному провадженні. Тому з метою якісного та швидкого використання інформації, отриманої під час огляду місця події, фахівцями Головного слідчого управління Національної поліції розробляється проект Інструкції про порядок формування обліку, пошуку та перевірки слідової інформації, вилученої під час проведення оглядів місць подій за фактами вчинених кримінальних правопорушень та інших слідчих (розшукових) дій.

На сьогодні ведеться розробка технічного завдання щодо створення підсистеми «СЛІД» інформаційно-телекомунікаційної системи «Інформаційний портал Національної поліції», що в подальшому дозволить більш ефективно розкривати злочини по гарячих слідах. Такі системи вже давно функціонують у підрозділах поліції європейських країн та, за свідченням європейських колег, є невід'ємним компонентом роботи поліцейського щодо розслідування кримінальних правопорушень.

Ще одним із суттєвих напрацювань, як свідчать результати аналізу діяльності поліцейських європейських країн, є подолання зайвої бюрократизації процесуальної діяльності поліції за допомогою інформаційних технологій. Зокрема, працівники Головного слідчого управління Національної поліції беруть участь у міжвідомчій робочій групі із запровадження автоматизації процедури обміну процесуальними документами в межах електронного кримінального провадження між слідчими підрозділами, прокуратурою та операторами і провайдерами телекомунікації, яка функціонує при Міністерстві внутрішніх справ. Належне функціонування цієї системи надасть можливість швидкого обміну процесуальними документами між учасниками досудового розслідування щодо отримання інформації від операторів мобільного зв'язку.

Також паралельно здійснюється робота спільно із Судовою адміністрацією України щодо надання можливості слідчим доступу до автоматизованої системи документообігу суду (стаття 35 КПК України). Запровадження цієї ініціативи надасть можливість направляти клопотання до слідчих суддів в електронному форматі, що значно зменшить кількість витраченого часу слідчих у чергах під кабінетами слідчих суддів.

Одержано 05.04.2019

УДК 342.9

ГЕНАДІЙ ЮРІЙОВИЧ РОХМАНІЙКО,

начальник відділу з питань забезпечення житлом

управління інвестицій та нерухомого майна

Департаменту управління майном Національної поліції України

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЖИТЛОМ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ НА УМОВАХ ПІЛЬГОВОГО ФІНАНСОВОГО ЛІЗИНГУ

З метою належного забезпечення житловими умовами поліцейських 14 листопада 2018 р. Кабінетом Міністрів України прийнято постанову № 1201 «Про затвердження Порядку забезпечення Державною іпотечною установою поліцейських та осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту житлом на умовах фінансового лізингу» (далі – Порядок).

У зв'язку з цим за рішенням керівництва МВС та Національної поліції у Департаменті управління майном, Головних управліннях Національної поліції в Автономній Республіці Крим та

місті Севастополі, областях та місті Києві, а також у Департаменті патрульної поліції утворено відділи з питань житлового забезпечення. В міжрегіональних територіальних органах та державних установах за вказаним напрямком закріплено відповідальних працівників, якими розпочато прийом заяв поліцейських, які виявили бажання прийняти участь у пільговому фінансовому лізингу.

При цьому з метою спрощення подання заяв, а також для своєчасного та якісного їх опрацювання створено електронну сторінку «Пільговий лізинг для поліцейських» (LIZING.NP.GOV.UA).

Зазначена система електронного обліку дозволяє своєчасно опрацьовувати заяви, їх кількість, повноту поданих документів, специфікацію житла. Для спрощення подачі заяви поліцейський може заповнити заяву, а також записатись на прийом у відповідний підрозділ через мережу «Інтернет».

Для опрацювання поданих заяв визначено термін у 10 діб. За цей період працівники відповідних органів забезпечення житлом реєструють заяву, уточнюють специфікацію бажаного житла, перевіряють на відповідність і доповнюють надані документи. У разі їх відповідності встановленим вимогам включають заявника до реєстру обліку поліцейських, про що його письмово повідомляють.

У разі невідповідності наданих документів вказаному Порядку працівники відповідних органів забезпечення житлом інформують про це поліцейського з відповідним обґрунтуванням.

Умовами включення поліцейських до Програми є:

- перебування на обліку громадян, що потребують поліпшення житлових умов;
- вислуга не менше, ніж два роки, крім осіб, які мають статус учасника бойових дій;
- залишок часу перебування на службі не менше 5 років.

З метою забезпечення прозорості, недопущення можливих зловживань та формування належного обліку черговість здійснюється за номером реєстрації заяв у відділах документального забезпечення в порядку їх надходження.

Координує роботу з Державною іпотечною установою Департамент управління майном.

Таким чином, усі реєстри та пропозиції Державної іпотечної установи надходять до Департаменту управління майном.

У подальшому сформований узагальнений список по всіх органах поліції надається до Державної іпотечної установи, яка за 30 діб обробляє отримані документи, проводить конкурс на придбання квартир, здійснює їх бронювання (за поліцейським) та повідомляє відповідним органам забезпечення житлом про наявність або відсутність житла для передачі у фінансовий лізинг, а також про строки його бронювання (придбання).

У свою чергу Департамент управління майном у 5-денний термін повідомляє про це поліцейського, який розглядає пропозицію, для чого має право оглянути запропоновану квартиру, та за результатами огляду письмово погоджується або відмовляється від укладання договору лізингу. У разі погодження поліцейським придбання для нього раніше оглянутої квартири, Державна іпотечна установа готує 2 договори: фінансового лізингу та компенсації частини лізингових платежів, а до органу забезпечення житлом надається заява про погодження придбання житла у лізинг.

Орган забезпечення житлом відповідно до поданих документів готує відповідні договори, які підписуються заявником, Державною іпотечною установою і органом поліції.

Розподіл коштів, наданих для придбання квартир на умовах фінансового лізингу, здійснювався пропорційно фактичній чисельності особового складу ГУНП, відділів та відділень поліції.

Налагоджено чітку взаємодію з іпотечною установою в частині прискорення обміном інформацією, узагальнення наявних даних з порушених питань, а також участі в конкурсах з відбору житла для передачі його у фінансовий лізинг поліцейським.

Ураховуючи викладене, варто зазначити, що робота в даному напрямку триває, і у найближчі дні планується перша закупівля Державною іпотечною установою квартир для поліцейських в м. Києві, а в подальшому такі закупки планується здійснити по всіх регіонах у межах передбачених видатків на цю програму.

Одержано 05.04.2019

УДК 342.9

РУСЛАН ІВАНОВИЧ ГОРЯЧЕНКО,*заступник начальника Головного управління Національної поліції в Кіровоградській області*

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ЕКСПЕРИМЕНТУ З УПРОВАДЖЕННЯ НОВИХ ФОРМ І МЕТОДІВ РОБОТИ ГОЛОВНОГО УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ В КІРОВОГРАДСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Відповідно до Рамкової угоди між Урядом України та Комісією Європейських Співтовариств, ратифікованої Законом України від 03 вересня 2008 року № 360-VI, Угоди між Україною та Європейським Союзом щодо статусу Консультативної місії Європейського Союзу з реформування сектору цивільної безпеки України (КМЄС в Україні), ратифікованої законом України від 04 лютого 2015 року № 142-VIII, Міністром внутрішніх справ України А. Б. Аваковим та Головою Національної поліції України Князевим С.М. підписано накази МВС України від 13.11.2018 № 910 та НПУ від 13.11.2018 № 1042, відповідно, «Про проведення експерименту з упровадження нових форм і методів роботи Головного управління Національної поліції в Кіровоградській області».

Для здійснення імплементації проекту, міжвідомчою робочою групою у складі експертів КМЄС та представників НПУ проведено дослідження організації роботи Головного управління Національної поліції в Кіровоградській області, у ході якої визначено три основних мети модернізації ГУНП:

- оптимізація форм і процесів організації діяльності ГУНП (оптимізація структури та процесів дозволить перевести частину персоналу до підрозділів, які безпосередньо працюють з населенням, що підвищить рівень довіри до Національної поліції та покращить її сприйняття громадою);

- система оцінки ефективності роботи поліції (існуюча система навантажує поліцейських одноманітною щоденною роботою, яка знівельовує ініціативність поліцейських, не залишає простору для творчості та не дає часу подумати над тим, як змінити поліцію на краще. Це формує негативне ставлення поліцейських до роботи, яке веде до психологічного вигорання та згодом бажання звільнитися зі служби);

- принципи делегування повноважень, усунення дублювання функцій (у поліцейських області є унікальна можливість самим подумати над тим, як їм краще працювати; створити для себе чітку картину робочих процесів, щоб викоринити усі дублювання функцій та неефективні процеси, це підвищить мотивацію поліцейських).

З метою реалізації пілотного проекту наказом ГУНП в Кіровоградській області від 19.11.2018 № 492 створено робочі групи та підгрупи за напрямками проведення експерименту, якими розроблено план проведення експерименту, а також напрацьовано низку пропозицій, які винесені на розгляд та затвердження Комісії з питання організаційно-методичного супроводження експерименту.

Подано на розгляд проект загальної структури ГУНП в Кіровоградській області щодо реформування блоків: адміністративної підтримки, превентивної діяльності та кримінальних розслідувань.

Одним із етапів оптимізації структури у ході проведення експерименту є об'єднання повноважень слідчих та оперативних працівників в ГУНП в Кіровоградській області. В зв'язку з чим пропонується створення слідчих підрозділів (детективів), до складу яких, крім слідчих, включити співробітників оперативних підрозділів.

Створення експериментальних підрозділів планується здійснити на базі Знам'янського ВП та Олександрівського відділення поліції Знам'янського ВП ГУНП в Кіровоградській області.

Визначено подальші кроки щодо реалізації нової структури, основні завдання, функції, штатна кількість працівників, підпорядкування та делегування повноважень.

З метою підвищення ефективності та результативності функцій кримінального розслідування, покращення процесів управління персоналом, підвищення якості внутрішньої комунікації в системі управління, удосконалення навиків взаємодії із засобами масової інформації, розвитку потенціалу тренінгового центру, за період проведення експерименту від представників КМЄС отримано:

1. Оргтехніку слідчим управлінням ГУНП в Кіровоградській області.
2. Оргтехніку, спортивне обладнання та майно для проведення тренінгів тренінговим центром ГУНП в Кіровоградській області.

Також, проведено 44 заходи із навчання поліцейських та організовано візити співробітників ГУНП до Естонської, Латвійської та Литовської Республік з метою ознайомлення з кращими практиками ЄС.

Необхідними передумовами для подальшого впровадження пілотного проекту є:

- розподіл, розмежування функцій та повноважень;
- зміни до законів та нормативно-правових актів;
- розробка та впровадження системи цифрового підпису, створення електронних баз

роботи з кадрами та електронного документообігу.

Що стосується змін процедури кадрової роботи, то було напрацьовано низку пропозицій, які презентувались на засіданнях робочих груп. Перспективним кроком визначено направлення пропозицій до Національної поліції України з метою їх систематизації та подальшого впровадження єдиних стандартів для всієї системи кадрової роботи МВС.

З метою вирішення проблем, що стосуються необхідності внесення змін до законодавчих актів України, важливим питанням є створення груп, які будуть працювати на рівні МВС України та займатись розробкою пропозицій щодо змін до законодавства та розробкою низки відомих документів.

Одержано 26.03.2019

УДК 351.741

TUOMO KORHONEN,

CMS Police Advisor

THE ROLE OF THE POLICE AS A COMMUNICATOR IN SOCIETY

The world of crisis communication has changed significantly over the past few years. The new communication technologies and applications that travel with people on phones in their pockets have changed the possibilities of crisis communication beyond recognition. Today, people are not only recipients of information, but they can also be information producers. The boundaries of the communicating authority and the citizen requiring information are blurred. Just a few years ago, crisis communication factors wondered whether social media should be used for crisis communication, now it is known that without it, no crisis communication can be made.

Today's communication across society is characterized by strong digitalization. Communication is an uninterrupted information flood in different electronic media, with the news of traditional media being even more and more unconcerned with what comes from fast and reaching news coverage. There are hundreds, if not thousands, of electronic platforms for communication. Traditional media is falling behind electronic media, i.e. the so-called. Y-generation, in life.

In This unbroken flood of communications, one of the key considerations has emerged as to who can actually rely on the message. Various fake media are spreading false or at least distorted information on a daily basis. All consumers should have the opportunity and know-how to find out what news can be trusted. From this point of view, the authorities' communication has a special responsibility. People should be able to trust in the communication of public authorities 100%. This requirement also poses a major challenge to the communications of the police. How to be as quick as possible in order to compete for people's attention in news reporting, and at the same time be able to produce only 100% reliable data? It is often difficult, if not impossible, for the Police to check their own information, especially in accordance with a timetable that meets the current requirements - that is, immediately.

Ubiquitous refers to the digital world present. Ubiquitous network communication means, for example, the fact that the authority must understand the information and instructions that they may be reading from anywhere and on any device. The addressee may also be a producer of the information. In Crisis communication, it may be possible that some of the target group of police communication is in the middle of a crisis, and someone can be a party of the crisis in other side of the world, for example, through their own relatives or their roots, and feel a really great need for further information. Online communication is not tied to time or place, nor even to the instrument. The Authorities' crisis communications must be able to adapt to the situation. In particular, monitoring electronic media is more important than ever. The Authority is not only the information provider but also the recipient.

As we know, there are news, especially in the electronic media that are not true at all. It can be said that the production of false information has become its own business, which collects not only attention, but also influences the opinions of people (so-called info influencing). It should be possible for the authorities to be able to combat this by producing real and up-to-date information. In addition, it is particularly important in times of crisis.

The Police field of tasks has changed radically over the past five years. The main societal themes affecting police activities include immigration, exclusion and the need for action (organized gangs), terrorism and various hybrid threats, of which, from a communication point of view, a key 'new' threat is information influencing. The new requirements, coupled with the shrinking resources, will lead to a strong prioritization of tasks. The strategy chosen is supported by strong communication skills, which will be carried out alongside the daily policing activities. The communication can, if used in a correct way and with the objectives correctly set, strengthen the image of police in terms of a quantitative, reliable and comprehensive police action. That is why we need to focus more attention on communication skills. Communication is a tool for achieving strategic goals; it is part of leadership.

Principles of Police Communication in Finland

The communication of the Police must be reliable, transparent, timely, truthful, comprehensible, proactive and structured, equitable and, in the circumstances, interactive and responsive. The Police communication order also emphasizes that every employee, especially those in a managerial position, has responsibility for communicating in relation to their own area of activity.

The Communication in area of policing is a strategic management tool and a natural part of leadership. It aims to influence the recipient's information, opinions, attitudes and behavior. Communication is based on the needs of the recipient and the strategic goals of the police. The Focus is on maintaining and increasing the visibility of the police, providing the opportunity for interaction and thus preventing crime and accidents in advance.

The successful operational situation of the Police is always accompanied by timely and reliable police communication. From the Citizens' point of view, police communication and its management are key factors in evaluating the success of the police in carrying out their duties.

In general, Crisis communication is divided into five different phases; preparedness, warning, communication in cases of disruption, post-action, and evaluation. A crisis or disturbance situation always generates a need for enhanced communication. An organization or society affected by the crisis can, through communication, either deepen the crisis, or prevent its effects, and thus overcome the situation more quickly and with less damage. In the crisis, a number of stakeholders are involved in enhanced communication between authorities. During the current ubiquitous network communication, the crisis is spreading very quickly and very far away. A genuine homemade crisis can be really interesting news also abroad. In the age of ubiquitous electronic communications, the new big news reaches its target group quickly, often much faster than the authority can react to the situation. The crisis news spreads instantly through various media to the public domain.

The operational situation in the Police is often a matter of great attention to communication situation, where a clear distinction needs to be made between political and administrative communication. The Authorities act under official responsibility and the communication of the authority must be based only on certainties and legislative considerations. The Political accountable participant may also disclose its own assessments and views in his or her current information if he deems it necessary. The Police cannot, for example, take part in a political debate on criminal investigations in social media. However, the Police should also be able to monitor a debate on social media, so that false information will be corrected.

Electronic Media brings events to us immediately. In particular, social media and its various platforms have a growing popularity that has led the world to look small. Social media can be used to reach the part of the crisis even directly from the crisis scene. Social Media and mobile communications also provide authorities with an excellent opportunity to make rapid, responsive and two-way crisis communications.

The Authority's communication must be fair, speedy and, above all, it must be true. Mobile devices and social media enable fast and direct reach of citizens. At the same time, citizens have also become important information providers and producers. Citizens may also inform the public authority about the incident and anything related to that incident.

Social Media provides the opportunity to communicate in crises effectively directly to citizens, customers and stakeholders if channels, networks and content production processes have been built before the crisis.

The communication of crisis times must be based on the means and methods of normal or "standard" time communication. The channels and the modus operandi must therefore be perfected before the crisis is at hand, as a rule, new approaches cannot be introduced during the crisis.

Police forces cannot build a social media strategy just for certain applications. Twitter and Facebook are currently popular, but the situation may change quickly. Social media requires flexibility and adaptability of its users. In Particular with regard to crisis communication, it is important to keep up with the changes.

Одержано 26.03.2019

УДК [351.741:343.12](477:100)

ОЛЬГА ІГОРІВНА БЕЗПАЛОВА,

*доктор юридичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України,
завідувач кафедри адміністративної діяльності поліції факультету № 3
Харківського національного університету внутрішніх справ;*

 <https://orcid.org/0000-0003-2886-695X>

ЗАКОРДОННИЙ ДОСВІД ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ У СФЕРІ ЗАХИСТУ СВІДКІВ, У ТОМУ ЧИСЛІ В КОНТЕКСТІ ЇХ МІЖДЕРЖАВНОГО ПЕРЕСЕЛЕННЯ (ПЕРЕМІЩЕННЯ), ТА МОЖЛИВОСТІ ЙОГО ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ В УКРАЇНІ

Важливим інструментом у боротьбі з тяжкими злочинами, протидії організованій злочинності та тероризму є вироблення дієвого механізму захисту свідків з обов'язковим його закріпленням на рівні відповідних нормативно-правових актів. Протягом останніх тридцяти років правоохоронні органи США та Європейського Союзу розробили власні стратегії протидії злочинній діяльності та імплементували у діяльність правоохоронних органів основні інструменти захисту свідків (зокрема розробили декілька типів програм захисту свідків в залежності від категорії свідків: свідки кримінальних правопорушень, свідки зі світу злочинного середовища, свідки з числа працівників правоохоронних органів, осіб, що звинувачуються у вчиненні злочинів, пов'язаних з організованою злочинністю, але які погоджуються співпрацювати з органами правосуддя, тощо).

Зважаючи на те, що до 2018 року в нашій державі здійснювалися короткострокові заходи захисту свідків виключно шляхом надання їм фізичної особистої охорони (без оцінки загроз свідку та важливості його показань, без застосування таких основних заходів захисту як: переселення, зміна особистих даних особи, надання психологічної, матеріальної, організаційної допомоги під час переїзду або опанування нової професії, без врахування ресурсних та операційних можливостей органів поліції, за відсутності незалежного процесу прийняття рішень щодо включення осіб в програму захисту свідків та за відсутності затвердженого переліку об'єктів для надання тимчасового безпечного житла), нагальним питанням сьогодення є вироблення узагальнених стандартів з питань захисту свідків.

Слід зазначити, що в Україні з 2018 року розпочалася активна робота щодо розробки та подальшої імплементациї механізму захисту свідків. Зокрема, у структурі Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України створено Управління захисту свідків, на яке власне і покладається обов'язок щодо організації захисту свідків. Створення вказаного Управління було ініційовано за результатами п'ятої доповіді про хід виконання Україною плану дій з лібералізації візового режиму, зокрема розділу 2.3.1.1 «Попередження і боротьба з організованою злочинністю», де були висловлені додаткові рекомендації про необхідність створення ефективного спеціалізованого «підрозділу захисту свідків» та забезпечення його функціонування у відповідності з міжнародними стандартами. Але, враховуючи те, що в Україні до цього часу не існувало належного механізму захисту свідків, важливого значення набуває вивчення позитивного закордонного досвіду діяльності органів поліції у цій сфері.

Так, зокрема у Швеції, яка має значну практику в сфері захисту свідків, після недавньої реорганізації Національної поліції створено спеціальний національний орган із захисту свідків, який займається більш серйозними випадками, як на національному, так і на міжнародному рівні паралельно із регіональними, неспеціалізованими підрозділами, укомплектованими спеціально підготовленими місцевими слідчими, для надання захисту свідків на нижчому рівні. Вказаний орган наділений достатніми повноваженнями для захисту свідків, включаючи залучення

можливостей інших компетентних органів, без необхідності укладення з ними додаткових галузевих угод. Варто додати, що у законодавстві Швеції не міститься спеціальних положень щодо міжнародно-правового співробітництва у даній галузі.

У Польщі, де програма захисту свідків функціонує вже протягом приблизно 15 років, створено спеціальний національний орган, що складається із 16 регіональних підрозділів. Центральний офіс у Варшаві координує всі національні і міжнародні операції, несе повну відповідальність за оперативну політику, національну адміністрацію і застосування та визначення придатності особи до прийняття в програму в кожному регіоні Польщі. У той самий час у Польщі відсутня практика укладення угод про захист свідків, у т.ч. у контексті їх міждержавного переселення; питання захисту свідків на двосторонньому рівні, як правило, регламентується положеннями міжнародних договорів про правову допомогу.

Питання захисту свідків детально врегульовані у законодавстві Кіпру, де у 2001 році прийнято відповідний закон. Так, з метою захисту свідків поліція Кіпру вживає адміністративні заходи, такі як, зміна місця проживання, забезпечення охороною, надання фінансової допомоги, поліцейський ескорт, охорона місця проживання, психологічна допомога. Враховуючи обмеженість географічних меж країни, поліція також може забезпечити переміщення свідка до іншої країни.

У Франції передбачено забезпечення лише обмеженого захисту свідків, які беруть участь у кримінальному судочинстві, а також у судовому розгляді кримінальних проваджень. Рішення про застосування заходів безпеки приймається судом за вмотивованим клопотанням слідчого та/або прокурора, у провадженні яких знаходиться кримінальне провадження щодо кримінальних правопорушень. Передбаченими на законодавчому рівні заходами забезпечення захисту свідків є: неоголошення, за згодою слідчого або прокурора, адреси проживання свідка або її зміни в матеріалах справи на адресу поліцейського відділу; надання можливості свідку давати показання анонімно, у випадку розслідування злочину, покарання у вигляді позбавлення волі за вчинення якого становить не менше 3 років. У Франції відсутня законодавчо передбачена можливість на заміну документів, зовнішності, місця роботи, на переселення, на отримання фінансової допомоги, а також відсутня практика укладання галузевих угод тощо.

У Великобританії у 2005 році було внесено останні доповнення до спеціального законодавства про захист свідків, у результаті яких з сервісу, який забезпечувався без погодження роботи поліції кожної окремої провінції, було створено спільний підрозділ національної служби, який називається «Сервіс осіб під захистом Великобританії» (UKPPS). Центральне бюро UKPPS, який є частиною Національного агентства з питань злочинності, в даний час забезпечує всі функції підтримки 12 регіональних підрозділів, які в даний час мають автономію роботи; це також єдиний контактний пункт для всіх міжнародних операцій. У Великій Британії існує практика укладення двосторонніх міжнародних договорів про правову допомогу, положеннями яких передбачається, зокрема, врегулювання питання захисту прав свідків.

Питання захисту свідків в Австрії врегульовано на законодавчому рівні шляхом визначення можливості здійснення превентивного захисту законних інтересів осіб та їх родичів, які можуть постраждати внаслідок надання інформації про злочинний напад або про кримінальну діяльність. У разі наявності відповідного міжнародного договору є можливим також взяття під захист свідка, який вже перебуває під захистом в іншій країні. Так, зокрема, укладено Угоду про співпрацю у сфері захисту свідків, укладеної між Австрією, Болгарією, Польщею, Румунією, Словаччиною, Словенією, Чехією, Естонією та Литвою.

Особливої уваги заслуговує досвід Словацької Республіки, де довгострокова програма захисту свідків є однією із найдавніших програм, яку застосовували при міжнародному переселенні. У Словацькій Республіці відповідним законом врегульовано умови та процедури надання допомоги та захисту свідкам, яким загрожує небезпека, свідкам, що перебувають під захистом та їхнім близьким, життю або здоров'ю яких загрожує небезпека внаслідок їхніх свідчень або через надання ними доказів з боку осіб, які скоїли карні злочини, за які винним загрожує покарання у вигляді довічного ув'язнення або карні злочини, які були вчинені організованим угрупованням, злочинною групою або терористичною групою. На законодавчому рівні чітко визначено правову та матеріально-технічну базу, налагоджено взаємодію між державними структурами, органами самоврядування та третім сектором. У рамках роботи Зальцбургського форуму було ініційовано укладення та підписання у 2012 році угоди про захист свідків на міжнародному рівні (участи ник підписання Угоди: Словаччина, Чехія, Угорщина, Австрія, Польща, Словенія, Хорватія, Румунія, Болгарія), положеннями якої врегульовано окремі аспекти

переміщення і захисту осіб, обміну інформацією, адміністративної та матеріально-технічної підтримки і навчання персоналу інституцій у сфері захисту свідків.

Наведеними вище країнами звісно не обмежується перелік держав-членів Європейського Союзу, в яких вже тривалий час відбувається робота щодо формування та реалізації ефективних довгострокових програм захисту усіх категорій свідків, у тому числі і при міжнародному переселенні. На високому рівні налагоджена робота щодо планування, координації та реалізації заходів забезпечення безпеки свідків також у таких країнах: Німеччина, Хорватія, Італія, Бельгія, Нідерланди.

Таким чином, підсумовуючи викладене вище, варто зазначити, що в Україні під час вироблення ефективного механізму захисту свідків та впровадження його в діяльність органів поліції особливу увагу слід приділяти таким питанням: 1) забезпечення фінансової підтримки для захисту свідків; 2) розробка навчальних програм для працівників органів поліції з питань захисту свідків; 3) аналіз потреб щодо навчання/підвищення кваліфікації працівників поліції з метою забезпечення підготовки і професійного надання охоронних послуг; 4) створення захищеної бази даних із застосуванням програмного забезпечення для управління захистом свідків; 5) запровадження практики надання висококваліфікованої психологічної підтримки та розробки механізму надання психологічної допомоги. Також важливою є не лише розробка національної програми захисту свідків, а й програми захисту осіб, які не відповідають критеріям включення в «Програму захисту свідків». Реалізація вказаних заходів дозволить не лише започаткувати в Україні функціонування національної моделі захисту свідків із одночасним оптимальним використанням коштів державного бюджету, а й підвищити рівень довіри населення до державних інституцій шляхом створення таких умов, за яких громадяни відчуватимуть себе захищеними.

Одержано 26.03.2019

УДК 351.74

ЄВГЕНІЯ АНДРІЇВНА АНАНЬЄВА,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри правового забезпечення господарської діяльності факультету № 6

Харківського національного університету внутрішніх справ

ФІНАНСУВАННЯ ПОЛІЦІЇ У ВЕЛИКОБРИТАНІЇ

В Англії та Уельсі кожен з 43 поліцейських сил отримує більшу частину свого фінансування у формі гранту центрального уряду, а решта – від місцевого оподаткування і від збору за проведення заходів. Міністерство внутрішніх справ і Департамент у справах громад і місцевого самоврядування (DCLG) розподіляють фінансування, отримане за спеціальною формулою, яка враховує дані щодо поліцейських потреб за рівнями злочинності, населенням і поліцейськими діями при проведенні спеціальних заходів. Однак процес «демпфірування» згладив великі відмінності в розподілі коштів, які були розраховані за формулою і в підсумку всі підрозділи отримали майже рівну суму.

Формула враховує ставки податкових зборів в кожному поліцейському підрозділі, але не враховує всі вимоги, що пред'являються до поліції, відносної ефективності окремих поліцейських сил або рівнями резервування коштів, які можуть мати сили [1].

Розрахунки за формулою засновані на розрахунку робочого навантаження кожної поліцейської дільниці і охоплюють: діяльність, пов'язану зі злочинністю, діяльність, не пов'язану зі злочинністю (наприклад, забезпечення громадської підтримки або допомогу в дорожньо-транспортних пригодах), поліцейські спеціальні заходи, поліцейську діяльність в малонаселених районах і зважування робочого навантаження розрахунок витрат і часу, які включають в себе коригування вартості області для зміни вартості ринку праці в різних областях.

Формула не оцінює, скільки потрібно кожному районному департаменту, незалежно від всіх інших районів, замість цього вона розподіляє суму грошей, призначену для фінансування поліції, виходячи з відносних потреб (не абсолютних потреб). Вона використовує дані про населення і широкий діапазон соціально-економічних змінних, щоб оцінити очікуване робоче навантаження кожної сили в цілому ряді видів злочинності і не злочинності. Ці оцінки створюються десятима складними статистичними регресійної моделі. Формула в значній мірі спирається на застарілі дані і дані перепису [2].

Першим етапом формули є поділ коштів між різними видами діяльності, здійснюваними поліцією [3]. Частина загального фінансування також розподіляється в залежності від чисельності населення для задоволення особливих потреб сільських жителів. Другий етап – розділити фінансування кожної з цих робочих навантажень між 43 місцевими поліцейськими органами Англії і Уельсу. Для цього розраховуються «показники робочого навантаження», що дозволяють оцінити обсяг роботи, яку, як очікується, будуть виконувати всі поліцейські сили в кожній з ключових областей у порівнянні з іншими силами.

Ці оцінки розраховуються з використанням соціально-економічних і демографічних показників, які корелюються з кожної робочої навантажки [3]. Формула складається з базової суми на одного жителя і базової суми для спеціальних заходів, а також поповнень для п'яти ключових областей, різниці у вартості і площі (яка враховує регіональні відмінності в витратах). Формула розподілу не може охопити кожну змінну, яка впливає на відносну потребу району поліції, але модель розроблена, щоб забезпечити статистичний прогноз відносно робочого навантаження по всій країні. Незважаючи на те, що фінансування ґрунтується на діяльності поліції, силам не потрібно витрачати фінансування у відповідності до того, як була розрахована загальна сума отриманих грошей (наприклад, частка грошей була виділена в силу через високий ріст крадіжок, департаментам не потрібно витрачати цю частку на боротьбу з крадіжками).

Національна консультативна група з дебатів [4] назвала існуючу формулу «ретроспективною, дуже складною, непрозорою і, завдяки своїй залежності від застарілих даних, далекою від поточної поліцейської реальності». Він в значній мірі спирається на дані про витрати на основі діяльності, збір яких припинився ще в 2008 році, і пов'язаний з моделлю фінансування місцевого уряду, яка більше не існує. Зосередивши увагу на минулому, а не на поточних і майбутніх потреб поліції, вона не враховувала поточні поліцейські пріоритети в галузі попередження злочинності, більш помітною поліцейської діяльності і розширення партнерських відносин. NDAG запропонувала додаткові механізми фінансування поліції, щоб усунути ці недоліки [4].

Поліцейські сили і комісари поліції і злочинності отримують фінансування від: центрального уряду (8,6 млрд фунтів стерлінгів); податкові приписи ради (£ 3 млрд); і дохід від такої діяльності, як поліцейська діяльність на великих спортивних заходах [2]. Велика частина коштів центрального уряду надається без обмежень для Комісарів поліції (або їх лондонських еквівалентів) (7,8 млрд фунтів стерлінгів) для витрат на поліцейську діяльність і злочинність [5]. Інша частина фінансування центрального уряду використовується для боротьби з тероризмом і для підтримки інших національних пріоритетів поліції.

На додаток до центрального фінансування, кожен підрозділ може також залучати кошти за рахунок муніципального податку в формі розпорядження поліції. Очікується, що на національному рівні майже чверть валових доходів поліцейських сил буде збільшена за рахунок муніципального податку, але ця частка значно варіюється в залежності від району та дії поліції, в основному через «історичні рішення, прийнятих поліцейськими властями і Комісарами поліції» [1].

Комітет з питань внутрішніх справ обговорив деякі принципи гарної формули заміщення фінансування. Це повинно включати прозорість, справедливість і простоту. Однією з найважливіших областей для справедливості є взаємодія між грантом кожної сили і фінансуванням приписів, особливо там, де приписи були обмежені, як це було в Англії, хоча і не в Уельсі). Комітет рекомендував спробувати «скинути обітницю на загальному рівні» [6]. На жаль, в цій рекомендації не уточнюється, чи означає «загальний рівень» «загальний курс в фунті» або «загальний дохід на душу населення». Ці дві інтерпретації мають радикально різні значення для справедливості. Необхідно зробити крок назад і спиратися на деякі перші принципи і досвід з інших країн.

Таким чином, справедлива система фінансування поліції потребують справедливої системи місцевого оподаткування. Це було вирішено урядами Шотландії та Уельсу, але навряд чи урядом Великобританії в якості уряду Англії. Уряд Шотландії призначило всепартійну Комісію з реформи місцевого оподаткування [7]. У його звіті вказувалося, що Консульський податок повинен бути замінений, але пригнунвся питання про те, що повинно його замінити. Але фінансальний тиск на шотландський парламент, викликане збільшенням його податкових повноважень і відповідним скороченням трансфертів Барнетта, означає, що протягом терміну дії парламенту 2016–2020 рр. Йому доведеться займатися оподаткуванням майна з метою зробити його більш справедливим, Поліція Шотландії фінансується повністю з центральних фондів. Його фінансування, ймовірно, більш справедливо, ніж в Англії і Уельсі (оскільки воно не залежить від регресивного податку Ради), але не прозоро і не сумісно зі стимулами.

Крім реформування податку на землю і майно, найбільш важливим аспектом нової формули фінансування є той, який може бути реалізований досить швидко. Міжнародний досвід показує,

що кращі формули дійсно прості і прозорі. Крім того, вони не повинні бути керованими органами, які вони фінансують.

Список бібліографічних посилань

1. Фінансова стійкість поліцейських сил в Англії та Уельсі. Національне аудиторське бюро. Лондон, Міністерство Внутрішніх справ, 2017.
2. Консультації з питань реформування механізмів фінансування поліції в Англії та Уельсі. Лондон, Міністерство Внутрішніх справ, 2017.
3. Звіт про надання тимчасової поліції (Англія та Уельс) 2018/19.
4. Реформування поліції для громадськості: документ для обговорення з боку консультативної групи з національних дебатів щодо поліцейської діяльності в умовах жорсткої економії. Національна консультативна група з питань дебатів. 2018.
5. Фінансування поліції – брифінг, палата громад. Джонстон, Н. & Б. Політовський 2016
6. Комітет з питань внутрішніх справ Палати громад. Лондон, 2018.
7. Просто зміни: новий підхід до місцевого оподаткування 2017.

Одержано 26.03.2019

УДК 342.9.03

ІГОР АНАТОЛІЙОВИЧ АРТЕМЕНКО,

*доктор юридичних наук, доцент,
суддя Апеляційного суду Одеської області;*

 <https://orcid.org/0000-0002-9144-1500>

РОЛЬ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРОЦЕСУАЛЬНИХ НОРМ У МЕХАНІЗМІ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Висвітлюючи питання про місце та роль адміністративно-процесуальних норм у механізмі адміністративного процесуального регулювання, коротко охарактеризуємо, що саме являє собою така складна юридична конструкція як механізм адміністративного процесуального регулювання. У цьому аспекті одразу відмітимо, що механізм правового регулювання як теоретико-методологічна категорія міцно інтегрувалася в категоріальний апарат юриспруденції, без застосування якої пізнавальне вивчення окремих правових явищ на рівні теорії права і правозастосовної діяльності є подекуди навіть неможливим. Разом із тим, у правознавстві чітко прослідковується поєднання та взаємодоповнення існуючих методологічно доктринальних підходів (інструментального, системного, діяльнісного, комплексного) для позначення механізму правового регулювання через всю сукупність його загальносоціальних і спеціально-юридичних ознак, що у комплексі дозволяють оптимально дослідити та проаналізувати різноманітні аспекти досліджуваного феномену.

Говорячи про механізм правового регулювання, теоретики права зазвичай мають на увазі систему правових засобів, за допомогою якої здійснюється результативний вплив на суспільні відносини, згруповуються не лише явища правової дійсності, пов'язані з вирішенням життєвих ситуацій, а також окреслюються у робочому, системному вигляді. До елементів механізму правового регулювання зараховують: 1) юридичні норми; 2) правові відносини; 3) акти реалізації прав та обов'язків. Факультативним елементом виступають акти застосування права [1, с. 364–365]. У свою чергу С. П. Нарикова пояснює, що названий механізм, наділяючись функціональною ознакою, виступає у вигляді своєрідного замкнутого кола, усередині якого кожен елемент зв'язку є одночасно й умовою, і наслідком іншого [2, с. 39]. Примітно, що окремі дослідники окреслюють та роз'яснюють зміст таких функцій, що виконує механізм правового регулювання, як: упорядковуючу; гарантуючу; координаційну; інтегративну; стабілізуючу; моделюючу; орієнтаційну; стимулюючу; правообмежувальну [3, с. 8]. Можна впевнено стверджувати, що конкретно передбачена мета суб'єктів права, суспільства або держави виступає утворюючими чинниками при створенні механізму правового регулювання, відповідно до яких законотворець обирає потрібний комплекс правових засобів з метою впорядкування певних суспільних відносин. При цьому дієвість правових засобів як системи відносно самостійних необхідних юридичних

інструментів, визначених нормами законодавства призводить до практичного здійснення об'єктивного і суб'єктивного права, його перетворення в життя, гарантування стабільності суспільних відносин. Отже, лише за умови «працездатності» усіх юридичних інструментів у їх налагодженому взаємозв'язку здійснюється впорядкування певних суспільних відносин з метою досягнення мети функціонування даного механізму.

Наголосимо, що у теорії процесуального права і загалом – у процесуальних галузях права не спостерігається активного наукового пошуку відповідей на питання, що саме варто розуміти під механізмом процесуального регулювання, з точки зору природи, сутності, змісту, цілей, функцій та структури цього доволі складного і функціонально, і структурно правового феномену.

Наприклад, І. В. Атаманчук та Р. А. Калюжний, підкреслюючи відчутний брак досліджень із вказаної проблематики у теорії процесуального права, спробували сформулювати визначення процесуально-правового механізму як сукупності процесуально-правових засобів, способів та форм, за допомогою яких нормативність права забезпечує впорядкування суспільних відносин, відповідає інтересам суб'єктів права, вирішує спори, сприяє досягненню соціального компромісу у правовій сфері, а при його відсутності виконує правоохоронну функцію [4, с. 108]. Поряд із цим, до його складових елементів дослідники зараховують: 1) відповідні до кожного випадку процесуально-правові норми; 2) юридичні факти як конкретні життєві обставини, що тягнуть за собою виникнення, зміну чи припинення процесуальних правовідносин (фактична система процесуально-правового механізму); 3) процесуальні правовідносин, які врегульовуються нормами процесуального права і виникають, змінюються або припиняються на підставі юридичних фактів [4, с. 109].

Поділяючи такий науковий погляд щодо даного питання можемо стверджувати, що цілеспрямованість механізму процесуального регулювання визначається предметом та методом правового регулювання тієї чи іншої галузі процесуального права, поряд із його загальним соціальним призначенням. У нашому випадку об'єктом механізму адміністративного процесуального регулювання є організаційно упорядкована нормами адміністративно-процесуального законодавства сукупність адміністративно-процесуальних відносин, регулюючий вплив на які здійснюють процесуально-правові засоби, як складові елементи даного механізму. Окрім того, підґрунтям для виокремлення характерних особливостей предмету механізму адміністративного процесуального регулювання повинна бути певна функціонально-галузева приналежність адміністративно-процесуальних правовідносин, які вимагають якісного юридичного врегулювання.

В якості специфічних особливостей даного механізму можемо віднести наступні: а) завдяки його «працездатності» здійснюється цілеспрямований нормативний вплив на адміністративно-процесуальні правовідносини, які виникають під час розгляду і вирішення конкретної адміністративної справи у певній сфері установчої, правотворчої чи правозастосовної адміністративної діяльності; б) характеризується регулятивним та охоронним характером його складових елементів – адміністративно-процесуальних засобів; в) складна, багаторівнева структура даного механізму, яка завжди має завершений логічний і чіткий вигляд; г) існування структурних і функціональних зв'язків між його складовими елементами; д) забезпечується функціонування даного механізму під час здійснення адміністративно-процесуальною діяльністю, обов'язковим учасником якої є уповноважений державний орган наділений владними повноваженнями (суб'єкт владних повноважень, суддя адміністративного суду залежно від сфери застосування механізму).

Узагальнення та комплексний аналіз наукових підходів щодо розуміння змісту таких правових явищ, як: «механізм правового регулювання» і «механізм процесуального регулювання» надав можливість розглядати механізм адміністративного процесуального регулювання крізь призму певної сукупності взаємопов'язаних та взаємодіючих у визначеному порядку правових засобів (адміністративно-процесуальних норм; юридичних фактів; адміністративно-процесуальних правовідносин; актів правозастосування), за допомогою яких здійснюється впорядкування адміністративно-процесуальних правовідносин з метою визнання, забезпечення та захисту прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб у сфері публічного управління. Завдяки механізму адміністративного процесуального регулювання впорядковується певна група адміністративно-процесуальних правовідносин, що виникають, розвиваються, змінюються і припиняються у публічній сфері і складають предмет адміністративного процесуального права. З іншого боку, множинність різновидів адміністративно-процесуальних правовідносин, що мають власний об'єкт, зміст, суб'єктний склад вимагають застосування конкретних процесуальних засобів механізму адміністративного процесуального регулювання процедурного, регулятивного

та охоронного характеру, які враховували б всю специфіку, сферу існування та динаміку таких відносин.

Так чи інакше, слід визнати, що обов'язковим первинним складовим елементом механізму адміністративного процесуального регулювання виступає саме адміністративна процесуальна норма, яка виступає в якості регулятора адміністративно-процесуальних відносин, передумовою їх виникнення, зміни, розвитку та припинення, а також визначає коло та обсяг процесуальних прав та обов'язків учасників адміністративно-процесуальних правовідносин, порядок і процедуру адміністративно-процесуальної діяльності. Саме застосування адміністративно-процесуальних норм, закріплених діючим законодавством, є необхідною умовою функціонування механізму адміністративного процесуального регулювання.

Список бібліографічних посилань

1. Алексеев С. С. Право: азбука – теория – философия. Опыт комплексного исследования. М. : Статут, 1999. 712 с.
2. Нарыкова С. П. Системный подход к исследованию механизма правового регулирования : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. М., 2006. 180 с.
3. Куракін О. М. Механізм правового регулювання: теоретико-правова модель : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01. Харків, 2016. 40 с.
4. Калюжний Р. А., Атаманчук І. В. Розвиток процесуального права України : монографія. Київ : Леся, 2015. 188 с.

Одержано 26.03.2019

УДК 342.9:349.6

СЕРГІЙ СЕРГІЙОВИЧ БАНДУРКА,

*аспірант кафедри правового забезпечення господарської діяльності
Харківського національного університету внутрішніх справ*

НАЦІОНАЛЬНА ПОЛІЦІЯ УКРАЇНИ ЯК СУБ'ЄКТ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

В юридичній літературі існують різні підходи щодо розуміння безпеки підприємницької діяльності. Безпеку підприємницької діяльності розглядають як базис, фундаментальну основу забезпечення економічної безпеки України. Забезпечення безпеки підприємницької діяльності може сприяти зниженню рівня соціально-економічної нерівності та напруженості у суспільстві, яка нею викликана, підвищенню рівня зайнятості і кваліфікації робочої сили, підвищенню рівня розвитку науки, техніки і технологій, розвитку інфраструктури, підвищенню рівня соціально-економічного розвитку країни в цілому. Забезпечення належного рівня безпеки підприємницької діяльності дозволяє суб'єктам господарювання різних рівнів бути рівноправними і самостійними елементами системи економічних відносин в країні та системи світових господарських зв'язків. Забезпечення безпеки підприємницької діяльності створює необхідні передумови для всебічного розвитку суспільства, формує матеріальну основу забезпечення національної безпеки країни. Безпека підприємницької діяльності розглядається авторами, насамперед, як можливість суб'єктів господарювання самостійно реалізовувати свої власні економічні інтереси за умови їх повної відповідності інтересам забезпечення національної безпеки країни [1]. На думку О. М. Макеевої безпека підприємництва – це система організаційно-правових, фінансово-економічних заходів, які спрямовані на виявлення, попередження, і припинення загроз у процесі забезпечення ефективного функціонування підприємства [2]. Загрози підприємницькій діяльності фізичних осіб можуть мати різний характер у тому числі соціальний, економічний, екологічний та інший характер. Правоохоронні органи, насамперед, повинні забезпечувати безпеку приватних підприємців від дій, що є протиправними, посягають на існуючий правопорядок і таким чином створюють перешкоду діяльності фізичних осіб-підприємців. Тобто безпека підприємницької діяльності у тому числі й безпека діяльності фізичної особи підприємця як об'єкт забезпечувальної діяльності правоохоронних органів розглядається як створення умов для безперешкодної діяльності, забезпечення відсутності неправомірних втручань та перешкод в діяльність фізичних осіб-підприємців.

Підприємництво, як юридичних так і фізичних осіб, не може бути успішним в досягненні поставлених цілей (прибутку чи іншого економічного чи соціального ефекту) без забезпечення належної безпеки підприємницької діяльності. Забезпечення безпеки підприємницької діяльності, як вже зазначалось, є складовою економічної безпеки. Т. М. Іванюта і А. Я. Зайчковський економічну безпеку підприємства визначають як систему створення механізму мобілізації та найбільш оптимального управління корпоративними ресурсами певного підприємства з метою найбільш ефективного їх використання і забезпечення стійкого функціонування того чи іншого підприємства й протидії будь-яким негативним чинникам впливу на свою економічну безпеку [3, с. 9].

Підприємницька діяльність як юридичних осіб, так і, фізичних, є досить уразливою і мало захищеною від різного роду негативних чинників, таких як обкрадання, незаконне заволодіння активами, знищення і пошкодження майна, рейдерських атак, недобросовісної конкуренції, невиконання договірних умов партнерами, свавільного втручання контролюючих органів та інше. В зв'язку з цим, як зауважують Р. О. Банк та О. В. Сердюченко, безпека як форма захисту підприємництва, є необхідним атрибутом у діяльності суб'єктів підприємництва, що зумовлює концентрацію сил і засобів для подолання дестабілізаційних чинників з метою забезпечення безпеки підприємництва, що дає змогу вирішити комплексно проблеми, що оточують сферу цієї діяльності. Такі заходи забезпечення безпеки підприємництва, як фінансово-економічні, організаційні, матеріально-технічні, інноваційні та інші, що складають комплексний механізм протидії дестабілізаційним чинникам, який є необхідним для успішного ведення підприємницької діяльності [4, с. 2].

В Україні немає окремого нормативно-правового акту, який би системно регулював забезпечення безпеки підприємницької діяльності. Норми права, які регулюють відносини в сфері забезпечення безпеки підприємництва знаходяться в окремих законах та в підзаконних нормативних актах. Держава в цілому забезпечує право підприємця на власність, гарантує захист його прав і свобод як громадянина, протидіє нездоровій конкуренції у підприємницькій діяльності, не допускає цінової дискримінації, зловживань монопольним становищем на ринку, захищає від незаконного втручання в підприємницьку діяльність тощо.

Забезпечення безпеки підприємницької діяльності фізичної особи – підприємця здійснюється, перш за все, в межах норм адміністративного права. Питання змісту та структури адміністративно – правового забезпечення безпеки діяльності фізичної особи – підприємця має ключове значення для вирішення проблем вдосконалення організації забезпечення його безпеки як органами державної влади так і спеціальними приватними організаціями. Організація адміністративно – правової діяльності з питань забезпечення безпеки діяльності фізичної особи – підприємця можлива лише за умови, що така діяльність відповідає всім законним вимогам, тобто вона заснована на правових засадах, зареєстрована, дозволена, має статутні документи, внутрішню структуру, розподіл обов'язків, має відповідну компетенцію і повноваження.

Національна поліція України згідно Закону України «Про Національну поліцію України» виконує повноваження, які спрямовані на забезпечення захисту інтересів суб'єктів підприємницької діяльності, зокрема, вживає заходів з метою виявлення кримінальних, адміністративних правопорушень а також заходів, спрямованих на усунення загроз життю та здоров'ю фізичних осіб і публічній безпеці, що виникли внаслідок учинення кримінального, адміністративного правопорушення та інші, розгляд яких свідчить, що основною направленістю своєї діяльності поліція має охорону та захист встановленого правопорядку в цій сфері, зокрема й шляхом застосування до порушників засобів адміністративного примусу.

Висновок. Виходячи з вищезазначеного, можна зробити висновок, що елементами правового статусу Національної поліції України як спеціального суб'єкта адміністративно-правового забезпечення безпеки діяльності фізичної особи підприємця є встановлені нормами чинного законодавства цілі, задачі, принципи, та обумовлені ними функції та обов'язки, а також повноваження як основний інструмент діяльності Національної поліції як правоохоронного органу виконавчої влади.

Список бібліографічних посилань

1. Грищенко В. Ф., Грищенко І. В., Самофалова О. А. Безпека підприємницької діяльності як складова національної безпеки держави. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2015. № 12. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/12_2015/5.pdf (дата звернення: 25.03.2019).
2. Макєєва Л. М. Безпека підприємництва: теоретико-правові засади // Репозитарій Національного Авіаційного Університету : сайт. URL: <http://er.nau.edu.ua:8080/handle/NAU/31285?mode=full> (дата звернення: 25.03.2019).

3. Іванюта Т. М., Зайчковський А. О. Економічна безпека підприємства : навч. посіб. Київ : Центр учб. літ., 2009. 256 с.

4. Банк Р. О., Сердюченко О. В. Сучасна парадигма безпеки підприємництва: адміністративно-правовий аспект. *Адміністративне право і процес*. 2015. № 1 (11). URL: <http://applaw.knu.ua/index.php/arkhiv-nomeriv/1-11-2015/item/412-suchasna-paradyhma-bezpeky-pidpryyemnytstva-administratyvno-pravovyy-aspekt-bank-r-o-serdiuchenko-o-v> (дата звернення: 25.03.2019).

Одержано 26.03.2019

УДК 316:334.22

НАТАЛІЯ ВАЛЕРІЙВНА БОБРО,

*доцент кафедри соціальних та економічних дисциплін
Харківського національного університету внутрішніх справ;*

 <https://orcid.org/0000-0002-8350-3695>;

СЕРГІЙ ПЕТРОВИЧ ГІРЕНКО,

*заступник декана з навчально-методичної роботи факультету № 2
Харківського національного університету внутрішніх справ;*

 <https://orcid.org/0000-0002-4871-5481>

ДО ПИТАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Розбудова демократичного суспільства в Україні є однією з найважливіших проблем сьогодення. Досягнення бажаних результатів значною мірою забезпечується діяльністю органів Національної поліції, здатністю працівників свідомо і відповідально виконувати професійні обов'язки. Ускладнення криміногенної ситуації, боротьба з антигромадськими проявами в житті суспільства, необхідність підвищення рівня захисту прав і свобод людини в демократичній державі висувають більш складні вимоги до працівників поліції. Водночас ефективність професійної діяльності поліцейських залежить від якості їхньої професійної підготовки, уміння швидко орієнтуватися в обстановці, адаптуватися до сучасних умов, адекватно реагувати на ситуацію, передбачати і випереджати дії правопорушників. Вирішення цих завдань можливе лише за умов високого рівня професіоналізму тих, на кого вони покладені, що може бути реалізоване завдяки проведенню дієвої кадрової політики, спрямованої на оптимізацію процесу професійної соціалізації працівників поліції. Тому питання означено і заслуговує дослідницької уваги.

Проблемам професійної соціалізації та професійного розвитку особистості у трудовій діяльності присвячені роботи С. Богословського, Е. Дементьєва, Ф. Ерісмана, Є. Климова, А. Маркової, О. Носкової, Н. Перінської, В. Погрібної, О. Ромашова.

До проблем соціалізації особистості у правоохоронних органах, зверталися у своїх роботах українські соціологи: В. Болотова, О. Гузьман, В. Кожевников, В. Медведєв, В. Погрібна, В. Соколов.

Серед різноманітних видів соціалізації провідне місце займає професійна соціалізація, оскільки для більшості людей сьогодні професійна сфера є найбільш значущою, бо саме тут створюються можливості для отримання особистістю відповідного місця у соціальному просторі та просування «соціальними сходами».

У процесі вивчення професійної соціалізації аналізу підлягає не тільки процес оволодіння професійної ролі, але і входження в професійну групу, під час реалізації професійної діяльності. Передбачається, що оволодіння соціальною роллю як професія містить у собі оволодіння і спеціальністю.

Професійна соціалізація нерозривно пов'язана з посадовою соціалізацією. Остання, по суті, виступає процесом «входження» особистості в посадову позицію в межах організації (в даному випадку органи Національної поліції). Після професійного навчання людини необхідно навчання на безпосередньому робочому місці. З одного боку, вона засвоює нову посаду, з іншого – звикає до специфіки організації, в якій їй необхідно працювати, оскільки щодо займання однієї й тієї ж посади в різних підрозділах можуть висуватися різні вимоги. Так, поліцейський повинен щохвилини уособлювати собою ту систему, в якій він працює. Тому йому слід засвоїти не тільки професійні й посадові експектації, але й специфіку норм і цінностей даного соціального інституту.

Виняток становлять, мабуть, тільки керівні посади, але оскільки їх кількість незначна, то в цілому посадову соціалізацію можна розглядати в межах професійної соціалізації.

Ми погоджуємося з професоркою В. Погрібною, яка зазначає, що «професійна соціалізація пов'язана з формуванням професійних знань, умінь, навичок, засвоєнням соціально-професійних норм, становленням особистості як суб'єкта професійної діяльності» [1, с. 88]. По суті, професійна соціалізація – це формування компетентного спеціаліста.

Крім того, професійна правоохоронна діяльність створює такі умови, за допомогою яких працівник може ототожнювати себе із системою в цілому, що є ідентифікацією із соціальним інститутом. Інакше кажучи, частіше говорять про працівників поліції, прокуратури, СБУ взагалі, не роблячи різниці між їхніми професіями, спеціальностями й посадами. Для ефективності роботи правоохоронної діяльності успішність інституціональної професійної соціалізації в деяких випадках відіграє провідну роль, оскільки саме цінності й норми, які декларуються правоохоронною системою, повинні служити для її працівників поштовхом до дії, незалежно від їхньої професії. Отже, оскільки в правоохоронній системі процеси професійної, інституціональної й посадової (організаційної) соціалізації невіддільні, в контексті нашої роботи професійну соціалізацію ми будемо розглядати як оволодіння професійною роллю поліцейським незалежно від отриманої базової освіти та специфіки знань, що застосовуються в практичній діяльності.

Наступним кроком нашого дослідження є розгляд основних етапів професійної соціалізації.

Як один із напрямків процесу загальної соціалізації особистості професійна соціалізація являє собою багаторівневе і багатоступінчасте явище. Тому за певних доповнень можна погодитися з доцільністю виділення двох основних етапів: первинної і вторинної професіоналізації.

Первинна професійна соціалізація – це «процес становлення фахівця. Вона містить у собі отримання професійних знань, умінь і навичок, необхідних для успішного початку професійної діяльності, тобто придбання спеціальності. Відповідно первинна професійна соціалізація безпосередньо пов'язана з професійною освітою, метою, і її результатом є становлення фахівця» [1, с. 89]. Саме тому вона може бути охарактеризована як спеціалізація – період формування спеціаліста. Відповідно, показником успішного проходження етапу первинної професійної соціалізації є закінчення професійної освіти й одержання професійної спеціалізації.

Специфіка первинної професійної соціалізації полягає в тому, що в її процесі особистість стає справжнім суб'єктом професійної діяльності і професійних відносин, набуває професійного статусу і, отже, дістає можливість активної і функціональної участі в соціальних процесах.

Вторинна професійна соціалізація має за мету перетворення фахівця на професіонала, тобто комплексний (психологічний, соціальний і світоглядний) розвиток особистості, формування особливої професійної майстерності, творчого підходу до професійної діяльності. Вторинна професійна соціалізація «являє собою безпосереднє становлення і розвиток професіоналізму особистості в ході трудової діяльності на основі накопичення і використання професійного досвіду, професійної активності і широкого світоглядного підходу до вирішення професійних задач» [1, с. 89].

У процесі вторинної професійної соціалізації можна виділити такі феномени, як випереджувальна соціалізація та ресоціалізація. За допомогою цих понять ми зможемо найкраще описати процес оволодіння поліцейськими своєю роллю.

Поняття «випереджувальна соціалізація» було введено в науковий обіг ще у 1969 р. Е. Беляєвим та Д. Шапіним, але не втратило своєї актуальності донині. Випереджувальна соціалізація являє собою «програвання» індивідом у уяві тих ролей, які він збирається виконувати в майбутньому. Інакше кажучи, якщо людина хоче одержати певну спеціальність і працювати в органах Національної поліції, вона починає готувати себе до цього: будує плани щодо навчання, прагне отримати інформацію про майбутню професію, розширює знання про неї, намагається уявити себе в новій ролі. На цьому етапі велике значення має формування правильного, неспотвореного образу професії, що полегшить її подальше освоєння, сприятиме ефективній професійній діяльності [2, с. 38–39].

Процес ресоціалізації має місце у тому випадку, коли необхідно засвоювати норми і цінності, відмінних від уже засвоєних. Певні види професії (сюди входить і служба в органах Національної поліції) обов'язково передбачають попереднє стажування, в ході якого людина готується до своєї майбутньої діяльності. У процесі її навчання знищується «старий» образ самого себе, заснований на засвоєних раніше цінностях, а на його місце приходить нове бачення світу і себе в ньому – тобто проходить процес десоціалізації [2, с. 40].

Сам процес ресоціалізації має місце в ході засвоєння навичок своєї професії безпосередньо на робочому місці. Він складається з шести основних стадій.

На першій стадії новачків змушують відчувати специфіку професії, відмінність представників даної професії від інших людей, їхню залежність від оточення (так, наприклад, для працівників поліції та прокуратури це постійна взаємодія зі злочинним середовищем).

Друга стадія – являє собою «процес дискредитації». Молодий спеціаліст-поліцейський використовує отримані теоретичні професійні знання у практичній діяльності.

Третя стадія – стадія конфлікту і збентеження, коли новачок починає розуміти, що його робота зовсім не така, яку він уявляв під час навчання.

Четверта стадія характеризується відчаєм. Саме на цій стадії новачок обирає: залишитися йому на роботі й виконувати все, що від нього очікують, не намагаючись пояснити доцільність своїх дій, чи звільнитися.

На п'ятій стадії працівник нарешті починає почувати себе фахівцем і розуміти, що відбувається, а на шостій стадії інтеріоризує набір цінностей і норм професійного колективу, який стає його власним [3, с. 70].

Отже, з одного боку, процес професійної соціалізації набуває певного ступеня завершеності при досягненні особистістю професійної зрілості, яка характеризується отриманням високої професійної майстерності і статусу; з іншого боку, професійна соціалізація триває протягом усього професійного життя людини, оскільки вдосконалення професійної майстерності і розвиток професіоналізму не обмежене жодними тимчасовими рамками.

Порушено в роботі питання не є вичерпним й потребує доповнень і уточнень щодо професійного аспекту формування професіоналізму майбутнього фахівця правоохоронної сфери.

Список бібліографічних посилань

1. Погрібна В. Л. Соціологія професіоналізму : монографія. Київ : Алерта ; КНТ ; ЦУЛ, 2008. 336 с.
2. Беляев Э. В., Шапин Д. Н. К понятию «роли» в социологии. *Личность и ее ценностные ориентации*. 1969. Вып. 2. С. 36–42.
3. Леонтьев Д. А. От социальных ценностей к личностным: социогенез и феноменология ценностной регуляции деятельности. *Вестник Московского университета. Серия 14. Психология*. 1996. № 4. С. 83–94.

Одержано 26.03.2019

УДК 342.9

ІВАН ВАСИЛЬОВИЧ БРИГАДИР,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри трудового та господарського права факультету № 2

Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0003-3181-3410>

ПРАВОВІ ГАРАНТІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ: ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

Гарантіям професійної діяльності поліцейських по суті присвячений увесь Закон України «Про Національну поліцію», а безпосередньо ст. 62, яка закріплює правові, організаційні, матеріальні та економічні гарантії професійності, незалежності і неупередженості діяльності як окремого поліцейського, так і всієї поліції в цілому.

Однак проведений аналіз законодавства України та практики його застосування щодо роботи поліції вказує на те, що гарантування діяльності окремого поліцейського є більше метою, а ніж станом. Зосереджувати увагу на детальному аналізі змісту ст. 62 Закону України «Про Національну поліцію» вважаємо недоцільним в рамках цієї роботи. Вбачається за доцільне поглянути на проблему з точки зору громадянина та безпосередньо поліцейського.

Стаття 12 Закону України «Про Національну поліцію» фіксує принцип безперервності, на реалізацію якого кожен має право в будь-який час звернутися за допомогою до поліції або поліцейського. Таким чином поліцейський має бути готовий будь-коли професійно захистити інтереси громадянина, а сам допуск поліцейського до служби передбачає його здатність на фаховому рівні здійснювати вказану роботу.

Однак саме професійність поліцейських викликає найбільше нарікань з боку громадян останнім часом. З розвитком інформаційних технологій та доступністю сучасної апаратури для

відеофіксації, поодинокі факти некомпетентності поліцейських стають доступними для перегляду широким колом громадян нашої країни. Існує велика кількість Ютуб-каналів та ресурсів (з сотнями тисяч підписників та мільйонами переглядів), які спеціалізуються саме на зборі та демонстрації відеоматеріалів в яких в не найкращому світлі показана компетентність окремого поліцейського. Не поодинокими випадками є фіксація посилення поліцейського на неіснуючі законодавчі акти. Це призводить до поширення та вкорінення суспільної думки щодо низької кваліфікації та невисокого інтелектуального рівня всіх поліцейських в цілому.

Зарадити цьому, здавалось би, мала система професійної підготовки поліцейських. Однак, перманентне реформування органів поліції (міліції) призводить до постійного неузгодження планів підготовки майбутніх поліцейських до вимог керівництва та населення. При цьому, вимоги керівництва до змісту та результату навчання інколи діаметрально протилежні до вимог суспільства, а інколи і представників державних органів.

У процесі реформування системи «поліцейської» освіти виказувалася позиція про доцільність відмови від отримання вищої юридичної освіти поліцейськими, а зосередження на юрисдикційній підготовці – по суті вмінню правильно заповнити бланки протоколів. Суспільство ж вимагає від поліцейського знання законодавства на рівні адвоката. Більше того, в разі виникнення конфліктних ситуацій, органи прокуратури до працівників поліції відносяться так, ніби ті мають вищу юридичну освіту і знають як діяти в будь-якій ситуації з посиланням на розгалужену систему чинного законодавства. В системі підготовки поліцейських з вищою юридичною освітою, теж не все так добре. Навчальні плани підготовки поліцейських все більше скорочуються в частині курсів які носять фахово-правовий характер, але на перший погляд не входять до компетенції поліцейського (курси цивільного, господарського, земельного права тощо). Перевага надається дисциплінам які вивчають регламентацію притягнення до адміністративної та кримінальної відповідальності. Однак, не існує поліцейських галузей права, а кримінальна та адміністративна відповідальність настає за порушення в різних галузях права. Виникає ситуація коли як притягнути до відповідальності поліцейський знає, а за що не знає. Адже, досить часто саме поліція є першим ешеленом захисту інтересів суспільства та держави від протиправних посягань.

Для ілюстрації наведемо такі приклади як все частіші випадки так званого рейдерського захоплення підприємств. Коли невстановлені особи захоплюють підприємство, при появі працівників поліції вказують на існування цивільно-правового спору щодо приналежності підприємства. Від слів «цивільно-правовий спір» поліція самоусувається від вступу в конфлікт та вказує на необхідність вирішення «спору» в суді. Абсурдність ситуації полягає в тому, що приналежність підприємства встановлюється запитом до Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб підприємців, який можна зробити он-лайн. Досить часто цього не робить, зрозуміло що при фаховоспланованій операції по захопленню, відповідні записи в реєстрі будуть. Однак, фіксація цього, а потім головне притягнення всіх до відповідальності в разі незаконності такого захоплення – це головне завдання поліції, а для цього потрібні знання навіть в корпоративному праві. Тому немає поліцейських галузей права, які треба вчити майбутнім правоохоронцям, а є правопорядок в країні який і охороняє та забезпечує поліція. Адже, підприємець який створив підприємство та робочі місця на ньому, розраховує на захист поліції. В разі бездіяльності поліцейських при захопленні підприємства та припиненню його діяльності авторитетність органів правопорядку в очах цілого регіону чи населеного пункту стрімко падає.

Висновки. За таких умов, вбачається доцільним, по-перше, в системі вищої освіти МВС України відмовитися від підготовки «поліцейських юристів», які вміють працювати тільки з обмеженим набором нормативних приписів і не вміють кваліфікувати правопорушення та застосовувати законодавство у всій його розгалуженості. По-друге, на законодавчому рівні необхідно встановити відповідність вимог до поліцейського рівню його підготовки та компетенції. Адже рядовий склад поліції (патрульні підрозділи), який не має та не має мати вищої юридичної освіти не може відповідати за бездіяльність або некомпетентність в разі виникнення ситуації, діям в якій він не мав бути готовим. І останнє, подолати практику залишення поліцейського на одинці з проблемами які виникли у нього в ході служби. Адже, загальне правило «роботодавець матеріально відповідає за дії працівника під час виконання трудових обов'язків» для поліції в повній мірі працює теж.

Одержано 27.03.2019

УДК 34.096

ІРИНА ІВАНІВНА БРУС,

кандидат юридичних наук,

старший науковий співробітник відділу організації та координації наукової роботи

управління організаційно-аналітичного забезпечення та контролю

Національної академії прокуратури України (м. Київ)

ПОВНОВАЖЕННЯ УПОВНОВАЖЕНИХ ПІДРОЗДІЛІВ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ЯК СУБ'ЄКТА У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ

Дії, котрі визначаються як домашнє насильство, вчиняються особою в комплексі з іншими діями та є результатом її поглядів, переконань, моделей і шаблонів загальної поведінки. І в тому випадку, коли між кривдником і постраждалою особою стають державні органи, це створює ще більшу напругу в їхніх стосунках та сприяє утвердженню першого в його намірі показати своє домінування та довести свої наміри до кінця. Цей намір інколи обумовлює продовження протиправної діяльності, навіть за умови викриття і притягнення до того або іншого виду відповідальності.

На думку В. Галай, «домашнє насильство має глибокі корені застарілого гніту, що засноване на міжстатевому, економічному або фізичному домінуванні у сімейних відносинах. Таке насильство вчинюється з протиправним наміром завдати прямого чи непрямого впливу на поведінку залежного члена сім'ї та пов'язане із завданням матеріальної чи моральної шкоди» [1, с. 8]. Тому доволі часто прояв домашнього насильства необхідно розглядати не як ізольований факт протиправної поведінки, а як комплексну діяльність, що може мати своє продовження, яке за ступенем небезпечності та інтенсивності перевищуватиме початковий факт, особливо, коли на певному етапі злочинним намірам кривдника перешкоджають уповноважені службові особи або інші суб'єкти.

Як підкреслює Г. В. Герасименко, аспектом, що стримує ефективність запобіжних заходів щодо кривдників, є небажання жертв подавати на них заяви до правоохоронних органів або поширення випадків, коли потерпілі забирають свої заяви протягом нетривалого часу. Дійсно, за результатами опитування, офіційні заяви на кривдників одразу на місці події або у відділенні поліції написали менше половини потерпілих громадян. Решта не подавали заяву на порушників, при цьому 5 % респондентів поінформували, що підготовлені ними заяви не були зареєстровані в поліції. Серед причин, через які заяви не були належним чином зареєстровані, потерпілі називали відсутність у них часу на проходження складних адміністративних формальностей або відсутність у них на руках необхідних документів (наприклад, паспорту). Разом із тим, дев'ять респондентів повідомили, що їм відмовили в реєстрації заяви, пославшись на необґрунтованість звинувачень або відсутність складу злочину, а п'ять опитаних зазначили, що правоохоронці відмовили їм у реєстрації заяви без пояснення причин відмови [2, с. 51].

Європейський Суд з прав людини у своїй практиці дотримується принципу, який полягає у тому, що політичну волю, виражену в державній правовій системі, мають підтримувати державні органи, що виконують відповідні зобов'язання держави. Іншими словами, держава має сформувати механізм дієвого та ефективного захисту прав людини та забезпечити його безперебійне функціонування. Зазначена обставина обумовлює необхідність наділення суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, відповідними повноваженнями, необхідними для ефективного захисту осіб, постраждалих від зазначених дій.

Відповідно до п. 5 ст. 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» (далі – Закон), запобігання домашньому насильству – система заходів, що здійснюються органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями, а також громадянами України, іноземцями та особами без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, та спрямовані на підвищення рівня обізнаності суспільства щодо форм, причин і наслідків домашнього насильства, формування нетерпимого ставлення до насильницької моделі поведінки у приватних стосунках, небайдужого ставлення до постраждалих осіб, насамперед до постраждалих дітей, викорінення дискримінаційних уявлень про соціальні ролі та обов'язки жінок і чоловіків, а також будь-яких звичаїв і традицій, що на них ґрунтуються. Протидія домашньому насильству визначена у п. 12 означеної статті як система

заходів, що здійснюються органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями, а також громадянами України, іноземцями та особами без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, та спрямовані на припинення домашнього насильства, надання допомоги та захисту постраждалий особі, відшкодування їй завданої шкоди, а також на належне розслідування випадків домашнього насильства, притягнення до відповідальності кривдників та зміну їхньої поведінки.

Що стосується уповноважених підрозділів органів Національної поліції України у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, то до їх повноважень, відповідно до ст. 10 Закону належать: 1) виявлення фактів домашнього насильства та своєчасне реагування на них; 2) прийом і розгляд заяв та повідомлень про вчинення домашнього насильства, у тому числі розгляд повідомлень, що надійшли до кол-центру з питань запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей, вжиття заходів для його припинення та надання допомоги постраждалим особам з урахуванням результатів оцінки ризиків у порядку, визначеному центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, спільно з Національною поліцією України; 3) інформування постраждалих осіб про їхні права, заходи і соціальні послуги, якими вони можуть скористатися; 4) винесення термінових заборонних приписів стосовно кривдників; 5) взяття на профілактичний облік кривдників та проведення з ними профілактичної роботи в порядку, визначеному законодавством; 6) здійснення контролю за виконанням кривдниками спеціальних заходів протидії домашньому насильству протягом строку їх дії; 7) анулювання дозволів на право придбання, зберігання, носіння зброї та боєприпасів їх власникам у разі вчинення ними домашнього насильства, а також вилучення зброї та боєприпасів у порядку, визначеному законодавством; 8) взаємодія з іншими суб'єктами, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, відповідно до статті 15 Закону; 9) звітування центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, про результати здійснення повноважень у цій сфері у порядку, визначеному центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

Якщо проаналізувати вказані повноваження, то стає зрозумілим, що їх обсяг цілком відповідає основним напрямкам державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, до яких, відповідно до ч. 2 ст. 5 Закону відносяться: 1) запобігання домашньому насильству; 2) ефективне реагування на факти домашнього насильства шляхом запровадження механізму взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству; 3) надання допомоги та захисту постраждалим особам, забезпечення відшкодування шкоди, завданої домашнім насильством; 4) належне розслідування фактів домашнього насильства, притягнення кривдників до передбаченої законом відповідальності та зміна їхньої поведінки.

Таким чином, враховуючи наведене вище, необхідно відзначити, що наявність необхідних повноважень у відповідних підрозділів Національної поліції України є запорукою забезпечення дотримання прав та свобод осіб, уразливих до такого негативного явища, як домашнє насильство. І окремі повноваження дозволяють як самостійно виявляти факти вчинення домашнього насильства, так і працювати із зверненнями постраждалих осіб, регулювати поведінку кривдників накладанням заборонних приписів, супроводжуючи процес врегулювання конфліктних ситуацій до їх логічного завершення.

Список бібліографічних посилань

1. Міжнародний досвід попередження та протидії домашньому насильству : монографія / А. О. Галай, В. О. Галай, Л. О. Головка, В. В. Муранова та ін. ; за заг. ред. А. О. Галай. Київ : КНТ, 2014. 160 с.
2. Герасименко Г. В. Проблеми реагування правоохоронних органів на домашнє насильство крізь призму громадської думки. *Демографія та соціальна економіка*. 2018. № 1. С. 43–57.

Одержано 26.03.2019

УДК 341.231.14:[378.6:351.74(477)]

ОКСАНА ВАЛЕРІЇВНА БРУСАКОВА,

*кандидат філософських наук, заступник декана факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ;*

 <https://orcid.org/0000-0001-6522-8020>;

ОЛЕКСАНДР ОЛЕКСАНДРОВИЧ ХАНЬ,

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри загальноправових дисциплін
факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ;*

 <https://orcid.org/0000-0001-9912-1547>

РОЛЬ КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД 1950 РОКУ В ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

З проголошенням незалежності Україна обрала шлях розбудови правової держави, в якій права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість її діяльності. Утвердження та забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави (ст. 3 Основного Закону). Ці конституційні норми декларують вектор розвитку України й беруть свій початок з визнаних міжнародних стандартів додержання прав і свобод людини. Одним із таких джерел є Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, прийнята Радою Європи 4 листопада 1950 року та ратифікована Україною 17 липня 1997 року (далі – Конвенція) [1, ст. 59].

З цього моменту Україна взяла на себе зобов'язання щодо встановлення на своїй території такого правопорядку, в якому передбачені Конвенцією права і свободи визнаються та дотримуються. Ця мета досягається, зокрема, шляхом функціонування системи спеціальних державних органів – правоохоронних органів, які покликані здійснювати завдання з охорони у суспільстві прав і свобод, у тому числі, проголошених Конвенцією. Серед таких державних інституцій важливе місце посідають органи Національної поліції України, про що прямо вказується у законодавчо закріпленому їх визначенні. Так, у відповідності до ст. 1 Закону України «Про Національну поліцію» вони покликані служити суспільству шляхом *забезпечення охорони прав і свобод людини*, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку.

У практичній діяльності працівники Національної поліції забезпечують виконання функцій держави з охорони прав і свобод людини під час виконання своїх безпосередніх завдань. Наприклад, охорона громадського порядку працівниками поліції під час проведення громадянами зборів, мітингів, походів і демонстрації передбачає захист їх права на свободу мирних зібрань (ст. 11 Конвенції). Слідчий забезпечує виконання позитивних зобов'язань держави щодо ефективного розслідування порушень прав і свобод людини, спричинених злочином. Наприклад, у випадку вчинення вбивства особи мова йде про порушення ст. 2 Конвенції – права на життя, при крадіжці – порушення права власності, закріпленого ст. 1 Першого протоколу до Конвенції.

З іншого боку, встановлені чинним законодавством поліцейські або запобіжні заходи за свою сутністю передбачають втручання держави у передбачені Конвенцією права і свободи громадян. Наприклад, обмеження пересування особи як превентивний поліцейський захід чи то домашній арешт як кримінально-процесуальний запобіжний захід спрямовані на втручання у передбачене ст. 2 Протоколу № 7 до Конвенції право на свободу пересування. Незважаючи на те, що Конвенція дозволяє встановлення передбачених національним законом обмежень, які мають бути необхідними у демократичному суспільстві в інтересах, зокрема, громадської безпеки, підтримання публічного порядку, запобігання злочину або з метою захисту прав і свобод інших осіб, застосування таких заходів обмеження є можливим лише у разі наявності достатніх об'єктивних підстав та за умови дотримання належної процедури. Для досягнення правомірності таких дій і ефективності виконання покладених законом завдань, необхідними для правоохоронців є знання тих прав і свобод людини, які охороняються або щодо яких здійснюється законне обмеження, а також розуміння меж застосування поліцейських та інших заходів (процесуальних), що спрямовані на їх обмеження.

У 2004 році Комітет Міністрів Ради Європи надав рекомендації державам-членам про роль Європейської конвенції з прав людини в університетській освіті та професійній підготовці. Зокрема, було наголошено на надзвичайній важливості, щоб вивчення Конвенції було включено

до програм юридичних факультетів не лише як окремих предметів, а й «горизонтально» в кожній правовій дисципліні (кримінальне право, цивільне право тощо).

Державам-членам рекомендовано забезпечити вивчення стандартів Конвенції при первинній підготовці та підвищенні кваліфікації представників професій, пов'язаних з правозастосовною діяльністю і триманням під вартою, зокрема, працівників правоохоронних органів, які повинні добре знати права осіб, гарантовані Конвенцією, та їх тлумачення Європейським судом з прав людини, для того щоб запобігти порушенням передусім статей 3, 5 і 8 (заборона катування, право на свободу і особисту недоторканість, право на повагу до приватного і сімейного життя) [2, п. 7, 13, 14]. Як складова підвищення кваліфікації працівників правоохоронних органів можуть бути організовані спеціальні семінари.

Отже, подальша розбудова України як правової держави, її інтеграція до Європейського співтовариства, виконання взятих на себе міжнародних зобов'язань з гарантування і дотримання основоположних прав і свобод людини, вимагає акцентування особливої уваги на їх вивченні як майбутніми фахівцями з правоохоронної діяльності, так і діючими співробітниками органів Національної поліції в рамках підвищення своєї професійної кваліфікації. В частині організації університетської освіти доцільним та сучасним вбачається введення факультативних курсів чи сертифікаційних програм з питань викладання порядку забезпечення прав і свобод людини у правоохоронній діяльності через призму європейського чи іншого міжнародного досвіду з залученням фахівців з країн ЄС, де у цій царині досягнуто значних успіхів.

Список бібліографічних посилань

1. Конвенція з прав людини і основоположних свобод : від 04.11.1950 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 23.03.2019).

2. Рекомендація Rec(2004)4 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам про роль Європейської конвенції з прав людини в університетській освіті та професійній підготовці : від 12.05.2004 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_573 (дата звернення: 23.03.2019).

Одержано 26.03.2019

УДК 351:342.734:331.34

КОСТЯНТИН ЛЕОНІДОВИЧ БУГАЙЧУК,

кандидат юридичних наук, доцент,

завідувач науково-дослідної лабораторії з проблем протидії злочинності

Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0003-2429-5010>

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ

Соціальний захист поліцейських безпосередньо пов'язаний із особливістю їх правового статусу як представників держави; питаннями престижності служби, ефективності виконання поліцейських завдань та функцій та ін. Отже заходи соціального захисту мають компенсувати складність та напруженість служби в поліції, стимулювати службову діяльність та дисциплінувати особовий склад, створювати умови для мінімізації корупційних правопорушень в діяльності поліцейських.

Сьогодні керівництво МВС України та Національної поліції пропонують створити додаткові механізми мотивації поліцейських серед яких маємо відмітити підвищення заробітної плати, компенсацію за винайм квартир, розбудову системи фінансового лізингу на придбання власного житла тощо. Голова Національної поліції Сергій Князєв зазначає, що соціальні гарантії працівників – найважливіше питання на шляху розбудови відомства.

В той же час слід зазначити, що ефективний соціальний захист поліцейських неможливий без належного нормативно-правового забезпечення, яке має не тільки закріплювати їх соціальні права, але й створювати певні соціальні гарантії їх реалізації.

Вважаємо, що слід удосконалити соціальний захист поліцейських, які вимушені винаймати житло та передбачити механізм компенсації їх витрат. Для цього пропонується удосконалити

зміст частини 5 статті 96 Закону України «Про Національну поліцію», оскільки в ній закріплено право керівників виплачувати компенсацію поліцейським, які не мають власного житла в населеному пункті, де вони проходять службу, і винаймають житло на підставі договору житлового найму. Разом з цим ми вважаємо, що це має стати обов'язком, а не правом, яким на сьогодні керівники поліцейських органів можуть скористатися на свій власний розсуд, і яке може нести в собі певні корупційні ризики.

Позитивним імпульсом і заохоченням до вступу на службу в поліцію та підвищення ефективності виконання службових завдань, може стати запровадження системи різноманітних пільг, які б надавалися поліцейським. Важливим кроком у цьому напрямі є повернення встановлених раніше пільг на оплату житлово-комунальних послуг поліцейськими.

У зв'язку з цим пропонуємо додати до Закону України «Про Національну поліцію» статтю 96-1 «Оплата житлово-комунальних послуг» наступного змісту: «1. Поліцейські, які проходять службу в поліції мають право на 25-відсоткову пільгу на оплату житлово-комунальних послуг. 2. 50-відсоткову пільгу отримують пенсіонери, звільнені зі служби за віком, хворобою або за вислугою років працівники поліції (міліції); а також, які постраждали в результаті Чорнобильської катастрофи, ветерани органів внутрішніх справ, вдови (вдівці) померлих (загиблих) ветеранів органів внутрішніх справ; звільнені зі служби поліцейські, які стали інвалідами під час проходження служби; поліцейські а також члени їх сімей, які померли після звільнення зі служби в поліції внаслідок поранення, контузії, каліцтва або захворювання, одержаних під час виконання службових обов'язків, внаслідок протиправних дій третіх осіб або під час дій, спрямованих на рятування життя людей або усунення загрози їхньому життю незалежно від місця виконання таких обов'язків. 3. Право на 75-відсоткову пільгу мають учасники бойових дій і особи, прирівняні до них. 4. 100-відсоткова пільга передбачена для інвалідів війни і осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною».

Також у контексті покращення соціального забезпечення працівників поліції, слід наголосити на необхідності запровадження обов'язкового державного соціального страхування поліцейських. Зазначена пропозиція має знайти відображення в окремій статті закону України «Про Національну поліцію» 96-2 «Державне особисте страхування працівників поліції». До її змісту слід внести наступні положення: «1. Працівники поліції підлягають обов'язковому державному особистому страхуванню за рахунок коштів державного бюджету на випадок загибелі або смерті на суму десятирічного грошового забезпечення за їх останньою посадою, а в разі поранення, контузії, травми або каліцтва, захворювання чи інвалідності, що сталися у зв'язку з виконанням службових обов'язків, – у розмірі від шестимісячного до п'ятирічного грошового забезпечення за їх останньою посадою (залежно від ступеня втрати працездатності). 2. Порядок та умови страхування працівників поліції встановлюються Кабінетом Міністрів України».

Важливим елементом соціального захисту поліції є оплата праці. Грошове забезпечення поліцейських має велике значення для підвищення престижу служби, а також зміцнення законності і дисципліни. У розвинутих країнах Європи та США платня поліцейським найчастіше встановлюється у таких розмірах, які дозволяють вести гідний спосіб життя. Таким чином, відповідний розмір грошового забезпечення поліцейських підвищує їх соціально-правовий статус, дає можливість відчувати себе повноцінними членами суспільства. У зв'язку із цим вважаємо доцільним на законодавчому рівні встановити, що грошове забезпечення поліцейських повинно бути не менше 10 прожиткових мінімумів або 5 мінімальних заробітних плат, встановлених законодавством.

Окрім загальних питань соціального захисту поліцейських, вважаємо доцільним привернути увагу до проблем соціального захисту поліцейських, які відрядженні для проходження служби до інших органів і установ, зокрема, до закладів вищої освіти Міністерства внутрішніх справ України.

Зокрема на практиці виникають деякі складнощі із реалізацією абзацу 2 частини 3 статті 91 закону України «Про Національну поліцію», яка врегульовує особливості тривалості робочого часу для поліцейських, які проходять службу (навчаються) в закладах (установах), а також закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання, що здійснюють підготовку поліцейських.

Така ситуація склалася внаслідок того, при підрахунку робочого часу для поліцейських, що проходять службу в закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання, що здійснюють підготовку поліцейських із шестиденним робочим тижнем можливе перевищення граничної кількості робочих годин на тиждень, оскільки шість повних робочих днів становлять 48 годин робочого часу.

Крім того, службу в закладах (установах), а також закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання, що здійснюють підготовку поліцейських проходять не лише здобувачі вищої

освіти, але й науково-педагогічні, наукові та педагогічні працівники. Внаслідок цього слід врахувати положення ч. 1 ст. 56 Закону України «Про вищу освіту», відповідно до якого робочий час науково-педагогічних працівників становить 36 годин на тиждень (скорочена тривалість робочого часу).

На підставі вищенаведеного, пропонуємо частину 3 статті 91 Закону України «Про Національну поліцію» викласти в наступній редакції: «3. Тривалість робочого часу поліцейських становить 40 годин на тиждень. Для поліцейських, які проходять службу в структурних підрозділах центрального органу управління, територіальних органах, закладах, установах поліції, установлюється п'ятиденний робочий тиждень з двома вихідними днями. Для поліцейських, які проходять службу (навчаються) в закладах (установах), а також закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання, що здійснюють підготовку поліцейських, установлюється п'ятиденний або шестиденний робочий тиждень згідно з освітніми програмами, а також навчальними (робочими навчальними) планами (але не перевищуючи 40 годин на тиждень та 36 годин для науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти)».

Висновок. Пропоновані зміни до закону України «Про Національну поліцію» дозволять удосконалити механізм соціального захисту поліцейських, створити належні умови праці для особового складу, підвищити внутрішню мотивацію працівників при виконанні завдань із забезпечення публічної безпеки та порядку в державі, що, безумовно, позначиться на загальному рівні безпеки нашої держави та кожного громадянина країни.

Одержано 26.03.2019

УДК 349.2(477)

ОРЕСТ АНДРІЙОВИЧ БУДЬ,

ад'юнкта

Харківського національного університету внутрішніх справ

ЩОДО ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ СИСТЕМИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРЕВЕНТИВНИХ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ЗАХОДІВ ВІДПОВІДНО ДО ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО НАЦІОНАЛЬНУ ПОЛІЦІЮ»

Згідно із Законом України «Про Національну поліцію» поліцейські уповноважені застосовувати дії превентивного та примусового характеру в ході забезпечення публічної безпеки і порядку [1, ст. 29]. В цьому аспекті виникають ряд невирішених проблем, зокрема, існує на законодавчому рівні невизначеність прав і обов'язків поліцейських щодо застосування системи превентивних поліцейських заходів. До того ж недостатнє теоретичне вивчення та правова невизначеність загального змісту системи превентивних поліцейських заходів ускладнюють практичну ефективність їх застосування під час виконання поліцією правоохоронної функції держави.

Слід визнати, що термін «система» широко вживаний як у науці, так і в повсякденному житті. За термінологічним походженням поняття «система» (від давньогрецької «*σύστημα*» означає «ціле») є множиною взаємопов'язаних елементів, що взаємодіє з середовищем, як єдине ціле та відокремлена від нього. При цьому метою системи визнають її бажаний майбутній стан, а структурою системи – сукупність необхідних і достатніх для досягнення цілей зв'язків між її елементами [2, с. 243]. Загалом щодо визначення поняття «система», характеристики її змісту щодо застосування до поліцейських заходів на сьогодні у юридичній літературі існує багато поглядів. Незважаючи на це, у колі науковців відсутня усталена точка зору щодо загального визначення даної категорії. Найбільш прийнятною, на нашу думку, є точка зору О. М. Бандурки та А. М. Куліша, які розглядаючи поняття «система» з позиції діяльності правоохоронних органів, вважають, що важливим елементом (правоохоронної) системи є правоохоронні органи, які споріднені загальною метою, наділені відповідними завданнями і функціями, що полягають в забезпеченні законності і правопорядку у всіх сферах життєдіяльності держави. При цьому О. М. Бандурка вважає, що власно правове регулювання і є головним стабілізуючим і заспокійливим фактором життєдіяльності суспільства завдяки принципам демократії і справедливості [3, с. 92].

Не зважаючи на різність пропозицій та семантичну «гру словосполучень», усі вчені вказують на важливу ознаку сутності адміністративно-превентивних заходів: мають строго цільовий профілактичний характер і спрямовані на запобігання створення протиправних і інших, що представляють суспільну небезпеку, ситуацій. Підставою для їх застосування є не саме правопорушення, а настання особливих установлених законодавством умов, тобто вони мають строго цільовий профілактичний характер. Особливістю системи превентивних поліцейських заходів є, по перше, недопущення та попередження протиправної поведінки з боку конкретних осіб, які до такої поведінки схильні (раніше вже притягувалися до відповідальності за скоєння різних видів правопорушень (наприклад, відносно осіб, які стоять на профілактичному обліку за домашнє насильство)), а по друге – усунення причин, що сприяють скоєнню правопорушень та створенні умов і обставин, які викликають протиправну поведінку особи. Слід наголосити, що застосування превентивних заходів поліцією не є самоціллю, воно доповнює проведення виховних, інформаційних і роз'яснювальних заходів [4, с. 126–127].

Отже, спираючись на норми Закону України «Про Національну поліцію» та наукові концепції, а також враховуючи факт того, що система превентивних поліцейських заходів, які застосовуються підрозділами Національної поліції України, є надзвичайно складним і комплексним інститутом адміністративного права. Відповідно її слід визначати як сукупність адміністративно-правових засобів (прийомів) впливу морального, фізичного, організаційного та іншого характеру на суспільні відносини, що складаються в процесі виконавчо-розпорядчої діяльності органів Національної поліції України, і які дозволяють виявляти і не допускати правопорушення, забезпечувати правопорядок за різних обставин, реалізація яких можлива виключно у межах та на підставі Закону України «Про Національну поліцію», інших законодавчих і підзаконних нормативно-правових актів України (у тому числі відомих нормативних актів України), за допомогою яких в процесі виконання покладених на поліцію повноважень можливо настання бажаного результату поліцейської діяльності – охорона прав і свобод людини, забезпечення публічної безпеки і порядку, протидія злочинності.

У свою чергу характерними рисами системи адміністративно-превентивних поліцейських заходів визначимо такі: 1) вони проводяться лише уповноваженим на те державним органом – Національною поліцією; 2) у більшості випадків передбачають обмеження певних прав і свобод людей та організацій у встановлених законом випадках; 3) завжди здійснюється з метою правового виховання громадськості, профілактичного контролю за дотриманням вимог законів та інших правових норм, попередження правопорушень у сфері забезпечення публічної безпеки і порядку.

Зауважимо, що класифікація системи адміністративних превентивних поліцейських заходів є умовною [5, с. 45]. Так, залежно від цільового призначення того чи іншого виду поліцейського заходу їх можна поділити на профілактичні (попереджувальні), охоронні, регулятивні і інформаційні. Залежно від мети застосування превентивні поліцейські заходи, які застосовуються поліцією, можна поділити на дві групи: 1) заходи, які застосовуються для попередження чи виявлення конкретних правопорушень або правопорушень з боку конкретних осіб; 2) заходи, які застосовуються для забезпечення публічної безпеки і порядку за різних надзвичайних обставин. Залежно від характеру превентивного впливу вказані поліцейські заходи класифікуються на такі види: особистісні, організаційні і майнові; виходячи зі строків реалізації – ті, що реалізуються шляхом виконання якихось разових дій, і ті, що застосовуються на певний строк, встановлений чинним законодавством. При цьому системі превентивних поліцейських заходів в юридичному аспекті притаманні такі особливості, як: а) цілеспрямований характер щодо надання поліцейських послуг (регулює і впорядковує суспільні відносини за допомогою адміністративно-правових норм [6, с. 72]); б) наявність певного предмету і сфери правового впливу; в) здійснення превентивних дій за допомогою адміністративно-правових заходів профілактичного характеру спрямоване на досягнення загальної мети усієї поліцейської діяльності – недопущення скоєння правопорушень, підтримання публічної безпеки і порядку, захист прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави, протидія злочинності; г) невід'ємним зв'язуючим компонентом реалізації превентивних поліцейських заходів є наявність державного органу, наділеного владними повноваженнями застосовувати превентивні заходи – Національна поліція; г) вимагають певної організації (можуть одночасно застосовуватися декілька превентивних заходів) та упорядкованості дій, адже передують застосуванню більш суворішим адміністративним заходам; д) носять профілактичний і попереджувальний характер; є) чітка правова регламентація діяльності поліції (виникнення певних прав і обов'язків, порядку реалізації) в процесі застосування того чи іншого превентивного заходу.

Висновок. Отже, зважаючи на сучасний етап реформування системи МВС України, вважаємо, що існування дієвої правової системи превентивних поліцейських заходів сприяє забезпеченню поліцією належної реалізації правоохоронної функції держави, здійсненню ефективного впливу на суспільні відносини, які виникають у сфері забезпечення публічної безпеки і порядку в Україні. При цьому система адміністративно-превентивних заходів, які застосовуються поліцією, як у міжнародній практиці та законодавстві, так і у українському законодавству спрямовані на запобігання протиправних і інших, що представляють суспільну небезпеку, дій.

Список бібліографічних посилань

1. Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40–41. Ст. 379.
2. Новий тлумачний словник української мови : у 3 т. / уклад. В. В. Яременко, О. М. Сліпушко. Київ : Аконті, 2001. Т. 3: Р–Я. 986 с.
3. Адміністративне право України. Загальна частина. Академічний курс : підручник / за заг. ред. О. М. Бандурки. Харків : Золота миля, 2011. 584 с.
4. Закон України «Про Національну поліцію» : наук.-практ. комент. / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ ; за заг. ред. В. В. Сокурєнка ; О. І. Безпалова, К. Ю. Мельник, О. О. Юхно та ін. ; передм. В. В. Сокурєнка. Харків, 2016. 408 с.
5. Подоляка А. М. Вплив профілактики адміністративних правопорушень на виникнення конфліктних проваджень. *Європейські перспективи*. 2013. № 10. С. 41–47.
6. Ластович Д. М. Поняття адміністративно-правового статусу поліції як суб'єкта надання поліцейських послуг. *Наше право*. 2015. № 6. С. 71–75.

Одержано 27.03.2019

УДК 351.741(477)+351.741(73)

ІРИНА ЛЕОНТІЙВНА БУЛИК,

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри публічного управління та адміністрування
Національної академії внутрішніх справ (м. Київ);*

ДМИТРО ІГОРОВИЧ ПОДАКІН,

*студент 3 курсу Національно-наукового інституту № 1
Національної академії внутрішніх справ (м. Київ)*

МОДЕЛЬ ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ В УКРАЇНІ ТА США

На сьогоднішній день організація діяльності поліції в Україні регулюється Конституцією України, Кодексом України про адміністративні правопорушення в редакції від 07.02.2019, Кримінальним кодексом України в редакції від 26.02.2019, Кримінально-процесуальним кодексом України в редакції від 11.01.2019, Законом України «Про Національну поліцію» в редакції від 01.01.2019, іншими законами, міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, актами Президента України та постановами Верховної Ради України, прийнятими відповідно до Конституції та законів України, а також актами Кабінету Міністрів України.

Взагалі, правовий статус Національної поліції України визначається Законом України «Про Національну поліцію», який зазначає, що Національна поліція України – це центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку [1]. Крім того, у ст. 222 Кодексу України про адміністративні правопорушення вказаний перелік адміністративних правопорушень, які можуть розглядатися Національною поліцією [2]. Тому проаналізувавши вищезазначене, можна виокремити головні завдання Національної поліції України, а саме:

- 1) вона забезпечує публічну безпеку і порядок;
- 2) цей орган здійснює свої повноваження у сфері охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави;
- 3) протидіє злочинності.

Також Закон України «Про Національну поліцію» визначає загальну систему поліції, яку складають:

- 1) центральний орган управління поліцією;
- 2) територіальні органи поліції.

До складу апарату центрального органу управління поліції входять організаційно поєднані структурні підрозділи, що забезпечують діяльність керівника поліції, а також виконання покладених на поліцію завдань. У складі поліції функціонують:

- 1) кримінальна поліція;
- 2) патрульна поліція;
- 3) органи досудового розслідування;
- 4) поліція охорони;
- 5) спеціальна поліція;
- 6) поліція особливого призначення.

Загалом, поліцейським є громадянин України, який склав Присягу поліцейського, проходить службу на відповідних посадах у поліції, якому присвоєно спеціальне звання поліції, має службове посвідчення та спеціальний жетон.

Щоб забезпечити належне виконання завдань Національної поліції України, поліцейський уповноважений виконувати поставлені перед ним обов'язки:

- 1) неухильно дотримуватися положень Конституції України, законів України та інших нормативно-правових актів, що регламентують діяльність поліції, та Присяги поліцейського;
- 2) професійно виконувати свої службові обов'язки відповідно до вимог нормативно-правових актів, посадових (функціональних) обов'язків, наказів керівництва;
- 3) поважати і не порушувати прав і свобод людини;
- 4) надавати невідкладну, зокрема домедичну і медичну, допомогу особам, які постраждали внаслідок правопорушень, нещасних випадків, а також особам, які опинилися в безпорадному стані або стані, небезпечному для їхнього життя чи здоров'я;
- 5) зберігати інформацію з обмеженим доступом, яка стала йому відома у зв'язку з виконанням службових обов'язків;
- 6) інформувати безпосереднього керівника про обставини, що унеможливають його подальшу службу в поліції або перебування на займаній посаді [1].

У свою чергу патронатними методами здійснення поліцейським своїх обов'язків є право поліцейського застосовувати превентивні заходи, або заходи примусу.

Щодо моделі організації діяльності поліції в США, то в даній країні на загальному федеральному рівні відсутній єдиний нормативний акт щодо регулювання діяльності поліції. Тому відповідно, це питання врегульоване у відповідних розділах або статтях федеральних галузевих законів. Діяльність поліції федерального рівня регулюється також відомчими нормативними актами – інструкціями, наказами, настановами стосовно окремо взятих функцій поліції.

З'ясовано, що нормативними актами, які регулюють діяльність поліції штатів та місцевих правоохоронних агентств, є конституції та закони відповідних штатів, окружне законодавство, міські хартії та поліцейські ордонанси місцевих департаментів.

Федеральний устрій Сполучених Штатів передбачає незалежність від органів влади штату місцевих органів. Перші, у свою чергу, здійснюють діяльність незалежно від федерального уряду.

У даній моделі організації роботи поліції власні органи розслідування є на кожному рівні. Федеральні розслідують злочини, які віднесені законом до підсудності і підслідності федерального уряду. Існуючі в штатах слідчі органи займаються злочинами, віднесеними до компетенції влади окремих штатів. В американському уряді є спеціальні департаменти – державної безпеки, юстиції. Вони поділяються, у свою чергу, на той, який призначається президентом і на різного роду бюро. ФБР – це бюро, що знаходиться всередині Департаменту юстиції. Це працююче по всій країні Федеральне агентство.

Особливістю для США є те, що в них немає загальної для всієї території держави поліції. Прикордонний патруль наприклад – підрозділ, що входить до складу Департаменту державної безпеки. Він пов'язаний з імміграційною і митною службами, боротьбою з контрабандою та наркоконтролем. Поліція штату та дорожньо-транспортні патрулі діють в урядах штатів.

Два види поліцейської служби існує в США. Перший – це служба загального призначення. Обов'язки її працівників подібні з функціями місцевих управлінь поліції. Другий – служба обмеженого призначення. Її співробітники займаються в основному патрульно-розшуковою діяльністю. У США поліцейські служби складаються з 3-х основних ланок: місцевої поліції, поліції штатів і федеральної поліції. Цікаво те, що поліція США застосовує між собою певні коди під час

безпосереднього зв'язку і це їм допомагає швидко реагувати у різних ситуаціях. Так, наприклад «код 10-24» можна тлумачити як «напад на ділянку, необхідно терміново прибути на місце події всім екіпажам» [3].

Підсумовуючи усе вищезазначене, можна зробити висновок, що моделі організації діяльності поліції в США та Україні досить сильно відрізняються, але все ж мають спільні загальні риси. Порівнюючи між собою ці дві структури, потрібно згадати – різний правовий режим в державах не дозволяє ототожнювати між собою дані системи.

З іншої точки зору, різниця між концепціями діяльності поліції у відповідних державах дає змогу перейняти певні переваги один у одного. Так, наприклад, українському законодавству не завадить запровадити конкретні методи здійснення поліцією своїх повноважень, а Сполученим Штатам – запровадити нормативний акт на загально федеральному рівні.

Список бібліографічних посилань

1. Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 25.03.2019).
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення : чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 7 лют. 2019 р. : офіц. текст. Київ : Паливода А. В., 2019. 388 с.
3. The police. Structure and organization // Just Landed : сайт. URL: <https://www.justlanded.com/english/United-States/Articles/Culture/The-police> (дата звернення: 25.03.2019).

Одержано 27.03.2019

УДК 351.741(477)

ІРИНА ЛЕОНТІЙВНА БУЛИК,

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри публічного управління та адміністрування
Національної академії внутрішніх справ (м. Київ);*

СЕРГІЙ СЕРГІЙОВИЧ ГОНЧАРУК,

*студент 3 курсу навчально-наукового інституту № 1
Національної академії внутрішніх справ (м. Київ)*

ЮВЕНАЛЬНА ПРЕВЕНЦІЯ ЯК ФУНДАМЕНТАЛЬНИЙ НАПРЯМОК ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ В СИСТЕМІ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА

У процесі становлення України як суверенної незалежної держави постійно виникає потреба в профілактичній діяльності правоохоронних органів щодо неповнолітніх, які скоюють правопорушення в адміністративній сфері. Дана проблема є суттєвою, адже зростання числа ювенальних правопорушень зумовлює збільшення загальної кількості злочинів в арифметичній прогресії, в результаті настання повноліття даних осіб. Тому, з метою зменшення загальної кількості злочинів, правоохоронні органи, Національна поліція України, повинні насамперед контролювати правопорушення у підлітковому середовищі.

Проблема правопорушень, які скоюють діти бере свій початок ще у Стародавній Греції. Так Сократ, давньогрецький філософ, висловив свою позицію щодо даного питання: «Наша молодь любить розкіш, вона погано вихована, вона насміхається над старшими, зовсім не поважає їх. Наші сучасні діти стали тиранами, вони не встають, якщо в кімнату заходить старша людина, протирічають своїм батькам. Просто кажучи, вони дуже погані... і не надійні» [1]. Тобто ми бачимо, що дана проблематика протиправної та асоціальної поведінки набирала своїх обертів ще з давніх-давен, і в наш час вона набула масового відображення в протиправних діях молодого покоління. На сьогоднішній день ми спостерігаємо неймовірне зростання дитячої злочинності. При чому вік дітей, які скоюють адміністративні правопорушення, з кожним роком все менший і менший, частка осіб, які не досягли шістнадцяти років зростає.

З метою регулювання дитячої злочинності, відповідно до наказу Голови Національної поліції від 17 липня 2017 року у складі Департаменту превентивної діяльності було створено Управління ювенальної превенції. Основне завдання новоствореного органу полягає в превентивній роботі з дітьми; попередженні і протидії випадків насильства в сім'ї; підтримка

дітей, які залишилися без батьківського нагляду; розшукування дітей. Дана діяльність регулюється Інструкцією з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України від 19 грудня 2017 року [2].

Закон України про «Національну поліцію» від 02.07.2015 року, а саме IV розділ, стаття 23, 17 підпункт регламентує, що Поліція відповідно до покладених на неї завдань, у межах своєї компетенції, визначеної вищезазначеним законом, здійснює контроль за дотриманням вимог законів та інших нормативно-правових актів щодо опіки, піклування над дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, вживає заходів щодо запобігання дитячій бездоглядності, правопорушенням серед дітей, а також соціального патронажу щодо дітей, які відбували покарання у виді позбавлення волі [3].

На початок 2019 року в сфері ювенальної превенції чітко виділено:

- персональну відповідальність осіб віком від 16 до 18 років (зазначено в положеннях статті 13 КУпАП);
- відповідальність батьків та осіб, які замінюють їх за неналежне виконання свого обов'язку щодо виховання дитини (згідно зі ст. 184 КУпАП);
- відповідальність інших осіб за вчинені правопорушення, що визначають негативну дитячу поведінку (деліктність) (визначено статтями 173-2, 180, 180-1 КУпАП);
- порушення посадовими особами порядку або строків подання інформації про дітей-сиріт і дітей, які залишилися без опіки (піклування) батьків, і як результат – відповідальність даних посадових осіб за неналежне виконання покладених на них обов'язків (ст. 184-2 КУпАП) [4]. Отже, адміністративна відповідальність виступає основним засобом підтримки та забезпечення правопорядку, регулюючи відносини, що виникають при вчиненні зазначених вище правопорушень [5, с. 7–8].

Вивчаючи дані норми та звертаючи увагу на психологічний розвиток сучасної молоді, потрібно серйозно замислитися над тим, щоб внести певні доповнення до КУпАП щодо зниження віку, з якого може наставати відповідальність за вчинення окремих категорій адміністративних правопорушень. Як приклад можна взяти законодавче регулювання даного питання в наших сусідів з Білорусії. В даній країні за соціально значущі порушення адміністративного законодавства передбачено відповідальність осіб з чотирнадцяти років, а особи, яким вже виповнилося шістнадцять років здатні нести адміністративну відповідальність на загальній основі [6, с. 102].

На підставі вищевикладеного пропоную внести зміни до ст. 12 КУпАП щодо настання адміністративної відповідальності з чотирнадцяти років за соціально значущі адміністративні правопорушення Кодексу України про Адміністративні Правопорушення.

Важливу роль у діяльності Національної поліції щодо запобігання кримінальних та адміністративних правопорушень відіграє така процедура як профілактичний облік дітей, які за своєю поведінкою схильні до заподіяння шкоди суспільним благам шляхом вчинення правопорушень, і як результат – проведення з такими особами заходів з індивідуальної профілактики. Дані про таку дитину формуються в обліково-профілактичну справу та вносяться відомості, які свідчать про взяття таких дітей, щодо яких поліцейські ювенальної превенції здійснюють профілактичну роботу, на профілактичний облік [2].

Отже, для забезпечення дотримання законів та встановленого правопорядку, формування правової держави, потрібно постійно вдосконалювати роботу органів Національної поліції з метою забезпечення безпеки та правопорядку, прав та свобод людини і громадянина. Досягнення поставлених цілей можливо лише за допомогою встановлення умов та причин дитячої злочинності і як результат – протидії злочинності шляхом проведення превентивної та профілактичної діяльності серед молодого покоління. Саме ведення профілактичного обліку слугує тим процесом, який в подальшому зумовлює зменшення показників адміністративних правопорушень, допомагає вживати вищезгадані заходи щодо їх усунення. В даній роботі мною також було запропоновано певні положення щодо внесення доповнень та змін до чинного Кодексу України про Адміністративні Правопорушення з метою забезпечення інтересів дитини, її подальшої безпечної життєдіяльності та соціалізації.

Список бібліографічних посилань

1. Молодь... Завжди не така // Дивен світ : сайт. URL: <https://dyvensvit.org/statti/1012925/> (дата звернення: 26.03.2019).
2. Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України : наказ МВС України від 19.12.2017 № 1044 // База даних (БД)

«Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0686-18> (дата звернення: 26.03.2019).

3. Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 26.03.2019).

4. Кодекс України про адміністративні правопорушення : закон УРСР від 07.12.1984 № 8073-X // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (дата звернення: 26.03.2019).

5. Колпаков В. К. Адміністративна відповідальність (адміністративно-деліктне право) : навч. посіб. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 256 с.

6. Фрейманис Е. Е., Иванчикова Л. Д. Административная ответственность в аспекте защиты прав детей по законодательству Республики Беларусь и Латвии: опыт сравнительного правоведения // Выявление проблем правовой регламентации и осуществления сотрудниками органов внутренних дел отдельных мер административного принуждения : сб. ст. / под общ. ред. А. В. Лубенкова. Могилев : Могилев. ин-т МВД, 2016. С. 100–104.

Одержано 27.03.2019

УДК [342.72/.73:351.745](477-074)

МАРІЯ ВАСИЛІВНА БУРЯК,

*кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник
наукової лабораторії з проблем протидії злочинності*

Національної академії внутрішніх справ (м. Київ);

 <https://orcid.org/0000-0002-1099-2096>

РОЛЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВ І СВОБОД ГРОМАДЯН НА ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНІЙ ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

Відповідно до статті 3 Конституції України людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Спрямованість діяльності держави визначається саме колом прав і свобод людини, системою гарантій їх забезпечення. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави.

В умовах тимчасової окупації частини території України та військової агресії Російської Федерації в окремих районах Донецької і Луганської областей проблема захисту прав і свобод людини постає особливо гостро. Поряд із першочерговими завданнями щодо зміцнення національної безпеки, подолання економічної кризи, реформування державного управління тощо забезпечення прав і свобод людини залишається головним обов'язком держави та має визначати зміст і спрямованість діяльності держави в усіх її зусиллях. У кризовій ситуації ризики непропорційного обмеження прав і свобод людини зростають, що потребує особливого контролю з боку суспільства. Відтак, важливим питанням для України є забезпечення прав і свобод людини на тимчасово окупованих території України. Незважаючи на те, що тимчасово окуповані території є непідконтрольними Україні, рішення та дії органів державної влади та місцевого самоврядування України все ж таки мають велике значення для забезпечення прав людини на цих територіях. Для реального забезпечення прав людини на тимчасово окупованих територіях органами державної влади України було запроваджено та здійснено низку нормативно-правових, внутрішніх організаційних та процесуально-правових дій.

Так, важливим кроком у цьому напрямі є прийняття Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», якою в Україні визначаються вектори руху щодо впровадження європейських стандартів життя в оборонній, соціально-економічній, правоохоронній сферах. Задля цього рух уперед здійснюватиметься за такими векторами – це забезпечення сталого розвитку держави, проведення структурних реформ та, як наслідок, підвищення стандартів життя; вектор безпеки – це забезпечення гарантій безпеки держави, бізнесу та громадян, захищеності інвестицій і приватної власності; вектор відповідальності – це забезпечення гарантій, що кожен громадянин, незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мовних або інших ознак, матиме доступ до високоякісної освіти, системи охорони здоров'я та інших послуг в державному та приватному секторах; вектор гордості – це забезпечення взаємної поваги та толерантності в суспільстві, гордості за власну державу, її історію, культуру, науку, спорт [1].

Проте, необхідно звернути увагу, що сьогодні, на жаль, не на всій території нашої держави створено однакові умови для реалізації громадянами конституційно закріплених за ними прав і свобод.

Відтак, усвідомлюючи необхідність створення необхідних умов щодо гарантування усім громадянам України безперешкодної можливості щодо реалізації гарантованих їм Конституцією прав та вироблення дієвого механізму відновлення порушених прав, Міністерством внутрішніх справ України було ініційовано прийняття Стратегії відновлення цілісності України і деокупації Донбасу «Механізм малих кроків». У даній Стратегії передбачено низку кроків щодо відновлення системної роботи органів влади, підвищення якості життя людей, забезпечення безпеки і правопорядку, нормалізації всіх процесів життєдіяльності [2].

Водночас, вагомим, на наш погляд, кроком у напрямі створення належних умов для дотримання прав і свобод громадян на території України (у тому числі на тимчасово окупованих територіях Донецької та Луганської областей), вдосконалення діяльності держави щодо утвердження та забезпечення прав і свобод людини, вирішення системних проблем у даній сфері є прийняття у 2015 році Національної стратегії у сфері прав людини [3]. Затвердження Національної стратегії у сфері прав людини зумовлено необхідністю вдосконалення діяльності держави щодо утвердження та забезпечення прав і свобод людини, створення дієвого механізму захисту в Україні прав і свобод людини, вирішення системних проблем у зазначеній сфері.

Стратегія спрямована на об'єднання суспільства довкола розуміння цінності прав і свобод людини, які захищаються на основі принципу рівності та без дискримінації. Стратегія зосереджена на вирішенні основних системних проблем у сфері захисту прав і свобод людини та нових викликах суспільства, але не вичерпує повністю проблематику у зазначеній сфері. Удосконалення системи захисту прав і свобод людини здійснюватиметься з урахуванням як вітчизняного досвіду, так і напрацьованих та апробованих міжнародною спільнотою засад і принципів. У цьому зв'язку буде взято до уваги та активно використовуватиметься досвід Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, правозахисних організацій України, Організації Об'єднаних Націй, Ради Європи, Організації з безпеки і співробітництва в Європі, інших міжнародних організацій, а також практика Європейського суду з прав людини.

Вказаною Стратегією визначено ключові права і свободи людини, які потребуються вироблення дієвого механізму захисту. У даному документі звертається увага як на ті права і свободи, порушення яких має місце на всій території України, так і на ті права і свободи, порушення яких є найбільш характерним в регіонах, де проводиться Операція об'єднаних сил.

Основним суб'єктом забезпечення правопорядку є органи Національної поліції. Саме на них безпосередньо покладається завдання щодо надання поліцейських послуг у сфері охорони прав і свобод громадян, тобто реалізація підходу «служіння суспільству». Зміст даного підходу полягає в дотриманні та забезпеченні прав людини і основних свобод як ключової цінності в діяльності органів поліції; реалізацію органами поліції своїх функцій відповідно до потреб людини.

Разом з тим, Національна поліція посилила співпрацю з ООН у сфері забезпечення прав людини. За словами Голови Національної поліції України Сергія Князева, така взаємодія є вкрай важливою, адже одним із основних завдань поліції є забезпечення безпеки громадян та їх прав. З цією метою в структурі Національної поліції України було утворено спеціальний підрозділ – Управління забезпечення прав людини. У свою чергу, Голова моніторингової місії ООН з прав людини в Україні Фіона Фрейзер відзначила позитивні зрушення у роботі поліції, зокрема – і завдяки співпраці українських правоохоронців з місією ООН. Моніторингова місія ООН високо оцінила роботу поліції під час нещодавнього проведення у Києві «Маршу рівності». Вона також зазначила, що моніторингова місія ООН з прав людини зацікавлена роботою поліції на адмінмежі із тимчасово окупованим Кримом.

Голови Національної поліції України відзначив, що для документування злочинів, які вчиняються стосовно громадян України на тимчасово окупованій території, на півдні країни працює відокремлений підрозділ – Головне управління Національної поліції України в АР Крим та м. Севастополі. Крім того, для надання правової допомоги громадянам України, які перетинають адмінмежу з Кримом, нещодавно на Херсонщині було відкрито пост патрульної поліції «Сиваш» [4].

Резюмуючи викладене вище, слід зазначити, що сьогодні з боку держави не лише створюються важливі передумови для врегулювання збройного конфлікту, що має місце на території Донецької та Луганської областей, а й звертається неабияка увага до створення належних умов для гарантування реалізації громадянами усіх наданих їм Конституцією України прав і свобод. І у зв'язку з цим важливого значення набуває створення умов для реалізації прав

громадян саме під час врегулювання збройного конфлікту та забезпечення правопорядку, недопущення порушення вказаних прав з боку правоохоронних органів, сприяння у їх реалізації.

Список бібліографічних посилань

1. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»: указ Президента України від 12.01.2015 № 5/2015 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015> (дата звернення: 19.03.2019).

2. Аваков А. Стратегія відновлення цілісності України і деокупації Донбасу. «Механізм малих кроків» // Українська правда. Блоги : сайт. URL: <https://blogs.pravda.com.ua/authors/avakov/5b1faf7a125a0/> (дата звернення: 19.03.2019).

3. Про затвердження Національної стратегії у сфері прав людини : указ Президента України від 25.08.2015 № 501/2015 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/501/2015> (дата звернення: 19.03.2019).

4. Нацполіція посилює співпрацю з ООН у сфері забезпечення прав людини // ZAXID.NET : сайт. URL: https://zaxid.net/natspolitsiya_posilit_spivpratsyu_z_oon_u_sferi_zabezpechennya_prav_lyudini_n1459500 (дата звернення: 19.03.2019).

Одержано 26.02.2019

УДК 343.851.5

АНТОНІНА СЕРГІЇВНА ВЕЛЬМОЖНА-СИДОРОВА,

судовий експерт Харківського науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ПРАЦІВНИКІВ ПІДРОЗДІЛІВ ЮВЕНАЛЬНОЇ ПРЕВЕНЦІЇ

Профілактика злочинів, вчинених неповнолітніми, в усі часи залишається гострою проблемою для правового суспільства. Злочини, що вчиняються неповнолітніми характеризуються, як правило, загальнокримінальною спрямованістю та поєднуються з особливою зухвалістю, демонстрацією неповаги до моральних засад та звичаїв суспільства. В окремих випадках злочини вчиняються у вигляді пустощів, що має наслідком високу латентність таких правопорушень. Отже, реальні масштаби дитячої злочинності не в повному обсязі відображаються у статистичних даних і є некараними, через що існує імовірність рецидиву.

Неповнолітні, через свої психологічні особливості, зумовлені формуванням особистості у віці 14–16 років, вважаються найбільш уразливими, через що на них можна чинити як негативний так і позитивний вплив. Таким чином, вікові особливості зумовлюють ефективне застосування до них засобів профілактики та запобігання вчиненню правопорушень. Відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 23 Закону України «Про Національну поліцію» саме на поліцію покладено завдання з превентивної та профілактичної діяльності, спрямованої на запобігання вчиненню правопорушень [1]. Законодавче закріплення превенції покладає обов'язок на працівників поліції набуття навичок ситуативного спілкування з неповнолітніми, підшукуванні індивідуального підходу для максимально ефективної комунікативної взаємодії.

Зарубіжний досвід ювенальної превенції базується на ситуативному та соціальному підходах, а також превенції за допомогою громадськості [2]. Загалом, можна виділити два рівні превенції – загальний, який базується на застосуванні впливу на фактори зовнішнього середовища та спеціальний, який в свою чергу характеризується трьома рівнями: первинним, що охоплює фактори навколишнього середовища підлітків, вторинний – направлений на роботу з «групою ризику» та третинний, який застосовується до підлітків, схильних до рецидиву [3]. На думку М. В. Голованова саме первинний рівень є найбільш дієвим, бо завдяки усуненню криміногенних факторів зовнішнього середовища мінімізується намір правопорушників вчиняти суспільно небезпечні діяння [4].

Як показує досвід Ізраїлю, співпраця поліцейських з волонтерськими організаціями, підвищує рівень довіри до поліції та сприяє відкритості та прозорості її діяльності, через що превентивні заходи стають більш ефективними [5].

Серед основних причин дитячої злочинності можна виділити:

– безпритульність;

- бездоглядність з боку дорослих;
- вплив маргінального середовища – коли дитина перебуває під впливом дорослих осіб, що ведуть антисоціальний спосіб життя та мають кримінальний досвід;
- вплив соціальних мереж – нерідко діти стають жертвами соціальних груп, як наприклад, «Синій кит», «Тихий дім» чи інші, які спонукають підлітків до вчинення самогубств чи окремих злочинів;
- вчинення правопорушення як засіб самоствердження та самовираження, який нерідко супроводжується «селфі» з демонстрацією у соціальних мережах;
- перебування у складних умовах життя, в тому числі зазнання насильства з боку батьків.

У більшості випадків жертвами стають діти того ж віку, що й правопорушники. Отже, працівнику поліції, що здійснює превентивні заходи, необхідно володіти спеціальними знаннями в галузі дитячої (вікової) психології, віктимології неповнолітніх, а також тактичними прийомами психологічного впливу для встановлення ефективної взаємодії з неповнолітніми.

Найбільш схильні до насильницьких злочинів діти, що проживають у густонаселених промислових районах міст, так званих «депресивних» районах. Девіантну спрямованість поведінки мають діти переселенців з Донецької та Луганської областей [6].

Отже, існує необхідність на рівні держави у створенні дієвої стратегії застосування заходів ювенальної превенції для запобігання проявів дитячої злочинності. Спеціальна підготовка працівників поліції має бути націлена на застосування заходів загальної превенції, щоб мінімізувати негативний вплив оточуючого середовища на вчинення правопорушень шляхом:

- моніторингу дитячої злочинності та криміногенної обстановки в місті, районі міста;
- виявлення безпритульних та бездоглядних дітей та дітей, що опинились у складних життєвих умовах;
- надання консультаційної допомоги батькам щодо підвищення ролі сімейного виховання;
- застосування індивідуальних підходів в спілкуванні з дітьми, схильними до правопорушень;
- вжиття заходів щодо припинення домашнього насильства;
- залучення громадськості та волонтерських організацій;
- проведення профілактичних заходів в освітніх установах та установах виховання дітей-сиріт щодо подолання правового нігілізму, інформування про принципи роботи поліції;
- інформування цільової аудиторії про основні положення законодавства, в яких закріплено права і свободи дитини, та контактну інформацію про основні служби та установи, де можна отримати професійну допомогу;
- підвищення рівня професійних знань та навичок роботи з дітьми, схильними до правопорушень.

Для дітей, що відбувають покарання в спеціальних виховних установах, мають бути створені належні умови утримання, навчання, надання медичної допомоги, створення умов для запровадження інноваційних методів роботи з дітьми, залучення волонтерських організацій, підвищення професійного рівня працівників виховних установ. Робота працівників приймальників-розподільників повинна бути направлена на індивідуальний виховний вплив, що дозволить створити ефективну систему реабілітації неповнолітніх, які вчинили правопорушення, з метою їх перевиховання та ресоціалізації.

Також, для реалізації превентивних заходів, існує необхідність доповнення ст. 23 Закону України «Про Національну поліцію» положеннями, передбаченими в ст. 5 Закону України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» [7] та в ст. 6 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» [8].

Список бібліографічних посилань

1. Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40–41. Ст. 379.
2. Взаємодія міліції та громадськості в Україні (з використанням досвіду діяльності поліції Великобританії) : навч. посіб. / О. М. Бандурка, О. Н. Ярмиш, О. В. Поволоцький та ін. Харків : Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2001. 200 с.
3. Ермолович Г. П. Население и полиция: противостояние преступности в США : моногр. / под общ. ред. В. П. Сальникова. СПб. : Университет, 2004. 284 с.
4. Голованова М. В., Лазарева Т. Н., Поволоцкая С. Г., Фирсова Л. В. Координационный совет школы и самоуправление. Харьков, 2002. 20 с.
5. Середа В. В. Досвід діяльності підрозділів поліції держави Ізраїль у налагодженій взаємодії з громадськістю // Світовий досвід підготовки кадрів поліції та його впровадження в Україні : матеріали

Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпропетровськ, 17 берез. 2016 р.) / МВС України. Дніпропетровськ : Ліра ЛТД, 2016. С. 31–34.

6. Дотримання прав дітей в умовах збройного конфлікту : щорічна доп. про становище дітей в Україні за підсумками 2014 року / С. Ю. Аксьонова, О. В. Вакуленко, О. А. Васильєв та ін. Київ : Держ. ін-т сімейної та молодіжної політики, 2015. 160 с.

7. Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей : закон України від 24.01.1995 № 20/95-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 6. Ст. 35.

8. Про запобігання та протидію домашньому насильству : закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 5. Ст. 35.

Одержано 26.02.2019

УДК 343.85(477)

ІГОР АНАТОЛІЙОВИЧ ВОЛКОВ,

здобувач Харківського національного університету внутрішніх справ

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЗАПОБІГАННЯ ПІДРОЗДІЛАМИ ВНУТРІШНЬОЇ БЕЗПЕКИ ЗЛОЧИНАМ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ ПРАЦІВНИКАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Факти порушення закону у правоохоронній системі особливо вражають суспільство і громадськість, що породжує недовіру до державних інституцій, підриває авторитет всієї системи правоохоронних органів країни. Ураження працівників Національної поліції злочинними проявами негативно впливає на результати боротьби зі злочинністю, оскільки особи, які скоїли злочини, нерідко уникають відповідальності. При цьому більшість суб'єктів злочинів цього виду володіють знаннями оперативно-розшукової діяльності, кримінального та кримінально-процесуального законодавства, що дозволяє їм створювати умови для приховування своєї злочинної діяльності. Такий стан справ суттєво ускладнює організацію протидії злочинам, що вчиняються працівниками Національної поліції важливою складовою якої є попереджувальна діяльність, мета якої вжити заходи, які суттєво ускладнять або унеможливлять вчинення злочинів працівниками Національної поліції.

Питанням оперативно-розшукової профілактики злочинів присвячені роботи А. І. Алексєєва, О. М. Бандурки, В. В. Баранова, Є. І. Борділовського, І. В. Бризгалова, В. О. Глушкова, Є. О. Дідоренка, І. П. Джужі, О. М. Козаченка, О. Є. Користіна, А. Г. Лекаря, В. С. Овчинського, С. С. Овчинського та ін.

Зміст оперативно-розшукового запобігання злочинам, що вчиняють працівники Національної поліції з боку працівників служби внутрішньої безпеки складається з таких етапів, які мають нейтралізувати розвиток злочинної діяльності: загальна та індивідуальна профілактика злочинів; виявлення осіб, дії яких свідчать про протиправне прагнення вчинити злочин і можуть перерости у злочинні; припинення злочинів.

Як зазначає А. І. Посполітак, об'єктом профілактики злочинів, які вчиняють працівники Національної поліції є причини, умови, що сприяють вчиненню аналізованих злочинів, та особи, які потенційно можуть вчинити такі злочини, тобто лише ті особи, які мають умисел на вчинення конкретних злочинів, приховано здійснюють підготовку або вчиняють їх, що й обумовлює особливості негласного впливу оперативних підрозділів на таких осіб, інформація про яких міститься у відповідних справах. Обґрунтоване визначення категорій осіб, які є об'єктами профілактики, а також врахування оточуючого її середовища, виступають важливою передумовою правильної організації попереджувальної роботи, в якій обираються і заходи профілактичного впливу: метод переконання (передача відомостей, які мають на меті викликати певну думку або дію особи, що підлягає профілактичному впливу); метод примусу (обмеження певних прав і свобод, а також виключення можливості здійснення особою певних дій, причому за незалежними від цієї особи причинами). Метод примусу застосовується у випадках, коли метод переконання не дає позитивних результатів, а дії, які здійснені особою, що підлягає профілактичному впливу, дають підстави для застосування до неї заходів дисциплінарного, адміністративного, правового характеру. Для реалізації заходів примусу працівники оперативних підрозділів внутрішньої безпеки можуть ініціювати як самостійно, так і через інших суб'єктів:

звільнення на законній підставі особи з посади; застосування адміністративних заходів впливу (наприклад, за корупційні правопорушення); відклик спеціальних дозволів (ліцензій), які видані дозвільною системою МВС тощо [1, с. 13].

Запобігання підрозділами внутрішньої безпеки злочинам, що вчиняються працівниками Національної поліції – система заходів і суб'єктів, діяльність яких спрямована на виявлення та усунення причин та умов злочинності у сфері службової та професійної діяльності працівників Національної поліції і застосування програм індивідуального коригування поведінки; виявлення осіб, поведінка яких прямо вказує на реальну можливість вчинення злочинів у сфері службової та професійної діяльності працівників Національної поліції і подальше проведення диференційованих заходів запобіжного впливу.

До напрямів загально профілактичного характеру слід віднести: вдосконалення кадрової роботи; підвищення ефективності виховної роботи з особовим складом; удосконалення професійної освіти та підготовки кадрів; удосконалення психологічного забезпечення оперативно-службової діяльності працівників Національної поліції тощо. До заходів індивідуальної профілактики злочинів слід віднести розробку системи спеціальних заходів, спрямованих на усунення, нейтралізацію, обмеження дії факторів зазначених злочинів, перешкоджання здійсненню протиправного наміру конкретного працівника Національної поліції щодо реалізації умислу на вчинення даних злочинів, припинення корупційної діяльності, яка вже почалася з метою недопущення настання протиправного результату. До таких заходів слід віднести створення адекватного антикорупційного законодавства; створення умов, за яких у працівників поліції формується усвідомлення невідворотності покарання; широке висвітлення у ЗМІ результатів антикорупційної діяльності в органах та підрозділах Національної поліції; запровадження високих соціальних стандартів та гарантій для працівників поліції тощо [1, с. 11–12].

В. Є. Боднар за результатами вивчення практичної діяльності підрозділів внутрішньої безпеки виділяє такі детермінанти протиправної діяльності працівників органів та підрозділів Національної поліції: успадкована від колишньої міліції морально застаріла «палочна» система оцінки роботи, що ґрунтується на гонитві за формальними (нерідко штучними) показниками оперативно-службової діяльності; перезавантаженість працівників органів та підрозділів Національної поліції, унаслідок чого вони не виконують службові обов'язки або формально ставляться до їх виконання, фальсифікують службові документи; недостатньо ефективна система контролю за діяльністю працівників низової ланки поліції через низький професійний рівень керівників усіх рівнів тощо; вияви професійної деформації, яка межує з професійною деградацією, тобто незворотними змінами особистості працівника, які зумовлені його професійною діяльністю; неякісний підбір, підготовка та розстановка кадрів, поверхневе вивчення кандидатів на службу в органи поліції, неефективність інституту наставництва; низький рівень фінансового та матеріально-технічного забезпечення тощо [2, с. 278–284].

Про можливу причетність до злочинної діяльності працівником поліції можуть свідчити такі обставини: неадекватний наявним доходам спосіб життя (часте відвідування розважальних закладів), придбання дорогих транспортних засобів, нерухомості, часті виїзди за кордон на відпочинок тощо; підтримування стосунків, родинних зв'язків з кримінальними елементами, підприємцями, бізнес яких може викликати сумніви у його легальності; участь в оперативній розробці або розслідуванні матеріалів стосовно організованих злочинних угруповань, у результаті чого можливо виникнення пропозицій підкупу чи іншого впливу тощо.

При здійсненні працівниками підрозділів внутрішньої безпеки запобіжної діяльності необхідно вживати такі заходи: виявлення і постановка та оперативний облік працівників поліції стосовно яких у законний спосіб отримана і попередньо перевірена оперативна інформація компрометуючого змісту; створення умов, які ускладнюють або виключають можливість вчинення злочинних дій; цілеспрямований вплив на осіб, що знаходяться на оперативному обліку в підрозділах внутрішньої безпеки з метою нейтралізації, припинення та відмови від протиправних намірів та дій; використання можливостей громадського впливу через створення на довгостроковій основі груп, структур, контролюючих відомств на державному, регіональному рівнях для реалізації спеціальних комплексних програм по запобіганню та припиненню протиправної діяльності працівників поліції.

Висновок. Визначення чинників, які у своїй сукупності можуть посприяти або формують злочинні наміри чи дії працівників Національної поліції та вжиття відповідних заходів працівниками підрозділів внутрішньої безпеки щодо впливу на них можуть сформувати надійне підґрунтя до стійкої запобіжної діяльності таким протиправним намірам та діям.

Використання отриманої інформації дає можливість здійснювати проведення системного аналізу оперативної обстановки по лінії внутрішньої безпеки з метою прогнозування, своєчасного виявлення та припинення розвитку негативних процесів у структурних підрозділах Національної поліції України [3, с. 117, 120].

Список бібліографічних посилань

1. Посполітак А. І. Кримінально-правова характеристика та запобігання злочинам у сфері службової діяльності та професійної діяльності працівників ОВС (ст. 364, 365, 366, 367, 368, 368-2, 369, 369-2, 370 КК України) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2015. 205 с.
2. Боднар В. Є. Протидія злочинам у сфері службової діяльності, що вчиняються працівниками Національної поліції України : монографія. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2017. 544 с.
3. Мельковський О. В. Актуальні питання запобіжної діяльності підрозділів внутрішньої безпеки МВС України (за результатами опитування працівників підрозділів внутрішньої безпеки). *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2013. Спецвип. 69. 348 с.

Одержано 26.02.2019

УДК 343.71

МАРИНА ОЛЕКСАНДРІВНА ВОЛОШИНА,

кандидат юридичних наук,

старший викладач кафедри ОРД

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ (м. Дніпро)

ГЕНЕЗИС ОПЕРАТИВНОГО ПОШУКУ ПЕРВИННОЇ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ У ВИГЛЯДІ ФОРМИ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Сьогодні ситуація зі злочинністю в країні доволі важка, вона постійно знаходиться в зоні підвищеної уваги громадськості, і, не дивлячись на зусилля, що вживаються органами влади, відчутних зрушень, саме для населення видимих зрушень, тут не відбувається. У зв'язку з цим методи та способи протидії злочинності, що використовувалися для протидії злочинності ще 20–30 років тому, сьогодні повинні бути іншими або в значній мірі вдосконалюватися. Тобто, сьогодні існує нагальна необхідність постійної ціленаправленої державної діяльності на забезпечення від злочинних посягань людини та в цілому суспільства, тобто, соціально-корисної державної діяльності. Одним із згаданих видів діяльності є оперативно-розшукова діяльність (далі – ОРД), під час якої за допомогою наявних сил, заходів та засобів досягається ефективний результат в процесі протидії злочинності, зокрема у виді здійснення оперативного пошуку первинної оперативно-розшукової інформації. Однак, сучасна теорія ОРД характеризується триваючою та жвавою дискусією щодо визначення як самого поняття «оперативний пошук» так і похідного від нього «оперативний пошук первинної оперативно-розшукової інформації підрозділами Національної поліції України». Враховуючи вказане, вважаємо доцільним визначитись із існуючими точками зору та запропонувати власну.

Взагалі в теорії оперативно-розшукової діяльності існують декілька різнопланових думок щодо визначення змісту дефініції «оперативний пошук» та його місця в оперативно-розшуковому процесі. Наприклад, перша група вчених виходить із того, що оперативний пошук ототожнюється із пошуковою діяльністю. Вказане пов'язано і тим, що більшість вчених у сфері оперативно-розшукової діяльності доволі широко визначає саме зміст дефініції «пошукова робота». Зокрема, І. М. Ніщета запропонував під оперативним пошуком фактів нецільового використання бюджетних коштів розуміти здійснюваний підрозділами БЕЗ комплекс ініціативних оперативно-розшукових і інших заходів, що скеровані на збір, перевірку та використання первинної інформації про факти нецільового використання бюджетних коштів і причетних до них осіб [1, с. 61]. Разом з цим, В. П. Захаров вважає, що пошукова діяльність – це комплекс оперативно-розшукових та інших заходів з організації отримання первинної інформації з ознаками, що свідчать про можливе вчинення особами правопорушень, їх попередня перевірка та прийняття рішень з її реалізації [2, с. 72].

В той же час, слід відмітити, що доволі детально дефініція пошукова робота» або «оперативний пошук злочинів» була розглянута в наукових працях, присвячених висвітленню

різних аспектів діяльності таких суб'єктів ОРД як підрозділи по протидії злочинам у сфері економіки, або колишнім підрозділам ДСБЕЗ. Наприклад, Е. О. Дідоренка, І. П. Козаченка та Я. Ю. Кондратьєва, визначають, що оперативний пошук злочинів – це врегульована нормативно-правовими актами діяльність підрозділів ДСБЕЗ з отримання, перевірки, систематизації та використання інформації, здобутої в процесі оперативного обслуговування об'єктів та галузей економіки, про ознаки злочинів, а також причетних до них осіб [3, с. 203].

Тобто, перелічені вчені в своїх роботах ототожнюють поняття пошукової роботи та оперативного пошуку, а можливими шляхами здійснення оперативного пошуку визначають оперативно-розшукові та пошуково-ініціативні заходи. Однак на нашу думку вказане є не досить доцільним оскільки здійснення оперативно-розшукових заходів все ж таки має на меті фіксацію конкретних дій особи, направлених на підготовку чи вчинення злочину, а оперативний пошук – встановлення відомостей, при цьому не обов'язково з можливістю їх фіксації.

В той же час, мабуть найбільшою за чисельністю є група фахівців у сфері оперативно-розшукової діяльності, які надають визначення «оперативного пошуку» виходячи із того, що він є однією із оперативно-тактичних форм ОРД, а його сутність безпосередньо полягає у проведенні комплексу цілеспрямованих заходів з виявлення, перевірки й нагромадження відомостей, що містять нові (раніше не відомі органам поліції) специфічні знання, які мають значення під час виконання завдань протидії злочинності. Так, Ю. Ю. Орлов визначає оперативний пошук – системою оперативно-розшукових заходів, які організовують та здійснюють оперативні підрозділи для виявлення осіб та фактів, що мають значення для діяльності органів внутрішніх справ у боротьбі зі злочинністю [4, с. 6].

Також, доволі близьку за змісту думку висловлюють група російських вчених. Зокрема, в загальному вигляді визначається, що оперативний пошук є не звичайною оперативно-тактичною формою ОРД, а є початковим етапом розвідки в оперативно-розшуковому процесі отримання первинної оперативно значимої інформації кримінально-правового характеру, що взагалі включає в себе є систему оперативно-розшукових заходів, які здійснюються органами внутрішніх справ з метою виявлення осіб, фактів, предметів, документів, які становлять оперативний інтерес із обов'язковим закінченням у вигляді факту отримання оперативно значимої інформації про ймовірні скоєні злочини, яка підлягає перевірці в рамках наступних стадій [1, с. 92–93; 5, с. 276].

Водночас, М. В. Стащак у монографії визначає, що ще в радянський період сформувалася думка про те, що оперативний пошук первинної оперативно-розшукової інформації є однією із форм оперативно-розшукової діяльності, а спільно рисою усіх існуючих дефініцій поняття «оперативний пошук первинної оперативно-розшукової інформації», які сформулювали радянські вчені та практики, є їхні завдання – виявлення і накопичення відомостей, що містять нові, раніше невідомі первинні дані. Аналізуючи ж радянські та сучасні доробки вчених у сфері оперативно-розшукової діяльності М. В. Стащак пропонує розуміти під оперативним пошуком первинної оперативно-розшукової інформації, що проводиться підрозділами кримінальної поліції, одну із організаційно-тактичних форм оперативно-розшукової діяльності, в рамках якої за допомогою використання нормативно дозволених заходів ініціативного пошуку, оперативно-розшукових сил та засобів відбувається пошук і використання даних про підготовку та вчинення протиправних кримінально караних діянь окремими особами або групами осіб, а також про об'єкти, які становлять інтерес, та пов'язані із ними події та факти [6, с. 78].

Висновок. Отже, підсумовуючи наведене, можна дійти висновку, що сьогодні відсутня єдина точка зору щодо визначення змісту поняття «оперативний пошук», тобто й похідна від нього дефініція «оперативний пошук первинної оперативно-розшукової інформації підрозділами Національної поліції України» також не є науково обґрунтованою. Однак, якщо ж аналізуючи всі існуючі твердження щодо «оперативного пошуку», то можна дійти авторського висновку, що це – комплекс дій оперативного працівника, направлених на отримання певних відомостей, визначених чинним законодавством, зокрема щодо ознак злочинної діяльності чи підготовки до неї певних осіб, змін у злочинному середовищі, що можуть передувати перерозподілу сфер впливу, а також інших відомостей, що відображають раніше не відомі для органів поліції обставини чи події.

Список бібліографічних посилань

1. Фещук В. С. Оперативно-розыскное обеспечение раскрытия квартирных краж : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. СПб., 2006. 20 с.
2. Захаров В. П. Особенности пошукової діяльності апаратів ДСБЕЗ з виявлення осіб і фактів, що становлять оперативний інтерес. *Додаток № 1 до Вісника Львівського ІВС при НАВСУ*. 2003. № 3. С. 67–72.

3. Оперативно-розшукова діяльність органів внутрішніх справ. Загальна частина : підручник / під заг. ред. Л. В. Бородича. Луганськ : РВВ ЛІВС, 1999. 390 с.
4. Орлов Ю. Ю. Розвиток форм оперативно-розшукової діяльності на сучасному етапі. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України*. 2012. № 1, ч. 2. С. 3–18.
5. Шумилов А. Ю. Курс основ оперативно-розыскной деятельности : учеб. 2-е изд. М. : Издательский дом Шумиловой И. И, 2006. 368 с.
6. Стацак М. В. Оперативно-розшукові форми протидії злочинам : монографія. Харків : Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2016. 420 с.

Одержано 26.02.2019

УДК [351.755.61+351.756](477)

ІННА ОЛЕКСАНДРІВНА ГАРНА-ІВАНОВА,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри адміністративного права і процесу факультету № 3

Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0001-5962-9864>

ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ ПОЛІЦІЇ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ У СФЕРІ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Неврегульованість міграційних процесів в Україні викликає занепокоєність в усього загалу суспільства: політиків, науковців, громадськості і у звичайного пересічного громадянина. Оскільки відсутність належного міграційного контролю створює загрозу національній безпеці. Про даний факт свідчать офіційні дані МВС України, за дев'ять місяців 2018 року іноземні громадяни на території України скоїли понад 2000 кримінальних та понад 50 тисяч адміністративних правопорушень. Більш як 1,3 тисячі матеріалів з цієї кількості адміністративних деліктів складено за керування транспортними засобами у стані сп'яніння [1]. Дана статистика вражає своїми цифрами і вимагає від науковців, які опікуються питаннями міграційного контролю, сформулювати і надати влучні пропозиції по вдосконаленню контрольної діяльності органів поліції у сфері міграційних процесів.

Звернемо увагу, що саме органи поліції відіграють ключову роль у виконанні правоохоронної функції держави у міграційній сфері, у захисті державної безпеки та національних інтересів України у сфері міграції, у забезпеченні дотримання законодавства в цій сфері, в ефективному управлінні міграційними процесами. Призначення органів поліції в державному механізмі виражається в основних напрямках і видах діяльності, визначених Законом України "Про Національну поліцію", наказами МВС України. Важливо окреслити основні функції органів поліції у сфері міграційних процесів:

- контроль за дотриманням законодавства у міграційній сфері;
- застосування передбачених законом профілактичних заходів щодо попередження порушення законодавства у міграційній сфері (наприклад, залучення працівників поліції до патрулювання прикордонних територій для протидії нелегальній міграції);
- здійснення взаємодії з відповідними підрозділами центральних та місцевих органів виконавчої влади і органів місцевого самоврядування, щодо реалізації державної політики у міграційній сфері;
- обмін статистичною та аналітичною інформацією, щодо якої законодавством не встановлено обмежень стосовно її створення, збирання, одержання, зберігання, використання та поширення, з питань протидії нелегальній міграції.

Підкреслимо особливості форм адміністративної діяльності органів поліції щодо забезпечення безпеки у міграційній сфері. Зазначимо, що вони є однорідними за своїм характером та правовою природою групи адміністративних дій, що мають зовнішній вираз, за допомогою яких забезпечуються охорона прав людини і громадянина, громадський порядок, безпека та здійснюється боротьба з правопорушеннями.

За способом вираження правозастосовні форми адміністративної діяльності органів поліції (регулятивні і правоохоронні, внутрішні і зовнішні) розділяються на: письмові (індивідуальний акт-документ) та усні (накази, вказівки, розпорядження, команди й ін.). Наприклад до письмових

відноситься, складання протоколу про адміністративне правопорушення за «Порушення посадовими особами підприємств, установ і організацій, незалежно від форм власності, у тому числі іноземних суб'єктів господарської діяльності, що діють на території України, встановленого порядку працевлаштування, прийняття на навчання іноземців та осіб без громадянства, надання їм житла, а також інші порушення, якщо вони будь-яким чином сприяють іноземцям та особам без громадянства в ухиленні від виїзду з України після закінчення терміну перебування або спрямовані на їх незаконну реєстрацію, оформлення документів на проживання». Здійснення цільових заходів «Готель», «Гуртожиток», «Мігрант», «Кордон», «Рубіж», «Іноземець» по інтенсивній перевірці дотримання іноземцями паспортно-візових вимог – це приклад усних правозастосовних форм адміністративної діяльності органів поліції.

За офіційними даними МВС України, проблема нелегальних мігрантів гостро стоїть у державі. Масовий приток нелегальних мігрантів є критичним, і становить загрозу державній безпеці. Влітку 2018 року з метою оздоровлення оперативної обстановки на території України було проведено захід «Мігрант». Даний захід переслідував мету запобігання та протидії нелегальній міграції, а також іншим порушенням законодавства України в міграційній сфері. До його проведення залучалися: Національна поліція, Державна міграційна служба, Державна прикордонна служба, та Служба безпеки України [2].

Підбиваючи підсумок, зазначимо, що подолання проблем у міграційній сфері потребує постійної злагодженої роботи правоохоронних органів з метою профілактики та припинення адміністративних та кримінальних правопорушень, вчинених іноземцями. Не завадить підвищити інтенсивність патрулювання маршрутів, які ведуть до державного кордону, здійснювати перевірку місць можливого проживання (перебування) іноземців.

Список бібліографічних посилань

1. Від початку року іноземці в Україні скоїли понад 2 тис. кримінальних і понад 50 тис. адміністративних правопорушень, – Аброськін. Інфографіка // ЦЕНЗОР.NET : сайт. URL: https://censor.net.ua/news/3092550/vid_pochatku_roku_inozemtsi_v_ukrayini_skoyily_ponad_2_tys_kry_minalnyh_i_ponad_50_tys_administratyvnyh (дата звернення: 25.02.2019).

2. Порядок проведення заходів щодо здійснення нагляду та контролю за виконанням законодавства в міграційній сфері : затв. наказом МВС України, М-ва соц. політики України та МОН України від 04.09.2013 № 850/536/1226 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1683-13> (дата звернення: 25.02.2019).

Одержано 26.02.2019

УДК 349.2(477)

ДАР'Я СЕРГІЙВНА ГЕТА,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри загальноправових дисциплін факультету № 6

Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0002-0570-4846>

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАХИСТУ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ ПРАЦІВНИКІВ У ТРУДОВИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ В УКРАЇНІ

Новітні технології та вільний інформаційний обмін суттєво полегшують процеси обробки персональних даних, і водночас, створюють додаткові загрози несанкціонованої їх обробки. Застосування новітніх інформаційних технологій в наш час надає можливість роботодавцям та менеджерам по роботі з персоналом (HR-менеджерам) робити контроль непомітним і тотальним, спостерігати не тільки за трудовою діяльністю працівника, але й суто інтимними сторонами їхнього життя [1, с. 516].

Нормативно-правове регулювання суспільних відносин – це результативний, організаційно упорядковувачий вплив спеціальної системи правових засобів [2, с. 48]. Отже, під нормативно-правовим регулюванням захисту персональних даних працівника слід розуміти результативний, організаційно-упорядковувачий вплив спеціальної системи правових засобів.

Конституція України закріпила визнання міжнародно-правових стандартів у галузі прав людини. У відповідності зі ст. 32 Конституції України ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України. Крім того, не допускається також збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди. Винятки з цього правилами перелічено у цій же статті, де зазначається, що вони мають бути визначені законом, і лише для забезпечення інтересів національної безпеки, економічного добробуту та прав людини. Кожний громадянин має право знайомитися в органах публічної влади, установах і організаціях з відомостями про себе, які не є державною або іншою захищеною законом таємницею. Кожному гарантується право спростовувати недостовірну інформацію про себе і членів своєї сім'ї та права вимагати вилучення будь-якої інформації, а також право на відшкодування матеріальної і моральної шкоди, завданої збиранням, зберіганням, використанням та поширенням такої недостовірної інформації. Кожний громадянин має право ознайомитися в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, установах і організаціях з відомостями про себе, які не є державною або іншою захищеною законом таємницею (ч. 3) [3].

Як відзначають науковці, саме з метою реалізації прав, закріплених у ст. 32 Конституції, 1 червня 2010 р. Верховною Радою України було прийнято Закон України «Про захист персональних даних». Цим Законом було визначено правові засади забезпечення захисту персональних даних, що стало першим кроком до розбудови системи захисту персональних даних в Україні. Незважаючи на те, що статтею 3 Конвенції про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних Сторонам надано змогу обмеження сфери її застосування до певних категорій файлів даних особистого характеру, український законодавець поширив дію Закону на всі види діяльності, пов'язані зі створенням баз персональних даних та обробкою персональних даних у цих базах, за винятком такої діяльності, яка здійснюється: фізичною особою – виключно для непрофесійних особистих чи побутових потреб, журналістом – у зв'язку з виконанням ним службових чи професійних обов'язків, професійним творчим працівником – для здійснення творчої діяльності [4, с. 6].

Загальні положення Закону «Про захист персональних даних» визначають сферу його застосування у будь-якій області суспільного життя у зв'язку з обробкою даних про певну фізичну особу в органах державної влади та органах місцевого самоврядування, організаціях, установах і підприємствах усіх форм власності, а також фізичними особами. Дія цього Закону не поширюється на діяльність зі створення баз персональних даних та обробки персональних даних у цих базах: фізичною особою – виключно для непрофесійних особистих чи побутових потреб; журналістом – у зв'язку з виконанням ним службових чи професійних обов'язків; професійним творчим працівником – для здійснення творчої діяльності [5, с. 227].

З урахуванням зарубіжного досвіду, Закон України «Про захист персональних даних» слід доповнити принципами обробки персональних даних. Так, за основу можна взяти перелік принципів, зокрема: принцип законності – персональні дані повинні бути зібрані тільки в чесному і законному порядку; принцип обмеженого використання – персональні дані повинні використовуватися для інших цілей лише за згодою суб'єкта даних або з дозволу компетентного органу; принципу індивідуальної участі – суб'єкт даних повинен бути повідомлений про даних, зібраних в відношенні нього або неї, суб'єкту даних повинен бути наданий доступ до даних, що стосуються його або її, і суб'єкт даних має право вимагати виправлення неточної або такої, що вводить в оману інформації.

Список бібліографічних посилань

1. Серьогін В. О. Право на недоторканність приватного життя у конституційно-правовій теорії та практиці : монографія. Харків : ФІНН, 2010. 608 с.
2. Аристов В. С. Правоприменение и его суть. *Государство и право*. 1995. № 5. С. 46–49.
3. Конституція України : закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr> (дата звернення: 21.03.2019).
4. Зеркаль О. В. Деякі питання захисту персональних даних. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 1. С. 5–14.
5. Брижко В. М. Організаційно-правові питання захисту персональних даних : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2004. 252 с.

Одержано 26.03.2019

УДК 347.73

ОЛЬГА ПЕТРІВНА ГЕТМАНЕЦЬ,

доктор юридичних наук, професор,

завідувач кафедри правового забезпечення господарської діяльності

факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0003-4826-5799>

БЮДЖЕТ ЯК ФІНАНСОВО-ПРАВОВА ФОРМА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Діяльність Національної поліції України (далі – поліція) спрямована на захист прав і свобод громадян, всіх суспільних і виробничих установ, а також дотримання публічної безпеки і порядку в країні, що і потребує відповідного державного фінансово-правового забезпечення. Держава забезпечує нормативно-правове регулювання діяльності поліції і фінансує її діяльність. Відповідно до закону України «Про національну поліцію» за рахунок коштів Державного бюджету України утримується 140 тис. осіб (станом на 01.01.2018). Отже законом встановлюється, що фінансове та матеріальне-технічне забезпечення діяльності поліції здійснюється за рахунок бюджетних коштів та інших джерел.

За рахунок бюджетних коштів надається не тільки грошове утримання поліцейських, а і фінансуються заходи соціального захисту. З видатків Державного бюджету України на 2018 рік 40,4 % коштів, що надавалися на правоохоронні органи, призначалися на фінансування діяльності поліції [1]. В 2019 році цей показник у загальному обсязі видатків бюджету на Міністерство внутрішніх справ, що дорівнюється 72365464,8 тис. грн, склав 40,7 % [2]. Отже, бюджетне фінансування діяльності поліцейських зростає, що свідчить про стабільну державну підтримку виконання поліцейських власних функцій. Однак кошти державного бюджету не єдине джерело фінансування діяльності поліції, вказаний закон передбачає фінансування з місцевих бюджетів і надання матеріальних ресурсів на забезпечення діяльності поліції. Проте бюджетні кошти обмежені і напрями їх використання встановлюються у бюджетному процесі. Оскільки стабільне бюджетне фінансування діяльності поліції впливає на забезпечення правового порядку в країні, потребує більш детального дослідження бюджет, як правова форма забезпечення діяльності поліції.

Бюджет, як нормативно-правовий акт, закон або рішення органів місцевого самоврядування встановлює повноваження учасників бюджетного процесу з формування, розподілу та використання публічних фондів грошових коштів на бюджетний період. В Бюджетному кодексі України, ст. 2 містить дефініцію «бюджет» – це план формування і використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, які здійснюються відповідно органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим та органами місцевого самоврядування протягом бюджетного періоду [3]. Окрема дефініція визначає бюджет місцевого самоврядування, як бюджети територіальних громад сіл, їх об'єднань, селищ, міст (у тому числі районів у містах). Проте надані визначення у Бюджетному кодексі України встановлюють лише формальні ознаки, не передаючи сутності та значення бюджету.

Видатний фахівець науки фінансового права Л. К. Воронова зазначала, що поняття бюджету в економічному значенні не пов'язане із його офіційним оформленням, тобто з поняттям бюджету як правової категорії. Правове визначення бюджету полягає у наданні органам влади, що його затверджують, можливості вищого постійного керівництва в галузі фінансової діяльності, контролю діяльності виконавчих органів, що складають і виконують бюджет. Саме завдяки бюджету фінансова діяльність органів управління набуває характеру тимчасових, періодичних правових норм, залучення доходів а їх витрачання стає правомірним, а наслідки ведення фінансової діяльності точно періодизуються [4, с. 24].

В наукових працях досліджуються різні ознаки бюджету, як правової категорії. На думку Ю. О. Крохіної, бюджет має характерні особливості. По перше, це загальнодержавний фонд грошових коштів, утворений для того, щоб покривати державні видатки, по друге, це фінансовий план держави, в якому відображені всі доходи і видатки і по-третє, бюджет – це основний фінансовий план держави, оскільки разом із цим планом існують і фінансові плани підприємств, установ та організацій [5]. Характеризуючи бюджет, як правову категорію, О. Г. Пауль наголошує, що бюджет має розглядатися, як фінансовий план з розбивкою за усіма рівнями бюджетної

класифікації. Логічність такого підходу пояснюється тим, що нецільове використання бюджетних коштів можна встановити лише шляхом аналізу, за яким саме кодом бюджетної класифікації були здійснені видатки [6, с. 117].

М. П. Кучерявенко відмічає, що бюджет становить правовий акт, основний фінансовий план створення, розподілу й використання централізованого грошового фонду держави або територіальної громади [7]. Дійсно, необхідною умовою забезпечення законності у сфері бюджетних відносин є затвердження бюджету у формі відповідного нормативно-правового акта.

Надані визначення свідчать, що правове значення бюджету полягає у забезпеченні законності формування розподілу та використання публічних фондів грошових коштів на визначені у суспільстві цілі. І з цих позицій будь який бюджет, що складає бюджетну систему України повинен містити обґрунтовану суму коштів на фінансування встановлених напрямів діяльності, зокрема і діяльності поліції. Безумовно, фінансування діяльності місцевої поліції залежить від наявності відповідних коштів. Вирішення цього питання потребує обґрунтованого рішення щодо, по перше, доцільності створення місцевої міліції, а по друге, її фінансування за рахунок коштів місцевих бюджетів. Згідно чинного законодавства України органи місцевого самоврядування з метою забезпечення законності та правопорядку на місцях, вирішують спільно з органами Національної поліції України питання щодо створення відповідних умов для служби та відпочинку поліцейських (ст. 38 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні»). Проте виконання цього завдання потребує наявних фінансових ресурсів. Розгляд правового, економічного та соціального значення бюджету, доповнюється його характеристикою, як політичного документу.

Як політичної категорії сутність бюджету полягає в тому, що питання формування та розпорядження бюджетними коштами завжди були серед найгостріших питань політичних програм будь-якої партії в будь-який період. Політична влада і бюджетний процес завжди були тісно пов'язані між собою, тож право на формування та використання бюджетних коштів історично є об'єктом тривалих політичних баталій.

Висновок. «Бюджет» є багатогранною категорією, сутність якої обумовлена складністю визначення обсягу та напрямів призначення публічних фондів коштів в суспільному відтворенні. Водночас, важливою є роль бюджету, як правового акту, норми, якого встановлюють розподіл публічних фінансових ресурсів на потреби суспільства, зокрема на виконання правоохоронної функції держави. З цих позицій бюджет виступає правовою формою забезпечення функціонування всіх галузей виробництва, зокрема і правоохоронної діяльності. В сучасних умовах господарювання важливим є створення нової концепції фінансово-правового забезпечення діяльності поліції з використанням різних джерел, зокрема коштів державного та місцевих бюджетів. Впровадження сучасних заходів фінансування поліцейської діяльності потребує оновлення чинного фінансового законодавства, зокрема шляхом надання визначення «бюджет», як правової категорії, встановлення нових, сучасних засобів акумуляції коштів на фінансування правоохоронної діяльності та напрямів фінансування правоохоронної діяльності за кошти місцевих бюджетів.

Список бібліографічних посилань

1. Про Державний бюджет України на 2018 рік : закон України. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 3–4. Ст. 26. Додаток № 3 до закону.
2. Про Державний бюджет України на 2019 рік : закон України. *Офіційний вісник України*. 2018. № 98. Ст. 3221. Додаток № 3 до закону.
3. Бюджетний кодекс України : закон України від 08.07.2010 № 2456-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 50–51. Ст. 572.
4. Воронова Л. К. Бюджетно-правове регулювання в СРСР. Київ, 1975. 183 с.
5. Крохина Ю. А. Бюджетное право России : учеб. М. : Юрайт, 2010. 447 с.
6. Пауль А. Г. Доходы бюджетов (бюджетно-правовое исследование) / под ред. М. В. Карасевой. М. : Инфотропик Медиа, 2012. 288 с.
7. Фінансове право України : підручник / Г. В. Бех, О. О. Дмитрик, І. Є. Криницький та ін. ; за ред. М. П. Кучерявенка. Київ : Юрінком Інтер, 2004. 320 с.

Одержано 26.03.2019

УДК 351.74(477)

МИКОЛА ВОЛОДИМИРОВИЧ ГОЛУБ,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри загальноправових дисциплін факультету № 6

Харківського Національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0002-5257-081X>

ВИКОРИСТАННЯ ДОСВІДУ ФУНКЦІОНУВАННЯ МУНІЦИПАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН – ДІЄВИЙ СПОСІБ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РОБОТИ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Одне з основних положень розпорядження Кабінету Міністрів від 22.10.2014 року № 1118-р щодо питання реформування органів внутрішніх справ України, в підготовці якого приймали участь поруч з науковцями і практичні працівники правоохоронних органів, наголошується на тому, що: «Європейська інтеграція України передбачає забезпечення ефективного функціонування інститутів, які гарантуватимуть верховенство права, додержання прав і свобод людини і громадянина, їх ефективний захист.

У зв'язку з цим одним з ключових завдань є перетворення МВС на цивільний орган європейського зразка» [1].

Реформування правоохоронної системи держави і, в першу чергу, поліції має бути направлено на: «...надання змоги сформувати функціональну та ефективну систему органів внутрішніх справ європейського зразка, якісно вдосконалити правоохоронну діяльність, підвищити ефективність та забезпечити своєчасність реагування на сучасні виклики та загрози» [1].

Європейський досвід діяльності поліції у сфері охорони публічного порядку досліджували вітчизняні та іноземні науковці, а саме: О. М. Бандурка, В. О. Заросило, Н. В. Камінська, В. Л. Костюк, О. С. Проневич, Ю. І. Римаренко, В. О. Січка, Е. Томпсон, В. Л. Фільштейн, О. С. Юнін, О. Н. Ярмиш.

Для виконання поставлених керівництвом держави завдань і, перш за все, перетворення старої міліції на правоохоронну поліцейську структуру європейського зразка, дуже важливо проаналізувати досвід функціонування поліції європейських країн, чітко усвідомлювати, що цей досвід може бути використано в процесі реформування і подальшої діяльності вже нової поліції України.

Виходячи з досвіду організації діяльності поліції європейських країн, особливу увагу слід звернути на роботу муніципальної поліції, враховуючи, що саме на ці підрозділи покладається функція забезпечення публічного порядку на місцевому, локальному рівні.

Враховуючи те, що Україна – унітарна держава, необхідно, перш за все, звернутись до досвіду організації діяльності органів поліції, притаманний унітарній конституційно-правовій моделі поліції країн Європейського Союзу. У масштабах цієї моделі забезпечення публічного порядку покладається на органи поліції центральної влади, муніципальна поліція в даному випадку відіграє допоміжну функцію, є органом, який надає допомогу центральним органам та органам місцевої влади в забезпеченні охорони публічного порядку та публічної безпеки.

Обсяг повноважень муніципальної поліції у різних європейських країнах неоднаковий. У Великобританії та Франції до компетенції муніципальної поліції входять функції боротьби зі злочинністю та підтримання публічного порядку. Виконуючи свої повноваження, муніципальна поліція Франції перебуває під керівництвом місцевої влади (мера міста). Вона є підконтрольною та підзвітною владі місцевого самоврядування у питаннях охорони публічного порядку на території міст, селищ, тощо.

Муніципальна поліція Франції відповідає за вирішення питань щодо :

- забезпечення громадського порядку та громадської безпеки, в тому числі під час проведення масових заходів;
- правильного застосування нормативних актів на відповідній території;
- контролю і регулювання, за необхідності, дорожнього руху;
- припинення порушень правил дорожнього руху;
- фіксації протиправних дій та повідомлення про злочини;
- припинення протиправних дій та передачі матеріалів і затриманих осіб до підрозділів національної поліції;
- надання допомоги населенню у разі виникнення аварій, катастроф, стихійних лих;

– здійснення контролю за дотриманням правил благоустрою на території міста, селища, правил паркування, правил тримання домашніх тварин, а також санітарних вимог щодо безпечного рівня шуму [2].

Згідно Закону Великобританії «Про поліцію» необхідно акцентувати увагу на особливості функціонування місцевої поліції, що до охорони публічного порядку:

– поліція широко використовує технічні та електронні засоби спостереження за районами, де розташовані торговельні та розважальні заклади, що допомагає швидко реагувати на порушення громадського порядку;

– поліцейські сили використовують різні методи взаємодії з власниками розважальних закладів. Наприклад, з метою зменшення фактів вживання та продажу наркотичних засобів поліцейські разом із власниками закладів запроваджують обов'язковий обшук відвідувачів;

– поліція має право заходити в приміщення будь-якого бару, кафе, клубу чи ресторану в будь-який час; має право зачиняти будь-який публічний чи розважальний заклад, якщо він сприяє порушенням громадського порядку, якщо є скарги громадян, що живуть у районі, де розташований цей заклад, або якщо є підстави вважати, що цей заклад є центром кримінальної активності;

– поліція підтримує тісний зв'язок з мешканцями тих регіонів, де найчастіше можуть виникати порушення громадського порядку;

– поліцейські можуть отримувати від власників будинків інформацію про те, що вони, наприклад, виїжджають у відпустку, з метою використання цієї інформації при здійсненні патрулювання та запобігання крадіжкам;

У районах міст та у сільській місцевості створюються так звані «команди безпечного сусідства» [3].

Особливість охорони публічного порядку на місцевому рівні у Великобританії полягає в тому, що кожен конкретний поліцейський підрозділ місцевої поліції несе відповідальність за стан правопорядку в межах закріпленої за цим підрозділом території.

Якщо розглянути організацію роботи муніципальної поліції Італії, Бельгії, Нідерландів, то ми бачимо, що в цих країнах муніципальна поліція відіграє допоміжну роль – виконує функції по забезпеченню публічного порядку і не наділена повноваженнями розслідувати злочини.

Мають свою специфіку діяльності підрозділи муніципальної поліції країн Балтії. Організація роботи підрозділів цих країн полягає не тільки в забезпеченні публічного порядку, а й у вирішенні інших завдань. Так, муніципальна поліція міста Таллінн бере участь у здійсненні охорони публічного порядку на території міста та контролює виконання положень місцевих нормативно-правових актів. Зокрема, до її завдань належать: охорона власності міста; перевірка проїзних квитків у міському громадському транспорті; здійснення провадження з порушень правил паркування автомобілів; здійснення контролю за утриманням домашніх кішок і собак; здійснення контролю за діяльністю таксі на муніципальній території; тимчасове регулювання руху транспорту в разі порушення руху на дорогах [4].

Ми робимо висновок, що в країнах Балтії муніципальна поліція виступає в якості елемента правоохоронної системи, на який покладено суттєві повноваження, що до охорони публічного прядку на місцевому рівні, але констатуємо, що муніципальна поліція виступає в якості допоміжної структури державної поліції, а її працівники є штатними працівниками поліції країни.

Виходячи з вищевикладеного, ми робимо висновок, що для забезпечення публічного порядку на території України було б доцільно розглянути можливість відновлення функціонування підрозділів муніципальної поліції, яка б сприяла регіональним поліцейським підрозділам у вирішенні завдань, що до охорони публічного порядку та публічної безпеки. В цій справі доречно використати досвід роботи муніципальної поліції країн Європейського Союзу, а також досвід України, в тому числі, Харківської, Луцької та Тернопільської областей, в яких в свій час були створені та функціонували підрозділи муніципальної міліції.

Список бібліографічних посилань

1. Питання реформування органів внутрішніх справ України : розпорядження Кабінету Міністрів України від 22.10.2014 № 1118-р // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1118-2014-p> (дата звернення: 24.03.2019).

2. Policing OnLine Information System. URL: http://polis.osce.org/countries/details?item_id=24 (дата звернення: 24.03.2019). Поліція Франції.

3. Police Act 1996 // [Офіц. сайт законодавства Великобританії]. URL: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1996/16/contents> (дата звернення: 20.03.2019).

4. Tallinna Munitsipaalpolitsei Amet // [Офіц. сайт Департаменту муніципал. поліції міста Таллінн]. URL: <http://tallinn.munitsipaalpolitsei.ee> (дата звернення: 20.03.2019).

Одержано 26.03.2019

УДК 343.54

ІВАН АНДРІЙОВИЧ ГРАБАЗІЙ,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності та розкриття злочинів

факультету № 2 Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0001-5563-2361>

ПОПЕРЕДЖЕННЯ ПІДРОЗДІЛАМИ ЮВЕНАЛЬНОЇ ПРЕВЕНЦІЇ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ОБІГОМ ПОРНОГРАФІЧНИХ ПРЕДМЕТІВ

Всеохоплюючий вплив злочинності на процеси формування громадянського суспільства та розбудови демократичної правової держави в Україні сягнув безпрецедентних масштабів, що дозволяє говорити про наявність суттєвої загрози національній безпеці країни. Поширення злочинності та масштаби злочинної діяльності кримінальних структур є такими, що проблема боротьби з нею сьогодні стає в ряд першочергових і потребує провадження цілого комплексу невідкладних заходів державної та суспільної протидії. Кримінальна ситуація в державі продовжує неухильно загострюватись, що супроводжується істотною трансформацією злочинності, ускладненням її структури, зростанням відносно нових видів кримінально караних діянь (розповсюдження порнографічних предметів, торгівля людьми, комп'ютерна злочинність тощо).

Крім того, невирішеність низки проблем у сфері протидії злочинності, зокрема, її попередження та профілактики, пов'язаних значною мірою з відсутністю необхідних коштів, а також динамічні процеси, що відбуваються в економіці та соціальній сфері країни (виникнення значної кількості нових суб'єктів господарювання та форм господарської діяльності, зміни у сфері зайнятості, зростання урбанізації та міграції тощо) – сприяють виникненню ряду негативних соціальних явищ: бідність, безробіття, дитяча бездоглядність, жебрацтво. Ці явища, в свою чергу, негативно впливають на стан злочинності та правопорушень, їх структуру, форми та способи протиправної діяльності.

Змушені констатувати, що за останнє десятиріччя статистичні показники обігу продукції порнографічного характеру стрімко зросли. Причиною цього є зниження вікової планки інтересу до секс-продукції, комп'ютеризація і інтернетизація населення України. Сучасні інформаційно-цифрові технології та Інтернет стали справжніми осередками порнографії. За результатами проведеного опитування (респонденти були мешканцями Київської, Дніпропетровської, Миколаївської, Одеської, Харківської та Херсонської області України) 71 % користувачів Інтернету заявили про відвідування порносайтів щомісячно. З цього числа опитаних 67 % осіб були у віці від 12 до 30 років. 20 % респондентів стверджували, що вони відвідують такі сайти частіше ніж раз на рік. І лише 9 % осіб, що користуються мережею Інтернету, стверджували що раз на рік відвідують сайти в яких розміщується інформація порнографічного характеру. Невтішними є показники опитувань серед осіб, які не мають доступу до світової інформаційної мережі. Так, 88 % опитаних чоловіків заявили, що вони неодноразово знайомилися з продукцією порнографічного характеру. Менший показник у жінок – 67 %. На питання відносно втраченого або невтраченого інтересу до порнографічної продукції 64 % чоловіків і 38 % жінок стверджували, що повного інтересу до порнографії вони не втратили [1, с. 97]. Саме цей фактор занадто ускладнює боротьбу з порноіндустрією. При такому попиті порнографічної продукції діяльність Національної поліції щодо попередження злочинів, передбачених ст. 301 КК України, на жаль набирає антагоністичний характер [2, с. 206–209].

Не аби яку роль у справі попередження злочинів, пов'язаних з обігом порнографічних предметів зокрема за участю неповнолітніх відіграють підрозділи ювенальної превенції Національної поліції України.

Основними повноваженнями підрозділів ювенальної превенції щодо попередження злочинів, пов'язаних з обігом порнографічних предметів зокрема за участю неповнолітніх є:

- планування і реалізація профілактичних заходів у дитячому середовищі щодо попередження негативних явищ серед дітей;
- контроль за дотриманням суб'єктами підприємницької діяльності вимог законодавства щодо заборони продажу неповнолітнім особам алкогольних, слабоалкогольних напоїв і тютюнових виробів, а також щодо дотримання обмежень перебування дітей у нічний час у закладах, в яких провадиться діяльність у сфері розваг, та закладах громадського харчування;
- вжиття заходів для запобігання і припинення стосовно дитини будь-яких протиправних діянь;
- унесення до підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності обов'язкових для розгляду подань про необхідність усунення причин та умов, що призводять до вчинення дітьми адміністративних і кримінальних правопорушень;
- участь у профілактичних заходах щодо запобігання дитячій бездоглядності та правопорушенням серед дітей;
- проведення ознайомлювальних, попереджувальних і виховних бесід з дітьми та їх батьками, законними представниками, членами сім'ї з метою усунення причин і умов, які сприяли вчиненню адміністративного чи кримінального правопорушення дитиною;
- відвідування дітей, які опинилися у складних життєвих обставинах, за місцем їх проживання разом із службою у справах дітей для з'ясування умов проживання;
- залучення дітей до участі в просвітницько-профілактичних чи корекційних програмах;
- інформування відповідних місцевих органів державної влади щодо батьків, інших законних представників, які не виконують обов'язки щодо виховання дітей, жорстоко з ними поведуться чи вчиняють стосовно дітей домашнє насильство;
- ініціювання перед службами у справах дітей, відділами охорони здоров'я місцевих органів виконавчої влади й органів місцевого самоврядування питання про направлення дитини до відповідного закладу для надання необхідної медичної, психологічної допомоги;
- вжиття заходів індивідуальної профілактики з дітьми, схильними до вчинення правопорушень.

Що ж до припинення злочинів, пов'язаних з обігом порнографічних предметів зокрема за участю неповнолітніх, то такі заходи здійснюються на стадії безпосереднього посягання (замаху), а також вчинення (у випадку триваючих злочинів). Заходи з припинення злочинів зазвичай характеризуються малим проміжком часу для ухвалення рішень і проведення певних дій. Тому ці заходи мають здійснюватися оперативно (швидко), цілеспрямовано, з дотриманням вимог конспірації.

Ефективність припинення злочинів, пов'язаних з обігом порнографічних предметів зокрема за участю неповнолітніх визначальним чином залежить від отримання своєчасної та вірогідної інформації щодо місця, часу, способу, співучасників, розподілу їх ролей у вчиненні злочину. Назначена інформація використовується для:

- планування заходів з припинення злочину;
- координації діяльності суб'єктів, що беруть участь в припиненні злочину;
- обрання способу документування заходів з припинення злочину.

Таким чином, інформація не просто зумовлює ухвалення конкретних рішень у сфері припинення злочинів. Вона лежить в основі організації діяльності щодо припинення злочинних проявів.

Висновки. Враховуючи фактори, які сприятимуть швидкому розвитку обігу порнографічних предметів у суспільстві, пропонуємо вжити наступні дії, які дозволять знизити його рівень.

По-перше, варто розгорнути державну кампанію щодо проведення підрозділами ювенальної превенції роз'яснювальної роботи серед дітей шкільного віку та їхніх батьків стосовно з'ясування усіх аспектів суспільної небезпеки порнографічних виробів, проводити пропагандистські лекції з констатацією негативних наслідків до яких може призвести перегляд матеріалів порнографічного характеру. По-друге, суспільству слід доводити у доступній науково-публіцистичній формі твори, які показують прогресуючий рівень падіння суспільної моралі з демонстрацією шкідливих соціальних явищ, які породжуються аморальністю. По-третє, слід формувати національну культуру сексуально-статевих відносин, з урахуванням народних традицій та звичаїв. Парадигми традицій та звичаїв вже закладені у підсвідомості та у пам'яті людей через залучення до цієї роботи підрозділів ювенальної превенції. У зв'язку з цим, при активації інформації, яка зберігається у підсвідомості або у глибинній пам'яті людини значно полегшуються пізнавальні процеси, а сформовані переконання стають більш стійкими.

Застосування цього психологічного механізму впливу забезпечить більшу ступень розуміння шкоди, яка може завдати порнографія з одночасним порозумінням процесів гармонійного співіснування індивідуума в соціумі та у малій соціальній групі.

Безумовно, що вказані шляхи подолання зросту обігу порнографії потребують більш ретельних наукових доробок у зв'язку з чим, визначені вище проблемні питання можуть стати предметом подальших досліджень. Проте сподіваємось, що зазначені вище заходи у всякому разі дозволять зменшити кількісні показники обігу предметів порнографічного характеру в нашому суспільстві.

Список бібліографічних посилань

1. Козленко О. О. Протидія оперативними підрозділами ОВС України злочинам, пов'язаним з обігом порнографічних предметів : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2015. 257 с.

2. Жилін Є. В. Особливості профілактики виготовлення, розповсюдження та збуту предметів порнографічного характеру // Попередження злочинів суб'єктами оперативно-розшукової діяльності : матеріали наук.-практ. конф. (м. Харків, 17 груд. 2010 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2010. С. 206–209.

Одержано 26.03.2019

УДК 349.2(477)"18"

ВОЛОДИМИР АНАТОЛІЙОВИЧ ГРЕЧЕНКО,

*доктор історичних наук, професор, заслужений працівник освіти України,
завідувач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ;*

 <http://orcid.org/0000-0002-6046-0178>

КОНЦЕПЦІЯ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО ПРАВА ПРОФЕСОРА ХАРКІВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ К. К. ГАТТЕНБЕРГЕРА (1843–1893 рр.)

Теорія поліцейського права почала розроблятися в Російській імперії, в тому числі й в університетах на теренах України, з початку XIX століття. Ще у 1809 р. професор Харківського університету Людвіг Якоб написав книгу "Grundsätze der Polizeigesetzgebung und der Polizeianstalten" («Основні засади законодавства поліції»). В університетах імперії викладання поліцейського права було введено у 1835 р. і у зв'язку з цим були створені кафедри законів благоустрою та благочиння. У 1864 р. вони були перейменовані у кафедри поліцейського права [1, с. 35, 36].

Показником недостатньої розробленості поліцейсько-правової теорії в цей час була та обставина, що серед учених, що займалися цією проблемою, важко було, за правильним спостереженням відомого вченого-правознавця кінця XIX – початку XX ст. В. Ф. Дерюжинського, «знайти хоча б двох згодних між собою щодо таких істотних питань, як завдання науки, визначення кола явищ, які треба вивчати, характеру та прийомів дослідження» [2, с. 7–8].

Одним з тих, хто плідно займався розробкою теоретичних питань поліцейського права, був професор Харківського університету Костянтин Костянтинович Гаттенбергер (1843–1893). У 1866 р. він закінчив юридичний факультет Харківського університету зі ступенем кандидата прав. Був залишений Радою університету стипендіатом для приготування до професорського звання з дисципліни «поліцейське право». З 1868 р. у званні приват-доцента розпочав читання лекцій з поліцейського права. У 1870 р. захистив магістерську дисертацію «Про вплив російського законодавства на продуктивність торгового банківського кредиту» на ступінь магістра. У 1872 р. у Київському університеті захистив докторську дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора політичної економії «Законодавство і біржова спекуляція» і був затверджений професором кафедри поліцейського права Харківського університету [3, с. 268–270]. У 1905 р., уже після смерті вченого, його колеги та учні опублікували його книгу «Вступ до курсу поліцейського права» («Введение в курс полицейского права»), де була викладена його власна концепція поліцейського права.

Ця концепція базується на критиці методології «старої» школи поліцейського права, представники якої, за його словами, «перетворювали науку поліцейського права в мистецтво». У зв'язку з цим вчений розмірковує над відмінністю між наукою та мистецтвом, зокрема у сфері управління. При цьому він спирається над формулювання Джона Стюарта Мілля з цих питань, який писав: «Наука та мистецтво відрізняються один від одного як мислення відрізняється від

волі або як дійсний спосіб відрізняється від наказового. Одна має справу з фактами, інше – з приписами. Наука є зібрання істин. Мистецтво – зібрання правил чи приписів для поведінки» [4, р. 121]. К. К. Гаттенбергер відзначав, що одна і та ж сфера може бути предметом науки та мистецтва. Так, адміністративна діяльність держави, що розглядається як соціальний факт, який породжує наслідки і має свої причини, може бути предметом вивчення саме з точки зору закону причинності, але цю ж державну діяльність можна розглядати як терені для досягнення відомих цілей. У першому випадку вона є предмет науки, в другому – мистецтва. Далі він висловлює дискусійну думку щодо цивільного права як науки. «Цивільне право, – відзначав учений, – не є наука, хоча і має таку назву; завдання його полягає в тлумаченні чинних цивільних законів на основі встановлених правил. Воно не має нічого спільного з законом причинності; але сукупність норм цивільного права, як об'єктивного права, може бути розглянута, як фактор в соціальному житті, що має свої причини і свої наслідки. Цивільне право у цьому сенсі є частина соціології, як і адміністративне і кримінальне право» [5, с. 124].

К. К. Гаттенбергер критикував представників «старої» школи поліцейського права, які вважали, що завданням цієї науки є розробка системи заходів для досягнення добробуту. Але, – підкреслював він, – уявлення про добробут належить до категорій, які неможливо довести і відкинути, оскільки це уявлення індивідуально-суб'єктивне. Тому скільки різних уявлень про добробут, стільки різних систем заходів [5, с. 126].

Вчений звертається до історії походження терміну «поліція», відзначаючи, що під цим розумівся орган, який забезпечував суспільству безпеку. Проте в науковій літературі того часу цей термін мав більш широке трактування і означав усе внутрішнє управління, окрім фінансового та судового [5, с. 131]. К. К. Гаттенбергер також не погодився з думкою відомого в той час німецько-австрійського вченого Лоренца фон Штайна, який визначав діяльність поліції як сукупність заходів уряду щодо всебічного розвитку громадян. К. К. Гаттенбергер відзначав, що дійсність надає масу заходів, які впливають не на прогрес, а на регрес громадян, який визначає не розвиток, а те, що затримує його [5, с. 132].

У концепції діяльності поліції К. К. Гаттенбергера важливе місце належить економічним питанням. Він вважав, що економічна частина поліцейського права стала приналежністю політичної економії. Поліцейське право в його розумінні – це наука про управління господарськими процесами. Цю економічну частину поліцейського права він пропонував називати економічною політикою і вважати її завданням визначення впливу заходів уряду на економічні процеси [6]. Економічна частина поліцейського права передбачає політичну економію, – вважав учений. – Перша без другої немислима. Предмет економічної частини поліцейського права – промисловість добувна, обробна і торгівля. В цій же частині поліцейського права викладаються засоби зв'язку, грошова і кредитна системи, страхування і суспільне продовольство. Таким чином, вважав він, в економічній частині поліцейського права викладаються також виробництво, розподіл та споживання, але тільки в їх конкретних формах. Завдання економічної частини поліцейського права полягає у визначенні впливу урядових заходів на виробництво, розподіл і споживання [5, с. 136]. Учений вважав, що при вивченні поліцейського права взагалі неможливо обійтися без статистики. У кожному конкретному випадку доводиться аналізувати законодавчу норму, що вказує лише на її тенденцію, але не тенденція даної норми, а дійсний її вплив, який може розходитися з тенденцією, – важливий для позитивних досліджень. Дійсний вплив даної законодавчої норми виражається в статистичних даних.

Об'єктом науки поліцейського права, – на думку вченого, – є державні дії внутрішнього управління. Держава, як джерело цих дій, має в своєму розпорядженні такі різноманітні органи, що вони допускають величезну різноманітність в діях: наприклад, управління грошовим обігом, промисловістю, а з іншого боку – управління освітою, церквою, народним здоров'ям. Між ними більше відмінностей, ніж подібностей, тому дисципліна, що називається наукою поліцейського права, скоріше схожа на енциклопедію «внутрішнього управління», ніж на цілісну науку. Поліцейське право стало наукою, що має зовсім різні теоретичні засади. У економічній частині, як він вважав, слід ґрунтуватися на засадах, вироблених в політичній економії, в інших частинах – на положеннях з державного права та інших наук [5, с. 138]. У тогочасному розумінні науки поліцейського права, на думку вченого, головну частину складає економічний відділ. Інші частини бідні на зміст і прості у викладі – вони складаються винятково з опису [5, с. 139].

Його курс поліцейського права містив у собі такі розділи, як «Грошовий обіг», «Кредит в сільському господарстві», «Сурогати грошового обігу». Ці назви говорять самі за себе і означають, що мова йде не про галузь права, а про економіку та фінанси. Як правильно вважають сучасні вчені

М. В. Лушнікова та А. М. Лушніков, економічна складова його курсу поліцейського права значною мірою співпадала зі змістом курсу фінансового права, а саме поліцейське право він викладав як прикладну економіку. За його поглядами у цій сфері його можна віднести до побічної гілки тодішньої Харківської школи фінансового права [7, с. 525–526].

Висновок. Отже, принциповою науковою новизною даного повідомлення є дослідження концепції поліцейського права професора Харківського університету К. К. Гаттенбергера. Слід відзначити, що він розумів поліцейське право у розширеному трактуванні, прийнятому у той час, – як науку про внутрішнє управління у державі. При цьому він спирався на погляди відомих тоді зарубіжних вчених Джона Стюарта Мілля та Лоренца фон Штайна. Особливістю його розмірковувань був акцент на економічні процеси в управлінні. Фактично його погляди більше стосуються фінансового права, ніж поліцейського у сучасному розумінні.

Список бібліографічних посилань

1. Бандурка О. М., Греченко В. А., Ярмиш О. Н. Поліція в Україні: історико-правове дослідження (початок XVIII ст. – 1917 р.) : монографія. Харків : Золота миля, 2012. 616 с.
2. Дерюжинский В. Ф. Полицейское право : пособие для студентов. 4-е изд. Петроград : Сенатская тип., 1917. 524 с.
3. Александрович Н. Гаттенбергер, Константин Константинович // Русский биографический словарь. Гааг–Гербель / под ред. Н. М. Чулкова. М. : Тип. Г. Лиснера и Д. Совко, 1914. Т. 4. 494 с.
4. Mill J. S. Essays on Some Unsettled Questions of Political Economy. London : John W. Parke, 1844. P. 121.
5. Гаттенбергер К. К. Введение в курс полицейского права // Антологія української юридичної думки : в 6 т. Т. 5: Поліцейське та адміністративне право / упоряд.: Ю. І. Римаренко, В. Б. Аверянов, І. Б. Усенко ; відп. ред. Ю. І. Римаренко, В. Б. Аверянов. Київ : Юрид. книга, 2003. С. 124–139.
6. Усенко І. Б. Гаттенбергер Костянтин Костянтинович // Антологія української юридичної думки : в 6 т. Т. 5: Поліцейське та адміністративне право / упоряд.: Ю. І. Римаренко, В. Б. Аверянов, І. Б. Усенко ; відп. ред. Ю. І. Римаренко, В. Б. Аверянов. Київ : Юрид. книга, 2003. С. 121.
7. Лушнікова М. В., Лушніков А. М. Российская школа финансового права: портреты на фоне времени : моногр. Ярославль : ЯрГУ, 2013. 639 с.

Одержано 26.03.2019

УДК 378.6:35(477)

НАТАЛІЯ ЮРІЙВНА ГРІДІНА,

ад'юнкт

Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0001-8499-074X>

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПІДГОТОВКИ КАДРІВ З ГЕНДЕРНО-ПРАВОВИХ ПИТАНЬ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ СИСТЕМИ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ

Прийняття та ратифікація Україною Конвенції Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок актуалізували питання вироблення ефективного національного механізму протидії всім формам дискримінації щодо жінок та дотримання їх прав в усіх сферах суспільного життя. Такий механізм має передбачати реалізацію цілої низки конституційних, правових та політичних реформ. У зв'язку з цим було проведено ретельний аналіз чинного законодавства на відповідність принципу рівних прав і можливостей жінок і чоловіків та частково приведено його у відповідність до вимог вказаної Конвенції. Також ведеться активна робота щодо розробки нових нормативно-правових актів, положення яких би імплементували приписи міжнародних документів щодо створення умов для гарантування жінкам та дівчатам можливостей користуватися своїми правами людини і громадянина, основними свободами абсолютно в усіх сферах: політичній, економічній, культурній, соціальній. Одним із таких документів є Національний план дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки. Мир. Безпека» на період до 2020 року.

Основними завданнями, для вирішення яких було прийнято Національний план дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки. Мир. Безпека» на період до 2020 року, визначено такі: 1) моніторинг та оцінка впливу збройної агресії Російської Федерації у Донецькій

та Луганській областях на національну систему забезпечення прав людини, зокрема щодо участі жінок у встановленні миру та запобіганні конфліктам, захисту, надання допомоги та реабілітації постраждалих від гендерно зумовленого насильства, сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом; 2) оцінка впливу кризи на інфраструктуру, організацію та функціонування системи безпеки, надання послуг; 3) координація діяльності суб'єктів взаємодії, які забезпечують впровадження резолюції Ради Безпеки ООН 1325; 4) організація фахової підготовки кадрів; 5) розширення участі жінок у розбудові та встановленні миру; 6) запобігання нещасним випадкам серед населення під час перебування в районі проведення військової операції, населеному пункті, розташованому на лінії розмежування, та на тимчасово окупованих територіях; 7) формування у населення культури миру та нетерпимості до проявів насильства; 8) удосконалення системи захисту жінок і дівчат, які постраждали від конфліктів (ідентифікація, створення системи допомоги, інформування про допомогу); 9) забезпечення надання допомоги постраждалим від конфліктів; 10) оцінка впливу та ефективності впровадження Національного плану дій [1].

Реалізація заходів, передбачених для виконання кожного із наведених завдань (з розмежуванням процесу їх реалізації на п'ять років: з 2016 – по 2020), визначенням джерел фінансування та необхідного обсягу фінансових ресурсів дозволить запровадити важливі для нашого суспільства зміни шкідливих гендерних стереотипів щодо жінок та дівчат, які сприяють дискримінаційним проявам та обмежують їх можливості для повного розкриття свого потенціалу. Значення запропонованих заходів додатково підкреслюється тим, що окремі регіони нашої держави вже декілька років перебувають фактично у стані збройного конфлікту, у зв'язку з цим важливого значення набуває забезпечення прав жінок на тимчасово окупованих територіях, а також тих жінок, що належать до категорії внутрішньо переміщених осіб. Особливої уваги заслуговує той факт, що жінки, які перебувають на території цих регіонів, є не лише пасивними спостерігачками, значна кількість із них несуть службу у секторі безпеки і оборони, працює у волонтерських організаціях. У зв'язку з цим важливого значення набуває вироблення дієвого алгоритму дій посадових осіб органів державної влади та органів місцевого самоврядування у напрямі попередження та протидії дискримінації за ознакою статі. Першочергова увага має приділятися удосконаленню діяльності працівників сектор безпеки і оборони у цьому напрямі, оскільки саме них покладається безпосередній обов'язок щодо захисту жінок від насильства та знущань, у тому числі сексуальних домагань, забезпечення їх особистої безпеки шляхом підвищення рівні проінформованості про законодавство, залучення місцевих громад до формування та реалізації державної політики у цій сфері.

Таким чином, на перший план висувається питання організації фахової підготовки кадрів для правоохоронних органів, формування їх гендерної компетентності, підвищення рівня поінформованості у гендерних питаннях, рівня гендерної культури та чутливості. Упровадження гендерного компоненту в національну систему соціального захисту населення повинно розпочинатись в освітніх програмах навчальних закладів різних рівнів акредитації з підготовки та підвищення кваліфікації фахівців [2, с. 56]. Цей процес передбачає формування у працівників сектору безпеки і оборони якостей, рис і властивостей, що визначають необхідне ставлення до представників різної статі. При підготовці та підвищенні кваліфікації фахівців із соціальної роботи важливим є висвітлення досвіду впровадження технологій соціальної роботи у країнах, де реалізується політика гендерної інтеграції (наприклад, Данія, Норвегія, Швеція), зокрема які законодавчі акти підкріплюють її, які існують гендерно чутливі соціальні програми та яким чином це вплинуло на рівень життя населення [2, с. 57].

Під виробленні навчальних програм для підготовки працівників сектору безпеки і оборони необхідно підходити до оновлення змісту освітніх курсів (шляхом включення до них гендерних концепцій і проблематик) та методик їх викладання з обов'язковим використанням інтерактивних методів. З цією метою у Національному плані дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки. Мир. Безпека» на період до 2020 року передбачено низку заходів, а саме: розроблення та впровадження в систему підготовки та підвищення кваліфікації кадрів освітніх програм, у тому числі дистанційних курсів з тематики «Жінки, мир, безпека», зокрема гендерних аспектів вимушеного переселення, роззброєння, безпеки, медіації, демобілізації, реінтеграції, доступу до правосуддя; включення до навчальних планів, планів підвищення кваліфікації та проведення регулярних та обов'язкових навчань для військовослужбовців, працівників органів системи МВС, у тому числі керівного складу, питань щодо застосування позитивних дій у діяльності правоохоронних органів, Збройних Сил, а також щодо протидії сексуальному насильству, пов'язаному з конфліктом, порядку здійснення заходів для захисту та реабілітації жінок, що постраждали від конфліктних та кризових ситуацій, протидії поширенню

ВІЛ/СНІДу; проведення навчань для державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування з питань реалізації резолюції Ради Безпеки ООН 1325, зокрема щодо участі жінок у запобіганні та врегулюванні конфліктів, запобігання сексуальному насильству, пов'язаному з конфліктом, порядку взаємодії з надання допомоги постраждалим від конфлікту; розроблення освітніх програм курсів/спецкурсів та навчально-методичних матеріалів до них з гендерних проблем в освіті у надзвичайних ситуаціях та з урахуванням збройного конфлікту для педагогічних закладів вищої освіти та закладів післядипломної освіти; включення до навчальних планів, планів підвищення кваліфікації та проведення регулярних обов'язкових навчань з теорії і практики встановлення миру, примирення та участі жінок у миротворчих процесах для жінок і чоловіків, які залучаються до проведення безпосередніх заходів щодо врегулювання конфліктних та кризових ситуацій, участі у складі миротворчого персоналу та контингенту, переговорному процесі; розроблення навчального курсу та проведення регулярних обов'язкових навчань для суддів на тему «Особливості розгляду кримінальних впроваджень щодо сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом» [1]. Реалізація вказаних заходів покладається на Міністерство освіти і науки України, Міністерство внутрішніх справ України, Службу безпеки України, Міністерство інформаційної політики України, навчальні заклади сектору безпеки і оборони, обласні державні адміністрації, різноманітні міжнародні організації та громадські об'єднання, що функціонують у цій сфері.

В рамках підготовки та підвищення кваліфікації кадрів сектору безпеки і оборони важливо приділяти увагу вивченню таких питань: міжнародним зобов'язанням та національному законодавству України у сфері забезпечення гендерної рівності, ознайомленню з базовою гендерною термінологією, гендерними проблемами українського суспільства, інтегруванню гендерної складової у різні сфери суспільної діяльності, зокрема у секторі безпеки і оборони, особливостям гендерного аудиту та гендерного бюджетування. На нашу думку, вказані тематики навчальних занять мають знайти своє відображення не у вигляді проведення факультативних занять, а шляхом обов'язкового включення відповідних дисциплін до навчальних планів з їх затвердженням в якості обов'язкової компоненти. Також в рамках проведення інформаційно-просвітницької роботи важливого значення набувають розробка та впровадження дистанційних он-лайн курсів, розрахованих на широке коло аудиторії.

Підсумовуючи викладене вище, необхідно зазначити, що упорядкування гендерних відносин в усіх сферах суспільного життя, у тому числі у сфері безпеки і оборони, є важливою передумовою загальнодемократичних процесів, що мають місце в нашій державі. І саме навчання основам упорядкування гендерних відносин дозволить поступово за допомогою інтелектуального розвитку подолати стереотипи, упередження та дискримінаційні норми, формувати й надалі гендерну політику нашої держави.

Список бібліографічних посилань

1. Про затвердження Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки. Мир. Безпека» на період до 2020 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 24.02.2016 № 113-р // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/113-2016-p> (дата звернення: 25.03.2019).

2. Жінки. Мир. Безпека : інформ.-навч. посіб. / за заг. ред. Л. Г. Ковальчук, К. Б. Левченко. Київ, 2017. 172 с.

Одержано 26.03.2019

УДК 342.951:351.87

ВАДИМ ВОЛОДИМИРОВИЧ ГУЦУЛ,

здобувач Науково-дослідного інституту публічного права (м. Київ)

ЗАВДАННЯ І ПРИНЦИПИ ПРАВОВОЇ ОСВІТИ ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Глобальні зміни у всіх сферах життєдіяльності українського суспільства та на всіх його рівнях – від загальнодержавного до індивідуально-особистісного актуалізують ідею людиноцентризму в державному управлінні у цілому та регулюванні правової освіти, зокрема. Саме події останніх років довели, що вищою цінністю державної політики має бути людина, її

права і свободи. Держава, її органи, громадські об'єднання, соціальні інститути, мають відігравати службову роль відносно особистості, бути відповідальними перед нею [1]. Ідею людиноцентризму декларовано у Законі України «Про освіту», який проголошує людиноцентризм основним принципом державної політики у сфері освіти [2].

З іншого боку, обов'язковим атрибутом сучасного громадянського суспільства є право в об'єктивному сенсі, тому без реально діючої правової системи неможливо раціонально регулювати відносини між людьми, соціальними групами, спільнотами і державами. Окрім того, в перехідних суспільствах, до яких належить і Україна, правова система та система правових цінностей перебувають у постійному розвитку, що на практиці призводить до нестабільності та швидкоплинності нормативно-правових актів, а також надто частої їх зміни чи доповнення. Усе викладене змушує констатувати необхідність формування особистості з розвиненою правовою свідомістю, яку вирізняють знання і розуміння права як сукупності загальнообов'язкових нормативно закріплених правил поведінки, переконаність у необхідності, доцільності та корисності законів, а також активна правомірна поведінка, спрямована на захист власних прав і протидію беззаконню. Виконанню цього завдання сприяє реалізація державної правової політики щодо розвитку правової освіти серед працівників Національної поліції України.

Зауважимо, що правова освіта є предметом дослідження багатьох наук, зокрема філософії, педагогіки, права. Так, філософія правової освіти зосереджена на формуванні і розвитку правової культури людини в соціальному середовищі і впливу на нього правової освіти. Правова освіта особистості – це цілеспрямований, організований, навмисний педагогічний процес впливу на свідомість людей за допомогою системи спеціально створених правоосвітніх форм, засобів і методів з метою формування високого рівня правосвідомості та правової культури [1].

Педагогіка розглядає правову освіту як складову системи освіти в цілому. Правова освіта у педагогіці розуміється найчастіше як процес і результат засвоєння людиною системи правових знань і набуття практичних навичок їх реалізації, спрямованих на формування у осіб, що навчаються активної життєвої позиції у правовій сфері. При цьому педагогіка акцентує на зв'язку правової освіти із правовим вихованням.

У праві правова освіта визначається як цілеспрямований процес правового навчання в системі освіти юридичного (професійно-правового) і неюридичного профілю, що полягає у передаванні, нагромадженні і засвоєнні знань, умінь і навичок правового характеру (школі, коледжі, інституті) [3]; конкретний вид навчального процесу, під час якого члени суспільства під керівництвом досвідчених юристів оволодівають правовими знаннями, навичками, вміннями реалізації правових норм, який здійснюється через систему навчальних закладів юридичного і неюридичного профілю, через спеціалізовані організації, шляхом самостійного вивчення права [4, с. 158]; структурний компонент освіти в Україні, процес набуття правових знань, навичок та вмінь, формування поваги до права, закону, прав і свобод людини, відповідних правових орієнтацій та оцінок, правових поведінкових установок і мотивів правомірної поведінки [5] тощо.

Відповідно до Національної програми правової освіти населення, затвердженої указом президента України від 18.10.2001, правова освіта населення полягає у здійсненні комплексу заходів виховного, навчального та інформаційного характеру, спрямованих на створення належних умов для набуття громадянами обсягу правових знань та навичок у їх застосуванні, необхідних для реалізації громадянами своїх прав і свобод, а також виконання покладених на них обов'язків [6].

На сьогодні це єдиний документ, що визначає мету, завдання, основні напрями та заходи реалізації правової освіти. Так, до основних завдань Національна програма відносить: підвищення рівня правової підготовки населення, насамперед учнівської та студентської молоді, громадян, які перебувають на державній службі, обрані народними депутатами України, депутатами місцевих рад, викладачів правових дисциплін та журналістів, які висвітлюють правову тематику; створення належних умов для набуття громадянами знань про свої права, свободи і обов'язки; широке інформування населення про правову політику держави та законодавство; забезпечення вільного доступу громадян до джерел правової інформації; вдосконалення системи правової освіти населення, збереження та розвиток вітчизняних традицій у цій сфері [6].

Що стосується принципів правової освіти, то зауважимо, що засадничими для неї є як принципи права, так і принципи освіти. Беручи за основу традиційний поділ принципів на загальні та спеціальні, виокремимо загальні принципи, які притаманні як праву, так і освіті, так і спеціальні, які характеризують правову освіту як процес.

До першої групи належать принципи людиноцентризму, законності, рівного доступу, доступності, державно-громадського управління, відкритості, гласності, обумовленості розвитком суспільства.

Спеціальними принципами є принципи системності, наступності, циклічності, персоніфікованості, науковості, змістовності, результативності тощо.

Висновок. На сьогодні проблема полягає у відсутності нормативно-правового акта, який би регулював розвиток сучасної правової освіти працівників Національної поліції України в Україні. Викладене свідчить про необхідність розробки та ухвалення Концепції правової освіти працівників Національної поліції України, яка б відображала сучасну модель правової освіти, її завдання, принципи, серед яких мають бути людиноцентризм, системність та безперервність правової освіти, шляхи та способи її реалізації з урахуванням позитивного світового досвіду.

Список бібліографічних посилань

1. Требін М. П. Філософія правової освіти в Україні: напрями і перспективи // Соціально-гуманітарні вектори педагогіки вищої школи : матеріали V Міжнар. наук. конф. (м. Харків, 24–25 квіт. 2014 р.). Харків, 2014. URL: <http://eprints.kname.edu.ua/39012/1/33-38.pdf> (дата звернення: 24.03.2019).
2. Про освіту : закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 38–39. Ст. 380.
3. Скакун О. Ф. Теорія права і держави. Харків : Консум, 2004. 656 с. URL: <https://westudents.com.ua/glavy/69987-11-pravove-vihovannya.html> (дата звернення: 24.03.2019).
4. Правознавство : підручник / А. І. Берлач та ін. ; за заг. ред. В. В. Копейчикова, А. М. Колодія. Київ : Юрінком Інтер, 2007. 752 с.
5. Особливості правової освіти в Україні // Юридична деонтологія : навч. посіб. / С. Д. Гусарев, О. Д. Тихомиров. Київ : Знання, 2005. 655 с. URL: http://pidruchniki.com/16011013/pravo/osoblivosti_pravovoyi_osviti_ukrayini (дата звернення: 24.03.2019).
6. Про Національну програму правової освіти населення : указ Президента України від 18.10.2001 № 922/2001 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/992/2001> (дата звернення: 24.03.2019).

Одержано 03.04.2019

УДК 341.73

ВАДИМ МИКОЛАЙОВИЧ ДАВИДЮК,

кандидат юридичних наук,

докторант Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0001-8998-1981>

НАУКОВА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ КОНЦЕПТУ «СИЛИ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ»

Аналіз фахової юридичної літератури та чинного законодавства свідчить, що використання терміну «сили оперативно-розшукової діяльності» та похідного від нього є досить розповсюдженим. Водночас, слід наголосити, що до цього часу серед вчених відсутній консенсус щодо змісту вказаної дефініції, у зв'язку з чим доцільно розглянути та узагальнити існуючі точки зору.

Відзначимо, що в Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність» вказується, що завдання ОРД досягається шляхом використання сил, засобів та заходів оперативно-розшукової діяльності [1], однак у вказаному нормативному акті поняття «сили оперативно-розшукової діяльності» не розшифровується, а лише надається перелік суб'єктів такої діяльності. Вважаємо, що вказане пов'язано з тим, що термін «сили» використовується для позначення певної групи осіб, що є суб'єктами тої чи іншої діяльності. Тобто, законодавець розуміє під поняттям сили оперативно-розшукової діяльності всіх можливих суб'єктів такої діяльності. Однак, не зрозумілим залишається те, чи відносить законодавець до сил ОРД не тільки відповідні оперативні підрозділи, а й інші категорії суб'єктів, право залучення яких до оперативно-розшукової діяльності передбачено в інших положеннях вказаного Закону.

Вказане призвело до того, що окремі науковці розглядають сили оперативно-розшукової діяльності виключно в контексті суб'єктів такої діяльності. Зокрема, наприклад, Р. А. Халілев визначає, що у сучасній науці послуговуються кількома категоріями, які визначають суб'єкти ОРД: «оперативні підрозділи», «оперативно-розшукові органи», «сили ОРД», «гласні сили», «негласні сили», «учасники оперативно-розшукового процесу» тощо. Водночас, вказаний вчений визначає, що до сил ОРД слід віднести оперативні підрозділи всіх видів та їх особовий склад, наділений

повноваженнями здійснювати ОРД повним та обмеженим обсягом, інші структурні підрозділи правоохоронних органів, що беруть участь у вирішенні окремих завдань оперативно-розшукової діяльності [2, с. 93].

Такої ж думки дотримується І. Р. Шинкаренко та О. В. Кириченко, які під час вивчення питання щодо використання можливостей підрозділів оперативної служби для отримання оперативної інформації та здійснення негласних слідчих (розшукових) дій, визначили, що сили ОРД – це оперативні підрозділи, а усе різноманіття оперативних служб залежно від обсягу їх повноважень та функцій, які ними виконуються, можна поділити на підрозділи, які здійснюють ОРД: у повному обсязі проводять гласні та негласні оперативно-розшукові заходи, здійснюють агентурну роботу підрозділи внутрішньої безпеки та кримінальної поліції (карного розшуку; захисту економіки; по боротьбі з незаконним обігом наркотиків; кіберполіції; боротьби із торгівлею людьми); підрозділи, які виконують окремі оперативно-розшукові заходи за завданнями інших оперативних підрозділів: підрозділи оперативної служби, оперативно-технічні підрозділи. Ці підрозділи можна класифікувати як допоміжні підрозділи, що здійснюють ОРД в обмеженому обсязі, та іменувати спеціальними оперативними підрозділами; підрозділи, що здійснюють ОРД частково в обмеженому обсязі – усі інші структурні підрозділи Національної поліції [3, с. 76].

Водночас відмітимо, що існує й інша група вчених, які підтримують думку щодо охоплення змістом дефініції «сили оперативно-розшукової діяльності» поняття «суб'єкти оперативно-розшукової діяльності», як більш ширшим, та включають до складу сил ОРД не тільки передбачених Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» суб'єктів оперативно-розшукової діяльності, а також інші категорії осіб. Так, наприклад, на думку, Я. Ю. Кондратьєва до сил оперативно-розшукової діяльності належать: посадові особи підрозділів кримінальної поліції, які функціонують відповідно до оперативно-розшукового законодавства (ст. 5 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність») і здійснюють загальне керівництво даною діяльністю на чолі з міністром внутрішніх справ України та його першими заступниками; начальники територіальних підрозділів МВС, їх заступники з оперативної роботи, уповноважені на здійснення оперативно-розшукової діяльності; керівники та оперативний склад оперативних підрозділів зазначених органів; начальники міських, районних управлінь і відділів внутрішніх справ та їх заступники, які є начальниками кримінальної поліції; працівники оперативних підрозділів кримінальної поліції, які мають відповідний допуск до ОРД; особи, які конфіденційно співпрацюють з оперативними підрозділами кримінальної поліції, у тому числі гласні та негласні, штатні та позаштатні працівники [4, с. 234].

Разом з цим, В. Г. Телійчук в лекції на тему «Сили оперативно-розшукової діяльності» визначає, що оперативно-розшукові сили складають інтелектуальний потенціал оперативно-розшукової діяльності, який відіграє вирішальну роль у боротьбі органів внутрішніх справ із правопорушеннями і злочинністю та до них належать: співробітники оперативних підрозділів; негласні співробітники; представники громадськості, які залучаються до виконання оперативно-розшукових завдань [5, с. 3].

В той самий час, на думку російського вченого Ю. Б. Чупилкіна, сили оперативно-розшукової діяльності – це штатні легальні і негласні (зашифровані) співробітники органів, які здійснюють ОРД, а також працівники допоміжних підрозділів, конфіденти і позаштатні співробітники [6]. Інша же, група російських вчених, розглядаючи питання сил оперативно-розшукової діяльності в контексті такої служби як митні органи, визначає, що провідна роль в організації та проведенні оперативно-розшукової діяльності належить посадовим особам, що є кадровими співробітниками оперативних підрозділів, тому саме кадрові співробітники і є основні сили оперативно-розшукової діяльності, які організують, направляють і координують роботу всієї системи оперативних підрозділів митних органів [7]. Тобто, в загальному вигляді до сил оперативно-розшукової діяльності митних органів відносяться: посадові особи (співробітники) оперативних підрозділів митних органів; фахівці митних органів, які беруть участь в технічне та інше забезпечення діяльності митних органів; особи, які надають сприяння оперативним підрозділам, які залучаються для підготовки і проведення оперативно-розшукових заходів [7].

Водночас, опитані респонденти (працівники оперативних підрозділів Національної поліції) визначили, що сили оперативно-розшукової діяльності складають: працівники оперативних підрозділів, які безпосередньо здійснюють оперативно-розшукову діяльність та мають відповідні повноваження, передбачені ст. 5 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність»; працівники оперативних підрозділів, що мають право здійснювати окремі оперативно-розшукові

заходи, однак виключно на підставі доручення підрозділу-ініціатора; працівники підрозділів, що не здійснюють безпосередньо оперативно-розшукову діяльність, однак здійснюють її узагальнення, аналіз та оцінку (наприклад, підрозділи інформаційно-аналітичного забезпечення); працівники інших підрозділів Національної поліції, що не мають законодавчо закріпленого права здійснення оперативно-розшукової діяльності, однак залучаються до проведення окремих заходів оперативно-розшукової діяльності (дільничні інспектори поліції) чи з метою легалізації отриманих в результаті здійснення оперативно-розшукової діяльності матеріалів та набуття ними статус речових доказів (слідчі); особи, які гласно чи негласно співпрацюють з органами поліції на засадах добровільності та використовуються оперативними працівниками з метою виконання завдань оперативно-розшукової діяльності.

Висновок. Враховуючи вказане, практичним значенням статті є консолідація поглядів теоретиків та практиків у визначенні дефініції «сили ОРД». Отже, підсумовуючи наведене, можна дійти висновку, що в загальному вигляді дефініцію «сили оперативно-розшукової діяльності підрозділів Національної поліції» слід розуміти як узагальнююче поняття, що охоплює собою всі категорії осіб, які безпосередньо виконують оперативно-розшукові та кримінальні процесуальні завдання або залучаються уповноваженими підрозділами для сприяння чи безпосереднього виконання означених завдань.

Список бібліографічних посилань

1. Про оперативно-розшукову діяльність : закон України від 18.02.1992 № 2135-XI // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12> (дата звернення: 19.03.2019).
2. Халілев Р. А. Сили оперативно-розшукової діяльності ОВС у протидії злочинності на підґрунті етнічних і конфесійних суперечностей. *Бюлетень обміну досвідом роботи*. 2013. № 194. С. 92–101.
3. Шинкаренко І. Р., Кириченко О. В. Використання можливостей підрозділів оперативної служби для отримання оперативної інформації та здійснення негласних слідчих (розшукових) дій : навч. посіб. Дніпропетровськ, 2015. 120 с.
4. Кондратьєв Я. Ю. Теоретичні, правові та оперативно-тактичні засади запобігання злочинам оперативними підрозділами кримінальної міліції : монографія. Київ, 2004. 444 с.
5. Телійчук В. Г. Сили ОРД : лекція. Кіровоград, 2004. 24 с.
6. Чупилкин Ю.Б. Правоохранительные органы Российской Федерации // StudRef.com : сайт. URL: https://studref.com/415438/pravo/pravoohranitelnye_organ_rossiyskoy_federatsii (дата звернення: 19.03.2019).
7. Силы и средства оперативно-розыскной деятельности должностных лиц таможенных органов. URL: <http://www.lawereg.ru/kenims-436-1.htm> (дата звернення: 22.01.2019).

Одержано 26.03.2019

УДК 343.211

АДАМ ЛАВРЕНТИЙОВИЧ ДАЛЬ,

кандидат юридичних наук,

старший викладач кафедри оперативно-розшукової діяльності та розкриття злочинів факультету № 2 Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0002-2775-2523>

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ

Конституція України гарантує права та свободи особи, які ніким не можуть бути порушені. Зокрема, в Розділі І ст. 3 Конституції України передбачено, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [1].

Відповідно до ст. 64 Конституції права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України. Так, Конституцією України передбачені наступні обмеження прав і свобод людини і громадянина: в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання

авторитету і неупередженості правосуддя, в інтересах охорони громадського порядку, здоров'я і моральності населення або захисту прав і свобод інших людей. При цьому конкретні права і свободи громадян мають конкретні підстави їх обмеження.

Інститут негласних слідчих (розшукових) дій (далі – НС(Р)Д) як засобів діяльності досудового розслідування кримінальних проваджень привертає увагу багатьох вітчизняних науковців, зокрема, Ю. П. Аленіна, С. О. Гриненка, О. М. Дроздова, В. А. Колесника, С. С. Кудінова, Є. Д. Лук'янчикова, Д. Й. Никифорчука, М. А. Погорецького, Д. Б. Сергєєвої, В. М. Тertiшника, Р. М. Шехавцова, М. Є. Шумила та багатьох інших. Ними висвітлювались поняття, правова природа, класифікація НС(Р)Д, тактика проведення, використання отриманих результатів у доказуванні, їх співвідношення з оперативно-розшуковими заходами тощо. Проте ряд питань залишається невирішеними і до таких можна віднести проблеми захисту прав і свобод осіб, щодо яких органи досудового розслідування здійснюють негласні процесуальні дії.

Обмеження прав і свобод передбачає те, що вплив на них здійснюється належним суб'єктом від імені держави за наявності підстав і з дотриманням умов, що прямо передбачені Конституцією України та відповідними нормами законів. Чинний КПК України, спираючись на конституційні положення, допускає можливість і відповідними процесуальними нормами встановлює підстави й порядок тимчасового обмеження окремих прав і свобод особи під час здійснення кримінального провадження. Обмеження окремих прав і свобод мають місце під час проведення НС(Р)Д, які певним або іншим чином торкаються інтересів окремих осіб, що виступають учасниками провадження, і це пов'язується з потребою тимчасового обмеження їхніх конституційних прав на свободу спілкування, таємницю листування, невтручання в особисте і сімейне життя, недоторканість житла чи іншого володіння тощо. Такими особами можуть бути як підозрювані, що мають чітко визначений процесуальний статус і знають про наявність в органів досудового розслідування відомостей, які можуть вказувати на їхню причетність до вчинення злочину, так і інші особи, що не мають статусу підозрюваного, але відносно яких органами досудового розслідування здійснюються відповідні процесуальні заходи у зв'язку з проведенням досудового розслідування.

Це відповідає нормам міжнародного права в тому розумінні, що людина може бути піддана з боку держави певним обмеженням лише з метою захисту основ конституційного ладу, моральності, здоров'я, прав та законних інтересів інших осіб, забезпечення оборони країни і безпеки держави. Такі обмеження, як це передбачено Міжнародним пактом про громадянські і політичні права, прийнятим Генеральною асамблеєю ООН в 1996 р., мають бути законними і необхідними для забезпечення поваги до прав і репутації інших осіб, для охорони державної безпеки, громадського порядку, здоров'я та моральності населення [2, с. 32].

Враховуючи вимоги Конституції та міжнародних актів у сфері прав людини у КПК України у ст. 2 визначено: «Завданнями кримінального провадження є захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження» [3].

Кримінальне провадження здійснюється з додержанням принципу верховенства права, відповідно до якого людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави.

Принцип верховенства права у кримінальному провадженні застосовується з урахуванням практики Європейського суду з прав людини (ст. 8 КПК України).

Провідними засадами кримінального провадження в Україні визнаються: верховенство права, законність, рівність перед законом і судом, повага до людської гідності, забезпечення права на свободу та особисту недоторканність, недоторканність житла чи іншого володіння особи, таємниця спілкування, невтручання у приватне життя, недоторканність права власності тощо [3].

Особливого значення набуває реалізація викладених принципів у правовій регламентації негласних слідчих розшукових дій, проведення яких тісно пов'язане з тимчасовим обмеженням конституційних прав та свобод особи. З метою недопущення безпідставного втручання у сферу особистого життя людини, обмеження інших визначених Конституцією та міжнародними нормативними актами прав людини, у КПК України передбачено певний порядок, що забезпечує дотримання законності провадження НС(Р)Д. Глава 21 КПК України що встановлює засади проведення НС(Р)Д, в статті 246 доволі чітко і повно вказує на підстави проведення негласних слідчих (розшукових) дій: «Негласні слідчі (розшукові) дії проводяться у випадках, якщо відомості про злочин та особу, яка його вчинила, неможливо отримати в інший спосіб. Негласні слідчі (розшукові) дії проводяться виключно у кримінальному провадженні щодо тяжких або особливо тяжких злочинів» [3].

Аналізуючи главу 21 КПК України можна дійти висновку, що встановлений КПК порядок здійснення НС(Р)Д встановлює більш високий рівень гарантій забезпечення прав людини, оскільки звужує коло підстав для проведення НС(Р)Д.

Вагомою гарантією законності організації та проведення НС(Р)Д виступає встановлений процесуальним законом порядок їх проведення. Згідно з положеннями КПК України НС(Р)Д, залежно від їх виду і конкретної мети, проводяться щодо підозрюваного чи іншої особи, якщо лише в результаті їх проведення є можливість отримати відомості про злочин і особу, яка його вчинила, чи обставини, що мають значення для досудового розслідування (про події, речі і документи, які мають істотне значення для досудового розслідування). Слідчому судді необхідно надати відомості, залежно від виду негласної слідчої (розшукової) дії, отримані в ході досудового розслідування, що підтверджують неможливість одержання відомостей про злочин чи особу, яка його вчинила, в інший спосіб [4].

Окремими гарантіями, що забезпечують законність провадження НС(Р)Д є те, що КПК визначено коло суб'єктів уповноважених державних органів, що мають право їх проводити, закріплена процедура судового розгляду відповідних клопотань та детально регламентовані усі дії пов'язані як з проведенням НС(Р)Д так і з використанням отриманих результатів.

Однією із гарантій законності провадження НС(Р)Д виступає дотримання вимог до їх документального забезпечення. Так ст. 251 КПК України закріплює вимоги до постанови слідчого, прокурора про проведення НС(Р)Д, які повинні містити всі передбачені цією статтею відомості та реквізити.

Закон України «Про інформацію» містить положення, що встановлюють порядок доступу громадян і організацій до інформації та права на її отримання. Згідно з цим Законом, зберігання інформації про громадян не повинно тривати довше, ніж це необхідно для встановлення істини, досягнення законної мети. Забороняється доступ сторонніх осіб до відомостей про іншу особу. Інформація про громадян, їх персональні дані належать до конфіденційної інформації, яка не підлягає розголошенню [5].

Найбільш вагомою гарантією законності проведення НС(Р)Д забезпечує обов'язок прокурора у встановлений законом строк повідомити підозрюваного та його захисника про факт та результати їх проведення (ст. 253 КПК). З метою забезпечення права особи на оскарження неправомірних дій правоохоронних органів у частині проведення НС(Р)Д вказана стаття КПК встановлює порядок повідомлення осіб, щодо яких проводились НС(Р)Д. Згідно зі змістом статті, особи, конституційні права яких були тимчасово обмежені під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій, а також підозрюваний, його захисник мають бути письмово повідомлені прокурором або за його дорученням слідчим про таке обмеження. Конкретний час повідомлення визначається із урахуванням наявності чи відсутності загроз для досягнення мети досудового розслідування, суспільної безпеки, життя або здоров'я осіб, які причетні до проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Відповідне повідомлення про факт і результати негласної слідчої (розшукової) дії повинне бути здійснене протягом дванадцяти місяців з дня припинення таких дій, але не пізніше звернення до суду з обвинувальним актом [3].

Закріплена процесуальним законом норма забезпечує введення найбільш ефективного контролю за законністю НС(Р)Д, адже він здійснюватиметься зацікавленими особами, щодо яких ці дії проводились. Також вказана норма забезпечує реалізацію права особи на використання засобів національного захисту конституційних прав та реалізацію закріпленого у ст. 13 Європейської конвенції про захист прав та основних свобод права на звернення до Європейського суду з прав людини з метою оскарження незаконних дій державних органів у зв'язку з вичерпанням засобів національного захисту [6].

Додатковими гарантіями законності провадження НС(Р)Д слід розглядати те, що за їх організацією та проведенням встановлюється відомчий, судовий контроль та прокурорський нагляд.

На захист прав осіб, чиї конституційні права були тимчасово обмежені, спрямована законодавча вимога про те, що негласно отримані відомості, які не використовуються прокурором в доказуванні, повинні бути негайно знищені і не можуть бути використані будь-ким на шкоду інтересам особи, а тому сам факт їх отримання не може порушувати законних прав, свобод та й інших інтересів підозрюваного, обвинуваченого чи інших осіб.

Висновки. Глава 21 КПК України закріплює систему та визначає порядок провадження НС(Р)Д. З метою забезпечення законності провадження НС(Р)Д в Кримінальному процесуальному кодексі України закріплено систему гарантій, що забезпечують захист від безпідставних посягань

з боку правоохоронних органів держави, винятковий порядок їх організації, використання отриманих відомостей та речових доказів, інших носіїв інформації. Встановлені КПК принципи провадження НС(Р)Д, відомчий, судовий контроль та прокурорський нагляд за законністю їх здійснення є додатковими гарантіями забезпечення прав людини від незаконного втручання у сферу приватного життя окремих осіб.

Список бібліографічних посилань

1. Конституція України : закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 25.03.2019).
2. Международный пакт о гражданских и политических правах // Международная защита прав и свобод человека : сб. док. / сост. и вступ. ст.: Г. М. Мелков. М. : Юрид. лит., 1990. 672 с.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України : закон України від 13.04.2012 № 4651-VI // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 25.03.2019).
4. Про затвердження Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні : наказ Ген. прокуратури України, МВС України, Служби безпеки України, М-ва юстиції України, Держ. прикордонної служби України, М-ва фінансів України від 16.11.2012 № 114/1042/516/1199/936/1687/5 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12> (дата звернення: 25.03.2019).
5. Про інформацію : закон України від 02.10.1992 № 2657-XII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12> (дата звернення: 25.03.2019).
6. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : від 04.11.1950 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 25.03.2019).

Одержано 26.03.2019

УДК 343.01

АНДРІЙ ІГОРОВИЧ ДЕНИСОВ,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри правового забезпечення господарської діяльності

факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ

ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ ІНСТИТУТУ МЕДІАЦІЇ В СИСТЕМІ ОРГАНІВ МІНІСТЕРСТВА ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Враховуючи перспективу входження нашої країни до європейської спільноти вкрай важливим є запровадження та розвиток інституту медіації.

Наразі депутати Верховної Ради України прийняли у першому читанні 3 листопада 2016 р. проект Закону «Про медіацію». Так, згідно ст.2 зазначеного законопроекту, медіація – альтернативний (позасудовий) метод вирішення спорів, за допомогою якого дві або більше сторони спору намагаються в рамках структурованого процесу за участі медіатора досягти згоди для вирішення їх спору.

Однак законопроект містить пряму заборону для використання інституту медіації в системі органів внутрішніх справ. Так, відповідно до ч. 1 та 2 ст. 7 законопроекту зазначено, що медіатор не залежить від сторін медіації, державних органів, інших юридичних і фізичних осіб. Втручання державних органів, будь-яких юридичних і фізичних осіб у діяльність медіатора при підготовці та проведенні медіації забороняється [1].

Тобто у існуючій редакції законопроекту неможливим є застосування інституту медіації у системі органів внутрішніх справ, оскільки вони є державними органами.

Однак, відповідно до п. 1 ст. 3 Законопроекту, медіація може застосовуватися у будь-яких конфліктах (спорах), у тому числі цивільних, сімейних, трудових, господарських, адміністративних, а також в кримінальних провадженнях та справах щодо адміністративних правопорушень [1].

Для здійснення більш ефективного провадження по адміністративних справах, справах приватного обвинувачення та справах у сфері ювенальної юстиції пропонується все ж таки залучати органи Міністерства внутрішніх справ до процесу медіації.

Плюсами такого підходу може стати створення державних органів, що будуть здійснювати надання послуг з проведення безкоштовної процедури медіації. Як і безоплатна правова допомога, така процедура буде вкрай необхідною для осіб, що не можуть дозволити собі оплату професійного медіатора. Крім того, необхідність безоплатної медіації обумовлена тим фактором, що у справах ювенальної юстиції одна із сторін є неповнолітньою особою, що не може не тільки оплатити послуги професійного медіатора, але й взагалі в повному обсязі захищати свої права самостійно.

До того ж, центри надання послуг з медіації Міністерства внутрішніх справ могли б надавати не тільки безоплатну допомогу у сфері медіації, а й оплатну допомогу. Це допомогло б покращити фінансування системи органів Міністерства внутрішніх справ.

Саме тому пропонується внести зміни до проекту Закону «Про медіацію» та зазначити, що може існувати два основні види медіаторів – приватні та державні медіатори. Для цього необхідно спочатку на концептуальному рівні визначити ці поняття.

Приватний медіатор – особа, що має вищу юридичну чи психологічну освіту, пройшла професійні курси з медіації, зареєстрована у Єдиному державному реєстрі медіаторів та не залежить у своїй діяльності від сторін медіації, державних органів, інших юридичних і фізичних осіб.

Державний медіатор – особа, що має вищу юридичну чи психологічну освіту, пройшла професійні курси з медіації, зареєстрована у Єдиному державному реєстрі медіаторів, працює в державних органах та надає послуги з безоплатної та оплатної медіації.

Відповідно до цього потребує зміни й запропонована процедура здійснення оплати послуг медіатора. Так, у запропонованому законопроекті єдиним видом оплати праці медіатора є гонорар. Водночас, пропонується визначити такі форми оплати праці медіатора як фінансування за рахунок державного бюджету.

Також науковці вже давно пропонують зазначити важливість створення єдиної державної системи обліку медіаторів [2]. Пропонується створити таку систему у формі відкритого електронного Єдиного державного реєстру медіаторів.

Також цікавим є питання чи має здійснювати надання послуг з медіації окремий орган у системі органів внутрішніх справ, чи відповідні повноваження мають бути надані окремому органу/органам. Пропонується все ж таки утворити окремий орган, що має бути підзвітний безпосередньо міністру внутрішніх справ. Це дозволить звести до мінімуму зв'язки з іншими органами внутрішніх справ і уникнути упередженості, конфлікту інтересів та заангажованості у прийнятті рішень такого органу, враховуючи потенційний вплив інших органів МВС.

До того ж існування єдиного органу дозволить більш ефективно здійснювати контроль за його діяльністю та спростить процедуру отримання населенням безоплатної допомоги у сфері медіації.

Отже пропонується прийняти Закону України «Про медіації» та внести зміни у існуючі акти та створити окремий орган в системі органів Міністерства внутрішніх справ, що здійснював би надання послуг у сфері медіації по адміністративних справах, справах приватного обвинувачення та справах у сфері ювенальної юстиції. Крім того, необхідно закріпити класифікацію професійних медіаторів, закріпивши існування державних та приватних медіаторів. До того ж доцільно створити Єдиний державний реєстр медіаторів.

Список бібліографічних посилань

1. Проект Закону «Про медіацію»: від 17.12.2015 № 3665 / ініціатори: А. І. Шкрум, В. Ю. Пташник, О. І. Сироїд та ін. // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=57463 (дата звернення: 21.03.2019).
2. Нестор Н. В. Перспективи розвитку інституту медіації в кримінальному судочинстві України: нормативно-правовий аспект. *Форум права*. 2010. № 3. С. 312–317. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2010_3_45.pdf (дата звернення: 21.03.2019).

Одержано 26.03.2019

УДК 342.95

ОЛЕКСІЙ ОЛЕКСАНДРОВИЧ ДЕРЕВЯГІН,

кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник,

доцент кафедри оперативної розшукової діяльності та розкриття злочинів

факультету № 2 Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0003-1622-5549>

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО ПОЛІЦЕЙСЬКОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ЧЕРЕЗ СУЧАСНІ МЕХАНІЗМИ ІНТЕРПОЛУ ТА ЄВРОПОЛУ

Сучасний етап розвитку нашої держави характеризується зміцненням співробітництва між державами та міжнародними організаціями у різних сферах. В першу чергу, особливої уваги потребує співробітництво в правоохоронній сфері, яке обумовлене розвитком транснаціональної злочинності, яка зачіпає інтереси двох і більше держав.

На сьогоднішній день Україна активно співпрацює з різними країнами на підставі міжнародних договорів та на засадах взаємності. Крім того, правоохоронна діяльність нашої країни пов'язана з діяльністю європейських інституцій, таких як Інтерпол і Європол.

З використанням каналів Інтерполу у 2016 році встановлено місцезнаходження 492 осіб, які розшукувались за вчинення злочинів як правоохоронними органами України, так і правоохоронними органами іноземних держав, у 2017 – 534 осіб, у 2018 – 638 осіб.

Суттєво збільшилась кількість осіб, які затримуються у пунктах пропуску через державний кордон України. Причина – обладнання КПП прямим доступом до банків даних Інтерполу.

З метою забезпечення високоякісної підтримки поліції та інших правоохоронних органів у питаннях розкриття, розслідування, попередження злочинів, розшуку осіб, які приховуються від слідства та суду в Україні створений Департамент Інтерполу та Європолу (далі – ДІЄ).

Одним із ключових завдань Департаменту є створення можливості надання доступу до банків даних Інтерполу якомога більшої кількості підрозділів Національної поліції України, іншим правоохоронним органам України. Це можливо шляхом впровадження на базі ДІЄ технології доступу до банків даних Інтерполу FIND.

ДІЄ координує взаємодію правоохоронних органів областей нашої держави із компетентними правоохоронними органами зарубіжних держав щодо ведення боротьби зі злочинністю, що має транснаціональний характер або виходить за її межі, в рамках діяльності Міжнародної організації кримінальної поліції – Інтерпол та Європейського поліцейського офісу – Європол.

Активна участь ДІЄ та інших підрозділів Національної поліції у міжнародних проектах Генерального секретаріату Інтерполу, активне залучення до міжнародного поліцейського співробітництва, якісне дотримання Департаментом переважної більшості високих стандартів Інтерполу обумовило звернення у 2016 році Генерального секретаря Інтерполу до керівництва Національної поліції України із пропозицією розширення представництва України в Генеральному секретаріаті Інтерполу до трьох осіб.

Також, значним успіхом на євроінтеграційному шляху України стало підписання у грудні 2016 року Міністром внутрішніх справ України Угоди між Україною та Європейським поліцейським офісом про оперативне та стратегічне співробітництво.

Завдяки Угоді з Європолом наше співробітництво з Європейським Союзом вийшло на суттєво інший рівень. Ми можемо використовувати всі організаційні, інформаційні, технічні та аналітичні можливості Європолу у боротьбі зі злочинністю.

Крім того, важливе значення має вивчення передового зарубіжного досвіду організації міжнародного поліцейського співробітництва і використання новітніх форм і методів організації такої діяльності в Україні. У цьому контексті важливим виглядає вивчення питання щодо створення в Національній поліції України єдиного центру міжнародного поліцейського співробітництва за зразком багатьох європейських країн.

Також важливим кроком співпраці України з Європейським Союзом у правоохоронній сфері стало підписання 27 червня 2016 р. Угоди про співробітництво між Україною та Європейською організацією з питань юстиції, яка була ратифікована Законом України № 1839-VIII від 08.02.2017.

Таким чином, чинні Угоди про співробітництво між Україною та Європолом і Євроюстом створюють правову базу для використання Україною можливостей цих організацій, а саме: компетентні органи України і ЄС зможуть ефективно співпрацювати у розслідуванні тяжких злочинів транснаціонального характеру, обговоренні питань що стосуються співробітництва в цілому, боротьби з організованими злочинними угрупованнями в сферах кіберзлочинності, тероризму, торгівлі людьми тощо [1, с. 650–651].

Крім того, на наш погляд, до основних напрямів співробітництва України з інституціями Європейського Союзу у правоохоронній сфері, є: обмін стратегічною і оперативною інформацією, збір доказів, переслідування та видача злочинців, створення спільних слідчих груп, посилення співпраці та організація робочих візитів представників правоохоронних органів іноземних держав, надання інших видів допомоги з метою протидії міжнародній злочинності тощо.

На підставі вищевикладеного, можна дійти **висновку**, що Україна доклала чимало зусиль для того, щоб співпрацювати з державами-членами Європейського Союзу та його правоохоронними органами (Європолом та Інтерполом) з метою подолання масштабної проблеми сучасності – транснаціональної організованої злочинності, а також підвищення рівня законності, безпеки та правопорядку в Україні.

Список бібліографічних посилань

1. Устименко О. С. Співробітництво України з Європолом та Євроюстом // Сучасний рух науки : тези доп. III міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., 1–2 жовт. 2018 р. Дніпро, 2018. С. 648–652. URL: <http://univd.edu.ua/science-issue/issue/3067> (дата звернення: 25.03.2019).

Одержано 26.03.2019

УДК 342.21(477)

ГРИГОРІЙ ВОЛОДИМИРОВИЧ ДЖАГУПОВ,

кандидат юридичних наук, професор,

заступник декана з навчально-методичної роботи факультету № 3

Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0003-4443-9114>

ЮВЕНАЛЬНА ПРЕВЕНЦІЯ В СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ СУСПІЛЬСТВА

В Законі України «Про Національну поліцію» зазначено, що Національна поліція України – це центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки й порядку, а також, що однією з функцій поліції названо здійснення охорони та забезпечення публічної безпеки [1].

Нестабільна соціальна і економічна ситуація, яка склалася в останні роки в Україні, призвела до зростання відхилень різного роду в особистісному розвитку і поведінці дітей та підлітків, що все частіше породжує прояви жорстокості, агресивності, цинізму. В свою чергу, такий стан впливає не тільки на злочинність неповнолітніх але й на кримінальну ситуацію в цілому в країні, від чого залежить безпека всього суспільства. Найчастішими правопорушеннями в цій сфері на сьогодні є такі, як вживання та розповсюдження малолітніми або неповнолітніми особами наркотичних речовин та алкогольних напоїв, булінг в школах та інших навчальних закладах та невиконання батьками їх батьківських прав та обов'язків.

Зазначимо, що «безпека суспільства» – загальний термін визначення зусиль, спрямованих на подолання сучасних загроз безпеці суспільства. Поняття «безпеки суспільства» сформувалось внаслідок усвідомлення феноменів ідентичності та згуртованості суспільства як джерел нестабільності. Безпека суспільства – це новий вимір, який зараз створюється. Вона повинна заповнити відстань між безпекою держави та захищеністю людей [2, с. 6].

Публічний порядок та безпека є невід'ємною частиною демократичної держави. Охорона публічного порядку та забезпечення публічної безпеки потребує великих зусиль держави та суспільства і потребує системного підходу. Необхідно усвідомлювати, що безпека суспільства в цілому складається з безпеки окремої особи, проте людина в нашому житті постійно перебуває під тиском несприятливих обставин та небезпек, що загрожують її благополуччю, суспільному становищу та навіть життю [5].

Як вказував, в свій час Пітірим Сорокін, «людська поведінка складається з окремих різномірних вчинків, які супроводжуються психічними переживаннями різного рівня й сили. такий аналіз дасть ключ до пояснення тих зовнішніх актів, які носять найменування вчинків людини, із сукупності яких і складається його поведінка» [3, с. 52].

Відповідно до наказу Голови Національної поліції від 17 липня 2017 року у складі Департаменту превентивної діяльності створено Управління ювенальної превенції. Основними завданнями підрозділів ювенальної превенції Інструкція з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України, називає: профілактичну діяльність, спрямовану на запобігання вчиненню дітьми кримінальних і адміністративних правопорушень, виявлення причин і умов, які цьому сприяють, вжиття в межах своєї компетенції заходів для їх усунення; ведення профілактичного обліку дітей, схильних до вчинення правопорушень та проведення із ними заходів індивідуальної профілактики; участь в установленні місцезнаходження дитини в разі її безвісного зникнення чи отриманні даних для цього в межах кримінального провадження, відкритого за фактом її безвісного зникнення; вжиття заходів щодо запобігання та протидії домашньому насильству, вчиненому дітьми та стосовно них, а також жорстокому поводженню з дітьми; вжиття заходів щодо запобігання дитячій бездоглядності, у тому числі здійснення поліцейського піклування щодо неповнолітніх осіб та інші.

Приділимо увагу першому із завдань. Вікіпедія визначає профілактику (від грец. *Prophylaktikos* – *попереджувальний*), як попередні заходи для недопущення чого-небудь. Відповідно, профілактика правопорушень – комплексне застосування компетентними суб'єктами загальних і спеціальних заходів, спрямованих на недопущення правопорушень та їх запобігання, ліквідацію причин та умов, що їх викликають.

Інструкція розкриває профілактику адміністративних і кримінальних правопорушень серед дітей, як діяльність підрозділів Національної поліції України, що спрямована на виявлення та усунення причин і умов, що призводять до вчинення дітьми адміністративних і кримінальних правопорушень.

Слід зазначити, що своєчасне виявлення несприятливих факторів у житті дитини дозволяє на ранніх етапах вживати превентивних заходів щодо можливих ризиків у майбутньому.

Підкреслимо, що профілактика негативних явищ може здійснюватися на рівні всього суспільства, окремого регіону, окремої соціальної групи, установи, організації, окремого індивіда. Психологи відзначають, що профілактична робота на макрорівні реалізується у вигляді комплексних профілактичних програм, кампаній, масових заходів, координованої діяльності мережі установ та організацій (висвітлення проблем у ЗМІ, публічні акції, зміни в соціальній і державній політиці, спрямовані на формування громадської думки, й індивідуальних ціннісних установок). На мікрорівні профілактика здійснюється у вигляді спеціальних програм, заходів і окремих дій у межах установ, організацій та за місцем проживання (освітні й тренінгові програми, спеціалізовані втручання для груп ризику). Індивідуальний рівень профілактики передбачає роботу, яка проводиться фахівцями з окремими особами (індивідуальне консультування й психологічний супровід) [4, с. 278].

Наприкінці підкреслимо, що забезпечення безпеки суспільства Національною поліцією України неможливо без розуміння якісної співпраці усіх підрозділів, в тому числі – саме ювенальної превенції. Вищезазначені питання впливають не тільки на чітке та ефективне виконання норм чинного законодавства, але й на досягнення відповідного високого рівня безпеки суспільства та держави.

Список бібліографічних посилань

1. Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 20.03.2019).
2. Безпека суспільства у регіоні Румунія – Україна – Республіка Молдова: тристоронній підхід // ГСБС : сайт. URL: <http://www.gsbs.org.ua/?p=747> (дата звернення: 20.03.2019).
3. Сорокін П. А. Человек. Цивилизация. Общество / общ. ред, сост. и предисл. А. Ю. Согомонов. М. : Политиздат, 1992. 543 с.
4. Ярема Н. Ю., Пампура І. І. Психологічні аспекти превентивної діяльності поліції з попередження злочинності в молодіжному середовищі // Психологічні та педагогічні проблеми професійної освіти та патріотичного виховання персоналу системи МВС України : тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 30 берез. 2018 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. С. 277–279.

Одержано 26.03.2019

УДК 342.9:343.353

ОЛЕНА В'ЯЧЕСЛАВІВНА ДЖАФАРОВА,

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри адміністративної діяльності поліції
Харківського національного університету внутрішніх справ;*

 <https://orcid.org/0000-0003-4201-0218>

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ ПІД ЧАС ПРОХОДЖЕННЯ СЛУЖБИ В ОРГАНАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Корупція є одним з основних чинників, які створюють реальну загрозу національній безпеці та демократичному розвитку держави, вона негативно впливає на всі сторони суспільного життя: економіку, політику, управління, соціальну і правову сфери, громадську свідомість, міжнародні відносини [1, с. 59]. В той же час з корупцією можливо боротися використовуючи різні заходи: суто репресивні, які полягають у виявленні, розслідуванні та розкритті корупційних правопорушень і притягненні винних осіб до відповідальності, або превентивні, серед яких як покращення прозорості, підзвітності і доброчесності державних структур, правовий захист громадян та підвищення правової обізнаності, підвищення етичних стандартів у діяльності суб'єктів публічної адміністрації, просвітницька робота з населенням та окремими цільовими групами, виховання молоді у дусі неприйняття корупції [1, с. 59–60].

Особливе значення в реалізації кадрової політики в органах поліції є прийняття відповідних кадрових рішень, яке стосується кадрових питань: прийняття на службу до поліції, просування та переміщення по службі, присвоєння чергового звання, застосування дисциплінарних стягнень та заохочень тощо. Кадрові рішення приймаються тільки на підставах, у межах повноважень та у способи, передбачені Конституцією України, відомчими нормативно-правовими актами МВС України та Національної поліції [2, с. 217]. У свою чергу, вивчення відомчих нормативно-правових актів МВС України та Національної поліції дає можливість виокремити корупційні ризики під час прийняття кадрових рішень у наступні групи: 1) ризики, які пов'язані з підбором персоналу; 2) ризики, які з'являються в процесі діяльності (проходження служби в поліції); 3) ризики, пов'язані зі звільненням працівників.

В той же час, слід вказати на корупційні ризики, які можуть виникати під час проведення конкурсної (атестування) процедури на посаду поліцейського, та можуть сприяти недовірі суспільства, несправедливості, упередженості, недоброчесності і непрозорості конкурсної процедури: 1) Непрозора система формування самих конкурсних комісій. До їх складу входять, а то й очолюють, одіозні посадовці, що самі замішані на створенні корупційних схем в органах влади. Такі комісії не мають жодної довіри у суспільства, так же як і посадовці, що «виграли» такі конкурси. В той же час, відповідно до підпункту 2 пункту 2 розділу II Інструкції про порядок проведення атестування поліцейських, затвердженої наказом МВС від 17 листопада 2015 року № 1465 [3], персональний склад атестаційних комісій органів поліції затверджується наказом керівника відповідного органу за погодженням із Національною поліцією України. Але на практиці зустрічається позиція про те, що порушення наведеного припису, тобто затвердження персонального складу атестаційної комісії без погодження з Національною поліцією України, є підставою для визнання такого складу атестаційної комісії неповноважним. Відповідно наведена обставина слугує однією з підстав для скасування наказу про звільнення зі служби в поліції [4]; 2) Недосконалість системи оцінювання кандидатів. Правильність відповідей на тести визначає автоматизована система, а результати інших етапів – члени комісії на свій особистий розсуд. Справа полягає в тому, що Закон України «Про Національну поліцію», ні Інструкція про порядок проведення атестування поліцейських, затвердженої наказом МВС від 17.11.2015 № 1465 [3] не наділяють членів атестаційних комісій правом вирішувати питання можливості перебування особи на службі в поліції виключно на підставі власного, суб'єктивного її сприйняття, оскільки такий підхід до оцінювання може призвести до прийняття необ'єктивних, необґрунтованих і, як наслідок, неправомірних рішень. Будь-який орган державної влади зобов'язаний Конституцією України діяти виключно у межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України (стаття 19 Конституції України). Неухильне виконання цієї норми Основного Закону держави є гарантією дотримання принципу верховенства права та положень, закріплених в Європейській конвенції про захист прав та основоположних свобод людини [4]; 3) Перешкоди

вільного доступу кандидатів до проходження всіх етапів. Кандидати, що не набрали достатню кількість балів на першому етапі та другому етапі, не допускаються до наступних етапів і не мають змоги продемонструвати свою відповідність претендованій посаді; 4) Маніпулятивність та упередженість в оцінюванні; 5) Невизначеність конкурсних процедур. На етапі проведення співбесіди з метою оцінки досвіду, компетенції, особистих якостей конкурсанта, члени комісії на свій розсуд визначають таймінг та кількість запитань для кожного кандидата, створюючи нерівні можливості для учасників. Саме в таких умовах збільшують корупційні ризики і маніпуляції конкурсом та необ'єктивність відбору.

Під час проходження служби в органах Національної поліції звертається увага на дотримання поліцейськими антикорупційного законодавства у службових відносинах з громадянами, представниками підприємств, установ та організацій. В даному контексті мова йде про дотримання етики службової поведінки; наявність у поліцейських конфлікту інтересів; наявність корупційних ризиків, пов'язаних з безконтрольністю керівництва органів поліції; дотримання обмежень і заборон, передбачених антикорупційним законодавством [2, с. 232].

Серед корупційних ризиків під час прийняття кадрових рішень існують ризики, пов'язані зі звільненням працівників органів Національної поліції. Оскільки для працівників органів Національної поліції відповідно до норм чинного антикорупційного законодавства встановлюються обмежень, до яких відносяться: заборона укладати трудові договори (контракти) або вчиняти правочини тобто дії, спрямовані на набуття, зміну або припинення відповідних прав та обов'язків, у сфері підприємницької діяльності з юридичними особами приватного права або фізичними особами-підприємцями; заборона розголошувати або використовувати в інший спосіб у своїх інтересах інформацію, яка стала їм відома у зв'язку з виконанням службових повноважень; заборона протягом року з дня припинення відповідної діяльності представляти інтереси будь-якої особи у справах (у тому числі в тих, що розглядаються в судах) [5].

Запровадження цих обмежень є загальноновизнаним міжнародним антикорупційним стандартом. За своєю природою превентивний механізм має на меті мінімізувати ризики виникнення конфлікту інтересів при переході працівника на іншу, не пов'язану з виконанням функцій держави роботу, мінімізувати випадки, коли особа у неправомірний спосіб створює особливо сприятливі умови для установ, підприємств, організацій, де вона планує працювати після залишення служби або використовує на новій посаді службову інформацію або інші можливості своєї колишньої посади на службі [6, с. 38].

В залежності від рівня виникнення корупційних ризиків слід розрізняти: корупційні ризики на рівні нормативно-правового регулювання діяльності органів поліції; корупційні ризики безпосередньо на рівні практичної кадрової діяльності органів поліції.

Список бібліографічних посилань

1. Джафарова О. В. Щодо змісту корупційних ризиків в діяльності органів внутрішніх справ // Кримінально-правові та кримінологічні засади протидії корупції : матеріали III міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 3 квіт. 2015 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : Золота миля, 2015. С. 59–62.
2. Шатрава С. О. Адміністративно-правові засади запобігання корупції в органах Національної поліції України : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2017. 433 с.
3. Про затвердження Інструкції про порядок проведення атестування поліцейських : наказ МВС України від 17.11.2015 № 1465 // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1445-15> (дата звернення: 24.03.2019).
4. Про судову практику оскарження рішень атестаційних комісій органів (закладів, установ) Національної поліції України про звільнення працівників поліції внаслідок непроходження ними атестації : постанова Вищого адміністративного суду України від 29.09.2016 № 11 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0011760-16> (дата звернення: 24.03.2019).
5. Про запобігання корупції : закон України від 14.10.2014 № 1700-VII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18> (дата звернення: 24.03.2019).
6. Управління корупційними ризиками при прийнятті кадрових рішень у сфері управління, що належить до відання МВС : метод. рек. Київ : ДНДІ МВС України, 2016. 42 с.

Одержано 26.03.2019

УДК 351.741

АРТЕМ ВІКТОРОВИЧ ДОБРОВІНСЬКИЙ,

кандидат юридичних наук, старший викладач

кафедри правового забезпечення господарської діяльності

факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0002-7463-2292>

ЄВРОПЕЙСЬКІ СТАНДАРТИ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ ТА ЇХ РЕАЛІЗАЦІЯ В УКРАЇНІ

Стандарти європейської поліцейстики формувались не одне століття, під впливом політичних, економічних та правових стандартів. Поліцейстика пройшла шлях становлення від її зародження у внутрішньому управлінні – управлінні містом, суспільством, державою [1, с. 638] до забезпечення безпеки людини, суспільства, громадського порядку, боротьби з правопорушеннями [2, с. 8]. Протягом усього етапу її формування встановлювались міжнародні та національні стандарти, принципи, які відображали основні напрямки регулятивного впливу поліцейського права.

Загалом термін поліцейстика у науці використовується як тотожний терміну поліцейська право і застосовується для позначення відповідної галузі права, галузі наукових знань, навчальної дисципліни та сфери практичної діяльності органу державної влади – поліції. В той час як на території нашої держави світові стандарти поліцейстики лише запроваджуються, в країнах Європи вони сформовані та активно працюють. Цінність запозичення європейського досвіду у вітчизняну площину правового регулювання діяльності поліції обумовлена необхідністю покращення рівня забезпечення прав людини правоохоронними органами; уніфікації принципів організації та виконання основних завдань органами Національної поліції; розширення рівнів співпраці Національної поліції із аналогічними зарубіжними органами з метою протидії транснаціональній злочинності.

Щодо зарубіжного досвіду формування науки поліцейського права, то остання давно акумульована в самостійну галузь теоретичного знання, за допомогою якого при застосуванні методології правових наук вирішуються основні завдання практичного забезпечення діяльності органів поліції у відповідності до сформованих в міжнародному правовому полі стандартів. Поліцейське право в країнах Європи відноситься до однієї з найважливіших галузей публічного права, яке досліджується на одному рівні з конституційним, адміністративним, цивільним правом [3, с. 20]. В Україні можемо стверджувати, що галузь поліцейського права перебуває на етапі становлення та визначення власних індивідуальних стандартів, а тому актуальною є потреба узгодити засади діяльності системи правоохоронних органів України зі світовими (зокрема європейськими) стандартами, які закріплені в міжнародних нормативно-правових актах.

Основні європейські стандарти діяльності поліції закріплені в Резолюції № 690 (1979) Парламентської асамблеї Ради Європи «Декларація про поліцію», прийнятій 08.05.1979, Рекомендації Рес (2001) 10 Комітету Міністрів державам-учасницям Ради Європи «Про Європейський кодекс поліцейської етики» від 19.09.2001; а також у відповідних документах ООН – Резолюції 34/169 Генеральної Асамблеї ООН «Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку» від 17.12.1979; Основних принципах застосування сили та вогнепальної зброї посадовими особами з підтримання правопорядку, прийняті восьмим Конгресом ООН 07.09.1990.

Виходячи із аналізу «Декларації про поліцію» від 08.05.1979 року можемо виділити наступні стандарти діяльності поліції: поліцейський повинен чесно, об'єктивно і з почуттям власної гідності виконувати свої повноваження; поліція є державною службою; поліція повинна протидіяти корупції; поліцейський зобов'язаний не виконувати злочинний наказ; поліцейський не повинен сприяти в переслідуванні осіб, які не вчинили жодного злочину, лише за їх расову, релігійну чи політичну приналежність; повинна існувати чітка ієрархія вказівок, для того, щоб була змога відслідкувати працівника поліції, який надав своїм підлеглим до виконання незаконний наказ; професійні, психологічні та матеріальні умови, в яких поліцейський виконує свої завдання повинні захищати його честь, гідність та неупередженість та інші [4]. Зазначені стандарти, на нашу думку, повинні стати основними в питанні забезпечення виконання Національною поліцією України тих завдань, що на неї покладені українським суспільством, та формування в ньому вмотивованої довіри до системи правоохоронних органів.

Яскравим маркером реальної відповідності діяльності поліції в Україні вказаним стандартам є суспільна підтримка правоохоронного органу, яка надається у випадку досягнення публічності, аполітичності, децентралізації та декорумпованості.

Європейським кодексом поліцейської етики, прийнятим 19.09.2001, встановлено, що основними цілями поліції є: підтримка публічного спокою, забезпечення права і порядку в суспільстві; захист і дотримання основоположних прав і свобод особи, закріплених, зокрема, в Європейській конвенції про права людини; запобігання та подолання злочинності; виявлення злочинів; надання допомоги і послуг суспільству [5]. Частково окремі із зазначених стандартів відображені в Законі України «Про Національну поліцію», прийнятому 02.07.2015, однак основною проблемою їх реалізації є відсутність комплексного характеру впровадження таких стандартів.

Наприклад, статтею 10 Закону України «Про Національну поліцію» визначено принцип політичної нейтральності правоохоронного органу, даний стандарт повністю відповідає європейській практиці організації роботи поліції. В той же час, існує ряд правових норм, які перешкоджають реалізації принципу деполітизації Національної поліції. Зокрема, ч. 2 ст. 21 Закону України «Про Національну поліцію» визначено, що керівник Національної поліції призначається на посаду Кабінетом Міністрів України за поданням Прем'єр-міністра України відповідно до пропозицій Міністра внутрішніх справ України [6]. Міністерство внутрішніх справ (надалі по тексту – МВС) контролює діяльність територіальних органів, закладів, установ і підприємств, що належать до сфери управління МВС (ч. 3 п. 5 Положення про Міністерство внутрішніх справ) [7], здійснює добір кадрів в апарат МВС, територіальні органи (ч. 2 п. 5 Положення про Міністерство внутрішніх справ) [7]; керівник поліції звітує перед Міністром внутрішніх справ України про виконання покладених на поліцію завдань і повноважень (п. 5 ч. 1 ст. 22 Закону України «Про Національну поліцію») [6]; територіальні органи поліції утворює, ліквідовує та реорганізовує Кабінет Міністрів України за поданням Міністра внутрішніх справ України на підставі пропозицій керівника поліції. Структуру територіальних органів поліції затверджує керівник поліції за погодженням з Міністром внутрішніх справ України. (ч. 2, 3 ст. 15 Закону України «Про Національну поліцію») [6]. Усі зазначені повноваження МВС підтверджують наявність де-факто у Міністерства законних правомочностей щодо організації діяльності Національної поліції та контролю за її здійсненням. В той же час МВС входить до складу Кабінету Міністрів України, портфелі в якому розподіляються між представниками різних політичних сил за квотним принципом, що дає підстави для висновку про неможливість уникнення політичного впливу на Національну поліцію. Отже, Закон України «Про Національну поліцію» потребує перегляду та зміни ряду його положень, з метою гармонізації їх із європейськими стандартами.

Відповідно до закріплених в актах Ради Європи положень, поліція є не військовим формуванням, а службою, яка надає суспільству послуги по забезпеченню безпеки та правопорядку, таким чином поліція повинна бути демілітаризована. Важливою гарантією демілітаризованості поліції є її незалежність від інших органів влади та органів місцевого самоврядування, поліцейські повинні бути публічними службовцями, а не військовослужбовцями.

В Законі України «Про Національну поліцію» принцип демілітаризації знайшов своє відображення у статті 1, відповідно до якої Національна поліція України (поліція) – це центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству. При цьому законодавець визначив декілька форм здійснення Національною поліцією такої служби, зокрема в п. 20 ч. 1 ст. 23 Закону визначено, що поліція здійснює на договірних засадах охорону фізичних осіб та об'єктів права приватної і комунальної власності [6]. Європейська практика сформувалась таким чином, що поліція може приймати участь в ліцензуванні суб'єктів, котрі мають намір надавати послуги з охорони [8, с. 215], а не самостійно їх надавати. В той же час, закріплення в Законі відповідного повноваження Національної поліції ставить у нерівне становище інших суб'єктів охоронної діяльності, які не володіють відповідними спецзасобами та зброєю, що наявна у працівників поліції. Окрім того, можливість надання поліцією платних послуг ставить під сумнів питання про незалежність даного органу від суб'єкта, котрий здійснює його фінансування.

Практичним значенням даного дослідження відзначено необхідність перегляду та зміни ряду правових положень Закону України «Про Національну поліцію» в питанні уникнення політичного впливу на дану структуру.

Таким чином, для того, щоб пришвидшити процес імплементації міжнародних стандартів в українське правове поле слід проводити не поверхневі, а глибокі та змістовні реформи, котрі б опирались на чіткий правовий базис. Тому, актуальним завданням на сьогодні є приведення усіх

актів у відповідність до європейських принципів діяльності поліції та виховання на таких принципах нового покоління службовців.

Список бібліографічних посилань

1. Ярмиш О. Н., Холод Ю. А. Поліцейське право // Юридична енциклопедія : в 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. Київ : Укр. енцикл., 2002. Т. 4. С. 720.
2. Поліцейське право в Університеті Святого Володимира : у 2 кн. / уклад.: І. С. Гриценко, В. А. Короткий ; за ред. І. С. Гриценка. Київ : Либідь, 2010. Кн. 1. 440 с.
3. Курко М. Н., Біленчук П. Д., Ярмолюк А. А. Наука поліцейського права в українському державотворенні: витоки, віхи, історіографія, сучасний стан і шляхи пріоритетного розвитку. *Наше право*. 2005. № 4. С. 17–22.
4. Декларация о полиции : резолюция № 690 (1979) Парламентской ассамблеи Совета Европы от 08.05.1979 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_803 (дата звернення: 25.03.2019).
5. Рекомендації Rec (2001) 10 Комітету Міністрів державам-учасникам Ради Європи «Про Європейський кодекс поліцейської етики» (Ухвалена Комітетом міністрів 19 вересня 2001 року на 765-му засіданні заступників міністрів) // Центр політико-правових реформ : сайт. URL: <http://pravo.org.ua/files/Criminal%20justice/rec1.pdf> (дата звернення: 25.03.2019).
6. Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 25.03.2019).
7. Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ : постановою Кабінету Міністрів України від 28.10.2015 № 878 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/878-2015-p> (дата звернення: 25.03.2019).
8. Ярошенко Ю. О. Досвід діяльності приватних охоронних структур зарубіжних країн у сфері забезпечення безпеки фізичних осіб та охорони права власності. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2014. № 4. С. 212–220.

Одержано 26.03.2019

УДК 351.74(477):808.5

ВОЛОДИМИР АНАТОЛІЙОВИЧ ЄВТУШОК,

старший викладач кафедри тактично та тактико-спеціальної підготовки факультету № 3 Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0002-9165-6296>;

ВОЛОДИМИР ОЛЕКСАНДРОВИЧ КУЩЕНКО,

старший викладач кафедри тактичної та тактико-спеціальної підготовки факультету № 3 Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0001-5859-5906>

ДОТРИМАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ЕТИКИ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО ЯК ОДИН ІЗ ЗАХОДІВ ДОТРИМАННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ НАЦІОНАЛЬНОЮ ПОЛІЦІЄЮ УКРАЇНИ

Мова – це спосіб вираження думки, засіб спілкування між людьми, форма вираження характеру ставлення людей один до одного.

Культура мови – невід’ємна риса освіченої людини. Наша думка починає формуватися коли ми спілкуємося з людиною. Отже, якщо людина спілкується з поліцейським, що не дотримується правил культури мови, вона не матиме бажання допомогти йому [1].

Основний спосіб взаємодії особи та поліцейського – вербальний контакт. Коли людина слухає правоохоронця, вона починає складати думку про його інтелектуальні можливості. Краса мови (єдність змісту і форми та їхня відповідність умовам, обстановці, призначенню) сприяє утвердженню краси у взаємовідносинах як між поліцейськими, так і між поліцейськими та громадянами [2, с. 329]. Досконало опанувати навичками високої культури мови – професійний обов’язок поліцейського. На нашу думку, мова поліцейського повинна відповідати таким вимогам:

1. Бути змістовною, свідчити про глибоке знання того, про що йде мова; бути граматично і літературно правильною;
2. Бути точною, ясною, лаконічною і зрозумілою;

3. Бути виразною, емоційною, образною; під час розмови з громадянами поліцейський повинен ретельно підбирати слова, приховувати їх психологічний вплив;

4. Міміка і жести повинні бути стриманими, чіткими, скупими, ненав'язливими і відповідати змісту мови [3, с. 214].

Зовнішній вигляд поліцейського (однострій, зачіска, постава, жестикуляція, міміка, манера триматися з іншими людьми тощо) – це своєрідний знак, візитна картка Національної поліції [4, с. 537]. Зовнішній вигляд інспектора патрульної поліції, по-перше, свідчить про його внутрішню культуру: організованість, зібраність, дисциплінованість, характер і ставлення до своєї професії та оточення; по-друге, викликає довіру в громадян і своїх колег; по-третє, краса, витонченість і елегантність одягу викликають почуття естетичного задоволення в того, хто її носить, і в тих осіб, з якими цей поліцейський спілкується; по-четверте, справляє спрямований духовний, психологічний і естетично-виховний вплив на людей, які його оточують [5].

Отже, всі вищеперелічені фактори визначають культурно-естетичний потенціал зовнішнього вигляду поліцейського і його роль в естетичному вихованні. На нашу думку, культура зовнішнього вигляду поліцейського передбачає:

1. Дотримання однострою;
2. Носіння орденських колодок, значків, що відзначають заслуги поліцейського;
3. Підтягнутий вигляд і пряму поставу;
4. Скромну й акуратну зачіску.

Висновок. Отже, на нашу думку, доцільно запровадити дієвий механізм дисциплінарної відповідальності поліцейських за порушення норм етичної поведінки з тим, щоб кожен працівник усвідомлював цінність та значення етичних аспектів діяльності поліції.

Список бібліографічних посилань

1. Нидзий А. О., Дашкова С. В. Психологическая устойчивость как интегративное качество специалиста экстремального профиля // Научное сообщество студентов XXI столетия. Гуманитарные науки : сб. ст. по материалам XXX междунар. студ. науч.-практ. конф. (г. Новосибирск, 17 марта 2015 г.). 2015. № 3 (30). URL: [http://sibac.info/archive/guman/3\(30\).pdf](http://sibac.info/archive/guman/3(30).pdf) (дата звернення: 20.03.2019).
2. Психологія у професійній діяльності поліції : навч. посіб. / за заг. ред. В. В. Сокурника ; Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. 425 с.
3. Словник української мови : в 11 т. Т. 9: С / редкол.: І. К. Білодід (голова) та ін. ; ред. І. С. Назарова, О. П. Петровська, Л. Г. Скрипник, Л. А. Юрчук. Київ : Наук. думка, 1973. 840 с.
4. Юридична психологія : підручник / за заг. ред. О. М. Бандурки ; Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2017. 688 с.
5. Про затвердження Правил етичної поведінки поліцейських : наказ МВС України від 09.11.2016 № 1179 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1576-16> (дата звернення: 23.03.2019).

Одержано 26.03.2019

УДК 347.97/.99(477):17

ОЛЕКСАНДР ЄВГЕНОВИЧ ЖЕЛЕЗОВ,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри загальноправових дисциплін факультету № 6

Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0001-6173-8795>

ПРАВОВЕ ЗАКРІПЛЕННЯ НОРМ МОРАЛІ ПРИ РЕФОРМУВАННІ СУДОВОЇ СИСТЕМИ В УКРАЇНІ (2015–2020 РОКИ)

Згідно процесу реформування судової системи необхідність яких вказали події революції Гідності, влада у державі зробила крок до вдосконалення судової системи. По перше, це впровадилось в рішенні XI З'їзду суддів України; Указ Президента «Про Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки; Постановою Кабінету Міністрів про впровадження цього Указу Президента України. Ці нормативно-правові акти повинні були розв'язати такі питання:

Створення спеціальних фінансових підрозділів; Розробка практичних посібників та навчальних модулів у Національній школі суддів; Завершення розробки політики щодо

забезпечення якості судочинства та розширених стандартів ефективності; Приведення посадових інструкцій працівників апаратів судів та порядку заміщення всіх посад у відповідність; Вдосконалення правил та порядку призначень, переведень на інші посади (до інших судів) та призначень на вищі посади на основі зазначеної політики та удосконалених методик, розробка пропозицій щодо відповідних змін до законодавства; Застосування виключно конкурсного відбору для заміщення всіх посад; Розробка для Національної школи суддів навчальних модулів та практичних посібників з питань нової системи управління ефективністю роботи; Розробка механізмів оцінювання потреб та можливостей для періодичної підготовки суддів, включаючи спеціалізоване програмне забезпечення для проведення опитування та реєстрації слухачів на курси в режимі он-лайн тощо.

Ці питання знайшли відображення: у змінах до Конституції України які вступили у дію 30 вересня 2016 року, Закону України «Про Судоустрій та статус суддів України» від 02.06.2016 року, Закону України «Про Вищу Раду Правосуддя» від 21.12.2016 року. Так наприклад застосування конкурсного відбору на посаду апарату суду остаточно закріплено згідно із ст. вище згаданого Закону України «Про Судоустрій та статус суддів України».

Окремо закріплені принципи фінансування судів, згідно з цим у перехідних положеннях Закону України «Про Судоустрій та статус суддів України».

Крім того у 2017 році у Національній Школі Суддів розроблені спеціальні типові плани для підготовки апарату суддів. Ці плани затвердженні 23 грудня 2016 року, це плани для підготовки: апаратів місцевих та апеляційних судів; помічників суддів і консультантів місцевих та апеляційних господарських судів; секретарів судового засідання місцевих та апеляційних господарських судів; секретарів судового засідання окружних та апеляційних адміністративних судів; спеціалістів кадрового забезпечення місцевих та апеляційних судів; старших секретарів, секретарів місцевих загальних судів, головних і провідних спеціалістів місцевих та апеляційних судів загальної юрисдикції; помічників суддів і консультантів місцевих загальних та апеляційних судів; помічників суддів і консультантів окружних та апеляційних адміністративних судів; секретарів судового засідання місцевих загальних та апеляційних судів; спеціалістів із забезпечення зв'язків зі ЗМІ (прес-секретарі) місцевих та апеляційних судів; спеціалістів судової статистики місцевих та апеляційних судів; судових розпорядників місцевих та апеляційних судів. Кандидати на ці посади крім помічника судді проходять конкурсний відбір який організовує Державна Судова Адміністрація. Згідно із статтями Закону України «Про Судоустрій та статус суддів». Помічник судді призначається керівником апарату суду за поданням судді. Для проходження конкурсу і зайняття цих посад потрібно навчання кілька місяців тому Національна Школа Суддів розробила ці програми згідно стратегії розвитку судової системи 2015–2020 років.

Нове законодавство передбачає дуже розвинуту відповідальність для професійного судді. Це може бути як дисциплінарна відповідальність передбачена статтею 107 Закону України «Про Судоустрій та статус суддів» також може бути моральна відповідальність яка закріплена ст. 58 вище вказаного закону. Насамперед порушення суддівської етики може мати правові наслідки, коли моральний вчинок не співпадає з Кодексом суддівської етики.

Кодекс суддівської етики був прийнятий 24 жовтня 2002 року, на V з'їзді суддів, але нова його редакція затверджена на XI з'їзді суддів ст. 58 перетворює його на норму прямої дії, і цією нормою права Кодекс суддівської етики перетворюється з корпоративної норми у норму права. Цим кодексом закріплюються всі правові та моральні принципи якими керується суддя як у час проведення судового засідання, так і у своїй позасудовій поведінці. В правовій основі цього кодексу полягають: Конституція України, Закон України «Про судоустрій і статус суддів», ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, Міжнародним пактом про громадянські та політичні права, резолюцією Генеральної Асамблеї ООН щодо ефективного впровадження Основних принципів незалежності судових органів, а також Бангалорські принципи поведінки суддів, схвалені резолюцією Економічної та Соціальної Ради ООН від 27 липня 2006 року, Європейською хартією про закон щодо статусу суддів, Рекомендацією CM/Rec (2010) 12 Кабінету Міністрів Ради Європи.

Згідно зі ст. 1-3 Кодексу суддівської етики суддя зобов'язаний бути прикладом додержання вимог закону і принципу верховенства права, має уникати будь-якого незаконного впливу на його діяльність та не має права використовувати своє посадове становище в особистих інтересах чи в інтересах інших осіб, тобто при зловживанні правом суддя підлягає відповідальності. Але ст. 4 даного кодексу вказує, що ці проступки не можуть бути підставою для дисциплінарного провадження, у разі якщо буде присутнє вчинення іншого правопорушення.

Згідно цього законодавства і проходить переатестація суддів та добір нових професійних кадрів для суддів. У 2016–2017 році був перший етап, а у 2018 по теперішній час проходить атестація апеляційних та місцевих судів.

Список бібліографічних посилань

1. Конституція України : закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних (<L> «Законодавство України» / Верховна Рада (ДН) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр> (дата звернення: 20.03.2019).
2. Про Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки : Указ Президента України від 20.05.2015 № 276/2015 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/276/2015> (дата звернення: 20.03.2019).
3. Про судоустрій та статус суддів : закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19> (дата звернення: 20.03.2019).
4. Про Вищу раду правосуддя : закон України від 21.12.2016 № 1798VIII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-19> (дата звернення: 20.03.2019).
5. Кодекс суддівської етики : прийм. 24.10.2002 на V з'їзді суддів : у ред. XI (чергового) з'їзду суддів від 22.02.2013 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/p0001415-13> (дата звернення: 20.03.2019).
6. Бангалорські принципи поведінки суддів : від 19.05.2006 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_j67 (дата звернення: 20.03.2019).

Одержано 26.03.2019

УДК 351.74/.76(477)

МИХАЙЛО ВОЛОДИМИРОВИЧ ЗАВАЛЬНИЙ,

*кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник,
доцент кафедри адміністративного права і процесу факультету № 3
Харківського національного університету внутрішніх справ;*

 <https://orcid.org/0000-0003-4191-061X>

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ВИКОРИСТАННЯ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ У ПОЛІЦЕЙСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Соціальні системи інформації стали частиною повсякденного життя. Тому цей соціальний розвиток не може бути зігнороване поліцейськими структурами, які тепер зобов'язані йти за громадянами в інтернет-мережах.

Поліцейські сили в нашій країні прагнуть перебувати в курсі подібних подій. При цьому офіцери поліції можуть використовувати, наприклад, Twitter або Facebook без обмежень і значною мірою на користь поліції.

Досить цікавою є розробка Facebook сайту Connected To The Case для допомоги громадян поліції у розслідуваннях за допомогою краудсорсингу (англ. crowdsourcing, crowd – «натовп» і sourcing – «використання ресурсів») – рішення суспільно значущих завдань силами добровольців). Користувачі зможуть зайти на сайт, вказавши свій акаунт у соцмережі [1]. Сервіс буде отримувати дані з профілю в Facebook і визначати, у розслідуванні яких справ людина зможе допомогти поліції. Система заводить на кожного користувача декілька ключових міток і з'ясовує, які місця і коли він відвідував, з ким спілкувався тощо. Потім система зіставляє цю інформацію з базою нерозкритих злочинів, визначаючи, по якому з них користувач міг би стати свідком. Крім того, в Connected To The Case реалізовано можливість відправити анонімне повідомлення про правопорушення [2]

Співробітники поліції мають справу з різноманітністю соціальних засобами інформації й при цьому використовують для їхнього відбору модульний підхід. Він дозволяє постійно бути в курсі змін, коли деякі мережі, що не є популярними сьогодні, завтра можуть набути надзвичайну популярності серед широких верств користувачів Інтернету.

Деякі національні поліцейські підрозділи залучають засоби соціальної інформації централізовано. В даному випадку використовується власний поліцейський веб-сайт як центр збору й одночасно як архів для всієї важливої інформації, що надходить із соціальних мереж. Це зручно, оскільки зміст інформації залишається під повним контролем і нею можна керувати в інтересах поліції. Але й за такого випадку користувачі, що є одночасно джерелами важливої інформації, користуються довірою поліцейських підрозділів.

Загальна мета соціальних мереж – поширення інформації. Ця мета повністю відповідає інтересам поліції, оскільки допомагає прискорювати й розширювати традиційні можливості поліцейського інформаційного оповіщення. Наприклад, поліція може повідомляти громадян у режимі реального часу про нещодавні злочини, дорожні події, пропажу людей, викрадення транспортних засобів, про підозрюваних або арештованих осіб. Ці повідомлення можуть бути пов'язані із проханнями про допомогу, що виходять від самого населення. Як показує досвід таких європейських країн, як Бельгія, Голландія, Німеччина, Угорщина, часто такі повідомлення в соціальних мережах, подані самої поліцією, дають позитивні результати [3].

Інформаційне використання соціальних мереж дає такі плюси, як можливість прямої участі суспільства в охороні правопорядку й наявність зворотного зв'язку між суспільством і поліцією. Забезпечення концепції правоохорони громади з використанням соціальних інтернет-мереж дозволяє підрозділам поліції взаємодіяти з населенням на все більш локальному (місцевому) і особистісному рівні. Наприклад, британські й голландські співробітники поліції використовують Twitter для реагування на індивідуальні запити громадян і для безперервного інформаційного обслуговування населення в особі користувачів Інтернету. У низці інших країн офіцери поліції відкривають свої «офіси» у віртуальному просторі й, таким чином, стають особистими контактерами для користувачів Інтернет, як у реальному, так і у віртуальному світі [4].

Twitter чи Facebook чітко демонструють: якщо поліція залишає десь вільне місце, то його заповнять інші. Також зрозуміло, що використання соціальних засобів інформації буде тільки зростати. І якщо поліцейські підрозділи прагнуть мати справу із цим явищем, то їхнє значення в соціальних подіях і сильний голос у популярних громадських обговореннях у соціальних мережах не повинні бути недооцінені.

Поліцейські країн Євросоюзу справедливо вважають, що використання інтернет-простору збільшує прозорість правоохоронної діяльності й позитивно впливає на її сприйняття, що в сукупності поліпшує відносини поліції з населенням [5].

Вітчизняні правоохоронні органи поступово збільшують свою присутність у інтернет просторі. Однак, на жаль, це має односторонній характер (видання інформаційних повідомлень), залишаючи поза увагою можливості інтерактивної співпраці за населенням за допомогою можливостей соціальних мереж.

Список бібліографічних посилань

1. Гавловський В. Д. Щодо використання соціальних мереж для виявлення, розкриття та попередження злочинів. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2012. № 2 (28). С. 271–282.
2. Guide to Identity Security: Crush Hackers, Scammers & Thieves. URL: <https://www.identitysecurity.com/2017-guide-identity-security-crush-hackers-scammers-thieves/> (дата звернення: 21.03.2019).
3. Fehervary J. Editorial: Research and Science in CEPOF – A Personal Retrospect. *European Police Science and Research Bulletin*. 2011. Iss. 5.
4. Киселев А. К. О полицейском влиянии на общественное сознание в странах Европейского сообщества. *Административное право и процесс*. 2012. № 6. С. 52–54.
5. European Crime Prevention Network. URL: <http://www.eucpn.org/work> (дата звернення: 23.03.2019).

Одержано 26.03.2019

УДК 343.13

ЮЛІЯ ОЛЕКСАНДРІВНА ЗАГУМЕННА,

кандидат юридичних наук, доцент,

професор кафедри теорії та історії держави і права факультету № 1

 <https://orcid.org/0000-0003-0617-8363>

ЗАРУБІЖНА ПРАКТИКА ФУНКЦІОНУВАННЯ ЮВЕНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ

В Україні забезпечення прав дитини визнано на державному рівні стратегічним загальнонаціональним пріоритетом, досягнення якого має відбуватись у системному поєднанні різних напрямків діяльності держави, які стосуються безпосередньо реалізації соціальних, освітніх програм, створення фінансово-економічного підґрунтя їх здійснення [1].

Пріоритетною метою системи ювенальної юстиції, яку задекларовано в усіх відповідних міжнародних положеннях щодо захисту прав людини, є реабілітація та соціальна реінтеграція дитини. Серед міжнародних стандартів системи ювенальної юстиції основоположне місце посідає Конвенція ООН Про права дитини, яка проголошує: «Держави-сторони визнають право кожної дитини, яка, вважається, порушила кримінальне законодавство, обвинувачується або визнається винною в його порушенні, на таке поводження, що сприяє розвиткові у дитини почуття гідності та значущості, зміцнює в ній повагу до прав людини й основних свобод інших та при якому беруться до уваги вік дитини і бажання сприяти її реінтеграції та виконання дитиною корисної ролі в суспільстві». Згідно з Мінімальними стандартними правилами ООН щодо відправлення правосуддя стосовно неповнолітніх, ухваленими резолюцією ГА ООН № 40/33 від 29.11.1985 р., система ювенальної юстиції має на меті забезпечення благополуччя неповнолітнього і того, щоб будь-які заходи впливу на неповнолітніх правопорушників завжди відповідали як особливостям особистості правопорушника, так і обставинам правопорушення [2; 3]. Цей документ виокремлює два головні і найважливіші завдання ювенальної юстиції:

- 1) забезпечення благополуччя неповнолітнього;
- 2) розгляд справи неповнолітніх спеціальними сімейними судами чи адміністративними органами і, за можливістю, уникнення застосування виключно каральних санкцій.

В основу ювенальної юстиції зарубіжних держав покладена доктрина «*parens patrie*», яка передбачає, що держава веде себе як піклувальник або відповідальна особа за неповнолітнього і убезпечує його від небезпечної поведінки і шкідливого оточення [4, с. 74].

У світі сформувалося дві основні моделі ювенальної юстиції: автономна і загальна. Автономна модель передбачає існування ювенального суду як окремої інституції, а загальна модель передбачає розгляд справ про неповнолітніх суддями судів загальної юрисдикції. На перших етапах існування автономна модель ювенального суду формувалася в США, Канаді, Англії, Бельгії, Франції, Греції, Голландії, Росії, Польщі, Угорщині, Єгипті, Японії (варіант), Австралії, Новій Зеландії (варіант), кантонах французької Швейцарії. В свою чергу, у Німеччині, Австрії, Іспанії, Португалії, кантонах німецької Швейцарії функції ювенальної юстиції виконувалися судами у справах неповнолітніх, що висунуло на перший план їх діяльності завдання судового захисту прав неповнолітніх. У другій половині XX століття у багатьох державах світу сформувалося сучасне законодавство про ювенальну юстицію: у США такою основою є «Закон про ювенальну юстицію та запобігання правопорушенням неповнолітніх» 1974 року, у Польщі – Закон «Про процедуру розгляду справ неповнолітніх» 1982 року, у Канаді – Закон «Про кримінальну юстицію щодо неповнолітніх» 2003 року [5, с. 147].

Основні повноваження із забезпечення прав дитини в США беруть на себе органи поліції. В усіх штатах США будь-яка особа має право повідомити поліцію про свої підозри стосовно поганого поводження з дітьми, а на рівні 18-ти штатів це є громадянським обов'язком особи. Поліція оперативно реагує на усунення безпосередньої фізичної і психічної небезпеки для дітей. Якщо буде встановлено, що безпосередня загроза фізичній безпеці і правам дитини відсутня, за справу береться особливий орган – орган з питань захисту прав дітей Служба захисту дітей («*Child Protective Services*»). Ця інституція веде нагляд за тим, щоб батьки не порушували права дітей, і рекомендує суду позбавити у передбачених законом випадках, батьків батьківських прав. У якості адміністративно-попереджувального заходу служба уповноважена у примусовому порядку ізолювати дитину від сім'ї і розташувати її у дитячому будинку або у родині родичів [6]. Разом із тим, слід зазначити, що ставлення американської громадськості до Служби у справах дітей є неоднозначним. На тлі жвавої підтримки діяльності служби населенням певна частина суспільства вважає її діяльність упередженою і такою, що порушує права батьків на виховання дитини. У результаті цього на території США наразі сформувалися цілі громадські рухи, що виступають за заборону діяльності Служби захисту дітей. У порівнянні з іншими державами світу, США витрачають найбільше коштів на забезпечення прав дитини.

Сьогодні інститути ювенальної юстиції функціонують більше ніж у 60 країнах світу. Зарубіжна практика функціонування ювенальної юстиції доводить, що як самостійний напрям державного адміністрування прав дитини, ювенальна юстиція себе цілком виправдовує. Щодо України, то слід відзначити триваючу вже багато років дискусію стосовно доцільності заснування інститутів ювенальної юстиції. Прибічники створення національної моделі ювенальної юстиції вважають, що відповідні інституції стануть надійною гарантією забезпечення прав дітей і захисту дитинства, а їх опоненти відстоюють тезу про те, що ювенальна юстиція стане чинником дестабілізації патріархальних традицій української родини і створить загрози для порушення

прав і свобод людини і, зокрема, дитини. З урахуванням того, що, за підрахунками спеціалістів, кожні п'ять років в Україні засуджується близько 100 тисяч дітей, це питання буде набувати актуальності і в подальшому [7].

Список бібліографічних посилань

1. Гурєва Ю. Ювенальна юстиція. Перспективи введення в Україні // Науковий блог. Національний університет «Острозька академія»: сайт. URL: <https://naub.oa.edu.ua/2012/yuvenalna-yustytysiya-perespektvyu-vvedennya-v-ukrajini/> (дата звернення: 18.03.2019).
2. Конвенція про права дитини: від 20.11.1989 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021 (дата звернення: 18.03.2019).
3. Мінімальні стандартні правила Організації Об'єднаних Націй, що стосуються відправлення правосуддя щодо неповнолітніх («Пекінські правила»): від 29.11.1985 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_211 (дата звернення: 18.03.2019).
4. Навроцький О. О. Ювенальна юстиція в системі чинників забезпечення безпеки, прав і свобод дітей: зарубіжний досвід // Сучасна міжнародна безпека: виклики глобалізації: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 29 берез. 2018 р.). Харків: Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна, 2018. С. 73–75.
5. Опацький Р. М. Зарубіжний досвід впровадження ювенальної юстиції. *Юридична наука*. 2012. № 2. С. 146–152.
6. Foster Child Bill of Rights // The Official Website of the Executive Office of Health and Human Services (EOHHS). URL: <https://www.mass.gov/foster-care> (дата звернення: 18.03.2019).
7. Лазебний Л. Ювенальна юстиція в Україні – за і проти. *Адвокат*. 2013. № 3. С. 3–5.

Одержано 26.03.2019

УДК 351.74:342.72/.73(477)

АРТЕМ ГЕННАДІЙОВИЧ ІВАНОВ,

*доцент кафедри загальноправових дисциплін факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ*

ВІДПОВІДНІСТЬ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ПРИНЦИПАМ КОДЕКСУ ПОВЕДІНКИ ПОСАДОВИХ ОСІБ З ПІДТРИМАННЯ ПРАВОПОРЯДКУ

Повага до особи, охорона її законних прав та інтересів є обов'язком усіх державних органів, громадських організацій і службових осіб. Відповідно до ч. 2 ст. 3 Конституції України, утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. Цей обов'язок рівною мірою стосується і діяльності національної поліції щодо забезпечення реалізації прав, свобод і обов'язків людини і громадянина в Україні [1].

Працівники органів правопорядку в різних ситуаціях, пов'язаних з попередженням, припиненням та розкриттям злочинів та інших правопорушень, затриманням правопорушників, їх триманням під вартою та виконанням покарань (адміністративного стягнення), зобов'язані поважати гідність особи, гуманно до неї ставитись, не допускати будь-яких випадків катувань та ін. [4].

Згідно ст. 1 Закону України «Про Національну поліцію», Національна поліція України – це центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку. Стаття 2 Закону ставить перед органами Національної поліції завдання щодо забезпечення публічної безпеки і порядку, охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави, протидії злочинності та надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги. Окрім цього, стаття 7 Закону відносить необхідність дотримання прав і свобод людини до принципів, на основі яких органи Національної поліції здійснюють свою діяльність [2].

Таким чином, захист прав, свобод та законних інтересів людини є одним з основоположних аспектів діяльності органів правопорядку в Україні, про що свідчать положення Конституції та законів України. Виконання відповідних завдань із забезпечення реалізації прав людини відповідно до чинного законодавства залежить не тільки від високої професійної правосвідомості та правової культури працівника поліції, а й від рівня законодавчого та матеріально-технічного забезпечення їх діяльності [4].

У своїй діяльності поліція, окрім актів національного права, керується міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Окрім іншого, Україною були ратифіковані ряд міжнародно-правових актів, в яких визначаються принципи та стандарти поведінки осіб, що є працівниками органів правопорядку, у процесі здійснення ними боротьби зі злочинністю, затримання правопорушників, утримання осіб під вартою, виконання покарань та ін. Одним з таких актів виступає Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку [5].

Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку був прийнятий на 34-й сесії Генеральної Асамблеї ООН резолюцією 34/169 від 17 грудня 1979 року. Він являє собою рамковий документ, що встановлює межі допустимої поведінки осіб, діяльність яких пов'язана з підтриманням правопорядку та наділених відповідними повноваженнями щодо припинення правопорушень та затримання правопорушників. Прийняття Кодексу зумовлене суспільною важливістю функцій і завдань, які виконують органи з підтримання правопорядку, необхідністю дотримання прав людини в процесі їх виконання, можливими зловживаннями в діяльності відповідних посадових осіб, необхідністю дотримання цими особами етичних норм та здійснення самоконтролю в процесі виконання ними своїх завдань і функцій. Кодекс складається з 8 статей, кожна з яких супроводжується коментарем до визначених у ній правил поведінки посадових осіб із зазначенням особливостей їх застосування в національному законодавстві держав [3].

Стаття 1 Кодексу дає визначення поняттю «посадової особи з підтримання правопорядку» й встановлює їх обов'язок служити суспільству та захищати осіб від протиправних діянь. Під службою суспільству розуміється надання послуг і допомоги тим членам громади, які з особистих, економічних, соціальних або інших причин надзвичайного характеру потребують негайної допомоги. Стаття 2 Кодексу покладає на посадових осіб з підтримання правопорядку обов'язок поважати й захищати людську гідність та підтримувати права людини. Стаття 3 Кодексу регулює використання сили посадовими особами з підтримання правопорядку. Використання сили повинно мати винятковий характер, та можливе лише в разі крайньої необхідності і в тій мірі, в якій це необхідно для виконання відповідних обов'язків. Стаття 4 Кодексу містить правило, відповідно до якого відомості конфіденційного характеру, отримані посадовими особами з підтримання правопорядку, мають зберігатися в таємниці. Стаття 5 Кодексу забороняє посадовим особам з підтримання правопорядку здійснювати, підбурювати чи терпимо ставитися до будь-яких дій, що являють собою тортури або інші жорстокі, нелюдські чи такі, що принижують гідність, поведження та покарання. Стаття 6 Кодексу містить норму, що зобов'язує посадових осіб з підтримання правопорядку забезпечувати повну охорону здоров'я затриманих осіб та вживати негайних заходів щодо забезпечення надання медичної допомоги в разі необхідності. Положення статті 7 Кодексу містять визначення поняття «корупції» та забороняють посадовим особам з підтримання правопорядку здійснювати будь-які акти корупції [3].

Висновок. Принципи, передбачені Кодексом поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку, в деякій мірі знайшли своє відображення в положеннях Конституції та інших законах України. Більшість з зазначених принципів відтворені в положеннях Закону України «Про Національну поліцію» і є досить детально регламентованими. В той же час, деякі з них в Законі не встановлені або ним приділяється недостатня увага. Таким чином, корисним було б доповнення положень Закону України «Про Національну поліцію» більш детальною регламентацією принципів дотримання прав і свобод людини в процесі здійснення посадовими особами діяльності з підтримання правопорядку.

Список бібліографічних посилань

1. Конституція України : закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40–41. Ст. 379.
3. Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку : Резолюція 34/169 Ген. Асамблеї ООН від 17.12.1979 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_282 (дата звернення: 22.03.2019).
4. Колодій А. М., Олійник А. Ю. Права, свободи та обов'язки людини і громадянина в Україні : підручник. Київ : Правова єдність, 2008. 350 с.
5. Крижна В. В. Міжнародні стандарти по правам людини в діяльності поліції // Стан дотримання прав людини в умовах сучасності: теоретичні та практичні аспекти : матеріали VIII Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 22 берез. 2018 р.) / МВС України, Нац. акад. внутр. справ. Київ, 2018. С. 179–183.

Одержано 26.03.2019

УДК 35.076

ВОЛОДИМИР ОЛЕКСАНДРОВИЧ ІВАНЦОВ,

*кандидат юридичних наук, доцент,
докторант*

Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0002-2904-0466>

ПРАВОВІ МЕЖІ ВИКОНАННЯ НАКАЗУ ЯК СКЛАДОВА ЗМІСТУ ПРИНЦИПУ ЗАКОННОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ

Відповідно до положень ст. 60 Конституції України ніхто не зобов'язаний виконувати явно злочинні розпорядження чи накази [1]. При цьому зміст положень Дисциплінарного статуту Національної поліції України (ДС НП України) щодо обов'язку невиконання злочинного або явно незаконного наказу послідовно відображає сутність законності як принципу діяльності Національної поліції. Так, згідно ч. 2 ст. 8 «Законність» Закону України «Про Національну поліцію» поліцейському заборонено виконувати злочинні чи явно незаконні розпорядження та накази [2].

Злочинним визнається наказ, що передбачає вчинення злочину, тобто передбаченого Кримінальним кодексом України (КК України) суспільно небезпечного винного діяння (дії або бездіяльності), вчиненого суб'єктом злочину [3]. При цьому злочинний характер наказу означає, що ним вимагається вчинити або його виконання неминуче пов'язане із вчиненням діяння, яке на момент віддання такого наказу становило злочин. Відповідно до ч. 2 ст. 7 Європейської конвенції про захист прав та основних свобод людини таким визнається не тільки діяння, передбачене КК України, але і діяння, що є злочином відповідно до загальних принципів права, визнаних цивілізованими націями [4, с. 295].

КК України визначає також умови віднесення наказу до законних, а саме: він має бути виданий відповідною особою в належному порядку в межах її компетенції; за змістом наказ має не суперечити чинному законодавству; наказ не може бути пов'язаний з порушенням конституційних прав і свобод людини та громадянина (ч. 2 ст. 41).

Законом України «Про Національну поліцію» та ДС НП України передбачено, що поліцейському забороняється виконувати саме «явно» незаконний наказ. Отже, поліцейський зобов'язаний оцінювати наказ на предмет його злочинності та явної незаконності.

Наведене законодавцем формулювання, вказує на те, що поліцейський зобов'язаний на достатньому рівні володіти знаннями з кримінального права для забезпечення належної оцінки наказу на предмет його злочинності, тобто наївності складу кримінального злочину згідно особливої частини КК України.

Встановлення обов'язку щодо не виконання незаконного наказу чітким формулюванням надано лише при очевидності такої незаконності. У разі оцінки поліцейським наказу лише як такого, що суперечить закону (тобто як незаконного) передбачає відсутність вимоги щодо його виконання з обов'язком повідомлення в письмовій формі керівнику, який віддав (видав) такий наказ, та своєму безпосередньому керівникові. У разі наполягання безпосереднім керівником на виконанні такого наказу, на поліцейського-виконавця покладено також обов'язок щодо письмового повідомлення про це прямому керівнику.

Зрозуміло, що аналогічний алгоритм застосовується поліцейським рівною мірою по відношенню до наказів, які ним оцінені як злочинні. Разом з тим, за умови допущення поліцейським-виконавцем помилки при оцінці наказу як незаконного, прямий керівник має змогу забезпечити виконання відповідного наказу як законного, адже вищестоящий керівник має право контролю за службовою діяльністю підлеглих поліцейських та інших працівників поліції згідно ч. 2 ст. 2 ДС НП України.

Частиною 3 статті 41 КК України встановлено, що особа, яка відмовилася виконувати явно злочинний наказ або розпорядження не підлягає кримінальній відповідальності.

Згідно ч. 4 ст. 41 Кримінального кодексу України особа, що виконала явно злочинний наказ або розпорядження, за діяння, вчинені з метою виконання такого наказу або розпорядження, підлягає кримінальній відповідальності на загальних підставах.

Необхідно зауважити, що у певних випадках за виконання злочинного наказу відповідальність несе не його виконавець, а особа, яка віддала такий наказ. Зазначене можливо за умови, коли особа не усвідомлювала і не могла усвідомлювати злочинного характеру наказу. За таких обставин у її

ставленні до вчиненого відсутня вина. Особа ж, яка віддала злочинний наказ, несе за це кримінальну відповідальність як виконавець, а у випадках віддання явно злочинного наказу, коли безпосередній виконавець наказу також підлягає кримінальній відповідальності, – як організатор злочину [5, с. 345].

Особа, яка знає про злочинність наказу, однак виконує його внаслідок примусу, підлягає кримінальній відповідальності за правилами ст. 40 КК України.

Відповідальність поліцейського за виконання незаконного наказу передбачена лише у разі очевидності невідповідності закону такого наказу. Виконання незаконного наказу не тягне відповідальності поліцейського. При цьому необхідно розуміти, що «явна незаконність наказу» є швидше оціночною категорією та потребує оцінки конкретних обставин виконання такого наказу (посада, кваліфікація, поінформованість виконавця тощо).

Виконання явно незаконного наказу та невиконання правомірного наказу є порушенням службової дисципліни, що становить склад дисциплінарного проступку та тягне за собою дисциплінарну відповідальність згідно Дисциплінарним статутом Національної поліції України.

Реалізація поліцейським дій, внаслідок виконання незаконного наказу, вказує на протиправний характер перших, наслідком чого може бути їх оскарження відповідно до положень ст. 2, 19 Кодексу адміністративного судочинства України [6].

Положення ч. 6 ст. 5 ДС НП України є продовженням відображення змісту принципу законності в діяльності поліції згідно ч. 3 ст. 8 Закону України «Про Національну поліцію», відповідно до якої «Накази, розпорядження та доручення вищих органів, керівників, посадових та службових осіб, службова, політична, економічна або інша доцільність не можуть бути підставою для порушення поліцейським Конституції та законів України».

Непересічне значення Конституції України як Основного закону в системі нормативно-правових актів нашої держави визначається її верховенством та вищою юридичною силою, прямою дією, застосуванням на всій території країни. Конституція України, в першу чергу, визначила юридичну базу гарантій законності – усі державні органи, їх посадові особи, об'єднання громадян та інші суб'єкти права повинні діяти в межах Конституції та відповідно до законів України (ст.ст. 6, 8)

Верховенство закону виявляється, перш за все, в суворій відповідності йому всіх інших нормативних актів, оскільки закони (після Конституції) мають найвищу юридичну силу. Закони регулюють найважливіші питання державного та суспільного життя, їх норми складають серцевину, фундамент формування і розвитку інших правових норм [7, с. 55–57].

Отже, не дивлячись на те, що виконання наказу обумовлюються управлінськими відносинами субординації, дотримання обов'язків (правових меж) при його втіленні являє собою елемент змісту принципу законності діяльності поліції. В свою чергу останній виступає свого роду критерієм ефективності внутрішньоуправлінської системи органів поліції та, як наслідок, правомірності діяльності Національної поліції загалом.

Список бібліографічних посилань

1. Конституція України : закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 22.03.2019).
2. Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 22.03.2019).
3. Кримінальний кодекс України : закон України від 05.04.2001 № 2341-III // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 22.03.2019).
4. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. ; за ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. 4-е вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2010. 456 с.
5. Мокрицька І. Я. Обставини, які виключають злочинність діяння за новим КК України. *Наукові записки*. 2002. Т. 20 (Спецвип.). С. 344–345.
6. Кодекс адміністративного судочинства України : закон України від 06.07.2005 № 2747-IV // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15> (дата звернення: 23.03.2019).
7. Самсонов В. Н. Административное законодательство: понятие, содержание, реформа. Харьков, 1991. 120 с.

Одержано 26.03.2019

УДК 342.951

ІВАН ВОЛОДИМИРОВИЧ ІЩЕНКО,

начальник управління превентивної діяльності

Головного управління Національної поліції в Одеській області

НАЦІОНАЛЬНА ПОЛІЦІЯ УКРАЇНИ В СИСТЕМІ СУБ'ЄКТІВ ЮВЕНАЛЬНОЇ ПРЕВЕНЦІЇ

Чинне українське законодавство не робить наголосу на існуванні у структурі Національної поліції спеціалізованих підрозділів у сфері ювенальної превенції. Натомість у Керівних принципах Комітету міністрів Ради Європи щодо правосуддя, дружнього до дітей одним з його елементів є так звана міждисциплінарна підготовка усіх фахівців, які працюють з дітьми і для дітей. Такі особи мають бути обізнані про права і потреби дітей різних вікових груп, а також щодо процедур, які адаптовані до них [1, с. 23]. Специфіка об'єкту впливу ювенальної превенції, зокрема особливі потреби неповнолітніх, а також розмаїття існуючих адміністративно-правових заходів обумовлює виокремлення цього напрямку серед завдань поліції, та утворення спеціалізованої служби у її (поліції) складі.

Сучасні підрозділи ювенальної превенції в Україні були утворені (на виконання Розпорядження КМУ від 22.10.2014 р. № 1118-р) в результаті реформування колишньої кримінальної міліції у справах дітей. Першочерговим завданням названих підрозділів до реформи була протидія втягненню дітей у злочинну діяльність. Ця служба (яка до речі входила до блоку кримінальної міліції – І. І.) була наділена повноваженнями здійснювати оперативно-розшукову діяльність як щодо злочинної поведінки неповнолітніх осіб, так і злочинних намірів щодо них самих. Сучасні підрозділи ювенальної превенції (ЮП) НПУ не є суб'єктами ОРД, діють у складі управлінь превентивної діяльності поліції, тому здійснюють свою діяльність гласно без права проводити оперативно-розшукові заходи. У зв'язку з цим С. П. Поляк помилково вважає, що завдання, визначені у Законі України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей», автоматично лягли на плечі лише підрозділів кримінальної поліції, яка і без того насичена кримінальним повсякденням [2, с. 90]. Таке категоричне бачення може сформуватися в наслідок безальтернативного отождоження протидії злочинності виключно з діяльністю кримінальної поліції, що виключає у цьому напрямку участь інших служб (підрозділів) поліції, а також адміністративно-правову превенцію, загальну та індивідуальну профілактику. Справа у тому, що зараз суспільство в основу протидії деліктності та віктимності серед дітей ставить усунення причин, що детермінують таку поведінку. Крім протидії злочинності пріоритетами розвитку органів системи МВС є також створення безпечного середовища, а також дотримання та забезпечення прав людини. Тому, умовно кажучи, у діяльності поліції «у справах дітей» першорядного значення набувають саме превентивні заходи, які мають адміністративно-правовий характер, діють на упередження.

З метою, усунення дублювання функцій з іншими підрозділами НПУ та суб'єктами ювенальної превенції, в першу чергу, слід чітко окреслити завдання підрозділів ювенальної превенції. Майже рік – з часу реорганізації (липень 2017 року) до реєстрації у Мін'юсті України (червень 2018 року) наказу МВС України від 19.12.2017 р. № 1044 «Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ЮП НПУ» (Інструкція з ОРПЮП), ця служба діяла за застарілим наказом МВС України від 19.12.2012 р. № 1176, що затверджував Інструкцію з організації роботи підрозділів кримінальної міліції у справах дітей. Чинна Інструкція з ОРПЮП до основних завдань підрозділів ювенальної превенції відносить: 1) профілактичну діяльність, спрямовану на запобігання вчиненню дітьми кримінальних і адміністративних правопорушень, виявлення причин і умов, які цьому сприяють, вжиття в межах своєї компетенції заходів для їх усунення; 2) ведення профілактичного обліку дітей, схильних до вчинення правопорушень та проведення із ними заходів індивідуальної профілактики; 3) участь в установленні місцезнаходження дитини в разі її безвісного зникнення чи отриманні даних для цього в межах кримінального провадження, відкритого за фактом її безвісного зникнення; 4) вжиття заходів щодо запобігання та протидії домашньому насильству, вчиненому дітьми та стосовно них, а також жорстокому поводженню з дітьми; 5) вжиття заходів щодо запобігання дитячій бездоглядності, у тому числі здійснення поліцейського піклування щодо неповнолітніх осіб; 6) провадження діяльності, пов'язаної із захистом права дитини на здобуття загальної середньої освіти. Слід констатувати, що

безпеліційно з завдань сучасних підрозділів ЮП НПУ виключено розкриття кримінальних правопорушень, учинених дітьми. Не згадується окремо таке завдання, як ужиття заходів щодо недопущення рецидивної злочинності серед дітей, хоча деякі заходи, серед окреслених в цій Інструкції спрямовані на реалізацію і цієї функції також. Ми вважаємо, що перелік окреслених на сьогодні завдань підрозділів ЮП НПУ не є повним, так само, як і коло закріплених у цьому нормативному акті повноважень зазначених підрозділів.

Ефективному виконанню сучасних завдань ювенальної превенції має сприяти науково-обґрунтована організація діяльності цих підрозділів (посадових осіб) в межах визначених нормативно-правовими актами повноважень. Сучасний статус підрозділів ЮП НПУ обумовлює їх подвійну підпорядкованість у питаннях виконання службової діяльності: безпосередньо – начальнику поліції превентивної діяльності підрозділу ГУНП та опосередковано – начальнику підрозділу ЮП вищого рівня. Типовий штат, кількісний склад або вихідні критерії розрахунку комплектування підрозділів ЮП НПУ в Інструкції з ОРПЮП не визначені. Для прикладу, служба ЮП в Одеській області на сьогодні за штатом нараховує 142 посади на приблизно 459 тис. осіб віком до 18 років, з яких 58 посад припадає на територіальні підрозділи поліції м. Одеси (близько 157 тис. неповнолітніх). За математичними підрахунками виходить, що зараз по м. Одесі один поліцейський ювенальної превенції умовно має охопити приблизно 2,7 тис. дітей, а по Одеському регіону – 3,2 тис. дітей. Якщо ж поррахувати співвідношення посад підрозділів ЮП до кількості навчальних закладів (загальноосвітніх та дошкільних) в Одеській області, то виходить, що на одного інспектора (старшого інспектора) припадає у середньому 10 таких закладів, з них 5 шкіл та прирівняних до них закладів. Здавалося б, що це не так і багато. Але якщо подивитися це співвідношення по окремих районах області, то може виходити, що на одну посадову особу ЮП може приходиться до 20 навчальних закладів. Крім того, до уваги не взяті спеціальні виховні заклади, заклади професійної освіти, перші курси закладів вищої освіти, де навчаються особи віком від 14 до 18 років. А саме цей віковий період дитинства вимагає посиленої уваги. Вважаємо, що за приклад доцільно взяти положення ч. 4 ст. 4 Закону України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» щодо визначення штатної чисельності працівників територіальних служб у справах дітей, яка встановлюється з розрахунку один працівник служби не більше ніж на 1 тис. дітей, які проживають у районі (сільській місцевості), та не більше ніж на 2 тис. дітей, які проживають у міській місцевості. Штатна чисельність працівників служб у справах дітей виконавчих органів сільських, селищних рад відповідних територіальних громад встановлюється з розрахунку один працівник служби не більше ніж на 1 тис. дітей, але не менше одного працівника на об'єднану територіальну громаду. Вважаємо, що для рівномірного навантаження особового складу законодавство має передбачати аналогічні мінімальні вимоги для комплектування територіальних підрозділів ЮП НПУ. Профільна Інструкція ОРПЮП також повинна містити вимогу, що «забороняється використовувати особовий склад підрозділів ЮП для виконання завдань, що не входять до кола їх службових обов'язків». Але «для забезпечення безпеки та захисту прав дітей, надання їм необхідної допомоги можуть залучатися й інші працівники поліції».

Сьогодні можна констатувати певний прогрес в організації діяльності сучасних підрозділів ЮП (порівняно з колишніми підрозділами КМСД), що простежується у посиленні компоненту захисту прав дітей, особливо тих дітей, які перебувають у складній життєвій ситуації та у конфлікті з законом. В арсеналі поліції з'явилися такі нові організаційні форми ювенальної превенції як: а) експериментальна модель співпраці навчальних закладів і поліції «Шкільний офіцер поліції»; б) спільна соціальна послуга «Пошук дітей»; в) система «Поліна». Здобуває поширення формування та використання у системі ювенально-превентивних заходів баз (банків) даних, що входять до єдиної інформаційної системи МВС України, а також веб-сайтів та соціальних мереж Інтернету.

Список бібліографічних посилань

1. Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on child-friendly justice : monograph. Council of Europe Publishing, 2013. 96 p.
2. Поляк С. П. Правові основи діяльності оперативних підрозділів кримінальної поліції Національної поліції України з протидії втягненню неповнолітніх у злочинну діяльність. *Форум права*. 2017. № 2. С. 87–94. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2017_2_16.pdf (дата звернення: 25.03.2019).

Одержано 26.03.2019

УДК 349.2(477)

ІРИНА ДМИТРІВНА КАЗАНЧУК,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри адміністративного права і процесу

факультету № 3 Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0003-4269-2749>

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ ЗА ВЧИНЕННЯ «МОБІНГУ» – КРОК ДО ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКИХ НОРМ В АДМІНІСТРАТИВНЕ ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ

У лютому 2019 року Верховною Радою України на конституційному рівні було закріплено норму-ціль на зближення із Європейським Союзом та визначено стратегічний план на вступ до інтеграційного об'єднання [1]. Ця подія означає готовність України взяти на себе зобов'язання щодо приведення національного законодавства (у тому числі і адміністративного) у відповідність до загальносоюзних актів ЄС і є важливим кроком для покращення правового забезпечення прав і свобод населення країни. Окрім закріплення всього спектру прав і свобод людини, передбачених Хартією основних прав ЄС від 2000 року заплановано реформування системи правоохоронних органів та органів правосуддя у відповідність до європейських стандартів, а також «переформатизація» їх діяльності на належне забезпечення прав громадян, вирішення проблем неналежної поведінки поліції, недопущення фактів скоєння катувань.

Слід зазначити, що в Україні ситуація щодо діяльності правоохоронних органів по забезпеченню прав громадян ускладнюється через перебування нашої держави у стані «гібридної війни» з Росією, яка включає у себе протистояння як у політичному, так і в інформаційному просторах. У результаті, маємо негативну оцінку від міжнародних міжурядових організацій: Human Rights Watch зафіксували лише за 2018 рік понад 200 порушень у сфері свободи слова в Україні [2].

У січні 2019 року сталася важлива подія для захисту прав учасників освітнього процесу – набрав чинності Закон № 2567-VII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу». Поняття булінгу регламентовано в Законі України «Про освіту» та Кодексі про адміністративні правопорушення і закріплено як адміністративне правопорушення. Відповідно до нововведень, здобувачі освіти, а також педагогічний та науковий склад мають право на захист від булінгу. Ці основні зміни у законодавстві покликані на забезпечення закріпленого права. Його положення реалізуються на практиці: у Харкові поліцейські вже притягають кривдників до адміністративної відповідальності. Наступним логічним кроком повинна стати розробка регламентації протидії «мобінгу» – цькуванню у трудових правовідносинах. Відповідний проект вже було зареєстровано у Верховній Раді 1 березня 2019 року [3]. Спробуємо виділити основні групи нововведень, які пропонують запровадити законотворці.

У законопроекті № 10118 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії мобінгу» пропонується додати до ст.173 Кодексу України про адміністративні правопорушення (КУпАП) частину 5, якою визначатиметься склад правопорушення «мобінг». Законотворці прагнуть закріпити дуже широке визначення, яке до того ж оформлене у складнопідрядному реченні. Виникає ризик, що нова норма може бути незрозумілою особам, на яких вона має розповсюджуватися. Така ситуація суперечить принципу правової визначеності. Отже, мобінг – це діяння учасників трудових відносин, які полягають у психологічному, фізичному, економічному насильстві, у тому числі із застосуванням засобів електронних комунікацій [4]. Мобінг посягає на права працівника підприємства, установи, організації незалежно від форми власності, виду діяльності і галузевої належності; осіб, які працюють за трудовим договором з фізичними особами; інших учасників трудових відносин. Його метою є приниження людської гідності жертви цькування; створення стосовно жертви цькування напруженої, ворожої, образливої атмосфери; примушування учасника трудових відносин до зміни місця роботи. Аналогічне визначення автори проекту пропонують внести до ч.8 ст.1 Закону України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» [5]. Окрім того, наводяться ознаки, за якими діяння можна кваліфікувати як мобінг. До них входять: систематичність цькування; наявність сторін: кривдника та жертви мобінгу. Факультативною ознакою є наявність спостерегачів; спричинення психічної та/або фізичної шкоди, приниження, страх, тривога,

підпорядкування жертви інтересам кривдника, спричинення соціальної ізоляції, примушування до зміни місця роботи.

В питанні притягнення до адміністративної відповідальності за вчинення мобінгу доповненням до ст. 255 КУпАП пропонується уповноважити поліцейських складати протокол щодо факту вчинення мобінгу, який має стати процесуальною підставою для притягнення кривдника до відповідальності. Сама ж справа розглядатиметься у районних, районних у містах, міських чи міськрайонних судах у відповідності до загальних правил визначення підсудності.

Адміністративна відповідальність, до якої може бути притягнуто звичайного працівника, дещо відрізняється від відповідальності роботодавця. Так, за вчинення мобінгу над будь-яким учасником трудових правовідносин кривдникові (працівникові) – загрожуватиме санкція у вигляді штрафу від 50 до 100 неоподаткованих мінімумів доходів громадян або залучення до громадських робіт на строк від 20 до 40 годин. У разі ж здійснення цькування повторно протягом року, групою осіб, або, якщо психічному чи фізичному здоров'ю жертви було спричинено значної шкоди, можливе стягнення збільшиться – розмір штрафу становитиме від 100 до 200 неоподаткованих мінімумів доходів громадян, а строк громадських робіт від 40 до 60 годин.

Щодо відповідальності роботодавця, то у силу вищого положення у корпоративній ієрархії, ширшого кола повноважень пропонується, відповідно, й більший рівень відповідальності. Так, за вчинення мобінгу їм одразу, навіть за відсутності обтяжуючих обставин, загрожуватиме накладення стягнення у вигляді штрафу від 100 до 200 неоподаткованих мінімумів доходів громадян або виправних робіт на строк від 40 до 60 годин. Окрім того, автори законопроекту пропонують притягувати роботодавців до відповідальності і за неповідомлення про систематичні випадки мобінгу на підприємстві до уповноважених підрозділів Національної поліції. У разі вчинення такого правопорушення до них може бути застосовано санкцію: штраф від 50 до 100 неоподаткованих мінімумів доходів громадян або виправні роботи із відрахуванням на користь держави до 20 % щомісячного заробітку.

Авторами проекту наголошується, що найбільш ефективним методом боротьби із цькуванням на робочих місцях має стати попередження випадків виникнення мобінгу. З цією метою вони пропонують включити нові положення до ст. 13 Кодексу законів про працю (КЗпП). Так, до змісту колективних угод (між роботодавцем і трудовим колективом) мають входити зобов'язання сторін зі здійснення заходів, спрямованих на запобігання та протидію мобінгу, а також з контролю за їхнім виконанням.

Окрім змін до КЗпП питанням часу є необхідність доповнити і Закон України «Про колективні договори і угоди». По-перше, вищерозглянуту новелу має бути продубльовано у ст. 7 документу. По-друге, аналогічну норму має бути включено до ст. 8, якою закріплюється перелік вимог до генеральних трудових угод. Це означає, що вироблення загальних принципів та норм реалізації антимобінгових і контрольних заходів відбуватиметься на національному рівні – і становитиме єдиний стандарт для всіх підприємств, установ чи організацій, які перебувають під юрисдикцією України. Слід наголосити, що запровадження норм вказаного законопроекту стало б гармонійним продовженням політики боротьби із порушеннями права на повагу до честі й гідності, та сприяла би реалізації євроінтеграційного курсу України, закріпленому на конституційному рівні. Адже забезпечення прав і засадничих свобод у цілому – є однією з цінностей, закріплених в установчих актах ЄС [5]. У свою чергу, забезпечення прав учасників трудових правовідносин є життєво важливою умовою функціонування Союзу як такого.

Висновок. Тенденції розвитку українського законодавства, реформи, що проводяться в країні у правоохоронній сфері свідчать, що держава намагається послідовно проводити політику із забезпечення права на повагу до честі й гідності особи. Для покращення цього процесу є необхідним: 1) налагодити міцну співпрацю органів поліції з Європолом; 2) запровадження системи антимобінгових та контрольних заходів; 3) на державному і регіональному рівні прийняття програм (стратегій розвитку) щодо забезпечення сприйняття населенням України цінностей і правових стандартів Євросоюзу з питань забезпечення та захисту прав людини правоохоронними органами України; 4) є необхідність в правовому забезпеченні принципу культурної інтеграції державних владних органів та інститутів громадянського суспільстві, донесення до населення України європейських цінностей. В цілому, запровадження курсу на євроінтеграцію є серйозним викликом для влади, який у перспективі має надати позитивний імпульс правозабезпечувальній та правоохоронній функціям держави.

Список бібліографічних посилань

1. Адміністративне право України. Повний курс : підручник / В. Галуцько, П. Діхтієвський, О. Кузьменко, С. Стеценко та ін. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2018. 446 с.

2. Сировой М. За цькування колег – штраф або громадські роботи // Права Людини в Україні. Інформаційний портал Харківської правозахисної групи : сайт. URL: <http://khpg.org/index.php?id=1551908206&fbclid=IwAR1D8kJv5sbWUqWcZnjtD25rTPuZ0d1bjh-CAg3spgNA2e8oUZFWpxHprU> (дата звернення: 24.03.2019).

3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню) : закон України від 18.12.2018 № 2657-VIII. *Голос України*. 2019. № 11.

4. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні : закон України від 06.09.2012 № 5207-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 32. Ст. 412.

5. Науково-практичний коментар Кодексу України про адміністративні правопорушення / за заг. ред. С. В. Петкова. Київ : Центр учб. літ., 2017. 544 с.

6. Про затвердження Національної стратегії у сфері прав людини : указ Президента України від 25.07.2015 № 501/2015 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/501/2015> (дата звернення: 24.03.2019).

Одержано 26.03.2019

УДК 343.71

НАТАЛІЯ ГЕННАДІЇВНА КАПУСТНИК,

здобувач Харківського національного університету внутрішніх справ

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ПРОТИДІЇ ШАХРАЙСТВАМ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ ОРГАНІЗОВАНИМИ ГРУПАМИ

Шахрайство є досить поширеним способом незаконного заволодіння чужим майном. Згідно зі статистики Державної судової адміністрації України, в 2014 році судами першої інстанції було засуджено 3764 людини за шахрайство, а кожного наступного року на 15–20 % більше. Зрозуміло, що реальна кількість випадків вчинення цього злочину, яке включає нерозкриті кримінальні правопорушення і випадки, коли жертва навіть не зверталася до поліції, в десятки разів більше. Винахідливість злочинців не знає кордонів і нові способи позбавити людину його грошей або майна виникають постійно. Шахраї діють на вулиці, в Інтернеті, по телефону і навіть приходять додому до жертви [1]. Водночас, статистика свідчить, що сьогодні шахрайство приймає форму не звичайних, «побутових» корисливих злочинів, а характеризується професіоналізмом, організованістю та попередньою спланованістю [2]. Тобто, у наш час все частіше відбуваються випадки вчинення шахрайства, що вчиняється організованими групами. Враховуючи вказане, окремого значення набуває виокремлення сучасних проблемних аспектів правового регулювання оперативно-розшукової протидії шахрайствам, що вчиняється організованими групами з одночасним окресленням перспективних шляхів їх усунення.

Взагалі існує декілька різнопланових думок фахівців у сфері ОРД щодо виокремлення стану правового регулювання різних процесів протидії злочинності, однак найбільш точно це можливо встановити за допомогою анкетування практичних працівників. Так, наприклад, опитуючи працівників підрозділів кіберполіції та кримінальної поліції О. В. Кривенком було встановлено, що в процесі правового регулювання оперативно-розшукової протидії шахрайствам, що вчиняються через мережу Інтернет, існують такі проблемні аспекти:

- в жодному нормативному акті немає розмежування між злочинами, що вчинені в мережі Інтернет (як частина об'єктивної сторони – місце вчинення злочину) та злочинами, що вчинені із використанням Інтернету як безпосереднього способу вчинення злочину, у зв'язку з цим сьогодні правова кваліфікація здебільшого відбувається виключно на підставі думки процесуального керівника;

- чітко не визначена підслідність кримінальних проваджень за фактами вчинення шахрайства через мережу Інтернет;

- в Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність» серед прав оперативних підрозділів не передбачено можливість здійснення «моніторингу мережі Інтернет»;

- серед повноважень поліції, передбачених ст. 23 Закону України «Про Національну поліцію» не відображені повноваження щодо протидії кіберзлочинності, зокрема шахрайствам, що вчиняються в мережі Інтернет, що відповідно свідчить про колізійність норм означеного

законодавчого акту із нормами Закону України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України»;

– до складу слідчо-оперативної групи не включають працівників кіберполіції, якщо кримінальне провадження відкрито за ч. 1–2 ст. 190 КК України, а його оперативно-розшукове забезпечення покладено на працівників кримінальної поліції;

– в жодному нормативному акті не регламентується конкретний суб'єкт проведення такого виду негласної слідчої розшукової дії як зняття інформації з електронних інформаційних систем або її частини, доступ до яких не обмежується її власником, володільцем або утримувачем чи не пов'язаний з подоланням системи логічного захисту (ч. 2 ст. 264 КПК України) [3, с. 11].

Водночас, розглядаючи також доволі близьку до обраної тематики, проблематику протидії шахрайствам підрозділами карного розшуку взагалі, Я.В. Стрелюк на підставі аналізу думок практичних працівників зазначив, що однієї із головних проблем правового регулювання такого різновиду діяльності є відсутність Загально державної Програми по протидії шахрайству. Вказане останній обґрунтовує тим, що на сьогоднішній день протидія шахрайству так би мовити «розпорошена» в багатьох законодавчих та підзаконних нормативних актах, у тому числі і відомих. Відсутність такої Програми не дозволяє визначити мету, принципи й основні напрямки протидії із шахрайством, здійснити розрахунок ресурсного забезпечення протидії з цим злочином, врешті-решт спрогнозувати тенденції розвитку шахрайства. Більш того, як свідчить вітчизняний та зарубіжний досвід, значення концептуального забезпечення протидії шахрайству традиційно недооцінюється. Наука здебільшого відстає від кримінальної реальності, лише констатуючи появу нових видів шахрайства, виправдуючи або, навпаки, відкидаючи державні заходи реагування. Не можна не помітити й іншої негативної тенденції, коли завчасно розроблені науковцями та оформлені у вигляді документів концепції, методичні рекомендації тощо найчастіше ігноруються практикою. Причина тут, на його думку, криється у відсутності правового механізму, який би зобов'язував впроваджувати результати наукових досліджень у практику [4, с. 74].

Разом з цим, спільним для думок вказаних вчених є те, що вони пропонують усунути такі недоліки шляхом внесення конкретних змін та доповнень до чинного законодавства. На нашу думку, пропозиції перелічених та інших вчених є корисними також для тематики правового регулювання оперативно-розшукової протидії шахрайствам, що вчиняється організованими групами.

Отже, аналіз теоретично-емпіричного матеріалу дозволяє стверджувати, що сьогодні процесу правового регулювання оперативно-розшукової протидії шахрайствам, що вчиняється організованими групами притаманні такі проблемні аспекти:

- 1) в жодному нормативному акті не закріплено за конкретним підрозділом поліції обов'язку протидії вказаному виду злочинності;
- 2) відсутність чіткої правої регламентації питань міжнародного співробітництва з питань протидії шахрайствам, що вчиняються організованими групами;
- 3) нормативна невизначеність шляхів забезпечення безпеки осіб, які негласно співпрацюють з поліцією під час оперативно-розшукової протидії злочинності та шляхів їх мотивування через надання грошових винагород.

Висновок. Підсумовуючи наведене зроблено висновок, що окреслені у публікації проблемні аспекти можливо усунути шляхом аналізу та впровадження у законотворчий процес розроблених останнім часом вченими і практиками пропозицій та доповнень до Кримінального процесуального кодексу України, Законів України «Про Національну поліцію», «Про оперативно-розшукову діяльність» та відомих нормативних актів, зокрема закритого характеру.

Список бібліографічних посилань

1. Мошенничество в законодательстве Украины // Pozov.com.ua : сайт. URL: <http://www.pozov.com.ua/posts/moshennichestvo.html> (дата звернення: 21.03.2019).
2. Статистична інформація // Генеральна прокуратура України : офіц. сайн. URL: <http://www.gp.gov.ua/ua/stat.html> (дата звернення: 21.03.2019).
3. Стрелюк Я. В. Оперативно-розшукова протидія шахрайствам підрозділами карного розшуку ОВС України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2018. 20 с.
4. Кривенко О. І. Оперативно-розшукова протидія шахрайствам через мережу Інтернет : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2018. 20 с.

Одержано 26.03.2019

УДК 342.9

МАР'ЯНА ОЛЕКСАНДРІВНА КАЧИНСЬКА,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри адміністративної діяльності поліції факультету № 3

Харківського національного університету внутрішніх справ

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЖОРСТОКОГО ПОВОДЖЕННЯ З ТВАРИНАМИ

Сучасні гуманістичні тенденції у правовій доктрині в Україні спричиняють зміни у розумінні сутності взаємовідносин людини та тварини. Сьогодні активно звертається увага саме на жорстоке поводження із тваринами, а не на порушення санітарно-ветеринарних норм та інших норм права при поводженні із тваринами, які здебільшого розглядають тварин як джерело сировини для харчування. Важливим є звернення уваги на порушення правил поводження із тваринами, коли це завдає страждань саме тварині, обмежує її можливості у справлянні природних потреб (харчування, сон, спілкування із собі подібними), у всіх без виключень випадках, а не тільки тоді, коли це естетично заважає оточуючим.

Звернемо увагу на існування зв'язку між антисоціальною, девіантною поведінкою особи та різними формами жорстокого поводження із тваринами [1, с. 9]. Вказаній позиції присвячено велика кількість наукових досліджень в країнах ЄС, США які її підтверджують.

Міжнародні експерти вказують, що перші прояви девіантної поведінки особа може проявляти і проявляє на своїх близьких, оточуючих. Тварини – це партнери людини, які супроводжують її протягом усього життя. Відношення до них може стати індикатором інших існуючих проблем у родині. Наприклад, коли діти жорстоко поводяться із тваринами, це впливає на їх усвідомлення, що правильно, а що ні. Діти, що проживають у родинах де є насильство та жорстоке поводження, починають імітувати цю поведінку та продовжувати побачене вдома у своєму подальшому житті. Це призводить до розладів та формування антисоціальної поведінки у підлітковому та дорослому віці [1, с. 9].

На міжнародному рівні питання захисту прав тварин від жорстокого поводження з боку людини розглядається відносно не давно, але досить активно. Регулювання правил поведінки із тваринами, визначення їх правового статусу встановлено рядом норм міжнародних договорів, а саме:

- Конвенція про збереження мігруючих видів диких тварин;
- Конвенція ООН про міжнародну торгівлю видами дикої фауни та флори, що перебувають під загрозою зникнення (CITES);
- Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля (Орхунська конвенція);
- Конвенція про охорону біологічного різноманіття;
- Картахенський протокол про біобезпеку до Конвенції про охорону біологічного різноманіття;
- Конвенція про міжнародну торгівлю видами дикої флори та фауни, що перебувають під загрозою зникнення та інші.

Питаннями зоозахисту займаються не тільки держави, але й міжнародні організації. Так, наприклад, Всесвітня організація охорони здоров'я тварин (від англ. World Organization for Animal Health), яка до 2003 року називалась Міжнародне епізоотичне бюро (від англ. Office International des Epizooties, OIE), на сьогодні відповідальна за поліпшення здоров'я тварин у всьому світі. Штаб-квартира організації розташована в Парижі, Франція. Вона налічує 182 країни і Україна є державою-членом Всесвітньої організації охорони здоров'я тварин [2].

В Україні правове регулювання відносин за участю тварин здійснюється нормами ряду нормативних документів, серед яких чільне місце займає Закон України «Про захист тварин від жорстокого поводження». Він встановлює поняття, жорстокого поводження із тваринами, а саме – це жорстоке поводження з тваринами – знущання над тваринами, у тому числі безпритульними, що спричинило мучення, завдало їм фізичного страждання, тілесні ушкодження, каліцтво або призвело до загибелі, нацьковування тварин одна на одну та на інших тварин, вчинене з хуліганських чи корисливих мотивів, залишення домашніх та сільськогосподарських тварин напризволяще, у тому числі порушення правил утримання тварин [3].

При дресируванні тварин не допускається: нанесення тваринам побоїв, залякування, видалення кликів, кігтів тощо; примушування тварин до виконання дій, що їх травмують. Забороняється використання у видовищних заходах, у спорті, при організації дозвілля тварин, які важко переносять неволю, закритий простір, дресирування [3].

За жорстоке поводження із тваринами особу, що його вчиняє буде притягнуто до адміністративної (ст. 89 «Жорстоке поводження із тваринами» Кодексу України про адміністративні правопорушення) та кримінальної (ст. 299 «Жорстоке поводження із тваринами» Кримінального кодексу України) відповідальності.

Список бібліографічних посилань

1. Alleyne E., Parfitt C. Adult-Perpetrated Animal Abuse: A Systematic Literature Review. *Trauma, Violence, & Abuse*. 2017. P. 1–14. DOI: <https://doi.org/10.1177/1524838017708785>.
2. World organisation for animal health. Protecting animals, preserving our future. URL: <http://www.oie.int/about-us/our-members/member-countries/> (дата звернення: 20.03.2019).
3. Про захист тварин від жорстокого поводження : закон України від 21.02.2006 № 2120-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3447-15> (дата звернення: 24.03.2019).

Одержано 26.03.2019

УДК 349.6:351

ІРИНА ВАЛЕРІЇВНА КИРЕЄВА,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри правового забезпечення господарської діяльності

факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх прав;

 <https://orcid.org/0000-0001-5447-4314>

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ПРИРОДОКОРИСТУВАЧІВ ОРГАНАМИ ПОЛІЦІЇ

Відповідно до Закону України «Про Національну поліцію» [1] Національна поліція України – це центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку. Завданнями поліції є надання поліцейських послуг у сферах:

- 1) забезпечення публічної безпеки і порядку;
- 2) охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави;
- 3) протидії злочинності;
- 4) надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги.

Названа мета та завдання Національної поліції серед інших форм своєї реалізації проявляються й у забезпеченні прав природокористувачів щодо сталого безперешкодного природокористування.

Одним з пріоритетних напрямків діяльності органів поліції є забезпечення сталості прав природокористувачів, їх непорушності як з боку суб'єктів, наділених владними повноваженнями, так і з боку інших осіб. Сталість природокористування, вочевидь, є необхідною ознакою сталого розвитку суспільства, що полягає у недопущенні необґрунтованого незаконного втручання у реалізацію природокористувачами своїх прав, обов'язків та законних інтересів щодо набутих ними у користування на законних підставах природних ресурсів. У зв'язку з цим важливого значення набуває запобігання протиправних посягань на права суб'єктів природокористування.

Запобігання визнано найгуманнішим способом боротьби з правопорушеннями [2, с. 38]. У переліку завдань Кодексу України про адміністративні правопорушення зазначається про запобігання правопорушень, що ще раз доводить важливість попереджувальної діяльності [3].

Стаття 6 Кодексу України про адміністративні правопорушення, яка присвячена запобіганню правопорушень, встановлює перелік суб'єктів запобігання адміністративних правопорушень, а також визначає коло заходів, які спрямовані на запобігання адміністративних правопорушень, а саме: органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування, громадські організації, трудові колективи розробляють і здійснюють заходи, спрямовані на запобігання адміністративним правопорушенням, виявлення й усунення причин та умов, які сприяють їх вчиненню, на виховання громадян у дусі високої свідомості і дисципліни, суворого дотримання законів України.

Однією з умов вдалої реалізації заходів із запобігання правопорушень є визначення їх причин. На думку О. Б. Андрєєвої, фактори, що впливають на вчинення правопорушень, можна поділити на 4 групи, не розрізняючи при цьому причини та умови: недоліки соціально-

економічного характеру; організаційні упущення, недостатній контроль; недоліки в правовому регулюванні; недоліки в правовому вихованні [4, с. 8]. Назване відноситься й до порушення прав природокористувачів. До факторів, що сприяють порушенням прав природокористування можна віднести, насамперед, соціально-економічні, організаційно-управлінські та юридично-нігілістичні, в основі яких лежить зневажливе ставлення до правових норм, викликане вадами освітньо-виховного процесу.

Висновок. Запобігання правопорушень є важливим чинником забезпечення сталості природокористування, що полягає у здійсненні комплексу заходів, спрямованих на безперешкодність реалізації природокористувачами цільового та раціонального використання окремих природних об'єктів, що використовуються ними на законних підставах.

До основних завдань органів поліції як суб'єктів захисту прав природокористувачів можна віднести зокрема:

- вчинення профілактичної роботи щодо можливих правопорушень, а також попередження протиправних посягань на природні ресурси, що знаходяться у користуванні на законних підставах;
- своєчасне реагування на інформацію про скоєне правопорушення, що порушує права природокористувачів;
- захист прав та законних інтересів природокористувачів під час реалізації своєї правозастосовної діяльності;
- вчинення дій, спрямованих на мінімізацію та/або відшкодування шкоди, заподіяної природним ресурсам протиправною поведінкою тощо.

Список бібліографічних посилань

1. Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40–41. Ст. 379.
2. Чернецький О. Л. Правове регулювання адміністративної відповідальності неповнолітніх в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2007. 205 с.
3. Кодекс про адміністративні правопорушення : закон УРСР від 07.12.1984 № 8073-X. *Відомості Верховної Ради Української РСР*. 1984. Дод. до № 50. Ст. 1122.
4. Андреева О. Б. Діяльність ОВС по профілактиці правопорушень в сучасних умовах : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 1999. 17 с.

Одержано 26.03.2019

УДК 342.7

ВОЛОДИМИР ЄВГЕНІЙОВИЧ КИРИЧЕНКО,

доктор юридичних наук, професор,

професор кафедри загальноправових дисциплін факультету № 6

Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0002-5497-907X>

ПРАВО НА СПРОТИВ ПРИГНІЧЕННЮ (JUS RESISTENDI) В КОНТЕКСТІ ОХОРОНИ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ

Розпад Радянського Союзу, набуття Україною незалежності, призвели до революційних змін в українському суспільстві. Суттєвої трансформації зазнали морально-правові цінності, помітною є й динаміка суспільної правосвідомості, що тягне за собою зміну парадигм теоретико-правової науки щодо правоохоронної діяльності її цілепокладання, пріоритетів, способів організації. Зміна державницьких основ не може не відбитися й на самому характері правоохоронної діяльності, включно з функціонуванням органів внутрішніх справ. Особливо гостро це відчувається в країні, яка знаходиться у стані транзиції, в умовах неусталеної інституціональності, постійного пошуку оптимальної форми правління, тощо. А відтак конче актуальним постає завдання нового осмислення та розробки концептуальних основ цієї діяльності. В історії правової думки поліцейстика формувалася поступово поруч з становленням поліції, як інституту державної влади. І сьогодні у вітчизняній теоретико-правовій проблематиці питання щодо місця та ролі поліції стосовно держави та громадянського суспільства посідають не останнє місце. Особливо в контексті тих «змін», що сталися у 2014 р.

Протидія владі, право на спротив пригніченню (*jus resistendi*) протягом всієї історії державності приваблювали філософів права своєю парадоксальністю. Бо «право сили», що лежить в основі революції, є протиправним за своєю природою, хоча і має правову складову, особливо, що стосується наслідків спротиву. Ця суперечливість передусім породжує низку методологічних проблем при дослідженні, особливо на загальнофілософському рівні, бо право на спротив пригніченню від початку позиціонувалось як природно-правове, проте з часом воно опинилося і в арсеналі позитивізму.

Сьогодні, вже після реформування міліції в поліцію, поряд з проведенням, так званих, люстраційних заходів, залишається майже без відповіді питання, а як повинна поводитись новостворена поліція, щоб, з одного боку, забезпечувати громадський порядок, а з іншого, – не порушувати права громадян на мирне зібрання. Що робити поліціантам, з огляду на досвід «майдану», коли певна група людей починає протидіяти владі, реалізуючи своє природне право на спротив пригніченню.

Загальна декларація прав людини (1948 р.), у своїй преамбулі, веде мову про те, що права людини повинні охоронятися владою закону з метою забезпечення того, щоб людина не була змушена вдаватися, в якості останнього засобу, до повстання проти тиранії та пригнічення. Сучасні демократичні країни, в своїх конституціях, зазвичай уникають норм щодо супротиву узурпації влади та її зловживанню. Але є й виключення, їх приблизно біля двадцяти, така норма присутня в Конституції Франції (1958 р.), яка підтвердила право, закріплене, у свій час, в Декларації прав людини та громадянина (1789 р.). Також Основний закон ФРН (1949 р.) констатує, що республіка є демократичною і соціальною федеративною державою і будь-кому, хто спробує усунути цей устрій всі німці мають право чинити супротив, якщо не можна використати інші засоби. Конституція Португалії 1976 р. надає право кожному застосовувати силу для відсічі будь-якій агресії, якщо неможливо звернутися до представників влади. Конституція Естонії як і Конституція Литви (1992 р.) надають право народів та кожному громадянину чинити супротив будь-кому, хто насильницьким шляхом посягає на незалежність, територіальну цілісність, конституційний устрій Литовської держави.

Відсутність подібної норми в основному законі держави, або, в разі її наявності, та обережність, з якою вона сформульована, пояснюється тим, що право на супротив достатньо важко, юридичними засобами, відмежувати від спроб екстремістів захопити владу в державі насильницьким шляхом. Ця ж проблема стоїть на заваді закріплення механізму реалізації зазначеного права. Хоча спроби такі в конституційному праві мали місце, власне в той час, коли намагались право на повстання втілити в площину позитивного права. І перша належить Великій хартії вольностей 1215 р. (лат. *Magna Charta Libertatum*). При чому йдеться не лише про закріплення права як такого, а й про фіксацію алгоритму його реалізації, на що сьогодні законодавець не наважується.

Отже за вісім століть, правова думка, та й практика, не змогли право на спротив пригніченню ввести в тканину позитивної правової матерії. Його й зараз сприймають як природно-правовий феномен та ситуативно застосовують швидше для того щоб провести легітимізацію тих дій та змін, що сталися після його використання. Більше ніж за два століття *jus resistendi* не було використано в тих країнах, де про нього йдеться в конституційних актах, а саме США, Франція, Німеччина та Литва. Навіть якщо подивитись, як згадується право на повстання у Декларації незалежності США (1776 р.), то видно, що підписанти скоріше виправдовуються, перераховуючи велику кількість причин, які змусили колонії стати на шлях сепаратизму та чинити опір англійській короні, насамкінець оголосивши про свій суверенітет. Постала потреба в легітимізації, спочатку силового супротиву законній владі, а потім і остаточному відокремленню. Утім новостворена держава, у подальшій своїй історії, ніколи не дозволяла бунтувати власному населенню, бо якщо б так сталося, то мову вели б вже не про США, а про якусь іншу державу, нехай навіть в старих кордонах. А спроби мали місце, і громадянська війна, і інші повстання, кожна з яких була подавлена досить жорстко.

Досвід Великої Британії є найбільш показовим щодо застосування права на супротив тиранії. Англійська революція середини XVII ст. була жорстокою та кровавою, такою, що привела до двох громадянських війн, які закінчились перемогою парламенту. Задля розгляду злочинів Карла Стюарта було створено Верховний суд справедливості, який визнав короля винним у спробі встановити тиранічну владу, у скасуванні прав і вольностей народу, державній зраді, кровопролитті та приговорив його до смертної кари. Якав II був також звинувачений в тиранії, втім йому вдалося втекти до Франції й тим самим уникнути покарання. Проте наступні три

століття не були спокійними, жахливі умови існування пересічних англіїців, приводили до постійних бунтів, навіть проста спроба перелічити їх займе багато паперу. Утім, в цих випадках, можновладці вже не звертали уваги на природне право народу, з показовою жорстокістю бунтівники приводились до покори. І це не є історією, англіїські бунти не припинилися навіть в умовах європейського благополуччя 70–90-х рр. минулого століття. У серпні 2011 р. масові заворушення розпочалися в Тоттенхемі – північному районі Лондона і вже за кілька днів заворушення вийшли за межі британської столиці та поширилися на Бірмінгем, Ліверпуль, Манчестер та Брістоль. Реакція поліції, хоча у наслідок її скорочення відчувалась нестача особового складу, не забарилася, заарештованих було стільки, що лондонських місць утримання не вистачало і доводилось затриманих вивозити за місто. Всі винні були притягнуті до відповідальності. Не все світове співтовариство було в захваті від рішучих дій уряду й, зокрема, Терези Мей, яка на той час очолювала МВС.

Отже застосування права на супротив пригніченню є достатньо неоднозначним. На практиці, мова частіше йде про реалізацію права на зібрання. Авраам Лінкольн, у свій час, назвав право на мирне зібрання конституційною заміною революції. Бо власне реалізація цього права інколи призводить до того, що масове мирне зібрання перестає бути мирним. Спеціальне законодавство, що унормовує проведення масових заходів є в багатьох країнах світу. За великим рахунком різниця міститься в тому, а чи треба для проведення акції питати дозвіл у влади, чи достатньо поінформувати її у відповідний спосіб.

Щодо поліції, то європейські стандарти її поведінки містяться у двох документах ООН, це – Кодекс поведінки посадових осіб у підтриманні правопорядку (1979 р.) та Основні принципи застосування сили та вогнепальної зброї посадовими особами по підтриманню правопорядку (1985 р.). Також унікальним джерелом європейської міжнародно-правової доктрини, що ґрунтується на національному досвіді держав регіону, нормах міжнародних угод та прецедентній практиці ЄСПЛ є Керівні принципи зі свободи мирних зібрань (2007 р.), розроблені групою експертів у сфері свободи мирних зібрань Бюро демократизації і прав людини ОБСЄ у взаємодії з Венеціанською комісією, та прийняті Організацією з безпеки та співробітництва в Європі. За своїм правовим статусом всі ці акти є рекомендаційними і потребують подальшої імплементації в національному законодавстві.

Нажаль сьогодні, після останнього Майдану, попри певну законотворчу ініціативність та існуючу нагальну потребу, змін у чинному законодавстві так і не відбулось. Як звертав увагу українців їх перший президент – точка сидіння визначає точку зору. Саме цим можна пояснити намір Президента П. О. Порошенка, озвучений їм на нараді у м. Львові в липні 2015 р., заборонити використання масок, балаклав та інших засобів приховування обличчя на мирних зібраннях. Хоча ще в січні 2014 р. така пропозиція отримала ярлик «диктаторських законів».

Зовсім іншою була реакція британського прем'єр-міністра, після акцій протесту 2011 р., що прокотилися туманним Альбіоном, коли п'ять людей загинули, а дві тисячі було заарештовано. Д. Камерон пообіцяв переглянути політику уряду щодо масових заворушень в бік її посилення, запровадивши в практику американській досвід, так званої, «нульової терпимості» (zero tolerance) до порушників громадського порядку. Навіть за незначні правопорушення, повинно наставати суворе невідворотнє покарання. А робота поліції повинна передбачати цілий комплекс заходів, що ґрунтуються на криміналістичній «теорії розбитих вікон», яку було сформульовано у 1982 р. Дж. Уілсоном та Дж. Келлінгом, відповідно до якої порушення порядку розповсюджується як епідемія і будь-які порушення встановленого порядку, провокують суспільство забути про правила. І це не популістські заяви прем'єра, до чотирьох років ув'язнення англійський суд засудив двох мешканців графства Чешир, за заклики до масових протестів у соціальній мережі.

Тому можна констатувати, що сучасний стан справ в Україні зі свободою зібрань, зберігає старі проблеми. В народі постійно зростає незадоволення чинною владою, а відтак залишається потреба виплеснути обурення та невдоволення на мирних зібраннях, а в умовах сучасної парамілітаризації суспільства, то може й немирних. Але, якщо унормування в Конституції України та чинному законодавстві права народу на свободу зібрань присутнє, то що стосується поліції, її дій залишаються не алгоритмізованими, при прийнятті рішення доводиться покладатися лише на загальні принципи.

Одержано 26.03.2019

УДК [342.922:347.7](477)

ОЛЬГА ЮРІЇВНА КИРИЧЕНКО,*кандидат юридичних наук,**доцент кафедри адміністративного права і процесу факультету № 3**Харківського національного університету внутрішніх справ;* <https://orcid.org/0000-0001-6085-6175>

ДЕЯКІ АСПЕКТИ СТАНОВЛЕННЯ ТА РЕФОРМУВАННЯ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Забезпечення нормального функціонування сучасної держави як об'єднання громадян у суспільство з метою його організації, а також визначення першочергових завдань розвитку на початкових етапах потребує чіткої та осмисленої політичної та законодавчої регламентації [1].

07.11.2015 року вступив в законну силу Закон України «Про Національну поліцію». Це стало початком нового історичного витка у розвитку України як демократичної європейської держави. Але разом із тим перед державою постав цілий ряд нових проблем. Функціонування тільки створеної Національної поліції в Україні передбачають велику кількість питань стосовно законодавчого та нормативного регулювання цього процесу. Беручи до уваги, що до цього в Україні відбувався лише поетапний перехід до європейських стандартів організації роботи правоохоронних органів, треба зазначити, що нові працівники поліції повинні чітко розуміти принципи роботи в умовах стрімкої реформи. Так, вони повинні застосовувати мінімум сили, бути моральними, не терпіти «карального ухилу» та неправомірних дій, боротися не зі злочинністю, а за справедливість, прагнути запобігати злочинності, а не просто на неї реагувати, а також сягати якомога вищого ступеня відповідальності за діяльність кожного й усіх разом, цілої організації [2, с. 145].

Згідно із Законом України «Про Національну поліцію» основними завданнями національної поліції є: забезпечення громадської безпеки і безпеки дорожнього руху, боротьба із злочинністю, захист прав і свобод громадян, розслідування злочинів. Для демократичних країн, якою є Україна, характерною ознакою демократії є децентралізація поліції, тобто поряд із наявністю федеральної (національної) поліції існує структура муніципальної (місцевої) поліції, створеної органами місцевого самоврядування відповідних територіальних одиниць, що функціонує в межах визначених законом повноважень. Доцільність її існування обґрунтовується не лише традиціями організації влади в окремих країнах, а й необхідністю децентралізації в галузі охорони громадського порядку, боротьби зі злочинністю, захисту прав людини і громадянина.

Формою такої децентралізації є муніципальні поліцейські формування, які існують у більшості розвинених країн. Підходи до їх формування, структури та завдань різні, проте є і спільні ознаки. Практично всюди муніципальна поліція включає «зовнішню службу» – поліцію, яка займається патрулюванням, іноді до неї входять бригади кінної міліції та групи співробітників зі службово-розшуковими собаками. Є в цій системі дорожньо-транспортні відділи, відповідальні за організацію дорожнього руху та розслідування дорожньо-транспортних пригод, а також адміністративні відділи. Під контролем останніх – забезпечення реалізації на місцевому рівні законодавства про видачу ліцензій, підприємництво, про правила торгівлі тощо. У віданні муніципальної поліції перебувають служби у справах дітей та служби по боротьбі з проституцією та наркоманією. Іноді ще є підрозділи поліції, які здійснюють нагляд за правилами перебування та проживання іноземців на території, підвідомчій цим поліцейським органам [3, с. 95–96].

Будь-яка реформа в державних органах та й загалом у системі влади завжди потребує значного вкладання коштів. Враховуючи, що рівень внутрішнього валового продукту в країні не сягає значних висот, а тому бюджетний кошторис не «планує» збільшуватись в наступні роки, владі необхідно чітко визначити ті сфери державного управління, за рахунок яких відбуватимуться подальші реформи Національної поліції.

Зміни нормативної бази, що мають відбуватися зі змінами в структурі Міністерства внутрішніх справ України, повинні супроводжуватись великою кількістю змін до нормативних документів країни. Але останнім часом зміни відображаються лише в одному правовому акті, що є головним нормативним документом реформи, що триває. Це призводить до величезної кількості правових колізій та прогалин в законах.

Висновки. Окрім змін, що мають місце в Законі України «Про Національну поліцію» вкрай важливо прийняти закон про внесення змін до величезної кількості підзаконних нормативно-

правових актів з метою уникнення законодавчих колізій та прогалин. Крім того, варто наголосити на тому, що Україна вже активно приймає участь в євроінтеграційних процесах. На разі це наглядно демонструє нинішня реформа усієї правоохоронної системи.

Список бібліографічних посилань

1. У Європі порадили Україні не гратися з правилами / Українська правда : сайт. URL: <http://www.pravda.com.ua/news/2010/03/31/4902299/> (дата звернення: 23.03.2019).
2. Головин А. П. Административно-правовые основы украинской полицейстики. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ*. 2002. № 2. С. 144–154.
3. Лошицький М. В. Реабілітація поліцейського права. *Право України*. 2002. № 7. С. 95–99.
4. Михайленко П. Міліція чи поліція? *Міліція України*. 2006. № 12. С. 16–17.
5. Капля О. До питання реформування ОВС України в умовах інтеграції нашої держави до Європейського Союзу // Актуальні проблеми управління та службово-оперативної діяльності органів внутрішніх справ у сучасний період розвитку державності України : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 26 жовт. 2007 р.). Київ, 2008. С. 43–48.

Одержано 26.03.2019

УДК [351.741:342.7](477)

КРИСТИНА ВОЛОДИМИРІВНА КИСИЛЬОВА,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри загальноправових дисциплін факультету № 6

Харківського національного університету внутрішніх справ

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОРГАНАМИ ПОЛІЦІЇ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ ШЛЯХОМ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПУ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА

Серед державних органів, на які покладено обов'язок здійснення заходів щодо забезпечення конституційних прав і свобод громадян, важливе місце відводиться органам внутрішніх справ. Вони порівняно з іншими правоохоронними структурами вирішують найбільше коло питань, пов'язаних із забезпеченням прав і свобод людини і громадянина, що реалізуються через призму принципу верховенства права [1, с. 34].

Варто наголосити на тому, що забезпечення принципу верховенства права в нашому суспільстві покладено на правоохоронну систему в тому числі і на органи поліції, завдання якої полягають у захисті проголошеного Конституцією України суспільного ладу держави, економічної та політичної систем, прав і законних інтересів громадян, підприємств, установ, організацій, суб'єктів усіх форм власності, економічної та територіальної цілісності України.

Сфера діяльності органів внутрішніх справ має складну структуру яка створюється державою для забезпечення прав і свобод людини та громадянина. Вона має в собі ряд груп суспільних відносин, які пов'язані із забезпеченням прав і свобод людини, убезпечення держави і суспільства від злочинів, інших посягань, соціальних загроз та визначає різні напрями діяльності органів внутрішніх справ в сфері реалізації основних прав людини і громадянина. Особливе місце серед завдань правоохоронної діяльності посідає захист прав та свобод людини, її життя, здоров'я, честі, гідності, недоторканності та безпеки [2, с. 178]. Така діяльність базується на загальновизнаних європейських стандартах, а тому при виконанні своїх обов'язків поліція повинна дотримуватись індивідуальних прав громадян, включаючи права і свободи людини, та не вчиняти свавільних або протиправних дій. Це є основоположним для розуміння верховенства права щодо значущості і для мети діяльності поліції в демократичній державі [3, с. 25].

В нашій державі поліція згідно зі ст. 6 Закону України від 02 липня 2015 р. № 580-VIII «Про Національну поліцію» у своїй діяльності керується принципом верховенства права, відповідно до якого людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави.

Діяльність поліції із забезпечення охорони й захисту прав і свобод має зовнішній і внутрішній аспекти. Зовнішній аспект діяльності органів внутрішніх справ із забезпечення реалізації прав особи характеризується тим, що поліція а) виконує свої завдання неупереджено, у точній відповідності до закону; б) поважає гідність особи та виявляє до неї гуманне ставлення; в) захищає права людини та громадянина, незалежно від походження, майнового й іншого стану,

расової та національної належності, громадянства, віку, мови й освіти, ставлення до релігії, статі, політичних та інших переконань; г) не розголошує відомості, що стосуються особистого життя людини, принижують її честь і гідність, якщо виконання обов'язків не вимагає іншого; г) тимчасово в межах чинного законодавства обмежує права й свободи особи, якщо без цього неможливо виконати покладені на неї обов'язки; д) забезпечує право на захист та інші юридичні права затриманих і взятих під варту; е) створює умови для реалізації прав, охороняє й захищає особистість від правопорушення, уживає всіх передбачених законом заходів щодо поновлення порушеного права. Внутрішній аспект діяльності поліції характеризується тим, що вона а) у межах своїх завдань і функцій, своєї компетенції виконує свої обов'язки; б) застосовує заходи фізичного впливу, спеціальні засоби та вогнепальну зброю на законних підставах; в) використовує правові й організаційні форми та методи для забезпечення прав людини і громадянина; г) її працівники не повинні самі порушувати закони, права та свободи особи [4, с. 293].

Здійснюючі свою діяльність поліція повинна застосовувати принцип поваги до гідності, а також недопущення катування або іншого поводження чи покарання, що принижує людську гідність. Жоден службовець органів правопорядку не повинен чинити, підбурювати або терпимо ставитися до будь-якої форми катування або іншого жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання, а також жоден службовець органів правопорядку не повинен посилається на розпорядження керівництва або такі виняткові обставини, як військовий стан чи загроза війни, загроза національній безпеці, внутрішня політична нестабільність чи будь-яке інше надзвичайне становище, для виправдання катувань або іншого жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання. Згідно п. 3 Резолюції Парламентської Асамблеї Ради Європи «Про Декларацію про поліцію» № 690 зазначено, що масові страти, катування та інші форми нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання залишаються забороненими за будь-яких обставин. Офіцер поліції зобов'язаний не підкорятися чи ігнорувати будь-який наказ або розпорядження, який (яке) передбачає такі заходи [5, с. 15].

Крім того, важливим аспектом в діяльності правоохоронних органів є повага до права з боку працівників поліції та необхідність його захисту. В п. 5 Резолюції Парламентської Асамблеї Ради Європи «Про Декларацію про поліцію» визначено, що офіцер поліції повинен протидіяти порушенням права. Якщо негайна або непоправна та серйозна шкода буде завдана, у разі настання порушення він повинен докласти всіх своїх сил, щоб ужити негайних заходів.

Здійснюючі свою діяльність працівники поліції повинні відповідати низці вимог щодо моральних якостей і професіоналізму. Зокрема, у п. 3 Резолюції Парламентської Асамблеї Ради Європи «Про Декларацію про поліцію» вказано, що офіцер поліції повинен отримати ретельну загальну підготовку, професійну підготовку та підвищення кваліфікації, а також відповідне навчання із соціальних проблем, демократичних свобод, прав людини й, зокрема, Європейської конвенції з прав людини [5].

При цьому, під час виконання обов'язків, поліція користуватися достатньою незалежністю від інших державних органів у процесі виконання доручених їй завдань, за які вона має бути повністю відповідальна. Поліція повинна бути організована в такий спосіб, що сприяє хорошим зв'язкам поліції з громадськістю й за необхідності ефективній співпраці з іншими органами, місцевими громадами, неурядовими організаціями та іншими представниками громадськості, в тому числі етнічними меншинами. Слід зазначити, що в Україні на сьогодні достатньо актуальним є питання щодо діяльності поліції в умовах окупації територій іноземною державою. З цього приводу в Резолюції Парламентської Асамблеї Ради Європи «Про Декларацію про поліцію» вказано, що офіцер поліції повинен продовжувати виконувати свої завдання із захисту людей і майна під час війни й ворожої окупації в інтересах мирного населення [5, с. 17].

Враховуючи вищезазначене можна дійти висновку, що поліція не є воєнізованим формуванням, і виконує лише виключно сервісні функції щодо надання населенню відповідних послуг, які належать до сфери її діяльності. Таким чином, поліція здійснюючі покладені на неї державою функціональні обов'язки, відіграє ключову роль у підтриманні високого рівня правопорядку і законності в державі, що в свою чергу є важливою гарантією забезпечення прав і свобод людини та громадянина.

Список бібліографічних посилань

1. Криштанович М. Діяльність ОВС щодо захисту прав і свобод людини як важлива умова забезпечення національної безпеки України. *Науковий вісник*. 2013. Вип. 12. С. 34–38.
2. Приватне життя і поліція. Концептуальні підходи. Теорія та практика / відп. ред. Ю. І. Римаренко. Київ : КНТ, 2006. 740 с.
3. Статус поліції: міжнародні стандарти і зарубіжне законодавство / за заг. ред. О. А. Банчука. Київ : Москаленко О. М., 2013. 588 с.

4. Колодій А. М., Олійник А. Ю. Права людини і громадянина в Україні : навч. посіб. Київ : Юрінком Інтер, 2003. 336 с.

5. Резолюція Парламентської Асамблеї Ради Європи № 690(1979) «Про Декларацію про поліцію» // Статус поліції: міжнародні стандарти і зарубіжне законодавство / за заг. ред. О. А. Банчука. Київ : Москаленко О. М., 2013. С. 16–18.

Одержано 26.03.2019

УДК 351.74(477)

ВАСИЛЬ ВАСИЛЬОВИЧ КІКІНЧУК,

кандидат юридичних наук,

завідувач кафедри криміналістики та судової експертології

факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0003-2241-6384>

СУЧАСНІ НАПРЯМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Конституцією України права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави [1]. Однак, сучасний стан речей диктує складні умови реалізації державних програм за вказаним напрямом. Мова йде не лише про процес нормотворчої діяльності в аспекті створення дієвих механізмів захисту конституційних прав і свобод громадянина України, але й про практичну реалізацію органами державної влади своїх обов'язків з їх охорони. Так, центральним органом виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку, є саме Національна поліція України [2].

Відтак, враховуючи наявний дисонанс між теорією та практикою, що виник внаслідок тривалого реформування вказаної сфери службової діяльності, а також з метою організації дієвого функціонування органів Національної поліції України щодо захисту особи, суспільства та державних інтересів від протиправних посягань, ми розробили наступні рекомендації.

1. У системі службової підготовки працівників органів Національної поліції України через лекційні заняття в підрозділах доводити до персоналу європейські норми і стандарти поліцейської діяльності.

2. Вживати дієвих заходів до запровадження у відповідних територіальних підрозділах Національної поліції України на офіційних веб-порталах гіперпосилань (чи створення іншим способом технічної можливості) з метою надання населенню зручної можливості електронних звернень з повідомленнями про вчинені кримінальні правопорушення чи іншими зверненнями, що належать до сфери поліцейського обслуговування.

3. З метою використання в повному обсязі можливостей волонтерського руху, відповідно до Закону України «Про волонтерську діяльність» № 3236-VI від 19.04.2011, створити на офіційних веб-порталах кожного з територіальних підрозділів Національної поліції України технічні умови, що дозволяли б:

а) зареєструватися особам, які бажають добровільно надавати допомогу органам Національної поліції України у правоохоронній діяльності;

б) обрати напрямки правоохоронної діяльності, в яких вони вважають актуальним і прийнятним особисто надавати допомогу працівникам поліції;

в) обрати дні тижня, години дня, які вони вважають для себе зручним, прийнятним часом, щоб присвятити цей час наданню допомоги працівникам поліції за конкретними напрямками.

Відвідувачі таких сайтів повинні мати технічну можливість пропонувати певні напрямки правоохоронної діяльності, в яких вони б мали можливість взяти участь як представники громадськості, поняті (при складанні протоколів про вчинення адміністративних правопорушень) тощо. Наприклад, певній особі створюють суттєві незручності автомобілі, які незаконно припарковують власники в певному місці. Ця особа реєструється на сайті та зазначає саме цей напрямок. Виявляє свою готовність в певний зазначений нею час вийти з працівниками поліції до певної ділянки місцевості і надати моральну, громадську підтримку. Відповідні працівники поліції

враховували б ініціативу громадян при плануванні відповідних заходів у службовій діяльності. Такий зворотний зв'язок підвищить довіру населення до органів Національної поліції України.

4. Запровадити Інтернет-сервіс анонімних звернень випадкових очевидців вчинення злочинів. Передбачити в цьому сервісі технічну можливість прикріплення електронних копій випадкових та спеціально проведених відео- та аудіозаписів (з камер відеоспостереження, автомобільних відеореєстраторів тощо), які на думку відвідувачів Інтернет-сервісу можуть стати в нагоді при розслідуванні злочинів.

5. У межах Міжнародної програми підвищення кваліфікації для правоохоронних органів Департаменту юстиції Сполучених Штатів Америки (ІСТАР), що на сьогодні вже працює в Україні, запровадити підготовку працівників поліції із залученням фахівців за напрямками: «Тактико-спеціальна підготовка», «Вогнева підготовка» та «Спеціальна фізична підготовка» у межах єдиної програми «Забезпечення особистої безпеки та застосування сили».

Загалом навчання повинно тривати не менше року. Циклічність навчання є оптимальним для більш поглибленого засвоєння матеріалу. Така практика підготовки поліцейських існує у багатьох країнах Європи, зокрема у Румунії (школа підготовки поліцейських у м. Кампіна).

6. Проводити з працівниками вищих навчальних закладів системи МВС України спільні наукові дослідження з актуальних питань службової, оперативно-розшукової та слідчої діяльності органів Національної поліції України.

7. Проводити тренінги за окремими напрямками діяльності працівників поліції, які спрямовані на підвищення їх професійного рівня та майстерності. Йдеться про таку предметну область застосування, як:

- а) запобігання корупційним проявам в поліцейському середовищі;
- б) використання в діяльності органів досудового розслідування рішень Європейського суду з прав людини;
- в) виявлення та запобігання антисоціальним проявам терористичного характеру (особливі політичні, релігійні чи інші екстремістські погляди) та ін.

Підсумовуючи викладений матеріал, варто відзначити, що наведені вище шляхи удосконалення діяльності підрозділів Національної поліції України дозволять знівелювати наявні прогалини у законодавчому забезпеченні реалізації окремими категоріями працівників своїх повноважень щодо забезпечення охорони прав і свобод людини та громадянина.

Список бібліографічних посилань

1. Конституція України : закон України від 28.06.1996 № 254к/96-вр. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Про Національну поліцію України : закон України від 02.07.2015 № 580-19. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40–41. Ст. 379.

Одержано 26.03.2019

УДК 351.863/865

ЄВГЕН ВАСИЛЬОВИЧ КОБКО,

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративного права і процесу
Національної академії внутрішніх справ (м. Київ);*

 <https://orcid.org/0000-0003-4383-4593>

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ В ОБОРОННІЙ СФЕРІ ЯК СКЛАДОВІЙ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Система національної безпеки є складним і багатоелементним явищем, що знаходить свій прояв у різних сферах суспільного життя. Важливим чинником позитивних змін у суспільстві є нормативно-правова база. Тому, постає потреба у функціонуванні системи нормативно-правових актів, які б ефективно регламентували всі компоненти національної безпеки в єдності.

На сьогодні в Україні правове регулювання різних аспектів забезпечення національної безпеки не охоплює всі напрями функціонування такого механізму. Сутність та значення публічно-правового механізму забезпечення національної безпеки неможливо усвідомити без

комплексного вивчення його правових засад. Потреба в їх дослідженні та своєчасна модернізація не викликають сумнівів, оскільки правові акти у цій сфері не узгоджені.

У вітчизняній юридичній науці проблематика забезпечення національної безпеки та оборони, зокрема правового регулювання, відображена в роботах таких дослідників, як: О. Бандурка, Ю. Битяк, Ю. Барабаш, В. Богданович, Р. Ботвінов, А. Гриценко, А. Дацюк, А. Єзеров, С. Здіорук, Є. Ковальов, Ю. Ковбасюк, О. Користін, О. Литвиненко, Ю. Максименко, Н. Нижник, Г. Новицький, В. Оборотов, В. Погорілко, С. Погребняк, В. Пилипчук, О. Семенченко, Г. Ситник, С. Чумаченко та ін.

Множинність структурних елементів системи національної безпеки обумовлює складність та багаторівневність її нормативно-правового забезпечення. Публічно-правовий механізм забезпечення національної безпеки в Україні утворено відповідно до Конституції України. В Конституції України встановлено основоположні засади публічно-правового механізму забезпечення національної безпеки. Так, в ст. 17 визнано найважливішими функціями держави та справою всього народу захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки [1]. Низка конституційних положень утворює гарантії забезпечення національної безпеки. Конституція України закріплює основні повноваження інституцій, що входять до публічно-правового механізму забезпечення національної безпеки.

Конституція України утворює основу для розвитку системи законів, що регулюють суспільні відносини у досліджуваній сфері. Закони в галузі національної безпеки і оборони за своїм політико-правовим змістом посідають після Конституції особливе місце, органічно розвивають її основні положення [2, с. 70]. В Україні прийнято систему законів, що в різних напрямках сприяють забезпеченню національної безпеки. Всі вони тісно пов'язані та невід'ємні від оборонного законодавства.

Базові закони, об'єктом правового регулювання яких є забезпечення національної безпеки і оборони, можна поділити на такі основні групи залежно від предмету регулювання:

- закони, що регулюють основні питання забезпечення національної безпеки і оборони: «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» від 01.07.2010 р., «Про національну безпеку України» від 21.06.2018 р., «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» від 05.10.2017 р., «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015 р., «Про правовий режим надзвичайного стану» від 16.03.2000 р., «Про оборону України» від 06.12.1991 р., «Про боротьбу з тероризмом» від 20.03.2003 р. та ін.

- закони, що регулюють правові статуси суб'єктів забезпечення національної безпеки і здійснення оборони: «Про Збройні Сили України» від 06.12.1991 р., «Про Національну гвардію України» від 13.03.2014 р., «Про Раду національної безпеки і оборони України» від 05.03.1998 р., «Про Службу безпеки України» від 25.03.1992 р., «Про Державну прикордонну службу України» від 03.04.2003 р., «Про військовий обов'язок і військову службу» від 25.03.1992 р., «Про альтернативну (невійськову) службу» від 12.12.1991 р. та багато ін.

- закони, що регулюють оборонно-промисловий комплекс: «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку» від 08.02.1995 р., «Про державне оборонне замовлення» від 03.03.1999 р. та ін.

Окремо слід відзначити підгрупи законів, що встановлюють основи забезпечення державної безпеки та її складових, правовий статус правоохоронних органів, регулюють міжнародну діяльність держави у військовій сфері тощо.

Так, уваги заслуговує Закон України «Про національну безпеку України» від 21.06.2018 р. Особливістю цього закону є те, що його створено і прийнято в умовах реального військового конфлікту, це сприяло глибинному розумінню векторів розвитку безпекової політики України, як в умовах конфлікту, так і в постконфліктний період.

Сучасні загрози гібридної війни продемонстрували неефективність традиційних засобів та методів забезпечення національної безпеки. Одним із важливих завдань є гарантування інформаційної та кібербезпеки на законодавчому рівні. Наслідки кібератак на приватні та державні організації мають фінансово-економічний та соціальний характер, підривають стан національної безпеки. У зв'язку цим був прийнятий Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» від 05.10.2017 р. В ньому закріплено низку ключових понять, базових принципів забезпечення кібербезпеки; розроблено систему кібербезпеки; механізм реалізації міжнародних стандартів кіберзахисту тощо.

Реальні загрози національній безпеці потребують змістовного і оперативного реагування. Ефективні правові засади діяльності збройних сил, військового командування, органів публічної

влади та інших суб'єктів зумовлюють готовність держави перейти до особливого правового режиму воєнного стану у разі загроз національній безпеці. Для досягнення цієї мети удосконалено Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015 р., зокрема, розширено та деталізовано зміст заходів воєнного стану, удосконалено порядок їх застосування, доопрацьовано коло повноважень військового командування та інших суб'єктів тощо.

Підзаконні нормативно-правові акти деталізують положення чинного безпекового законодавства. Вони розроблені різними суб'єктами нормотворчості для всебічного забезпечення практичної реалізації законів у досліджуваній сфері. Залежно від суб'єкта прийняття, підзаконні нормативно-правові акти у сфері забезпечення національної безпеки можна класифікувати на ті, що приймає парламент, глава держави, уряд та центральні органи виконавчої влади, місцеві державні адміністрації та ін. Провідними суб'єктами підзаконної нормотворчості з питань національної безпеки і оборони необхідно визнати Президента України та Раду національної безпеки і оборони України.

Формування політики національної безпеки має бути спрямованим на визначення завдань і цілей такої політики, що найбільш повно відображено в Стратегії національної безпеки [3]. Загалом, саме програмні документи мають особливе значення в підзаконному регулюванні функціонування публічно-правового механізму забезпечення національної безпеки.

Система підзаконних актів у сфері забезпечення національної безпеки є розгалуженою. Хоча вона і є органічною складовою правового забезпечення національної безпеки, ця система характеризується неузгодженістю.

Не викликає сумнівів пріоритетність міжнародних стандартів у сфері забезпечення національної та міжнародної безпеки. Міжнародні акти є складовою системи нормативно-правових актів, що закріплюють засади національної безпеки. Системний аналіз міжнародного стандартів у сфері забезпечення національної безпеки і оборони заслуговує окремого дослідження у зв'язку з необхідністю їх комплексного вивчення.

Таким чином, правові засади забезпечення національної безпеки знаходять своє відображення у системі чинного законодавства, яку складають: закони України; підзаконні нормативно-правові акти; міжнародні акти та договори, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України. Систему законів та підзаконних нормативно-правових актів у цій сфері, які можна поділити на дві групи: 1) ті, що безпосередньо регулюють суспільні відносини у сфері національної безпеки та оборони; 2) ті, що регулюють інші суспільні відносини та опосередковано гарантують національну безпеку. Деталізують і гармонійно доповнюють чинне законодавство підзаконні нормативно-правові акти у сфері забезпечення національної безпеки. Конституційне, адміністративне, кримінальне, цивільне, господарське, екологічне, інформаційне законодавство в межах власного предмета законодавчого регулювання закріплює правові умови, гарантії, форми, методи забезпечення національної безпеки. Правове забезпечення національної безпеки посилюється і конкретизується в системі підзаконних нормативно-правових актів. Система підзаконних актів у сфері забезпечення національної безпеки є великою мірою розгалуженою та характеризується неузгодженістю. Система чинного законодавства у сфері забезпечення національної безпеки потребує удосконалення в частині інтеграції України до НАТО.

Список бібліографічних посилань

1. Конституція України : закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Антонов В. О. Проблема формування нової нормативно-правової бази національної безпеки України на тлі нових викликів та загроз. *Часопис Київського університету права*. 2015. № 3. С. 70–73.
3. Гай-Нижник П. П., Чупрій Л. В. Національні інтереси, національні цінності та національні цілі як структуроформуючі чинники політики національної безпеки. *Гілея: науковий вісник*. 2014. Вип. 84. С. 465–471.

Одержано 26.03.2019

УДК [342.95:342.7–053](477)

НАТАЛІЯ ВОЛОДИМИРІВНА КОЛОМОЄЦЬ,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри адміністративного права і процесу факультету № 3

Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0003-4623-610X>

ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ ЮВЕНАЛЬНОЇ ПРЕВЕНЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ТА ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ

В рамках діяльності органів Національної поліції функціонують спеціальні підрозділи для роботи з неповнолітніми особами. Ключову роль у цьому напрямку відведено саме співробітникам ювенальної превенції. Необхідність формування такого підрозділу була обумовлена цілою низкою факторів, а саме: 1. специфікою служби; 2. обсягом повноважень; 3. особливістю форм та методів роботи; 4. характером взаємодії з іншими суб'єктами адміністративно-правового захисту прав дитини; 5. особливим правовим статусом само об'єкта щодо якого можуть застосовуватися заходи впливу тощо. Більше того, поліцейському ювенальній превенції доволі часто доводиться проявляти свої професійні якості не тільки як правоохоронця, але й як педагога, психолога та просто друга, який має своєю головною метою – допомогти та зарадити дитині в складній життєвій ситуації.

За таких обставин має поступово змінюватися сприйняття дитиною поліцейського. Для неї він має бути не «карателем», а радником і заступником, не втрачаючи при цьому свого авторитету, як правоохоронця та представника органів державної влади. Тому на сучасному етапі реформаційних процесів системи правоохоронних органів впроваджується ціла низка пілотних проектів в рамках «*Community Policing*», тобто постійної співпраці поліції з населенням та місцевою владою, головна мета яких полягає у створенні спільного безпечного простору. Як приклад можемо навести профілактичну програму «Школа і поліція» для навчальних закладів, яка була розроблена у відповідності до ст. 23 Закону України «Про Національну поліцію». До запровадження цієї програми окрім органів Національної поліції України залучилися також представники Міністерства освіти і науки України, Представництво Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) в Україні, представники Проекту «Реформування системи кримінальної юстиції щодо неповнолітніх в Україні», Координатор проектів ОБСЄ в Україні. Не залишились осторонь і громадські організації, зокрема Міжнародний жіночий правозахисний центр «*Ла Страда-Україна*», Всеукраїнський громадський центр «*Волонтер*» та громадська організація «*Vision Zero*».

За своїм змістом профілактична програма «Школа і поліція» включає в себе тематичні заняття тривалістю по 45 хв. для попередження ризикованої та протиправної поведінки серед учнів загальноосвітніх навчальних закладів; методичні рекомендації щодо підготовки та проведення цих занять працівниками поліції та ряд інших заходів [3, с. 5]. Головною ж ціллю Програми є налагодження відкритого продуктивного діалогу учнів з працівниками поліції при обговоренні важливих правових проблем та формування їхньої правосвідомої поведінки як у школі, так і поза нею.

Цікавим нововведенням стало також впровадження у 2018–2019 навчальному році проекту, який передбачає залучення курсантів-поліцейських до навчання дітей разом зі спеціально уповноваженими підрозділами поліцейських. Проведення таких зустрічей передбачає обговорення та пошук ймовірних шляхів вирішення проблем, які існують в дитячому середовищі. Зокрема, підніматимуться питання з приводу того як поводитися на вулиці, як вберегтися від крадіжок, шахрайств, розбоїв, як дитині себе поводити, коли вона, наприклад, заблукала чи не може повернутися додому. Проведення таких зустрічей обов'язково передбачає ознайомлення дітей з правилами дорожнього руху та азами безпечного поводження в побуті. Співробітники органів Національної поліції, в свою чергу, проводять з курсантами тренінги та заняття, як саме треба поводитися з дітьми [1].

Підрозділи поліції у взаємодії зі спеціалістами управлінь (відділів) у справах сім'ї, молоді та спорту, служби у справах дітей міських рад, центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, зокрема, забезпечують виконання цілого ряду й інших, не менш важливих пілотних проектів. Ними є: «Зупинка під назвою життя», «Стоп жорстокому поводженню з дітьми та запобігання торгівлі людьми», «Насилля в сім'ї – актуальна проблема сучасного суспільства», «Гендерна

політика. Рівні права, рівні можливості», «Торгівля людьми в сучасному світі», «Вчимося протидіяти насиллю», «Батьківське щастя: виховання без насильства», «Скажемо «ні» насильству в шкільному колективі», «Торгівля людьми – як уберегтися від небезпеки», «Захисти дітей від насильства та жорстокого поводження», «Попередження насильства в сім'ї», «Відкрите та ефективне спілкування. Попередження жорстокого поводження та насильства в сім'ї та молодіжному середовищі» тощо [2, с. 42–43].

Висновок. Взаємодія працівників органів ювенальної превенції Національної поліції України з навчальними закладами є пріоритетним напрямком профілактики правопорушень серед неповнолітніх, який надає можливість безпосередньо формувати у дітей шанобливе ставлення до своїх однолітків та інших членів соціуму, а також виховувати їх відповідно до вимог та потреб громадянського суспільства.

Список бібліографічних посилань

1. Святенко Т. Український поліцейський повинен бути захисником дитини // 112.ua : веб-портал. URL: <https://ua.112.ua/interview/naibilshe-zlochyniv-shchodo-ditei-skoiiut-koly-vony-idut-v-shkolu-461682.html> (дата звернення: 25.03.2019).
2. Литвин В. В. Поліція на допомогу дітям: пілотні проекти // Захист прав людини в контексті реформування підрозділів превентивної діяльності Національної поліції : зб. матеріалів круглого столу (м. Київ, 1 черв. 2017 року) / МВС України, Нац. акад. внутр. справ. Київ, 2017. С. 41–45.
3. Методичні рекомендації щодо проведення просвітницько-профілактичних занять з учнями 1–11 класів за програмою «Школа і поліція» / В. Загребя, Г. Мустафаєв, В. Андрєєнкова, В. Ганчева, Т. Журавель та ін. Київ, 2016. 197 с.

Одержано 26.03.2019

УДК 342.9

АНАТОЛІЙ ТРОХИМОВИЧ КОМЗЮК,

доктор юридичних наук, професор,

*професор кафедри адміністративного права і процесу факультету № 3
Харківського національного університету внутрішніх справ;*

 <https://orcid.org/0000-0002-7377-9241>

ПРЕДМЕТ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО ПРАВА УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ

Одним із основних результатів розвитку теорії адміністративного права в Україні за останні десятиліття можна вважати формування і зміцнення позиції щодо необхідності використання нових підходів до розуміння поняття та структури Особливої частини цієї правової галузі. На зміну виділенню трьох чи чотирьох сфер публічного управління та його адміністративно-правового забезпечення має прийти система підгалузей як сукупностей правових норм, що регулюють суспільні відносини у цих сферах. Однією з таких підгалузей є поліцейське право.

Варто мати на увазі, що мова йде про нове явище у вітчизняній юридичній, зокрема адміністративно-правовій науці, хоча історія поліцейського права налічує кілька століть, свого часу воно набуло таких глобальних рис, що відбулась його трансформація в адміністративне право. У зарубіжних країнах історія поліцейського права на цьому не завершилась, воно продовжило своє існування та розвиток як право, що регулює здійснення поліцейської діяльності.

Зрозуміло, що історичні здобутки поліцейстики для формування сучасного поліцейського права України мають важливе значення насамперед для розуміння його методологічних засад, встановлення кола поліцейських відносин (в літературі обґрунтовувалась доцільність виділення саме таких відносин [1, с. 10]), які регулюються його нормами. Проте необхідно враховувати, що конкретні праці відображали конкретні історичні умови, в яких їх було створено. Тому їх зміст для сучасних завдань правотворення має переважно пізнавальний характер. Наприклад, професор Харківського університету Л. Якоб на початку XIX ст. відносив поліцейське право до економічних наук [2, с. X], пізніше професори Київського університету І. Антонович та М. Бунге також розглядали його як галузь (частину) економічної науки [1, с. 564]. Сьогодні умови для формування поліцейського права зовсім інші, тому для цих завдань визначальними мають бути сучасні положення юридичної науки та норми міжнародного і вітчизняного законодавства.

Формально поштовхом для здійснення наукових досліджень проблем поліцейського права став наказ Міністерства освіти і науки України від 28 грудня 2018 р., яким було затверджено Примірний перелік та опис предметних напрямів досліджень в межах спеціальності 081 «Право» [3]. У цьому переліку поліцейське право названо складовою Особливого адміністративного права. До цього про необхідність формування цього права навіть у статусі окремої правової галузі йшлося лише як про предмет наукової дискусії [4], а термін «поліцейське право» автори брали в лапки [5].

Найперше, без чого формування концепції поліцейського права неможливе, – це осмислення предмета цієї адміністративно-правової підгалузі, тобто кола суспільних відносин, на які поширюється регулюючий вплив її норм. З викладеного можна зробити висновок, що поліцейське право регулює поліцейські відносини, тобто відносини, що виникають під час здійснення поліцейської діяльності. Важливо встановити сутність цієї діяльності та її особливості. З цією метою варто звернутись до сучасних європейських документів. Так, у Європейському кодексі поліцейської етики зазначено, що він застосовується до традиційних публічних сил поліції або поліцейських служб, або інших владно уповноважених та/або контрольованих органів з основними завданнями забезпечення права і порядку в громадянському суспільстві, і уповноважених державою застосовувати силу та/або спеціальні повноваження для цих цілей [6]. Тобто основними властивостями цієї діяльності є, по-перше, завдання забезпечення права і порядку в громадянському суспільстві і, по-друге, можливість застосовувати для цих цілей силу та/або спеціальні повноваження. Такі повноваження має не тільки поліція, а й інші суб'єкти публічного управління. Наприклад, ще в одному європейському документі, Декларації про поліцію, встановлено, що вона поширюється на всіх співробітників і організації, включаючи такі органи, як секретні служби, військова поліція, збройні сили або міліція, що виконують поліцейські функції, які відповідальні за правоохоронну діяльність, розслідування правопорушень, охорону громадського порядку і державної безпеки [7].

Говорячи про мету та завдання поліцейської діяльності, необхідно знову звернутись до Європейського кодексу поліцейської етики, в якому встановлено, що основними цілями поліції в демократичному суспільстві, заснованому на верховенстві права, є: підтримка публічного спокою, забезпечення права і порядку в суспільстві; захист і дотримання основоположних прав і свобод особи, закріплених, зокрема в Європейській конвенції про права людини; запобігання та подолання злочинності; виявлення злочинів; надання допомоги і послуг суспільству [6]. Подібні положення відображені також у ст. 2 Закону України «Про Національну поліцію» як її завдання [8].

В той же час необхідно наголосити, що поліцейське право ми розглядаємо як структурну частину права адміністративного. Що ж стосується розслідування правопорушень, зокрема злочинів, їх виявлення, то ця діяльність хоча європейськими нормами і визнається поліцейською, але в Україні адміністративно-правовими нормами не регулюється. Адміністративне право визначає лише організаційно-управлінські засади цієї діяльності. Та й згаданий Європейський кодекс поліцейської етики у п. 6 містить застереження щодо поліції і системи кримінальної юстиції, зокрема, що має бути чітке відокремлення ролі поліції та служби обвинувачення, судової та пенітенціарної системи; поліція не повинна мати жодних контрольних функцій над цими органами [6]. Тому ці відносини до предмета поліцейського права можна віднести лише частково. У зв'язку з цим викликає заперечення визначення поліцейського права як сукупності норм, покликаних регулювати діяльність суб'єктів публічної адміністрації, пов'язану із реалізацією державної політики у правоохоронній сфері [9, с. 225], адже коло таких суб'єктів є дуже широким, так само як і розуміння правоохоронної сфери.

Ще один момент, на який необхідно звернути увагу в характеристиці поліцейської діяльності як предмета поліцейського права, – це її засоби. Не будь-яка діяльність, яка стосується охорони порядку і безпеки, протидії правопорушенням, є поліцейською. Така діяльність має ще й здійснюватись з використанням сили та/або спеціальних повноважень, тобто особливих поліцейських заходів, як правило, примусових. Їх види та порядок застосування мають бути чітко визначені законом. Тому положення Закону України «Про Національну поліцію», які визначають повноваження поліції щодо застосування поліцейських заходів, є універсальними, їх приписи поширюються і на інших суб'єктів поліцейської діяльності: Державну прикордонну службу, Національну гвардію, Службу безпеки тощо. В законах, які визначають їх правовий статус, міститься пряме посилання на дію Закону «Про Національну поліцію» з цих питань.

Підсумовуючи викладене, варто зазначити, що предметом поліцейського права України варто розуміти відносини, які виникають під час здійснення поліцейської діяльності, тобто діяльності різних суб'єктів забезпечення права і порядку в громадянському суспільстві із застосуванням з цією метою сили та/або спеціальних повноважень.

Список бібліографічних посилань

1. Міжнародна поліцейська енциклопедія : у 10 т. Т. 1. Теоретико-методологічні та концептуальні засади поліцейського права та поліцейської деонтології / відп. ред.: Ю. І. Римаренко, Я. Ю. Кондратьєв, В. Я. Тацій, Ю. С. Шемшученко. Київ : Ін Юре, 2003. 1232 с.
2. Поліцейське право в Університеті Святого Володимира : у 2 кн. Кн. 1 / уклад.: І. С. Гриценко, В. А. Короткий ; за ред. І. С. Гриценка. Київ : Либідь, 2010. 440 с.
3. Про затвердження примірного переліку та опису предметних напрямів досліджень в межах спеціальності 081 «Право» : наказ МОН України від 28.12.2018 № 1477 // Міністерство освіти і науки України : офіц. сайт. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-primirnogo-pereliku-ta-opisu-predmetnih-napryamiv-doslidzhen-v-mezhah-specialnosti-081-pravo> (дата звернення: 22.03.2019).
4. Мельник Р. С. Поліцейське право в Україні: нотатки до наукової дискусії. *Юрист України*. 2011. № 3. С. 32–37.
5. Крижановська В. А. Про «поліцейське право» як різновид адміністративного права. *Адміністративне право і процес*. 2014. № 3 (9). С. 125–131. URL: <http://applaw.knu.ua/index.php/arkhiv-nomeriv/3-9-2014/item/330-pro-politseyske-pravo-yak-riznovyd-administrativnoho-prava-kryzhanovska-v-a> (дата звернення: 22.03.2019).
6. Рекомендація Рес (2001) 10 Комітету Міністрів державам-учасницям Ради Європи «Про Європейський кодекс поліцейської етики» (Ухвалена Комітетом міністрів 19 вересня 2001 на 765-му засіданні заступників міністрів) // Центр політико-правових реформ : сайт. URL: <http://pravo.org.ua/files/Criminal%20justice/rec1.pdf> (дата звернення: 22.03.2019).
7. Декларація про поліцію : резолюція N 690 (1979) Парламентської асамблеї Ради Європи від 08.05.1979 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_803 (дата звернення: 22.03.2019).
8. Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40–41. Ст. 379.
9. Адміністративне право України (у схемах та коментарях) : навч. посіб. / Р. С. Мельник, С. О. Мосьондз ; за ред. Р. С. Мельника. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ : Юрінком Інтер ; Буква Закону, 2018. 344 с.

Одержано 26.03.2019

УДК 351.74(477):37.018.46

МИКОЛА АНАТОЛІЙОВИЧ КОМЗЮК,

кандидат юридичних наук,

старший викладач кафедри тактичної та тактико-спеціальної підготовки

факультету № 3 Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0002-7656-1061>;

ВЛАДИСЛАВ ВІТАЛІЙОВИЧ СТЕПАНЕНКО,

курсант 2 курсу факультету № 2

Харківського національного університету внутрішніх справ

НАВЧАННЯ В ПРОЦЕСІ ПРАКТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ (СЛУЖБОВА ПІДГОТОВКА ПОЛІЦЕЙСЬКОГО) ЯК ПРОЯВ ЕВОЛЮЦІЇ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО ЯК ПРОФЕСІОНАЛА

Питання рівня службової підготовки є проблемою державного рівня. На даному етапі становлення Україна обрала європейський вектор розвитку. Це стало однією із причин реформування органу міліції в Національну поліцію України. Через реформу даного органу змінилась сутність і вимоги до підготовки поліцейських. Раніше наша країна спиралась на досвід Радянського Союзу. Тепер ми обмінюємось знаннями із країнами Європейського Союзу та США.

Даний захід є дуже актуальним, бо звертаючись до історичного значення слова міліція потрібно розуміти, що у Новій історії цим словом було прийнято позначати, і в цьому значенні воно використовується в більшості країн світу, (нерегулярні) збройні формування, які використовуються як для військових цілей, так і для підтримки громадського порядку, створювані з місцевого населення, часто на добровільній основі (ополчення), і не входять до складу системи державних регулярних військових і правоохоронних органів.

Цією проблематикою від початку реформи займаються такі науковці, як О. О. Бандурка, О. Ю. Дрозд, М. О. Качинська, А. М. Клочко, А. Т. Комзюк, В. А. Ліпницький, В. В. Сокурєнко, С. О. Шатрава та ін., проте їх наукові роботи були лише дотичними до заявленої тематики, що і обумовлює потребу в її комплексному дослідженні.

Службова підготовка – це система заходів, спрямованих на закріплення й оновлення необхідних знань, умінь і навичок працівника поліції з урахуванням оперативної обстановки, специфіки та профілю його оперативно-службової діяльності [1]. Організація службової підготовки поліцейських здійснюється відповідно до вимог законодавства України, а також згідно з наказом Міністерства внутрішніх справ від 26.01.2016 № 50 (Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України) [2] та Положенням про організацію первинної професійної підготовки поліцейських, яких вперше прийнято на службу в поліції, затвердженим наказом Міністерства внутрішніх справ України від 16.02.2016 № 105 [3]. На регіональному рівні проведення службової підготовки регламентується відповідним наказом про організацію службової підготовки особового складу підрозділів ГУНП в області. Такі накази видаються щорічно та спрямовують організацію службової підготовки в новому навчальному році. У них указується, коли починається навчальний рік, коли він закінчиться та коли будуть проведені підсумкові перевірки рівня службової підготовки поліцейських.

Службова підготовка потрібна для підвищення як фізичних якостей, так і розумових. Через постійне перенавантаження у поліцейського починається професійна деформація. Професійна деформація – це комплекс негативних змін у структурі особистості, що виникають під впливом змісту, організації та умов службової діяльності. Спочатку професійна деформація пов'язувалася з поширенням вироблених людиною професійних стереотипів – на інші сфери його життя, позапрофесійну поведінку (поведінку поза професією) і спілкування.

Сучасна модель проведення підвищення кваліфікації поліцейських є неповністю дороблена, але має сучасний підхід, адже на даному етапі співробітники Національної поліції отримують знання не тільки від теоретиків, але й від практиків одночасно.

Висновок. Отже, службова підготовка поліцейських є однією із головних причин успішного виконання завдань покладених на правоохоронців. Але задля успішної реалізації даної явища потрібно провести більш глибоке дослідження.

Список бібліографічних посилань

1. Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 20.03.2019).
2. Про затвердження Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України : наказ МВС України від 26.01.2016 № 50 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0260-16> (дата звернення: 20.03.2019).
3. Про затвердження Положення про організацію первинної професійної підготовки поліцейських, яких вперше прийнято на службу в поліції : наказ МВС України від 16.02.2016 № 105 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0576-16> (дата звернення: 20.03.2019).

Одержано 26.03.2019

УДК 351.74(477)

ВОЛОДИМИР ОЛЕКСАНДРОВИЧ КОПИЛОВ,

доцент, завідувач кафедри тактичної, спеціальної та фізичної підготовки факультету підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції України Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка (м. Сєвєродонецьк);

МАРИНА ОЛЕГІВНА ПОТОПА,

курсант Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка (м. Сєвєродонецьк)

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ З УРАХУВАННЯМ ДОСВІДУ КРАЇН ЄС

Національна поліція України – це центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку [2]. Як вбачається з наданого визначення, саме на органи

внутрішніх справ покладено одне із найважливіших завдань демократичної правової держави – захист прав і законних інтересів громадян, охорона встановленого правопорядку та законності, боротьба зі злочинністю та іншими правопорушеннями. Як наслідок, набуває важливості питання професійної підготовки та кваліфікації майбутнього поліцейського. У цьому питанні цікавим є досвід країн-членів Європейського Союзу (далі – ЄС). Перш за все, йдеться про найкращі світові моделі. Врахування досвіду провідних країн вкрай важливо в тих напрямках, де недостатнє власне правове та науково-методичне забезпечення.

Важливим аспектом під час формування готовності майбутніх поліцейських до професійної підготовки є високий рівень освіти, який курсанти отримують під час навчання у Вищих навчальних закладах (далі – ВНЗ). Система підготовки майбутніх працівників Національної поліції України являє собою їх безперервну підготовку й охоплює три етапи: довузівський, вузівський та післявузівський [9, с. 192].

1. Довузівський. На довузівському етапі відбувається правовиховна, правоосвітницька, профорієнтаційна підготовки. Даний етап характеризується обізнаністю учнів-потенційних поліцейських із професійною діяльністю правоохоронних органів. Правоосвітницька та правовиховна підготовка активно сприяє утвердженню високих моральних якостей майбутніх поліцейських, підвищенню рівня їх організованості та дисципліни, зміцненню почуття службового обов'язку та формуванню професійної культури [7, с. 22]. Профорієнтаційна підготовка регламентується, серед іншого, Конвенцією про професійну орієнтацію та професійну підготовку в галузі розвитку людських ресурсів № 142, ратифікована Україною 03.05.1979 р. (далі – Конвенція). Відповідно до ст. 3 Конвенції кожний член Організації поступово розширює свої системи професійної орієнтації і системи професійної інформації щодо зайнятості з метою забезпечення того, щоб всебічна інформація та якомога ширша орієнтація були доступні дітям, молодим людям і дорослим, враховуючи відповідні програми для осіб з фізичними й розумовими вадами [1]. З метою приведення національної системи до міжнародних стандартів у галузі профорієнтаційної підготовки Україна почала поступово впроваджувати відділи довузівської підготовки. Так, 14 грудня 2001 року розпочав свою діяльність відділ довузівської підготовки, профорієнтаційної роботи та сприяння працевлаштуванню випускників Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. За всіма кваліфікаційними рівнями проводиться навчання й в Луганському державному університеті внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка: довузівська підготовка, магістратура, ад'юнктура, система підвищення кваліфікації та післядипломної освіти.

2. Вузівський. Важливим фактором професіоналізму працівника поліції є отримання освіти у ВНЗ МВС України. У той же час, аналіз наукових досліджень свідчить про наявність проблем, які склалися у ВНЗ МВС України у процесі підготовки майбутніх правоохоронців. Головною проблемою є низький рівень фізичної підготовленості молоді, яка вступає до силових структур. Як наслідок – наявність труднощів при засвоєнні спеціальних та професійно-прикладних навиків [5, с. 43]. Не менш важливого значення у процесі забезпечення Національної поліції України професійними кадрами відіграє викладацький склад ВНЗ системи МВС. Слушною є пропозиція А. В. Волохова, який зазначає: «не секрет, що у вказаних закладах значну частину складають викладачі, які особисто не працювали у практичних підрозділах МВС і тому можуть надати знання лише з теоретичної точки зору. Тому необхідно, щоб викладачі системи МВС постійно підвищували свою кваліфікацію шляхом відрядження до практичних підрозділів поліції за своїм напрямком викладання. Це надасть можливість наблизити теоретичний матеріал до потреб практичної діяльності поліції» [3, с. 70]. Слід звернути увагу також на педагогічну практику системи професійної поліцейської освіти. В країнах ЄС навчальний процес майбутніх правоохоронців охоплює теоретичну (вивчення прикладних дисциплін та законодавства, етики, психології тощо) та тактичну підготовку (націлена на якісне виконання функціональних обов'язків: заходи самооборони та захисту, надання медичної допомоги, дії в спецопераціях тощо). Саме тактичній підготовці поліцейських приділяється більше часу. В Іспанії поліцейських готують на підставі політики, яка відповідає щоденним реаліям і потребам суспільства. Безпосередньо на рівні департаментів національної поліції функціонує децентралізована мережа, що має на меті інформування центрального апарату про потреби регіонів у кадрах та участі в складанні навчальних програм і їх реалізації на місцевих рівнях. Така підготовка називається «міждисциплінарна» і здійснюється при співробітництві з університетськими закладами, юридичними структурами, а також громадськими та приватними організаціями [4, с. 118].

3. *Післявузівський*. Паралельно з основними рівнями професійної підготовки поліцейських кадрів в багатьох країнах діє встановлена законодавством розгалужена багатопрофільна мережа додаткової або післядипломної освіти, тобто підвищення кваліфікації, спеціалізації, удосконалення та перепідготовки поліцейських кадрів, яка функціонує як на базі поліцейських навчальних закладів, так і у формі службової підготовки безпосередньо за місцем несення служби [6, с. 35]. Зокрема, в основу підготовки поліцейських кадрів Німеччини покладено принцип довічного найму. Службова діяльність і навчання співробітника планується і прямує в суто перспективному плані. При цьому передбачається постійне підвищення його кваліфікації [8]. Цікавим вбачається досвід Іспанії, де постійну роботу з підвищення кваліфікації поліцейських кадрів здійснюють два центри, розташовані в Мадриді: Центр актуалізації, спеціалізації та соціальних програм для просування по службі і Центр підвищення кваліфікації [6, с. 36].

Висновок. Підготовка фахівця для правоохоронних органів включає в себе довузівський, вузівський та післявузівський етапи, які у своїй єдності сприяють становленню Національної поліції з висококваліфікованими працівниками. В процесі реформування системи МВС України необхідно враховувати позитивний досвід країн ЄС у галузі освітньої підготовки кадрів поліції. Це забезпечить приведення процесу професійного навчання та підготовки кадрів поліції у відповідність до міжнародних стандартів та забезпечить перехід національної системи професійного навчання поліцейських в Україні на якісно новий рівень розвитку.

Список бібліографічних посилань

1. Конвенція про професійну орієнтацію та професійну підготовку в галузі розвитку людських ресурсів : від 23.06.1975 № 142 // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_057 (дата звернення: 24.03.2019).
2. Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 24.03.2019).
3. Волохов А. В. Проблеми відбору та підготовки працівників поліції та шляхи їх вирішення // Особливості підготовки поліцейських в умовах реформування системи МВС України : зб. матеріалів І міжнар наук.-прак. конф. (м. Харків, 20 трав. 2016 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2016. С. 68–70.
4. Горська М. О. Особливості професійного навчання поліцейських у сучасних умовах // Особливості підготовки поліцейських в умовах реформування системи МВС України : зб. матеріалів І міжнар наук.-прак. конф. (м. Харків, 20 трав. 2016 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2016. С. 116–120.
5. Комзюк М. А., Кущенко В. О., Іншеков М. В. Проблеми та перспективи розвитку системи професійного відбору майбутніх поліцейських // Підготовка поліцейських в умовах реформування системи МВС України : зб. наук. пр. / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. С. 41–43.
6. Лошицький М. В. Використання зарубіжного досвіду як умова вдосконалення адміністративно-правового забезпечення професійної підготовки працівників міліції (поліції). *Юридична наука*. 2015. № 2. С. 34–42.
7. Лягута М. О. Підвищення рівня правової свідомості працівника Національної поліції як запорука ефективного проведення реформи органів МВС // Підготовка поліцейських в умовах реформування системи МВС України : зб. наук. пр. / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. С. 20–23.
8. Мартиненко О. Професиональное обучение полиции Германии (по материалам МВД Украины) // Права Людини в Україні. Інформаційний портал Харківської правозахисної групи : сайт. URL: <http://www.khpg.org/index.php?id=1399024677> (дата звернення: 24.03.2019).
9. Пасько О. М. Система підготовки майбутніх працівників для Національної поліції. *Національний юридичний журнал: теорія і практика*. 2016. Жовт. С. 191–194. URL: <http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2016/5/43.pdf> (дата звернення: 24.03.2019).

Одержано 26.03.2019

УДК 342.1

ІГОР МИКОЛАЙОВИЧ КОПОТУН,

*доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України,
віце-президент Європейського інституту післядипломної освіти (Словацька Республіка),
проректор з міжнародних зв'язків Академії ГУСПОЛ (Чеська Республіка),
професор кафедри кримінального права та судочинства
Міжнародного економіко-гуманітарного університету
імені академіка Степана Дем'янчука (м. Рівне);*

НІНЕЛЬ ІГОРІВНА КАРМАНОВА,

*кандидат політичних наук, викладач кафедри конституційного права
Національної академії внутрішніх справ (м. Київ)*

МЕТОДИ ПРОТИДІЇ СЕПАРАТИЗМУ

Для формування і реалізації ефективної державної політики у цій сфері важливим є розуміння суті проблеми, від чого залежить визначення найбільш ефективних механізмів її врегулювання.

Важливим елементом забезпечення мирного розвитку України є врегулювання конфлікту на Донбасі, повернення тимчасово неконтрольованих територій у правове поле України.

Так, формування і створення «ДНР» і «ЛНР», є одним з елементів розв'язаної проти України гібридної війни. За своєю суттю діяльність т.зв. ДНР і ЛНР та їх організаторів є злочинною і має ознаки сепаратизму, оскільки вона спрямована на зміну меж території або державного кордону України, на порушення порядку, встановленого Конституцією України, а також передбачає фінансування таких дій, публічні заклики або розповсюдження матеріалів із закликами до вчинення таких дій.

Для досягнення зазначених цілей сепаратисти, зокрема, застосовують вчинення терористичних актів і проведення диверсій на території України, особливо на життєво важливих об'єктах інфраструктури.

Як свідчить історичний досвід, прихильники сепаратизму для досягнення своїх цілей можуть вдаватися як до ненасильницьких дій (пропагандистські акції, діяльність політичних партій, громадські рухи, проведення масових акцій, референдумів тощо), так і застосовувати збройні форми і способи боротьби (терористичні акти, диверсії, використання повстансько-партизанської тактики тощо).

Відповідно до цього методи, що застосовуються державами для збереження територіальної цілісності, можна умовно поділити на два основні типи: ненасильницькі та насильницькі (силові або репресивні).

До ненасильницьких методів можна віднести заходи політичного та економічного характеру, зокрема:

- надання (розподіл) владних повноважень і відповідно розподіл прибутків.
- виважена політика щодо регіональних особливостей (мовних, релігійних, історичних, культурних тощо);
- сприяння економічному розвитку, розвиток інфраструктури, інвестиції в місцеву економіку, створення робочих місць тощо;
- сприяння місцевій владі у вирішенні нагальних проблем;
- забезпечення легітимності (у т.ч. застосування сили) центральних органів влади у сприйнятті місцевого населення;
- активне залучення місцевого населення до підтримання правопорядку в проблемному регіоні;
- ефективна інформаційна політика, постійна та цілеспрямована робота з доведення населенню переваг цілісної держави і проблем, що можуть виникати у разі відокремлення регіону;
- забезпечення міжнародної підтримки цілісності держави;
- нейтралізація негативного зовнішнього впливу на дезінтеграційні процеси;
- недопущення створення збройних осередків сепаратистських рухів та переростання конфліктів у збройне протистояння;
- проведення амністії учасників конфлікту, які складають зброю і припиняють боротьбу, створення системи заохочень та винагород для тих, хто співпрацює з урядом.

Насильницькі (силові) методи можуть передбачати, зокрема, такі заходи:

- затримання та притягнення до кримінальної відповідальності за сепаратизм або сприяння сепаратистській діяльності;
- посилення кримінальної відповідальності;
- ізоляція кризових районів, насамперед з метою ускладнення або унеможливлення отримання бойовиками матеріально-технічної допомоги, застосування режимів військового або надзвичайного станів в окремих районах або на території всієї держави;
- контроль за внутрішньо переміщеними особами;
- фізичне знищення центрів підготовки та забезпечення озброєних сепаратистських формувань.

Загалом застосування насильницьких методів боротьби із сепаратизмом має розглядатись урядом як крайній захід, реалізація якого повинна бути повністю мотивована та здійснюватися відповідно до законодавства.

Міжнародний досвід з протидії сепаратизму засвідчує, що з часом (або з моменту відмови прихильників сепаратизму від збройної боротьби) військово-силові репресивні методи поступаються несиловим компромісним заходам, за допомогою яких досягалась можливість управляти та позитивно впливати на дезінтеграційні процеси.

За результатами міжнародних досліджень можна виділити три основні групи методів і способів протидії сепаратизму залежно від підтвердженої на практиці їх ефективності.

I. Методи і способи боротьби із сепаратизмом, ефективність яких була доведена з високим ступенем імовірності.

II. Методи і способи боротьби із сепаратизмом, ефективність яких підтверджується лише з певним або навіть мінімальним ступенем імовірності або хоча й очевидна, але не була доведена дослідниками через брак прикладів.

III. Кон્ટпродуктивні методи і способи боротьби із сепаратизмом.

Конфлікти найчастіше спалахують тоді, коли загальне соціально- економічне становище в країні різко погіршується або коли настає політична нестабільність.

Обов'язковою умовою протидії сепаратизму, особливо за умов збройного протистояння, є відновлення органами державної влади контролю над кордоном.

Серед іншого, це дозволяє блокувати канали матеріального, фінансового, кадрового забезпечення бойовиків, порушити їхні системи командування й управління.

Політичне врегулювання сепаратистських конфліктів має ґрунтуватися на необхідності забезпечення національних інтересів і захисту національних цінностей.

Рішення, вироблені у рамках міжнародних процесів мирного врегулювання, хоча, як правило, і дозволяють зупинити кровопролиття, проте не забезпечують вирішення всіх наявних суперечностей, які слугували причиною конфлікту. При цьому відповідальність за наслідки таких рішень несе безпосередньо керівництво цієї держави.

Одержано 26.03.2019

УДК 347.73

ДАР'Я ВІКТОРІВНА КОРОБЦОВА,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри правового забезпечення господарської діяльності

факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0002-4753-7433>

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ВЗАЄМОДІЇ ПОЛІЦІЇ З ІНШИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ ОХОРОНИ ПРАВОПОРЯДКУ

Стабільність громадського порядку в країні залежить від комплексу факторів, серед яких повсякденна, наступальна і проактивна діяльність сил охорони правопорядку займає одне з важливих місць. При цьому своєчасність реагування на факти порушення громадського порядку, запобігання загроз суспільній безпеці і їх негативних наслідків характеризують результативність діяльності уповноважених суб'єктів в цій галузі.

Серед шляхів удосконалення ефективності взаємодії поліції, правоохоронних органів і громадськості необхідно виділити вивчення досвіду спільної діяльності поліції та інших структур, які беруть участь в реалізації державної політики в сфері охорони громадського порядку.

Реформування поліції зарубіжних країн обумовлено специфічною особливістю поліцейської роботи – забезпечення безпеки суспільства, підтримання правопорядку в державі [1]. На сьогоднішній день охорона правопорядку і забезпечення безпеки є пріоритетним завданням поліції більшості зарубіжних країн.

Специфіка взаємодії поліції з іншими підрозділами охорони правопорядку залежить від структури поліцейської системи держав, яку можна розглянути за існуючими моделями систем забезпечення внутрішньої безпеки, які поділяються на фрагментарну, централізовану та інтегровану. Фрагментарна модель використовується в США, Канаді, Швейцарії.

Характерною її особливістю є традиційне залучення військових сил (сухопутних військ, морської піхоти та національної гвардії) до охорони громадського порядку [2].

Наприклад, Національна гвардія об'єднаних Штатів Америки займає особливе місце в системі збройних сил США. Це один з компонентів резерву американської армії, який служить для мобілізаційного розгортання збройних сил США, створення нових частин і об'єднань та заповнення втрат в ході бойових дій. Війська Національної гвардії існують у всіх штатах і в мирний час знаходяться в розпорядженні губернаторів, по вирішенню яких можуть залучатися для ліквідації наслідків стихійних лих, екологічних і техногенних катастроф, боротьби з заворушеннями, тероризмом, захисту приватної власності і ряду інших задач [3, с. 16].

Відповідно до законів США, президент наділений правом залучати Національну гвардію і федеральні збройні сили для боротьби з цивільними порушеннями, а також у випадках порушення конституційних прав громадян, для боротьби з незаконними об'єднаннями, які ставлять собі за мету повалення законно обраної влади або підлив основ держави і громадського порядку [4].

Централізована (континентальна) модель поліцейської системи використовується у Франції, Італії, Іспанії, Люксембурзі, Португалії, Ізраїлі, Тайвані, Таїланді, Сінгапурі і т. д.

Централізована модель поділяється на 2 види. До першої належать держави, які забезпечують свою внутрішню безпеку тільки силами цивільної поліції без спеціальних поліцейських формувань збройних сил: Швеція, Данія, Норвегія, Фінляндія, Ірландія.

До другого виду відносяться держави з постійним використанням спеціальних поліцейських формувань збройних сил – жандармерії: Франція, Іспанія, Італія, Португалія, Люксембург, Туреччина, Ізраїль, Китай. Для цих країн характерне використання в забезпеченні громадської безпеки, як національної поліції, так і жандармерії [2]. Наприклад, до складу поліції Ізраїлю входять підрозділи морської поліції, прикордонні частини, які отримали статус особливого роду військ («Мішмар ха-гвуль», Магав) [5].

Завданнями китайської поліції є підтримка громадської безпеки та порядку, вплив на поведінку порушників громадського порядку, контроль транспортного руху і т. д. [6, с. 3–4].

Що стосується інтегрованої моделі структури поліцейської системи, то західні теоретики її часто розглядають як «пропорційно децентралізовану систему», широко зустрічаються поняття «комбінована система» і «система компромісів». У списку держав, які представляють цю систему, фігурують Німеччина, Австрія, Великобританія, Японія та ін. [7].

Так, в Німеччині існує 19 самостійних поліцій: Федеральна поліція, Федеральна кримінальна поліція, 16 поліцій земель і поліція бундестагу у Берліні. До компетенції федеральної поліції відноситься забезпечення безпеки на об'єктах залізничного, повітряного і морського транспорту, здійснення прикордонного контролю і охорона кордону, а також охорона деяких об'єктів федерального значення. Всі інші питання охорони правопорядку знаходяться в компетенції земельних міністерств внутрішніх справ [8, с. 12–13].

Спеціальним підрозділом, здійснюючим охорону громадського порядку, являється Поліція готовності Німеччини.

Висновок. Таким чином, проаналізувавши структуру поліцейських систем зазначених держав, можна зробити такі висновки: в проаналізованих державах існує складна система охорони громадського порядку; поліція зазначених держав має спеціалізовані підрозділи з охорони громадського порядку; до охорони громадського порядку все частіше залучають військові сили, які взаємодіють з поліцією; особливу роль в забезпеченні охорони громадського порядку в зарубіжних державах відіграють спеціалізовані військові поліцейські формування із значними повноваженнями – жандармерії; простежується дублювання адміністративної функції (охорона громадського порядку) поліції та жандармерії; компетенція жандармерії розповсюджується на значну територію країни, включаючи і сільську місцевість.

Список бібліографічних посилань

1. Акулов В. И., Соломатина Е. А. Полицейские силы зарубежных стран. *Полицейская деятельность*. 2011. № 1. URL: http://www.nbpublish.com./pdmag/contents_2011_1.html (дата звернення: 22.03.2019).
2. Гвоздицын А. Г. Принципы построения полицейских систем за рубежом. Их место в структуре МВД. Аналитический обзор. М. : ВНИИ МВД России, 2005. 33 с.
3. Смородинская И. А., Быков А. В. Национальная гвардия США: организационно-правовой аспект деятельности : моногр. М. : ВНИИ МВД России, 2004. 97 с.
4. Амиров Р. З. Военно-силовое обеспечение внутренней безопасности: из опыта некоторых зарубежных государств. *ЕврАзЮж*. 2008. № 2. URL: <http://naukarus.com/voenno-silovoe-obespechenie-vnutrenney-bezopasnosti-iz-opyta-nekotoryh-zarubezhnyh-gosudarstv> (дата звернення: 22.03.2019).
5. Полиция в Израиле. URL: http://www.ilgid.ru/politics/police.html?searched=%D0%9F%D0%BE%D0%BB%D0%B8%D1%86%D0%B8%D1%8F&advsearch=oneword&highlight=ajaxSearch_highlight+ajaxSearch_highlight1 (дата звернення: 18.03.2019).
6. Полиция Китая (Министерство общественной безопасности Китая) / пер. с кит. Е. В. Кравченко. Владивосток : Центр по изучению организованной преступности и коррупции, 2006. 36 с.
7. Роль и место полиции в системе обеспечения экономической безопасности зарубежных государств. URL: <http://www.center-bereg.ru/articles/rol-i-mesto-politsii-v-sisteme-obespech> (дата звернення: 18.03.2019).
8. Структура и организация деятельности правоохранительных органов зарубежных стран (на примере Финляндии, Китая и Германии). *Обзорная информация*. 2009. № 1. 18 с.

Одержано 26.03.2019

УДК 342.922

ОЛЬГА ОЛЕКСІЙВНА КОСИЦЯ,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри правового забезпечення господарської діяльності

Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0002-5781-780X>

ВИКРИВАЧ ЯК СУБ'ЄКТ ПОЛІЦЕЙСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Під поліцейською діяльністю з позиції адміністративного права прийнято розуміти особливий вид соціальної, державно-управлінської діяльності, що здійснюється на основі закону і в інтересах суспільства, спрямованої на охорону і підтримку публічного порядку та безпеки. Поліцейська діяльність здійснюється різними суб'єктами, як державними так і недержавними, цивільними та мілітаризованими, колективними та індивідуальними. На даний час відсутня єдина позиція науковців щодо суб'єктного складу поліцейської діяльності, а саме чи входять до неї громадяни, органи місцевого самоврядування, громадські формування з охорони громадського порядку та державного кордону, та інші суб'єкти. Віднесення викривачів до суб'єктів поліцейської діяльності зумовлено об'єктивними вимогами сучасності. Як писав М. М. Шпілевський: «Прагнення розширити коло суб'єктів ... поліцейської діяльності може призвести до найкращих висновків, між іншим – до визнання поліцейської діяльності у широкому значенні слова соціальною діяльністю народу» [1, с. 104].

У вітчизняному законодавстві практичне втілення теорії виконання громадянином поліцейської функції знаходить своє відображення у Законі України «Про запобігання корупції» [2], а саме згідно ч. 1 ст. 53 викривач це особа, яка за наявності обґрунтованого переконання, що інформація є достовірною, повідомляє про порушення вимог Закону України «Про запобігання корупції» іншою особою. Викривачі перебувають під захистом держави.

Інститут викривачів є предметом науково-правових досліджень таких вітчизняних науковців, як В. І. Бенедик, М. В. Буроменський, В. М. Гвоздецький, З. А. Загинеї, О. О. Костенко, О. В. Нестеренко, В. В. Плиська, О. В. Сердюк, О. Ю. Шостко, І. І. Яцківа та ін.

Автори науково-практичного коментаря до Закону України «Про запобігання корупції» викривачем вважають особу, яка обґрунтовано переконана в достовірності інформації про порушення вимог Закону іншою особою. Особа повинна повідомляти інформацію, яка базується не на припущеннях, а на фактах, які знаходять своє підтвердження, наприклад у різного роду

документах [3, с. 368]. На думку В. І. Бенедик – це особа, яка за наявності обґрунтованого переконання, що інформація є достовірною, добросовісно (за відсутності корисливих мотивів, мотивів неприязних стосунків, помсти, інших особистих мотивів) повідомляє спеціально уповноважені суб'єкти у сфері протидії корупції про вчинення іншою особою корупційного правопорушення чи правопорушення, пов'язаного з корупцією [4, с. 214]. Один з найвідоміших американських вчених, що досліджує дану проблему, професор Роберт Вон стверджує, що «викривання» несправедливості і беззаконня є проявом мирного способу виявити незгоду з тим чи іншим станом речей, що є ознакою та гарантією демократії і плюралізму. Більше того, він стверджує, що мирна непокора і «викривання» несправедливості є моральним обов'язком [5, с. 6].

Отже, викривання направлене на запобігання завданню шкоди або загрози суспільним інтересам з боку інших осіб. Громадяни мають невід'ємне право захищати власний добробут і безпеку, а також добробут і безпеку інших громадян і суспільства в цілому. Слушним підтвердженням цієї тези є думка А. І. Єлистратова: «публічно-правова ідея громадянства залишається нездійсненою у всій своїй повноті там, де немає активного громадянства, де індивід не може проявляти свою діяльність у публічних функціях, виконання яких є обов'язковим» [6, с. 87].

Діяльність викривача є формою реалізації особою поліцейської функції держави. Дослідники також звертають увагу на те, що окрема особа може бути суб'єктом поліцейської діяльності. Так, В. М. Білик зазначає, що поліцейська діяльність здійснюється різними суб'єктами: органами поліцейської влади, громадськими організаціями, приватними підприємствами, окремими громадянами [7, с. 13]. Науковець звертає увагу, що у соціальній дійсності має місце як «активна» так і «пасивна» правомірна поведінка громадянина як суб'єкта поліцейської діяльності. Викривання правопорушень є прикладом активної та свідомої поведінки громадянина у забезпеченні безпеки і порядку. О. Ф. Кобзар також визнає громадянина як окремого суб'єкта поліцейської діяльності [8, с. 252].

Враховуючи вищевикладене, викривач як особа яка свідомо та добровільно, на основі закону, діючи виключно в інтересах безпеки і добробуту суспільства, маючи обґрунтоване переконання що інформація є достовірною повідомляє про порушення закону іншою особою, є суб'єктом поліцейської діяльності.

Список бібліографічних посилань

1. Шпилевский М. М. Полицейское право как самостоятельная отрасль правоведения. Одесса : Тип. Ульриха и Шульце, 1875. 200 с.
2. Про запобігання корупції : закон України від 14.10.2014 № 1700-VII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18> (дата звернення: 18.03.2019).
3. Науково-практичний коментар до Закону України «Про запобігання корупції» / наук. ред. М. І. Хавронюк. Київ : Ваіте, 2018. 472 с.
4. Бенедик В. І. Інститут викривачів в Україні: проблеми визначення поняття. *Порівняльно-аналітичне право*. 2015. № 4. С. 212–215
5. Vaughn R. The Successes and Failures of Whistleblower Laws. Cheltenham : Edward Elgar, 2012. 368 p.
6. Елистратов А. И. Должностное лицо и гражданин // Вопросы административного права. Книга 1. М. : Т-во тип. А. И. Мамонтова, 1916. С. 76–89.
7. Білик В. М. Організаційно-правові засади реалізації поліцейської функції в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2008. 23 с.
8. Кобзар О. Ф. Поліцейська діяльність в Україні: адміністративно-правовий аспект : монографія. Харків ; Дніпропетровськ : Панов, 2015. 316 с.

Одержано 26.03.2019

УДК [342/951:615.212.7]-027.581(477)

НАТАЛИЯ НИКОЛАЕВНА КОСМИНА,

кандидат юридических наук, старший научный сотрудник,

заведующая отделом исследования материалов, веществ и изделий

Харьковского научно-исследовательского экспертно-криминалистического центра МВД Украины

К ВОПРОСУ О ЛЕГАЛИЗАЦИИ КАННАБИСА

В Украине марихуана до сих пор является запрещенным к обороту наркотическим средством. Впервые конопля была использована в медицине пять тысяч лет назад, когда китайский ботаник прописал марихуану для лечения малярии, бери-бери, запоров,

ревматических болей, отсутствия концентрации внимания и нескольких женских заболеваний. Другой древний китайский специалист писал, что сочетание смолы каннабиса и вина использовалось как болеутоляющее средство.

В нашей стране употребление марихуаны также не запрещено, но вот изготовление, транспортировка и продажа особо опасного наркотического средства «каннабис» и производных от него веществ – под административной и уголовной ответственностью. Согласно ст. 44 Кодекса об административных правонарушениях, за оборот этого наркотика в малых количествах (до пяти грамм) без цели сбыта предусмотрено наказание от штрафа до ареста на срок до 15 суток.

С медицинской точки зрения, каннабис – также запрещенный в Украине наркотик. Согласно «Переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів», утвержденного постановлением Кабинета Министров Украины от 06.05.2000 № 770 с изменениями и дополнениями «каннабис» отнесен к особо опасным наркотическим средствам, оборот которых запрещен (таблица I, список № 1), наряду с героином и опиумом. В частности, вредным для здоровья чиновники определяют главный компонент каннабиса – тетрагидроканнабинол (ТГК) и каннабидиол (КБД), который в мировой практике не является психоактивным веществом, но оказывает воздействие на нервную систему. Использование каннабиса в США, ЕС, Израиле и других странах в медицинских целях все чаще порождает в Украине дискуссии о необходимости разрешить медицинское употребление марихуаны.

На этом фоне и разворачивается дискуссия о как минимум частичной легализации каннабиса. В нашей стране началась она еще в 2013 году

Наркотическим растение считается из-за содержащихся в нем психоактивных веществ – каннабиноидов (их больше шестидесяти). Наибольший интерес у медиков вызывает каннабидиол (КБД), который не влияет на восприятие действительности или внимание, но способен снижать болевую чувствительность и тревожные состояния. Марихуана попадает в перечень опасных наркотиков по большей части из-за другого каннабиноида – тетрагидроканнабинола (ТГК). Пока нет способа отделить «хороший» каннабидиол от других веществ, эффективность лечения

По данным Украинской ассоциации медицинского каннабиса, более 12 тысяч мировых исследований показывают: марихуана улучшает состояние больных артериальной гипертензией, онкобольных и людей, переживших инфаркт миокарда. От каннабиса становится лучше пациентам с болезнью Альцгеймера, эпилепсией, аутизмом и астмой.

Лекарственная конопля легализована в Чешской Республике с апреля 2013 года. Чешская Республика приняла голландскую модель, и имеет монопольную компанию, которая выращивает коноплю исключительно для государства и только те сорта и количество, которые хочет государственное агентство. Таким образом медицинскую коноплю в Чехии можно купить в аптеке по рецепту врача.

Употребление любых наркотиков в Чехии никак не преследуется. Однако любой человек может быть привлечен к ответственности за хранение наркотиков даже для собственных нужд. Законы при этом различают хранения большого и малого объема веществ. Предел малого и большого количества составляет 15 грамм.

Легализацию медицинского применения конопли провели такие страны ЕС, как например Британия, Португалия, Испания, Нидерланды, Германия, Чехия, Польша, Австрия. Канада летом 2018 года стала первой из стран G7, которая полностью разрешила ее использование, в том числе в рекреационных целях, на национальном уровне.

Основные активные вещества конопли – каннабиноиды – эффективное средство для лечения эпилепсии, болезней Паркинсона и Альцгеймера и еще целого ряда заболеваний и расстройств. Конопля также может быть действенным обезболивающим и просто улучшать самочувствие, например у онкобольных на последних стадиях болезни.

Легализация марихуаны захлестнула развитые страны ЕС и Северной Америки. Уже в 17 государствах мира легализовано рекреационное использование каннабиса. К тому же марихуана и препараты из неё успешно используются для улучшения состояний больных раком и СПИДом. Фактически рынок сбыта касается сотен миллионов людей.

Сегодня марихуана в медицинских целях разрешена в 25 штатах США, а также в Австралии, Канаде, Таиланде, Уругвае и в некоторых странах Европы. Словом, мир охватила волна легализации, и крупные компании ищут возможности снижения себестоимости производства каннабиса. Каннабис, или конопля – однолетнее растение. В 1961 году Единой конвенцией о наркотических средствах ООН каннабис внесли в список наркосодержащих растений, и на все государства было наложено обязательство строгого контроля ее выращивания. В конопле

содержатся психоактивные вещества – каннабиноиды, ставшие сырьем для психотропных веществ, таких как марихуана и гашиш. По оценкам экспертов, к 2024 году мировой рынок марихуаны вырастет до \$ 62,9 млрд.

В ноябре прошлого года Государственная служба Украины по лекарственным средствам и контролю над наркотиками выдала первую лицензию на импорт и реэкспорт сырья и продукции из конопли. Она досталась компании C21 Investments Inc., одному из лидеров каннабис-индустрии в США.

Легализация марихуаны в медицинских и научных целях станет началом легализации каннабиса вообще, что приведет к превращению Украины в экспортную площадку, поставляющую каннабис в Европу, поскольку климатические условия Украины располагают к выращиванию наркосодержащего растения рода Конопля. Нельзя не отметить и то, из-за чего марихуана вообще оказалась под запретом:

- в первую очередь «против» выступают медицинские показатели, регулярное употребление марихуаны приводит к психологической зависимости, а также развитию таких психических расстройств, как депрессия и психозы;

- недавние американские исследования подтвердили теорию о том, что каннабис служит эдаким мостом к употреблению более тяжелых наркотиков, например героина;

- есть риск увеличения убийств и грабежей из-за свободного доступа к наркотикам, в первую очередь ради того, чтобы добыть на них деньги.

Научные исследования показали, что каннабиноиды имеют широкий диапазон терапевтических эффектов типа возбуждения аппетита, снятия тошноты, улучшению настроения, лечение бессонницы, уменьшение побочных эффектов химиотерапии – остеопороз, нефротоксические кардиотоксические явления. Никаких особо революционных заявлений в этой статье не делается, в данной статье провели попытку озвучить общеизвестные вещи. Каннабис действительно сам по себе не обладает значимой токсичностью и при эпизодическом употреблении от него не наблюдается особого вреда. Разумеется, это не отменяет того факта, что это психоактивное вещество, способное вызвать зависимость, и от него может быть большой вред для человека. То есть примерно все то же, что мы можем сказать об алкоголе.

О промышленном производстве конопли на днях говорил в своем выступлении вице-премьер кабинета министров Геннадий Зубко. Он заявил, что выращивание конопли в промышленном масштабе могло бы принести стране весомый доход, что сей час именно не обходимо возвращаться к выращиванию льна, сколько нужно высаживать других растительных культур, в том числе конопляных, для того чтобы увеличивать валовой продукт. И вернуться к тому, чтобы мы имели доход и не думали о том, что можно каким-то нетрадиционным методом лечиться. Дканное растение является перспективным и нужно шире использовать его в медицинской практике, а также проводить научные исследования в целях изучения лечебных свойств каннабиноидов и использования их в медицинских целях, но не стоит забывать о правовом статусе данного растения. Вопрос разрешения данного противоречия является актуальным в настоящее время и требует внимательного и детального изучения.

Список библиографических ссылок

1. Про затвердження переліку наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів : постанова Кабінету Міністрів України від 06.05.2000 № 770 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/770-2000-p> (дата обращения: 23.03.2019).

Одержано 26.03.2019

КОСМІНА Наталія Миколаївна. Щодо питання про легалізацію канабісу

Суперечки про користь і шкоду канабісу ведуться вже протягом багатьох років. І тут можна зіткнутися з двома крайностями прихильників і противників марихуани. Перші підкреслюють, що користь конопель перекидає негативні наслідки. Другі часом ігнорують очевидну користь і говорять лише про шкідливість вживання конопель.

Однак щоб отримати повну картину, потрібно спиратися лише на об'єктивні результати дослідів вчених. І ці дослідження користі і шкоди конопель проводяться, незважаючи на заборону вивчення впливу марихуани на людину, в більшості країн світу.

У Харкові відбулася перша міжнародна медична конференція (IMCC). Пацієнти, лікарі та вчені з різних країн обговорили використання каннабіса для лікування різних захворювань і їх симптомів, зокрема ВІЛ, онкозахворювань і побічних ефектів хіміотерапії, епілепсії, ПТСР (посттравматичного стресового розладу). Вони також висловили потребу об'єднатися в боротьбі за доступ до медичного канабісу в Україні, для тих хто потребує лікування.

УДК 351.865:355.45:304.4(477)

ВАЛЕНТИНА ВОЛОДИМИРІВНА КРИЖНА,

*кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник,
старший науковий співробітник наукової лабораторії з проблем
протидії злочинності Національної академії внутрішніх справ (м. Київ);*

 <https://orcid.org/0000-0002-0402-4224>

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ ЯК СКЛАДОВА ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Важливу роль у забезпеченні прав і свобод людини відіграє держава, її органи. Шлях України до євроінтеграції передбачає спрямування на покращення діяльності правоохоронних органів з метою першочергового забезпечення ними національного законодавства та світових стандартів дотримання прав і свобод людини. На сьогодні, забезпечення прав і свобод людини правоохоронними органами вимагає концептуально нових підходів, що зумовлюють докорінні зміни організаційно-правових засад їх діяльності.

Статтею 3 Конституції України закріплено, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [1].

Проголошення будь-якого права і свободи людини, навіть закріпленого Конституцією України, нічого не варте без реальних гарантій їх реалізації. Однією з таких гарантій визначено організаційно-правовий механізм забезпечення прав і свобод, розуміючи під ним систему способів і факторів, що забезпечують необхідні умови реалізації та захисту всіх основних прав і свобод людини.

Органи Національної поліції України, виконуючи широке коло завдань щодо забезпечення законності та правопорядку, захисту прав і свобод громадян, прав і законних інтересів юридичних осіб від різних протиправних посягань, використовують систему різноманітних форм управління [2, с. 25] та адміністративно-правових засобів, які спрямовані на охорону громадського порядку та забезпечення громадської безпеки.

Особливу увагу питанням забезпечення прав і свобод людини та громадянина в діяльності поліції у наш час приділяють міжнародні правозахисні організації. У міжнародно-правовій практиці загальний масив нормативно-правових актів, які регламентують забезпечення прав і свобод людей, становлять: Загальна декларація прав людини 1948 року; Міжнародний пакт про громадянські та політичні права 1966 року; Європейська конвенція про захист прав людини та основних свобод 1950 року. Пізніше було додатково прийнято низку документів, що безпосередньо стосуються осіб, які потрапили до сфери компетенції правоохоронних органів, зважаючи на беззахисність громадян перед силою державного примусу. Особливе місце в реалізації згаданих нормативно-правових актів посідають правоохоронні органи, зокрема органи Національної поліції України. Першочерговим завданням цих органів під час виконання своїх функцій у будь-якій правовій державі, зокрема й в Україні, має бути захист прав і людської гідності всіх осіб. Саме належне функціонування правоохоронних органів зможе забезпечити ефективність їхньої діяльності в цьому напрямі [3].

Варто також зазначити, що охорона прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави передбачені завданнями НПУ у відповідності до п. 2 ч. 1 ст. 2 Закону України «Про Національну поліцію України» [4]. У статті 7 цього Закону передбачено у відповідності до назви «Дотримання прав і свобод людини» таке:

1. Під час виконання своїх завдань поліція забезпечує дотримання прав і свобод людини, гарантованих Конституцією та законами України, а також міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України і сприяє їх реалізації.

2. Обмеження прав і свобод людини допускається виключно на підставах та в порядку, визначених Конституцією і законами України, за нагальної необхідності і в обсязі, необхідному для виконання завдань поліції.

3. Здійснення заходів, що обмежують права та свободи людини, має бути негайно припинене, якщо мета застосування таких заходів досягнута або немає необхідності подальшого їх застосування.

4. Поліцейським за будь-яких обставин заборонено сприяти, здійснювати, підбурювати або терпляче ставитися до будь-яких форм катування, жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання.

У разі виявлення таких дій кожен поліцейський зобов'язаний негайно вжити всіх можливих заходів щодо їх припинення та обов'язково доповісти безпосередньому керівництву про факти катування та наміри їх застосування.

У разі приховування фактів катування або інших видів неналежного поводження поліцейськими керівник органу протягом доби з моменту отримання відомостей про такі факти зобов'язаний ініціювати проведення службового розслідування та притягнення винних до відповідальності. У разі виявлення таких дій поліцейський зобов'язаний повідомити про це орган досудового розслідування, уповноважений на розслідування відповідних злочинів, учинених поліцейськими.

5. У діяльності поліції забороняються будь-які привілеї чи обмеження за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовною або іншими ознаками.

Тож сьогодення вимагає від працівників поліції досконалого знання не тільки національних нормативно-правових актів та їх правильного застосування на внутрішньодержавному рівні, а й міжнародно-правових документів, що стосуються діяльності правоохоронних органів, та регламентують права осіб [5]. Україна визнає пріоритет міжнародного права, і як повноправний член міжнародної спільноти постійно підвищує рівень виконання згаданих міжнародно-правових актів. Діяльність Національної поліції України є досить прогресивною в цьому сегменті. Нині відбувається переоцінка критеріїв діяльності органів та підрозділів, що входять до системи органів поліції [5].

Список бібліографічних посилань

1. Конституція України : закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 25.03.2019).
2. Варава В. В. Концепт інституту негласних слідчих дій у контексті нового кримінального процесуального законодавства України // Оперативно-розшукова діяльність органів внутрішніх справ: проблеми теорії та практики : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Дніпропетровськ, 21 верес. 2012 р.). Дніпропетровськ : Дніпропетровськ. держ. ун-т внутр. справ, 2012. 248 с.
3. Глушков В. О. Актуалізація проблеми вдосконалення законодавства України про оперативно-розшукову діяльність. *Вісник Вищої ради юстиції*. 2011. № 2 (6). С. 42–50.
4. Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 25.03.2019).
5. Кримінальний процесуальний кодекс України : закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. *Голос України*. 2012. № 90–91.

Одержано 26.03.2019

УДК 343.8

АРТЕМ ЄВГЕНОВИЧ КРИЩЕНКО,

здобувач Харківського національного університету внутрішніх справ

ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ХАРАКТЕРИСТИКА СПОСОБІВ ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ З НЕЗАКОННИМ ВІДТВОРЕННЯМ ТА РОЗПОВСЮДЖЕННЯМ КОМП'ЮТЕРНИХ ПРОГРАМ

Високий рівень злочинності проти авторського права і суміжних прав, крім заподіяння матеріальної шкоди вітчизняним і зарубіжним правовласникам, призводить також до сповільнення темпів розвитку науки і культури, підриву інтелектуального потенціалу держави, зменшення надходжень до державного і місцевого бюджетів, ускладнення зовнішньополітичних і зовнішньоекономічних відносин України з іншими державами [1].

Дослідження питань протидії окремим видам кримінальних діянь силами оперативних підрозділів правоохоронних органів має ґрунтуватися на попередньому вивченні сутності та визначенні ознак відповідних кримінальних діянь. Знання таких ознак дає можливість оперативним підрозділами ефективно виявляти та припиняти злочини, успішно брати участь у їх розслідуванні. Тому одним з важливих для практики теоретичних аспектів є формування оперативно-розшукової характеристики різних видів злочинів [2, с. 75].

Ефективне дослідження проблем протидії злочинам, пов'язаним з незаконним відтворенням та розповсюдженням комп'ютерних програм неможливе без вивчення ознак відповідних кримінальних діянь.

Специфіку категорії оперативно-розшукової характеристики вивчали такі вітчизняні вчені, як В. І. Василичук, Д. В. Гребельський, М. Л. Грібов, О. М. Джужа, Е. О. Дідоренко, В. С. Кубарєв, І. В. Кубарєв, Д. Й. Никифорчук, С. І. Ніколаюк, Ю. Ю. Орлов, В. Л. Ортинський, В. Д. Пчолкін, М. А. Погорецький, С. С. Чернявський, В. П. Шеломенцев та інші. Проте донині недостатньо вивченим залишається питання формування оперативно-розшукової характеристики злочинів, пов'язаних з незаконним відтворенням та розповсюдженням комп'ютерних програм.

Аналіз наукових досліджень з питань протидії злочинам у сфері економіки в цілому та злочинів у сфері інтелектуальної власності зокрема указує на те, що серед науковців не виділено єдиної думки щодо складу основних елементів оперативно-розшукової характеристики цих злочинів.

Ми поділяємо погляди тих науковців, які до структури елементів оперативно-розшукової характеристики злочинів у сфері економіки відносять сукупність кримінально-правових, криміналістичних та кримінологічних ознак таких злочинів.

Результати дослідження показали, що оперативно-розшукова характеристика злочинів, пов'язаних з незаконним відтворенням та розповсюдженням комп'ютерних програм може бути надана в процесі розкриття таких складових: кримінально-правова складова (предмет злочинного посягання, об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єкт, суб'єктивна сторона); кримінологічна складова (стан та динаміка, ознаки злочину, особа злочинця, детермінанти); криміналістична складова (типові способи скоєння злочину, характеристика потерпілого, сліди скоєння злочину).

Обсяг тез доповіді не дає нам можливості розглянути усі вище зазначені елементи оперативно-розшукової характеристики злочинів, пов'язаних з незаконним відтворенням та розповсюдженням комп'ютерних програм, тому пропонуємо зупинитися на типових способах вчинення таких злочинів, як елементи їх оперативно-розшукової характеристики.

Як показали результати дослідження І. М. Горбаньова, порушення авторського права способом незаконного відтворення комп'ютерних програм виражається у 30 % випадків в незаконному встановленні (інсталяції) примірника комп'ютерної програми на жорсткий магнітний диск комп'ютера; 6 % випадків – незаконному розміщенні (завантаженні) примірника комп'ютерної програми в оперативній пам'яті комп'ютера; 24 % випадків – незаконному розміщенні (записі) примірника комп'ютерної програми на компакт-диск, дискеті (іншому машинному носії інформації); 32 % випадків – незаконному виготовленні примірників комп'ютерної програми шляхом багаторазового копіювання (тиражування) іноді зі: а) знищенням або блокуванням засобів захисту від несанкціонованого копіювання; б) частковим або повним копіюванням ознак ліцензійного примірника комп'ютерної програми; 7 % випадків в понадлімітному використанні комп'ютерної програми, яке може бути у вигляді: а) перевищення кількості відтворень, передбачених авторською угодою або ліцензією; б) перевищення передбаченого авторською угодою або ліцензією терміну на відтворення комп'ютерної програми; 1 % випадків – у використанні комп'ютерної програми на підставі авторської угоди, укладеної не з усіма правовласниками [3, с. 8–9].

Крім того, автор вказує, що порушення авторського права способом незаконного розповсюдження комп'ютерних програм виражається у 77 % випадків в незаконному продажі, даруванні, обміні, прокаті примірника комп'ютерної програми; 18 % випадків – незаконному продажі, даруванні, обміні комп'ютерів зі встановленим на жорсткий диск програмним забезпеченням; 2 % випадків – наданні у безкоштовне використання будь-якого примірника комп'ютерної програми без згоди правовласника; 1 % випадків – незаконних експортно-імпортних операціях з примірниками комп'ютерної програми; 1 % випадків – внесенні будь-якого примірника комп'ютерної програми без згоди правовласника до статутного фонду підприємства, установи або організації; 1 % випадків – розповсюдженні будь-якого примірника комп'ютерної програми з використанням можливостей комп'ютерної мережі Інтернет – наданні доступу до

комп'ютерної програми через електронні системи інформації таким чином, що будь-яка особа може здійснити до неї доступ з будь-якого місця і в будь-який час за власним вибором [3, с. 9].

Результати нашого дослідження показали, що на практиці прийнято виділяти такі найпоширеніші способи вчинення злочинів, пов'язаних з незаконним відтворенням та розповсюдженням комп'ютерних програм:

- 1) використання неліцензійних примірників програм для ЕОМ;
- 2) установка неліцензійних примірників програм для ЕОМ;
- 3) виробництво неліцензійних примірників програм для ЕОМ;
- 4) продаж і розповсюдження неліцензійних примірників програм для ЕОМ;
- 5) незаконне розповсюдження або незаконне розміщення програм для ЕОМ в мережі Інтернет (доведення до загального відома).

Висновок. Наприкінці хотілось би зазначити, що знання оперативним працівником основних способів вчинення злочинів, пов'язаних з незаконним відтворенням та розповсюдженням комп'ютерних програм висунення початкових оперативно-розшукових версій щодо обставин підготовки або вчинення злочину та визначення напрямків подальшого документування злочинних намірів або дій особи.

Список бібліографічних посилань

1. Безуглий Л. Соціально-правова обумовленість криміналізації незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних. *Наукові записки Кіровоградського державного університету імені Володимира Винниченка. Серія: Право.* 2017. Вип. 1. С. 155–159.
2. Черняк А. М. Оперативно-розшукова характеристика злочинів у сфері міжнародного студентського обміну. *Журнал східноєвропейського права.* 2017. № 43. С. 74–82.
3. Горбаньов І. М. Особливості методики розслідування порушень авторського права щодо незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2007. 20 с.

Одержано 26.03.2019

УДК [351.773](477)

КАТЕРИНА ОЛЕГІВНА КРУТ,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри загальноправових дисциплін факультету № 6

Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0002-3027-4198>

ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА ТА ЗАКОННІСТЬ ЯК ПРИНЦИПИ ГРОМАДСЬКОГО КОНТРОЛЮ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Існуючий потенціал громадського контролю та подальші перспективи використання його інструментарію доводять той факт, що це явище цілком можна вважати феноменом у механізмі публічного управління, який потребує подальшого поглибленого наукового вивчення всіма науками гуманітарного циклу: від філософії до юриспруденції. Метою ж юридичних наук у науковому пізнанні суті та призначення громадського контролю – є вироблення правових основ такого контролю, визначення меж його дозволеного впливу, а отже і окреслення принципів громадського контролю за діяльністю Національної поліції України. Під принципами громадського контролю за діяльністю органів Нацполіції слід розуміти науково-обґрунтовані та законодавчо закріплені відправні начала (ідеї), які лежать в основі здійснення такого виду контролю. Вони (принципи) найбільш повно та змістовно відображають ключові аспекти організації та реалізації даної діяльності. Зазначимо, що в юридичній літературі не існує єдиного підходу щодо визначення конкретних принципів громадського контролю взагалі, щодо діяльності поліції зокрема. А відтак, нами, на основі аналізу наукових поглядів вчених та норм чинного законодавства України, було виділено дві великі групи принципів громадського контролю за діяльністю Нацполіції: 1) загальні; та 2) спеціальні. Нажаль, рамки представленого наукового дослідження не дають змогу розкрити зміст всіх ключових засад, а тому ми приділимо увагу лише

загальноправовим принципам, які представляють собою основоположні, ключові засади, ідеї, які покладаються в основу будь-якої контрольної діяльності у будь-якій сфері суспільних відносин. Серед загальноправових принципів ключову роль, на нашу думку, займають засади верховенства права та законності.

Так, С. П. Головатий зазначає, що верховенство права – це ідея виключно природного права, доктрини природного права, тобто – ідея, яка виникла на визнанні одного факту: людина як істота природи з'являється на світ з певними правами і свободами, яких їй ніхто не дає і ніхто не має права від неї відібрати. І ці права та свободи називаються основоположними, які є невідчужуваними [1, с. 85–86]. Професор П. М. Рабінович зазначав, що верховенство права може бути інтерпретоване як пріоритетність у суспільстві насамперед прав людини та проявляється головним чином у таких рисах державного і громадського життя [2, с. 67]: закріплення у конституційному та інших законах держави основних прав людини (закони, які суперечать правам і свободам людини, є неправовими законами); панування в суспільному і державному житті таких законів, які виражають волю більшості або всього населення країни, втілюючи при цьому загальнолюдські цінності та ідеали – насамперед права і свободи людини (адже людина поважає свою думку і волю, і збіг останньої зі змістом законів обумовить повагу до позитивного права); врегулювання відносин між особою і державою на основі загально дозволеного принципу: «особі дозволено чинити все, що прямо не заборонено законом»; взаємовідповідальність особи і держави [2, с. 67]. Пізніше, у своїй науковій праці, що була присвячена дослідженню принципу верховенства права в інтерпретації Страсбурзького Суду та Конституційного Суду України, науковець зазначав, що під верховенством права слід розуміти «визначальну роль права у стосунках між усіма учасниками суспільного життя, у життєдіяльності державних і недержавних організацій, соціальних спільностей, груп, об'єднань, усіх людей». Автор доводить, що принцип верховенства права має самостійний характер лише у випадку, коли саме право інтерпретується як явище, що виникає й існує незалежно від держави, від діяльності її законодавчих та інших органів [3, с. 211].

Таким чином, принцип верховенства права при здійсненні громадського контролю за діяльністю Національної поліції України полягає у тому, що всі учасники відповідних правовідносин повинні неухильно дотримуватись не лише норм права, а й інших соціальних регуляторів, як-то правових звичаїв, норми моралі, тощо.

Наступний принцип, – законності, найбільш тісно пов'язаний із верховенством права. У загальному розумінні законність – це такий режим державного і суспільного життя, при якому забезпечується повне й неухильне дотримання і виконання законів, підзаконних актів усіма без винятку органами держави, громадськими організаціями, посадовими особами і громадянами [4, с. 208]. В. В. Борисов слушно підкреслює, що «законність – це якість діяльності, а не сама діяльність», вказуючи при цьому на причинно-наслідкові зв'язки між нею та її результатами. Науковець також уточнює, що якість діяльності визначає багато властивостей результату. Цим зумовлений перехід вимог законності на право (закони), правовідносини та правопорядок. Законність виступає їх важливою та істотною властивістю [5, с. 360–365]. В. М. Корельський і В. Д. Перевалов наголошують, що законність – це фундаментальна категорія усієї юридичної науки і практики, а її рівень та стан слугують головними критеріями оцінки правового життя суспільства, його громадян. Право, аналізують далі вчені, являє собою фактор соціального життя [6, с. 435]. Однак, продовжують науковці його реальність визначається не лише тим, що воно виражається в формальних позитивно-правових актах – законах, указах, постановах, кодексах та інших систематизованих збірниках. Право реальне, перш за все тому, що владна воля, виражена в законах, втілюється в поведінці людей – громадян, виконуючих закон, осіб, які вступають у відносини шляхом укладання угод, суддів та інших посадових осіб, застосовуючих закон. Право за своєю природою таке, що не може існувати поза реалізацією в правових відносинах [6, с. 435].

Таким чином, принцип законності полягає у безумовному та неухильному дотриманні суб'єктами, як тими, які здійснюють контроль, так і тими, щодо яких він реалізується, вимог законодавства України, що регулює діяльність Нацполіції. Слід також відмітити, що складність дотримання та реалізації зазначеного принципу полягає у тому, що громадський контроль у досліджуваній сфері регулюється цілою низкою нормативно-правових актів різною юридичної сили, що в свою чергу досить часто ускладнює розуміння тієї чи іншої норми права та може викликати правові колізії.

Висновок. Проведене наукове дослідження дає змогу констатувати, що принцип верховенства права тісно переплітається та прямо впливає на зміст всіх інших принципів права, а відтак його справедливо можна вважати основоположним при здійсненні будь-якої діяльності,

в тому числі і при здійсненні громадського контролю за діяльністю Національної поліції України. Це ж саме можна сказати і про принцип законності, адже будь-яка діяльність повинна здійснюватися у суворій відповідності та на основі закону. А відтак, беззаперечним є факт того, що саме верховенство права та законність є ключовими і найбільш важливими засадами здійснення будь-якої діяльності, в тому числі це стосується і здійснення громадського контролю за діяльністю органів Національної поліції України.

Список бібліографічних посилань

1. Головатий С. П. Верховенство права: юридичний принцип, який в Україні офіційно визнано та який має діяти. *Українське право*. 2006. № 1. С. 85–90.
2. Рабінович П. М. Права людини і громадянина у Конституції України (до інтерпретації вихідних конституційних положень). Харків : Право, 1997. 136 с.
3. Рабінович П. М. Верховенство права в інтерпретації Страсбурзького Суду та Конституційного Суду України. *Українське право*. 2006. № 1 (19). С. 210–220.
4. Загальна теорія держави і права : навч. посіб. / А. М. Колодій, В. В. Копейчиков, С. Л. Лисенков та ін. ; за ред. В. В. Копейчикова. Стер. вид. Київ : Юрінком Інтер, 2000. 320 с.
5. Борисов В. В. Правовой порядок развитого социализма. Вопросы теории. Саратов : Изд-во Сарат. ун-та, 1977. 408 с.
6. Теория государства и права / под ред. В. М. Корельского и В. Д. Перевалова. М. : Инфра-М, 1998. 570 с.

Одержано 26.03.2019

УДК 343.1

ІВАН ВОЛОДИМИРОВИЧ КУБАРЕВ,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри державно-правових дисциплін та міжнародного права

Донецького юридичного інституту МВС України (м. Кривий Ріг)

ЩОДО РЕГЛАМЕНТАЦІЇ ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧОГО ТА ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ

Недоліки взаємодії слідчого та оперативних підрозділів Національної поліції України при розслідуванні злочинів залишаються одним з факторів, що суттєво знижують ефективність їх діяльності в цьому напрямку. З прийняттям КПК України 2012 року кримінально-процесуальна регламентація інституту взаємодії на досудовому розслідуванні зазнала суттєвих змін, причому, на жаль, не тільки в позитивному плані. Певну нормативну конкретизацію взаємодія слідчого та оперативних підрозділів отримала у відомчих документах МВС України, зокрема Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні, затвердженій наказом МВС України № 575 від 07.07.2017 року (далі Інструкція). Але певні проблеми повного вирішення в ній не знайшли.

Нормативно-правові акти не містять поняття взаємодії слідчого та оперативних підрозділів, а в наукових джерелах запропоновані різні її дефініції. На мій погляд, під такою взаємодією слід розуміти елемент організації розслідування, що полягає в узгодженому визначенні та здійсненні слідчих (розшукових) дій (в т. ч. негласних), оперативно-розшукових та інших заходів під керівництвом слідчого з метою ефективного вирішення завдань кримінального провадження. Така взаємодія здійснюється в певних формах, які прийнято поділяти на процесуальні та організаційні.

Як видно за запропонованого визначення, взаємодія передбачає оперативно-розшукові заходи, що здійснюються оперативними підрозділами під керівництвом слідчого (точніше, за його дорученням). Разом з тим, чинний КПК України, на відміну від попереднього, права доручати проведення таких заходів (в попередньому КПК вони називалися розшуковими) слідчому не надав. Зі змісту ст. 40, 41 КПК України випливає, що слідчий має право доручити оперативним підрозділами проведення тільки слідчих (розшукових) дій, або негласних слідчих (розшукових) дій, які, цілком очевидно, оперативно-розшуковими заходами не є. Правовою підставою для

доручення слідчим проведення оперативними підрозділами саме оперативно-розшукових заходів є положення п. 2 ч. 1 ст. 7 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», який покладає на ці підрозділи обов'язок виконувати письмові доручення слідчого про проведення оперативно-розшукових заходів. І хоча цей Закон і є джерелом кримінального процесуального права України, все ж таки право слідчого, що кореспондує наведеному обов'язку оперативних підрозділів, на мій погляд, має бути закріплено в КПК України.

Однією з форм взаємодії слідчого з органами дізнання, передбаченою попереднім КПК України, було їх сприяння слідчому при проведенні ним окремих слідчих дій. Аналіз практики застосування зазначеної форми взаємодії показав її високу ефективність. Зокрема, слідчі нерідко залучали співробітників органів дізнання для проведення оглядів місць події, обшуків, відтворень обстановки та обставин події та інших слідчих дій. Результативність таких дій багато в чому забезпечувалась саме залучення додаткових сил. Нажаль, в новому КПК України, ця форма взаємодії слідчого з оперативними підрозділами з незрозумілих причин відображення не знайшла. Інструкція ж прямо передбачає лише можливість залучення співробітників оперативних підрозділів до обшуку (розділ 7 п. 3) та туманно говорить про їх участь у огляді місця події як членів чергової слідчо-оперативної групи (розділ 2 п. 8). При цьому аналіз практики застосування чинного КПК України показує, що слідчі продовжують залучати співробітників оперативних підрозділів до проведення слідчих (розшукових) дій, як зазначених в Інструкції, так й інших. Але відсутність регулювання на законодавчому рівні ставить під сумнів обґрунтованість такої практики, а отже, і доказове значення отриманих результатів.

Таким чином, вважаю, що чинний КПК України містить прогалини, які знижують ефективність взаємодії слідчого та оперативних підрозділів і негативно впливають на вирішення завдань досудового розслідування в цілому. Для їх усунення в Кодексі потрібно передбачити право слідчого доручати оперативним підрозділам проведення оперативно-розшукових заходів та вимагати них сприяння у проведенні окремих слідчих (розшукових) дій.

Одержано 26.03.2019

УДК 34+004+351.74

ВАДИМ АНАТОЛІЙОВИЧ КУДІНОВ,

*кандидат фізико-математичних наук, доцент,
професор кафедри інформаційних технологій та кібербезпеки
Національної академії внутрішніх справ (м. Київ);*

 <https://orcid.org/0000-0002-5299-0590>

УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ІНТЕГРОВАНИХ ІНФОРМАЦІЙНО-ПОШУКОВИХ СИСТЕМ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Проблеми нормативно-правового забезпечення функціонування інтегрованих інформаційно-пошукових систем Міністерства внутрішніх справ (далі – МВС) України та Національної поліції станом на кінець 2016 року нами були зазначені у роботі [1]. У якості досліджуваних об'єктів були розглянуті Інтегрована інформаційно-пошукова система органів внутрішніх справ України та система «ЦУНАМІ». При цьому перспективи подальшого розвитку системи інформаційного забезпечення МВС України, Національної поліції та нормативно-правового забезпечення її функціонування були наведені з урахуванням чинної на той час Концепції інформатизації МВС України та центральних органів виконавчої влади (далі – ЦОВВ), діяльність яких спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України (далі – КМУ) через Міністра внутрішніх справ України, на 2016–2020 роки [2].

За останні 2 роки відбулись суттєві зміни в нормативно-правовому забезпеченні функціонування інтегрованих інформаційно-пошукових систем ЦОВВ. Тому метою даної роботи є їх врахування для визначення нових напрямків удосконалення правового регулювання функціонування інтегрованих інформаційно-пошукових систем Національної поліції України.

КМУ своїм розпорядженням від 20.09.2017 № 649-р схвалив Концепцію розвитку електронного урядування в Україні [3], в якій зазначено, що розвиток електронного урядування

визначено одним з першочергових пріоритетів реформування системи державного управління. Електронне урядування – це форма організації державного управління, яка сприяє підвищенню ефективності, відкритості та прозорості діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування з використанням інформаційно-телекомунікаційних технологій для формування нового типу держави, орієнтованої на задоволення потреб громадян [3]. Сьогодні державна політика спрямована на розв'язання однієї з першочергових проблем: «несформованість та недосконалість нормативно-правової бази, що регулює сферу розвитку електронного урядування» [3].

З метою ефективного реформування системи Міністерства внутрішніх справ України КМУ своїм розпорядженням від 15.11.2017 № 1023-р схвалив Стратегію розвитку органів системи МВС на період до 2020 року [4]. В межах стратегічного пріоритету розвитку системи МВС України «Ефективне врядування, прозорість і підзвітність» передбачається зробити кроки щодо удосконалення нормативно-правового регулювання функціонування системи МВС, а також об'єднання і захисту відомчих інформаційних ресурсів органів системи МВС у межах єдиного інтегрованого інформаційного середовища. Тому в МВС України, з урахуванням нової Концепції програми інформатизації МВС на 2018–2020 роки [5], вживаються заходи щодо створення Єдиної інформаційної системи (далі – ЄІС) – багатофункціональної інтегрованої автоматизованої системи, що становить сукупність взаємозв'язаних функціональних підсистем, програмно-інформаційних комплексів, програмно-технічних та технічних засобів телекомунікації, які забезпечують логічне поєднання визначених інформаційних ресурсів, обробку та захист інформації, внутрішню та зовнішню інформаційну взаємодію [6].

Серед функціональних підсистем ЄІС МВС є інформаційно-телекомунікаційна система «Інформаційний портал Національної поліції України» (далі – ІПНП) [7] – це сукупність технічних і програмних засобів, призначених для обробки відомостей, що утворюються у процесі діяльності Національної поліції України та її інформаційно-аналітичного забезпечення [8, 9]. Інформаційними ресурсами системи ІПНП є інформація, що використовується для наповнення та підтримки в актуальному стані: 1) 18 баз (банків) даних, які входять до ЄІС МВС та визначені ст. 26 Закону України «Про Національну поліцію» [8]; 2) баз даних у сфері управлінських відносин, необхідних для виконання покладених на поліцію повноважень; 3) баз даних, необхідних для забезпечення щоденної діяльності поліції, у сфері трудових відносин, фінансового забезпечення, документообігу. Система ІПНП містить: а) центральний програмно-технічний комплекс; б) автоматизовані робочі місця користувачів; в) телекомунікаційну мережу доступу; г) комплексну систему захисту інформації. Для роботи з базами даних в Національній поліції створюються різноманітні інформаційні (автоматизовані) системи – організаційно-технічні системи, в яких реалізується технологія обробки інформації з використанням технічних і програмних засобів [10].

На Департамент інформатизації МВС України покладено завдання щодо безпосередньої розробки та погодження розроблених в системі МВС та за дорученням Міністра в ЦОВВ проекти нормативно-правових актів у сфері інформатизації, формування і використання електронних інформаційних ресурсів, інформаційної безпеки тощо [11]. Станом на сьогодні потребує удосконалення нормативно-правова база у сфері функціонування інтегрованих інформаційно-пошукових систем Національної поліції України, а саме, розроблення та прийняття в установленому порядку: 1) положень про відомчі інформаційні системи, бази (банки) даних; 2) порядку авторизованого доступу користувачів до відомчих інформаційних ресурсів, а також їх використання; 3) положення про комплексну систему захисту інформаційних ресурсів; 4) єдиних принципів класифікації та кодування на платформі довідників і класифікаторів системи МВС та ЦОВВ. При цьому необхідно забезпечити уніфікацію та гармонізацію цих нормативно-правових актів, у тому числі з нормами європейського законодавства, інтегрувати їх до єдиного інформаційно-правового поля, що визначає порядок функціонування Єдиної інформаційної системи МВС України.

Висновок. Проведений аналіз сучасного стану функціонування інтегрованих інформаційно-пошукових систем Національної поліції України дозволив визначити чотири основні напрямки удосконалення правового регулювання їх функціонування.

Список бібліографічних посилань

1. Кудінов В. А. Проблеми нормативно-правового забезпечення функціонування інтегрованих інформаційно-пошукових систем Міністерства внутрішніх справ України та Національної поліції // Протидія злочинності: теорія та практика : матеріали VII Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 19 жовт. 2016 р.) / МВС України, Нац. акад. прокуратури України. Київ, 2016. С. 330–332.

2. Концепція інформатизації Міністерства внутрішніх справ України та центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ України, на 2016–2020 роки : завт. наказом МВС України від 14.06.2016 № 511.

3. Про схвалення Концепції розвитку електронного урядування в Україні : розпорядження Кабінету Міністрів України від 20.09.2017 № 649-р // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/649-2017-p> (дата звернення: 24.03.2019).

4. Про схвалення Стратегії розвитку органів системи Міністерства внутрішніх справ на період до 2020 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.11.2017 № 1023-р // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-2017-p> (дата звернення: 24.03.2019).

5. Концепція програми інформатизації Міністерства внутрішніх справ на 2018–2020 роки : затв. рішенням колегії МВС України від 05.11.2018 № 18КМ // Міністерство внутрішніх справ України : офіц. сайт. URL: https://mvs.gov.ua/upload/file/konserc_ua_nformatizac_mvs_12.12.2018.pdf (дата звернення: 24.03.2019).

6. Про затвердження Положення про Єдину інформаційну систему Міністерства внутрішніх справ та переліку її пріоритетних інформаційних ресурсів : постанова Кабінету Міністрів України від 14.11.2018 № 1024 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1024-2018-p> (дата звернення: 24.03.2019).

7. Про затвердження Положення про інформаційно-телекомунікаційну систему «Інформаційний портал Національної поліції України» : наказ МВС України від 03.08.2017 № 676 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1059-17> (дата звернення: 24.03.2019).

8. Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 24.03.2019).

9. Про затвердження Положення про Національну поліцію : постанова Кабінету Міністрів України від 28.10.2015 № 877 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-2015-p> (дата звернення: 24.03.2019).

10. Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах : закон України від 05.07.1994 № 80/94-ВР // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80/94-vr> (дата звернення: 24.03.2019).

11. Про затвердження Положення про Департамент інформатизації Міністерства внутрішніх справ України : наказ МВС України від 31.01.2018 № 70 // ЛІГА.ЗАКОН : портал. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MVS819.html (дата звернення: 24.03.2019).

Одержано 26.03.2019

УДК 340.11

ВІКТОР ВІКТОРОВИЧ ЛАЗАРЄВ,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри теорії та історії держави і права факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0001-9468-0497>

ОСНОВНІ РИСИ ПРИРОДИ СТИМУЛУ У ПРАВІ

Правові стимули є одним із засобів упорядкування суспільних відносин на засадах права. Вони дозволяють здійснювати позитивний вплив на волю та свідомість особи, спонукають її до соціально-активної правомірної поведінки [1, с. 6].

Найпоширеніше визначення стимулу, що дається в численних словниках та науковій літературі, зводиться до того, що стимул є спонукання до дії, збудження, спонукальна причина. Однак загальної дефініції явно недостатньо для розкриття природи правового стимулювання, що має чимало смислових відтінків. При формуванні конкретних підходів і заходів до його ефективного використання в сучасній соціальній практиці велике значення має чітке розуміння даного багатогранного феномена, точне «розуміння» його сутності, оскільки від цього залежать: об'єктивні межі дії правових стимулів в юридичному впорядкуванні, їх потенційні можливості і т.п. [2, с. 48–49].

У юриспруденції правові стимули входять до кола наукового інтересу, як правило, фахівців фундаментальних галузей права таких, як цивільне право, адміністративне та трудове права. Але, оскільки методологічну функцію у системі правових наук виконує загальна теорія держави та

права, то саме теоретики права у своїх наукових розвідках віднаходять те спільне та відмінне, загальне та особливе, що притаманно правовим стимулам, як правовим феноменам [1, с. 6]. Проте, для кращого розуміння сутності правового стимулювання, на нашу думку, варто звернутися і до «галузевого стимулювання.»

За допомогою правових стимулів у трудових відносинах забезпечується мотивація саме правомірної поведінки працівника, тобто поведінки, яка здійснюється в межах трудового законодавства.

Стимулювання в трудовому праві – це процес, спрямований на спонукання суб'єкта до трудової активності за допомогою створення для нього таких умов, що сприяють задоволенню його інтересів і потреб [3, с. 165].

У сфері цивільного та господарського права стимули в основному досліджуються в якості засобів впливу на майнові відносини, забезпечення зобов'язань, виконання договорів, заходів, що сприяють впровадженню науково-технічних досягнень і іншому вдосконаленню господарської діяльності підприємств, способів, винагороджує авторів винаходів, і т.д. [2, с. 49].

У науці кримінального, кримінально-виконавчого права, кримінології стимулювання розглядається найчастіше у формі усунення або пом'якшення потенційного або реального кримінально-правового обтяження (своєрідного заохочення), розцінюється як засіб виправлення засуджених, як перспективний напрямок вдосконалення попереджувальної роботи [2, с. 49].

В адміністративному праві стимулювання вивчається в основному як засіб впливу на поведінку суб'єктів публічно-службових правовідносин шляхом спонукання до активної правомірної суспільно-корисної службової діяльності з надання додаткових можливостей різного характеру для забезпечення реалізації та захисту, перш за все, публічних інтересів у цілому та інтересів суб'єктів публічно-службових правовідносин зокрема [4, с. 68].

У словниках ми зустрічаємо наступне визначення стимулу: «те, що викликає зацікавленість у здійсненні чого-небудь; спонукальна причина до здійснення чогось» [5, с. 1392]; «спонукання до дії, спонукальна причина поведінки» [6, с. 591]; «спонукання, ефект якого опосередкований психікою людини, її поглядами, почуттями, настроєм, інтересами, прагненнями та ін.» [7, с. 508]. Таким чином, визначення стимулу, що дається у словниках зводиться до розуміння стимулу як спонукання до дії, спонукання.

Слід зазначити, що у сфері дії права стимулюванню підлягає лише правомірна поведінка особи. Природа стимулу впливає на метод його дії. Правовим стимулам не притаманні категоричні прийоми, бо в них закладені прохання, побажання, запропоновані під час вчинення тієї чи іншої поведінки. Це не тиск, а намагання спрямувати у необхідне для держави русло інтереси суб'єкта, використання багаточисленних інтересів суб'єктів на благо інтересів суспільних за допомогою зацікавленості" [1, с. 7].

З огляду на вищезгадані підходи, необхідно, на наш погляд, в теоретичному трактуванні категорії «правовий стимул» мати на увазі наступні аспекти [2, с. 50]:

- стимул, а тим більше правовий, фактор зовнішній, що впливає на суб'єкта ззовні через внутрішні механізми: цілі, прагнення, інтереси, мотиви. Тому процес правового стимулювання включає не лише створення зовнішньої сприятливої ситуації, але і необхідну відповідність її внутрішній структурі особистості [2, с. 50];

- поняття «правової стимул» не можна змішувати з психологічним і фізіологічним поняттям «стимул», під яким слід розуміти різного роду зовнішні впливи, подразники (як сприяють управлінського процесу, так і перешкоджають йому). Правове стимулювання – це не будь-який зовнішній вплив, а лише інформаційно-цілеспрямований, що передбачає свідому зміну поведінки суб'єкта в юридичній сфері. Звичайний зміст слова «стимул» як синонім будь-якого зовнішнього поштовху не відповідає категоріальному статусу розуміння «правовий стимул». Тому правовими стимулами можна вважати лише такі спонукальні причини, які направляють процес до здійснення певної мети і носять прескриптивний характер [2, с. 51];

- на інформаційно-психологічному рівні правові стимули являють собою лише позитивні засоби (дозвіл, пільги, привілеї, імунітети, надбавки, доплати, компенсації, заохочення тощо) і не повинні включати засоби негативні (заборони, обов'язки, засоби запобіжного характеру, ліміти і т. п.), які відносяться до правових обмежень, як до іншої сторони управлінського процесу [2, с. 51–52].

Зважаючи на аспекти теоретичного трактування категорії «правовий стимул», до основних рис, що характеризують правову природу стимулу, можна віднести наступні:

- вони завжди пов'язані із сприятливими умовами для здійснення власних інтересів особи, так як виражаються в обіцянці чи наданні цінностей, а іноді в заміні чи зниженні міри позбавлення цінностей (наприклад, стимулом є відміна чи зниження міри покарання);

- вони розширюють обсяг можливостей, свобод для суб'єкта, бо формами прояву правових стимулів виступають суб'єктивні права, законні інтереси, пільги, привілеї, імунітети, надбавки, доплати, компенсації, заохочення, рекомендації;
- вони виражають позитивну правову мотивацію;
- вони направлені на упорядковану зміну суспільних відносин, виконують функцію розвитку соціальних зв'язків;
- вони передбачають підвищення позитивної активності [1, с. 7].

Висновки. Отже, підбиваючи підсумки нашого дослідження ми можемо цілком закономірно стверджувати що юридична природа стимулу полягає у позитивному впливі на суб'єкта, що полягає не у примушенні або забороні вчинення певного діяння, а заохочення до вчинення або утримання від дії. Таким чином, до основних рис природи стимулу в праві можна віднести ряд засобів впливу, що несуть форму підтримки або заохочення і сприяють правомірній / позитивній поведінці особи.

Список бібліографічних посилань

1. Калюжний Р. А., Лапка О. Я., Пікуля Т. О. Правові стимули в механізмі правового стимулювання : монографія. Київ : Леся, 2013. 204 с.
2. Малько А. В. Стимулы и ограничения в праве : моногр. М. : Юристъ, 2004. 250 с.
3. Смолярова М. Л. Поняття та сутність стимулів у трудовому праві. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2017. Вип. 5, т. 1. С. 163–166.
4. Титаренко М. В. Стимули в службовому праві як різновид стимулів у праві і характеристика ознак. *Національний юридичний журнал: теорія і практика*. 2018. Вип. 4, т. 2. С. 62–69. URL: http://jurnaljuridic.in.ua/archive/2018/4/part_2/14.pdf (дата звернення: 24.03.2019).
5. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : Перун, 2005. 1728 с.
6. Словарь иностранных слов и выражений / авт.-сост. Е. С. Зенович. М. : Астрель ; АСТ, 2004. 778 с.
7. Шапар В. Б. Сучасний тлумачний психологічний словник. Харків : Прапор, 2005. 640.

Одержано 26.03.2019

УДК 342.9

МАРИНА МИКОЛАЇВНА ЛЕГЕНЬКА,

*аспірант кафедри адміністративного права і процесу факультету № 3
Харківського національного університету внутрішніх справ*

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРОВАВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ВЧИНЕННЯ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

Важливою формою адміністративно-правового реагування на вчинення домашнього насильства є адміністративно-правова відповідальність за зазначені правопорушення.

В цілому адміністративна відповідальність як універсальний засіб охорони суспільних відносин є невідворотнім реагуванням держави на факти невиконання чи неналежного виконання особою норм адміністративного законодавства і ґрунтується на якнайсуворішому додержанні принципів гуманізму, соціальної справедливості та законності. Конституція України, відносячи адміністративну відповідальність до основних видів адміністративної відповідальності, встановлює, що вона визначається виключно законами [1].

Суспільна важливість та наукова значимість проблематики адміністративної відповідальності спричинила посилену увагу до неї вчених-адміністративістів і спричинила доволі широкий спектр змісту визначень зазначеного поняття. Так, А. Т. Комзюк вважає, що: «...адміністративна відповідальність – це застосування до осіб, які вчинили адміністративні проступки, адміністративних стягнень, що тягнуть для цих осіб обтяжливі наслідки майнового, морального, особистісного чи іншого характеру і накладаються уповноваженими на те органами чи посадовими особами на підставах і у порядку, встановлених нормами адміністративного права» [2].

Ю. П. Битяк пропонує розуміти під адміністративною відповідальністю накладення на правопорушників загальнообов'язкових правил, які діють у державному управлінні, адміністративних стягнень, що тягнуть за собою для цих осіб обтяжливі наслідки матеріального чи морального характеру [3].

В. К. Колпаков, акцентуючи увагу на наявності в юридичній відповідальності елементів державного примусу, визначає: «Адміністративна відповідальність – це примусове, з

додержанням встановленої процедури, застосування правомочним суб'єктом передбачених законодавством за вчинення адміністративного проступку заходів впливу, які виконані правопорушником» [4].

Чи не найбільш розгорнуте визначення адміністративної відповідальності пропонує О. А. Задихайло, яка розглядає її, як: «...особливий вид юридичної відповідальності, що являє собою сукупність адміністративних правовідносин, які виникають у зв'язку із застосуванням уповноваженими органами (посадовими особами) до фізичних та юридичних осіб, які вчинили адміністративний проступок особливих санкцій – адміністративних стягнень, внаслідок чого реалізується обов'язок особи, винної у вчиненні адміністративного проступку, зазнавати передбачені чинним законодавством негативні для неї наслідки морального, матеріального чи особистісного характеру» [5, с. 138].

Підкреслюючи актуальність останньої дефініції в розрізі нашого дослідження та використовуючи її в роботі підкреслюємо, що специфіка адміністративно-правової відповідальності за вчинення домашнього насильства полягає в тому, що остання може застосовуватися лише до фізичних осіб.

Достатньо близьким до проблеми адміністративно-правового реагування на вчинення насильства в сім'ї є дослідження О. Д. Коломойцем проблем адміністративно-правового регулювання відповідальності за вчинення насильства у сім'ї. Автором сформульована дефініція такої відповідальності, яка визначається як «регламентована адміністративно-деліктними нормами реакція з боку уповноважених суб'єктів попередження насильства в сім'ї на діяння агресора в сім'ї, які виявилися в порушенні ним встановлених законом заборон або невиконанні покладених на нього обов'язків, що полягає в застосуванні до правопорушника заходів державного примусу у вигляді адміністративних стягнень, які тягнуть за собою несприятливі наслідки особистого, майнового й іншого характеру і владний осуд винного суб'єкта з метою попередження та припинення насильства в сім'ї» [6, с. 7].

Особливу увагу звертаємо на визначені автором специфічні форми такої взаємодії, до яких, зокрема, віднесено організаційне забезпечення надання допомоги потерпілим та організацію роботи «гарячих ліній», проведення досліджень з проблем насильства та експертизи законодавчих актів та роботи з засобами масової інформації.

Підкреслюючи актуальність аналізованого дослідження вважаємо за необхідність зазначити, що формулювання адміністративно-правової відповідальності за вчинення насильства в сім'ї значно звужує можливості реагування на вчинення домашнього насильства, оскільки обмежує коло осіб, які можуть бути притягнуті до відповідальності лише членами сім'ї, і не враховує багатьох інших варіантів, за яких можливе домашнє насильство.

Саме на уникнення таких обмежень спрямований, зокрема, і Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», саме завдяки якому поняття насильство в сім'ї розширене до поняття «домашнє насильство» [7]. Законом визначено, що до адміністративної відповідальності за вчинення домашнього насильства можуть бути притягнуті незалежно від факту спільного проживання чоловік або дружина (в тому числі – колишні), наречені, мати (батько) або діти одного з подружжя (колишнього подружжя), особи, які спільно проживають чи проживали однією сім'єю, але не перебувають, чи не перебували у шлюбі між собою, їхні батьки та діти, особи, які мають спільну дитину чи дітей, батьки і діти, дід (баба) та онук (онучка), прадід (прабаба) та правнук (правнучка), вітчим (мачуха) та пасинок (падчерка), рідні брати і сестри, інші родичі: дядько (тітка) та племінник (племінниця), двоюрідні брати і сестри, двоюрідний дід (баба) та двоюрідний онук (онучка), діти подружжя (в тому числі – колишнього), наречених, осіб, які мають спільну дитину (дітей), які не є спільними або всиновленими а також опікуни, піклувальники, їхні діти та особи, які перебувають чи перебували під опікою і піклуванням.

Законом розширено адміністративну відповідальність за вчинення домашнього насильства шляхом уточнення статті 173-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення «Вчинення домашнього насильства, насильства за ознакою статі, невиконання термінового заборонного припису або повідомлення про місце свого тимчасового перебування». Домашнє насильство, насильство за ознакою статі визначене при цьому, як «умисне вчинення будь-яких діянь (дій або бездіяльності) фізичного, психологічного чи економічного характеру (застосування насильства, що не спричинило тілесних ушкоджень, погрози, образи чи переслідування, позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна або коштів, на які потерпілий має передбачене законом право, тощо), внаслідок чого могла бути чи була завдана шкода фізичному або психічному здоров'ю потерпілого» [8]. За скоєння зазначених правопорушень, а також за невиконання термінового заборонного припису особою, стосовно якої він винесений, або повідомлення уповноваженим підрозділам органів Національної поліції України про місце свого тимчасового перебування в разі

його винесення законодавцем передбачено накладення штрафу у розмірі від десяти до двадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від тридцяти до сорока годин, або адміністративний арешт на строк до семи діб.

У випадку повторного вчинення зазначених правопорушень протягом року після накладення адміністративного стягнення за вчинення домашнього насильства на кривдника може бути накладене стягнення у вигляді штрафу від двадцяти до сорока неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від сорока до шістдесяти годин, або адміністративний арешт на строк до п'ятнадцяти діб.

При цьому встановлено, що під час вирішення питання про накладення стягнення за адміністративне порушення, суд має право одночасно вирішити питання про направлення кривдника на проходження програми для особи, яка вчинила домашнє насильство чи насильство за ознакою статі [7].

Таким чином, адміністративно-правова відповідальність за вчинення домашнього насильства є ефективним засобом реагування на нього з метою недопущення в подальшому. Розвиток нормативно-правового регулювання такої відповідальності розширює його межі та забезпечує удосконалення адміністративно-правового механізму належного реагування на вчинення домашнього насильства, що сприяє оптимізації охорони прав і свобод громадян.

Список бібліографічних посилань

1. Конституція України : закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 20.03.2019).
2. Адміністративна відповідальність в Україні : навч. посіб. / за заг. ред. А. Т. Комзюка. 2-е вид, перероб. і допов. Харків : Ун-т внутр. справ, 2000. 99 с.
3. Адміністративне право України : підручник / Л. В. Коваль, Ю. П. Битяк, В. В. Зуй та ін. ; за заг. ред. Ю. П. Битяка. Харків : Право, 2001. 528 с.
4. Колпаков В. К. Адміністративна відповідальність : навч. посіб. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 256 с.
5. Задихайло О. А. Проблеми визначення поняття «адміністративна відповідальність» в адміністративному праві України. *Порівняльно-аналітичне право*. 2014. № 8. С. 136–139. URL: http://www.pap.in.ua/8_2014/40.pdf (дата звернення: 20.03.2019).
6. Коломєць О. Д. Адміністративно-правове регулювання відповідальності за вчинення насильства у сім'ї, невиконання захисного припису або непроходження корекційної програми : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Запоріжжя, 2010. 20 с.
7. Про запобігання та протидію домашньому насильству : закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19> (дата звернення: 20.03.2019).
8. Кодекс України про адміністративні правопорушення : закон УРСР від 07.12.1984 № 8073-X // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (дата звернення: 03.03.2019).

Одержано 26.03.2019

УДК 340.132:351.746

МИКОЛА ГЕОРГІЙОВИЧ ЛОГАЧЕВ,

кандидат психологічних наук, доцент,

доцент кафедри соціології та психології факультету № 6

Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0002-2706-9521>

ПРОФЕСІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПОЛІЦІЇ В ДЕМОКРАТИЧНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

У демократичному суспільстві держава наділила поліцію значним обсягом владних повноважень і засобами для їх реалізації (включаючи різні види озброєння). Найбільше значення мають ті з них, які припускають можливість здійснення силового примусу до виконання правових приписів у вигляді легального застосування сили. Професійна діяльність поліції здійснюється у специфічних умовах, коли вірогідність застосування штатної зброї є досить високою. Важливу роль при цьому відіграють правові аспекти застосування поліцією вогнепальної та не летальної зброї.

Стійка тенденція росту кримінального насилля у більшості країн світу, обумовлює необхідність прийняття державою жорстких та адекватних заходів протидії злочинності. Важливу роль у цьому протистоянні грає поліція. Поліція (фр. Police, від дав.-гр. πολίτεια - держава) є органом державної влади, що займається охороною громадського порядку і боротьбою з правопорушеннями та злочинністю. Термін «поліція» вперше вжив німецький юрист Мельхіор фон Оссе (1506–1557). Для нього, як і для Ніколя де Ламара (1639–1723) – автора «Трактату про поліцію», цей термін означав «громадський порядок».

Міжнародними документами, що регламентують широкий спектр діяльності правоохоронних органів є «Кодекс поведінки ООН для посадових осіб з підтримання правопорядку» та його європейський аналог – «Декларація про поліцію», прийнята Парламентською Асамблеєю Ради Європи у 1979 році. У контексті цих важливих нормативно-правових актів особливе місце займають питання застосування поліцією штатної вогнепальної зброї.

Основні положення цих документів зобов'язують поліцію застосовувати силу тільки у разі крайньої необхідності та при наявності законних підстав. Вказані міжнародні нормативно-правові акти стали базовими для розробки національного законодавства, яке регулює застосування поліцією та іншими силовими структурами вогнепальної зброї. Так, у ФРН застосування поліцією вогнепальної зброї здійснюється згідно Федерального закону «Про поліцію» (Bundespolizeigesetz, BPolG) та аналогічних законів, прийнятих у кожній із 16 федеральних земель (Landespolizeigesetze). Наприклад, §§60-62 Закону «Про громадську безпеку і порядок» федеральної землі Гессен (Hessisches Gesetz über die öffentliche Sicherheit und Ordnung, HSOG) передбачають, що поліцейський має право стріляти на ураження, якщо інші заходи примусу не дають певного результату та існує реальна загроза для його життя або інших людей. Аналогічну норму містить стаття 17 Закону Польщі «Про поліцію» (Ustawy o Policji), яка санкціонує застосування вогнепальної зброї лише у випадку, коли усі інші заходи примусу не дали позитивного результату. Верховний суд Польщі у своєму рішенні від 17 січня 2013 року (V KK 99/12) звернув особливу увагу на те, що «поліція має право застосовувати зброю лише у крайніх випадках, при цьому обов'язковою умовою є попередження про її застосування». Згідно статей 123–128 Закону Сербії «О поліції» (О полиција) поліцейські при охороні громадського порядку можуть застосовувати вогнепальну зброю лише у разі, коли існує реальна загроза людському життю. У Нідерландах, відповідно із статтею 8 Закону «Про поліцію» (Politiewet) та статті 4 «Службової інструкції для поліції» (Police Ambtsinstructie), поліцейські мають право застосовувати вогнепальну зброю лише тоді, коли мета – припинення протиправних дій, не може бути досягнута іншими засобами. Законодавство Іспанії передбачає три основні принципи, що регулюють застосування поліцією вогнепальної зброї: пропорційність, своєчасність та послідовність. Ці три умови, яких поліцейській обов'язково повинен дотримуватись при застосуванні зброї, викладено у Законі «Про сили та органи громадської безпеки» (Organica de Fuerzas y Cuerpos de Seguridad) від 13 березня 1986 року № 2/86, Інструкції по застосуванню вогнепальної зброї працівниками сил та органів громадської безпеки (Instrucciones para el uso de armas de fuego por las fuerzas de seguridad y autoridades públicas) та ін. Генеральна дирекція (директорат) Національної жандармерії Франції у відомчій Інструкції (№ 233000 /GEND/DOE/SDSPSR/BSP від 1 березня 2017 року) «Про застосування зброї персоналом жандармерії» (Relative a l'usage des armes par les militaires de la gendarmerie) вказало на екстремальні (критичні) ситуації, для локалізації яких може бути застосована вогнепальна зброя.

Аналіз світової практики дозволяє виділити ряд основних блоків критичних ситуацій, коли поліція змушена відкривати вогонь на ураження. Найчастіше поліція застосовує вогнепальну зброю проти озброєних злочинців; осіб з імітаційною або іграшковою зброєю; осіб, озброєних пневматичною зброєю; хворих із психічними розладами.

Цифри, що були опубліковані у Статистичних бюлетенях Міністерства внутрішніх справ Великобританії (Home Office Statistical Bulletin) свідчать про те, що в країні відбувається зростання кількості злочинів, скоєних з використанням імітаційної зброї. Департамент поліції міста Хьюстон (штат Техас, США) щомісячно реєструє два грабежі, котрі були скоєні із використанням іграшкової зброї. Статистичні данні поліції округу Кінг (штат Вашингтон, США) свідчать про те, що за рік злочинці, озброєні копіями вогнепальної зброї, скоюють до 200 грабежів, або 10 %–15 % від їх загальної кількості. За даними Бюро судової статистики США (United States Bureau of Justice Statistics) лише за період 1987–1990 років, поліцією було зареєстровано майже 1400 злочинів, скоєних із використанням іграшкової та імітаційної зброї. У повідомленні Департаменту поліції Нью-Йорка (NYPD) вказується, що за п'ять років (1998–2003) мали місце дванадцять інцидентів, під час котрих поліцейські застосували вогнепальну зброю, помилково прийняв іграшкову зброю

за бойову. За офіційною статистикою лише у США за п'ять років (1985–1989) сталося 1128 випадків конфронтації між поліцейськими та особами, що мали при собі копії вогнепальної зброї. Наявність копій вогнепальної зброї у цивільного населення, особливо у вечірній та нічний час, представляє для нього смертельну небезпеку. Не випадково у 2015 році тільки поліцейські США застрелили 28 громадян, що мали при собі імітаційну зброю.

Така кримінальна статистика характерна для більшості країн Латинської та Південної Америки. Так, за даними МВС Мексики кожен третій із насильницьких злочинів у країні скоюють із застосуванням іграшкової зброї.

Особливе місце у криміналістичному зброєведенні займає пневматична зброя. У Канаді, як і у інших країнах світу, пневматична зброя вважається вогнепальною зброєю відповідно із Законом про вогнепальну зброю (*Loi sur les armes à feu*) та Кримінальним кодексом (*Code criminel*). Так, стаття 85 Кримінального кодексу Канади передбачає однакову міру покарання, незалежно від того яка зброя використовувалась при скоєні злочину – вогнепальна чи пневматична.

За даними МВС Великобританії інтенсивність застосування пневматичної зброї при скоєні злочинів щорічно зростає. Якщо у 1969 році було скоєно лише 591 злочин, то у 2002 році цей показник зростає майже у три рази та досягає свого максимуму – 13822 зареєстровані злочини. Після прийняття низки законів, які регулюють обіг зброї в країні, останнє десятиліття характеризується трьохкратним зниженням кількості злочинів, скоєних із застосуванням пневматичної зброї.

Психічна патологія, як одна із причин девіантної поведінки психічно хворих, привертала увагу дослідників починаючи з XVIII століття. Тому, ще у 1992 р. Генеральна асамблея ООН прийняла резолюцію про «Захист осіб з психічними захворюваннями та поліпшення психіатричної допомоги», якою поглибила процеси поступового зниження стигматизації психічно хворих у суспільстві. Фахівці констатують позитивну динаміку зростання злочинності у більшості країн світу. Особливо це стосується таких небезпечних злочинів, як гоміцид, розбій та інші (Ю. М. Антонян та ін., 2000; М. Kastrup, 1996; G.Abel, 2002). Експерти вважають, що значну кількість злочинів скоюють особи, які мають психічні розлади. На їх думку, існує певний зв'язок між психічними розладами та девіантною поведінкою (E.Walsh et al., 2002; S.Fazel & M.Danesh, 2002; N.B. Johansen, 2013).

На думку фахівців (М. Reuland and G. Margolis, 2003; Н. Lamb et al., 2004; А. Waldman, 2004), неадекватна поведінка осіб, що страждають психічними захворюваннями, представляє серйозну проблему для персоналу правоохоронних органів. Так, за даними Австралійського інституту кримінології 42 % жертв фатальних поліцейських розстрілів мали психічні захворювання.

Враховуючи, що служба у поліції відноситься до соціономічного виду професійної діяльності та здійснюється у площині «людина-закон-людина» необхідно вивчати та використовувати зарубіжний досвід поліції стосовно локалізації та нейтралізації екстремальних ситуацій без застосування вогнепальної зброї.

Одержано 26.03.2019

УДК [343.35:3.08]”652”

ЄВГЕНІЯ СЕРГІЇВНА ЛОГВИНЕНКО,

кандидат юридичних наук, викладач кафедри конституційного і міжнародного права факультету № 4 Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0002-7687-843X>;

ІГОР АЛЬБЕРТОВИЧ ЛОГВИНЕНКО,

кандидат історичних наук, доцент,

завідувач кафедри теорії та історії держави і права факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0003-1505-4418>

ПРОТИДІЯ КОРУПЦІЙНИМ ЗЛОЧИНАМ У ПРАВІ ДЕРЖАВ СТАРОДАВНЬОГО СВІТУ

Історія боротьби з корупцією сягає своїм корінням у сиву давнину. Ще у державах Стародавнього світу було відоме це негативне явище. За корупційні злочини застосовувалися різні покарання. Про це нам повідомляють пам'ятки права тієї доби. Так, в Законах Ману, з метою запобігання корупційним проявам у судах, вказувалося, що «вищий штраф» до державної казни

мав сплатити той суддя, який вирішив переглянути вже затверджене царем рішення (IX, ст. 234) [1, с. 379]. Варто відзначити, що розмір «вищого штрафу» визначався Законами Ману у 1000 пан. Це була значна сума, яку не так вже і легко було сплачувати навіть судді. Проте не лише штрафні санкції загрожували судді за хабарництво. Законодавством Стародавньої Індії за вимогу хабаря передбачалося також вигнання та конфіскація майна. У Законах Ману правителю приписувалося: «Нехай цар, забере майно тих [службовців], які через злий намір вимагають гроші (artha) у тих, хто звернувся зі своєю тяжбою, відправить [ix] у вигнання» (ЗМ, VII, ст. 124) [1, с. 247].

Із корупцією у судах боролися також в Стародавньому Єгипті. І. М. Лур'є, вивчаючи судову систему давньоєгипетської держави, звернув увагу на таку суттєву її ваду, як хабарництво, з яким доволі безуспішно боролися правителі країни. «Указом Харемхеба» судді звільнялися від сплати податків і водночас члени кенбетів попереджалися: «Не об'єднуйтеся з іншими людьми, не беріть від другого, оскільки це не має успіху». За взяття хабаря загрожувало тяжке покарання, включаючи страту. Слід зауважити, що таке суворе покарання загрожувало, якщо хабар брався з обох сторін учасників процесу. У разі взяття хабаря з тієї сторони, яка виграла, то це, вочевидь, було нормальним явищем [2, с. 54–55].

Протидіяли зловживанням посадовців і в країнах Античного світу. Відомо, що штрафними санкціями в Стародавній Греції карали посадових осіб за хабар. Так, декрет, який було прийнято в Хіосі (перша пол. VI ст. до н. е.), упорядковував роботу органів влади поліса та встановлював штрафи магістрам, демархам, басилеям за хабар [3, с. 166]. Пізніше законодавством Солона кожен магістрат зобов'язувався наприкінці календарного року звітувати про свою діяльність. У разі визнання роботи незадовільною та звинувачення посадовця в корупції, то його очікував публічний осуд і великий штраф – 10 талантів. Якщо магістрат неспроможний сплатити або не хотів цього робити, він виганявся з поліса на п'ять чи сім років [4, с. 39].

Велику увагу в Стародавній Греції приділяли судам. Суд складався з відділень, які мали свою спеціалізацію. Головою кожного відділення призначалася державна посадова особа. В Афінах, наприклад, це були архонти. Вони мали широкі повноваження: приймали скарги, проводили попереднє слідство, збирали необхідні документи у справі тощо. Задля запобігання корупційним проявам перед судовим засіданням проводилося жеребкування, яким визначався склад присяжних із обраних Народними зборами громадян. Судді складали клятву, що будуть приймати рішення керуючись законом, а в разі відсутності відповідного закону – вищою справедливістю. Звертають на себе увагу такі слова у клятві афінських суддів: «...Я не стану повертати на батьківщину вигнанців або тих, хто засуджений на покарання смертю. Я не буду виганяти громадян, що живуть тут, у порушення існуючих законів і постанов народу і Ради афінян, і не буду робити цього сам, і не допущу, щоб так чинили інші. Я не буду затверджувати на посаді тих, хто не звітувався за свою попередню посаду. Я не допущу того, щоб та сама людина займала двічі ту саму посаду, або щоб одна людина займала протягом одного року дві посади. Я не братиму хабарів, використовуючи посаду судді, сам чи хтось інший або інша людина від мого імені за змовою зі мною, вдаючись до яких-небудь викрутів або хитрощів. Вік мій – не менше 30 років. Я буду однаково безсторонньо вислуховувати виступи як обвинувача, так і обвинуваченого, і голос свій буду віддавати по суті розглядуваної справи» [5, с. 6–7].

У давньоримській державі за вимагання хабаря магістратам або іншим посадовим особам призначались покарання: штраф або обмеження в правах. У 59 р. до н. е. Юлій Цезар видав закон, згідно з яким посадовцю-хабарнику загрожувало як виключення з членів Сенату, так і вигнання за межі Римської держави [6, с. 66].

Варто відзначити антикорупційні заходи давньоримської влади. За організацію розкішних трапез виборцям, підкуп впливових осіб, а також спроби тиску на суддю з метою прийняття вигідного рішення у справі, що розглядалася, – призначалося вигнання та обмеження або повне позбавлення громадянських прав. У зв'язку зі збільшенням звинувачень у корупції диктатор Корнелій Сулла (138–78 рр. до н. е.) законодавчо ввів нове покарання – установа десятирічної заборони на обрання в магістрати [6, с. 68; 7, с. 184].

Пізніше у новелах Юстиніана I (483–565 рр.) містилися настанови посадовцям, серед яких суворо заборонялося брати хабар, особливо в суді. Усі особи, які брали участь у процесі складали присягу і зобов'язувалися повідомляти будь-яку інформацію про випадки отримання суддями неправомірної вигоди чи прийняття неправосудного рішення. У разі доведення звинувачення в хабарництві у цивільній справі суддя позбавлявся посади та мав виплатити штраф, розмір якого утричі перевищував розмір отриманої неправомірної вигоди. Якщо факт хабарництва було доведено при провадженні кримінального процесу, то конфісковували усе майно судді й присуджували вигнання [8, с. 47].

Давньоримське законодавство передбачало випадки, коли за хабар карали не лише суддю, але і того, хто його дав. Цікавим є той факт, що за звинувачення судді у хабарництві та не доведення його вини, у разі розгляду кримінальної справи особа позбавлялася майна. Якщо це був цивільний процес – мала сплатити штраф. Такі санкції за неправдиві звинувачення змушували більш відповідально ставитися до суду, а у випадку інкримінації посадовцю неправомірної вигоди – ретельно підбирати та доводити факти злочинного діяння [8, с. 48].

Отже, корупція була притаманна державам Стародавнього світу. Вивчення пам'яток права тієї доби дозволяє дійти висновку, що саме тоді закладалися підвалини антикорупційного законодавства. Це було викликано поширенням корупційних проявів, насамперед, у судах, що вважалося неприпустимим, оскільки розцінювалося як реальна загроза устоям самої держави. Саме через таке розуміння наслідків корупції покарання за ці злочини були такими суворими.

Список бібліографічних посилань

1. Законы Ману / пер. С. Д. Эльмановича, провер. и исправ. Г. И. Ильиным. М. : Эксмо-Пресс, 2002. 496 с.
2. Лурье И. М. Очерки древнеегипетского права XVI-X вв. до н. э. (памятники и исследования). Л. : Изд-во Гос. эрмитажа, 1960. 357 с.
3. Античная Греция: проблемы развития полиса. Т. 1: Становление и развитие полиса / Г. А. Кошеленко, Г. Ф. Полякова, В. П. Яйленко и др. ; отв. ред. Е. С. Голубцова. М. : Наука, 1983. 423 с.
4. Круглов Е. А. Очерки истории государства и права античной Греции : учеб. пособие. Уфа : Вост. ун-т, 2000. 80 с.
5. Скржинська М. В. Судочинство в античних державах Північного Причорномор'я. *Український історичний журнал*. 2009. № 5. С. 4–11.
6. Першина Ю. В. Наказания за должностные и воинские преступления в римском уголовном праве. *Концепт*. 2016. № 3. С. 66–70. URL: <http://e-koncept.ru/2016/16052.htm> (дата звернення: 22.03.2019).
7. Логвиненко Є. С., Логвиненко І. А. Покарання в праві держав Стародавнього світу. Харків : ФОП Панов А. М., 2019. 252 с.
8. Гавриленко О. А. Протидія корупційним злочинам (criminis repetundarum) у праві Стародавнього Риму та Візантії // Правоохоронна функція держави: теоретико-методологічні та історико-правові проблеми : тези доп. круглого столу (м. Харків, 27 жовт. 2017 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2017. С. 118–120.

Одержано 26.03.2019

УДК [351.74:364](477)

ВІКТОРІЯ СЕРГІЇВНА МАКАРЕНКО,

кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри адміністративної діяльності поліції факультету № 3 Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0003-3310-0684>

ЩОДО ОКРЕМИХ ПИТАНЬ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ

Внаслідок стрімкого та невпинного процесу реформування сфери діяльності Національної поліції України, котре бере свій початок у 2015 році, час від часу виникають складнощі у застосуванні або трактуванні окремих законодавчих положень. Такі випадки ставлять перед законодавцем та науковою спільнотою деякі проблемні питання. Одним із таких питань є внесення змін до деяких статей Закону України «Про Національну поліцію», стосовно поліцейських, що проходять службу в закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання.

Наприклад, наразі положення ч. 6 ст. 59 Закону звучить наступним чином: «Поліцейські, у тому числі слухачі та курсанти вищих навчальних закладів із специфічними умовами, які здійснюють підготовку поліцейських, та які перебувають на військовому обліку військовозобов'язаних, на час служби в поліції знімаються з такого обліку і перебувають у кадрах поліції».

Виникають певні неточності у формулюванні даної статті в частині: «Поліцейські, у тому числі слухачі та курсанти вищих навчальних закладів із специфічними умовами», оскільки в такій редакції залишаються поза увагою деякі категорії поліцейських, зарахованих до закладу вищої

освіти із специфічними умовами навчання, а саме: ад'юнкти та докторанти, що може призвести до погіршення їх правового статусу в частині перебування на військовому обліку. Розгляд даного питання звертає нас до ст. 61 Закону України «Про вищу освіту» у якій законодавцем надано наступні визначення здобувачів вищої освіти:

- «Особа, яка в установленому порядку зарахована до вищого військового навчального закладу (закладу вищої освіти із специфічними умовами навчання) з метою здобуття вищої освіти і має військове звання офіцерського складу або відповідне спеціальне звання середнього чи старшого начальницького складу, має статус слухача вищого військового навчального закладу (закладу вищої освіти із специфічними умовами навчання)» (абз. 2 п. 2) ч. 2);
- ад'юнкт – особа, зарахована до вищого військового навчального закладу (закладу вищої освіти із специфічними умовами навчання) для здобуття ступеня доктора філософії; (п. 4) ч. 2);
- докторант – особа, зарахована або прикріплена до закладу вищої освіти (наукової установи) для здобуття ступеня доктора наук; (п. 5) ч. 2).

З аналізу вищенаведеного випливає, що ад'юнкти та докторанти не підпадають під категорію «слухач вищого військового навчального закладу (закладу вищої освіти із специфічними умовами навчання)» але відносяться до здобувачів вищої освіти таких закладів вищої освіти нарівні зі слухачами, що потребує нормативного відображення в положеннях.

Ще одним питанням, що викликає зацікавленість є нормативне регулювання робочого часу поліцейських. Зокрема, в ч. 3 ст. 91 Закону України «Про Національну поліцію» зазначено, що для поліцейських установлюється п'ятиденний робочий тиждень з двома вихідними днями, а для курсантів (слухачів) вищих навчальних закладів із специфічними умовами навчання, які готують поліцейських, – шестиденний робочий тиждень з одним вихідним днем.

В даному випадку пропонуємо більш детально врегулювати порядок розрахунку робочого часу поліцейських, а саме викласти положення статті із врахуванням ч. 1 ст. 50 Кодексу законів про працю України, яка проголошує, що нормальна тривалість робочого часу не може перевищувати 40 годин на тиждень.

Крім того, має бути враховано, що службу в закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання, що здійснюють підготовку поліцейських проходять не лише здобувачі вищої освіти, але й науково-педагогічні, наукові та педагогічні працівники, що звертає нас до положень ч. 1 ст. 56 Закону України «Про вищу освіту», відповідно до якої робочий час науково-педагогічних працівників становить 36 годин на тиждень (скорочена тривалість робочого часу).

До тексту даної статті також варто включити, окрім курсантів та слухачів, ад'юнктів та докторантів, зарахованих до закладу вищої освіти із специфічними умовами навчання на денну форму навчання.

На підставі викладеного пропонуємо:

1) з метою усунення можливих законодавчих прогалин та складностей в тлумаченні ч. 6 ст. 59 Закону України «Про Національну поліцію» викласти в наступній редакції:

«6. Поліцейські, у тому числі слухачі, ад'юнкти, докторанти закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання та курсанти закладів вищої освіти із специфічними умовами, що здійснюють підготовку поліцейських, які перебувають на військовому обліку військовозобов'язаних, на час служби в поліції знімаються з такого обліку і перебувають у кадрах поліції.

Поліцейським призовного віку на весь період їх служби в поліції надається відстрочка від призову на строкову службу.»;

2) для уникнення імовірних випадків помилкового розподілу робочого часу поліцейських, ч. 3 ст. 91 Закону України «Про Національну поліцію» викласти в наступній редакції:

«3. Тривалість робочого часу поліцейських становить 40 годин на тиждень.

Для поліцейських установлюється п'ятиденний робочий тиждень з двома вихідними днями, а для здобувачів закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання, які готують поліцейських, – шестиденний робочий тиждень з одним вихідним днем, згідно з навчальними (робочими навчальними) планами. Для науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання робочий час не може перевищувати 36 годин на тиждень.».

Список бібліографічних посилань

1. Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 21.03.2019).

2. Кодекс законів про працю України : закон УРСР від 10.12.1971 № 322-VIII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08> (дата звернення: 21.03.2019).

3. Про вищу освіту : закон України від 01.07.2014 № 1556-VII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 21.03.2019).

Одержано 26.03.2019

УДК 342.7

АНАСТАСІЯ МУСЛІМІВНА МЕРНИК,

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри загальноправових дисциплін
факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ*

ПІДСТАВИ ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ ТА ГРОМАДЯНИНА В УКРАЇНСЬКОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ

Сьогодні питання щодо обмеження прав і свобод людини з боку інститутів державної влади набуло особливої уваги в контексті ідеї та практики правової державності. Предметом постійного занепокоєння правозахисної спільноти є факти порушень прав і свобод людини не лише з боку інших осіб, але й безпосередньо державою.

Так, у зв'язку з набранням чинності Постановою Кабінету Міністрів України від 7 листопада 2014 року № 595, якою затверджений Тимчасовий порядок фінансування бюджетних установ, здійснення соціальних виплат населенню та надання фінансової підтримки окремим підприємствам і організаціям Донецької та Луганської областей [1] у населеному пунктах, що знаходяться в зоні проведення антитерористичної операції, було припинено здійснення повноважень відповідним органом Пенсійного фонду України, а також зупинені до моменту повернення окупованої території під контроль органів державної влади видатки з державного бюджету, бюджету Пенсійного фонду України та бюджетів інших фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування.

Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 05 листопада 2014 року № 637 «Про здійснення соціальних виплат внутрішньо переміщеним особам» [2] призначення та продовження виплати пенсій (щомісячного довічного грошового утримання), довічних державних стипендій, усіх видів соціальної допомоги та компенсацій, матеріального забезпечення, надання соціальних послуг, субсидій та пільг за рахунок коштів державного бюджету та фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування внутрішньо переміщеним особам здійснюються за місцем перебування таких осіб на обліку, що підтверджується довідкою, виданою згідно з Порядком оформлення і видачі довідки про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 1 жовтня 2014 р. № 509 [3].

Для ідентифікації одержувачів пенсій, які є внутрішньо переміщеними особами, та забезпечення виплати пенсій таким особам проводиться емісія платіжних карток, які водночас є пенсійними посвідченнями, із зазначенням на них графічної та електронної інформації про власника та його електронного цифрового підпису. У разі непроходження фізичної ідентифікації одержувачем соціальних виплат публічне акціонерне товариство «Державний ощадний банк України» зупиняє видаткові операції за поточним рахунком та інформує протягом одного тижня з дня їх зупинення в електронній формі з використанням електронного цифрового підпису через захищені канали зв'язку про таке зупинення Міністерство соціальної політики та Міністерство фінансів.

Аналіз чинних підзаконних нормативно-правових актів дає змогу зробити висновок, що на сьогодні в Україні встановлені обмеження прав і свобод внутрішньо переміщених осіб при виплаті пенсій та інших соціальних виплат, які полягають у наступному:

1. Виплата пенсій та інших соціальних виплат здійснюються лише за місцем перебування таких осіб на обліку (обмеження територіального характеру);

2. Для отримання пенсій та інших соціальних виплат є необхідним отримання довідки про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи;

3. Соціальні виплати та пенсії проводяться лише через рахунки та мережу установ і пристроїв публічного акціонерного товариства «Державний ощадний банк України», використання інших банківських установ є неможливим;

4. Передбачена спеціальна додаткова процедура у вигляді проходження ідентифікації одержувачів пенсій та інших соціальних виплат для внутрішньо переміщених осіб;

5. Передбачена відповідальність за не проходження ідентифікації у вигляді зупинення виплати пенсії та інших соціальних виплат.

Звертає увагу, що перелічені обмеження прав і свобод внутрішньо переміщених осіб встановлені підзаконними нормативно-правовими актами, а саме Постановами Кабінету Міністрів України, в той час як статті 3, 22 Конституції України [4] закріплюють, що права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. Конституційні права і свободи гарантуються і не можуть бути скасовані.

В свою чергу право громадян на соціальний захист закріплюється статтею 46 Конституції України [4] і включає в себе право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом.

Висновок. Проголошення та декларування в Конституції України рівності людини і громадянина поклало на нашу державу відповідальність щодо втілення зазначеного принципу в реальні суспільно-правові відносини, розбудови дієвого механізму забезпечення рівності прав і свобод людини і громадянина. Натомість, сьогодні чинним законодавством встановлені обмеження прав і свобод внутрішньо переміщених осіб при виплаті пенсій та соціальних виплат, що встановлює нерівність останніх з іншими особами, що отримують пенсію та соціальні виплати на території України.

Список бібліографічних посилань

1. Тимчасовий порядок фінансування бюджетних установ, здійснення соціальних виплат населенню та надання фінансової підтримки окремим підприємствам і організаціям Донецької та Луганської областей : затв. постановою Кабінету Міністрів України від 07.11.2014 № 595. *Урядовий кур'єр*. 2014. № 209.

2. Про здійснення соціальних виплат внутрішньо переміщеним особам : постанова Кабінету Міністрів України від 05.11.2014 № 637. *Урядовий кур'єр*. 2014. № 220.

3. Порядок оформлення і видачі довідки про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи : затв. постановою Кабінету Міністрів України від 01.10.2014 № 509. *Офіційний вісник України*. 2014. № 81. Ст. 2296.

4. Конституція України : закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

Одержано 26.03.2019

УДК 342.9:615.07

ОЛЬГА БОРИСІВНА МИКИТЕНКО,

здобувач вищої освіти

Університету економіки, права та інформаційних технологій «КРОК»;

БОРИС ЄВГЕНОВИЧ ЛУК'ЯНЧИКОВ,

кандидат юридичних наук, доцент,

старший викладач відділу підготовки прокурорів з процесуального керівництва

та криміналістичного забезпечення досудового розслідування

Інституту спеціальної підготовки Національної академії прокуратури України (м. Київ);

 <https://orcid.org/0000-0002-4761-5980>

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПАТРУЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ В УКРАЇНІ

Майже щодня інтернет-сторінки інформують нас про страшні автомобільні аварії пов'язані із летальними випадками, основними причинами яких є перевищення дозволеної швидкості, а також керування транспортними засобами у стані алкогольного або наркотичного сп'яніння.

Так, за даними Департаменту патрульної поліції України за 2018 рік зареєстровано 150120 дорожньо-транспортних пригод (далі – ДТП), що на 7,6 % менше ніж у 2017 році. З загальної кількості ДТП, із потерпілими сталося 24294 **випадків, що знов таки менше на 10,7 %, ніж у 2017 році**. Загалом, у 2018 році у автомобільних аваріях загинуло 3 350 та травмовано 30 884 осіб, що в свою чергу також менше ніж у 2017 році [1].

Зрозуміло, що таке положення в сфері дорожнього руху не задовольняє а ні керівництво країни, а ні пересічних громадян. Саме тому, вирішення даної проблеми є пріоритетним завданням правоохоронців.

Основними причинами ДТП із тяжкими наслідками є перевищення швидкісного ліміту та керування транспортними засобами у нетверезому стані, саме тому, з 1 січня швидкість у населених пунктах України обмежена 50 кілометрами на годину [2].

Контроль за дотриманням правил дорожнього руху здійснюється працівниками патрульної поліції України відповідно до чинного законодавства та за допомогою різноманітних технічних засобів (алкотестери, вимірювачі швидкості). На сьогодні, патрульна поліція при виконанні своїх обов'язків щодо дотримання громадянами правил дорожнього руху керується нормами Кодексу України про адміністративні правопорушення; Законом України «Про Національну поліцію»; «Про дорожній рух»; «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними», постановою Кабінету Міністрів України від 17 грудня 2008 року № 1103 «Про затвердження Порядку направлення водіїв транспортних засобів для проведення огляду з метою виявлення стану алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції, і проведення такого огляду», та Інструкцією про порядок виявлення у водіїв транспортних засобів ознак алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції (далі – Інструкція), яка затверджена спільним наказом МОЗ України та МВС України від 09.11.2015 № 1452/735 [3]. Але, реалії сьогодення свідчать про те, що сучасна законодавча база потребує істотних змін та удосконалень.

Для боротьби із перевищенням швидкісного ліміту керівництво НПУ запроваджує в експлуатацію сучасний багатофункціональний американський пристрій «TruCam» [4], (та інші комплекси створені на його основі «Гарпун-К», «Відеоконтроль-Рубіж»), який відповідно до ст. 251 КУпАП має функції фото-, відеофіксації правопорушень і відповідно до ст. 9 Закону «Про метрологію та метрологічну діяльність» пройшов державну метрологічну атестацію як тип вимірювальних засобів [5], а також що даний прилад пройшов перевірку і відповідно до постанови КМУ № 94 від 13 січня 2016 р. внесений до реєстру засобів вимірювальної техніки [6].

З метою покращення процедури виявлення водіїв, які перебувають у стані сп'яніння за кермом та унеможливлення запідозрених водіїв уникнути перевірки на стан сп'яніння на місці його затримання, що поки ще можливо завдяки діючому законодавству (ст. 266 КУпАП та пункт 7 першого розділу Інструкції), пропонуємо запровадити зміни у чинне законодавство.

А саме, у ст. 266 КУпАП передбачити обов'язковий огляд водія на стан сп'яніння з використанням спеціальних технічних засобів поліцейським у присутності двох свідків на місці зупинки або затримання. Тобто, позбавити особу можливості відмовитися від проходження тестування безпосередньо на місці зупинки. У разі незгоди із результатом експрес-тесту особа буде мати право пройти освідування у відповідному закладі охорони здоров'я. Аналогічні зміни необхідно внести у 6 та 7 пункти Інструкції про порядок виявлення у водіїв транспортних засобів ознак алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції.

Висновок. Вважаємо, що запропоновані зміни сприятимуть поліпшенню обстановки на дорогах нашої країни взагалі, і зокрема роботі Національної патрульної поліції саме в галузі контролю дорожнього руху та зменшенню дорожньо-транспортних пригод.

Список бібліографічних посилань

1. Статистика ДТП в Україні за період з 01.01.2018 по 31.12.2018 // Патрульна поліція України : офіц. сайт. URL: <http://patrol.police.gov.ua/wp-content/uploads/2019/01/DTP-12-2018.xls> (дата звернення: 20.03.2019).
2. Нові ПДР в Україні: чому справи йдуть погано // OBOZREVATEL : сайт. URL: <https://www.obozrevatel.com/ukr/society/novi-pdr-v-ukraini-chomu-spravi-jdut-pogano.htm> (дата звернення: 20.03.2019).
3. Про затвердження Інструкції про виявлення у водіїв транспортних засобів ознак алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції : наказ МВС України, МОЗ України від 09.11.2015 № 1452/735 // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1413-15> (дата звернення: 20.03.2019).
4. Не гони: полиция начала контролировать скорость движения на дорогах // AUTORIA : сайт. URL: https://auto.ria.com/news/autolaw/239138/ne-goni-policiya-nachala-kontrolirovat-skorost-dvizheniya-na-dorogak.html?utm_source=mail_664&utm_medium=rassilka_news&utm_campaign=evening_news (дата звернення: 20.03.2019).

5. Про метрологію та метрологічну діяльність : закон України від 05.06.2014 № 1314-VII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1314-18> (дата звернення: 20.03.2019).

6. Про затвердження Технічного регламенту законодавчо регульованих засобів вимірювальної техніки : Постанова Кабінету Міністрів України від 13.01.2016 № 94 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/94-2016-p> (дата звернення: 20.03.2019).

Одержано 26.03.2019

УДК [351.74:340.134](477)

ПАВЛО МИКОЛАЙОВИЧ МІТРУХОВ,

кандидат юридичних наук,

викладач кафедри оперативно-розшукової діяльності та розкриття злочинів

факультету № 2 Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2752-6873>

ВИРІШЕННЯ ОКРЕМИХ ЗАКОНОДАВЧИХ ПРОБЛЕМ У ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Аналіз діючого законодавства свідчить, що діяльність Національної поліції України (далі – НПУ), ще не в повній мірі відповідає вимогам часу, має низку проблем, що потребують негайного вирішення.

Серед сучасних науковців проблеми національного законодавства були розглянуті у роботах І. В. Бондаря [1], В. А. Глуховері [2], Д. Ю. Кондратова [1] та ін. Однак їх роботи мають деякі прогалини, вивченню яких будуть присвячені ці тези.

У своїй діяльності поліція керується Конституцією України (далі – КУ), міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, Законом України (далі – ЗУ) «Про Національну поліцію» та іншими законами України, актами Президента України та постановами Верховної Ради України, прийнятими відповідно до Конституції та законів України, актами Кабінету Міністрів України, а також, виданими відповідно до них, актами Міністерства внутрішніх справ України, іншими нормативно-правовими актами [3].

Згідно зі ст. 31 КУ кожному громадянину гарантується таємниця листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції. Винятки можуть бути встановлені лише судом у випадках, передбачених законом, з метою запобігти злочинів чи з'ясувати істину під час розслідування кримінальної справи, якщо іншими способами одержати інформацію неможливо [4].

Тобто, положення ст. 31 Основного Закону України передбачають розслідування кримінальної справи, а новим законодавством (Кримінальним процесуальним кодексом України (далі – КПК України)) це не передбачено [5]. Отже, у зв'язку з тим, що в Україні визнається і діє принцип верховенства права, а саме: «Конституція України має найвищу юридичну силу, а закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй», то і керуватися слід саме ст. 31 КУ [4].

Не вирішеними на сьогодні залишаються і норми ЗУ «Про оперативно-розшукову діяльність», що не відповідають ст. 31 КУ. Так, ч. 14 ст. 9 ЗУ «Про оперативно-розшукову діяльність» передбачає, що оперативно-розшукові заходи, пов'язані з тимчасовим обмеженням прав людини, проводяться з метою запобігання тяжким або особливо тяжким злочинам, їх виявлення та припинення, розшуку осіб, які ухиляються від відбування кримінального покарання або безвісти зникли, захисту життя, здоров'я, житла і майна працівників суду і правоохоронних органів та осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, припинення розвідувально-підривної діяльності проти України [6].

Також ч. 5 ст. 9 ЗУ «Про оперативно-розшукову діяльність» зазначає, що під час здійснення оперативно-розшукової діяльності не допускається порушення прав і свобод людини та юридичних осіб. Окремі обмеження цих прав і свобод мають винятковий і тимчасовий характер і можуть застосовуватись лише за рішенням слідчого судді з метою виявлення, попередження чи припинення тяжкого або особливо тяжкого злочину та у випадках, передбачених законодавством України, з метою захисту прав і свобод інших осіб, безпеки суспільства [6].

Ми відмічаємо розбіжності у чинних Законах України: ст. 31 КУ не відповідає ч.ч. 5, 14 ст. 9 ЗУ «Про оперативно-розшукову діяльність» [4; 6].

Аналіз діючого законодавства свідчить про низку недоліків, викладених у ст. 31 КУ, а саме: 1) під час розслідування кримінальної справи (ст. 31 КУ), а не під час кримінального провадження (ст. 14 КПК України); 2) винятки можуть бути встановлені лише судом (ст. 31 КУ), а не слідчим суддею (ч. 5 ст. 9 ЗУ «Про оперативно-розшукову діяльність»); 3) з метою запобігти злочинів (ст. 31 КУ), а не з метою запобігання лише тяжким або особливо тяжким злочинам (ч.ч. 5, 14 ст. 9 ЗУ «Про оперативно-розшукову діяльність»); 4) з метою запобігання (ст. 31 КУ), а не з метою виявлення, припинення тощо (ч.ч. 5, 14 ст. 9 ЗУ «Про оперативно-розшукову діяльність»); 5) з метою запобігти злочинів чи з'ясувати істину під час розслідування тільки кримінальної справи (ст. 31 КУ), а не у ході проведення оперативно-розшукової діяльності (ч. 5 ст. 9 ЗУ «Про оперативно-розшукову діяльність») [4; 5; 6].

Задля врегулювання окреслених проблем вважаємо за необхідне привести у відповідність до вимог сьогодення положення ст. 31 КУ, що є застарілими, і потребують негайних змін. Зазначені зміни повинні бути викладені у наступному вигляді: «**Стаття 31.** Кожному гарантується таємниця листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції. Винятки можуть бути встановлені лише слідчим суддею у випадках, передбачених законом».

Ми висвітили проблеми лише однієї окремої статті. У цілому, швидкі зміни законодавства призвели до того, що у чинних нормативно-правових актах України відсутні послідовність, системність, єдність та сталість, наявна ціла низка протиріч як у теорії, так і на практиці.

Наприклад, у практичній діяльності це наклало дуже негативний відбиток на роботу окремих підрозділів, паралізувавши певні сфери їх діяльності: відсутність оперативності, якісних показників роботи, комплексних проведення ОРЗ та НСРД; наявність можливості злочинцям уникати кримінальної відповідальності, використовуючи протиріччя чи певну норму закону на свою користь; розсекречення негласних заходів та дій у положеннях глави 21 КПК України тощо.

Разом із тим, у законотворчій і науково-дослідній діяльності, в більшості, відсутні офіційні тлумачення та роз'яснення окремих нормативно-правових актів та норм, що викликають прогалини, неточності, колізії, спірні питання тощо, які останнім часом адвокати використовують для уникнення кримінальної відповідальності особою, щодо якої здійснюється захист. Підзахисні уникають відповідальності, посилаючись на порушення прав та свобод людини. Найчастіше за все це пов'язано з тим, що будь-які докази, отримані внаслідок суттєвого порушення прав та свобод людини, є недопустимими. А недопустимий доказ не може бути використаний при прийнятті процесуальних рішень, на нього не може посылатися суд при ухваленні судового рішення [5].

Вирішення: прийняття послідовної, системної та сталої нормативно-правової бази, внесення необхідних змін і доповнень разом із наданням тлумачень, роз'яснень до окремих нормативно-правових актів та норм тощо.

Підсумовуючи викладене, слід зауважити, що своєчасне вирішення вищевказаних проблем забезпечить належну діяльність Національної поліції України.

Список бібліографічних посилань

1. Кондратов Д. Ю., Бондар І. В. Відповідальність національного законодавства вимогам міжнародних стандартів щодо забезпечення права на таємницю листування та телефонних розмов відносно засуджених до позбавлення волі. *Кримінально-виконавча система: Вчора. Сьогодні. Завтра*. 2017. № 1. С. 119–129. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/kvsysz_2017_1_14 (дата звернення: 25.03.2019).
2. Глуховець В. А. Національна поліція: стан та проблеми реформування. *Форум права*. 2016. № 5. С. 20–23. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2016_5_5.pdf (дата звернення: 25.03.2019).
3. Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 25.03.2019).
4. Конституція України : закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 25.03.2019).
5. Кримінальний процесуальний кодекс України : закон України від 13.04.2012 № 4651-VI // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 25.03.2019).
6. Про оперативно-розшукову діяльність : закон України від 18.02.1992 № 2135-XII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12> (дата звернення: 25.03.2019).

Одержано 26.03.2019

УДК 347.73

ЛІНА ВОЛОДИМИРІВНА МІЩЕНКО,*кандидат юридичних наук,**доцент кафедри правового забезпечення господарської діяльності**Харківського національного університету внутрішніх справ*

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ГРОМАДСЬКОГО КОНТРОЛЮ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ ПОЛІЦІЇ В УКРАЇНІ

Правоохоронна функція держави реалізується шляхом виконання повноважень державними органами виконавчої влади завдань щодо забезпечення, державного суверенітету, територіальної цілісності і демократичного конституційного ладу, правопорядку, законності та інших життєво важливих національних інтересів, які покладаються на відповідні органи державної влади, зокрема на Національну поліцію України. Відповідно до закону України «Про Національну поліцію» до завдань поліції належить: забезпечення публічної безпеки та порядку, охорона порав і свобод людини, держави, суспільства, протидія злочинності та надання допомоги (ст. 2). Виконання покладених завдань держава забезпечує шляхом функціонування відповідного адміністративно-правового механізму. У науковій літературі під адміністративно-правовим механізмом реалізації правоохоронної функції держави розуміється система взаємопов'язаних та взаємозалежних адміністративно-правових засобів за допомогою яких уповноважені суб'єкти здійснюють цілеспрямований вплив на відносини, що виникають у процесі реалізації правоохоронної функції держави [1, с. 223]. До впливових та найважливіших засобів забезпечення діяльності поліції, як складового елементу адміністративно-правового механізму реалізації правоохоронної функції держава визначає форми та способи демократичного цивільного контролю над органами системи МВС. Підзвітність і демократичний цивільний контроль передбачає: становлення МВС як суб'єкта системи демократичного цивільного контролю над органами системи МВС; удосконалення форм та способів демократичного цивільного контролю над органами системи МВС; відкритість і прозорість процесів підготовки і прийняття рішень в органах системи МВС [2, с. 13]. Цивільний контроль на відміну від державного контролю передбачає залучення суспільних, громадських, незалежних органів та установ для проведення контрольних заходів. В законі України «Про Національну поліцію» використовується саме термін «громадський контроль», який передбачає оприлюднення щорічного офіційного звіту про діяльність поліції та територіальних органів поліції і «повинен містити аналіз ситуації зі злочинністю в країні чи регіоні відповідно, інформацію про заходи, які вживалися поліцією, та результати цих заходів, а також інформацію про виконання пріоритетів, поставлених перед поліцією та територіальними органами поліції відповідними поліцейськими комісіями» (ст. 86) [3].

Можна виділити декілька критеріїв щодо класифікації контролю. В адміністративному праві найчастіше пропонуються такі класифікації: а) *залежно від суб'єкта*, що здійснює контроль в системі державного управління, виділяють такі види контролю: 1) парламентський; 2) президентський; 3) урядовий; 4) контроль з боку державних органів виконавчої влади; 5) контроль з боку місцевих органів виконавчої влади; 6) контроль з боку органів судової влади; 7) контроль з боку органів місцевого самоврядування; 8) громадський контроль [4, с. 526].

В правових дослідженнях поряд з розглядом контролю як функції управління, як правило, існує вказівка на іншу позицію, що має «кібернетичні корені», тобто контроль розглядається як форма зворотного зв'язку, за допомогою якого суб'єкт управління отримує інформацію про стан об'єкта управління та виконання управлінських рішень [5, с. 126]. Громадський контроль, як і будь-який інший контроль, здійснюється з метою забезпечення законності і порядку поліцейської діяльності і використовуючи його сутність, суб'єкт контролю, тобто громадськість, повинна не тільки перевіряти об'єкт контролю, а і впливати на його поведінку.

Враховуючи законом встановлені повноваження громадськості при проведенні контролю за діяльністю поліції, можливо встановити наступні засоби впливу, що є розпорядженні контролюючого суб'єкта.

По перше, це прийняття резолюції недовіри керівникам органів поліції. Наявність такого контролюючого засобу свідчить про можливість покарання громадськістю посадових осіб, які очолюють відповідний підрозділ поліції в наслідок неправомірних дій. Прийняття резолюції недовіри потребує використання права громадськості на перевірку будь-якого напрямку роботи

поліції, проте у чинному законодавстві не встановлено за які саме правопорушення, громадськість, як орган контролю, має право застосовувати цей суровий захід.

По друге, взаємодія між керівниками територіальних органів поліції та представниками органів місцевого самоврядування, шляхом надання права керівникам територіальних органів поліції повинні не менше одного разу на два місяці проводити відкриті зустрічі з представниками органів місцевого самоврядування на рівнях областей, районів, міст та сіл з метою налагодження ефективної співпраці між поліцією та органами місцевого самоврядування і населенням. На таких зустрічах обговорюється діяльність поліції, визначаються поточні проблеми та обираються найефективніші способи їх вирішення (ст. 88 Закону України «Про Національну поліцію»).

По третє, це спільні проекти з громадськістю, шляхом підготовки та виконання спільних проектів, програм та заходів для задоволення потреб населення та покращення ефективності виконання поліцією покладених на неї завдань. Співпраця між поліцією та громадськістю спрямована на виявлення та усунення проблем, пов'язаних із здійсненням поліцейської діяльності, і сприяння застосуванню сучасних методів для підвищення результативності та ефективності здійснення такої діяльності (ст. 89 Закону України «Про Національну поліцію»).

По четвертих, залучення громадськості до розгляду скарг на дії чи бездіяльність поліцейських та до перевірки інформації про належне виконання покладених на них обов'язків відповідно до законів та інших нормативно-правових актів України (ст. 90 Закону України «Про Національну поліцію»).

Вказані заходи свідчать про потужні можливості громадськості по контролю діяльності поліції проте потребують подальшого законодавчого врегулювання процедури проведення вказаних заходів.

Громадський контроль здійснюють не професійні суб'єкти, але в поліцейській діяльності, крім поточного та подальшого контролю з правом притягнення до відповідальності за правопорушення, що надаються уповноваженим контролерам, потрібно створити атмосферу попередження цих порушень, недопущення їх скоєння та публічного засудження винних. Контроль з боку громадськості має не менш важливе значення, ніж діяльність уповноважених суб'єктів, тому що суспільна думка, не маючи економічного ефекту або адміністративних наслідків, у демократичних країнах створює впливовий соціум неможливості скоєння порушення і категоричного неприйняття зловживань у діяльності поліції з відповідними правовими наслідками для влади і працівників поліції.

Висновки. Удосконалення організаційної системи державного контролю може йти ще і паралельним шляхом розвитку іншого напрямку – громадського контролю, зокрема за діяльністю поліції. Громадський контроль за діяльністю поліції створює протизвагу державному контролю, тому що виключає зацікавленість будь-яких владних структур і політичних сіл у процесі проведення заходів щодо захисту прав, свобод громадян, суспільства, держави та забезпечення законності та правопорядку в країні. Аналіз заходів впливу за наслідками контролю громадськості за діяльністю поліції свідчить про потребу подальшого врегулювання процедури проведення контрольних заходів.

Список бібліографічних посилань

1. Безпалова О. І. Адміністративно-правовий механізм реалізації правоохоронної функції держави: сутність та структура. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2015. Т. XV. С. 218–226.
2. Про схвалення Стратегії розвитку органів системи Міністерства внутрішніх справ на період до 2020 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.11.2017 № 1023-р. *Офіційний вісник України*. 2018. № 23. Ст. 259.
3. Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40–41. Ст. 379.
4. Колпаков В. К., Кузьменко О. В. Адміністративне право України : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2003. 544 с.
5. Гетманець О. П. Бюджетний контроль: організаційно-правові засади : монографія. Харків : Екограф, 2008. 308 с.

Одержано 26.03.2019

УДК 342.92

ВІКТОРІЯ ВАСИЛІВНА МОЗОЛЬ,

кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник наукової лабораторії з проблем превентивної діяльності та запобігання корупції навчально-наукового інституту № 3 Національної академії внутрішніх справ (м. Київ);

 <https://orcid.org/0000-0003-0835-1019>

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ

Пошук та запровадження нових підходів у сфері управління органами Національної поліції, побудови їх якісно нової моделі відповідно до стандартів, принципів і норм, що вироблені світовою спільнотою, на сьогоднішній день є досить актуальним питанням. Зарубіжними країнами накопичено значний досвід щодо підготовки кадрів для поліцейських служб, організації діяльності по забезпеченню публічної безпеки і порядку, боротьбі зі злочинністю. Однак, поліцейська діяльність у кожній країні має свою специфіку та особливості.

Зупинимось на особливостях діяльності поліції провідних країн Європи: Республіки Польщі, Великобританії, Франції та Федеративної Республіки Німеччини. Управління поліцією Польщі здійснюється за централізованою схемою (Головна комендатура поліції – воєводська комендатура – повітова (районна) комендатура). Поліція Польщі складається з таких галузевих служб: кримінальної, превентивної і сприяючої (допоміжної) діяльності поліції. У структурі поліції функціонує також судова поліція, повноваження та засади організації якої визначаються Міністром внутрішніх справ і адміністрації за погодженням з Міністром юстиції [1, с. 602].

Англійська кримінальна поліція відома всьому світу під назвою Скотленд-Ярд, яка походить від назви будинків, де в першій половині XIX ст. розміщалась поліція і зупинялися шотландські королі під час візитів до лондонського двору (Шотландський двір) [3, с. 723].

Що стосується сучасної системи поліцейських органів Великобританії, то вона включає поліцейські департаменти графств, транспортну поліцію, поліцію Північної Ірландії. Офіційні назви поліцейських органів: повноважна поліція в 51 місцевому відділенні на території Англії, Уельсу, Шотландії; королівська поліція Ольстера в Північній Ірландії; Лондонська поліція в столиці Великобританії. Статус поліцейської служби цивільний, службовці несуть службу у форменому або у цивільному одязі, але практично без зброї, окрім Ольстера. Усі поліцейські органи входять до системи МВС, проте для поліції Великобританії характерна і значна децентралізація. Міністерство здійснює управлінську діяльність через департаменти [3, с. 30].

Усі поліцейські формування країни поділяються на дві категорії: загальні та спеціалізовані поліцейські сили. Загальні поліцейські сили є органами місцевої влади, до них належать: поліцейські формування графств, міських поселень, столична лондонська поліція, об'єднані поліцейські формування. На регіональному рівні поліцейські сили підрозділяються на ряд територіальних операційних одиниць. Залежно від кількості персоналу та характеристик району обслуговування їх очолює головний інспектор або суперінтендант. Спеціалізованими поліцейськими формуваннями є поліція національного управління атомної енергетики, міністерства оборони, транспортна поліція, паркова поліція, поліція цивільної авіації, лондонського та інших портів. Ці поліцейські формування обслуговують окремі державні органи і знаходяться в їх безпосередньому підпорядкуванні [3, с. 45].

Ще однією країною, досвід якої потрібно врахувати, є Франція. Адже поліцейська система Франції відноситься до однієї з найстаріших систем Європи. У Франції історично склалася централізована система поліцейського управління. Сучасна поліцейська система Франції являє собою складний апарат з власною структурою, що покликаний захищати інтереси адміністрації. Структурно вищевказаний апарат складається з таких підрозділів: національна поліція, муніципальна поліція, жандармерія. Всі поліцейські сили країни об'єднані в межах національної поліції, що керується генеральною дирекцією поліції МВС Франції. У період мирного існування держави жандармерія перебуває в оперативному підпорядкуванні МВС [4, с. 59].

Міністр внутрішніх справ призначається Президентом республіки і є одним із провідних членів уряду. У складі МВС Франції діють: генеральна дирекція Національної поліції; генеральна дирекція місцевих колективів; дирекція громадської безпеки; дирекція регламентації та права; центральна дирекція управління; дирекція особового складу й навчальних закладів поліції; дирекція технічних служб. Генеральній дирекції Національної поліції Франції підпорядковані й

керують своїми підрозділами на місцях: центральна дирекція судової поліції; центральна дирекція міської поліції; центральна дирекція загальної інформованості; дирекція нагляду за територією; центральна служба республіканської безпеки; служба міжнародного технічного співробітництва поліції; служба повітряної поліції та охорони кордонів; служба офіційних поїздок і безпеки високих посадових осіб [2, с. 703].

Контрольні та організаційно-штабні функції поряд з центральною дирекцією управління виконує Генеральна інспекція Національної поліції. За призначенням розрізняють дві основні системи поліції: адміністративну і судову (кримінальну) [4, с. 38].

У складних умовах радикального реформування системи органів внутрішніх справ України досить корисним може стати досвід поліції Федеративної Республіки Німеччини. Німецька поліція визнається фахівцями як своєрідний еталон організації та практичної реалізації правоохоронної діяльності. Вона є органом державної виконавчої влади, який вдало поєднав кращі традиції поліцейської служби з новітніми досягненнями, пов'язаними з побудовою правової, демократичної, соціально орієнтованої держави. Німеччина є федеративною державою, що обумовлює відповідну побудову правоохоронних органів країни. Федеральний уряд Німеччини відповідальність за стан правопорядку поділяє за урядами земель, які згідно з Конституцією 1949 року мають власні поліцейські сили [2, с. 729].

Сучасну систему правоохоронних органів Німеччини складають: органи юстиції (федерального і земельного рівнів); поліцейські служби 16 федеральних земель; федеральні поліцейські відомства; федеральне митне відомство (підпорядковане Федеральному відомству фінансів); органи охорони Конституції (Федеральне відомство охорони Конституції підпорядковується МВС ФРН). Управління поліцією здійснюється за напівцентралізованою системою, характерною ознакою якої є обмеження повноважень центральних (загальнодержавних) органів поліцейського управління по відношенню до земельних поліцейських формувань. Поліція ФРН працює в складі Міністерства внутрішніх справ, яке має компетенцію значно ширшу від МВС інших країн. Фактично МВС ФРН контролює всі основні сфери внутрішнього життя країни. Поліція Німеччини поділяється на: поліцію громадської безпеки та громадського порядку; поліцію готовності; кримінальну поліцію [5, с. 96].

Європейська модель організації поліцейської діяльності – це далеко не кінцевий пункт реформування правоохоронної системи України. Тому практичне значення має, насамперед, запровадження європейських стандартів державного управління органами поліції. Попри широку варіативність стандартів управління поліцією в сучасних державних моделях країн ЄС, загальними для них є: забезпечення верховенства закону, деполітизація, демілітаризація і децентралізація органів поліції, організація підзвітності та прозорості їх роботи, налагодження тісної співпраці цих органів з населенням та місцевими громадами та сприяння професійній підготовці персоналу поліції. Головним стандартом в діяльності органів державного управління поліцією виступає забезпечення верховенства закону [6, с. 146].

Європейські поліцейсти сьогодні виступають за встановлення в поліції духу та культури цивільної служби. Стандарт децентралізації в європейських країнах розглядається як один з основних управлінських механізмів підвищення ефективності діяльності поліцейських органів. [7, с. 146].

Дуже важливим є запровадження стандарту державного управління щодо сприяння професійній підготовці персоналу поліції, оскільки авторитет державної влади в значній мірі залежить від індивідуальної професійної компетенції працівників цих органів. Європейські стандарти правоохоронної діяльності передбачають, що прийнятий на службу поліцейський повинен пройти у повному обсязі не тільки загальну, професійну та службову підготовку, але й отримати також відповідний інструктаж з соціальних проблем, демократичних свобод, прав людини і, зокрема, з Європейської конвенції з прав людини.

Висновок. Із вищезазначеного можна зробити висновок про те, що вивчення досвіду розвитку поліцейських підрозділів країн Європи може бути корисним для України як держави, яка прагне мати поліцію європейського зразка. Але не слід забувати, що кожна з поліцейських систем має свою індивідуальну історію розвитку та свою специфіку. Тому одним із основних завдань, яке слід поставити перед Міністерством внутрішніх справ України, – це вдосконалення органів Національної поліції з урахуванням позитивного досвіду поліцейської діяльності провідних країн Європи.

Список бібліографічних посилань

1. Білоконь М. В. Державне управління у сфері охорони громадського порядку : монографія. Харків : Нац. ун-т внутр. справ, 2004. 700 с.

2. Бандурка О. М. Теорія і практика управління органами внутрішніх справ України : монографія. Харків : Нац. ун-т внутр. справ, 2004. 780 с.
3. Матюхіна Н. П. Поліція Великобританії: сучасні тенденції розвитку та управління : монографія / за заг. ред. О. М. Бандурки. Харків : Консум, 2001. 131 с.
4. Герасимов А. П. Местное самоуправление и местная полиция во Франции. М., 1992. 125 с.
5. Антонов И. П. Полиция Германии: история и современность. М., 2000. 144 с.
6. Зарасило В. О., Басс В. О., Курилін І. Р., Братков С. І. Організація діяльності поліції зарубіжних країн : навч. посіб. Київ : Акад. управління МВС, 2007. 250 с.
7. Проневич О. С. Моделі управління поліцією: аналіз зарубіжного досвіду. *Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності*. 2009. № 1. С. 145–167.

Одержано 26.03.2019

УДК 342.9(477)

ОЛЕКСАНДР МИКОЛАЙОВИЧ МУЗИЧУК,

доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України,

декан факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0001-8367-2504>

СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРОЦЕДУР ЗДІЙСНЕННЯ КОНТРОЛЮ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ В УКРАЇНІ

Процедури здійснення контролю в державному управлінні у цілому та за діяльністю правоохоронних органів в Україні, зокрема, як правило, визначаються підзаконними нормативно-правовими актами, хоча деякі з них визначені на законодавчому рівні. У зв'язку з чим, науковці неодноразово ставили запитання: чи доцільно законодавчо закріплювати процедури реалізації усіх форм контролю ?, чи повинні вони регламентуватись лише законодавчими актами ?

На мою думку, нормативне визначення адміністративних процедур реалізації усіх можливих форм контролю неможливе з наступних підстав. По-перше, форми контролю дуже різноманітні, серед них є такі, що реалізуються у короткий проміжок часу, не передбачають їх підготовки, планування, вибору методів контролю тощо. По-друге, необхідність застосування тієї чи іншої форм контролю може виникнути спонтанно, що також унеможлиблює її підготовку та планування. По-третє, результати переважної більшості контрольних заходів не мають чітко встановленої юридичної форми зовнішнього вираження (акту, висновку тощо). Що дає підстави для висновку, що процедури контролю характерні лише для реалізації так званих «складних» форм контролю, до яких пропонуємо віднести: контрольну перевірку, інспектування, ревізію, інвентаризацію, фінансовий аудит, службове розслідування, експертизу.

Відповідаючи на друге запитання, яке стосувалося необхідності чіткого закріплення у законодавчих актах контрольних процедур зазначимо, що такої необхідності немає, вони можуть визначатись у підзаконних нормативно-правових актах, основним призначенням яких є деталізації законодавчих актів, і то лише деякі із них так звані «складні контрольні процедури», про що йшлося вище. Варто зазначити й те, що статтею 92 Конституції України контрольні процедури (процедури контролю) не віднесені до тих, які визначаються виключно законами України.

Аналіз чинного законодавства, яке регламентує контроль у сфері державного управління та за діяльністю правоохоронних органів, зокрема дозволив зробити висновок про те, що контрольні процедури регламентуються як законодавчими, так і підзаконними актами.

Пропонуємо розрізняти прості та складні стадії здійснення контролю за діяльністю правоохоронних органів. Так, *прості стадії* здійснення контролю характерні для переважної більшості форм контролю: спостереження; огляду; опитування; одержання пояснень чи іншої необхідної інформації; вивчення та аналізу матеріалів, які містяться в засобах масової інформації тощо, і передбачають: отримання інформації про невідповідність діяльності правоохоронних органів встановленим нормам, правилам вимогам, що передбачені законодавчими та підзаконними правовими актами; здійснення контролю доступними методами та заходами та відповідне реагування на протиправні дії.

Як було зазначено вище, складні стадії процедур здійснення контролю за діяльністю правоохоронних органів характерні для реалізації таких форм контролю, як: інспектування, ревізія, інвентаризація, аудит, службове розслідування, експертиза та багато інших, які уповноважені реалізовувати лише деякі із суб'єктів контролю за діяльністю правоохоронних органів. Головна особливість складних стадій процедур здійснення контролю за діяльністю правоохоронних органів полягає у тому, що вони визначені у законодавчих та підзаконних актах. Приміром, законодавчими актами врегульовані такі складні процедури контролю за діяльністю правоохоронних органів, як: направлення депутатського запиту; проведення службового розслідування; проведення інспектування та комплексної перевірки тощо. Для складних контрольних процедур характерні такі стадії: отримання інформації про невідповідність дій підконтрольного об'єкта встановленим правилам; підготовка матеріалів до здійснення контролю; безпосереднє проведення контролю; підведення підсумків; контроль за усуненням недоліків та оформлення відповідних матеріалів.

Завершуючи характеристику адміністративних процедур здійснення контролю за діяльністю правоохоронних органів в Україні до їх *ознак* пропонуємо віднести такі:

1. Передбачають порядок (етапність, стадійність) реалізації форм контролю та контрольних заходів.

2. Реалізуються під час простих та складних стадій контрольних процедур, останні з яких отримали нормативне визначення, як правило, в адміністративному законодавстві. Словосполучення «як правило» використано не випадково, оскільки окремі контрольні процедури регламентуються нормами інших галузей законодавства (кримінально-процесуального, земельного, екологічного тощо)

3. Досить різноманітні, оскільки залежать від видів та підвидів контролю, його форм та методів, компетенції суб'єктів контролю, мети та завдань контролю, його предмету.

4. Визначають підстави та умови здійснення контролю за діяльністю правоохоронних органів. Зокрема, його підстави залежать від методу реалізації конкретної форми контролю. Приміром, підставою проведення планової контрольної перевірки чи інспектування є настання попередньо визначеної та узгодженої з підконтрольним органом дати та термінів проведення контролю. Підставою позапланового контрольного заходу (контрольної перевірки (інспектування, ревізії тощо) можуть бути: виявлення та підтвердження недостовірності даних, заявлених у документах обов'язкової звітності; неподання у встановлений термін документів обов'язкової звітності без поважних причин; факти грубого порушення чинного законодавства (скоєння працівником правоохоронного органу злочину, самогубства, систематична невивплата заробітної плати, захоплення правоохоронним органом земельної ділянки тощо); власна ініціатива підконтрольного об'єкта (наприклад, ініціювання керівником незалежного аудиту фінансового стану підпорядкованого йому органу).

5. Регламентують діяльність як суб'єктів контролю, так і поведінку підконтрольних об'єктів. Суб'єкти контролю здійснюють свої повноваження у сфері контролю з дотриманням встановленого законодавством України режиму доступу до інформації, яка віднесена до державної таємниці, а також обмежень, встановлених законом для захисту стратегічних інтересів держави, у тому числі в разі введення надзвичайного і воєнного стану. До *обов'язків суб'єктів контролю* за діяльністю правоохоронних органів варто віднести й такі: повно, об'єктивно та неупереджено здійснювати контроль у межах наданих їм повноважень; дотримуватися ділової етики у взаємовідносинах із підконтрольними об'єктами; забезпечувати нерозголошення охоронюваних законом видів інформації; ознайомлення підконтрольного об'єкта із результатами контролю.

У свою чергу *правоохоронні органи як об'єкти контролю зобов'язані*: створювати необхідні умови для здійснення контролю за їх діяльністю; сприяти суб'єктам контролю в одержанні необхідної інформації; допускати посадових осіб органу контролю до здійснення контрольних заходів; виконувати законні вимоги суб'єктів контролю щодо усунення виявлених порушень законодавства; надавати документи, пояснення, довідки, інші відомості та матеріали з питань, що виникають під час контролю.

Крім обов'язків, можна також визначити права суб'єктів та об'єктів контролю. Зокрема, до *загальних прав суб'єктів контролю* за діяльністю правоохоронних органів варто віднести такі: вимагати усунення виявлених порушень вимог законодавства; вимагати припинення дій, які перешкоджають здійсненню контролю; припиняти протиправні дії; відмінити незаконні акти управління; відстороняти винних осіб від виконання службових обов'язків; одержувати

пояснення, довідки, документи, матеріали, відомості з питань, що виникають під час контролю, призначати експертизу, інвентаризацію та інші форми контролю; надавати обов'язкові для виконання приписи про усунення порушень і недоліків; притягувати до відповідальності правопорушників, накладати штрафні санкції. Частина з таких прав є загальними, які мають будь-які суб'єкти контролю за діяльністю правоохоронних органів (вимагати усунення виявлених порушень вимог законодавства; вимагати припинення дій, які перешкоджають здійсненню контролю за їх діяльністю; одержувати пояснення, довідки, документи, матеріали, відомості з питань, що виникають під час контролю); частина спеціальними, які мають лише деякі з них (припинення протиправних дій; відміна незаконних актів управління; відсторонення винних осіб від виконання службових обов'язків; притягнення до відповідальності правопорушників, накладення штрафних санкцій).

Що стосується загальних прав правоохоронних органів як об'єктів контролю, то до таких варто віднести: вимагати від суб'єктів контролю додержання вимог законодавства; перевіряти наявність у них документів, які підтверджують їх контрольні повноваження; бути присутніми під час здійснення контрольних заходів; одержувати та знайомитися з актами та іншими документами складеними за результатами контролю; надавати усні та письмові пояснення, зауваження або заперечення під час реалізації контрольного заходу; робити заяви; подавати відповідні документи і порушувати клопотання про залучення нових документів; вимагати додаткового вивчення пояснень осіб, причетних до справи; оскаржувати в установленому законом порядку неправомірні дії органів контролю та їх посадових осіб.

6. Передбачають терміни реалізації контрольних заходів, види та форми документів, які приймаються за результатами контролю, відповідальність суб'єктів контролю, порядок оскарження їх дій та рішень за результатами контролю. На мою думку, у нормативно-правових актах, які визначають процедури проведення планових виїзних контрольних заходів (контрольної перевірки, інспектування) за діяльністю правоохоронних органів необхідно зазначити, що вони не можуть перевищувати двадцяти робочих днів, що стане дієвою гарантією упередження незаконного втручання в діяльність правоохоронних органів з боку контролюючих суб'єктів, відволікання останніх від виконання ними професійних завдань та функцій.

7. З одного боку, дисциплінують діяльність суб'єктів контролю, з іншого – є однією із гарантій об'єктів контролю від протиправного втручання контролюючих суб'єктів.

8. Їх результати можуть бути підставою для притягнення винного до відповідальності, відміни акта управління, відсторонення його від виконання службових обов'язків або навпаки – підставою для заохочення підконтрольного об'єкту, поширення його передового досвіду тощо.

Таким чином, під **адміністративними процедурами** здійснення контролю за діяльністю правоохоронних органів пропонуємо розуміти сукупність послідовних та взаємопов'язаних між собою стадій, які спрямовані на забезпечення реалізації контрольних повноважень суб'єкта контролю та охорону і захист прав та законних інтересів правоохоронних органів як об'єктів контролю.

Одержано 26.03.2019

УДК 34(091)

ІГОР ЛЬВОВИЧ НЕВЗОРОВ,

кандидат юридичних наук, професор кафедри теорії та історії держави і права факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0002-2021-7886>

ДЕЯКІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ НОРМАТИВНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ СТРУКТУРИ КОРПУСУ ЖАНДАРМІВ У РОСІЙСЬКІЙ ІМПЕРІЇ В ХІХ СТОРІЧЧІ

Указ про заснування жандармської інституції – Корпусу жандармів – підписано 28.04.1827 р. з метою створення чіткої системи жандармських органів в центрі і на місцях, які виконували обов'язки спостережної, кінної міської та військової поліції. Уперше офіційно в правове поле було введено поняття «корпус жандармів». Уся імперія розділялася на округи, а в губернські міста

призначалися жандармські штаб-офіцери, які стежили за благонадійністю офіцерства, інтелігенції, окремих чиновників.

У вересні 1867 р. Правлячий Сенат затвердив нове Положення про Корпус жандармів, згідно з яким основною ланкою Окремого корпусу ставали губернські жандармські управління. Кожне управління мало свій розряд, який залежав від території, чисельності населення, а також специфічних особливостей, які впливали на суспільно-політичну ситуацію в регіоні [1]. Функції Корпусу жандармів збереглися ті ж самі, що і в Указі 28 квітня 1827 року. Однак у відповідності з п. Б параграфу 34 на Корпус покладалось додатково переслідування розбійників [2]. Щодо повноважень корпусу жандармів, то слід зазначити, що Положення 1867 р. зводило їх лише до спостереження, не конкретизуючи цей термін. В подальшому його конкретне смислове наповнення відбулося через спеціальні інструкції (§ 28) [1]. Додатково необхідно зауважити, що «Правила про порядок дій чинів Корпусу жандармів з вивчення злочинів» включив жандармів до числа учасників кримінального процесу [2].

Структура Корпусу жандармів складалась із двох частин. Перша була зведена у губернські жандармські управління, котрі здійснювали спостереження у сфері політичного розшуку, самостійно вели розшук політичних злочинців і їх розробку. Вони ж здійснювали дізнання і повне розслідування політичних злочинів. Друга частина зводилась у жандармські управління залізниць.

Внаслідок реорганізації центрального апарату МВС протягом 1880–1883 рр. було реформовано політичну поліцію. При цьому міністр внутрішніх справ став одночасно і шефом жандармів, замість відділення в МВС було створено Департамент поліції, який об'єднав керівництво загальною і політичною поліцією. Указом царя у 1881 р. в Санкт-Петербурзі створювалась Верховна розпорядча комісія з охорони державного порядку і громадського спокою. Була здійснена централізація управління політичним розшуком у МВС, де були сконцентровані усі поліцейські і жандармські сили. У результаті цих нововведень в країні стали з'являтися Відділення з охорони громадської безпеки.

Корпус жандармів підпорядковувався міністру внутрішніх справ, котрий був їх шефом. Командиром Корпусу був один із товаришів міністра.

У 1895 р. у Російській імперії було 72 губернських (обласних, міських) жандармських управління (у губерніях Царства Польського, крім того, діяли 38 повітових управлінь), Фінляндське і Шліссельбурзьке жандармські управління, 21 жандармське поліцейське управління залізниць. У них несли службу 571 офіцер, 13 класних чиновників, 424 вахмістри, 6017 унтер-офіцерів, 211 писарів. Окрім цього, 28 офіцерів і 9 класних чиновників служили у Головному управлінні і штабі корпусу, а також в управліннях двох жандармських округів, що ще залишалися, – Варшавського і Сибірського (перший з них було скасовано у 1896 р., другий – 1902 р.); 94 офіцери, 5 класних чиновників, 27 вахмістрів, 462 унтер-офіцери, 10 трубачів, 1243 рядові перебували у штатах строювих жандармських частин – трьох дивізіонів (варшавського, петербурзького і московського), 21 жандармської команди [3, с. 96; 4, с. 345].

Залежно від географічних особливостей губернії, наявності у ній потужного економічного потенціалу, чисельності населення, присвоювався розряд і відповідному губернському жандармському управлінню, що впливало і на грошове забезпечення його працівників. Перший розряд – столичні управління; другий – жандармські управління найбільших міст (Київ, Варшава, Вільнюс, Рига, Одеса, Нижній Новгород, Катеринослав, Іркутськ, Казань); третій розряд – усі інші губернські жандармські управління.

Загалом в Україні органи Корпусу жандармів були представлені наприкінці XIX ст. дев'ятьма губернськими жандармськими управліннями і жандармським управлінням м. Одеси. Жандармськими управліннями контролювалась територія тих губерній (областей, міст), у яких вони знаходились [3, с. 102–103].

Список бібліографічних посилань

1. Полное Собрание Законов Российской Империи. Собр. 2-е. Т. 42: 1867. Отд-ние 2. 1871. № 44956.
2. Полное Собрание Законов Российской Империи. Собр. 2-е. Т. 46: 1871. Отд-ние 1. 1874. № 49615.
3. Ярмиш О. Н. Каральний апарат самодержавства в Україні в кінці XIX – на початку XX ст.: монографія. Харків: Консум, 2001. 288 с.
4. Общий состав управлений и чинов Отдельного корпуса жандармов: испр. по 15 янв. 1895 г. СПб., 1895. 134 с.

Одержано 26.03.2019

УДК 342.9

АНДРІЙ ВАСИЛЬОВИЧ НОВІЧЕНКО,

ад'юнкт Харківського національного університету внутрішніх справ

ДЕРЖАВНА МІГРАЦІЙНА СЛУЖБА УКРАЇНИ ЯК СУБ'ЄКТ ПРОТИДІЇ НЕЛЕГАЛЬНІЙ МІГРАЦІЇ

Нелегальна міграція є складовою терміну «міграція», що походить від латинського «migro, migrate»: переселення, переміщення.

Міграція внутрішня – переселення, просторове пересування, переміщення мешканців країни, пов'язане зі зміною місця проживання в межах цієї країни. Найпомітнішою ознакою внутрішніх міграцій населення України після 1991 року було зменшення їх інтенсивності (наприкінці 1980-х рр. мігрували 3–3,5 млн осіб щорічно, нині – 1,6 млн), що викликано економічними негараздами, труднощами з працевлаштуванням, обмеженням доступу до навчання на виїзді через його високу вартість тощо. Більше половини внутрішніх переїздів здійснюється всередині регіонів і до третини – між ними. Найпотужнішими є міграційні потоки між сусідніми областями. Основним реципієнтом у міжрегіональному обміні населенням є місто Київ.

Особливого поширення в останні роки набула міграція зовнішня (міждержавна) – переміщення з однієї держави на територію іншої для постійного або тимчасового проживання. Кількість мігрантів, тобто осіб, які проживають не в тих країнах, де вони народилися, 1910 року становила 33 млн. в усьому світі. Через 55 років вона подвоїлася (65 млн у 1965 році). Однак у 1990 році у світі було вже 120 млн, а на початку 21 ст. – 175 млн. мігрантів. Міграція поділяється на еміграцію, тобто вибуття, та імміграцію, або прибуття. Найбільше відповідає змістові поняття «міграція» незворотна, тобто остаточне переселення. Усі інші її види можна назвати тимчасовими. Одним з найбільш поширених з них є трудова міграція (міграція робочої сили) – переміщення з метою працевлаштування. У світі налічується щонайменше 70 млн працівників-мігрантів. За різними даними з України за останні роки на заробітки виїхало майже сім млн. громадян. Широкого поширення набули вимушені міграції. Зумовлені політичними, етнічними та іншими переслідуваннями, воєнними конфліктами, потоки біженців обчислюються приблизно 20 млн осіб. Щорічно зовнішні міграції населення в сучасній Україні зазнавали істотних змін. Їх розвиток відбувався, з одного боку, під впливом традиційних міграційних зв'язків, а з другого – у рамках цілком нових географічних, правових та економічних реалій, створених виникненням нових держав, ринковими реформами, більшою відкритістю до світу, включенням у світові міграційні процеси [1]. Значна частина місцевого населення Донецької і Луганської областей вимушено залишили свої домівки внаслідок агресії Російської Федерації.

Основним суб'єктом протидії нелегальної міграції є Державна міграційна служба України, яка діє на основі Положення про Державну міграційну службу України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 20.08.2014 № 360.

Державна міграційна служба України (ДМС) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ і який реалізує державну політику у сферах міграції (імміграції та еміграції), у тому числі протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів. ДМС у своїй діяльності керується Конституцією та законами України, указами Президента України та постановами Верховної Ради України, прийнятими відповідно до Конституції та законів України, актами Кабінету Міністрів України, іншими актами законодавства.

Основними завданнями ДМС є:

- реалізація державної політики у сферах міграції (імміграції та еміграції), у тому числі протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів;
- внесення на розгляд Міністра внутрішніх справ пропозицій щодо забезпечення формування державної політики у сферах міграції (імміграції та еміграції), у тому числі протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів.

ДМС України відповідно до покладених на неї завдань (основні функції ДМС України):

- проводить аналіз міграційної ситуації в Україні, проблем біженців та інших категорій мігрантів, розробляє поточні та довгострокові прогнози із зазначених питань;
- готує пропозиції щодо визначення квоти імміграції на календарний рік;
- приймає рішення про видачу дозволу на імміграцію, відмову в його видачі та скасування такого дозволу;
- бере участь у межах, визначених законодавством, у вирішенні питань трудової міграції та питань, пов'язаних із навчанням в Україні іноземців та осіб без громадянства;
- приймає рішення про продовження (скорочення) строку тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства на території України, про добровільне повернення або примусове повернення іноземців та осіб без громадянства до країн їх громадянської належності або країн походження, звертається до судів з позовами про примусове видворення іноземців та осіб без громадянства, здійснює заходи, пов'язані з примусовим видворенням іноземців та осіб без громадянства з України;
- здійснює ідентифікацію громадян України, які втратили документи, що посвідчують особу, та осіб, які звернулися із заявами про визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту в Україні, а також іноземців та осіб без громадянства, які втратили документи, що посвідчують особу, та підлягають видворенню або реадмісії;
- виконує функції замовника з виготовлення та постачання бланків паспортних та інших документів, що посвідчують особу;
- здійснює розроблення зразків заяв про визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, та довідки про звернення за захистом в Україні;
- приймає рішення про визнання іноземців та осіб без громадянства біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, про втрату, позбавлення статусу біженця або додаткового захисту і про скасування рішення про визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту;
- збирає та аналізує інформацію про наявність у країнах походження біженців та осіб, які потребують додаткового та тимчасового захисту в Україні, умов, за яких такий захист надається;
- надсилає компетентним органам влади інших держав запити щодо наявності в таких державах членів сім'ї осіб, які подали заяви про визнання біженцями або особами, які потребують додаткового захисту, чи яких було визнано біженцями або особами, які потребують додаткового захисту, і правових підстав для возз'єднання сімей;
- розглядає скарги на рішення про відмову у прийнятті заяви про визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, про відмову в оформленні документів для вирішення питання щодо визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, і скасування зазначених рішень, якщо вони були прийняті з порушенням законодавства;
- вживає у межах компетенції заходів для сприяння реалізації прав біженців та інших категорій мігрантів;
- здійснює оформлення і видачу посвідчення біженця, посвідчення особи, якій надано додатковий захист в Україні, а також інших документів, передбачених законодавством для даних категорій осіб;
- видає проїзні документи іноземцям та особам без громадянства, яких було визнано біженцями іншими країнами - учасниками Конвенції про статус біженців 1951 року та/або Протоколу щодо статусу біженців 1967 року;
- забезпечує функціонування пунктів тимчасового розміщення біженців та пунктів тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства, які незаконно перебувають в Україні;
- бере участь у реалізації державної політики у сфері волонтерської діяльності щодо надання допомоги біженцям;
- подає МВС для подальшого внесення Кабінетові Міністрів України пропозиції щодо необхідності прийняття рішення про тимчасовий захист (припинення тимчасового захисту), веде реєстрацію осіб, яким надано такий захист;
- здійснює реєстрацію (зняття з реєстрації) місця проживання (перебування) фізичних осіб, веде відповідний реєстраційний облік;
- веде облік осіб, які отримали або які претендували на отримання статусу біженця чи особи, яка потребує додаткового захисту, осіб, які набули (припинили) громадянство України, та осіб, яким надано (скасовано) дозвіл на імміграцію в Україну, на всіх етапах проведення відповідних процедур;

- забезпечує створення, удосконалення, розвиток, супроводження та підтримку функціонування Єдиного державного демографічного реєстру, Національної системи біометричної верифікації та ідентифікації громадян України, іноземців та осіб без громадянства, розпорядником яких є ДМС, а також здійснює заходи із захисту інформації в них;
- забезпечує підтримку функціонування Державної інформаційної системи реєстраційного обліку фізичних осіб та їх документування для створення Єдиного державного демографічного реєстру;
- забезпечує у межах повноважень, передбачених законом, формування інформаційних ресурсів (баз, банків даних) щодо персональних даних фізичних осіб (у тому числі їх біометричних даних, параметрів), інших інформаційних ресурсів, необхідних для виконання покладених на ДМС завдань;
- здійснює відповідно до закону заходи щодо запобігання та протидії нелегальній (незаконній) міграції, іншим порушенням міграційного законодавства;
- здійснює міжнародне співробітництво, бере участь у розробленні проектів та укладенні міжнародних договорів України з питань громадянства, міграції, біженців, осіб, які потребують інших форм захисту, реєстрації фізичних осіб та реадмісії, забезпечує в межах своїх повноважень виконання укладених міжнародних договорів України;
- здійснює відповідно до закону державний контроль за дотриманням законодавства у сферах міграції (імміграції та еміграції), у тому числі протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів у передбачених законодавством випадках, притягає порушників до адміністративної відповідальності [2; 3].

Якщо до 2014 року основними причинами виїзду громадян України можна було назвати три, а саме – туризм, відпочинок, бізнес та виїзд на постійне місце проживання, то зараз вектор кардинально змінюється. Люди вимушено покидають місце проживання загалом, по-перше, через нестабільність і військові дії; по-друге, в пошуках роботи; по-третє, з метою налагодження власного бізнесу або участі в бізнесових структурах. [4]

- Згідно показників діяльності Державної міграційної служби України за I півріччя 2017 року:
- на порушників міграційного законодавства накладено штрафів у розмірі 1568413 гривень;
  - виявлено нелегальних мігрантів: 3 330 осіб (з них 2355 чоловіків, 975 жінок);
  - прийнято рішень по затриманим нелегальним мігрантам: 3929 (про добровільне повернення: 11 осіб; про примусове повернення: 3198 осіб; про примусове видворення: 122 осіб; про заборону в'їзду в Україну: 487 осіб; поміщено до пунктів тимчасового перебування іноземців: 111 осіб; виконано рішень про примусове повернення: 1047 осіб; видворено нелегальних мігрантів в примусовому порядку: 53 особи) [5].

Безумовно, вказані показники свідчать про дієвість роботи Державної міграційної служби та, виходячи з цього, змін в законодавстві України з оптимізації центральних органів виконавчої влади. Питання протидії нелегальній міграції стояло впродовж багатьох років української незалежності, ця проблематика опрацьовувалася вченими та науковцями. Але подальші результати та, власне, їх практичне значення покаже час.

Список бібліографічних посилань

1. Енциклопедія історії України : у 10 т. Т. 6: Ла-Мі / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. ; НАН України, Ін-т історії України. Київ : Наук. думка, 2009. 790 с.
2. Загальна інформація // Державна міграційна служба України : офіц. сайт. URL: <https://dmsu.gov.ua/pro-dms/zagalna-informacziya.html> (дата звернення: 23.03.2019).
3. Положення про Державну міграційну службу України : затв. постановою Кабінету Міністрів України від 20.08.2014 № 360 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/360-2014-p> (дата звернення: 23.03.2019).
4. Денисова Т. А. Міграційні процеси в Україні: сучасний стан і проблеми незаконної міграції. *Держава та регіони. Серія «Право»*. 2016. № 2 (52). С. 72–76. URL: http://www.law.stateandregions.zp.ua/archive/2_2016/16.pdf (дата звернення: 23.03.2019).
5. Показники діяльності ДМС за I півріччя 2017 року // Державна міграційна служба України : офіц. сайт. URL: https://dmsu.gov.ua/assets/files/statistic/year/2017_6.pdf (дата звернення: 23.03.2019).

Одержано 26.03.2019

УДК 351.75

ЮРІЙ МИКОЛАЙОВИЧ ОНИЩЕНКО,

*кандидат наук з державного управління, доцент,
доцент кафедри кібербезпеки факультету № 4
Харківського національного університету внутрішніх справ;*

 <https://orcid.org/0000-0002-7755-3071>;

АНДРІЙ ВОЛОДИМИРОВИЧ СЕРВАТОВСЬКИЙ,

*слухач магістратури факультету № 1
Харківського національного університету внутрішніх справ*

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ НОРМАТИВНОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ ДИСТАНЦІЙНОГО ВИЗНАЧЕННЯ ШВИДКОСТІ РУХУ ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ

На сьогоднішній день в Україні існує велика кількість автотранспорту, що повсякденно використовується для особистих потреб громадян, комерційної діяльності та соціальних потреб суспільства. За таких обставин безпека та контроль дорожнього руху є одним з найбільш пріоритетних напрямків діяльності поліції. У зв'язку зі зростаючою кількістю порушень Правил дорожнього руху, наслідком яких є резонансні дорожньо-транспортні пригоди зі смертельними наслідками, постає питання щодо виокремлення найбільш вагомих причин даних подій.

Статистичні дані за минулий рік вказують, що за добу по Україні трапляється приблизно 396 ДТП, які у 75–80 % випадків стаються через перевищення водіями швидкісного режиму. Але чи можна поставити під сумнів дані щодо визначення швидкості автомобіля в тій чи іншій ситуації?

За часів міліції функції регулювання та контролю безпеки дорожнього руху виконували підрозділи Державної автомобільної інспекції. Діяльність ДАІ була врегульована великою кількістю нормативно-правових актів. Перелік спеціальних засобів та спеціальної техніки, що стояла на оснащенні даного підрозділу також містився у кількох постановах Кабінету Міністрів України та відомчих наказах та інструкціях. Одним з нормативних документів, що регламентував порядок використання технічних засобів для дистанційного визначення швидкості руху автотранспорту була «Інструкція з питань діяльності підрозділів дорожньо-патрульної служби Державтоінспекції МВС України», затверджена наказом МВС України від 27.03.2009 № 111.

В інструкції «Про затвердження Переліку технічних засобів, що використовуються в підрозділах Державтоінспекції МВС для виявлення та фіксування порушень правил дорожнього руху» був наведений перелік засобів для вимірювання швидкості автотранспорту:

- вимірювач швидкості радіолокаційний «Беркут»;
- вимірювач швидкості радіолокаційний «Сокол»;
- вимірювач швидкості руху транспортних засобів радіолокаційний «Іскра-1»;
- вимірювач швидкості руху транспортних засобів радіолокаційний «Радис»;
- вимірювач швидкості радіолокаційний відеозаписувальний «РАПИРА»;
- вимірювач швидкості радіолокаційний відеозаписувальний «ВІЗІР»
- лазерний вимірювач швидкості транспортних засобів «TruCAM».

У 2015 році в умовах реформування системи МВС України правонаступником української міліції стала Національна поліція України, яка успадкувала всі її завдання та функції, але реалізація деяких з них залишається нормативно не врегульованою. Зі створенням Національної поліції України функції ДАІ перейняла на себе патрульна поліція. Порівнюючи нормативно-правові акти сьогодення з законодавством п'ятирічної давнини, варто зазначити, що використання пристроїв для дистанційного визначення швидкості руху автотранспорту в діяльності Національної поліції України наразі нормативно не врегульовано.

Діюче законодавство, зокрема стаття 40 Закону України «Про Національну поліцію» передбачає, що для забезпечення дотримання правил дорожнього руху поліція може розміщувати автоматичну фото- і відеотехніку, а також використовувати інформацію, отриману з них. Очевидно, законотворець, враховуючи інтенсивний розвиток інформаційних технологій, у якості приладів контролю швидкісного режиму передбачив впровадження систем інтелектуальних відеокамер, що вирішуватимуть комплекс завдань, у тому числі визначення швидкості транспортних засобів, але розбудова даної системи – справа далеко не одного року.

Разом з тим у головному нормативно-правовому акті, що регламентує діяльність поліції, жодного натяку немає на можливість використання поліцейськими будь-яких інших пристроїв для контролю швидкісного режиму. Все це викликало багато складнощів у випадках застосування працівниками патрульної поліції пристроїв «TruSAM», навіть за наявності у них сертифікату відповідності та акту повірки приладу.

Даний прилад отримав сертифікат відповідності типу засобів вимірювальної техніки 29.08.2012 № UA-MI/1-2903-2012. На підставі позитивних результатів державних приймальних випробувань Міністерством економічного розвитку і торгівлі України затверджено тип вимірювальної техніки «Вимірювач швидкості автотранспортних засобів лазерний LTI 20/20 TruSam», який був зареєстрований в державному реєстрі засобів вимірювальної техніки за номером У3197-12. Чинним законодавством не передбачено повторне проходження даної процедури для приладів, які вже були завезені на територію України і введені в експлуатацію.

Автолюбителі ж оскаржували у судах дії працівників патрульної поліції, посилаючись на статтю 42 Закону України «Про Національну поліцію», в якій серед вичерпного переліку типів спеціальних засобів поліції не представлений жоден портативний пристрій для дистанційного визначення швидкості руху.

Проблемним у застосуванні поліцейськими портативних пристроїв визначення швидкості руху автотранспорту був не тільки правовий, а й організаційно-управлінський аспект, а також відсутність аудиту та низький рівень контролю за парком спеціальних та технічних засобів поліції. Так, рішенням суду було визнано незаконною винесену поліцейськими постанову у зв'язку з порушенням автолюбителем швидкісного режиму на підставі відсутності сертифікатів на прилад «TruSAM». Зокрема, на сьогодні існують поодинокі випадки визнання українськими судами неправомірності використання TruSAM: рішення Дарницького районного суду міста Києва від 03.12.2018 № 753/21052/18, Калинівського районного суду Вінницької області від 07.02.2019 № 132/259/19, Жовтневого районного суду м.Полтави від 11.02.2019 № 554/10393/18, Ужгородського міськрайонного суду Закарпатської області від 14.02.2014 № 308/12956/18 тощо. Всі вище наведені рішення судів перебувають у загальному доступі та створюють юридичний прецедент. Варто відзначити, що більшість українських судів визнає використання пристроїв TruSam цілком законним.

Наразі немає однозначного рішення щодо вимірювачів швидкості і судова практика з цього питання є неоднозначною. У практичній діяльності патрульної поліції також мали місце випадки порушень правил експлуатації даних пристроїв, зокрема використання приладів з пошкодженими пломбами, спроби механічного втручання у роботу пристрою під час вимірювання та фіксування швидкості транспортних засобів тощо. Вище зазначені порушення призвели до успішного оскарження автолюбителями дій поліцейських у судах, навіть якщо дані з приладів наочно доводили факти перевищення швидкості транспортних засобів.

Отже, слід зазначити, що на проміжному етапі формування повноцінної структури та системи технічних пристроїв для дистанційного визначення швидкості транспортних засобів для забезпечення безпеки дорожнього руху в Україні доцільним було б врегулювання питання використання патрульною поліцією портативних пристроїв контролю швидкості на законодавчому рівні, що виключить можливість оскарження дій поліцейських з посиланням на перелік спецзасобів, що стоять на оснащенні поліції. Удосконалення правового, організаційного та адміністративно-управлінського аспекту даного проблемного питання в практичній діяльності патрульної поліції дозволить позитивно вплинути на забезпечення безпеки дорожнього руху, зокрема якості контролю швидкісного режиму транспортних засобів, що, у свою чергу, сприятиме зменшенню кількості дорожньо-транспортних пригод в Україні, адже перевищення швидкісного режиму – основна їхня причина.

Одержано 26.03.2019

УДК 378.6:351.74(477):81

ОЛЕНА ОЛЕКСАНДРІВНА ОРЛОВА,

кандидат педагогічних наук,

завідувач кафедри іноземних мов факультету № 1

Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0002-2145-2319>;

ЛЮДМИЛА ДМИТРІВНА ДЯГІЛЕВА,

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри іноземних мов факультету № 1

Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0002-5662-8185>

РЕФОРМУВАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКОЇ ОСВІТИ (ІНШОМОВНИЙ АСПЕКТ)

Педагогічні моделі поліцейської освіти складаються під впливом різноманітних факторів. Зазвичай розрізняють політичні, економічні, історичні, педагогічні фактори. Зміст професійної поліцейської освіти в Україні визначається: цілями і рівнем розвитку суспільства; роллю поліції в такому суспільстві; розвитком законодавства; педагогічними теоріями змісту освіти та вимогами і службовими задачами самої правоохоронної діяльності. На підставі вивчення досвіду роботи правоохоронних органів в багатьох країнах (Бельгія, Болгарія, Велика Британія, Данія, Естонія, Ірландія, Іспанія, Італія, Латвія, Литва, Нідерланди, Німеччина, Польща, США і т.ін. [1–2] нами були зроблені висновки, що процеси реформування правоохоронних органів в цих країнах були спрямовані, головним чином, на зміни: 1) структур поліцейських відомств; 2) спрямованості поліцейської діяльності, яка стала мати переважно превентивний характер; 3) характер взаємодії поліції та населення.

Зарубіжні дослідники зазначають, що поліцейський з певним рівнем знань мови здатен спілкуватися з представниками місцевих національних меншин й іноземцями на елементарні теми, пов'язані з питаннями та проблемами суспільного або особистого характеру, сприяти в їх розв'язанні, направляти цих осіб у відповідні відомства, агентства та до посадовців [3]. Мовна компетентність людини передбачає розвиток готовності та здатності до співробітництва з іншими людьми, вміння бачити в іншому повноцінну особу, з повагою ставитися до мови співробітника – представника нацменшин чи іммігранта, визначати культурні та мовні права людства» [4]. В умовах зміщення акценту на партнерські стосунки з населенням та довіру народу професійна компетентність поліцейських все частіше пов'язується з соціально-сервісним характером і комунікативною спрямованістю поліцейської діяльності. Вищезазначене обумовлює формування у поліцейських відповідних професійно-значущих якостей, пов'язаних з комунікативними уміннями та навичками.

Протягом останнього десятиліття конкуренція на ринку праці країни стає більш жорстокою ніж коли-небудь. Тому майбутні поліцейські мають думати про те, як стати конкурентоспроможними вже з перших днів навчання у вищому навчальному закладі. У зв'язку з виходом України на міжнародну арену одним з найбільш плідних шляхів підвищення конкурентоспроможності поліцейських є володіння ними іноземною мовою. Ні для кого не є секретом те, що мови корисні на багатьох робочих місцях і в різних секторах економіки. Багатомовні претенденти мають перевагу над тими, хто може спілкуватися тільки рідною мовою, оскільки ним легше порозумітися з іноземними клієнтами або партнерами. Юристи, які володіють іноземною мовою, є реальним активом для компанії з міжнародними зв'язками, оскільки вони можуть читати, вивчати, перекладати та розробляти контракти компанії та інші документи з урахуванням найкращих інтересів компанії та зберігати її секрети. Подібне стає проблематичним у випадках звернення до тимчасово найнятих перекладачів. Проте, знання іноземної мови майбутніми фахівцями стає не лише запорукою їх успішного працевлаштування та кваліфікованого здійснення професійної діяльності. У світовому вимірі комунікативні, мовленнєві та мовні знання, уміння та навички стають найголовнішою умовою ефективного міжкультурного спілкування, здійснення конструктивного діалогу, досягнення взаєморозуміння, взаємоповаги, толерантності.

В багатьох країнах світу до освітніх програм навчальних закладів включається вивчення принаймні однієї іноземної мови. В Україні в Законі України «Про освіту» є відповідна стаття 7 «Про мову» [5]. На національному рівні проведена низка заходів щодо популяризації іноземних

мов, зокрема англійської (2016 рік), німецької (2017/2018), французької (2018/2019) [6–8]. У межах поліцейської освіти проведено навчання патрульних поліцейських англійської мови. Зважаючи на значні успіхи країни у навчанні своїх громадян іноземної мови все ж залишаються невирішеними питання викладання іноземної мови у ВНЗ МВС України в умовах реформування освіти МВС відповідно до Європейських стандартів. В «Концепції реформування освіти в міністерстві внутрішніх справ України» зазначається, що метою реформування є підготовка кваліфікованого персоналу, який матиме поглиблені теоретичні знання і практичні навички та буде спроможний на високому професійному рівні захищати територіальну цілісність країни, її кордони, права, свободи та інтереси громадян, протидіяти злочинності, забезпечувати публічну безпеку і порядок у державі [9, с. 2].

Реформування поліцейської освіти має пов'язуватися з удосконаленням змісту іншомовної складової поліцейської освіти, шляхів та засобів навчання іноземної мови, виховання у майбутніх поліцейських відповідних професійно-значущих якостей особистості. Вважаємо за необхідне побудову такого змісту поліцейської освіти, який створював би передумови формування у майбутніх поліцейських професійно-значущих якостей, пов'язаних з комунікативними вміннями та навичками. Спираючись на досвід власних педагогічних досліджень, вважаємо за доцільне використання у навчальному процесі аутентичних матеріалів та методик з метою вивчення зарубіжного досвіду, термінології, формування у майбутніх фахівців певних соціокультурних компетенцій тощо. Використання таких методик не варто перетворювати у процес ретельного перенесення іноземного досвіду у вітчизняну поліцейську освіту. Реформування іншомовної складової поліцейської освіти в Україні має бути обміркованим та педагогічно обґрунтованим процесом, результатом сумісної роботи правників, працівників практичних підрозділів, фахівців відомчої освіти, керівників ВНЗ МВС України, лінгвістів, перекладачів, викладачів і. т. ін. Такий процес має обов'язково, з одного боку, передбачити національні особливості реформування і функціонування правоохоронних органів України, а з іншого - врахувати увесь широкий спектр прогресивних педагогічних надбань у галузі вітчизняної професійної освіти.

Список бібліографічних посилань

1. de Maillard J. Réformes des polices dans les pays occidentaux. Une perspective comparée. *Revue française de science politique*. 2009. Vol. 59, Iss. 6. P. 1197–1230. DOI: <https://doi.org/10.3917/rfsp.596.1197>.
2. Helping the police fight crime more effectively. Inside Government. URL: <https://www.gov.uk/government/policies/helping-the-police-fight-crime-more-effectively> (дата звернення: 23.03.2019).
3. Наилучшая практика первоначальной полицейской подготовки – аспекты учебной программы / Организация з безпеки і співробітництва в Європі // ОБСЄ : офіц. сайт. URL: <http://www.osce.org/ru/secretariat/109934?download=true> (дата звернення: 23.03.2019).
4. Council Recommendation of 22 May 2018 on key competences for lifelong learning (Text with EEA relevance) (2018/C 189/01). URL: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32018H0604\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32018H0604(01)) (дата звернення: 23.03.2019).
5. Про освіту : закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 23.03.2019).
6. Про оголошення 2016 року Роком англійської мови в Україні : указ Президента України від 16.11.2015 № 641/2015 // Президент України : офіц. інтернет-представництво. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/6412015-19560> (дата звернення: 23.03.2019).
7. Україна і Німеччина проведуть взаємні Роки мови // Укрінформ : сайт. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/2079802-ukraina-i-nimeccina-provedut-vzaemni-roki-movi.html> (дата звернення: 23.03.2019).
8. Рік французької мови в Україні. Популяризація мови і нові можливості для її вивчення // Укрінформ : сайт. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/2535363-rik-francuzkoi-v-ukraini-popularizacia-movi-i-novi-mozlivosti-dla-ii-vivcenna.html> (дата звернення: 23.03.2019).
9. Концепція реформування освіти в Міністерстві внутрішніх справ України. URL: https://www.naiau.kiev.ua/files/konsep_reform16-1.pdf (дата звернення: 23.03.2019).

Одержано 26.03.2019

УДК 351.74/76

ОЛЕКСАНДР ВАСИЛЬОВИЧ ПАБАТ,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри адміністративного права і процесу факультету № 3

Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0001-9237-6344>

ОКРЕМІ ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ОЦІНКИ РОБОТИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Досить багато дискусій в суспільстві викликає питання реформування правоохоронних органів, що відбуваються в Україні останні роки, зокрема, й Національної поліції України. Незрозумілою, та такою, що не сприймається суспільством є ситуація, коли після створення органу державної влади, одразу починається його реформування, котре продовжується вже четвертий рік.

При цьому, у ч. 3 ст. 11 Закону України «Про Національну поліцію» задекларовано, що рівень довіри населення до поліції є основним критерієм оцінки ефективності діяльності органів і підрозділів поліції. Оцінка рівня довіри населення до поліції проводиться незалежними соціологічними службами в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України [1, ч. 3, 4 ст. 11]. За останніми соціологічними дослідженнями рівень довіри населення до поліції не є високим. З 30 листопада по 14 грудня 2018 року Київський міжнародний інститут соціології (КМІС) провів всеукраїнське опитування громадської думки. Відсоток довіри до Національної поліції України, як соціальної інституції наступний. У 2017 році: довіряє – 23 %; не довіряє – 44 %; баланс довіри-недовіри – мінус 21 %. У 2018 році: довіряє – 29 %; не довіряє – 49 %; баланс довіри-недовіри – мінус 20 %. Відсоток довіри до Патрульної поліції України у 2017 році: довіряє – 33 %; не довіряє – 33 %; баланс довіри-недовіри – 1 %. У 2018 році: довіряє – 30 %; не довіряє – 45 %; баланс довіри-недовіри – мінус 15 % [2]. Майже такі показники і в інших соціологічних дослідженнях. Якщо порівняти ці цифри з показниками за останні три роки, то тенденція йде до поступового зменшення довіри. За таких обставин, вважаємо доцільним, прибрати риторичку щодо реформування Національної поліції України, оскільки таке реформування не може тривати постійно, без окреслених строків. Певно покращення діяльності Національної поліції України більше відповідає процесам, що відбуваються в поліції нині.

У 2018 році дещо змінили критерії оцінки роботи поліцейського. Першим критерієм оцінки лишилася довіра населення до поліції. Другий критерій – внутрішнє опитування поліцейських, для виявлення проблем зсередини, їх аналізу і оперативного вирішення. Третій критерій – оцінка діяльності за пріоритетними напрямками роботи. Вважаємо, перший критерій є ключовим. Проте, результати соціологічних досліджень відображають рівень довіри населення до поліції в цілому, по всій країні. По-суті, він відображає результат роботи керівництва Національної поліції України, тобто, середнє значення довіри по країні. Як же визначити, як оцінити роботу конкретного дільничного, слідчого, патрульного, різного рівня керівників у відділі чи відділенні поліції? Нині ця норма лишається більше декларативною, хоча за своєю суттю, вважаємо, є правильною, та такою, що відображає європейський підхід. Слід впровадити механізм оцінювання довіри на локальному рівні, запозичивши європейський досвід.

Другий та третій критерій не є новими. Опитування співробітників здійснювалися ще за часів міліції в Україні, так само, як існувало й оцінювання діяльності поліцейського (а раніше міліціонера) за результатами його роботи (система показників роботи). Проблема внутрішнього опитування поліцейських, для виявлення проблем зсередини полягає в тому, що такі опитування майже ніколи не породжували ніяких наслідків. Більшість проблем про які можуть повідомити поліцейські в опитуванні мають системний характер, і є відомими. Щодо оцінки діяльності за пріоритетними напрямками роботи, то це є, по суті, показниками роботи, від котрих три роки намагалися відмовитися.

Ще однією проблемою, що впливає з третього критерію – оцінки діяльності за пріоритетними напрямками роботи є те, що поліцейські залучаються до виконання додаткових завдань, і це не відображається в результатах їх роботи. Наприклад, такими непрофільними видами робіт майже для всіх служб є залучення до забезпечення перепускного режиму до відділу поліції, охорони публічної безпеки та порядку при приїзді охоронюваних осіб, охорони судів тощо. Всі ці види робіт не відображаються у результатах роботи поліцейського за місяць, проте

потребують часу, що віднімається від виконання основних функцій. Або здійснюються за рахунок особистого часу поліцейського. За таких умов мотивація поліцейського до виконання таких додаткових функцій є не досить високою. Відтак, вважаємо, необхідно більш чітко виписувати функціональні обов'язки поліцейських задля спеціалізації виконаної роботи поліцейським та підвищення мотивації для якісної роботи.

В цьому ж контексті хотілося б відмітити недоліки формування підрозділів поліції діалогу. Включення в ці підрозділи поліцейських котрі здійснюють превентивну комунікацію при охороні публічного порядку під час проведення масових заходів здійснюється шляхом призначення. Таким чином, залучення, наприклад, дільничних поліцейських до груп поліції діалогу при проведенні футбольного матчу у вечірній час приводить до того, що поліцейський отримує додаткове навантаження не пов'язане безпосередньо з основною роботою. До того ж, їх колеги після закінчення робочого дня мають час на відпочинок на відміну від залучених до груп комунікації, що також не додає мотивації. Тож, слід врегулювати питання залучення поліцейських до виконання завдань прямо не передбачених функціональними обов'язками.

Висновки. 1. Національної поліції України створена як нова державна інституція, при цьому після її заснування з усіх трибун постійно декларується необхідність змін та реформування в поліції, і ці реформи затягуються на роки. Слід відходити від риторики реформування щойно створеного органу. 2. Потрібно запровадити критерії персоніфікованої оцінки роботи поліцейських всіх рівнів. 3. Слід врегулювати питання залучення поліцейських до виконання завдань прямо не передбачених функціональними обов'язками.

Список бібліографічних посилань

1. Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 24.03.2019).
2. Довіра соціальним інститутам, грудень 2018 р. // Київський міжнародний інститут соціології : сайт. URL: <http://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=817&page=4> (дата звернення: 24.03.2019).
3. Звіт Голови Національної поліції України С. Князева про результати роботи відомства за 2018 рік Національна академія внутрішніх справ : офіц. сайт. URL: https://www.naiu.kiev.ua/files/news/2018/Zvit_NPU_2018.pdf (дата звернення: 24.03.2019).

Одержано 26.03.2019

УДК 351.74

ОЛЕНА ПЕТРІВНА ПАБАТ,

*старший інспектор-криміналіст слідчого відділення
Харківського відділу поліції Головного управління
національної поліції в Харківській області*

ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ТА ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Досить часто в суспільстві йдуть дискусії щодо окремих аспектів правового регулювання діяльності Національної поліції України, проблем неврегульованості того чи іншого виду діяльності, складність виконання функцій поліції через надмірну зарегульованість визначених законом процедур в діяльності Національної поліції України. Дійсно, законодавство України є основою, підґрунтям для виконання Національною поліцією України своїх завдань і функцій. Проте, в діяльності поліції, попри чітке визначення повноважень окремих підрозділів, існує низка проблем, котрі виникають через невмілу організацію діяльності підрозділів, або викривлене, суб'єктивне бачення керівниками організації діяльності ввірених їм органів чи підрозділів поліції.

Одним із таких прикладів є використання поліцейських для виконання невласних, не основних для них завдань. Наприклад, практика залучення поліцейських з будь-яких підрозділів для здійснення контролю на входах до відділів поліції. Ще з часів здобуття Україною незалежності у 1991 році для дотримання режиму входу-виходу у відділки поліції залучалися всі служби. Так, на контрольно-перепускному пункті райвідділу, або, навіть при вході в райвідділ, у коридорі можуть цілодобово чергувати слідчі, помічники слідчих, оперативні працівники, дільничні інспектори, кадрові працівники та ін. Інший приклад, це залучення поліцейських з усіх служб до забезпечення

публічної безпеки та порядку. З одного боку, в Законі України «Про Національну поліцію», одним із завдань поліції є надання поліцейських послуг у сфері забезпечення публічної безпеки і порядку, і кожен поліцейський може бути залучений до такої діяльності. Проте, проблема в тому, як це нині організовано.

Тяжко уявити ситуацію, коли хірурга чи невропатолога відправляють на вихідні дні, щотижня, до сусідньої поліклініки для здійснення щеплень чи стерилізації інструменту, мотивуючи це прийняттям ними клятви лікаря України. Проте, для Національної поліції України це буденна справа. Такий приклад використання кваліфікованих кадрів, котрі отримували спеціальні знання на протязі до 4 років, задля виконання простих функцій, котрі може виконувати людина після тримісячної підготовки, має масових характер.

Використання працівників кадрів, дільничних інспекторів, психологів для виконання невластивих їм функцій, наприклад, патрулювання під час масових заходів, в більшості випадків є неефективним. Так, особовий склад підрозділів Національної поліції України постійно залучається до забезпечення публічної безпеки і порядку під час масових заходів, приїзду охоронюваних осіб в регіон тощо. Про залучення до такої діяльності працівник дізнається за 1–2 дні до подій. Масові заходи проводяться здебільшого у вихідні дні. Це призводить до неможливості планування відпочинку працівником. Крім того, наприклад, якщо працівник залучається до служби у неділю, понеділок є робочим днем для нього. Так, поліцейські не маючи належного відпочинку, не маючи передбачених законодавством вихідних днів, мають відповідне ставлення до виконання покладених на них завдань, виконання обов'язків.

В засобах масової інформації керівництвом звітується про залучення сотень і тисяч поліцейських до забезпечення публічної безпеки і порядку під час того чи іншого заходу, святкування тощо. Більшість поліцейських залучаються до служби у вихідні дні і у вечірній час за рахунок їх особистого часу, котрий вони могли б, наприклад, провести зі своїми дітьми. Добиратися до місця несення служби та в зворотному напрямку доводиться за власний рахунок. Також харчування за власний кошт. При цьому, для багатьох поліцейських, залучених до забезпечення публічної безпеки і порядку цей вид діяльності ніяк не пов'язаний з виконанням своїх безпосередніх обов'язків. Враховуючи все перераховане вище слід визнати слабку мотивацію поліцейських до якісного виконання покладених на них обов'язків під час служби у вихідні та святкові дні. Це підтверджується у спілкуванні з багатьма колегами в різних підрозділах поліції, котрих залучають до забезпечення публічної безпеки і порядку у вихідні і святкові дні. Все це пов'язано з неналежною організацією керівниками діяльності підпорядкованих їм органів та підрозділів. Замість організації діяльності органу чи підрозділу здебільшого йдуть вказівки подовжити робочий день, оголошується робочий день у вихідні, знімається частина зарплати у разі незгоди тощо.

Це все призводить до невдоволення умовами праці, і як наслідок, відтоку кадрів з Національної поліції України. виправлення ситуації, що склалася, вважаємо, полягає у площині організації діяльності окремих підрозділів та органів Національної поліції України. По-перше, слід переглянути штатний розпис органів Національної поліції України. Зокрема, на вході до відділків поліції повинні нести службу поліцейські на постійній основі. Це щоденна робота, котру повинні виконувати поліцейські, для котрих це буде основним видом діяльності. Якщо одних і тих же осіб постійно залучають до виконання невластивих їм функцій, можливо слід здійснити зміни в штатному розписі, скоротивши посаду, на котрій особа не виконує функції поліції та створивши іншу посаду, де ведеться реальна робота.

По-друге, слід приділити більше уваги плануванню. Не формальному, а реальному. Поліцейський повинен розуміти, коли в цьому місяці у нього будуть робочі дні, коли вихідні, в який день робота триватиме до пізнього часу. Адже, відтік кадрів з поліції викликаний, в значній мірі, великим щоденним понад нормованим робочим часом, і, здебільшого, шестиденним робочим тижнем. Слід розуміти, що результати роботи поліції в багато чому залежать від ставлення поліцейського до своєї роботи. Як поліцейський буде захищати права і свободи громадян, відчуваючи на собі, щоденно, порушення власних прав? Питання риторичне.

Відтак, питання організації діяльності Національній поліції України є одним із нагальних. Від керівника органу чи підрозділу Національної поліції України багато в чому залежать результати їх роботи. Свідченням цього є випадки, коли керівник переходить на роботу з одного органу Національної поліції України до іншого, і одразу за ним слідує низка працівників. Часто самі працівники пояснюють причини переходу разом з начальником пояснюють це тим, що цей керівник створює умови для роботи, належним чином її організовує.

Підсумовуючи відмітимо, що за умови неможливості в достатній мірі профінансувати видатки на утримання та діяльність поліції в Україні, а відтак неможливості вирішення нагальних проблем діяльності поліції є напрямом, що може покращити ситуацію з діяльністю Національної поліції України вже зараз. Саме якісна та відповідна законодавству України організація діяльності органів та підрозділів Національної поліції України їх керівниками може стати запорукою якісних змін діяльності поліції.

Список бібліографічних посилань

1. Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 25.03.2019).

Одержано 26.03.2019

УДК 342.951

ІГОР ОЛЕКСІЙОВИЧ ПАНОВ,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри загальноправових дисциплін факультету № 6

Харківського національного університету внутрішніх справ

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО ПОЛІЦЕЙСЬКОГО ПРАВА В УКРАЇНІ

Глобалізаційні процеси ведуть сучасне суспільство шляхом, що потребує гармонізації і уніфікації практично всіх сфер життєдіяльності. Питання щодо охорони громадського порядку, забезпечення безпеки, протидії злочинності також повинні розглядатися крізь призму глобалізації і процесів, що її супроводжують. Глобалізація перестала бути явищем, що має досить певну і точну локалізацію: територіально-географічну, тимчасову, громадську. Як наслідок, істотні зміни зазнають основи, на яких будується вся правоохоронна діяльність, її базисні форми і напрямки.

Ці процеси відображаються також на розвитку сучасного адміністративного права, його підгалузей та інститутів. Одним з напрямків наукової думки в адміністративно-правовій науці є розвиток поглядів на проблему сучасного поліцейського права, яке, починаючи з 90-х років двадцятого століття, реанімується в працях вчених колишнього СРСР. В новітні часи системний аналіз ідей поліцейського права здійснили провідні вчені вищих навчальних закладів і наукових установ України, серед яких П. П. Михайленко, О. О. Поліщук, Г. І. Прокопенко, В. М. Чисніков, Ю. С. Шемшученко, Ю. І. Римаренко, В. Б. Авер'янов, І. Б. Усенко, В. Д. Гвоздецький, І. С. Гриценко, В. А. Короткий, І. В. Кріцак, О. М. Бандурка, О. А. Греченко, О. М. Ярмиш та інші. Однак особливо актуальним розвиток науки поліцейського права є в часи реформування міліції та перетворення її в Національну поліцію України. В цьому аспекті варто згадати також погляди на положення, що характеризують сутність поліцейського права доктора юридичних наук, професора Солов'я Юрія Петровича і доктора юридичних наук, професора Бельського Костянтина Степановича, в працях яких відображена основна наукова дискусія щодо сутності, предмету та методу поліцейського права. Сформульовані, на їх думку, ідеї і наукове розуміння проблем, стали детонатором для цілої серії наукових публікацій, звернених до цієї проблеми з позицій як історичної, теоретичної, так і адміністративно-правової науки. З точки зору Бельського К. С. приводом повернення до ідей поліцейського права стало відновлення в правах на законодавчому рівні поняття «поліція». В Україні це сталося після прийняття Закону України від 2 липня 2015 року «Про національну поліцію». Іншими словами, мова йде про вирішення питання про те, що первинне в цьому сенсі – досвід законодавства або досвід наукової думки.

Так чи інакше поліцейське право в своєму історичному розвитку набуло новий, демократичний зміст, що характерно не тільки для сучасної України, але і для країн, що багато століть перебували з нею в єдиному політико-правовому просторі, а потім стали суверенними державами.

Термін «поліція» в Україні отримав законодавче підтвердження. Але, на наш погляд, це не є настільки істотно, оскільки назви «поліція», «міліція», «органи внутрішніх справ», за справедливим твердженням видатних правників, це питання термінологічних переваг. Існування ж сучасного поліцейського права, його самостійність, на думку вчених, залежить не від

найменуванню відповідного органу, а від суті поліцейської діяльності. Остання являє собою особливий вид державно-управлінської діяльності, спрямованої на охорону громадського порядку, забезпечення громадської безпеки і пов'язана із застосуванням державного примусу.

Ідеї відродження поліцейського права як науки, як підгалузі адміністративного права, становлять безсумнівний інтерес як з точки зору наукової, так і з точки зору вдосконалення правоохоронної діяльності, розвитку законодавства з питань забезпечення безпеки, правопорядку в цілому.

Незважаючи на те, що широка наукова дискусія з проблем поліцейського права в науковому співтоваристві активно не проводилася, популяризація його ідей має місце. Саме на початку двохтисячних років низкою авторів були опубліковані наукові праці, в якій висвітлювалися окремі положення розвитку сучасного поліцейського права, зроблені наукові доповіді із зазначеної проблематики на міжнародних наукових конференціях, окремі положення з основ поліцейського права знайшли відображення в курсі лекцій навчальної дисципліни «Адміністративна діяльність органів внутрішніх справ». Все це є і стало передумовою, що послужить поштовхом до відродження та подальшої розробки ідей сучасного поліцейського права. Здійснювані соціально-економічні та політичні перетворення, дозволяють зробити висновок про те, що відбуваються корінні зміни місця і ролі держави, її виконавчих і представницьких органів в сфері забезпечення суспільної безпеки.

Вважаємо, що відродження науки поліцейського права надзвичайно важливо здійснювати саме в період формування та становлення справжніх стандартів громадянського суспільства та правової держави, який триває сьогодні в нашій країні. Зокрема, К. С. Бельський абсолютно точно визначив, що поліція та поліцейське право є обов'язковими елементами, без яких не можливе існування правової держави. «Слід пам'ятати, – зазначає К. С. Бельський, – що правова держава розвивається разом із формуванням громадянського суспільства та є фактором удосконалення цього суспільства, забезпечуючи його безпеку. Громадянське суспільство – це суспільство, яке завершує своє формування у межах правової держави з її ідеями пріоритету права, єдності права та закону, верховенства закону і достатньо сильного, кваліфікованого та підпорядкованого закону поліцейського апарату». Ця думка також висловлювалась ще у працях Отто Майєра наприкінці XIX – на початку XX ст. Видатний німецький вчений вказував, що формування правової держави викликає суттєві зміни у діяльності поліції, яка не може застосовувати свої примусові заходи без законодавчого підґрунтя, зосередженого у нормах поліцейського права.

Змінюються взаємини держави і громадянина в частині встановлення партнерської моделі взаємодії в питаннях охорони правопорядку. Розробляється і реалізується система нормативних правових актів із зазначених питань, яка з часом прийде до стану, що дозволяє здійснити його кодифікацію.

Аналіз поглядів науковців на проблеми поліцейського права засвідчує їхню єдність у визначенні адміністративно-правової природи норм поліцейського права та наявності підстав для побудови в межах комплексної галузі адміністративного права самостійної підгалузі поліцейського права як особливої системи однорідних і пов'язаних предметно правових інститутів. У зв'язку з цим варто погодитися з думкою про те, що «підгалузь права має подвійну природу». З одного боку, вона має зберігати системні зв'язки з базовою галуззю права, а з іншого повинна мати всі ознаки галузі права. Теоретико-правове вчення передбачає, що для виокремлення певної підгалузі необхідні обов'язкові умов, які відособлюють законодавчу базу, специфіку предмету правового регулювання та методу правового регулювання.

Важливе значення має вивчення ідей поліцейстики, які пов'язують з іменами німецького юриста Роберта фон Моля (1799–1875) і професора Івана Юхимовича Андріївського (1831–1891) в справі підготовки співробітників правоохоронних органів. Для даного напрямку розвитку поліцейського права характерний пріоритет духовного, ідейного, морального початку, іншими словами, правових ідей. І це важливо не тільки в справі формування правосвідомості представників правоохоронних органів, а й підвищення ступеня правової захищеності громадян від довільного державно-примусового вторгнення в сферу їх прав і свобод.

Таким чином, внесення вітчизняною наукою здобутку у формування та розвиток ідей поліцейського права як наукового напрямку в системі адміністративного права, основні з яких полягають в позиціонуванні глибокої правової природи поліцейської діяльності і її універсальності не залежно від національних особливостей, дозволить істотно збагатити правову дійсність, сприяти надійному та ефективному збалансуванню безпеки і свободи в всіх сферах життєдіяльності суспільства.

Список бібліографічних посилань

1. Ярмиш О. Н., Холод Ю. А. Поліцейське право // Юридична енциклопедія : в 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. Київ : Укр. енцикл., 2002. Т. 4. 638 с.
2. Поліцейське право в Університеті Святого Володимира : у 2 кн. Кн. 1 / уклад. І. С. Гриценко, В. А. Короткий ; за ред. І. С. Гриценка. Київ : Либідь, 2010. 440 с.
3. Соловей Ю. П. Российское политическое право: история и современность. *Государство и право*. 1995. № 6. URL: <http://jurarhiv.narod.ru/statii/solovei.htm> (дата звернення: 25.03.2019).
4. Бельский К. С. Полицейское право : лекц. курс / под ред. А. В. Куракина. М. : Дело и сервис, 2004. 816 с.
5. Мінченко О. В. Поліцейське право в системі юридичної освіти: європейська традиція та український досвід. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2011. № 5 (78). С. 294–300.
6. Лошицький М. В. Реабілітація поліцейського права. *Право України*. 2002. № 7. С. 95–99.
7. Проневич О. С. Рецепція поліцейського права: проблеми та перспективи. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2010. № 1 (48). С. 34–43. URL: <http://old.visnyk.univd.edu.ua/?controller=service&action=download&download=23048> (дата звернення: 25.03.2019).
8. Антологія української юридичної думки : в 6 т. Т. 5. Поліцейське та адміністративне право / ред. кол.: Ю. С. Шемшученко (голова) та ін. ; упоряд.: Ю. І. Римаренко, В. Б. Авер'янов, І. Б. Усенко. Київ : Юрид. книга, 2003. 600 с.
9. Курко М. Н., Біленчук П. Д., Ярмолук А. А. Наука поліцейського права в українському державотворенні: витоки, віхи, історіографія, сучасний стан і шляхи пріоритетного розвитку. *Наше право*. 2005. № 4. С. 17–22.

Одержано 26.03.2019

УДК 342.9

ІРИНА ВІКТОРІВНА ПАНОВА,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри загальноправових дисциплін факультету № 6

Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0003-4325-5428>

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ГАРАНТУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ В УКРАЇНІ

Значна кількість досліджень у сфері гарантування діяльності поліцейських в Україні присвячена вивченню правових або організаційних гарантій. Їх перелік визначено у законодавстві і має певну практику застосування. Однак мало уваги приділяється формуванню особистісних або соціо-психологічних гарантій та їх правовому закріпленню.

Вагому проблему становить формування у людини бажання вступити на службу в поліцію та продовжувати її протягом тривалого часу. Не секрет, що при здійсненні профорієнтаційних заходів відповідні працівники доволі часто стикаються з гострим несприйняттям молоддю самої ідеї служби в поліції, а тому подальша робота з такою аудиторією приречена на провал. Окрім того, упродовж тривалого часу значною частиною молодих людей, які приходили на службу в поліцію (раніше в міліцію) були діти чинних працівників поліції. Це відбувалося завдяки в цілому позитивному відношенню поліцейських-батьків до своєї роботи та соціального статусу, який їм був притаманний. Сьогодні серед здобувачів вищої освіти за спеціальністю «Право» за контрактною формою оплати чимало дітей, у яких батьки працюють сьогодні поліцейськими. І на питання, чому вони не йшли на навчання за державними замовленням (курсантами), часто можна почути відповідь, що батьки прямо заборонили служити в поліції.

Тому вбачається необхідним створення умов, за яких в суспільстві в цілому і у свідомості окремих громадян не буде формуватися різко негативне ставлення до служби. Для виявлення психологічних проблем в колективі серед працівників поліції постійно проводяться анкетування. Крім того, в рамках щорічного медичного огляду в обов'язковому порядку проводиться психологічне та психіатричне обстеження. Проте всі ці інструменти мало відповідають на питання щодо внутрішньої мотивації поліцейського до проходження служби. Більше того, ці дослідження та їх результати не мають жодного впливу на свідомість громадян, які ще не служать в поліції.

Серед чинників, які могли б якісно позитивно вплинути на внутрішню мотивацію громадян прийти на службу в поліцію та продовжувати її тривалий час, можна назвати наступні:

У першу чергу, запровадження правових наслідків за образу або неповагу до поліцейського, на зразок того, яка існує за неповагу до суду. «Стійке не сприйняття образ поліцейського на свою адресу» не може діяти постійно, поліцейський теж людина і йому притаманні всі емоції звичайної здорової людини. Тому має бути передбачена відповідальність за образливу поведінку в адресу поліцейського, адже він є представником влади і, головне, представник найбільш наближений до суспільства і людей. Він не може діяти як звичайна людина – відповісти на образ адекватно. Людина, яка силою відповіла на образ може нести відповідальність за легкі тілесні ушкодження, і то за умови, що постраждалий, який ображав подасть відповідну заяву. Поліцейський за абсолютно ідентичних обставин буде нести відповідальність за перевищення влади. В ситуації, коли постійні образи поліцейського, які не знаходять покарання, породжують кілька негативних соціальних наслідків: зневагу до поліції в цілому; протиставлення поліцейських іншим громадянам; відтік з поліції поважаючих себе людей – найбільш цінних працівників у будь-якій структурі. Покарання за образ поліцейського мають бути прогресивні в залежності від кількості аналогічних порушень і носити особистий, а не грошовий характер. Адже, існуючі штрафи за злісну непокору вимогам поліцейського «коштують» максимум 255 грн. інші стягнення не застосовуються. За умов значних заробітків на розміщення в мережі Інтернет компрометуючих роликів, такі витрати є не значними і тільки спонукають інших громадян до вчинення аналогічних дій.

Наступним, має стати перебудова роботи підрозділів громадських зв'язків та належна робота з популяризації служби. На сьогодні прес-служби поліції здебільшого надають стисло інформацію про надзвичайні події за участю поліцейських або про резонансні злочини. Практично відсутня активна, навіть за потреби агресивна, робота із захисту репутації поліції. За умов розвитку технологій поширення інформації та доступності відеотехніки, кожен прорахунок в діяльності поліції виноситься на загал. Більше того, існують цілі Ютуб-канали, які спеціалізуються на поширенні відеоматеріалів про недоліки в роботі поліцейських. Аудиторія таких каналів налічує мільйони осіб, а поширення матеріалів займає лічені дні. Однак, досить часто такі компрометуючі матеріали з'являються в результаті провокацій з боку учасників події, немало таких, коли за допомогою монтажу формується ролик з відривом від контексту або суті самої ситуації. Тому, доцільно надавати правову оцінку діям всіх учасників події, за якою «відзнято» ролик, якщо в діях поліцейського були порушення – їм необхідно надати оцінку без акцентування на цьому уваги. Водночас основну увагу приділити саме кваліфікації дій учасників чи «оператора». Адже, непоодинокі випадки, коли поліцейський, який був учасником події, але при цьому в його діях немає ознак адміністративного або кримінально-караного діяння, вже потерпів негативні наслідки від своєї «популярності», він ще отримує публічного «негативного впливу» з боку керівництва або органу поліції. І, з усвідомленням «власної нікчемності», така особа приймає рішення про звільнення зі служби в поліції. Поліція має агресивно в рамках закону захищати власний імідж, адже на місці «зірки Ютуба» може бути кожен поліцейський. Водночас, жорстко із оприлюдненням правових наслідків має коментуватися неправомірною поведінкою інших учасників події. Якщо 255 грн штрафу за не непокору (повагу до поліцейського) не зупинить потенційного порушника, то розміщення в коментарях до відповідного ролика посилання на інший матеріал про відпрацювання порушником покарання у вигляді громадський робіт з підмітання вулиць, зупинить тисячі.

Також, має бути напрацьована практика юридичного супроводження діяльності поліції в судах. Органи поліції мають в судовому порядку здійснювати захист ділової репутації поліції, а також честі та гідності поліцейського від неправомірних дій з боку інших громадян. Адже, захищаючи себе в суді поліцейський захищає імідж всієї поліції. Залишення особи на одинці з усіма проблемами пов'язаними із службою неодмінно призведе до прийняття єдиного правильного рішення – залишення служби, і головне не тільки ним. І, підрахувавши, вартість витрат тільки на навчання від звільнення одного кваліфікованого поліцейського буде значно перевищувати витрати на дуже дорогого адвоката для представництва інтересів поліції в суді.

І останнє, необхідне належне матеріальне стимулювання для проходження служби впродовж тривалого часу. Хоча грошове забезпечення носить матеріальний характер, однак воно має і внутрішньо особистісне стимулювання. Про що йде мова, грошове забезпечення крім забезпечення повсякденних потреб людини має встановлювати і певні перспективи для продовження служби. Зрозуміло, що заробітна плата в поліції має бути конкурентною на ринку праці. Але правило «за одного битого двох не битих дають» дуже актуальне для роботи поліції.

Досвідчений працівник більше адаптований до служби, в більшій мірі готовий до нестандартних ситуацій, і, що головне для оперативних підрозділів, – має необхідні знання та зв'язки для ведення оперативної роботи. Ефективність роботи досвідченого оперативного працівника в рази перевищує роботу новонабраного поліцейського. Однак, останнім часом підвищення розміру грошового забезпечення поліцейського носить характер підвищення «окладу але зменшення надбавок». Це призводить до зменшення розриву в оплаті між молодими та досвідченими працівниками, і не спонукає до продовження служби за умови пропозиції іншої роботи поза межами поліції.

Висновки. Підсумовуючи викладене, потрібно вказати на формування гострої потреби змін в роботі апарату поліції в частині формування у поліцейських внутрішньої мотивації для проходження служби, що потребує розробки змін та доповнень до законодавства, якими б має створюватися високий імідж служби в поліції, а самі поліцейські мають відчувати певну власну «обраність» у службі в поліції, а не «приреченість».

Одержано 26.03.2019

УДК 351.743

ОКСАНА ОЛЕКСАНДРІВНА ПАНОВА,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри адміністративної діяльності поліції факультету № 3

Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0002-3533-5076>

ВЗАЄМОДІЯ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ТА ЄС У СФЕРІ ЮВЕНАЛЬНОЇ ПРЕВЕНЦІЇ

Забезпечення правопорядку на всіх етапах ровику суспільства є одним з головних пріоритетів діяльності. Серед головних напрямів на які орієнтуються програми щодо попередження правопорушень та злочинів є робота з неповнолітніми, які складаються та представляють майбутнє держави.

Однією із цілей існування взаємодії між правоохоронними органами та Європейським співтовариством виступає сприяння забезпечення та реалізації прав і свобод людини, які включають в себе особливості правових, соціальних, культурних і гуманітарних прав і свобод дитини, включаючи аналіз взаємозв'язку між рівнем превентивної діяльності та скоєними злочинами в осередку неповнолітніх.

Парадоксальним вважається той факт, що незважаючи на те, що категорія прав дитини є ключовою при визначенні статусу дитини в суспільстві, лише з кінця ХХ століття, у системах міжнародного, релігійного та політичного права, окремою інституцією, почалось вивчення та розгляд прав дитини. Так, до нещодавнього часу проблемою неповнолітніх зовсім не опікувались на міжнародно-правовому рівні, дана категорія залишалась під наглядом внутрішнього законодавства країни і розглядалась на дох рівнях: місцевому та національному

Законодавчою базою, що регламентує сфери взаємодії України та ЄС стала прийнята у 2014 році Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом.

Питанням співробітництва у сфері юстиції, свободи та безпеки присвячений **Розділ III зазначеної Угоди**, у якому визначені основні напрямки взаємодії сторін. Важливою метою співробітництва визначено утвердження верховенства права та зміцнення відповідних інституцій, зокрема у сфері правоохоронної діяльності та встановлення правосуддя, зміцнення судової системи, гарантування її незалежності та неупередженості. Співробітництво у сфері юстиції, свободи та безпеки відбувається на основі принципів поваги до прав людини та основоположних свобод [6].

Розмежування видів взаємодії правоохоронних органів та ЄС у сфері ювенальної превенції можливо розподілити за такими критеріями як: за характером функцій суб'єктів взаємодії в системі управління [1, с. 369]; за змістом завдань, які вирішують суб'єкти в ході взаємодії; за типологією суб'єктів взаємодії. Повний перелік форм взаємодії правоохоронних органів з інституціями Європейського Союзу дати досить важко, тому доцільніше згрупувати їх в такі

головні блоки: спільна організація і здійснення заходів щодо боротьби з правопорушеннями вчиненими неповнолітніми; узгодження самостійних дій щодо боротьби з правопорушеннями ювенального спрямування; безпосередня спільна діяльність європейських правоохоронних інститутів з правоохоронними органами (консультативні комітети, тренінги, семінари тощо); допомога міжнародних організацій працівникам правоохоронних органів в проведенні заходів щодо боротьби з правопорушеннями; організація правового та спеціального навчання громадян, які бажають виконувати правоохоронні завдання [2, с. 182].

Тепер більш детально розглянемо зазначені форми взаємодії правоохоронних органів і інституцій Європейського Союзу. Одне з найважливіших місць серед інших посідає спільна організація та здійснення заходів щодо боротьби та профілактики з правопорушеннями. До спільної розробки заходів необхідно віднести діяльність щодо виявлення різноманітних обставин, які мають значення для боротьби з правопорушеннями, їх вивчення й оцінки та визначення на цій основі заходів для поліпшення профілактичної роботи; упорядкування правоохоронних планів тощо. Організація спільних заходів, як правило, фіксується або закріплюється в різноманітних організаційних документах: планах, рішеннях, протоколах. Поряд із ними можуть мати місце і усні домовленості та угоди щодо виконання правоохоронних функцій. У процесі спільної організації та виконання заходів щодо боротьби з правопорушеннями, по-перше, вивчається та оцінюється оперативна обстановка; по-друге, планується робота з попередження та припинення правопорушень; по-третє, розподіляються наявні в їх розпорядженні сили і засоби; по-четверте, здійснюється обмін позитивним досвідом; по-п'яте, виконуються певні правоохоронні заходи. Правильне планування дозволяє забезпечити цілеспрямованість у правоохоронній діяльності, зосередити основну увагу на найбільш важливих питаннях ювенальної превенції. Йому повинна передувати глибока аналітична робота, всебічне вивчення оперативної обстановки. Планування має відповідати таким вимогам: охоплювати найбільш важливі питання профілактики та боротьби з правопорушеннями що входять до ювенальної сфери, з урахуванням можливостей та інтересів правоохоронних органів та інституцій ЄС; мати конкретний характер, тобто передбачені в планах заходи повинні бути реально здійсненими, передбачати конкретних виконавців, терміни виконання тощо [2, с. 182–183].

Одним з пріоритетних органів що опікується правоохоронною функцією у Європейському Союзі є Європол. Взаємодія МВС України з Європолем визначена Законом України від 12.07.2017 р. № 2129-VIII «Про ратифікацію Угоди між Україною та Європейським поліцейським офісом про оперативне та стратегічне співробітництво». З метою виконання положень Угоди про асоціацію України і ЄС у сфері реалізації спільної політики протидії злочинності наказом МВС України від 29.11.2018 № 968 затверджено Інструкції про порядок направлення представників Національного центрального бюро Інтерполу до Міжнародної організації кримінальної поліції – Інтерпол, де конкретизовано взаємодію з Європолем [3; 4].

Стратегічними завданнями взаємодії у цей час є:

- забезпечення передачі єдиного комплексу послуг з оперативної підтримки діяльності правоохоронних органів;
- поліпшення координації оперативних дій національних правоохоронних органів в Європейському Союзі [5, с. 357].

Висновки. Таким чином, з огляду на виокремлені напрями взаємодії правоохоронних органів з ЄС, маємо можливість надати наступні висновки:

- по-перше, реалії сьогодення вказують на недостатню розробленість нормативно-правових підстав вказаної взаємодії у сфері ювенальної превенції;
- по-друге, ретроспектива вивчення розвитку прав і свобод дитини у нормах міжнародного права зазначає недостатню увагу даному питанню з боку державних інституцій;
- по-третє, взаємодія правоохоронних органів з ЄС, може відбуватися на декількох рівнях: глобальному (міжнародному), державному (вплив обмежується державними кордонами), регіональному та місцевому (локальному).

Список бібліографічних посилань

1. Адміністративна діяльність : навч. посіб. / М. В. Ковалів, З. Р. Кісіль, Д. П. Калаянов та ін. Київ : Правова єдність, 2009. 432 с
2. Ковалів М. В. Форми взаємодії органів внутрішніх справ і громадськості у сфері охорони громадського порядку. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична.* 2011. Вип. 2. С. 179–187
3. Про затвердження Інструкції про порядок направлення представників Національного центрального бюро Інтерполу до Міжнародної організації кримінальної поліції – Інтерпол : наказ МВС

України від 29.11.2018 № 968 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1447-18> (дата звернення: 20.03.2019).

4. Про ратифікацію Угоди між Україною та Європейським поліцейським офісом про стратегічне співробітництво : закон України від 05.10.2010 № 2576-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 6. Ст. 48.

5. Сірант М. М. Поліцейське співробітництво України і Європейського Союзу – правовий аспект. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки*. 2016. № 850. С. 353–360.

6. Співробітництво у сфері юстиції, свободи та безпеки // Представництво України при Європейському Союзі та Європейському Співтоваристві з атомної енергії : офіц. сайт. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/ua/ukraine-eu/justice/cooperation> (дата звернення: 20.03.2019).

Одержано 26.03.2019

УДК [351.74:340.1](477)

СТАНІСЛАВ ГЕННАДІЙОВИЧ ПЕВКО,

*викладач кафедри загальноправових дисциплін факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ*

ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ ОЦІНОЧНИХ ПОНЯТЬ У ПРАВОЗАСТОСОВНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Органи Національної поліції мають важливі та різноманітні завдання із забезпечення громадського порядку та громадської безпеки, захист прав та свобод людини і громадянина, а також інші завдання у сфері правоохоронної діяльності.

Визначаючи роль оціночних понять у правозастосовній діяльності працівників Національної поліції, доцільно спочатку розкрити поняття правозастосування.

При встановленні змісту правозастосування можна навести погляд С. С. Алексєєва, який пише що правове регулювання це владна індивідуально-правова діяльність, яка направлена на вирішення юридичних справ і в результаті якої в тканину правової системи вмикаються нові елементи – індивідуальні приписи. Забезпечуючи введення у життя юридичних норм, підкріплюючи їх владністю, індивідуальні приписи наділяються юридичну силою та можуть бути критерієм правозастосовної поведінки [1, с. 254].

В інших працях С. С. Алексєєва, можна зустріти бачення, що застосування права являє собою спеціальну діяльність, що має творчий, організовуючий зміст. За своєю сутністю правозастосування складається з певної організаційної діяльності та полягає у розробці та фактичному виконанні організаційних заходів, направлених на забезпечення перетворення правових приписів у життя [2, с. 584].

Тобто у процесі реалізації правових норм працівники органів національної поліції умовно здійснюють всю процедуру правозастосування, що полягає у:

1. Встановленні фактичних обставин суспільних відносин на підставі доказів.
2. Відібрання норми, що регулює встановлені суспільні відносини.
3. Співставлення суспільних відносин із відібраною правовою нормою, що їх врегульовує.
4. Винесення владного рішення, щодо направлення дій учасників суспільних відносин у відповідності до змісту норми права.

Але на стадії співставлення суспільних відносин із правовою нормою, що містить оціночні поняття, виникає можливість неправильного її застосування, що зумовлено відсутністю правової визначеності змісту оціночного поняття, що в свою чергу може потягнути настання негативних наслідків для суспільних відносин, що розглядаються. Це може мати вираження у звуженні чи порушенні прав учасників суспільних відносин внаслідок неправильного застосування правової норми через наявність правової невизначеності понять, що в ній мають місце.

Про значення оціночних понять, наприклад писала Т. В. Кашаніна під оціночним поняттям розглядається виражений у нормі права припис, у якому закріплюються найбільш загальні ознаки, властивості, якості, зв'язки і відношення різних предметів, явищ, що детально не роз'яснюються законодавцем з тим, щоб воно конкретизувалося шляхом оцінки в процесі

застосування права і дозволяло здійснювати в межах зафіксованої в ній загальності індивідуальну піднормативну регламентацію суспільних відносин [3, с. 8].

З метою усунення можливих негативних наслідків в ході реалізації оціночних понять, що проявляються у порушенні прав учасників суспільних відносин. Є шляхи подолання невизначеності оціночних понять в процесі правозастосування.

Перший шлях називається – правовий. Визначення змісту оціночного поняття через ознаки іншої правової норми, що регулює подібні правовідносини. Це дає певну правову визначеність правозастосовувачу при тлумаченні оціночного поняття.

Другий шлях називається – поза правовий. Використання знань з інших соціально-гуманітарних наук. Даний метод застосовується за неможливості реалізації першого шляху визначення оціночного поняття.

Тобто застосовуючи один із даних шляхів, правозастосовувач може встановити зміст оціночного поняття спираючись на закріплені законодавцем орієнтири визначення оціночного поняття або загальновідомі знання та правильно застосувати правову норму до суспільних відносин.

Висновок. Тобто в ході правозастосовної діяльності працівники Національної поліції можуть стикатися із ситуацією правової не визначеності законодавця, що має місце у наявних оціночних поняттях у правових нормах. З метою позитивного здійснення правозастосовної діяльності, тобто такої, що відповідає основній меті – правого розвитку суспільства, уповноваженим особам слід керуватися правовими та поза правовими методами визначення змісту оціночних понять в ході реалізації норм права.

Список бібліографічних посилань

1. Алексеев С. С. Теория права. М. : БЕК, 1995. 320 с.
2. Алексеев С. С. Собрание сочинений : в 10 т. М. : Статут, 2010. 777 с.
3. Кашанина Т. В. Оценочные понятия в советском праве : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Свердловск, 1974. 17 с.
4. Архипкин И. В. Кузнецов Д. С. Правоприменение и толкование права : учеб. пособие. Иркутск, 2014. 115 с.
5. Бочаров Д. Правозастосовча діяльність: поняття, функції та форми : проблемні лекції. Дніпропетровськ : АМСУ, 2006. 73 с.

Одержано 26.03.2019

УДК 821.161.1

ВІКТОРІЯ АНАТОЛІЇВНА ПЕРЦЕВА,

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри українознавства факультету № 2

Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0002-5203-761X>

ФОРМУВАННЯ СВІТОГЛЯДУ МАЙБУТНЬОГО ПОЛІЦЕЙСЬКОГО НА ЗАНЯТТЯХ ІЗ ДИСЦИПЛІН ІСТОРИКО-ФІЛОЛОГІЧНОГО ЦИКЛУ

Патріотизм завжди відігравав важливу роль в освітньому процесі, спрямованому на формування особистості. Нехтування ідеями патріотизму, духовності, традиційних цінностей, призводить державу до масштабних руйнувань практично у всіх сферах суспільства. Особливо це буде помітно в духовній і соціальній сферах. Відтак патріотичне виховання майбутнього поліцейського є важливою складовою підготовки кадрів для Національної поліції України. Лише глибоке й органічне осмислення та прийняття курсантом/слухачем ідеї свого тісного зв'язку з Батьківщиною, її минулим, сучасним та майбутнім, із українським народом дозволить усвідомити необхідність стояти на варті Закону, як наріжного каменю, на якому тримається держава.

Весь досвід історії України свідчить про те, що найважливішою причиною активізації дезінтеграційних процесів, що перешкоджають вирішенню питань безпеки та інших глобальних і регіональних проблем, є не національно-державний суверенітет країни, а порушення принципу рівності у відносинах між народами, свободи вибору, балансу інтересів, неповага історичної пам'яті нації, багатих традицій української історії та культури. Отже, при наявності різних підходів до системи патріотичного виховання молоді, на державному рівні існує чітке розуміння

необхідності формування цієї системи виховання, яка б пов'язувала всі верстви і соціальні групи суспільства. Після розвалу системи масового патріотичного виховання громадян в пострадянський час, сьогодні в суспільстві абсолютно сформований попит на відродження цієї системи. Від патріотичного і духовного виховання кадрів для Національної поліції України залежить сьогодення і майбутнє України, зокрема її безпека, успішність і стабільність.

Вивчення духовних цінностей народу є найважливішим стабілізаційним фактором суспільного життя та актуальним для фахової підготовки сучасного правоохоронця. У сучасних умовах освіти національне виховання потребує серйозного світоглядного осмислення, культурного насичення, розробки нестандартних ідей патріотичного виховання особистості з урахуванням європейського досвіду розвитку демократичних цінностей громадянського суспільства. Це справа вкрай необхідна і дуже непроста. Пріоритетним напрямком національно-патріотичного виховання на сучасному етапі повинно стати формування поваги до власної культури, тому що народознавство є надважливою частиною виховного процесу, який формує українську людину, сприяє відродженню духовності студентської молоді, є важливим для фахової підготовки сучасного правоохоронця.

Широкий простір для формування національно-патріотичного світогляду курсантів/слухачів закладів вищої освіти МВС України надає вивчення дисциплін історико-філологічного циклу. Наприклад, курсу «Народна психологія: звичаї та обряди українського народу». Важливо, що культурно-мистецька спадщина в програмі курсу розглядається не тільки у контексті етнозбереження, а й як універсальний інструмент для народу, який перебуває в стані самоутвердження, що дозволяє їй визначити гідне місце серед інших народів. При цьому треба мати на увазі, що вже аудиторні заняття цього навчального предмету сприяють вихованню в аудиторії почуття гордості за власну країну, її мову, історію, культуру. Їх необхідно поєднувати з позааудиторною роботою, яка може проводитись або під керівництвом викладача/куратора, або виконуватись вихованцями самостійно.

Одержано 26.03.2019

УДК 378.6:34(477)

ВАЛЕРІЙ ПЕТРОВИЧ ПЕТКОВ,

доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України;

ЄВГЕН ЮРІЙОВИЧ СОБОЛЬ,

доктор юридичних наук, професор,

завідувач кафедри державно-правових дисциплін

та адміністративного права Центральноукраїнського державного педагогічного університету ім. Володимира Винниченка (м. Кропивницький)

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПІДГОТОВКИ ЮРИСТІВ-МЕНЕДЖЕРІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Зі становленням України як самостійної держави вперше в її історії підготовка національних кадрів стала нагальною необхідністю українського народу. Економічна та політична ситуація, яка склалася в Україні а також ускладнення боротьби зі злочинністю – це чинники, які підвищують морально-психологічні вимоги до особистості та професійної підготовки особового складу правоохоронних органів та фахівців усіх категорій зокрема.

Слід зазначити, що в останні роки на службу до правоохоронних органів України прийшло молоде поповнення, яке крім професійної підготовки, потребує стійкого психологічного загартування. Як показує аналіз практики, розпочавши виконання своїх обов'язків на займаних посадах, деякі випускники навчальних закладів відчують певні ускладнення при застосуванні прийомів, типових тактичних дій на місці вчинення правопорушення чи злочину й особливо в умовах надзвичайних ситуацій.

Певною проблемою у цьому контексті є те, що до закладів вищої освіти сьогодні вступають особи, які вчора закінчили загальноосвітні заклади, але вони вже реалізували своє конституційне право на державну службу. Отже, навчаючись, вони вже зобов'язані дотримуватися етики поведінки державного службовця, а переконати їх у цьому повинен командно-викладацький

склад закладу освіти. Заслуговує на увагу модель професійно важливих якостей особистості співробітника ОВС, розроблена М. І. Ануфрієвим, О. М. Бандуркою, О. Н. Ярмишем, яка «передбачає відповідність його професійних якостей основним кваліфікаційним вимогам до фахівців правоохоронних органів» [1, с. 12–36].

Професійна діяльність працівника Національної поліції України є ефективною тоді, коли поряд із наданням охоронних послуг населенню вона несе добро, справедливість, зміцнює віру громадян у надійний правовий захист, сприяє їх моральному вдосконаленню.

Структурно-змістовні компоненти морально-психологічної підготовки складаються з трьох блоків: ставлення до людей; ставлення до праці і відношення до себе. Зрозуміло, що вирішення комплексу питань, які ставляться перед правоохоронними органами, залежить від їх кадрового забезпечення.

Проте ситуація, яка склалась сьогодні, свідчить про те, що професія юриста-менеджера є однією з необхідних в Україні. Рішення цієї проблеми можливе за умови кардинального організаційно-структурного та концептуального реформування системи відомчої освіти [3, с. 14].

Основні напрямки освітньої діяльності мають відбуватися за освітньо-професійними програмами підготовки фахівців четвертого рівня акредитації за спеціальністю юрист-менеджер. У цьому контексті університет та академія менеджменту з юридичним напрямком навчання – це заклади освіти нового типу. Характерною їх особливістю є безперервність системи підготовки кадрів у межах трьох закладів освіти.

Структурою навчального плану має передбачуватися вивчення гуманітарних, фундаментальних, соціально-економічних, професійно орієнтованих та спеціальних дисциплін. Згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 р. № 266 затверджено перелік галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти за відповідними освітньо-кваліфікаційними рівнями: галузь знань «Управління та адміністрування», спеціальність «Менеджмент»; галузь знань «Право», спеціальність «Право».

Вважаю, що ще раніше було потрібно за основу взяти програму з «Основ менеджменту» і готувати та випускати менеджерів спеціальності «Менеджмент та правознавство» (можливо, менеджмент і правоохоронна діяльність), у дипломі яких буде записано «Менеджер-юрист». Тому необхідно було б ввести до навчальних планів підготовки фахівців на всіх факультетах денного та заочного навчання курс «Ефективний менеджмент в органах внутрішніх справ» загальним об'ємом 6 модулів.

Програма з цього курсу націлена на підготовку юристів, які вивчають шість модулів:

1. «Вступ до менеджменту»;
2. «Основи менеджменту»;
3. «Менеджмент організації»;
4. «Менеджмент і адміністрування»;
5. «Менеджмент кризових ситуацій» [5];
6. «Менеджмент в правоохоронних органах».

Опанувавши цю дисципліну, курсанти, студенти та слухачі зможуть ефективно розвивати і проваджувати надані їм знання в різних галузях діяльності.

Зазначена програма передбачає підготовку бакалаврів, спеціалістів та магістрів, які зможуть обіймати посади рівня I–IV категорій в установах правоохоронної діяльності, органах влади та в інших державних установах й організаціях. Вивчення цього курсу надасть курсантам, студентам і слухачам аналітичні та дослідницькі вміння, які базуються на широко аспектному підході до вирішення різноманітних проблем.

Неможливо не погодитись з М. І. Ануфрієвим, О. М. Бандуркою, О. Н. Ярмишем, які зазначають, що «важливе значення для підготовки працівників правоохоронних органів мають заняття з військових та тактико-спеціальних дисциплін, на яких повинні бути застосовані такі форми організації навчального процесу, як групові вправи, тактичні заняття і навчання» [1, с. 133]. Максимально наблизити навчання курсантів до реальної діяльності можуть тільки активні форми та методи навчання, практичні та комплексно-тактичні заняття, тому що завдяки цьому у життя втілюється принцип вчити тому, що потрібно для виконання практичних завдань.

Правове виховання – дуже складний процес. Тут має відбуватися зв'язок науки та практики і навпаки, тому що це – основа професійної підготовки. Ось чому контури практичної державної політики повинні орієнтуватись на якісне оновлення організації та змісту курсу «Основи менеджменту».

В організаціях правоохоронної діяльності та в цілому в юриспруденції сьогодні практично відсутні кваліфіковані менеджери. Є формалізовані одиниці в особі працівників інших підрозділів, заступників керівників і недостатньо кваліфікованих працівників. Але проблема зміни авторитарного, командного менталітету в правоохоронній та, в цілому, юридичній галузі на науково-менеджерський вже досить актуальна.

Запровадження в правоохоронних органах України елементів менеджменту буде сприяти процесу ефективного керування підрозділами, різними колективами.

Головна мета ефективного менеджменту в юриспруденції – домогтися того, щоб кожен юрист, керівник при вирішенні службового завдання був у змозі самостійно визначати мету, форми та способи його реалізації, тобто нам потрібно уже сьогодні мати ефективно працюючих юристів – менеджерів – правоохоронців – професіоналів.

Список бібліографічних посилань

1. Ануфрієв М. І., Бандурка О. М., Ярмиш О. Н. Вищий заклад освіти МВС України : наук.-практ. посіб. Харків : Ун-т внутр. справ, 1999. 369 с.
2. Менеджмент організації : підручник / під заг. ред. В. П. Петкова. Кіровоград : КіпЮІ ХНУВС, 2010. 465 с.
3. Вступ до менеджменту : навч. посіб. / під заг. ред. В. П. Петкова. Запоріжжя : ЗЮІ МВС України, 2001. 158 с.
4. Менеджмент у державному управлінні : навч. посіб. / під заг. ред. В. П. Петкова. Запоріжжя : ЗЮІ МВС України, 2001. 303 с.
5. Менеджмент кризових ситуацій : навч. посіб. / під заг. ред. В. П. Петкова. Кіровоград : КіпЮІ ХНУВС, 2007. 380 с.
6. Сущенко В. Д., Смирнов А. М., Коваленко О. І., Смирнов А. А. Організація управління персоналом в органах внутрішніх справ : монографія. Київ : Нац. акад. внутр. справ України, 1999. 220 с.
7. Менеджмент організації : підручник / за заг. ред. В. П. Петкова. Київ : КНТ, 2011. 488 с.

Одержано 03.04.2019

УДК 340.131

ІГОР МИТРОФАНОВИЧ ПОГРІБНИЙ,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри теорії загальноправових дисциплін факультету № 6

Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0003-0588-9550>

ЗАКОННІСТЬ: ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ

Стан справ у вітчизняному правознавстві характерний послідовним розширенням предметної сфери юриспруденції. Формування нових правових інститутів, цілих галузей права, а, відповідно, і бурхливе наповнення (не завжди виправдане) категорійного ряду юридичної науки новими поняттями і категоріями об'єктивно викликає підвищену увагу і цікавість з боку науковців.

Реформування судової системи, створення Національної поліції України і, особливо бурхливі процеси формування і розвитку громадянського суспільства нагально вимагає звернутися до послідовного і ретельного дослідження на перший погляд досить сталих проблем правопорядку і законності.

В межах даної праці ми звернемо увагу на окремі аспекти сутності змісту законності, її співвідношення з правопорядком.

Не можна не згадати, що в літературі радянського і пострадянського періодів було запропоновано доволі багато підходів до розуміння сутності законності і лише у працях вчених ХХ сторіччя вона розглядалася у двох аспектах: як особливе правове почуття, властиве кожній людині, та як правовий принцип діяльності [2, с. 6].

Перш за все, законність як специфічний соціальний стан має складну структуру і проявляється у різних аспектах. Саме це і складає основу того, що в юридичній науці при встановленні понятійного ряду законності виявляються різні підходи і характеристики. Наприклад, законність визначають як принцип державного управління або метод державного керівництва суспільством.

Зрозуміло, що наведені приклади та позиції інших науковців в принципі являються вірними і обґрунтованими. Але вони відтіняють лише окремі сторони законності і не виокремлюють найбільш суттєвого аспекту, що дозволяє підкреслити її головну якість і безпосередньо причетність до правових форм діяльності держави.

З точки зору наступності, а також органічної пов'язаності законності з іншими елементами правової системи встановлених її понятійним родом, слід приєднатися до думки тих дослідників, котрі вбачають у законності, перш за все, режим, атмосферу взаємовідносин громадянина і держави. Саме у цьому контексті найбільш вірогідно дослідити безпосередній зв'язок законності з правопорядком і дисципліною.

Автори підручника «Теорія держави і права» (2018 рік) в цілому, вірно визначають законність як оснований на принципах демократизму і соціальної справедливості режим суспільно-політичного, за яким забезпечується реальна та неухильна реалізація правових приписів усіма учасниками суспільних відносин [3, с. 331].

З наведеного визначення виходить: законність полягає у вимозі неухильного дотримання принципів законів усіма суб'єктами права.

Вбачається, що такий аспект дещо знижує соціальну цінність законності, оскільки не враховує її цільове призначення і конкретний результат, заради яких цілей і заради чого необхідно сумлінно дотримуватися законів і інших нормативних приписів.

В умовах громадянського суспільства правової держави вбачається більш змістовний аспект законності. Реально він зводиться до того, що виконання законів та інших нормативних актів в діяльності органів держави, органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб повинно, в першу чергу, забезпечувати створення обставин найбільш сприятливих людині. Тобто основний тягар з підтримання і створення режиму законності в державі і суспільстві покладається на суб'єктів з владними повноваженнями, переліченими вище.

Пересічних громадян та інших суб'єктів прав можна віднести до так званих «користувачів» благ режиму законності.

В ч. 2 ст. 18 Конституції України закріплено, що органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та Законами України.

Наведене розмежування функцій органів держави, посадових осіб і громадян відносно законності звісно не виключає обов'язку громадян дотримуватися приписів законів та інших нормативно-правових актів. Більш того, в процесі користування благами законності громадяни повинні неухильно виконувати свої обов'язки, передбачені законодавством, поважати права і законні інтереси інших, тобто бути законослухняними. В статті 68 Конституції України прямо наголошено, що кожен зобов'язаний неухильно дотримуватися Конституції та Законів України, не посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей.

Водночас, зазначене вище, більш доцільно віднести не до законності, а до правопорядку, як результату «продукту» режиму законності в державі і суспільстві.

Висновки. Особливо важливим моментом, що підкреслює специфічне становище пересічних громадян відносно законності, є приписи статей 15, 27-30, 32, 34-36, 41-45, 47, 55, 58-60, 62-63 Конституції України, якими громадянам гарантується права на захист від всіяких посягань з боку органів держави і посадових осіб. Тобто, обов'язком суб'єктів з владними повноваженнями із забезпеченням режиму законності кореспондують не лише права громадян використовувати блага законності, але й право на захист від посягань з боку окремих посадових осіб і державних органів.

У зв'язку з викладеним, представляється визначити законність як особливий режим, атмосферу (стан) взаємовідносин держави і особи, що виражається у неухильному дотриманні всіма органами держави, громадськими організаціями і посадовими особами законів і заснованих на них інших нормативних актів, яка забезпечує впевненість усіх членів суспільства у недоторканості її особи і гарантованості здійснення ними своїх прав і юридичних свобод [4, с. 47].

Список бібліографічних посилань

1. Конституція України : офіц. текст. Київ : КМ, 2013. 96 с.
2. Невзоров І. Л. Принцип законності в правозастосувальній діяльності : автореферат дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Харків, 2003. 19 с.
3. Теорія держави і права : підручник / О. М. Бандурка, М. Ю. Бурдін, О. М. Головка та ін. Харків : Майдан, 2018, 452 с.
4. Горшенев В. М. Теория юридического процесса. Харьков : Вища школа, 1985. 192 с.

Одержано 26.03.2019

УДК 351.741:35.088

ОЛЕКСАНДР ВІКТОРОВИЧ ПОЛІЩУК,*слухач магістратури факультету № 1**Харківського національного університету внутрішніх справ*

ДОСЛІДЖЕННЯ РІВНЯ ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ ПІД ЧАС ВИКОНАННЯ СЛУЖБОВИХ ОBOB'ЯЗКІВ

Професійна підготовка поліцейських відіграє одну із найважливіших ролей у професійній діяльності правоохоронних органів, а саме: особиста безпека, ефективність виконання поставлених завдань. На даний час правове регулювання діяльності Національної поліції є одним із важливих напрямів і відбувається із врахуванням таких принципів як: верховенство права, дотримання прав і свобод людини; законності; відкритості та прозорості; політичної нейтральності, взаємодії з населенням на засадах партнерства; безперервності. Але як і в будь-якій системі в результаті практичної діяльності правоохоронних органів існують ризики і проблеми щодо ефективної діяльності самих працівників поліції при виконанні своїх службових обов'язків, що визначаються саме рівнем професійної підготовки вищевказаних осіб.

Професіоналізм поліцейського визначається рівнем оволодіння визначеними знаннями та навичками відповідної спеціалізації. І саме тому варто приділити значної уваги професіоналізму, що визначає ділову надійність, здатність успішно й безпомилково здійснювати конкретну правоохоронну діяльність як у звичайних умовах, так і в екстремальних, нестандартних ситуаціях. Поширена помилка в поліцейського під час підготовки в тому, що він зникає до єдиного способу вирішення конкретного завдання (наприклад, вхід в кімнату, де можливо є озброєний правопорушник) лише одним способом і таким чином звикають до «шаблонного» мислення, що знижує ефективність дій під час екстремальної ситуації, що може виникати у вогневому контакті.

Одним із важливих критеріїв для визначення рівня професіоналізму поліцейського є його інтелектуальні здібності, що виражаються можливістю оцінити обстановку після збору інформації і прийняття вірного рішення на основі отриманої інформації. Адже м'язи поліцейського натренувати – це не таке вже і складне завдання, а от навчити поліцейського оцінювати обстановку, реагувати на конкретні дії та приймати швидко та головне правильні рішення – це вже проблема, вирішення якої значно підвищить рівень професіоналізму і зменшить рівень негативного ставлення населення до поліції та зменшить рівень загрози отримати травму чи поранення під час виконання службових обов'язків поліцейським. Не менше значення інтелектуальних здібностей працівника поліції є поняття рефлексії, яка в процесі вирішення нестандартних завдань сприяє підвищенню самооцінки особи, що є чинником формування системи ціннісних орієнтацій та побудови й реалізації її нового цілісного образу підготовленого поліцейського. Рефлексія використовується поліцейським як специфічна здатність на основі вже отриманого досвіду, яка допомагає зробити предметом аналізу, оцінки і перетворення свої думки, емоції, дії, відношення і в цілому своє життя. Ця рефлексивна здатність розвивається за допомогою проектних методів навчання; спеціальних тренінгових програм; створення рефлексивно-розвиваючих освітніх середовищ; впровадження інноваційних рефлексивно-діяльних технологій навчання; впровадження психологічної консультативної практики.

Не менш важливим критерієм визначення рівня професіоналізму поліцейського є фізична готовність, що включає загально-фізичну і спеціальну фізичну підготовку, оскільки протиправні дії правопорушника можуть бути пов'язані з великою фізичною напругою та вимагають навичок володіння прийомами рукопашного бою. Застосування фізичної сили до правопорушника може бути поєднане як із психологічним впливом, так і без нього. Вид, метод і спосіб фізичного впливу, інтенсивність його застосування визначаються кожним поліцейським самостійно, виходячи з обстановки, що склалася, але без належної бази навичок працівник поліції не зможе швидко ефективного і головне безпечно для свого здоров'я чи життя затримати правопорушника. Слід також звернути увагу і на особисті властивості працівника поліції, а саме: швидкість мислення, розвиток логіки, багатозадачність, зосередженість, хороша пам'ять, висока спостережливість, реакція і відповідне реагування на зміну обстановки.

Непоміченою залишається наявність таких компонентів, як внутрішнє ставлення людини до праці, її психічні якості, оскільки професіоналізм – це найвищий рівень психологічних та особистісних змін, що відбуваються в процесі виконання службових обов'язків. У комплексі всі ці

компоненти формують і визначають ту планку професіоналізму, до якої потрібно всі працівників поліції піднімати. Адже, якщо людина буде психологічно стійка, готова до виникнення екстремальної ситуації і головне буде діяти в цій ситуації, шукаючи відразу її вирішення, то в наступній екстремальній ситуації такий поліцейський буде реагувати та діяти більш ефективно, ніж будь-яка інша цивільна особа. Взагалі, існує така думка, що чим більше людина буде проходити екстремальних ситуацій в своєму житті, то таким чином вона буде більш психологічно стійка, ніж інші і відповідно буде більш впевнено себе почувати в нестандартній ситуації і правильно діяти, ніж інші.

Виходячи із вищевказаного, слід зазначити наступне: 1) наявність прогалів в нормативному забезпеченні правоохоронних органів знижує здатність працівників поліції діяти швидко та надійно; 2) в нормативних актах вказується порядок, послідовність та умови проведення оперативних, слідчих дій, що дає змогу використовувати це в оперативній ситуації; 4) в актах правового забезпечення розглядаються та вказуються права, обов'язки, підстави, умови виконання службових задач та принципів поліції, що підвищують їх здатність завчасно підготуватися до дій в нормальних та екстремальних ситуаціях.

На основі цього пропонується підвищувати рівень професійної підготовки в правоохоронній діяльності, прививати поліцейському особисті властивості, якості, уміння, знання, що повинні відповідати прогресивним вимогам рівня професійної підготовки поліцейського і справжньому об'єктивному призначенню діяльності Національної поліції, правового регулювання вказаної вище діяльності із якого виходить, що нормативне забезпечення сприяє підвищенню професійної готовності працівника поліції за рахунок особистої зацікавленості останнього та його вмотивованості.

Одержано 26.03.2019

УДК 351.741

ЛІЛІЯ МИКОЛАЇВНА ПОПОВА,

кандидат економічних наук, доцент,

доцент кафедри фінансів та кредиту

Харківського національного університету будівництва та архітектури;

 <https://orcid.org/0000-0001-8255-8363>

ДІЯЛЬНІСТЬ ПОЛІЦІЇ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН І МОЖЛИВІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ЇХ ДОСВІДУ В УКРАЇНІ

Поліцейська діяльність у сучасній демократичній державі окреслюється двома моделями її організації: «континентально-європейською» і «англосаксонською (британською)». Перша модель характеризується жорстким централізованим управлінням поліцейськими відомствами з боку держави, владною «вертикаллю» і широким обсягом повноважень поліції. До цієї групи належать Австрія, Німеччина, Італія, Іспанія, Франція. Друга (британська) модель відзначається децентралізацією управління, владною «горизонталлю», підвищенням рівня повноважень місцевих органів влади і вужчими за обсягом поліцейськими функціями. До цієї моделі відноситься поліція Великобританії і США [1].

У механізмі таких держав континентальної правової сім'ї як Франція, Німеччина, Польща, поліція є невід'ємною складовою частиною системи органів виконавчої влади, як елемента державного апарату. Спільною рисою для вище згадуваних країн континентальної правової сім'ї є те, що, формально, поліція, як самостійний державний орган, належить до підсистеми органів виконавчої влади, які знаходяться в безпосередньому підпорядкуванні спеціального вищого галузевого органу виконавчої влади – Міністерства внутрішніх справ.

Важливо відзначити той факт, що сьогодні розуміння поліції не може знаходитися за межами концептуального поля «Community Policing» – стратегії і практики найтіснішої взаємодії поліцейських сил і суспільства (його більш локальних спільнот), яка демонструє свою ефективність на різних рівнях. Під «Community Policing» слід розуміти таку філософію роботи поліції, яка означає, новий тип стосунків поліції із законослухняними громадянами, участь останніх у визначенні пріоритетів, закладення таких стандартів, які дозволяють брати участь законослухняним громадянам у поліпшенні загальної якості життя.

У цьому випадку робота поліції заключається не в обробці випадкових викликів, а у першочерговому вирішенні основних проблем. Головними виступають три аспекти: 1) зміцнення партнерських відносин поліції та громадян, що включає участь всього суспільства в стратегії сприяння підвищенню громадської безпеки; 2) участь суспільства у визначенні і ефективному усуненні основних умов, що призводять до злочинності та безладдя; 3) перетворення поліції як організації, яка спроможна реагувати на потреби суспільства (громади) більш ефективно [2].

Аналіз діяльності поліції зарубіжних країн, вивчення досвіду розвитку їх поліцейських підрозділів може бути корисним для України як держави, яка прагне мати поліцію європейського зразка. Однак, як показують чисельні дослідження, кожна з поліцейських систем має свою індивідуальну історію розвитку та свою специфіку. Тому одним із основних завдань, яке стоїть перед Міністерством внутрішніх справ України, – це вдосконалення діяльності української поліції з урахуванням позитивного досвіду поліцейської діяльності провідних країн Європи. У складних умовах реформування поліції, розширення процесу їх інтеграцій до міжнародного товариства правоохоронних органів об'єктивно зростає інтерес до досвіду поліцейських систем зарубіжних країн та досліджень сучасних проблем їх розвитку. Найбільш вдало зміст поліцейської діяльності у сучасному демократичному суспільстві викладено американським поліцейстом Д. Бейлі, який на підставі проведеного аналізу широкого кола нормативних приписів виокремив основні вимоги суспільства, які ставляться до поліцейських. По-перше, пріоритетним напрямком роботи поліції має бути служіння як потребам окремих громадян, так і суспільним групам (ефективне реагування поліції на заяви окремих громадян, підтримання з ними постійного зв'язку та інформування про хід розгляду їх справ; здійснення постійного моніторингу ситуації щодо потреб вразливих груп населення, які потребують підвищеної уваги та додаткового захисту своїх прав з боку поліції, розроблення відповідних програм або планів заходів щодо надання їм додаткової допомоги, відслідковування їх ефективності).

По-друге, поліція повинна відповідати перед законом, а не перед урядом (усі рішення поліції мають бути вмотивовані законом та підтримані судом, а не диктуватися урядом та побажаннями політичних партій; ноти підтримки або протесту, політичні заяви тощо можуть бути взяті до уваги керівниками поліції при прийнятті управлінських рішень, проте лише як додаткові аргументи (контраргументи) до вимог закону, на підставі яких діє поліція).

По-третє, поліція повинна захищати права людини, особливо ті, які є необхідними для вільної політичної діяльності у демократичному суспільстві (впровадження процедур та нормативних актів, які унеможливають здійснення свавільних арештів та затримань, забезпечують захист затриманих осіб від тортур; запровадження спеціального навчання персоналу з метою забезпечення прав людини в поліцейській діяльності).

По-четверте, поліція має бути прозорою у своїх діях (відкритість поліції для форм зовнішнього контролю, в тому числі громадського контролю, зокрема стосовно питань планування роботи поліції в цілому, реалізації запланованих заходів та результатів роботи) [3].

Велике значення має запозичення досвіду зарубіжних країн, наприклад, залучення фахівців з Грузії та Сполучених Штатів Америки. Щодо реформування органів внутрішніх справ у Грузії, то слід зазначити, що до поліції Грузії не брали колишніх працівників правоохоронних органів і навіть громадян з юридичною освітою. В подальшому на роботу у поліцію приймалися молоді люди віком від 19 до 35 років на загальних умовах. Патрульна служба була оновлена майже повністю. В службу детективів приймалися і колишні співробітники. Але за умови – якщо за ними немає сумнівного минулого, після спеціальних тестів, перепідготовки і на загальних умовах з усіма.

У Грузії також суттєво підвищилась заробітна платня працівників правоохоронних органів. Плюс медична страховка, страховка на випадок загибелі або каліцтва, премії, які можуть бути досить значними залежно від вислуги років, участі в розкритті конкретних злочинів. Але разом з цим введено жорсткий контроль і відповідальність поліцейських. Створений контролюючий орган – Генеральну інспекцію. Її співробітники постійно «відвідують» низові підрозділи. (Наприклад, під виглядом простих громадян приходять у відділки і просять відкрити кримінальну справу з дріб'язкового приводу, – начебто крадіжки мобільного телефону). Непорушення справи загрожує поліцейському кримінальною відповідальністю, не кажучи вже про звільнення та санкції, тому кількість порушених справ різко зросла, але, оскільки це не є більше основним методом оцінки роботи, поліцейські самі стали набагато активніше приймати справи в роботу. У результаті діяльності Генеральної інспекції за роки реформ державний апарат безперервно і наполегливо чиститься від корупції. У перші роки з оновленого Міністерства внутрішніх справ Грузії було звільнено або потрапило за ґрати кілька сотень співробітників. У перші місяці роботи

патрулів ефір провідних телекомпаній був переповнений кадрами дачі хабарів новим працівниками, які знімалися прихованою камерою агентами спецслужб. Спіймані на хабарі відправлялися у в'язницю строком на 10 років. У Грузії Академія поліції не є вищим учбовим закладом. Сюди приходять люди, які вже мають вищу освіту (зазвичай правову). Навчання триває кілька місяців і супроводжується постійними іспитами, перевітками і випробуваннями. Потрапити до Академії поліції в Грузії складно. Крім курсантів, в цю Академію потрапляють двічі на рік і вже працюючі поліцейські. Вони за один – два тижні проходять програми перепідготовки або отримують сертифікати нової спеціалізації (наприклад, детектива) [4].

Висновок. Діяльність поліції України є необхідною умовою її існування як незалежної, правової та демократичної держави. Разом із реформуванням поліції відроджується сукупність правових норм, що регламентують її діяльність. Пізнання та конструктивне використання поліцейського досвіду розвинутих країн світу має суттєве теоретичне та практичне значення для забезпечення реформування поліції України відповідно до міжнародних стандартів.

Список бібліографічних посилань

1. Плугатар Т. А. Організаційно-правові засади поліцейської діяльності щодо забезпечення прав, свобод та законних інтересів людини // Allbest : сайт. URL: https://otherreferats.allbest.ru/law/00920104_0.html (дата звернення: 24.03.2019).
2. «Community Policing» або поліцейська діяльність, орієнтована на громаду // Відкритість правоохоронної системи : сайт. URL: <http://police-access.info/2015/07/community-policing-abo-politseyska-diialnist-orijentovana-na-hromadu/> (дата звернення: 24.03.2019).
3. Наилучшая практика первоначальной полицейской подготовки – аспекты учебной программы // ОБСЕ : офиц. сайт. URL: <https://www.osce.org/ru/secretariat/109934?download=true> (дата звернення: 24.03.2019).
4. Як було реформовано правоохоронну систему Грузії // ОРД : сайт. URL: <http://ord-ua.com/2012/01/20/yak-bulo-reformovano-pravoohoronnu-sistemu-gruziyi/?page=2> (дата звернення: 24.03.2019).

Одержано 26.03.2019

УДК 351.741

СВІТЛАНА МИКОЛАЇВНА ПОПОВА,

доктор юридичних наук, доцент,

професор кафедри загальноправових дисциплін факультету № 6

Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0002-3958-4133>

РОЛЬ І МІСЦЕ ПОЛІЦІЇ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА Й УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ

Пріоритет у законодавчому визначенні ролі і місця поліції у сучасному європейському суспільстві належить Раді Європи. Прийнята у травні 1979 р. Парламентською асамблеєю Ради Європи «Декларація про поліцію» [1] у правовому порядку закріпила статус та базові принципи роботи поліції, а також підтвердила положення міжнародних документів ООН щодо стандартів у сфері правоохоронної діяльності. Основні положення, викладені в «Декларації про поліцію», були також закріплені у своєму загальному вигляді в Європейському кодексі поліцейської етики, прийнятому в якості додаткового регулятивного документа Ради Європи 19 вересня 2001 р.

На сучасному етапі розвитку європейського суспільства функція поліції визначається поліцейстами як сприяння у забезпеченні безпечного та справедливого соціального оточення, в якому права і відповідальність індивідуумів, сімей та громад відповідним чином збалансовані. Метою поліції є сприяння безпеці та зниження кількості випадків громадських заворушень; зниження рівня злочинності та тяжкості злочинів; сприяння здійсненню правосуддя таким чином, щоб підтримувати довіру населення до закону. Завдання поліції з урахуванням цих положень викладаються наступним чином:

- збереження / відновлення порядку і зниження частоти проявів антисоціальної поведінки;
- підвищення рівня безпеки населення;
- сприяння безпеці на дорогах і зменшення нещасних випадків;
- знищення організованої та міжнародної злочинності;
- боротьба з тероризмом;

- зниження рівня злочинності шляхом вивчення та виявлення її причин;
- зниження ступеню небезпечності злочинів, що вчиняються;
- забезпечення справедливого ставлення до підозрюваних;
- допомога жертвам та свідкам злочинів [2, р. 14].

Американський поліцейст Д. Бейлі у 2001 році виклав зміст поліцейської діяльності у сучасному демократичному суспільстві. На підставі проведеного аналізу широкого кола нормативних приписів науковець виокремлює наступні вимоги суспільства, які ставляться до поліцейських взагалі, незалежно від політичної системи країни:

1. Пріоритетним напрямком роботи поліції має бути служіння як потребам окремих громадян, так і суспільним групам. Це означає готовність поліції ефективно реагувати на заяви окремих громадян, підтримувати з ними постійний зв'язок та інформувати про хід розгляду їх справ. Одночасно від поліції очікується високий рівень толерантності до вразливих груп населення, до яких зазвичай відносять представників етнічних меншин, мігрантів та шукачів притулку, людей з фізичними або психічними вадами, осіб нетрадиційної сексуальної орієнтації, людей похилого віку та дітей. Поліція повинна здійснювати постійний моніторинг ситуації щодо потреб цих категорій населення, розроблювати відповідні програми або плани заходів щодо надання їм додаткової допомоги, відслідковувати їх ефективність та ін.

2. Поліція повинна відповідати перед законом, а не перед урядом. Усі рішення поліції мають бути вмотивовані законом та підтримані судом, а не диктуватися урядом та побажаннями політичних партій. Рекомендації, ноти підтримки або протесту, декларації та політичні заяви можуть бути взяті до уваги керівниками поліції при прийнятті управлінських рішень, проте лише як додаткові аргументи (контраргументи) до вимог закону, на підставі яких діє поліція.

3. Поліція повинна захищати права людини, особливо ті, які є необхідними для вільної політичної діяльності у демократичному суспільстві. Поліція має впроваджувати процедури та нормативні акти, які унеможливають здійснення свавільних арештів та затримань, забезпечують захист затриманих осіб від тортур та жорстокого поводження. Окремим напрямком діяльності є розробка алгоритму дій під час охорони мирних зібрань з метою забезпечення права громадян на свободу слова, вираження поглядів та переконань. У поліцейських підрозділах має бути запровадження спеціального навчання персоналу з метою забезпечення прав людини в діяльності поліції.

4. Поліція має бути прозорою у своїх діях. Поліцейські підрозділи мають бути достатньо відкриті для форм зовнішнього контролю, в тому числі – громадського контролю. Основна статистика поліції (чисельність особового складу, гендерний баланс, розмір бюджету тощо) має бути доступна для суспільства, а прохання громадян та організацій про доступ до обмеженої інформації мають розглядатися в розумний строк із детально вмотивованою відповіддю в разі відмови. Суспільство також повинно мати доступ до інформації, що стосується планування роботи поліції в цілому, реалізації запланованих заходів та результатів роботи.

Європейський Союз, який розширився за рахунок країн Центральної та Східної Європи, додатково висунув перед національними урядами завдання реформування поліції в професійний деполітизований і ефективний інститут, заснований на принципах верховенства закону, ринкової економіки і толерантності стосовно культурних, релігійних та етнічних груп. Як результат, перелік завдань для поліції цих країн відповідно до засад сучасної поліцейської було розширено наступними положеннями:

- встановлення ефективного громадського контролю;
- демократична та ефективна система підзвітності суспільству;
- партнерські відносини із населенням в рамках моделі «community policing»;
- професіоналізм персоналу, скорочення його чисельності, вироблення професійної етики;
- підвищення рівня диверсифікованості персоналу для кращого відображення етнічної та гендерної структури населення;
- постійний зв'язок з поліцейськими підрозділами інших держав.

Для більшості європейських поліцейських систем досягнення означених вимог стало можливим за умови реформування, яке відбувалося за декількома провідними принципами. Їх перелік зазвичай відрізнявся у кожній країні залежно від політичної ситуації та від ступеня готовності державних структур до реорганізації власної діяльності. Проте в узагальненому вигляді принципи реформування поліції як споріднені та універсальні категорії сформовані наступним чином:

- верховенство закону;
- деполітизація;
- демілітаризація;
- децентралізація;

- підзвітність та прозорість в роботі;
- тісна співпраця з населенням та місцевими громадами;
- професійна підготовка персоналу [3].

Великим кроком на шляху до розвитку української державності є прийнятий 2 липня 2015 року Закон України «Про національну поліцію». Цей Закон визначає правові засади організації та діяльності Національної поліції України, статус поліцейських, а також порядок проходження служби в Національній поліції України. Принципи діяльності української поліції виглядають сьогодні наступним чином:

- верховенство права;
- дотримання прав і свобод людини;
- законність;
- відкритість та прозорість;
- політична нейтральність;
- взаємодія з населенням на засадах партнерства;
- безперервність [4].

Висновок. Таким чином, в Законі України «Про Національну поліцію» практично відсутні такі напрямки, як демілітаризація та децентралізація, а сервісна модель поліції, що оптимально поєднує принципи підзвітності та тісної співпраці з місцевими громадами, є майже не прописаною. Але загалом на сьогоднішній день роль поліції набула великого значення, а діяльність поліцейських значно змінилася в силу численних реформаций суспільно-політичного характеру. Приведення основних принципів діяльності поліції України у відповідність до вимог європейської практики дозволяє гарантувати існування сучасної правоохоронної структури сервісного типу із пріоритетом верховенства права та дотримання прав і свобод людини. Ідея протидії злочинності як основної мети існування поліції заміщується розумінням того, що основним змістом її діяльності є охорона прав та свобод громадян, а рівень цієї діяльності завжди має відповідати сучасним вимогам розвитку суспільства.

Список бібліографічних посилань

1. Декларація про поліцію : резолюція N 690 (1979) Парламентської асамблеї Ради Європи від 08.05.1979 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_803 (дата звернення: 25.03.2019).
2. Core issues in policing / ed. by Leisman F., Loveday B., Savage S. 2nd ed. Harlow, 2000. 337 p.
3. Реформування міліції у дзеркалі європейської поліцейстики – що ми робимо не так? // Українська Гельсінська спілка з прав людини : сайт. URL: <https://helsinki.org.ua/articles/reformuvannya-militsiji-u-dzerkali-jevropejskoji-politsejistyky-scho-my-robymo-ne-tak/> (дата звернення: 25.03.2019).
4. Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 25.03.2019).

Одержано 26.03.2019

УДК 351.74/.76

ОЛЕКСІЙ ЮРІЙОВИЧ ПРОКОПЕНКО,

*доктор юридичних наук, старший науковий співробітник,
завідувач кафедри тактичної та тактико-спеціальної підготовки
факультету № 3 Харківського національного університету внутрішніх справ;*

 <https://orcid.org/0000-0001-6590-3364>;

ДМИТРО ОЛЕКСІЙОВИЧ БУЛАТІН,

здобувач Харківського національного університету внутрішніх справ

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ШТАТНА СТРУКТУРА НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ЯК СУБ'ЄКТА ЗДІЙСНЕННЯ ПРЕВЕНТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Як суб'єкт здійснення превентивної діяльності Національна поліція України має підходящу організаційно-штатну структуру, яка створюється спеціально для виконання тих завдань та функцій, які ставляться перед цим органом. Організаційно-штатна структура Національної поліції України повинна відповідати функціональному змістові конкретних органів та підрозділів. Здійснення превентивної діяльності та профілактичної діяльності, спрямованої на запобігання вчиненню правопорушень є першим з-поміж інших основних повноважень поліції в Україні [1, п. 1

ч. 1 ст. 23]. Відтак, у організаційно-штатній структурі Національної поліції України повинні бути структурні елементи, які за своїм цільовим призначенням і характером діяльності відносять їх до суб'єктів що здійснюють превентивну діяльність. Закон України «Про Національну поліцію» не визначає розгорнуту організаційно-штатну структуру Національної поліції України обмежившись в ст. 13 Закону загальною системою поліції. При цьому від оптимальності організації штатної структури поліції залежить ефективність її діяльності.

В державному управлінні організаційна структура державного органу (від лат. *structura* – будова, розташування, порядок) розглядається як сукупність структурних елементів [2, с. 246–247]. Така система включає сукупність ланок і рівнів з певним підпорядкуванням і взаємозв'язком. Наявність структури в органах виконавчої влади є невід'ємним атрибутом усіх організаційних систем.

Організаційно-штатна структура Національної поліції України сприяє збереженню стійкого стану системи поліції, її цілісності і є показником її зорганізованості. Організаційно-штатною структурою охоплюється структура організації самої Національної поліції України, окремих її підрозділів, керівного апарату, кадрів Національної поліції України.

Організаційно-штатна структура Національної поліції України як суб'єкта здійснення превентивної діяльності характеризується внутрішніми зв'язками за на основі котрих здійснюється управління та передається інформація між керівниками та структурними підрозділами. Вертикальні зв'язки є відносинами детермінації (підпорядкованості). Зв'язки типу детермінації встановлюються між керівниками, структурними підрозділами та окремими працівниками органу в тих випадках, коли одні з них мають право віддавати розпорядження, а інші повинні їх виконувати. Вертикальні зв'язки встановлюються між керівниками та їх підлеглими. Горизонтальні зв'язки будуються на засадах взаємозв'язку та взаємозалежності або опосередкованої залежності. Такі та горизонтальні зв'язки встановлюються між рівноправними керівниками і структурними підрозділами Національної поліції, які взаємодіють між собою.

Штатна структура персоналу відображає кількісно-професійний склад персоналу, розміри оплати праці і фонд заробітної плати працівників. Організаційна структура працівників характеризує його розподіл залежно від виконуваних функцій [3, с. 75].

У організаційно-штатній структурі Національної поліції України як суб'єкта здійснення превентивної діяльності наявні вертикальні та горизонтальні відносини між окремими підрозділами.

У постанові Кабінету Міністрів України «Про упорядкування структури апарату центральних органів виконавчої влади, їх територіальних підрозділів та місцевих державних адміністрацій» департаменти, управління (самостійні відділи), самостійні сектори та відділи у складі департаменту (управління) визнані основними структурними підрозділами апарату центрального органу виконавчої влади. Департамент – це структурний підрозділ, що утворюється для виконання основних завдань високого ступеня складності (багатогалузевість, багатофункціональність, програмно-цільовий напрям діяльності), координації роботи, пов'язаної з виконанням таких завдань, за умови, що в його складі буде не менш як чотири відділи [4, п. 1].

Батраченко О.В. характеризуючи організаційно-штатну структуру органів державного управління виділив наступні їх особливості: 1) являє собою внутрішньо організовану будову структурних частин відповідного органу; 2) структурними одиницями в цих органах, як правило, виступають управління, департаменти, відділи; 3) між структурними підрозділами встановлюються вертикальні та горизонтальні взаємозв'язки, засновані на відносинах влади, підпорядкування, координації або рівноправності; 4) організаційно-штатна структура органу державного управління ґрунтується на функціональних та територіальних засадах його побудови [5, с. 71].

Гранична чисельність поліцейських, державних службовців та працівників Національної поліції (крім поліції охорони) затверджується Кабінетом Міністрів України. Голова Національної поліції уповноважений затверджувати штатний розпис (штат) центрального органу управління Національної поліції, штатний розпис (штат) та кошторис територіальних (у тому числі міжрегіональних) органів Національної поліції [6, пп. 28 п. 11, 13].

Відповідно Закону України «Про Національну поліцію», загальну систему поліції складають два рівні – центральний та територіальний, що мають особливу структуру. Структуру центрального органу управління поліції затверджує керівник поліції за погодженням з Міністром внутрішніх справ України. Штатний розпис (штат) поліції затверджує керівник поліції. В свою чергу, територіальні органи поліції утворює, ліквідує та реорганізовує Кабінет Міністрів України за поданням Міністра внутрішніх справ України на підставі пропозицій керівника поліції. Структуру територіальних органів поліції затверджує керівник поліції за погодженням з Міністром внутрішніх справ України. Штатний розпис (штат) та кошторис територіальних органів поліції затверджує керівник поліції [1, ст. 13, 14, 15].

Національна поліція України в своїй структурі має профільний підрозділ здійснення превентивної діяльності, а саме – Департамент превентивної діяльності. Основні засади його функціонування визначені наказом МВС України, що закріпив положення про Департамент превентивної діяльності Національної поліції України. До структури територіальних органів поліції (головних управлінь Національної поліції в областях) в апарат входять профільні управління (відділи) превентивної діяльності (у складі патрульної поліції). У відділах поліції створюється відділ (сектор) превенції (у складі патрульної поліції). А у відділенні поліції (у складі відділу поліції) діють сектори превенції (у складі патрульної поліції). Крім того, в структуру Національної поліції України входять й інші підрозділи, що серед інших функцій виконують і превентивну діяльність.

Окремо відмітимо підрозділи ювенальної превенції Національної поліції України. До підрозділів ювенальної превенції (далі – підрозділи ЮП) входять: підрозділ ЮП центрального органу управління поліцією; підрозділи ЮП головних управлінь Національної поліції в Автономній Республіці Крим та м. Севастополі, областях та м. Києві (далі – ГУНП); підрозділи ЮП територіальних (відокремлених) підрозділів ГУНП [7, п. 2].

Висновки: Організаційна структура Національної поліції України, як суб'єкта здійснення превентивної діяльності має не тільки вертикальні ієрархічні зв'язки в його внутрішній будові, але і горизонтальних – заснованих на територіальному та функціональному принципах.

Організаційно-штатна структура Національної поліції як суб'єкта здійснення превентивної діяльності є затверджена штатним розписом у відповідності із законодавством України, ієрархічно побудована за функціональним та територіальним принципами система департаментів, управлінь, відділів та інших структурних підрозділів, на які покладається виконання завдань та функцій із превентивної діяльності та профілактичної діяльності, спрямованої на запобігання вчиненню правопорушень.

Список бібліографічних посилань

1. Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 23.03.2019).
2. Державне управління : навч. посіб. / А. Ф. Мельник, О. Ю. Оболенський, А. Ю. Васіна, Л. Ю. Гордієнко ; за ред. А. Ф. Мельник. Київ : Знання-Прес, 2003. 343 с.
3. Балабанова Л. В., Сардак О. В. Управління персоналом : навч. посіб. Донецьк : ДонДУЕТ, 2006. 471 с.
4. Про упорядкування структури апарату центральних органів виконавчої влади, їх територіальних підрозділів та місцевих державних адміністрацій : постанова Кабінету Міністрів України від 12.03.2005 № 179. *Офіційний вісник України*. 2005. № 11. Ст. 522.
5. Батраченко О. В. Адміністративно-правові засади діяльності Національної поліції України щодо забезпечення публічної безпеки і порядку : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Суми, 2017. 218 с.
6. Про затвердження Положення про Національну поліцію : постанова Кабінету Міністрів України від 28.10.2015 № 877 // Урядовий портал : веб-портал. URL: <http://www.kmu.gov.ua/control/gu/cardnpd?docid=248607704> (дата звернення: 23.03.2019).
7. Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України : наказ МВС України від 19.12.2017 № 1044 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0686-18> (дата звернення: 23.03.2019).

Одержано 26.03.2019

УДК 342.9(477)

ВІКТОРІЯ ОЛЕКСАНДРІВНА ПУГАЧ,

*завідувач науково-методичного відділення навчально-методичного відділу
Харківського національного університету внутрішніх справ*

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДГОТОВКИ КАДРІВ ДЛЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Задоволення потреб Національної поліції України у кваліфікованих фахівцях, здатних на високому рівні виконувати поставлені завдання, зокрема забезпечувати охорону прав і свобод людини, протидіяти злочинності, підтримувати публічну безпеку і порядок, вимагає, із огляду на вимоги сьогодення, постійного розширення компетентностей поліцейських як фахових, так і загальних. Отже, одним із пріоритетних напрямів у реформуванні системи освіти Міністерства

внутрішніх справ має стати створення відповідних умов для ефективного функціонування відомчої системи підготовки кадрів, що вимагає, передусім, удосконалення відповідного нормативно-правового забезпечення.

Одним із складників системи підготовки кадрів для Національної поліції є заклади освіти Міністерства внутрішніх справ України, які у своїй діяльності керуються Конституцією України, законами «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про професійно-технічну освіту», нормативно-правовими актами у сфері освіти і науки. Розповсюджуються на них і вимоги Закону України «Про Національну поліцію». Саме Законом України «Про Національну поліцію» визначені види професійного навчання поліцейських: первинна професійна підготовка; підготовка у вищих навчальних закладах із специфічними умовами навчання; післядипломна освіта; службова підготовка.

Відповідним положенням, затвердженим наказом МВС України № 105 від 16 лютого 2016 року (із змінами, внесеними згідно з наказом МВС від 01.03.2017 № 174), встановлено порядок організації первинної професійної підготовки поліцейських, яких уперше прийнято на службу в поліції. Метою первинної професійної підготовки поліцейських є набуття ними спеціальних навичок, необхідних для виконання повноважень поліції [1].

Підготовка кадрів для Національної поліції (керівників, професіоналів, фахівців) за державним замовленням у закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, регламентується рядом нормативно-правових актів Міністерства внутрішніх справ, зокрема наказом від 01.03.2017 № 173 «Про затвердження Типової форми Контракту про здобуття освіти у вищих навчальних закладах із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських», Положенням про вищі навчальні заклади МВС, затвердженим наказом від 14.02.2008 № 62, Положенням про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах МВС України, затвердженим наказом від 14.02.2008 № 69, Положенням про підготовку фахівців у вищих навчальних закладах МВС за заочною та дистанційною формами навчання, затвердженим наказом від 21.08.2008 № 346, Положенням про порядок відрахування, переривання навчання, поновлення і переведення курсантів (слухачів) вищих навчальних закладів МВС, затвердженим наказом від 07.09.2009 № 381, Положенням про практичну підготовку слухачів та курсантів вищих навчальних закладів МВС України, затвердженим наказом від 27.06.2013 № 621, Порядком підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у науково-дослідних установах, що належать до сфери управління Міністерства внутрішніх справ України, та вищих навчальних закладах із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку кадрів для Міністерства внутрішніх справ України і Національної поліції України, затвердженим наказом від 28.11.2017 № 963.

Післядипломна освіта поліцейських здійснюється на засадах, визначених Законом України «Про Національну поліцію» [2]. та Положенням про організацію післядипломної освіти працівників Національної поліції, затвердженим наказом МВС України від 24.12.2015 № 1625 [3], і складається зі спеціалізації, перепідготовки, підвищення кваліфікації та стажування. Таке спеціалізоване удосконалення освітнього рівня та професійної підготовки – кваліфікації – може здійснюватися поліцейськими безпосередньо в підрозділах поліції або в закладах освіти.

Зауважимо, що більшість керівних для закладів вищої освіти МВС України документів потребують відповідного оновлення. Такий стан нормативно-правового забезпечення діяльності закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання свідчить про недосконалість системи їхнього управління з боку МВС України.

Кваліфікація поліцейських кадрів має бути стандартизованою сукупністю здобутих компетентностей, визнаних замовником (Національною поліцією), які засвідчені відповідним документом. У свою чергу компетентності поліцейського формуються у процесі виконання відповідних освітніх програм та/або при виконанні службових обов'язків і мають відповідати вимогам кваліфікаційних характеристик поліцейських професій. Кваліфікаційною характеристикою визначаються вимоги до рівня освіти та компетентностей, необхідних для виконання професійних робіт з певної професії.

Ураховуючи стрімкий розвиток економіки, певні професії застарівають, а в класифікаторі з'являються нові. Саме так, у ході реформ правоохоронних органів України, у 2015 році утворився новий центральний орган виконавчої влади – Національна поліція. Така реформа призвела до внесення у 2016 році відповідних змін до Національного класифікатора України: з'явилися нові професійні назви роботи із загальним кодом КП 5162, зокрема «Поліцейський (за спеціалізаціями)», «Помічник дільничного офіцера поліції», «Поліцейський (інспектор) патрульної служби»,

«Командир відділення (поліція)» тощо. У 2017 році була розроблена та затверджена кваліфікаційна характеристика професії 5162 «Поліцейський (за спеціалізаціями)» (наказ МВС України від 12.07.2017 № 586). Кваліфікаційна характеристика встановила завдання, обов'язки та повноваження поліцейського як робітника, окреслила його права, визначила обсяг та зміст знань, необхідних для виконання службових обов'язків, а також кваліфікаційні вимоги до особи, яка обійматиме первинну посаду поліцейського за відповідною спеціалізацією. У 2018 році на основі компетентнісного підходу був розроблений Державний стандарт професійно-технічної освіти СП(ПТ)О 5162.0.84.24–2018 з професії 5162 Поліцейський (за спеціалізаціями). На сьогодні ведеться робота із розробки типових освітніх програм підготовки поліцейських за різними кваліфікаціями.

Зауважимо, що для інших поліцейських професій з кодом КП 5162 на сьогодні відсутні як кваліфікаційні характеристики, так і освітні стандарти. Більш того, хоча на початку 2018 року Міністерством внутрішніх справ і була затверджена Концепція запровадження трирівневої моделі підготовки поліцейських (наказ від 29.01.2018 № 51) [4], порядок підготовки кадрів для Національної поліції, особливості призначення їх на посади та проходження служби відсутні.

З огляду на викладене, сьогодні система освіти Міністерства внутрішніх справ, яка забезпечує підготовку кадрів для Національної поліції, потребує розробки нових та вдосконалення чинних нормативно-правових документів, що регламентують організацію освітнього процесу, та які будуть спрямовані на реалізацію Концепції запровадження трирівневої моделі підготовки поліцейських.

Є нагальна потреба у розробці і професійно-кваліфікаційних характеристик поліцейських посад, і програм освітньо-професійної підготовки поліцейських кадрів, а також засобів діагностики рівня їх підготовки. А це значить, що визначення відомчої складової освітніх програм для різних освітніх рівнів закладів освіти МВС України необхідно починати з розробки моделі підготовки поліцейського за конкретною спеціалізацією шляхом побудови професійно-спеціальних (вибіркових) компонент освітньо-професійних програм та формування послідовності їх вивчення.

При цьому, в умовах євроінтеграції України, варто, на нашу думку, керуватися такими принципами:

- формування та закріплення вибірових професійно-спеціальних компонент (переліку вибірових дисциплін з урахуванням спеціалізацій) має відбуватися на рівні МВС України;
- координація підготовки кадрів для Національної поліції має відбуватися і на вертикальному (Національна поліція, її структурні підрозділи МВС України), і на горизонтальному рівнях (заклади освіти із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських);
- наступність підготовки кадрів для Національної поліції на всіх рівнях освіти від підготовки поліцейського за освітньо-кваліфікаційним рівнем «кваліфікований робітник» до підготовки керівників та післядипломної освіти;
- гнучкість організаційних форм підготовки, що дозволить закладам освіти в умовах динамічних змін в суспільно-економічних відносинах задіяти усі доступні форми навчання: очну, заочну, дистанційну;
- маневреність, що припускає оперативну корекцію освітніх програм, які враховують вимоги замовника та потреби поліцейського у зміні кваліфікації, перепідготовці й оволодінні новою спеціалізацією;
- встановлення єдиних науково-методичних підходів для створення бази відповідних навчальних матеріалів, які враховують специфіку підготовки кадрів для Національної поліції;
- оптимізації й уніфікації засобів діагностики та об'єктивного контролю за якістю освітньої діяльності та якістю освіти;
- зміцнення загальноєвропейського співробітництва та подальше формування системи підготовки кадрів для Національної поліції сумісної із системою вищої поліцейської освіти європейських країн.

Реалізація зазначених вище принципів дозволить виробити єдиний підхід до реалізації Концепції підготовки поліцейських та призведе до подальшого удосконалення якості підготовки кадрів для Національної поліції.

Список бібліографічних посилань

1. Положення про організацію первинної професійної підготовки поліцейських, яких вперше прийнято на службу в поліції : затв. наказ МВС України від 16.02.2016 № 105 // База даних (БД)

«Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0576-16> (дата звернення: 25.03.2019).

2. Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 25.03.2019).

3. Положення про організацію післядипломної освіти працівників Національної поліції : затв. наказом МВС України від 24.12.2015 № 1625 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0076-16> (дата звернення: 25.03.2019).

4. Концепція запровадження трирівневої моделі підготовки поліцейських : затв. наказом МВС України від 29.01.2018 № 51 // ІАС Консультант : сайт. URL: <http://consultant.parus.ua/?doc=0B0RV51934> (дата звернення: 25.03.2019).

Одержано 26.03.2019

УДК 342.9

ВІТАЛІЙ БОРИСОВИЧ ПЧЕЛІН,

доктор юридичних наук, доцент,

доцент кафедри адміністративної діяльності поліції факультету № 3

Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0001-9540-9084>

УТОЧНЕННЯ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ПОЛІЦІЇ ЯК СУБ'ЄКТА ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

Встановлення сутності дефініції «органи Національної поліції як суб'єкт запобігання та протидії корупції» викликає необхідність аналізу її основних змістовних складових. У першу чергу мова йде про таку категорію як «суб'єкт». У правовій науці зазначену категорію використовують задля позначення або «суб'єкта права» або «суб'єкта правовідносин». Різниця між даними категоріями полягає в тому, що перший є лише носієм прав та обов'язків, тоді як другий – вже їх реалізовує, тобто є реальним учасником відповідних суспільних відносин. Тобто, коли ми говоримо про поліцію як суб'єкта запобігання та протидії корупції, – маємо на увазі, що дані органи є реальними учасниками вказаних суспільних відносин, реалізують в їх межах наданні їм повноваження.

Наступний аспект, який потребує обґрунтування в світлі визначення сутності досліджуваної дефініції – це використання конструкції «запобігання та протидія корупції». Так, аналіз фахових юридичних джерел свідчить, що вчені, визначаючи правовий статус того чи іншого суб'єкта антикорупційної діяльності, в більшості випадків, позначають його або як «суб'єкта запобігання» або ж як «суб'єкта протидії». Звичайно, можна відмітити й випадки використання вірної, на наш погляд, конструкції «суб'єкти запобігання та протидії». Таке положення справ обумовлено наявними підходами до використання зазначеної термінології самим законодавцем. Зокрема, коли був чинний Закон України «Про засади запобігання і протидії корупції» від 7 квітня 2011 року, в його положеннях використовувалась конструкція «суб'єкти, які здійснюють заходи щодо запобігання і протидії корупції» (ст. 5) [1], що в принципі збігалось з його назвою та змістом. Чинний Закон України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року, хоча й містить у своїй назві лише «запобігання» активно оперує й категорією «протидія». При цьому в ст. 1 (визначення термінів) зазначеного нормативно-правового акта вказано, що поліція є спеціально уповноваженим суб'єктом у сфері протидії корупції [2]. У такому разі може скластися враження, що сам законодавець не відрізняє терміни «запобігання» та «протидія», хоча подекуди й використовує їх разом (наприклад Розділ IX «Інші механізми запобігання та протидії корупції» [2]). Цікаво відмітити, що коли вказаний нормативно-правовий акт мав статус законопроекту, у висновку Головного науково-експертного управління Апарату Верховної Ради України на нього містилось зауваження щодо його назви [3]. Однак, як бачимо, дане зауваження залишилось без уваги.

Якщо проаналізувати положення національного законодавства, яке здійснює нормативно-правову регламентацію діяльності поліції, то також побачимо неоднозначне використання термінології. Так, ст. 2 Закону України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 року серед завдань поліції називає, зокрема, протидію злочинності [4]. Виконання даного завдання цілком пов'язано й із протидією корупційним правопорушенням. Проте, на нашу думку, воно сформульовано

занадто вузько. Так, поліція окрім протидії злочинам, як відомо протидіє адміністративним правопорушенням, а також здійснює ряд заходів, спрямованих на недопущення вчинення правопорушенням, встановлення причин та умов, що сприяли їх вчиненню, іншими словами, запобігає правопорушенням. Додатковим обґрунтуванням доцільності використання конструкції «суб'єкт запобігання та протидії корупції» може слугувати семантичний аналіз її складових. Так, у сучасній українській мові слово «запобігання» тлумачать як дію за значенням запобігати, тобто не допускати, заздалегідь відвертати що-небудь неприємне, небажане. У свою чергу, сутність слова «протидія» визначають як дію, що спрямована проти іншої дії, перешкоджає їй [5, с. 414, 1173]. Іншими словами, діяльність поліції із запобігання корупції направлена на недопущення настання цього негативного явища в майбутньому, а протидія – здійснення реагування на корупційні та пов'язані з корупцією правопорушення. Як перший, так і другий аспект може мати свій внутрішній і зовнішній прояв. Про внутрішній варто казати в разі здійснення заходів із запобігання та протидії корупції серед органів і підрозділів власне поліції, а про зовнішній – в разі коли мова йде про реалізацію поліцією повноважень щодо недопущення вчинення корупційних та пов'язаних з корупцією правопорушень, а також реагування на факти їх вчинення.

Також слід відмітити, що такі категорії як «запобігання» та «протидія» в контексті антикорупційної діяльності поліції розглядаються нами у взаємозв'язку. Це обумовлено тим, що, здійснюючи запобігання корупції, поліція одночасно й протидіє їй та навпаки. Так, наприклад, відповідно до п. 9 ч. 1 ст. 26 Закону України «Про Національну поліцію» поліція наповнює та підтримує в актуальному стані бази (банки) даних, що входять до єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ України, стосовно зареєстрованих кримінальних та адміністративних корупційних правопорушень, осіб, які їх учинили, та результатів розгляду цих правопорушень у судах [4]. У даному випадку мова йде про протидію корупції, так як це стосується правопорушень, які вже були вчинені. Однак, здійснюючи зазначені заходи, поліція одночасно й запобігає корупції, так як вживає заходів щодо інформаційного забезпечення антикорупційної діяльності, створює умови для підвищення її ефективності.

Окрім цього, кодифікованим законодавством [6;7;8] поліція наділена повноваженнями щодо реагування на факти вчинення корупційних та пов'язаних з корупцією правопорушеннями. Здійснюючи діяльність із виявлення осіб, які вчинили корупційні та пов'язані з корупцією правопорушення, вчиняючи заходи, направлені на притягнення їх до відповідного виду юридичної відповідальності, поліція тим самим не тільки протидіє корупції, а й запобігає її проявам. Адже, цілком відомим є факт, що однією з основних цілей притягнення особи до юридичної відповідальності є не тільки застосування до неї заходів впливу несприятливого для неї характеру, а й попередження вчинення нових правопорушень.

Таким чином, під органами Національної поліції як суб'єкта запобігання та протидії корупції слід розуміти органи (підрозділи, посадові особи), які відповідно до законодавства в межах своїх повноважень здійснюють ряд спеціальних заходів, направлених на недопущення корупційних та пов'язаних з корупцією правопорушень, реагування на факти вчинення таких правопорушень, а також притягнення винних у їх вчинення осіб до відповідного виду юридичної відповідальності. Реалізація таких заходів може мати як внутрішній, так і зовнішній аспект. Правовий статус поліції як суб'єкта запобігання та протидії корупції повинен бути уточнений на рівні національного законодавства, що визначає як правові засади антикорупційної діяльності, так і діяльності поліції взагалі. Зокрема, в положеннях Закону України «Про запобігання корупції» органи поліції повинні бути визначені як спеціально уповноважені суб'єкти у сфері запобігання та протидії корупції (ч. 1 ст. 1). У свою чергу, в положеннях Закону України «Про Національну поліцію» завдання поліції із протидії злочинності повинні бути сформульовані більш широко як завдання із запобігання та протидії правопорушенням.

Список бібліографічних посилань

1. Про засади запобігання і протидії корупції : закон України від 07.04.2011 № 3206-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 40. Ст. 404.
2. Про запобігання корупції : закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 49. Ст. 2056.
3. Висновок Головного науково-експертного управління Апарату Верховної Ради України на проект Закону України «Про запобігання корупції» : від 06.10.2014 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=52247&pf35401=314166> (дата звернення: 21.03.2019).
4. Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 63. Ст. 2075.

5. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : Перун, 2009. 1736 с.
6. Кодекс України про адміністративні правопорушення : закон УРСР від 07.12.1984 № 8073-X. *Відомості Верховної Ради Української РСР*. 1984. № 51. Ст. 1122.
7. Кримінальний процесуальний кодекс України : закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. *Офіційний вісник України*. 2012. № 37. Ст. 1370.
8. Кримінальний кодекс України : закон України від 05.04.2001 № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. Ст. 131.

Одержано 26.03.2019

УДК 343.37:332.85

АНАСТАСІЯ ОЛЕКСАНДРІВНА РАСЮК,

кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник,
провідний науковий співробітник Державного науково-дослідного інституту МВС України;

 <https://orcid.org/0000-0001-5802-1187>;

СВІТЛАНА НІКИФОРІВНА БАЛІНА,

кандидат економічних наук, старший науковий співробітник,
провідний науковий співробітник Державного науково-дослідного інституту МВС України;

 <https://orcid.org/0000-0002-4046-1173>

СПОСОБИ ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНІВ НА ВТОРИННОМУ РИНКУ ЖИТЛА ПРОТИ ПРОДАВЦЯ – ВЛАСНИКА ЖИТЛА

У структурі злочинів у сфері нерухомості чітко виокремлюються кілька головних об'єктів злочинного посягання – правовідносини у сфері обігу житла як на первинному, так і на вторинному ринку, і значний сектор у них займають саме шахрайства. Як незаконні операції з нерухомістю, так і кримінально карані корисливі посягання на власність у цій сфері стають поширеними через те, що операції з нерухомістю належать до одного з найбільш високодохідних видів бізнесу [1, с. 111]. Злочини на вторинному ринку житла можуть бути спрямовані, як проти власника-продавця житла, так і проти покупця житла. Розглянемо такі основні способи вчинення злочинів проти продавця-власника житла:

– Заволодіння житлом групою шахраїв, які шляхом обману, зловживання довірою (ст. 190 КК України) або вимагання (ст. 189 КК України), зловживаючи повноваженнями нотаріуса, що обслуговує злочинне угруповання (ст. 365-2 КК України) [2], нотаріально оформлюють псевдоугоду купівлі-продажу чи дарування квартири, а виручені за чужу квартиру кошти привласнюють. Якщо власник незаконно відчуженої квартири звертається з позовом в суд, шахраї представляють суду нотаріально засвідчену угоду купівлі-продажу чи дарування житла, за допомогою залучення найманих свідків, власного нотаріуса, інших фахівців-членів злочинної групи, які шляхом завідомо неправдивих показань (ст. 384 КК України) підтверджують ухвалою суду раніше укладену псевдоугоду і остаточно привласнюють квартиру потерпілого.

– Шахрайство з боку покупця, який обіцяв продавцю оплатити ринкову вартість житла, а після оформлення договору купівлі-продажу віддав не обіцяну суму, а лише ті кошти, що були вказані в угоді. Діяння слід кваліфікувати як шахрайство (ст. 190 КК України) з боку покупця і замах на ухилення від сплати податків з боку продавця (ст. 15, 212 КК України).

– Вимагання, тобто вимога у продавця передати квартиру або права на неї, або вимога здійснити будь-які інші дії майнового характеру (вимагання віддати житло під виглядом дарування, заповіту, наслідування чи іншого способу передачі шахраям-вимагателям житла під загрозою насильства над особистістю власника житла (підписання договору дарування, договору купівлі-продажу і т. ін.), (ст. 189 КК України).

– Заволодіння квартирою шляхом обману чи зловживання довірою у вигляді обіцянки надати замість вилученої квартири інше житло з доплатою, а після нотаріального оформлення факту передачі житла і заволодіння ним, шахраї відмовляються надати інше житло чи оплатити отриману квартиру (ст. 190 КК України).

– Продаж шахраями квартир без відома продавця-власника по підробленим (ст. 358 КК України) або викраденим (ст. 185 КК України) документам, що підтверджують право власності шахраїв на квартиру (ст. 190 КК України).

– Надання чужого житла в оренду шахраями без відома власника або передача чужого житла в заставу без відома власника під отримання кредитів по підробленим або викраденим документам (ст. 358 КК України та ст. 190 КК України).

– Шахрайське заволодіння коштами, отриманими за одночасну здачу квартир в оренду декільком орендарям без відома власника житла (ст. 190 КК України).

– Шахрайське заволодіння одним із співвласників житла усією сумою коштів, замість належної йому частки коштів, отриманих від угоди з продажу спільного житла декількома співвласниками (ст. 190 КК України).

– Порушення зобов'язань перед самотніми літніми людьми (власниками житла) за договором довічного утримання, продаж їх житла, переселення їх у непридатне житло, як правило у віддалену сільську місцевість, звідки складно зв'язатися з правоохоронними органами, соціальними службами, органами опіки.

– Шахрайське заволодіння і відчуження житла, власники якого знаходяться на примусовому лікуванні, в місцях позбавлення волі, безвісно відсутні тощо.

– Шахрайство шляхом викупу частки житла і вимагання продати основну частку житла за заниженою ціною (ст. 189 КК України). Розповсюдження є спосіб шахрайства на вторинному ринку житла, коли шахраї взагалі викупають лише частку житла за вищевказаною схемою, тобто за остаточною вартістю завищеної зношеності купленої частки житла. Така обфудка обходиться для шахраїв взагалі дешево. Проте, процес повного заволодіння житлом за безцінь на цьому не закінчується. На викуплену першу частину житла можуть заселити багатодітну сім'ю або спеціально підготовлених громадян, завданням яких є доведення власників невикупленої частини житла до інфаркту, інсульту, згоди продати житло за безцінь, переписати житло на шахраїв, тощо.

Список бібліографічних посилань

1. Князев С. В. Характеристика злочинів, що вчиняються на ринку нерухомості в процесі забудови житла. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2013. № 4. С. 110–117.

2. Кримінальний кодекс України : закон України від 05.04.2001 № 2341-III // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 22.03.2019).

Одержано 26.03.2019

УДК 343.2

ЮЛІЯ СТЕПАНІВНА РЕЗНІК,

кандидат юридичних наук, старший викладач відділу підвищення кваліфікації прокурорів з питань запобігання корупції Інституту підвищення кваліфікації прокурорів Національної академії прокуратури України (м. Київ)

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ЗАСТОСУВАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ СИЛ ПРИ ПРОВЕДЕННІ СПЕЦІАЛЬНИХ ОПЕРАЦІЙ

До сил забезпечення внутрішньої безпеки в цілому в різних країнах відносять: поліцію, спеціальні структури, а в деяких державах – армію.

У США перші постійні поліцейські департаменти були утворені в 1845 році в Нью-Йорку, а пізніше і в Бостоні. В їх компетенцію входило не тільки розгляд у справах про злочини, а й підтримка порядку і законності. Ці департаменти були повністю підпорядковані державі, і їх діяльність чітко контролювалася [1].

В даний час основними правоохоронними органами США, що мають федеральний статус, є Міністерство юстиції та Міністерство фінансів. Юрисдикція федеральних правоохоронних органів обмежує юрисдикцію губернаторів в частині регулювання торговельних відносин між штатами, податків, а також – дотримання федеральних законів.

Серед агентств Міністерства юстиції можна виділити Федеральне бюро розслідувань (ФБР), що займається справами щодо пограбування банків, викраденням людей, а також – порушенням

федеральних законів. Разом з тим ФБР здійснює підготовку операцій, ідентифікацію та експертно-лабораторні послуги для місцевих поліцейських управлінь. Таким чином, ФБР грає центральну роль в боротьбі з правопорушеннями і справедливому здійсненні правосуддя в Сполучених Штатах.

Крім того, до найважливіших агентств США відносяться: Агентство по боротьбі з наркотиками, що займається контролем і запобіганням незаконного обігу наркотичних засобів; Національна служба охорони (Служба маршалів), відповідальна за безпеку переміщення федеральних злочинців і виконуюча роль судових приставів. У структурі Міністерства фінансів існують такі правоохоронні агентства: Бюро з контролю за оборотом алкоголю, тютюну та вогнепальної зброї, в повноваження якого входить боротьба з порушеннями в області обігу алкоголю, тютюну, зброї і вибухових речовин; Секретна Служба, чий безпосереднім обов'язком є охорона Президента, віце-президента і членів їх сімей, а також – об'єктів федеральної резервної системи; Митна служба, яка розслідує справи про контрабанду.

В сучасні поліцейські формування США входять і підрозділи спеціального призначення для вирішення завдань специфічного характеру. У більшості американських міст тактичні підрозділи спеціально навчені і екіпіровані для запобігання народних хвилювань і підтримки порядку в особливих обставинах. У стані постійної готовності знаходяться саперні бригади, які використовуються для розмінування та знешкодження вибухових пристроїв [2].

Найпоширенішим видом тактичних підрозділів спеціального призначення є воєнізовані загони по боротьбі з захопленням заручників.

Окреме місце в системі поліцейських сил за кордоном займають жандармерія і карабінери. Жандармерія – це правовий інститут збройних сил країн, що виконує функції з охорони та забезпечення громадської безпеки як у військовій, так і цивільній сферах під загальним керівництвом цивільної адміністрації, і при цьому під безпосереднім керівництвом своїх командирів.

Конкретне найменування жандармерії звучить по-різному в інших країнах. Наприклад, у Франції – це Національна жандармерія, в Голландії, Туреччині, Люксембурзі – жандармерія, Народна жандармерія – в Бельгії, Цивільна гвардія – в Іспанії, Корпус карабінерів і Корпус фінансової гвардії – в Італії, Національна республіканська гвардія – в Португалії.

Перераховані вище країни об'єднує те, що інститут жандармерії є одним з ключових ланок їх правоохоронної системи і одним з найважливіших елементів системи забезпечення внутрішньої безпеки держави.

Відзначимо, що особовий склад жандармерії нерідко має правовий статус складової частини збройних сил (Франція, Португалія) або роду сухопутних військ (Італія, Іспанія, Туреччина). В окремих країнах жандармерія спільно з ними (Італія, Франція) або виключно своїми силами (Іспанія, Туреччина) здійснює охорону державного кордону.

Світова практика накопичила багатий досвід участі жандармських сил в спеціальних операціях. При цьому в різних країнах їх застосування має свої особливості, і це пов'язано з історією і безпосередньо з умовами, в яких виконувалися завдання. Так, у Франції жандармерія входить до складу збройних сил і несе службу в інтересах як збройних сил, так і міністерства внутрішніх справ.

Висновок. Як показало проведене дослідження закордонного досвіду застосування поліцейських сил, в структурі правоохоронних органів багатьох країн світу існують спеціальні підрозділи, які забезпечують проведення різних спеціальних операцій, при цьому організовано їх взаємодія з іншими підрозділами зарубіжних країн. Даний досвід може бути застосований і для правоохоронної системи в Україні.

Список бібліографічних посилань

1. Анисимов В. И. Соединенные Штаты Америки. Лучшие из лучших. М., 2001. С. 3–4.
2. Силы специальных операций ведущих зарубежных государств (опыт формирования, функционирования, нормативная база, перспективы). М., 2002. С. 21.

Одержано 26.03.2019

УДК 351.74

ЄГОР СЕРГІЙОВИЧ РОМАНЕНКО,

лейтенант поліції, слідчий слідчого відділення

Братського відділу поліції Головного управління Національної поліції в Миколаївській області

РОБОТА ПІДРОЗДІЛУ ЮВЕНАЛЬНОЇ ПРЕВЕНЦІЇ В УКРАЇНІ

Одним із дієвих методів боротьби зі злочинами, які вчиняються неповнолітніми особами, є профілактична робота з неповнолітніми, тобто бесіда. Даний обов'язок покладено на підрозділи ювенальної превенції Національної поліції України. Але робота ювенальної превенції – це не тільки бесіда з неповнолітніми, даний підрозділ також уповноважений на фіксацію правопорушень з боку неповнолітньої особи.

Взагалі кожен підрозділ органів Національної поліції має специфічні функції. Функція підрозділу ювенальної превенції – робота, щодо попередження, профілактики злочинів, які скоюють неповнолітні. Якщо казати щодо важливості даного підрозділу, то слід зауважити, що в даний час спостерігається тенденція «омолодження» злочинності. Це виникає через вплив того ж телебачення та глобальної мережі інтернет, де дуже часто показують прояви насилля одних людей по відношенню до інших. Хотілося б зупинитися на впливі глобальної мережі інтернет на свідомість неповнолітніх. Це дуже актуальне питання, тому що свідомість саме неповнолітнього найбільш вразлива до інформації, яку останній може спостерігати використовуючи технічні засоби, які підтримують зв'язок з інтернетом. Не помилюся, якщо зазначу, що багато злочинів, які скоюють особи, які не досягли повноліття, в той чи іншій мірі, вчиняють через вплив сучасних технологій. Наприклад, серед молоді, і не тільки, в даний час дуже популярним є відеохостинг «YouTube». На даному сайті дуже популярним став такий формат випуску відеозаписів жанру «Пранк». Одним з найбільш популярних каналів є канал Едварда Біла, який публікує відеозаписи, в яких він дуже неетично поводить себе по відношенню до незнайомих осіб, в деяких випадках навіть спостерігається прояв фізичного та психологічного насилля. Даний контент є дуже популярним серед молоді. Дані молоді люди навіть починають повторювати дії за своїм кумиром.

Другим прикладом впливу на молодь глобальної мережі інтернет є соціальні мережі. Спілкування в соціальних мережах є невід'ємною частиною життя будь-якої особи, так як в даний час кожен має сторінку хоча б на одному з сайтів призначених для спілкування. Але не завжди дані соціальні мережі використовуються доцільно. Можна навести ряд прикладів, щодо злочинів, які скоюють через мережі для спілкування:

- продаж наркотичних, психотропних речовин (ст. 307 КК України);
- вербування неповнолітнього у злочинні дії (ст. 304 КК України);
- торгівля людьми (ст. 149 КК України);
- втягнення особи в заняття проституцією (ст. 303 КК України) [2].

Особи, які займаються такими злочинами через інтернет шукають для себе жертву серед неповнолітніх, тому, що на неповнолітню особу легше вплинути, тому підрозділ ювенальної превенції дуже важливий в наш час. Спілкування з молоддю в закладах освіти, проведення індивідуальної профілактики в проблемних сім'ях, це є важливою складовою сучасного суспільства. Взагалі діти в проблемних сім'ях, де батьки страждають від алкогольної чи наркотичної залежності є найбільш незахищеними. Дані діти шукають захисту на вулиці. Звідки і трапляються випадки втягнення неповнолітніх осіб в заняття проституцією, вживання наркотичних, психотропних речовин. Також нерідко виникають ситуації щодо втягнення неповнолітніх осіб у вчинення кримінальних правопорушень (крадіжка, грабїж, розбій, нанесення тілесних ушкоджень). Актуальною на даний час залишається і проблема торгівлі людьми (а відповідно і молодими дівчатами та хлопцями), яких направляють за кордон для надання різного роду послуг.

Аби попередити дані види кримінальних правопорушень, проведення профілактичних бесід з населенням, був створений такий підрозділ як ювенальна превенція. Дуже велика робота даного підрозділу проводиться також і з особами, які є потерпілими від домашнього насилля чи ряду інших кримінальних правопорушень. Для спілкування з неповнолітніми свідками та потерпілими, було створено так звану «Зелену кімнату».

«Зелена кімната» призначена для роботи з дітьми, які постраждали внаслідок злочину чи стали свідками сексуального насильства, експлуатації, чи іншого злочину [1, с. 21].

Основна мета проведення опитування в такій кімнаті – запобігання повторній травматизації психіки дитини в ході слідчих та процесуальних дій за допомогою спеціальних методик та

створення психологічно комфортної атмосфери, а також технічного оснащення, що дозволяє коректно вести відеозапис допиту та в подальшому використовувати його для ведення слідства без здійснення повторних допитів. Організація роботи здійснюється на основі індивідуального підходу до кожної дитини з урахуванням її вікових та психологічних особливостей. «Зелена кімната» допомагає дітям відчувати домашню атмосферу, сприяє довірливому спілкуванню з дорослими. Система роботи в «зелених кімнатах» враховує вікові та психологічні особливості як тих дітей, котрі перебувають у конфлікті (скоїли правопорушення або злочини), так і тих, що є в контакті із законом (стали жертвами або свідками злочину чи правопорушення). Для цих дітей необхідні особливі, порівняно із дорослими, юридичні процедури, соціальний супровід, психологічна допомога та реабілітаційні послуги [1, с. 22].

Висновок. На даний час підрозділ ювенальної превенції є дуже важливим в системі Національної поліції, тому що сучасний злочинний світ «омолоджується», тому протидія і попередження злочинності покладається на плечі саме даного підрозділу, в зв'язку з чим профілактичні дії та робота з неповнолітніми – є важливою складовою частиною роботи поліції в Україні, що дасть змогу попередити та знизити ризики виникнення злочинних контингентів серед молодого населення.

Список бібліографічних посилань

1. Кримінальний кодекс України : закон України від 05.04.2001 № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. Ст. 131.

2. Методичні рекомендації щодо опитування дітей, що стали свідками та/або жертвами насильства, а також вчинили насильство : метод. посіб. / авт.-упоряд.: Д. Пурас, О. Калашник, О. Кочемировська, Т. Цюман ; за заг. ред. Т. Цюман. Київ : ФОП КЛИМЕНКО, 2015. 114 с.

Одержано 26.03.2019

УДК 343.98

ТЕТЯНА ІВАНІВНА САВЧУК,

кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри криміналістики та судової експертології факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0001-8024-5136>

ПРОТИДІЯ КОРУПЦІЇ ЯК НЕОБХІДНА УМОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

За час незалежності в Україні значно збільшилась кількість корупційних правопорушень, а в останні десятиліття українське суспільство зазнало значних змін, що спричинили сплеск корупції, яка стала на перешкоді демократизації та інтеграції нашої держави у європейський простір.

Корупція не лише становить загрозу розвитку держави та стабільності й безпеці суспільства, а й сприяє підриву її демократичних інститутів та цінностей. Поширення корупції має вкрай негативний вплив на формування і діяльність органів державної влади, підриває довіру громадян до них, зводить нанівець принцип верховенства права та руйнує засади моралі та почуття справедливості в суспільстві, а також підриває авторитет України на міжнародній арені, створюючи тим самим безпосередню загрозу національній безпеці [1, с. 213].

Ефективна протидія корупції в Україні, крім наявності відповідної політичної волі, вимагає належного законодавчого забезпечення, формування ефективної системи державних органів, забезпечення належного координування напруження та реалізації антикорупційної політики, заходів запобігання корупції, а також її подолання [2, с. 150].

Основними заходами протидії корупції та здійснення антикорупційного контролю є:

- 1) спостереження за поведінкою, службовими контактами державних службовців тощо;
- 2) періодичне вивчення документів щодо діяльності державного службовця за певний період;
- 3) визначення кола посадових осіб та громадян, з якими державний службовець з корисливих мотивів контактує в процесі роботи, встановлення осіб, з якими такі контакти здійснюються систематично;
- 4) проведення співбесід із державним службовцем, його керівником та іншими працівниками органу виконавчої влади з певного кола питань;
- 5) проведення планових перевірок діяльності державного службовця, оцінка законності та обґрунтованості його дій;
- 6) аналіз даних

оперативного, статистичного та інших видів обліку; 7) моніторинг конкретних управлінських процедур, прийняття рішень, у зв'язку з якими найчастіше вчиняються корупційні правопорушення, поведінки посадових осіб, які відіграють певну роль у прийнятті таких рішень [2, с. 154].

На нормативно-правовому рівні засади боротьби із корупцією закладені у Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020». Метою вказаної стратегії є впровадження в Україні європейських стандартів життя та вихід України на провідні позиції у світі. Одним із векторів стратегії розвитку є вектор безпеки, який передбачає проведення антикорупційної реформи.

Основною метою антикорупційної реформи є суттєве зменшення корупції в Україні, зменшення втрат державного бюджету та бізнесу через корупційну діяльність, а також підвищення позицій України у міжнародних рейтингах, що оцінюють рівень корупції. Це буде досягнуто завдяки належній реалізації нової Антикорупційної стратегії та успішному впровадженню нових антикорупційних механізмів. Серед них – декларування майнового стану публічних службовців, запобігання та врегулювання конфліктів інтересів, перевірка доброчесності службовців та моніторинг їхнього способу життя. Подолання політичної корупції вимагає докорінної реформи системи політичного фінансування. Важливим є використання новітніх технологій, зокрема для забезпечення державою доступу до інформації у формі «відкритих даних» [3].

Таким чином, на сьогоднішній день профілактика, запобігання та протидія будь-яким корупційним правопорушенням залишається першочерговим завданням в Україні. Вітчизняний законодавець охопив поняттям «корупційне правопорушення» кримінальний та адміністративний прояв протиправної поведінки посадової особи органу державної влади та особи якій делеговані державницькі функції, в тому числі боротьбу з корупцією, за умови що об'єктивна і суб'єктивна сторони дії, або бездіяльності характеризуються отриманням неправомірної вигоди посадовою особою, або пов'язаними з нею особами. Так, Закон України «Про запобігання корупції» в статті 1 визначає, що за вчинення корупційного правопорушення встановлено кримінальну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність [4].

Одними із найнебезпечніших корупційних правопорушень є корупційні злочини. Слід погодитися із О. В. Шемякіним, який вважає, що структура протидії корупційній злочинності містить три комплекси (напрями) різноаспектних зусиль суспільства та держави, спрямованих на стримання корупційної злочинності в соціально допустимих межах: 1) запобігання корупції як соціальному явищу; 2) запобігання вчиненню корупційних злочинів; 3) кримінально-правове реагування на вчинені корупційні злочини [5, с. 17].

Враховуючи викладене можна дійти висновку, що протидія корупції є одним із пріоритетних напрямків діяльності державних органів різних рівнів, та полягає у проведенні різноаспектних заходів за різними напрямками. Успішність такої боротьби сприятиме розвитку демократичної, правової та економічно стабільної держави, яка стане гідним партнером для європейського співтовариства.

Список бібліографічних посилань

1. Скулиш Є. Прояви корупції у сучасних умовах. *Право України*. 2010. № 11. С. 213–227.
2. Корупція: теоретико-методологічні засади дослідження / кер. авт. кол. І. О. Ревак. Львів : Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2011. 220 с.
3. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» : указ Президента України від 12.01.2015 № 5/2015 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015> (дата звернення: 22.03.2019).
4. Про запобігання корупції : закон України від 14.10.2014 № 1700-VII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18> (дата звернення: 22.03.2019).
5. Шемякін О. В. Протидія і запобігання корупційним злочинам у сфері службової та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2013. 19 с.

Одержано 26.03.2019

УДК [342.95](477)

ОЛЕНА ЮРІЙВНА САЛМАНОВА,

доктор юридичних наук, професор,

завідувач кафедри адміністративного права і процесу

факультету № 3 Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0002-6376-1160>

НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ НОРМАТИВНИХ ЗАСАД ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ЩОДО ВИДАННЯ ПРАВОВИХ АКТІВ

Реалії суспільного життя останніх років в Україні переконливо засвідчили, що реформа органів внутрішніх справ України була не просто бажаною, а надзвичайно необхідною умовою для ефективного забезпечення суспільного порядку в країні. Тотальна недовіра населення до органів міліції змусила владу вдатися до докорінних змін у системі ОВС, які вилилися у створення нового центрального органу виконавчої влади – Національної поліції України. Проте, як показала практика, Держава не була готова до таких суттєвих реформ, це стосується як матеріального, так і законодавчого їх забезпечення.

Одним із важливих аспектів діяльності органів поліції є видання нормативно-правових актів, які мають суттєвий регламентуючий та організуючий вплив як на систему даного органу, так і на інші сторони суспільного життя. На жаль, доводиться констатувати, що законодавство, яке регулює засади діяльності Національної поліції України щодо видання правових актів, як і раніше залишається недосконалим, саме тому визначена проблематика є актуальною і потребує особливої уваги з боку дослідників. Як слушно зазначає Н. В. Рибалко: «Зараз гостро постає необхідність органічного поєднання у нормотворчому процесі таких складових як наявність виваженого політично та науково продуманого рішення стосовно розроблення нормативно-правових актів, а також високого професійного рівня безпосереднього нормопроєктувальника, який буде втілювати ці правові норми у практичну діяльність» [1].

На нашу думку, можливо виділити два основних напрямки розвитку нормативних засад діяльності Національної поліції України щодо видання правових актів: по-перше, вдосконалення законодавства, що регламентує матеріальні та процедурно-процесуальні питання видання правових актів – їх змістовне наповнення та оформлення, порядок прийняття та державної реєстрації; по-друге, вдосконалення законодавства, що безпосередньо регулює діяльність Національної поліції України.

Погоджуючись з точкою зору, яку висловлює П. Д. Петренко, вважаємо, що вдосконалення вимагає Положення «Про державну реєстрацію нормативно-правових актів міністерств, інших органів виконавчої влади», а саме зміни кола актів та переліку їх ознак, за наявності яких ці акти підлягають державній реєстрації [2]. Процедура державної реєстрації застосовується органами юстиції до актів будь-якого виду незалежно від строку їх дії та характеру відомостей, що в них містяться, якщо в них є одна або більше норм (правил поведінки), що:

- зачіпають соціально-економічні, політичні, особисті та інші права, свободи й законні інтереси громадян, проголошені й гарантовані Конституцією та законами України, установлюють новий або змінюють, доповнюють чи скасовують існуючий організаційно-правовий механізм їх реалізації;

- мають міжвідомчий характер, тобто є обов'язковими для інших органів виконавчої влади, органів господарського управління і контролю, а також підприємств, установ і організацій, що не входять до сфери управління органу, який видав нормативно-правовий акт [3].

У зв'язку з цим, зазначена процедура не застосовується до актів індивідуального характеру та тих, дія яких вичерпується одноразовим застосуванням; директивних актів та актів рекомендаційного, роз'яснювального та інформаційного характеру, а також нормативно-технічного характеру. Проте, значна частина запитів громадян та юридичних осіб, в тому числі державно-владних, пов'язані саме з потребою роз'яснення органами юстиції необхідності державної реєстрації таких актів як методичні рекомендації, примірні форми договорів та інших форм документів, затверджених відповідними розпорядчими актів суб'єктів нормотворчості.

Переконані, що закріплення на офіційному рівні чіткого та змістовного визначення поняття «нормативно-правовий акт», а також конкретизація його основних ознак мають зробити

процедуру реєстрації нормативно-правових актів більш зрозумілою, крім того, це, на нашу думку, має зменшити кількість правових колізій у чинному законодавстві та посприяти одноманітності розуміння одних і тих же нормативних положень різними органами влади.

Наступним важливим напрямком, є систематизація законодавства, яким регламентується порядок видання правових актів. Слід погодитися з позицією І. Коліушка, Н. Александрової і О. Банчука, відповідно до якої найбільш доцільним з точки зору удосконалення системи законодавства у сфері нормотворчої діяльності могло б стати прийняття блоку нормативно-правових актів, які б дозволили систематизувати законодавство, що регулює зазначений вид діяльності, зокрема, створити:

1) Закон України «Про закони й законодавчу діяльність в Україні», який буде регламентувати технології законотворчості, процедури розробки і прийняття законів;

2) Закон України «Про підзаконні нормативно-правові акти», який уніфікував би види та форму підзаконних нормативно-правових актів, їх юридичну силу, процедуру їх розробки та прийняття;

3) Методичні рекомендації з підготовки та оформлення проектів нормативно-правових актів (правил нормотворчості).

Це дозволило б всебічно врегулювати нормотворчу діяльність в державі з розмежуванням процедур підготовки, оформлення та прийняття актів різної юридичної сили суб'єктами нормотворчого процесу. Існують й інші підходи до розв'язання проблеми законодавчого врегулювання діяльності із видання нормативно-правових актів, але всі вони пов'язані з прийняттям узагальнюючих нормативно-правових актів.

Далі, суттєвим моментом на шляху вдосконалення нормативно-правових засад діяльності Національної поліції України щодо видання правових актів є внесення змін до чинного Закону України «Про Національну поліцію». Йдеться про те, що в зазначеному нормативно-правовому акті закріплено доволі широкий перелік повноважень керівника Національної поліції, однак, при цьому, у даному законодавчому переліку немає ані слова про те, що керівник поліції може видавати у межах своїх повноважень правові акти. Вважаємо за необхідне внесення змін до ст. 22 Закону України «Про Національну поліцію», які б передбачали правообов'язок керівника поліції брати активну участь у нормативно-правовому регулюванні діяльності поліції, як через безпосереднє видання у межах своїх повноважень відповідних правових актів, так і шляхом погодження та подання на розгляд до Міністерства внутрішніх справ України проектів нормативно-правових актів, спрямованих на поліпшення діяльності Національної поліції України [5, с. 317].

Наступною проблемою у діяльності поліції щодо видання нормативно-правових актів є неналежний рівень якості останніх. В силу спрощеної процедури прийняття такі акти досить часто розробляються поспіхом, що у ряді випадків негативно позначається на їх змістовній складовій. Пріоритет оперативності під час видання правового акта призводить до того, що його зміст не зазнає належного осмислення та опрацювання на стадії підготовки. Наслідком цього є поверхневий та недієвий характер таких правових актів. Вирішенням цієї проблеми може стати створення робочої групи в рамках Національної поліції України, яка буде займатися розробкою правових актів, що входять до компетенції поліції. Крім того, вважаємо, що було б доцільним надати цій групі право вивчати та оцінювати й нормативно-правові акти інших органів влади, якщо вони стосуються діяльності поліції. Це необхідно для того, щоб забезпечити належний рівень практичної дієвості таких актів, адже у ряді випадків вони приймаються суб'єктами, які суттєво віддалені від безпосередньої практичної діяльності органів поліції, що збільшує вірогідність прийняття ними неефективного, з практичної точки зору, правового акта.

Ще одним проблемним аспектом досліджуваного напрямку діяльності поліції є те, що доволі часто нормопроектувальник керується вже чинними законами, в тому числі інших країн, не аналізуючи, як останній буде діяти в місцевих умовах. Крім того, одним із суттєвих напрямків розвитку нормативно-правових засад діяльності поліції у сфері видання правових актів, на нашу думку, є вдосконалення юридичної техніки.

Підсумовуючи, вважаємо за потрібне зауважити на тому, що запроваджуючи зазначені зміни, особливу увагу слід приділяти специфіці діяльності поліції, а також обов'язково необхідно враховувати фактори, які стали причиною створення того чи іншого нормативно-правового акта, адже це дозволяє оцінити його практичне значення та ефективність. Разом із тим, не варто забувати, що нормотворчість поліції – це соціальна діяльність, а отже, якість та дієвість її нормативно-правових актів прямим чином визначаються рівнем професіоналізму тих її посадових осіб, які ці акти розробляють та приймають.

Список бібліографічних посилань

1. Рибалко Н. В. Проблеми нормотворчої техніки в Україні // Наукові конференції : сайт. URL: <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/406> (дата звернення: 21.03.2019).
2. Петренко П. Д. Основні напрямки розвитку законодавства про державну реєстрацію нормативно-правових актів // Міністерство юстиції України : офіц. веб-сайт. URL: <http://old.minjust.gov.ua/11923> (дата звернення: 21.03.2019).
3. Про затвердження Положення про державну реєстрацію нормативно-правових актів міністерств та інших органів виконавчої влади : постанова Кабінету Міністрів України від 28.12.1992 № 731 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/731-92-п> (дата звернення: 21.03.2019).
4. Коліушко І., Александрова Н., Банчук О. Правове регулювання нормотворчої діяльності в Україні : проблеми та перспективи. URL: <http://pravy.yug.ua/pyliticrkyfyrmandcynstitutynslaw/203-parlamkntaryzm/925-lkgal-rkgulatiyn-yf-lkgislativk-activity-inukraink-pryblkms-and-pryspkcts-ua.html> (дата звернення: 21.03.2019).
5. Салманова О. Ю. Правові акти в управлінській діяльності Національної поліції України : монографія. Харків : Панов, 2016. 460 с.

Одержано 26.03.2019

УДК 342.9

МИКОЛА МИКОЛАЙОВИЧ САППА,

*доктор соціологічних наук, професор,
професор кафедри соціології і психології факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ;*

 <https://orcid.org/0000-0002-2242-1004>

В. І. ЛЕНІН І «МІЛІЦЕЙСЬКЕ ПРАВО»

Метою доповіді є звернути увагу дослідників поліцейського права на роботи В.І. Леніна, написані ним ще в часи Лютневої революції, які здійснили потужний вплив на практичний розвиток поліцейського («міліцейського») права в молодій Радянській державі.

З поліцейським правом В. І. Ленін був достатньо добре знайомий – у Петербурзькому університеті на державному іспиті з поліцейського права, що відбувся у жовтні 1891 р., він за відповідь на питання «Наука поліції і її зміст» одержав найвищу оцінку. А у 1905 р. у передмові до доповідної записки уряду директора Департаменту Росії О. О. Лопухіна, що була видана більшовиками без згоди автора в Женеві, Ленін вже писав про банкрутство поліцейського порядку в Росії і критикував основний тоді поліцейський закон «Положення про посилену охорону» [1].

І у 1917 році серед перших реакцій Леніна на Лютневі події у Петербурзі був його заклик стосовно російської поліції та її методів дії: «Не дати відновити поліції! Не випускати місцеві влади зі своїх рук! Створювати дійсно загальнонародну, поголовно-загальну, керовану пролетаріатом, міліцію!» [2, с. 41]. У тодішньому уявленні лідера більшовиків ця міліція мусила би бути на 95 відсотків з робітників і селян, такою, що «складається з усього поголовно населення, з усіх дорослих громадян обох статей» [2, с. 42]. Трохи пізніше, формулюючи завдання пролетаріату на здійснення революційних змін, Ленін знов наполягає на заміні поліції міліцією: «Щоб не дати відновити поліцію, є тільки один засіб: створення всенародної міліції, злиття її з армією (заміна постійної армії загальним озброєнням народу). У такій міліції повинні брати участь поголовно всі громадяни та громадянки від 15 до 65 років, якщо цими приблизно взятими віками дозволено визначити участь підлітків і людей похилого віку» [3, с. 165].

В цій на першій погляд утопічній схемі В.І. Ленін наділяв міліцію широкими адміністративними функціями і, отже, відповідними до них правами: «Така міліція перетворила б демократію з красивою вивіски, що прикриває поневолення народу капіталістами і знущання капіталістів над народом, в дійсне виховання мас для участі в усіх державних справах. Така міліція втягнула б підлітків в політичне життя, навчаючи їх не тільки словом, а й ділом, роботою. Така міліція розвинула б ті функції, які, кажучи вченою мовою, відносяться до ведення «поліції добробуту», санітарний нагляд і т. п., залучаючи до подібних справ поголовно всіх дорослих жінок. <...> Така міліція забезпечила б абсолютний порядок і беззавітно здійснювану товариську

дисципліну. І в час важкої кризи, що переживають усі воюючі країни, вона дала б можливість дійсно демократично боротися з цією кризою, здійснювати правильно і швидко розверстку хліба та ін. припасів, проводити в життя «загальну трудову повинність» [2, с. 43–44].

Більш того, на думку Леніна народна міліція мусить бути такою, «що з'єднає в собі функції народної армії з функціями поліції, з функціями головного та основного органу державного порядку і державного управління» [2, с. 42]. Таким чином, державно-управлінська діяльність мусить, за думкою Леніна, бути передана до регламентації народної міліції. Зазначимо, що при цьому методи міліції у вигляді заборон і забезпечення «абсолютного порядку» є фактично методами поліцейсько-правового регулювання. У пропонованих Леніним функціональних обов'язках міліції не йдеться про охорону індивідуальних прав і свобод, вони повністю підмінюються колективістськими класовими потребами.

Жовтневий переворот скасував всю систему державних установ, в тому числі і народну міліцію Тимчасового уряду. Тоді ж було усвідомлено, що система охорони правопорядку не може існувати й ефективно функціонувати, будучи (за проектом Леніна) набором самодіяльних добровольчих загонів. І вже 10 травня 1918 колегія НКВД прийняла розпорядження про відтворення міліції як державної організації: «Міліція існує як постійний штат осіб, що виконують спеціальні обов'язки, організація міліції повинна здійснюватися незалежно від Червоної Армії, функції їх повинні бути строго розмежовані». На його підставі були сформовані організаційні документи, складений проект «робітничо-селянської міліції», а 21 жовтня 1918 р. НКВД і НКЮ затвердили «Інструкцію про організацію радянської робітничо-селянської міліції».

При цьому функції міліції у державі диктатури пролетаріату значною мірою залишилися у рамках завдань, що були зазначені Леніним ще у часи Лютневої революції. Російський юрист С.Ф. Мазурін зазначає, що у радянський період адміністративне право було «звужено до «адміністративного керування» як сукупності заходів з охорони революційного порядку і безпеки. Таким чином, адміністративне право перетворювалося в свого роду «міліцейське право». У 20-30 роки право в нашій країні трактувалося лише як система правил поведінки, встановлених державою» [4, с. 84].

Термін «міліцейське право» у 20-ті роки минулого століття використовував видатний правознавець А. І. Єлістратов, називая так той різновид поліцейського права, де головним суб'єктом дії в умовах буржуазного оточення була народна міліція. Розглядаючи «міліцейське право» в якості одного із розділів Особливої частини адміністративного права і навіть в якості «адміністративного права у вузькому сенсі цього слова», А. І. Єлістратов заперечував проти ідеї зведення адміністративного права до права поліцейського, який мав місце в період абсолютизму. Але, незважаючи на наявні заперечення, ця ідея практично виявилася реалізованою в молодій Радянській державі [5, с. 156].

Висновок. В роботі показано, що уявлення В. І. Леніна про права і функціональні обов'язки народної міліції, які він побіжно окреслив своїх статтях в березні-квітні 1917 р., у подальшому були втілені у правову практику першого десятиліття радянської держави і звужили адміністративне право до так званого «права міліцейського». Це помітною мірою наклало свій відбиток на подальший розвиток адміністративного права у СРСР.

Список бібліографічних посилань

1. Ленин В. И. Предисловие к брошюре «Докладная записка директора Департамента полиции Лопухина» // ПСС. 5 изд. Т. 9. С. 331–334.
2. Ленин В.И. Письма из далека // ПСС. 5 изд. Т. 31. С. 11–59.
3. Ленин В.И. Задачи пролетариата в нашей революции // ПСС. 5 изд. Т. 31. С. 150–186.
4. Мазурин С. Ф. Административное право. М. : Прометей, 2017. 550 с.
5. Овсянников Ю. Н. Идеи полицейстики в советский период развития административно-правовой науки. *Управленческое консультирование*. 2015. № 4. С. 153–166.

Одержано 26.03.2019

УДК 004.056.52

ВІТАЛІЙ АНАТОЛІЙОВИЧ СВІТЛИЧНИЙ,

кандидат технічних наук, доцент,

доцент кафедри кібербезпеки факультету № 4

Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0003-3381-3350>;

ЮРІЙ МИКОЛАЙОВИЧ ОНИЩЕНКО,

кандидат наук з державного управління, доцент,

доцент кафедри кібербезпеки факультету № 4

Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0002-7755-3071>

ОСОБЛИВОСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КІБЕРЗАХИСТУ ДІТЕЙ ЗА УЧАСТІ ПІДРОЗДІЛІВ ЮВЕНАЛЬНОЇ ПРЕВЕНЦІЇ

З кожним роком все більше українських дітей користується Інтернетом у повсякденному житті. Можливість підключитися до мережі не тільки через комп'ютер, але й за допомогою мобільних телефонів лише сприяє цій тенденції. Інтернет надає дітям та молоді неймовірні можливості для спілкування й творчості. Проте, оскільки з самого початку Інтернет розвивався без будь-якого контролю, сьогодні він містить величезну кількість інформації, причому далеко не завжди безпечної. Відомо, що на працівників підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України покладено важливі функції дотримання законності, захисту прав і свобод людини, запобігання вчиненню правопорушень, і, в першу чергу, дітьми та молоддю, тому проблема захисту підростаючого покоління потребує ґрунтовного аналізу та осмислення для надання практичних рекомендацій для удосконалення та подальшого розвитку практичної діяльності підрозділів поліції та педагогічних працівників закладів освіти.

Інтернет є важливим інструментом для особистого та професійного спілкування. Проте ним можуть також зловживати, наприклад, використовувати для розсилання комп'ютерних вірусів і небажаної пошти (спаму), отримання інформації особистого характеру для крадіжок, шантажу, переслідувань, розповсюдження і залучення до порнографії, інформування про сайти, небезпечні для дітей, наприклад, про секти, наркотики та їх виготовлення, суїциди, різні види насильства. Ось чому важливо бути обізнаним в питаннях інформаційної безпеки.

Кібербезпека молоді стосується захисту життєво важливих інтересів суспільства та держави. Поширення неправдивої, неповної, невчасної інформація може нанести шкоду. Особливо вразливими у цьому контексті є діти. Вони можуть не знати, яку інформацію можна викладати в мережу, а яку не варто. Інколи школярі не можуть правильно зреагувати на матеріали з мережі з різних причин. Робота працівників ювенальної превенції у цьому напрямку є дуже важливою. Безконтрольний доступ дітей до мережі Інтернет може мати негативні наслідки.

Безумовно, працівниками Національної поліції приділяється велика увага забезпеченню безпеки дітей, здійснюється сприяння створенню безпечного простору виховання та розвитку підростаючого покоління, проводяться заходи для убезпечення дітей від негативного впливу злочинного середовища. Завдяки плідній співпраці зі структурними підрозділами вищих навчальних закладів зі специфічними умовами навчання були досягнуті вагомі результати щодо профілактики дитячої злочинності і, як наслідок, зменшення її рівня. Але, на жаль, на сьогоднішній день проблема злочинності стосовно дітей, зокрема з використанням інформаційних технологій, а також посилення негативного впливу соціальних Інтернет-мереж на формування свідомості дітей не зменшилась.

Враховуючи нагальну потребу посилення превентивних заходів серед дітей та батьків із безпечного використання кіберпростору, потрібно орієнтуватися на прикладні наукові дослідження за вказаною тематикою, а також провести корекцію деяких наукових парадигм. Крім того за результатами нашого дослідження, встановлено, що сучасні дослідники кібербезпекової проблематики захисту дітей здебільшого зосереджують увагу на розробленні окремих, найчастіше фрагментарних проблем, що призводить до безсистемного розгляду кібербезпеки. На наш погляд для поліпшення існуючого стану справ у сфері забезпечення кібербезпеки дітей необхідно більш широко реалізовувати положення проекту «Шкільний офіцер поліції». Перший етап цього міжнародного проекту був розпочатий ще у вересні 2016 року. Саме тоді у Києві, Одесі,

Івано-Франківську та Львові стартувала «перша хвиля». У «другу чергу у квітні 2018 року були проведені перші заняття зі школярами у Дніпрі, Харкові та Кропивницькому. На черзі Чернівці, Севєродонецьк, Лисичанськ і Рубіжне.

Метою моделі співробітництва загальноосвітніх навчальних закладів і поліції є створення безпечного середовища у загальноосвітніх навчальних закладах, що сприятиме більш ефективному навчальному процесу, розв'язанню конфліктів у загальноосвітніх навчальних закладах, безпеці учнів, учителів та інших працівників загальноосвітніх навчальних закладів та запобіганню асоціальній поведінці учнів. Головним завданням проекту є забезпечення ефективної профілактики правопорушень серед учнів, застосування відновних практик з метою попередження конфліктів, правопорушень та інших негативних явищ. Реалізація проекту спрямована, в першу чергу, на налагодження відкритого продуктивного діалогу учнів з працівниками поліції при обговоренні важливих правових проблем та формування їхньої правової і свідомої поведінки як у школі, так і поза нею, як в реаліях повсякденного життя так і в кіберпросторі. Іншими словами, це підхід з орієнтацією на попередження проблеми, а не на інцидент, який уже відбувся. Але, незважаючи на деякі успіхи, питання кібербезпечної поведінки дітей у соціальних мережах розглянуто недостатньо повно для формування і розуміння необхідності дотримання правил безпечного спілкування в мережі Інтернет для уникнення потрапляння в небезпечні ситуації.

На наш погляд при проведенні занять у вигляді квестів, інтерактивних ігор та бесід варто звернути особливу увагу школярів на загрози, які можуть виникати під час користування Інтернетом. Велика кількість дітей, підлітків та молоді користується електронною поштою, програмами обміну миттєвими повідомленнями (Вайбер, Телеграм, Ватсап тощо) або чатами. Інструменти віртуальної комунікації дають можливість будь-кому приєднатись до Інтернет-спільноти: людям будь-якого віку, національності, статі, релігії і культури, де зв'язки, обмін ідеями та знаннями може відбуватися за дуже короткий час. Віртуальна природа такої спільноти дає можливість особі діяти анонімно або під вигаданим ім'ям. Дискусія може бути частиною гри і позитивним елементом у спілкуванні, але вона водночас може бути небезпечним інструментом маніпулювання свідомістю і нести для дитини потенційну загрозу. Так звані «віртуальні друзі» – це часто незнайомі люди, які регулярно спілкуються, і яким молоді люди довіряють. Тому, спілкуючись в Інтернеті, молодь мусить повністю покладатися на себе, щоб відрізнити брехню від правди. Але нажалі діти часто потрапляють в ризиковані ситуації, якщо ними починає маніпулювати грабіжник, сексуальний експлуататор або педофіл.

Школярів крім того необхідно ознайомлювати з іншими видами загроз, адже віруси, хробаки, троянські коні є небезпечними програмами, які можуть поширюватися через електронну пошту або веб-сторінки. Віруси можуть пошкодити файли або програмне забезпечення, що міститься на комп'ютері. Хробаки розповсюджуються швидше за віруси безпосередньо з одного комп'ютера на інший. Наприклад, хробак електронної пошти може сам відправляти себе на всі адреси електронної пошти в адресній книзі користувача. Інтернет-хробаки шукають підключені до Інтернету комп'ютери, які не містять актуальних оновлень безпеки. Троянські коні (троянці) – це небезпечні програми, які створені так, щоб виглядати безневинними, наприклад, як гра. Після активації вони можуть пошкодити файли без відома користувача.

Хакери та зломщики – це терміни, які використовують по відношенню до людей, які зламують та проникають в інформаційні системи. Через мережу Інтернет вони можуть проникнути у незахищений комп'ютер і зловживати ним, викрадаючи або копіюючи файли та використовуючи їх для незаконної діяльності. Найкращим способом захисту комп'ютера від зломів і проникнень є використання брандмауера та регулярне оновлення операційної системи.

Небажана маса електронних повідомлень (спам) перенавантажує системи електронної пошти і може заблокувати поштові скриньки. Як інструмент для відправки небажаної пошти інколи використовують хробаків електронної пошти.

Враховуючи вищевикладене, для забезпечення кіберзахисту дітей можна сформулювати основні правила безпечного використання мережі Інтернет, зокрема електронної пошти, з якими слід знайомити дітей та молодь під час проведення вище згадуваних профілактичних заходів педагогічними працівниками загальноосвітніх шкіл та підрозділів ювенальної превенції:

1. Ніколи не відкривайте підозрілі повідомлення або вкладення електронної пошти, що надійшли від людей, яких ви не знаєте. Натомість одразу видаляйте їх, вибравши відповідну команду в меню повідомлення.

2. Ніколи не відповідайте на небажану пошту (спам).

3. Використовуйте фільтр спаму свого провайдера Інтернет-послуг або програми електронної пошти (якщо він є).

4. Використовуйте нову або родинну адресу електронної пошти для запитів в Інтернеті, форумів тощо.

5. Ніколи не пересилайте «ланцюгові» повідомлення електронної пошти. Видаляйте їх одразу після надходження.

Одержано 26.03.2019

УДК 616.89-008.441.33-085+615.212.7(477)

ВІКТОРІЯ ВІКТОРІВНА СЕЛЬСЬКА,

аспірант кафедри загальнотеоретичної юриспруденції

Національного університету «Одеська юридична академія»,

головний спеціаліст відділу уповноважених Голови з питань контролю

за дотриманням прав людини в поліцейській діяльності

Управління забезпечення прав людини Національної поліції України;

 <https://orcid.org/0000-0002-0647-2645>

ДОТРИМАННЯ ПРАВ КЛІЄНТІВ ПРОГРАМИ ЗАМІСНОЇ ПІДТРИМУВАЛЬНОЇ ТЕРАПІЇ (ЗПТ) У ПОЛІЦЕЙСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Національна поліція України (далі – поліція) – це центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку. (ч. 1 ст. 1 Закону України «Про Національну поліцію»).

Хоча забезпечення прав і свобод людини належить до одного з найголовніших завдань в діяльності поліції, проте аналіз результатів досліджень у сфері прав людини в Україні, а також звітів міжнародних та національних правозахисних організацій свідчить про те, що порушення прав та свобод людини з боку представників правоохоронних органів носить системний характер і залишаються досить поширеними в нашій державі.

Частіше за все, об'єктами таких порушень стають представники соціально вразливих верств населення. Під вразливістю ми розуміємо такий стан, за якого особа внаслідок фізичних, психологічних чи соціальних особливостей свого стану або обставин не зможе самотійно і в повній мірі захистити свої права. Розглянемо як приклад соціально вразливої групи – клієнтів програми замісної підтримувальної терапії (ЗПТ).

ЗПТ є визнаним у світі методом лікування споживачів ін'єкційних наркотиків (СІН), має на меті попередження розповсюдження ВІЛ/СНІДу серед представників уразливих груп, а також сприяє ресоціалізації СІН, поверненню їх до повноцінного життя у суспільстві. Для лікування ЗПТ використовують два види препарату – таблетовані метадон та бупренорфін. Починаючи з 2015 року запроваджена ЗПТ й рідкими формами метадону. (Інформація з сайту Міжнародного благодійного фонду «Альянс громадського здоров'я»)

Замісна підтримувальна терапія є ефективним способом фармакологічного лікування опіоїдної залежності. Науковцями доведено, що застосування цього методу зазвичай істотно скорочує вживання заборонених опіоїдів, знижує рівень злочинності та смертності внаслідок передозування. Водночас ЗПТ розглядається і як ефективний превентивний захід із попередження поширення ВІЛ-інфекції, адже зменшується кількість випадків поведінки з високим ризиком інфікування ВІЛ. Крім цього, згідно з правилами, які діють для учасників програм ЗПТ в Україні, вони мають регулярно проходити добровільне консультування та тестування на ВІЛ-інфекцію та діагностику туберкульозу. Ці заходи також можна віднести до превентивних щодо поширення соціально-небезпечних захворювань серед споживачів ін'єкційних наркотиків, що сприяє покращенню епідемічної ситуації загалом.

Згідно законодавства України, документів Всесвітньої організації охорони здоров'я, наркоманія – це хвороба, а тому позбавленню права на медичну допомогу осіб, хворих на наркоманію, притаманні всі ознаки дискримінації за ознакою стану здоров'я.

Згідно ст.3 Конституції України – «людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю». Ч.1 ст.27

Конституції проголошує, що захист життя людини є обов'язком держави. Стаття 49 Конституції закріплює право кожного на охорону здоров'я та медичну допомогу.

Діяльність сайтів ЗПТ є звичним і поширеним явищем у багатьох цивілізованих країнах світу. В Україні впровадження ЗПТ було нормативно закріплено 22.10.2012 р. наказом № 821/937/1549/5/156 «Про затвердження Порядку взаємодії закладів охорони здоров'я, органів внутрішніх справ, слідчих ізоляторів і виправних центрів щодо забезпечення безперервності лікування препаратами замісної підтримувальної терапії» (спільний Наказ Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства юстиції України, Державної служби з контролю за наркотиками).

Суть ЗПТ, відповідно до спільного наказу, полягає у щоденному, безперервному, довготривалому прийомі замісного препарату для лікування порушень, пов'язаних з уживанням екстракту макової соломки, героїну або інших опіоїдів. Незабезпечення правоохоронними органами хворого замісною терапією відповідно до призначення лікаря є незабезпеченням права на медичну допомогу, прирівнюється до катування, жорстокого поводження та очевидно становить порушення статті 3 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод.

Відповідно до п. 3.1 вищезазначеного Наказу, органи внутрішніх справ повинні сприяти організації надання ЗПТ або проведення детоксикації адмінзатриманим. При отриманні від адмінзатриманих (з особою справи або особисто) інформації про стан здоров'я та необхідність прийому ЗПТ у Журналі обліку доставлених, відвідувачів та запрошених робиться відповідний запис (з фіксацією факту необхідності надання ЗПТ). Черговий протягом трьох годин повинен доповісти про перебування адмінзатриманих, які потребують отримання ЗПТ, начальникові ОВС та по телефону проінформувати про перебування адмінзатриманих, які потребують консультації лікаря-нарколога, керівника найближчого за місцезнаходженням ЗОЗ згідно з Переліком закладів охорони здоров'я, де впроваджена замісна підтримувальна терапія. Органи внутрішніх справ повинні сприяти організації надання ЗПТ або проведенню детоксикації затриманим, узятим під варту, адмінарештованим, які також перебувають в ІТТ. При отриманні під час первинного медичного огляду від затриманих, узятих під варту, адмінарештованих або з матеріалів особою справи інформації про стан здоров'я та необхідність прийому ЗПТ медичний працівник або черговий робить відповідні записи в Журналі первинного обстеження осіб, які поміщаються в ІТТ.

Найчастішим порушенням з боку працівників правоохоронних органів є саме незабезпечення безперервності лікування пацієнтів ЗПТ у разі обмеження їх волі, яке призводить до абстинентного синдрому та довготривалих фізичних та моральних страждань.

Висновок. Основною причиною порушень прав клієнтів програми ЗПТ зі сторони представників правоохоронних органів є недостатня проінформованість про дану програму, тому вбачається за необхідне проведення навчальної та роз'яснювальної роботи з особовим складом органів НПУ всіх рівнів та поширення методичних матеріалів з даної тематики, з метою забезпечення дотримання прав і свобод пацієнтів та запобігання стигматизації і дискримінації в майбутньому. Кількість осіб, які знаходяться на лікуванні в сайтах ЗПТ є значною і має тенденцію до зростання. Лише в Житомирській області, за останніми даними від ГО «Перспектива», станом на 2019 р. їх нараховується більше 400.

Список бібліографічних посилань

1. Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. *Офіційний вісник України*. 2015. № 63. Ст. 2075.
2. Альянс громадського здоров'я : сайт. URL: <http://aph.org.ua/uk/pro-nas/> (дата звернення: 24.03.2019).
3. Конституція України : закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
4. Про затвердження Порядку взаємодії закладів охорони здоров'я, органів внутрішніх справ, слідчих ізоляторів і виправних центрів щодо забезпечення безперервності лікування препаратами замісної підтримувальної терапії : наказ МОЗ України, МВС України, М-ва юстиції України, Держ. служби України з контролю за наркотиками від 22.10.2012 № 821/937/1549/5/156 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1868-12> (дата звернення: 24.03.2019).

Одержано 26.03.2019

УДК [342.951:636.7.043](477)

ВАДИМ СЕРГІЙОВИЧ СЕЛЮКОВ,*кандидат юридичних наук, доцент,**доцент кафедри адміністративної діяльності поліції**факультету № 3 Харківського національного університету внутрішніх справ;* <https://orcid.org/0000-0002-6690-6484>

ЗАСТОСУВАННЯ СЛУЖБОВИХ СОБАК ДЛЯ РОЗШУКУ ЗНИКЛИХ БЕЗВІСТІ ДІТЕЙ

Забезпечення прав дитини в Україні є однією з ключових функцій та напрямів діяльності усіх державних та недержавних органів та інших організацій громадянського суспільства. Відповідно до ст. 3 Конвенції про права дитини визначено, що в усіх діях щодо дітей, незалежно від того, здійснюються вони державними чи приватними установами, що займаються питаннями соціального забезпечення, судами, адміністративними чи законодавчими органами, першочергова увага приділяється якнайкращому забезпеченню інтересів дитини [1].

В умовах реформування системи правоохоронних органів, а саме системи Міністерства внутрішніх справ України, було видозмінено структуру, завдання та призначення підрозділу, який здійснював діяльність у сфері забезпечення прав та законних інтересів дитини. На заміну кримінальної міліції у справах дітей, яка свого часу входила до структури оперативного блоку міліції, створено підрозділи ювенальної превенції у складі превентивного блоку поліції. Так, варто відмітити, що робота з дітьми (правопорушниками або постраждалими) дещо видозмінилася, набула більше превентивного, профілактичного характеру. Це пояснюється тим, що діяльності поліції притаманна сервісна функція, але комплекс повноважень майже не змінився, лише актуалізовано превентивні повноваження.

Стратегією розвитку органів системи Міністерства внутрішніх справ на період до 2020 року [2] визначено головні підходи, якими мають керуватися суб'єкти реалізації даної стратегії. В контексті ювенальної превенції варто наголосити на такому підході як служіння суспільству, яке передбачає отримання і забезпечення прав людини і основних свобод як ключової цінності в діяльності органів системи МВС України; реалізацію органами системи МВС України своїх функцій відповідно до потреб людини.

Діяльність підрозділів ювенальної превенції нормативно врегульовується Інструкцією з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України, що затверджена наказом МВС України від 19.12.2017 № 1044. Одним із основних завдань підрозділів ювенальної превенції є участь в установленні місцезнаходження дитини в разі її безвісного зникнення чи отриманні даних для цього в межах кримінального провадження, відкритого за фактом її безвісного зникнення. Враховуючи це, варто наголосити, що на реалізацію даного завдання спрямована діяльність різних правоохоронних органів та підрозділів самої Національної поліції України. Отож, хотілося б у контексті тематики щодо розшуку дітей, які зникли безвісті окреслити можливості та організаційно-правові засади використання службових собак для їх розшуку.

Інформація про зниклу безвісті дитину, що надійшла до органу поліції в обов'язковому порядку реєструється в Єдиному реєстрі досудових розслідувань протягом 24 годин з моменту її надходження. Такі відомості вносяться до реєстру за статтею 115 Кримінального кодексу України з позначкою безвісті зникла особа. Але враховуючи, що внесення до ЄРДР відомостей за статтями тяжких злочинів передбачає реалізацію достатньої кількості контрольних та наглядових заходів з боку керівників різних рівнів, то поліцейські прикладають щоякнайбільше зусиль до встановлення місця знаходження дитини, яка зникла у строк до 24 годин.

Окрім діяльності підрозділів ювенальної превенції, слідчих, оперативних працівників та загалом діяльності секторів превенції відділів поліції, ефективним заходом, що використовується є залучення інспекторів-кінологів зі службовими собаками для розшуку особи, які на відміну від інших підрозділів, за певних обставин, здатні надати більш ефективний результат, а тим паче у найкоротший термін від моменту зникнення особи.

Проблематикою застосування службової собаки є те, що відповідно до п. 12 ч. 3 ст. 45 Закону України «Про Національну поліцію», поліцейські мають право застосовувати службових собак під час: патрулювання, переслідування та затримання особи, яка підозрюється у вчиненні

кримінального правопорушення, під час конвоювання (доставлення) затриманої або заарештованої особи, для відбиття нападу на особу та/або поліцейського. Тому враховуючи вказані юридичні підстави застосування службового собаки як спеціального засобу, що визначено вищевказаним законом, можливе тільки у перелічених випадках, під жоден з яких не підпадає розшук безвісті зниклих осіб, в тому числі дітей.

Як свідчить практика та більшість наукових досліджень в сфері одорології (науки про запахи), розрізняти та ідентифікувати різні запахи собака здатен краще ніж будь-який технічний інструмент або апарат. Залучення інспекторів-кінологів із службовим собакою для виконання покладених на поліцію обов'язків здійснюється на місці події за рішенням старшого слідчо-оперативної групи на основі інформації (пропозиції) кінолога щодо доцільності такого застосування. Але сучасна практика свідчить, що більшість слідчих, саме вони є старшими в СОГ, нехтують можливістю залучити службового собаку та кінолога для відпрацювання на місці події. В свою чергу кінологи, не можуть подати пропозиції про доцільність застосування собаки, якщо вони не володіють інформацією про подію. Зазначене є наслідком недооцінки можливостей службової кінології та недосконалістю взаємодії між підрозділами поліції, що в свою чергу призводить до зниження кількості результативних заходів щодо пошуку зниклих дітей.

Крім цього, прийняття участі у розшуку дитини працівниками підрозділу ювенальної превенції не передбачає можливості застосування службового собаки за власною ініціативою кінолога або поліцейського ювенальної превенції, хоча в більшій кількості випадків саме вони здійснюють заходи щодо фактичного встановлення місця знаходження зниклої дитини.

Як висновок, варто наголосити на тому, що кінологічне забезпечення діяльності поліції у сфері розшуку безвісті зниклих осіб потребує як нормативно-правового так і організаційного удосконалення.

Список бібліографічних посилань

1. Конвенції про права дитини : від 20.11.1989 // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021 (дата звернення: 22.03.2019).
2. Про схвалення Стратегії розвитку органів системи Міністерства внутрішніх справ на період до 2020 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.11.2017 № 1023-р // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/en/1023-2017-p> (дата звернення: 22.03.2019).
3. Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 22.03.2019).
4. Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України : наказ МВС України від 19.12.2017 № 1044 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0686-18> (дата звернення: 22.03.2019).
5. Про затвердження Інструкції з організації діяльності кінологічних підрозділів Національної поліції України : наказ МВС України від 01.11.2016 № 1145 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1544-16> (дата звернення: 22.03.2019).

Одержано 26.03.2019

УДК 342.21

АНДРІЙ ВОЛОДИМИРОВИЧ СЕРВАТОВСЬКИЙ,

слухач магістратури факультету № 1

Харківського національного університету внутрішніх справ;

МИХАЙЛО ЕДУАРДОВИЧ ГЕРАСИМЕНКО,

слухач магістратури факультету № 3

Харківського національного університету внутрішніх справ

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИМИ ЗАХОДІВ ПРИМУСУ

Актуальність теми дослідження полягає у тому, що застосування засобів примусу відіграє значну роль у реалізації прав та свобод людини, у зміцненні дисципліни, організованості та порядку у всіх сферах суспільного життя. Україна тісно поєднана з європейською та світовою системою безпеки, а тому має завжди орієнтуватися на сучасні тенденції організаційно-правового забезпечення діяльності поліції й ініційовані підходи до охорони правопорядку і налагодження

співробітництва у протидії злочинності та викоріненні соціальних патологій. Отже, необхідність удосконалення організаційно-правових засад діяльності поліції в Україні та впровадження новітніх стандартів правоохоронної діяльності, а також відсутність предметних наукових праць за цією проблематикою підтверджують актуальність дослідження специфіки діяльності поліції закордонних країн та з'ясування перспектив використання позитивного досвіду в Україні.

На сьогоднішній день в Україні поліцейські мають право, згідно Закону України «Про Національну поліцію», застосовувати спеціальні засоби як один із видів заходів примусу. Законодавець в свою чергу дає визначення поліцейським засобам, визначаючи їх як сукупність пристроїв, приладів і предметів, спеціально виготовлених, конструктивно призначених і технічно придатних для захисту людей від ураження різними предметами (у тому числі від зброї), тимчасового (відворотного) ураження людини (правопорушника, супротивника), пригнічення чи обмеження волі людини (психологічної чи фізичної) шляхом здійснення впливу на неї чи предмети, що її оточують, з чітким регулюванням підстав і правил застосування таких засобів та службових тварин. В законі також вказано вичерпний перелік спеціальних засобів, порядок їх застосування та умови, при яких поліцейський має право на їх застосування. Згідно статистичних даних, за 2017 рік кількість випадків незаконного застосування спеціальних засобів становить 44 випадки, порівнюючи з 2015 роком таких випадків було зафіксовано 15, тобто можна простежити значне зростання випадків незаконного застосування спеціальних засобів. Треба зауважити, що таке насильство в поліції залишається вкрай латентним явищем – більшість потерпілих не тільки не повідомляє про такі випадки, а й навіть не хочуть говорити про це. Тим не менш, результати моніторингу ситуації за 2017 рік вказують на те, що таких випадків стає дедалі більше.

Основні принципи застосування заходів примусу насамперед наголошують на тому, що поліцейські під час виконання своїх службових повноважень можуть застосовувати силу та спеціальні засоби тільки тоді, коли інші засоби неефективні або не можуть привести до досягнення поставленого завдання. Коли ж застосування заходів примусу неминуче, поліцейські повинні:

- проявляти стриманість у застосуванні сили та діяти залежно від серйозності правопорушення та законної мети, яка має бути досягнута;
- зводити до мінімуму можливість спричинення шкоди та поранення людей, зокрема правопорушників;
- забезпечити надання медичної допомоги будь-яким пораненим або постраждалим особам у найкоротший термін;
- забезпечити повідомлення рідних чи близьких друзів пораненої чи постраждалої особи у найкоротший термін.

Потрібно приділити увагу досвіду Грузії, чия реформа правоохоронних органів зарекомендувала себе з позитивного боку. Варто наголосити, що заходам примусу у законодавстві Грузії, яке регулює діяльність поліції, приділено цілий розділ із детальним описом кожного положення. Законодавство України у сфері застосування заходів примусу Національною поліцією дуже схоже із законодавством Грузії, Молдови та Республіки Білорусь, але в Україні все ще зберігається фрагментарність та неузгодженість адміністративно-правового регулювання.

На даний період функціонування Національної поліції доволі часто при затриманні злочинців або забезпеченні публічної безпеки і порядку виникають підстави вважати, що заходи примусу були застосовані поліцейським неправомірно. Подібні випадки стаються переважно через непідготовленість поліцейського, як фізично так і психологічно, а також через недосконале знання законодавства та невміння приміряння на нього конкретної практичної ситуації, що склалася під час несення служби.

У підсумку потрібно сказати, що у зв'язку з динамічним зростанням кількості неправомірного застосування заходів примусу та напруженою криміногенною ситуацією, яка склалася в Україні, на сьогоднішній день є нагальна потреба в покращенні навичок роботи поліцейських у нетипових ситуаціях із застосуванням заходів примусу. Для покращення практичних навичок з працівниками необхідно регулярно проводити курси підвищення кваліфікації під час яких особливу увагу слід звертати на ситуаційні заняття з відпрацювання дій під час стандартних та нетипових ситуацій, які можуть виникати під час несення служби. Дані заняття слід проводити з використанням інноваційних технологій, зокрема з використанням мультимедійних тирів, які вже давно використовуються під час підготовки правоохоронців у США та більшості країн Європи. Також перспективною та очікуваною подією для підрозділів патрульної поліції Національної поліції України є закупівля та сертифікація передбачених

Законом України «Про Національну поліцію» електрошокових пристроїв дистанційної дії, які використовуються в діяльності правоохоронних органів зарубіжних країн та позитивно себе зарекомендували, надаючи можливість затримувати правопорушників з мінімальним ризиком завдання шкоди їх здоров'ю.

Одержано 26.02.2019

УДК 351.74(477)

ОЛЕНА ЮХИМІВНА СИНЯВСЬКА,

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри загальноправових дисциплін факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ;*

 <https://orcid.org/0000-0002-6386-4151>

ЗАОХОЧЕННЯ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ МОТИВАЦІЇ ОСОБОВОГО СКЛАДУ ЩОДО УСВІДОМЛЕНОГО СТАВЛЕННЯ ДО СЛУЖБИ В ПОЛІЦІЇ

Вирішальним причинним фактором результативності діяльності людей є їх мотивація. Тісний взаємозв'язок управлінського та індивідуально-психологічного змісту мотивації заснований на обставині, що управління соціальною системою та людиною, на відміну від управління технічною системою, містить у собі як необхідний елемент узгодження цілей об'єкта та суб'єкта управління. Коли керівники правоохоронних органів мотивують своїх підлеглих, вони поліпшують якість послуг, які надаються персоналом. Розуміння важливості мотивації у тому, що стосується відношення до служби в поліції та якості правоохоронної діяльності поліцейських, дозволяє покращити не тільки рівень продуктивності особового складу, але також і лояльність персоналу до організації.

Зарубіжні фахівці багато уваги приділяють власно кадрам правоохоронних органів взагалі та проблемам їх професійної мотивації зокрема. Так, стаття американського автора T. R. Fitzpatrick «Initiative» [1] присвячена причинам, за якими поліцейські втрачають інтерес до роботи та шляхам подолання цієї байдужості. У статті «Analysing the Motivational Needs Amongst Policemen: Maslow's Theory Revitalised» аналізуються мотиваційні потреби поліцейських [2]. Стаття Jay Fortenbery присвячена питанням покращення мотивації та продуктивності працівників поліції [3], а Shaun Ward [4] та Charity Tober [5] розглядають способи, за допомогою яких керівники різних рівнів у поліції можуть мотивувати своїх працівників. Питання мотивації поліцейських перебувають також в центрі уваги керівництва МВС України [6] та вітчизняних науковців [7]. Зупинимось на такому засобі розвитку мотивації особового складу щодо усвідомленого відношення до служби в поліції, як заохочення.

Відповідно до Дисциплінарного статуту Національної поліції України, заохочення є засобом підтримання службової дисципліни, що полягає у відзначенні поліцейського за успішне виконання ним обов'язків, а також за інші заслуги перед державою та суспільством [8, ч. 1 ст. 6]. Заохочення – це форма публічного визнання заслуг, нагородження і віддання почесей працівникам у зв'язку з їх досягненнями, успіхами по службі, пов'язане із наданням певних пільг та переваг. Зазвичай розрізняють заохочення морального, матеріального та морально-матеріального характеру. В Дисциплінарному статуті Національної поліції України наведено перелік заохочень, які можуть застосовуватися до поліцейських:

- 1) дострокове зняття дисциплінарного стягнення;
- 2) занесення на дошку пошани;
- 3) заохочення грошовою винагородою;
- 4) заохочення цінним подарунком;
- 5) надання додаткової оплачуваної відпустки тривалістю до п'яти діб;
- 6) заохочення відомчими заохочувальними відзнаками Національної поліції України;
- 7) заохочення відомчими заохочувальними відзнаками Міністерства внутрішніх справ України;
- 8) дострокове присвоєння чергового спеціального звання;
- 9) присвоєння спеціального звання, вищого на один ступінь від звання, передбаченого займаною штатною посадою;

10) заохочення відомчою заохочувальною відзнакою Міністерства внутрішніх справ України «Вогнепальна зброя»;

11) заохочення відомчою заохочувальною відзнакою Міністерства внутрішніх справ України «Холодна зброя» [8, ч. 2 ст. 6].

На нашу думку, як заохочення може використовуватися й просування по службі, зачислення в резерв на вищу посаду, хоча ці види заохочень не знайшли свого відображення в Дисциплінарному статуті Національної поліції України, що є упущенням, оскільки це досить дієві форми заохочення сумлінних та перспективних працівників. До того ж, досить дієвими видами заохочень, які застосовувалися до курсантів навчальних закладів Міністерства внутрішніх справ України (зараз – закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських), були передбачені Дисциплінарним статутом органів внутрішніх справ України нагородження особистою фотокарткою курсанта або слухача, сфотографованого біля розгорнутого прапора навчального закладу; направлення батькам курсанта листа з подякою; надання дозволу на позачергове звільнення з розташування навчального закладу; надання короткострокової відпустки тривалістю до 5 діб. Вважаємо, що виключення цих видів заохочень з Дисциплінарного статуту Національної поліції України звужує обсяг прав ректорів вищих навчальних закладів із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, щодо застосування заохочень.

Але головне, на чому хотілося б наголосити, це те, що як справедливе заохочення може стати відповідним стимулом для підвищення продуктивності службової діяльності, так і несправедливе, застосоване без належних підстав заохочення справляє негативний вплив як на працівника, до якого воно було застосовано, так і на весь колектив. Тому пропонуємо до вимог, які необхідно було б враховувати керівникам усіх рівнів при застосуванні заохочень, віднести наступні:

1. Заохочення не менше, ніж стягнення, повинно мати фактичне обґрунтування.
2. Обраний вид заохочення повинен відповідати ступеню заслуг працівника.
3. Заохочення за повсякденну службу має значно більший ефект, виховний вплив, чим заохочення, пов'язані зі святами, певними визначальними датами, досягненнями в спортивній та культурно-масовій роботі і т.ін.
4. Кожне заохочення повинно бути гласним та своєчасним, що набагато посилює його виховне та мотиваційне значення. Оголошене віч-на-віч, казенно, воно може засмутити працівника не менше, ніж стягнення.
5. Неприпустимий швидкий перехід від покарання до заохочення, постійна зміна стягнень та заохочень. Це може породити у працівника впевненість, що можна поводитися як завгодно, і варто тільки проявити старанність, щоб одразу ж забулися нещодавні упущення в роботі, порушення тощо.
6. При визначенні виду заохочення необхідно враховувати особливості особистості працівника, заохочення повинно носити індивідуальний характер.
7. Заохочення повинні бути гарантованими, тобто при наявності службового успіху компетентний начальник повинен розглянути і вирішити питання про можливість застосування заохочення.

При дотриманні цих вимог, заохочення можуть стати впливовим фактором зміцнення службової дисципліни, міцним засобом розвитку мотивації особового складу щодо усвідомленого відношення до служби в поліції.

Висновок. Незважаючи на закріплення в Дисциплінарному статуті Національної поліції України видів та загального порядку застосування заохочень, існують певні прогалини у правовому регулюванні цього питання. Для посилення дієвості заохочень як засобу розвитку мотивації особового складу щодо усвідомленого відношення до служби в поліції необхідно ретельно опрацювати і нормативно закріпити перелік та вимоги до застосування заохочень персоналу в поліції.

Список бібліографічних посилань

1. Fitzpatrick T.R. Initiative. *Law and order*. 1990. No. 11. P. 62–64.
2. Gupta N. J. Analysing the Motivational Needs Amongst Policemen: Maslow's Theory Revitalised. *The Police Journal: Theory, Practice and Principles*. 2002. Vol. 75, Iss. 3. P. 193–203. <https://doi.org/10.1177/0032258x0207500302>.
3. Fortenberry J. Improving Motivation and Productivity of Police Officers. FBI Law enforcement bulletin – LEB. August 4, 2015. URL: <https://leb.fbi.gov/articles/featured-articles/improving-motivation-and-productivity-of-police-officers> (дата звернення: 17.03.2019).

4. Ward S. 4 ways police leaders can motivate personnel. How can leaders motivate their officers to perform at optimal levels? *PoliceOne.com*. Aug 2, 2018. URL: <https://www.policeone.com/chiefs-sheriffs/articles/478521006-4-ways-police-leaders-can-motivate-personnel/> (дата звернення: 17.03.2019).

5. Tober C. How Would a Police Sergeant Motivate His Employees? *Work – Chron.com*. URL: <http://work.chron.com/would-police-sergeant-motivate-his-employees-29828.html> (дата звернення: 17.03.2019).

6. Аваков презентував «мотиваційний пакет» для поліцейських // Укрінформ : сайт. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2575780-avakov-prezentuvav-motivacijnij-paket-dla-policejskih.html> (дата звернення: 24.03.2019).

7. Швець Д. В. Мотивація як засіб підвищення професійності в Національній поліції // Напрями розвитку науки трудового права та права соціального забезпечення : матеріали VI Всеукр. наук.-практ. конф., присвяч. 25-річчю кафедри трудового та господарського права Харківського національного університету внутрішніх справ (м. Харків, 3 листоп. 2017 р.) / за заг. ред. К. Ю. Мельника. Харків : Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2017. С. 58–61.

8. Дисциплінарний статут Національної поліції України : затв. законом України від 15.03.2018 № 2337-VIII. *Офіційний вісник України*. 2018. № 54. Ст. 7.

Одержано 26.03.2019

УДК 351.746.2:316.454.5

ГАЛИНА ГРИГОРІВНА СТЕФАНОВА,

аспірант Національної академії внутрішніх справ (м. Київ)

КОНФЛІКТОЛОГІЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ СЛІДЧОГО ЯК ЧИННИК ЗАПОБІГАННЯ ПРОФЕСІЙНИМ КОНФЛІКТАМ

Слідча діяльність – це окремий вид практичної юридичної діяльності, який поряд з діяльністю судді та прокурора є невід’ємною частиною судочинства, завдяки якій відбувається процес реалізації права, втілення соціальної справедливості. Велику роль в цьому відіграє сама особистість слідчого, його інтелект, темперамент, наполегливість.

Сучасний професійно грамотний працівник повинен знати, що конфліктом можна і потрібно управляти, тобто зводити до мінімуму негативні наслідки і максимально розвивати конструктивну взаємодію між конфліктуючими сторонами. Поза конфліктом його служба суспільству навряд чи можлива. Однак його завдання, зокрема, полягає не тільки в компетентному вирішенні, а й у своєчасному розпізнаванні ознак насуваючого конфлікту: інцидентів, непорозумінь, напруги і відкритої кризи в стосунках між людьми [3, с. 104].

Компетентність (від лат. – «відповідність, належність») – глибокі та різнобічні знання людини у певній сфері, галузі. Компетентність кожної посадової особи в сфері її службових обов’язків є необхідною умовою попередження та вирішення управлінських і організаційних конфліктів. Чим вище компетентність співробітників, тим менше конфліктів у колективі [1, с. 193].

Характер професійних конфліктів певною мірою залежить від рівня розвитку конфліктологічної компетентності працівників колективу; від обізнаності співробітників поліції про генезис конфлікту, діапазон можливих стратегій поведінки у конфлікті та навичок реалізації цих стратегій у конкретних життєвих ситуаціях; від вміння прогнозувати конфлікт [2, с. 190].

Конфліктологічна компетентність – одна із складових соціально-психологічної компетентності, складне інтегральне утворення особистості, яке характеризується наявністю знань про конфлікт, рефлексивної культури, широкого спектру позицій, емоційної саморегуляції [1, с. 194].

Конфліктологічна компетентність включає в себе знання про закономірності виникнення, розвитку та завершення конфліктів; розуміння природи суперечності та конфліктів між людьми; вміння орієнтуватися у конфліктній ситуації, прогнозувати її динаміку, не допускати деструктивних дій, із мінімальними втратами для себе й опонента завершити конфлікт, розвинені здібності до рефлексії та аналізу.

Також конфліктологічна компетентність передбачає: формування конструктивного ставлення до конфліктів різного рівня; володіння навичками неконфліктного спілкування у складних ситуаціях; вміння оцінювати та пояснювати проблемні ситуації, що виникають; вміння передбачати можливі наслідки складних ситуацій взаємодії; вміння конструктивно регулювати суперечності й конфлікти [1, с. 194].

Від сучасного співробітника поліції потрібна система знань і умінь в області конфліктології, що дозволяє: ефективно попереджати деструктивні наслідки конфліктів; позитивно впливати на емоційний фон відносин з людьми, регулюючи як власні емоції, так і емоції опонента; осмислювати і вибудовувати стратегію поведінки, оптимальну по ситуації взаємодії; психологічно грамотно протидіяти агресивно налаштованим опонентам; вести ефективний переговорний процес для досягнення відносин співробітництва; надавати психологічну та посередницьку допомогу громадянам в умовах конфліктної взаємодії і т.д.

Зазначені вище вміння можуть бути розвинені в рамках підготовки поліцейських в області конфліктології. Особливий практичний інтерес представляє психологічна компетентність співробітника у міжособистісному конфлікті. Доцільне розкриття психологічних детермінант конструктивної поведінки працівників правоохоронних органів в міжособистісних конфліктах з різними категоріями громадян, а також розробка алгоритмів дій в емоційно напружених міжособистісних ситуаціях [3, с. 104].

Для ефективного розв'язання професійних конфліктів працівникам Національної поліції, зокрема слідчим, які працюють з величезною кількістю потерпілих і правопорушників необхідно розвивати конфліктологічну компетентність та стійкість до конфліктів, які розвиваються внаслідок вивчення конфліктології, практичного застосування знань в інтересах підвищення конструктивності поведінки в конфліктних ситуаціях, шляхом накопичення життєвого досвіду.

Список бібліографічних посилань

1. Конфліктологія : словник / за ред. О. Г. Колба, А. Буймістера. Київ ; Переяслав-Хмельницький, 2012. 592 с.
2. Гребеньков Г. В. Конфліктологія : навч. посіб. Львів : Магнолія, 2006. 229 с.
3. Матієнко Т. В. Конфліктологічна компетентність працівника правоохоронних органів. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2016. № 2. С. 102–106.

Одержано 26.03.2019

УДК 343.346:351.74

ВАЛЕРІЙ ГРИГОРОВИЧ СЮРАВЧИК,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ, старший науковий співробітник наукової лабораторії з проблем превентивної діяльності та запобігання корупції навчально-наукового інституту № 3 Національної академії внутрішніх справ (м. Київ);

 <https://orcid.org/0000-0002-6376-779X>

УДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ У СФЕРІ БЕЗПЕКИ ДОРОЖНЬОГО РУХУ

Велика кількість дорожньо-транспортних пригод та постраждалих від них також впливає на економіку та сферу охорони здоров'я України. За розрахунками експертів Світового банку, соціально-економічні втрати України від дорожньо-транспортного травматизму оцінюються в 4,5 млрд. доларів США на рік, що становить приблизно 3,4 відсотка валового внутрішнього продукту (у розрахунках 2015 року), включаючи матеріальні витрати, пов'язані з пошкодженням майна та зниженням продуктивності праці, та людські втрати через серйозні травми або смерть унаслідок дорожньо-транспортних пригод.

Процеси, пов'язані з дорожнім рухом, явища, що його супроводжують, та їх наслідки, зокрема, шкода, яку несе суспільство від ДТП, займають важливе місце в суспільному житті та потребують глибокого наукового дослідження. Так, за офіційними даними, у світі в результаті ДТП щодня гине 3 тис. людей і ще близько 100 тис. отримують серйозні травми. За даними ООН, щороку ДТП забирають 1 млн. 200 тис. життів, ще 20-50 млн. осіб отримують травми [1].

Враховуючи важливість проблем, пов'язаних із безпекою дорожнього руху, їх дослідженню присвячено багато праць таких учених, як В. Б. Авер'янова, О. М. Бандурки, Д. М. Бахраха, Ю. П. Битяка, Є. В. Герасименка, І. П. Голосніченка, С. Т. Гончарука, С. М. Гусарова, Є. В. Додіна, М. М. Дорогих, М. І. Єропкина, В. Л. Зеленька, Р. А. Калюжного, О. П. Ключниченка, В. К. Колпакова, А. Т. Комзюка, С. Ф. Константінова, М. В. Лошицького, В. І. Олефіра, О. Ю. Саламанової, М. М. Тищенко,

Ю. С. Шемшученка, В. К. Шкарупи та інших. Однак, більшість практичних питань, пов'язаних із забезпеченням безпеки дорожнього руху, продовжують залишатись не достатньо розробленими. Нерозробленість зазначених проблем у теорії, негативно позначається на правотворчій діяльності, обумовлює прийняття невиважених, недосконалих і суперечливих правових актів. Водночас стрімкі процеси реформування підрозділів Національної поліції, що забезпечують безпеку дорожнього руху, викликають потребу у ґрунтовному аналізі проектів нормативно-правових актів у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху.

Проблема удосконалення діяльності Національної поліції у сфері безпеки дорожнього руху була, є і буде актуальною для будь-якої країни. Україна за рівнем смертності від дорожньо-транспортних пригод посідає п'яте місце в Європі. Саме аварійність є показником ефективності державного управління у сфері організації діяльності із забезпечення безпеки дорожнього руху. В Україні таку діяльність проводять поєднані в єдину соціальну систему органи виконавчої влади всіх рівнів, правоохоронні органи та окремі галузі народного господарства (автомобілебудування, дорожнє господарство, комунальне господарство, освіта, охорона здоров'я, засоби масової інформації тощо), чільне місце серед яких відводиться Національній поліції України, зокрема Департаменту патрульної поліції.

Не менш важливою національною проблемою слід визнати й відсутність ефективної системи управління безпекою дорожнього руху та координації державних і недержавних установ та організацій, причетних до цієї діяльності. При розробленні державних, регіональних та місцевих програм з підвищення безпеки дорожнього руху не застосовуються сучасні програмно-цільові підходи, ігноруються наукові рекомендації щодо виконання таких програм і їх удосконалення. У вітчизняну практику дуже повільно впроваджується передовий світовий досвід, зокрема, європейський, щодо організації та управління безпекою дорожнього руху, підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації водіїв транспортних засобів, а також новітні технології, які можуть забезпечити суттєве зменшення аварійності на українських дорогах.

Останні публікації та дослідження у галузі державного управління свідчать про значне зростання зацікавленості європейським досвідом підвищення ефективності органів державної влади щодо організації забезпечення безпеки дорожнього руху, як з боку науковців, так і з боку відомих практиків та політичних діячів.

Позитивним кроком на шляху до врегулювання проблеми покращання безпеки дорожнього руху є схвалення Кабінетом Міністрів України Стратегії підвищення рівня безпеки дорожнього руху в Україні на період до 2020 року, розпорядження КМУ від 14.06.2017 № 481-р [2].

Згідно Стратегії підвищення рівня безпеки дорожнього руху в Україні на період до 2020 року, протягом останніх десятиліть у світі спостерігається стрімке збільшення кількості транспортних засобів та підвищення інтенсивності дорожнього руху, що призводить до збільшення кількості ДТП та їх негативних наслідків. Так, за даними Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), дорожньо-транспортний травматизм на сьогодні є однією з найбільших проблем охорони здоров'я. За прогнозами, у 2030 році ДТП можуть стати однією з основних п'яти причин смертності людей у світі [2].

Розв'язання проблеми забезпечення безпеки дорожнього руху здійснюється із застосуванням системного підходу обґрунтованих цільових показників шляхом впровадження сучасних вимог і технологій, які системно охоплюють усі ключові аспекти безпеки дорожнього руху, зокрема поведінку людини (людський фактор), дорожню інфраструктуру, конструкційну безпечність транспортних засобів, і одночасно розглядаються на етапі запобігання аварії, під час аварії та після неї відповідно до загальноприйнятих у світі підходів до формування та реалізації політики підвищення безпеки дорожнього руху.

Під час реалізації Стратегії враховуватимуться такі основні принципи:

- превалювання безпеки дорожнього руху над іншими аспектами дорожнього руху;
- дотримання інтересів громадян, суспільства і держави щодо убезпечення дорожнього руху;
- концентрація зусиль органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, громадськості та науковців для убезпечення дорожнього руху.

Головними напрямками реалізації Стратегії є:

1) щодо безпечності доріг та дорожньої інфраструктури:

- виконання програм та заходів, спрямованих на істотне підвищення рівня безпеки, зокрема:

- а) пішоходів та осіб з інвалідністю (облаштування тротуарів, обмеження швидкості руху транспортних засобів, установлення пішохідних огорожень, оновлення пішохідної інфраструктури,

освітлення вулиць, установлення островців безпеки та облаштування регульованих пішохідних переходів, популяризація використання пішоходами та велосипедистами світловідбивних засобів тощо);

б) велосипедистів (будівництво в містах та на позаміських дорогах відокремлених велосипедних доріжок);

в) на перехрестях (облаштування захищених поворотів на нерегульованих перехрестях, поліпшення розмітки та освітлення);

г) у зонах обгону (улаштування роздільних бар'єрів, нанесення переривчастих центральних або широких ліній);

д) на узбіччях (очищення та укріплення узбіч, установлення бар'єрів, поліпшення розмітки);

е) у населених пунктах (поліпшення пішохідної інфраструктури, паркувальних зон, обмеження швидкості руху транспортних засобів та розвиток велосипедної інфраструктури);

2) щодо безпечності транспортних засобів:

3) щодо безпеки перевезення пасажирів та вантажів комерційним автомобільним транспортом:

4) щодо безпечної поведінки учасників дорожнього руху:

5) щодо забезпечення дотримання правил дорожнього руху.

На наше переконання, окрім зазначених даною Стратегією заходів, покликаних вирішити проблему підвищення рівня безпеки дорожнього руху, особливу увагу потрібно приділити:

– по-перше, професійній підготовці водіїв в автошколах, адже недоліки системи підготовки водіїв автолюбителів в автогосподарствах безпосередньо впливають на формування низької культури поведінки учасників дорожнього руху;

– по-друге, умовам, пов'язаним з людським фактором (учасниками дорожнього руху), які на думку В.І. Жулева, виявляються у безкарності за минулі адміністративні правопорушення, розбещеності, безвідповідальності, зневаги до заборон і відсутності самодисципліни осіб, які управляють транспортними засобами [3, с. 37];

– по-третє, для пішоходів – проводити пропаганду правил безпеки дорожнього руху через засоби масової інформації, а також в освітніх установах, трудових колективах і за місцем проживання;

– по-четверте, якнайшвидше урегулювати всі питання щодо розмитнення та перереєстрацію автомобілів на європейських номерах (так званих «євро бляхах»), оскільки за статистикою водії на незареєстрованих номерах, вчиняючи ДТП, втікають з цього місця тим самим уникають відповідальності. При цьому питання щодо розмитнення та перереєстрацію автомобілів на європейських номерах повинні бути вирішені враховуючі насамперед інтереси водіїв.

Щодо заходів підвищення рівня безпеки дорожнього руху, на нашу думку, вкрай важливим серед них є посилення відповідальності за водіння у стані алкогольного чи наркотичного сп'яніння, адже штрафи за водіння у п'яному вигляді є неефективною мірою покарання.

Висновок. На підставі викладеного, можна дійти деяких висновків щодо необхідності удосконалення нормативно-правових актів, що регулюють діяльність підрозділів Національної поліції у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, а також розроблення у науковій літературі теоретичних і практичних питань, пов'язаних із застосуванням адміністративно-правових засобів забезпечення безпеки на автошляхах з урахуванням сучасних суспільно-політичних умов, національних правових традицій та позитивного зарубіжного досвіду.

Для підвищення стану державно-управлінського процесу у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху треба розширити межі співпраці з закордонними країнами та активно переймати їх досвід, для того щоб застосувати систему заходів та врегулювати цю проблему в Україні.

Список бібліографічних посилань

1. Рівень ДТП в Україні та світі. URL: <http://www.zaxid.net/newsua/2010/11/21/130059/> (дата звернення: 25.12.2018).

2. Про схвалення Стратегії підвищення рівня безпеки дорожнього руху в Україні на період до 2020 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.06.2017 № 481-р // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/481-2017-r> (дата звернення: 25.03.2019).

3. Жулев В. И. Предупреждение дорожно-транспортных происшествий : моногр. М. : Юрид. лит., 1989. 224 с.

Одержано 26.03.2019

УДК 342.9:351.74

ОЛЬГА СЕРГІЙВНА ТАРАН,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри адміністративних та цивільно-правових дисциплін
Прикарпатського факультету (м. Івано-Франківськ) Національної академії внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0001-6302-2176>

НОВЕЛИ ЗАКОНОДАВСТВА НІМЕЧЧИНИ ЩОДО ПОВНОВАЖЕНЬ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ

Однією із основних складових удосконалення вітчизняного законодавства є його адаптація до європейських та світових стандартів, зокрема у сфері правового статусу поліцейських. З огляду на це, вивчення сучасних тенденцій розвитку поліцейського права Федеративної Республіки Німеччина є актуальним та спрямованим на виокремлення основних аспектів реформ у сфері повноважень поліцейських.

Правовою підставою реформування німецького законодавства про поліцію стало прийняття 27 квітня 2016 року Регламенту Європейського парламенту і Ради (ЄС) 2016/679 про захист фізичних осіб у зв'язку з опрацюванням персональних даних і про вільний рух таких даних, та про скасування Директиви 95/46/ЄС (Загальний регламент про захист даних). Відповідно до пунктів 86 та 88 цього Регламенту контролер даних повинен повідомити особу про порушення захисту її персональних даних, дотримуючись настанов правоохоронних органів. Таким чином, організація, повідомляючи особу про порушення її персональних даних, має враховувати законні інтереси правоохоронних органів, а саме не допустити дострокове розкриття інформації щодо обставин справи про порушення персональних даних, яка може розслідуватись поліцією [1].

Соціальними та політичними передумовами оновлення німецького законодавства про поліцію став наїзд вантажівки на різдвяний ярмарок у Берліні у 2016 році, під час якого загинули 12 людей та отримали поранення 50 людей. Враховуючи дані обставини, а також положення Загального регламенту про захист даних ЄС, було прийнято рішення про необхідність оновлення німецького законодавства у сфері повноважень поліцейських.

Реформа розпочалась у 2018 році та спрямована на внесення федеральними землями, що входять до складу Німеччини, змін у своє внутрішнє законодавство та не передбачає створення єдиного федерального закону. У рамках реформи зміни щодо повноважень поліцейських станом на березень 2019 року внесені у законодавство таких федеральних земель: Баварія, Північний Рейн-Вестфалія, Баден-Вюртемберг, Бранденбург. На даний час на розгляді перебувають законопроекти Саксонії та Північної Саксонії, а поданими до розгляду є законопроекти у федеральних землях Шлезвіг-Гольштейн та Берлін. Реформа передбачає розширення повноважень поліцейських та неоднозначно сприймається населенням, зокрема у багатьох федеральних землях відбулись протести щодо законодавчих нововведень [2].

Основними напрямками реформи є:

- введення у законодавство поняття загрозна небезпека (*drohende Gefahr*), яке є підставою для застосування поліцейськими додаткових превентивних заходів, зокрема у Законі щодо модернізації прав поліцейських Баварії передбачено, що у випадку загрозна небезпеки поліцейські можуть здійснювати моніторинг пошукових запитів особи в інтернеті або її мобільних сервісів. Таким чином, загрозна небезпека не передбачає необхідність поліції точно знати про місце та час, коли особа планує вчинити певний злочин, а дозволяє застосовувати превентивні заходи у разі ймовірної загрози того, що особа планує вчинити злочин [3];

- надання поліції на підставі санкції судді доступу до інформації, що міститься на сервісах Whats-App та інших месенджерах у разі, якщо особа нещодавно вчинила злочин. Дане положення критикується представниками організацій у сфері захисту прав людини, адже таким чином законодавець дозволив поліції переглядати персональні дані особи лише на підставі вчинення нею колись правопорушення. Натомість поліцейські обумовлюють необхідність введення відповідного положення до закону про права поліцейських Північної Рейн-Вестфалії тим, що багато потенційних терористів під час планування терористичних актів використовують месенджери. Відповідно до реформи такі дії не можуть застосовуватись щодо адвокатів, нотаріусів та інших службовців, які за законодавством зобов'язані зберігати професійну таємницю;

- право здійснювати попередній збір ДНК-матеріалів без спеціальної санкції судді, зокрема слідів волосся, потожирових речовин, слини тощо та вносити отриману таким чином інформацію до баз даних поліції з метою їх подальшого використання при розслідуванні злочинів;

- використання поліцейськими постійно ввімкнутих нагрудних відеореєстраторів для здійснення попереднього запису подій під час масових заходів;
- можливість встановлювати камери у внутрішніх та службових приміщеннях, у тому числі у приватних квартирах за наявності загрозової небезпеки. Відсутність чітко визначених умов здійснення цих дій суттєво розширює компетенцію поліцейських та є загрозою посягання на низку прав людини, зокрема права на недоторканість житла, особисту та сімейну таємницю;
- право поліцейських застосовувати ручні гранати за наявності небезпеки для життя людей, у тому числі у випадку наїзду транспортного засобу на пішоходів [4].

Висновок. Розвиток технологій та зростання світового показнику тероризму обумовлюють необхідність удосконалення європейського законодавства у сфері розширення повноважень поліції та превентивних заходів, які можуть нею застосовуватись. Основні аспекти реформи німецького законодавства охоплюють наділення поліцейських додатковими повноваженнями, зокрема щодо превентивного прослуховування та перегляду персональної інформації фізичних осіб, їх особистої переписки у соціальних мережах та месенджерах, попередній збір ДНК-матеріалів, використання спеціальних засобів під час масових заходів у разі загрозової небезпеки.

Список бібліографічних посилань

1. Про захист фізичних осіб у зв'язку з опрацюванням персональних даних і про вільний рух таких даних, та про скасування Директиви 95/46/ЄС (Загальний регламент про захист даних) : регламент Європейського парламенту і Ради (ЄС) від 27.04.2016 № 2016/679 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_008-16 (дата звернення: 25.03.2019).
2. *Großdemo gegen Polizeiaufgabengesetz*. URL: <https://www.br.de/nachricht/no-pag-demo-muenchen-verlaeuft-friedlich-100.html> (дата звернення: 25.03.2019).
3. Gesetz zur Neuordnung des bayerischen Polizeirechts vom 30.01.2018. URL: https://www.bayern.landtag.de/www/ElanTextAblage_WP17/Drucksachen/Basisdrucksachen/0000013000/0000013038.pdf (дата звернення: 25.03.2019).
4. Alle Fragen und Antworten rund ums neue Polizeigesetz in NRW. URL: <https://www.waz.de/politik/landespolitik/mehr-rechte-fuer-die-polizei-id216002091.html> (дата звернення: 25.03.2019).

Одержано 26.03.2019

УДК 342.95

ВОЛОДИМИР ВОЛОДИМИРОВИЧ ТОЛОЧКО,

ад'юнкт

Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0002-3297-5668>

ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ЗАСОБІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ОРГАНАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Проблеми адекватного, відповідно до мети, застосування правових засобів, їх своєчасного і якісного удосконалення та визнання, становить великий науковий та практичний інтерес, оскільки належно обрані правові засоби сприяють попередженню та припиненню правопорушень, вихованню суспільства в дусі дотримання приписів нормативно-правових актів. Проте категорія «правові засоби» і похідна від неї «адміністративно-правові засоби» не вичерпно визначені в правовій науці, у юридичній літературі ці категорії часто вільно трактуються і застосовуються переважно як узагальнюючі поняття з надто широким змістом. Наслідком реформування ОВС стала ліквідація міліції і створення Національної поліції як нової формації служіння суспільству. Зазначене свідчить про необхідність переоцінки традиційних для науки адміністративного права адміністративно-правових засобів крізь призму діяльності Національної поліції, зміст якої полягає у «наданні поліцейських послуг», зокрема, у сфері охорони економічних прав і свобод людини, а також економічних інтересів суспільства і держави.

Термін «засіб» дуже близький за своїм змістом до термінів «спосіб», «метод», «захід», які у значній мірі навіть збігаються. Аналіз зазначених категорій дає можливість стверджувати, що їм притаманні як спільні, так і відмінні риси. Спільними для засобу, способу та заходу є те, що вони

характеризують діяльність, яка дає можливість здійснити щось, досягти чогось. Відміні риси між ними лежать у площині числової форми: «засіб» визначає одиничну дію; «спосіб» може проявлятися як в одиничній, так і в множинній діях; «захід» завжди характеризує множину. Найбільш загальною категорією є «метод». Тим самим метод, захід, спосіб та засіб адміністративно-правового регулювання можуть співвідноситись як ціле і частини.

У системі зазначених засобів (прийомів, заходів, способів) виділяють кримінально-правові, цивільно-правові, дисциплінарні, адміністративно-правові та інші засоби впливу. Чільне місце серед них належить останнім. Адміністративно-правові засоби відрізняються найбільшим розмаїттям. Їм притаманний ряд властивостей, які, в свою чергу, характерні і для адміністративно-правових засобів забезпечення органами Національної поліції економічної безпеки.

Застосування адміністративно-правових засобів вирізняється демократичністю, спрямованістю на переконання населення в доцільності та справедливості заходів, що здійснюються державою, об'єктивною необхідністю запровадження та оптимального застосування тих чи інших загальнообов'язкових правил; воно поєднується із широким використанням багатогранних, вироблених практикою засобів організаційної, масово-політичної та виховної роботи у трудових колективах і за місцем проживання громадян, з активним формуванням правосвідомості, нетерпимого ставлення до антисуспільних проявів.

Адміністративно-правові засоби в комплексі є одним з ефективних структурних елементів охоронної діяльності органів держави, спрямованої на формування і розвиток суспільних відносин у різноманітних галузях (в тому числі у сфері економіки).

За допомогою адміністративно-правової охорони створюються відповідні сприятливі умови для функціонування тих чи інших об'єктів, усуваються фактори, що тягнуть за собою негативні наслідки. Адміністративно-правову охорону необхідно розглядати з урахуванням всього значення охоронної функції правової системи держави, для якої властива здатність не тільки перешкоджати відхиленням від нормальних процесів розвитку суспільних відносин у різноманітних сферах та їх усунення, але і виступати як ефективний організуючий і забезпечувальний засіб. Таку роль правова система (та її складова частина – адміністративне право) виконує не тільки у правовідносинах, що складаються, але і до цього – з моменту введення нормативного акту в дію. Особливо це властиве нормативним актам, що містять заборони і заходи відповідальності за їх недодержання, регулюють порядок їх застосування.

Сутність і цільова спрямованість адміністративно-правової охорони складається з вирішення двох взаємопов'язаних завдань: упорядкування і розвитку суспільних відносин у відповідних сферах і галузях (до яких входить і економіка); їх захисту від небажаного впливу різноманітних факторів, негативних проявів (загроз економічній безпеці). Зазначені завдання вирішуються в процесі правоустановчої, правозастосовчої та правоохоронної діяльності.

Застосування адміністративно-правових засобів перебуває в органічному взаємозв'язку із забезпеченням належного порядку в сфері державного управління.

Отже, адміністративно-правова охорона здійснюється в трьох формах:

- 1) правотворчій, коли створюються закони та підзаконні нормативно-правові акти;
- 2) правозастосовчій, коли втілюються в життя встановлені адміністративно-правові норми;
- 3) правоохоронній, що включає засоби адміністративного впливу до порушників прав, свобод та законних інтересів фізичних і юридичних осіб.

Порядок застосування адміністративно-правових засобів визначено, як правило, адміністративно-процесуальними нормами. Реалізація адміністративно-правових засобів належить до компетенції органів виконавчої влади, спеціально уповноважених посадових осіб (представників адміністративної влади), є результатом здійснення ними державно-владних повноважень; як виняток, деякі заходи адміністративного впливу застосовуються судами (суддями), а також органами окремих громадських організацій (їх представниками), наділеними певними адміністративно-владними повноваженнями.

Крім того при визначенні поняття адміністративно-правових засобів забезпечення економічної безпеки ми маємо враховувати завдання поставлені у даному дослідженні, що стосуються суб'єкта, який реалізує конкретні повноваження, направлені на подолання загроз економічній безпеці, яким ми визнали органи поліції.

Підсумовуючи викладене, адміністративно-правові засоби забезпечення органами поліції економічної безпеки необхідно визначити як сукупність прийомів і способів впливу органами поліції на загрози економічній безпеці при реалізації ними правоохоронних функцій з метою їх запобігання та нейтралізації, що гарантує здійснення економічного суверенітету.

Аналіз чинного адміністративного законодавства, і практики його застосування та відповідно повноважень основних підрозділів органів поліції, на які покладено завдання щодо забезпечення економічної безпеки, дає підстави зробити висновок, що до адміністративно-правових засобів забезпечення органами поліції економічної безпеки належать такі.

1) засоби переконання, позитивного стимулювання чи заохочувальні засоби, що сприяють підвищенню творчої активності учасників правовідносин, засновані на їх прагненні до позитивних результатів своєї праці, до реалізації суспільних і особистих інтересів.

Важливість застосування позитивних стимулюючих засобів впливає із загального співвідношення переконання і примусу у державному управлінні. Наша держава віддає переважну роль переконанню, і ця роль зростає із розвитком суспільних відносин, підвищенням культури і свідомості людей. Оскільки переконання є домінуючим методом державного управління взагалі, а також діяльності щодо забезпечення економічної безпеки, зокрема, окремі, найважливіші його види буде проаналізовано у наступному підрозділі дисертації;

2) заходи адміністративного примусу, що застосовуються з метою попередження, припинення правопорушень, забезпечення провадження у справах про адміністративні проступки і притягнення порушників до адміністративної відповідальності. Застосування адміністративного примусу слугує одним із вагомих факторів зміцнення законності, дисципліни і організованості у сфері економіки, охорони порядку управління, встановленого в цій галузі.

Як бачимо, при виділенні конкретних адміністративно-правових засобів забезпечення економічної безпеки ми не описали першу форму адміністративно-правової охорони: правотворчу. При обґрунтуванні нашої позиції ми знову змушені виходити із завдань, які поставлені у дослідженні. Так, дійсно норми права – загальнообов'язкові правила поведінки у сфері економіки відіграють не аби яку роль у забезпеченні економічної безпеки. Разом з тим ми розглядаємо адміністративно-правові засоби, що реалізуються у діяльності поліції. Що стосується правотворчої діяльності поліції, то їх повноваження щодо забезпечення економічної безпеки полягають переважно у деталізації процедурних аспектів реалізації повноважень поліції щодо забезпечення економічної безпеки. Така діяльність має загальний характер та не може становити окремий напрям у даному дослідженні. Що стосується інших правотворчих можливостей поліції, то щодо забезпечення економічної безпеки вони знаходять свій повний прояв у межах реалізації такого адміністративно-правового засобу як переконання.

Одержано 26.03.2019

УДК 351.74

ОЛЕКСАНДР ВОЛОДИМИРОВИЧ ТЯГЛО,

*доктор філософських наук, професор,
професор кафедри соціально-гуманітарних дисциплін факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ;*

 <https://orcid.org/0000-0003-0721-1153>;

ТЕТЯНА СТЕПАНІВНА ВОРОПАЙ,

*доктор філософських наук, професор,
професор кафедри соціально-гуманітарних дисциплін факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ;*

 <https://orcid.org/0000-0001-6170-5512>

ДЕМОКРАТИЧНЕ ПОЛІЦІЮВАННЯ

Значення різноманітного доробку правоохоронців країн консолідованої демократії для становлення вітчизняної поліції та науки про неї – поліцейстики – навряд чи можна переоцінити. Справді, цей доробок включає як накопичуваний століттями досвід, так і результати його раціонального опрацювання: засадничі принципи, дієве законодавство, належні алгоритми практичних дій поліціантів, а також застереження щодо типових тут вад, помилок, правопорушень тощо. В цьому зв'язку видається за доречне нагадати про збірку «Демократичне поліціювання», підготовлену за активної участі Харківського національного університету внутрішніх справ у межах виконання Українсько-Канадського проекту «Розбудова демократії» [1].

Вона побачила світ у 2011 році, випередивши і, ймовірно, у чомусь посприявши появі української поліції у 2015 році. Значна частина цієї збірки зберігає актуальність дотепер.

До збірки увійшли переклади розвідок визнаних у світі фахівців – теоретиків права, політологів, соціологів, а також правоохоронців-практиків з широким і різнобічним досвідом – із Австралії, Великої Британії, Ізраїлю, Італії, Канади та Сполучених Штатів Америки. Оригінали текстів були опубліковані у провідних спеціалізованих журналах, книгах, документах ООН.

У збірці висвітлено широкий спектр питань, пов'язаних із демократичним поліціюванням: його принципи (верховенство права, підзвітність правоохоронних органів тощо), актуальні завдання (поліціювання у багатокультурних суспільствах, поліціювання акцій протесту, системна протидія торгівлі людьми, підвищення довіри з боку населення і т. ін.), труднощі (поліцейські злочини, корупція тощо) та деякі шляхи їх подолання. Тож насамперед видання представляє високоякісні тексти, яких раніше не перекладали не лише в Україні, а й на теренах інших нових незалежних держав. Не менш важливим видається і те, що розвідки закордонних дослідників супроводжуються коментарями українських фахівців, зокрема О. М. Бандурки, Г. В. Джагупова, О. А. Мартиненка, О. В. Марцеляка, П. В. Цимбала, в яких відповідні положення і висновки додатково проаналізовано та оцінено з огляду на проблеми, типові для нашого поля права, розглянуто перспективи входження вітчизняного інституту поліції до споріднених європейських та світових структур.

Збірка «Демократичне поліціювання» одержала позитивну оцінку у середовищі українських правознавців, поліцейстів. Так, О. С. Проневич відзначив, що її матеріали надають можливість з'ясувати сутність апробованих підходів до розбудови національних поліцейських систем та теоретико-методологічних засад національного поліцейського законодавства [2, с. 163].

Маючи на меті проілюструвати актуальність і вагомість збірки для нашого сьогодення, обмежимося зараз зверненням до розвідки Моріса Панча «Поліційна корупція та запобігання їй». Центральними для неї, на думку самого автора, виявляються дві тези. По-перше, корупцію та інші форми неналежної поведінки поліціантів не слід сприймати як випадкові індивідуальні відхилення, що їх можна ефективно подолати тимчасовими репресивними заходами. Новіший більш реалістичний підхід полягає у сприйнятті таких порушень як сталих чи періодично відновлювальних ризиків, котрі виникають зі самої природи роботи, організації та ставлення до поліціювання з боку суспільства. А це потребує постійної пильності й мужніх дій з боку поліцейського керівництва та його союзників. По-друге, вже сформовано консенсус щодо ефективних заходів боротьби з корупцією та виховання чесності поліціантів.

Конкретизуючи зазначені заходи, Моріс Панч наголошує наступне: тут потрібні сильне керівництво на всіх рівнях, починаючи з верхівки; зрозумілі та послідовні накази, підкріплені прикладом зразкової особистої поведінки; добре продумана багатопланова стратегія контролю та готовність її сприймати; міцний, енергійний і добре укомплектований підрозділ внутрішніх розслідувань; проактивні техніки викриття і переслідування продажних поліціантів; наполегливі зусилля з виховання почуття власної гідності й установавання стандартів професійної поведінки; взаємини з народом і можновладцями, ґрунтовані на відкритості, прозорості організації, яка не приховує власних помилок і намагається на них учитися (з застереженнями, що доступ до певної інформації може бути обмежено з огляду на вимоги безпеки, нерозголошення таємниці слідства, приватності) [1, с. 430]. Все зазначене, вочевидь, заслуговує на увагу з огляду як на сьогоденну діяльність Національної поліції України, так і на перспективи її подальшого розвитку.

Отже, тема вивчення і використання доробку світової поліцейстики у становленні української поліції й у створенні відповідного наукового забезпечення розроблялася за активної участі фахівців Харківського університету внутрішніх справ. Організація і проведення тут міжнародної науково-практичної конференції «Сучасна європейська поліцейстика та можливості її використання в діяльності Національної поліції України» виявляється новим важливим кроком у даному напрямку, значущим не тільки у практичному чи науковому плані, а й з огляду на місію відомчих закладів освіти з підготовки чи перепідготовки корпусу поліціантів демократичної правової держави.

Список бібліографічних посилань

1. Демократичне поліціювання : зб. наук. ст. / за заг. ред. О. М. Бандурки та Дж. Перліна ; наук. ред. О. В. Тягло. Львів : Астролябія, 2011. 492 с.
2. Проневич О. С. Роздуми над книгою «Демократичне поліціювання». *Наше право*. 2012. № 2, ч. 3. С. 160–164.

Одержано 26.03.2019

УДК 351.74/76

ОКСАНА АНАТОЛІВНА ФЕДОРЕНКО,*молодший науковий співробітник наукової лабораторії з проблем кримінальної поліції
Національної академії внутрішніх справ (м. Київ)*

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ОПТИМІЗАЦІЇ ВЗАЄМОДІЇ ПОЛІЦІЇ З ГРОМАДСЬКІСТЮ

Взаємодію поліції та громадськості полягає у тому, що поліція працює, враховуючи думку громадськості щодо проблем безпеки та публічного порядку на території обслуговування. Адже однією з базових потреб людини – є потреба у безпеці. Від її рівня в суспільстві залежить добробут людей, від швидкого й ефективного реагування на злочини – їхня захищеність, а від превентивної роботи – менша кількість правопорушень і злочинів в майбутньому. Так співпраця поліції та громадськості – один із найкращих способів її забезпечити, а постійна їх взаємодія посідає особливе місце у системі державного управління заради спільного безпечного простору. Це обумовлено, насамперед, функціями які покладені на працівників поліції, які вони виконують у соціумі, а також здійсненням їх діяльності у безпосередньому контакті з громадськістю

Діяльність поліції зарубіжних країн побудована на детальній регламентації взаємовідносин поліції та громадян, що закріплено в діючому законодавстві. Багато закордонних країн, будуючи стратегію партнерських відносин між поліцією та населенням, впроваджують її складові у власну професійну діяльність

У Європі простежується чітка тенденція повніше інтегрувати поліцію в громадянське суспільство і наближати її до населення. Така взаємодія має назву Community Policing (CoP), яку організація безпеки та співробітництва у Європі (ОБСЄ) у 2008 р. визначає як організаційну стратегію, що розуміється як взаємне співробітництво поліції та громади (суспільства) для ефективнішої протидії злочинності, страх перед злочинами, протидії фізичній або моральній шкоді, розпаду добросусідських відносин, щоб покращити якість життя для всіх [1].

У Великобританії в результаті активного співробітництва поліції та населення з питань забезпечення належного правопорядку розроблено та впроваджено багато специфічних операційних стратегій (консультативні групи, піші патрулювання, контактне патрулювання, публічні констеблі, поліцейські крамниці, поліцейські приймальні, сусідське спостереження, маркування власності, цільове патрулювання тощо) [2].

У Чехії законодавство передбачає достатньо широкі повноваження громади у сфері забезпечення публічного порядку. З метою реалізації громадами завдань у сфері забезпечення правопорядку у Чехії функціонує інститут поліції громади (міста), муніципальної поліції, що створюється відповідним органом місцевого самоврядування та підпорядковується йому [3].

У Німеччині діяльність поліції розглядається як складова загальної концепції підтримання правопорядку, що передбачає всебічну орієнтованість поліції на взаємодію з населенням. Опора на населення виступає передумовою ефективної поліцейської діяльності. Головним завданням поліцейських Німеччини визначено постійне, незалежне від обставин встановлення та підтримка контактів з громадянами, громадськими угрупованнями, установами та організаціями певної ділянки

У багатьох поліцейських округах Німеччини були проведені опитування населення щодо їх очікувань стосовно дільничних служб. Результати опитувань засвідчили, що поряд з такими очікуваннями як видима присутність поліції, близькість поліцейської дільниці до місць проживання, професійне вирішування завдань, важливими є також доступність у спілкуванні, консультування у межах профілактичної роботи, доброзичливе ставлення до громадян, відповідний зовнішній вигляд працівника поліції [4].

Необхідно зазначити, що забезпечення публічної безпеки та порядку, визначається пріоритетним, комплексним за характером напрямком роботи поліції в європейських державах. Вивчення зарубіжного досвіду поліції у попередженні злочинів, аналіз участі громадськості у охороні публічної безпеки та громадського порядку, протидії правопорушенням втілює кращий досвід в діяльність працівників поліції України, створення концептуальних засад превентивної діяльності в попередженні злочинів, розширенні та поглибленні взаємодії між підрозділами Національної поліції України та населенням.

Список бібліографічних посилань

1. Голуб М. В. Community Policing: сутність та складові елементи. *Право і Безпека*. 2012. № 1 (43). С. 62–67. URL: <http://old.pb.univd.edu.ua/?controller=service&action=download&download=21059> (дата звернення: 14.03.2019).
2. Матюхіна О. П. Поліція Великобританії: сучасні тенденції розвитку та управління : монографія / за заг. ред. О. М. Бандурки. Харків : Консум, 2001. 130 с.
3. Zákon ze dne 12. dubna 2000 o obcích (obecní zřízení), 128/2000 Sb. URL: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2000-128> (дата звернення: 14.03.2019).
4. Анисимков В. М. Зарубіжний досвід підготовки керівників поліції // Розвиток науки управління і проблеми формування навчальних дисциплін в сучасних умовах : матеріали І Європейського конгресу з питань управління якістю роботи поліції. С. 29–31.

Одержано 26.03.2019

УДК 343.375(477)

РУСЛАН СЕРГІЙОВИЧ ФИЛЬ,

кандидат юридичних наук, начальник 2-го науково-дослідного відділу науково-дослідної лабораторії криміналістичної та спеціальної техніки Державного науково-дослідного інституту МВС України (м. Київ);

 <https://orcid.org/0000-0002-5680-875X>

КЛАСИФІКАЦІЯ ПОТЕРПІЛИХ ВІД ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ПРАВ НА ОБ'ЄКТИ ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ

Результати інтелектуальної діяльності відіграють дедалі більшу роль у суспільстві, причому не тільки в духовній, а й виробничій сфері, оскільки ринок прав інтелектуальної власності (далі – ПІВ) дозволяє його учасникам отримати значні прибутки. У результаті при порушенні ПІВ порушник для отримання власної вигоди завдає шкоду власникам об'єктів ПІВ. З метою правового забезпечення охорони прав на об'єкти промислової власності (далі – ОПВ) від злочинних посягань у Кримінальному кодексі України (далі – КК України) передбачена відповідальність за порушення прав на ці об'єкти. Так, ст. 177 КК України передбачена відповідальність за порушення прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок, топографію інтегральної мікросхеми, сорт рослин, раціоналізаторську пропозицію, якщо це завдало матеріальної шкоди у значному розмірі; ст. 229 КК України – незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару, якщо це завдало матеріальної шкоди у значному розмірі; ст. 231 КК України – незаконне збирання з метою використання або використання відомостей, що становлять комерційну або банківську таємницю, якщо це завдало істотної шкоди; ст. 232 КК України – розголошення комерційної або банківської таємниці, якщо це завдало істотної шкоди [1].

Кримінально-правові способи захисту права промислової власності передбачені КК України та застосовуються від імені держави за вироком суду у вигляді покарання до особи, винної у вчиненні злочину, і полягають у передбаченому законом обмеженні прав і свобод засудженого.

Досудове розслідування кримінальних правопорушень цієї категорії проводиться слідчими органів Національної поліції України.

Під поняттям «злочини проти права на об'єкти промислової власності» слід розуміти кримінально карані суспільно небезпечні винні дії суб'єктів, які посягають на права на винахід, корисну модель, промисловий зразок, топографію інтегральних мікросхем, сорт рослин, раціоналізаторську пропозицію, торговельну марку, комерційне найменування, географічне зазначення та комерційну таємницю.

Обов'язковою ознакою повного змісту об'єкта злочинів проти прав на ОПВ є потерпілий – суб'єкт ПІВ. Згідно з ч. 1 ст. 421 ЦК України суб'єктом ПІВ є творець об'єкта ПІВ (автор, виконавець, винахідник тощо) та інші особи, яким належать особисті немайнові та/або майнові ПІВ. У загальноживаному значенні винахідником є той, хто винайшов або винаходить що-небудь; автором – той, хто написав будь-яку працю, твір, лист тощо або розробив будь-який план, проект тощо; творцем – той, хто створює матеріальні або духовні цінності або той, хто є автором чогось [2; 3].

За ст. 177 КК України потерпілим при порушенні прав, зокрема:

- на винахід (корисну модель) буде винахідник (людина, яка своєю працею розробила винахід (корисну модель) й за якою закріплено особисті немайнові права) та правовласник (фізична або юридична особа, якій належать виключні майнові права, засвідчені патентом);

- промисловий зразок – автор (людина, яка створила промисловий зразок, володар немайнових прав) та власник (фізична або юридична особа, якій належать виключні майнові права, засвідчені патентом);

- топографію інтегральних мікросхем – автор (фізична особа, творчою працею якої створено топографію ІМС) та власник (фізична або юридична особа, якій належать виключні майнові права, засвідчені свідоцтвом);

- сорт рослин – автор сорту (фізична особа, яка безпосередньо вивела чи винайшла і поліпшила сорт та якій належать немайнові права), власник майнових прав на сорт (фізична або юридична особа, якій належить патент) та власник ПІВ на поширення сорту (особа, якій належить упродовж відповідного строку засвідчене свідоцтвом про державну реєстрацію сорту майнове ПІВ на поширення сорту рослин);

- раціоналізаторську пропозицію – автор (працівник, що створив і надав раціоналізаторську пропозицію, якому належить немайнові права) та роботодавець (юридична особа або фізична особа – підприємець, якій працівник надав пропозиції та якій належить майнові права).

Винахідником і автором не визнається фізична особа, яка не внесла особистого творчого внеску у створення зазначених вище ОПВ, а тільки надала винахіднику (автору) технічну, організаційну чи матеріальну допомогу при створенні зазначених ОПВ або оформленні заявки для отримання охоронного документа на ці ОПВ.

Потерпілим при вчиненні злочину, передбаченого ст. 229 КК України, буде:

- торговельна марка – власник (фізична чи юридична особа, які належать майнові права, засвідчені свідоцтвом);

- комерційне найменування – власник (фізична чи юридична особа, які належать майнові права);

- географічне зазначення – виробники товарів, асоціація споживачів та інші особи згідно з чинним законодавством (фізична чи юридична особа, які надано ПІВ на географічне зазначення).

При вчиненні злочинів, передбачених ст. 231 і 232 КК України, потерпілим буде суб'єкт господарювання (юридична особа або фізична особа – підприємець), що прийняв рішення віднести відомості до комерційної таємниці, він же власник майнових прав на комерційну таємницю.

Крім того, при злочинних посяганнях на окреслені вище ОПВ потерпілим також можуть бути правонаступники, які успадкували або отримали від власника виключні майнові права на ці об'єкти, та особи, яким за цивільною угодою надано право на використання цього об'єкта.

Отже, потерпілих від злочинів проти прав на об'єкти промислової власності слід класифікувати наступним чином: 1) винахідник (людина, яка своєю працею розробила винахід (корисну модель) й за якою закріплено особисті немайнові права) та правовласник (фізична або юридична особа, якій належать виключні майнові права, засвідчені патентом); 2) автор промислового зразка (людина, яка створила промисловий зразок, володар немайнових прав) і власник (фізична або юридична особа, якій належать виключні майнові права, засвідчені патентом); 3) автор топографії інтегральних мікросхем (фізична особа, творчою працею якої створено топографію) і власник (фізична або юридична особа, якій належать виключні майнові права, засвідчені свідоцтвом); 4) автор сорту (фізична особа, яка безпосередньо вивела чи винайшла та поліпшила сорт і якій належать немайнові права), власник майнових прав на сорт (фізична або юридична особа, якій належить патент) і власник ПІВ на поширення сорту (особа, якій належить упродовж відповідного строку засвідчене свідоцтвом про державну реєстрацію сорту майнове право на поширення сорту рослин); 5) автор раціоналізаторської пропозиції (працівник, що створив та надав раціоналізаторську пропозицію, якому належать немайнові права) та роботодавець (фізична або юридична особа, якій працівник надав пропозиції та якій належать майнові права); 6) власник торговельної марки (фізична або юридична особа, якій належать майнові права, засвідчені свідоцтвом); 7) власник комерційного найменування (фізична або юридична особа, якій належать майнові права); 8) власник географічного зазначення, а також виробник товарів, асоціація споживачів та інші особи згідно з чинним законодавством (фізична або юридична особа, якій надано право на географічне зазначення); 9) суб'єкт господарювання, який прийняв рішення про належність відомостей до комерційної таємниці, він же власник майнових прав на комерційну таємницю (фізична або юридична особа).

Список бібліографічних посилань

1. Кримінальний кодекс України : закон України від 05.04.2001 № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. Ст. 131.
2. Словник української мови : в 11 т. Т. 1 / АН УРСР, Ін-т мовознавства ; за ред. І. К. Білодіда. Київ : Наук. думка, 1970. С. 439.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : Перун, 2007. 1276 с.

Одержано 26.03.2019

УДК 347.77.028(477)

СВІТЛАНА ПЕТРІВНА ФІЛЬ,

*кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник науково-організаційного відділу
Державного науково-дослідного інституту МВС України (м. Київ);*

 <https://orcid.org/0000-0001-8196-313X>

НАЦІОНАЛЬНА ПОЛІЦІЯ УКРАЇНИ ЯК СУБ'ЄКТ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Щороку дедалі більше власників об'єктів прав інтелектуальної власності прагнуть захистити свої майнові права на ці об'єкти. Охорона прав інтелектуальної власності сприяє залученню суттєвих обсягів іноземних інвестицій, посиленню темпів наповнення бюджету за рахунок оподаткування прибутку за використання та передачу майнових прав на об'єкти прав інтелектуальної власності та підвищенню рівня конкурентоспроможності держави у світі. Створення такої системи має особливе значення для України – країни зі значним інтелектуальним та науково-технічним потенціалом.

Важливе місце у створенні правової системи охорони прав інтелектуальної власності належить Основному Закону України. Закріплені норми в розд. 2 «Права, свободи та обов'язки людини і громадянина» Конституції України відтворюють не тільки фактичний і юридичний статус особи в суспільстві, а й суть демократії, що існує в державі, соціальні можливості, закладені безпосередньо в суспільному ладі. Вагомою складовою конституційно-правового статусу людини є гарантування кожній людині права володіти, користуватися й розпоряджатися результатами своєї інтелектуальної та творчої діяльності, свободи літературної, художньої, наукової і технічної творчості, захисту інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності [1, ст. 41 і 54].

Для забезпечення правової охорони прав інтелектуальної власності в Україні одночасно зі створенням й удосконаленням нормативно-правової бази у сфері інтелектуальної власності була утворена структура органів державного управління інтелектуальної власності. Наразі до складу такої структури входять державні та судові органи, наділені відповідними повноваженнями у сфері інтелектуальної власності, наукові та освітні установи, громадські організації та інші структури, що беруть активну участь в реалізації державної політики у цій сфері та вирішенні широкого кола завдань з надання правової охорони, управління, реалізації та захисту прав інтелектуальної власності. Умовно окреслену структуру державної системи правової охорони інтелектуальної власності умовно можна поділити на такі п'ять груп: 1) органи законодавчої влади; 2) органи виконавчої влади; 3) державні органи зі спеціальним статусом; 4) органи судової влади; 5) наукові установи та навчальні заклади.

Національна поліція України як центральний орган виконавчої влади, служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічного порядку та громадської безпеки [2, ст. 1]. У суспільному житті держави роль Національної поліції України реалізується через адміністративну діяльність. Від її ефективності суттєво залежить стан правопорядку в цілому, адміністративно-правова охорона громадського порядку та забезпечення безпеки суспільства, забезпечення особистої безпеки громадян, боротьба зі злочинністю, захист конституційних прав і свобод, законних інтересів, прав та інтересів юридичних осіб.

Сприяння захисту прав інтелектуальної власності від протиправних посягань є одним із завдань українських органів поліції, проявом їх правоохоронної сутності. На сьогодні у структурі Національної поліції України створено Департамент захисту економіки, що здійснює заходи щодо виявлення та припинення фактів порушення прав інтелектуальної власності, та, зважаючи на міжнародні норми, Департамент кіберполіції, який забезпечує протидію порушенню авторського права і суміжних прав в Інтернеті [2]. Також у структурі органів поліції працюють експерти, що проводять експертні дослідження щодо факту порушення прав на об'єкти промислової власності, об'єкти авторського права і суміжних прав, комерційної таємниці, ноу-хау, а також дослідження ознак контрафактності лазерних компакт-дисків, аудіо- та відеокасет. За даними Міністерства юстиції України майже 45 % атестованих судових експертів у сфері інтелектуальної власності працюють в Міністерстві внутрішніх справ України [3].

Адміністративна відповідальність за порушення права інтелектуальної власності застосовуються у випадках, передбачених Кодексом України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП), зокрема при: порушенні прав на об'єкти права інтелектуальної власності (ст. 51²); незаконному розповсюдженні примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних (ст. 164⁹); порушенні законодавства, що регулює виробництво, експорт, імпорт дисків для лазерних систем зчитування, матриць, експорт, імпорт обладнання чи сировини для їх виробництва (ст. 164¹³); порушенні умов і правил, що визначають порядок припинення порушень авторського права і (або) суміжних прав з використанням мережі Інтернет (ст. 164¹⁷); наведенні завідомо недостовірної інформації у заявах про припинення авторського права і (або) суміжних прав, вчинених з використанням мережі Інтернет (ст. 164¹⁸) [4]. Адміністративна відповідальність за правопорушення, передбачені КУпАП, настає, якщо ці порушення за своїм характером не тягнуть кримінальної відповідальності. Норми адміністративного права, що стосуються захисту прав інтелектуальної власності, передбачені й іншими нормативними документами (Митним кодексом України, Законами України «Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних» та «Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів господарювання, пов'язаної з виробництвом, експортом, імпортом дисків для лазерних систем зчитування»).

Зауважимо, що фіксація вчинення правопорушень, передбачених диспозиціями КУпАП здійснюється уповноваженими посадовими особами органів Національної поліції шляхом складання протоколу.

Отже, підсумовуючи слід відмітити, що органи поліції як суб'єкт адміністративно-правової охорони прав інтелектуальної власності сприяє захисту майнових прав власників об'єктів прав інтелектуальної власності шляхом застосування заходів виявлення та припинення фактів порушення прав інтелектуальної власності. Крім того, Національна поліція України разом із іншими державними і судовими органи входять до складу державної системи правової охорони інтелектуальної власності, спрямованої на використання продукту інтелектуальної діяльності як стратегічного ресурсу в системі формування національного багатства.

Список бібліографічних посилань

1. Конституція України : закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40–41. Ст. 379.
3. Реєстр атестованих судових експертів // Міністерство юстиції України : офіц. сайт. URL: <http://rase.minjust.gov.ua> (дата звернення: 21.03.2019).
4. Кодекс України про адміністративні правопорушення : закон УРСР від 07.12.1984 № 8073-X. *Відомості Верховної Ради Української РСР*. 1984. № 51. Ст. 1122.

Одержано 26.03.2019

УДК 343.71(477)

ОЛЕКСАНДР ВАСИЛЬОВИЧ ФІЛЬЧАКОВ,

здобувач Харківського національного університету внутрішніх справ

ТЕОРЕТИЧНИЙ ГЕНЕЗИС ПРОКУРОРСЬКОГО НАГЛЯДУ ЗА ДОДЕРЖАННЯМ ЗАКОННОСТІ ПРИ ПРОВЕДЕННІ ОПЕРАТИВНО- РОЗШУКОВИХ ЗАХОДІВ ПІДРОЗДІЛАМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Питання нагляду, в тому числі з боку органів прокуратури, за додержанням законності під час проведення оперативно-розшукових заходів завжди посідало серед науковців одне із центральних місць. Враховуючи вказане, не дивним є те, що всі наукові праці, у яких прямо або опосередковано розглядається обрана нами проблематика, у загальному вигляді можна розділити на такі групи: наукові праці, які безпосередньо присвячені проблематиці дотримання законності під час здійснення оперативно-розшукової діяльності, однак фрагментарно розглядають питання, пов'язані із наглядом, в тому числі зі сторони органів прокуратури; наукові праці, які присвячені питанням, пов'язаним із прокурорським наглядом за проведенням як взагалі оперативно-розшукової діяльності, так й безпосередньо окремих оперативно-розшукових заходів; наукові праці, які присвячені питанням, пов'язаним із прокурорським наглядом за додержанням законності під час проведення негласних слідчих розшукових дій. Отже, розглянемо детальніше вказані наукові праці.

До першої групи слід віднести наукові праці В. А. Глазкова, М. Й Курочки, О. В. Негодченка, Г. П. Середи, О. В. Федосової та ін. Водночас, окремо слід відмітити кандидатську дисертацію О. В. Федосової на тему: «Забезпечення прав і свобод громадян в оперативно-розшуковій діяльності органів внутрішніх справ» та монографічне дослідження О. В. Негодченка на тему: «Забезпечення прав та свобод людини органами внутрішніх справ України». Зокрема, із урахуванням досліджуваної проблематики становить інтерес обґрунтування О. В. Федосовою необхідності провадження прокурорського нагляду у випадку наявності конкретних приводів та підстав про порушення правоохоронним органом законних прав і свобод громадян при проведенні оперативно-розшукових заходів [1, с.11, 67–68].

В той же, час О. В. Негодченко відмічає, що за сучасних умов ефективного забезпечення прав і свобод людини у правоохоронній діяльності правоохоронних органів вимагає концептуально нових підходів, що обумовлюють докорінні зміни організаційно-правових засад функціонування органів внутрішніх справ, зокрема гуманізацію діяльності міліції та підвищення її авторитету, побудову відносин між міліцією і народом на засадах партнерства, удосконалення форм, методів і засобів забезпечення прав і свобод людини тощо. Необхідність суттєвого підвищення ефективності діяльності органів внутрішніх справ у цій сфері потребує ґрунтовного й послідовного наукового аналізу її організаційно-правових засад [2, с. 74].

Враховуючи вказане, можна дійти висновку, що серед положень наукових праць першої групи для обраної нами проблематики становлять інтерес лише ті, що в загальному вигляді характеризують організаційно-правові засади забезпечення законності оперативно-розшукової діяльності.

Що стосується наукових праць другої групи, то слід відмітити, що наприклад О. М. Бандурка відзначає, що прокурорський нагляд – це особливий вид діяльності уповноважених державою на її провадження посадових осіб – прокурорів – метою якого є забезпечення додержання і правильного застосування законів державними органами, суспільними організаціями, підприємствами, установами і організаціями незалежно від форм власності, посадовими особами і громадянами [3, с. 136]. Враховуючи вказане, не є дивним, що питання прокурорського нагляду за законністю під час ОРД вивчалось доволі ґрунтовно, зокрема, тільки за останні 15 років 6 кандидатських дисертацій були присвячені окресленій проблематиці. Наприклад: кандидатська дисертація С. М. Піскуна на тему: «Прокурорський нагляд за дотриманням законності в оперативно-розшуковій діяльності ОВС України (теоретико-правові та організаційно-тактичні основи)» (2003 р.); кандидатська дисертація М. О. Маркіна на тему: «Організаційно-правові засади здійснення прокурорського нагляду за додержанням законів у сфері боротьби з організованою злочинністю» (2006 р.); кандидатська дисертація О. Г. Рибак на тему: «Охорона та захист прав людини при здійсненні оперативно-розшукових заходів ОВС України на досудових стадіях

кримінального процесу» (2010 р.); кандидатська дисертація В. Л. Соколкіна на тему: «Теоретико-прикладні засади прокурорського нагляду за дотриманням законності при провадженні оперативно-розшукової діяльності органами внутрішніх справ на залізничному транспорті» (2013 р.); кандидатська дисертація А. В. Вінакова на тему: «Прокурорський нагляд за оперативно-розшуковою діяльністю органів внутрішніх справ, яка здійснюється з використанням інформаційно-телекомунікаційних систем» (2014 р.); кандидатська дисертація І. О. Папуші на тему: «Процесуальна діяльність прокурора у протидії незаконному обігу наркотиків» (2015 р.). В той самий час, відмітимо, що безпосередньо обрана нами тематика не досліджувалась, а лише розглядались окремі організаційно-правові чи тактичні засади. Тобто, проблематика прокурорського нагляду за додержанням законності при проведенні оперативно-розшукових заходів підрозділами кримінальної поліції розглядалась доволі фрагментарно; по-друге, окремої уваги дотриманню законності саме під час проведення оперативно-розшукових заходів не приділялось; по-третє, більшість положень сьогодні є застарілими через реформування як законодавства, так і правоохоронної системи.

Що стосується останньої групи наукових праць, то слід відмітити, що починаючи з 2012 року проблематика дотримання законності та прокурорського нагляду під час проведення негласних слідчих розшукових дій знайшла своє відображення на всіх рівнях наукових досліджень та лише за останній рік висвітлена безпосередньо у двох кандидатських дисертаціях Є. В. Шинкаренка та Є. В. Бондаренка [4; 5].

Відзначимо, що опитані працівники підрозділів кримінальної поліції визначили, що сьогодні в своїй практичній діяльності між ними та працівниками прокуратури під час документування злочинних намірів та дій в рамках оперативно-розшукових справ шляхом здійснення оперативно-розшукових заходів доволі часто виникають спірні питання, розв'язання яких не передбачено існуючим законодавством. В той же час, опитані працівники органів прокуратури зазначили, що процес здійснення прокурорського нагляду за додержанням законності при проведенні оперативно-розшукових заходів підрозділами кримінальної поліції супроводжується великою кількістю наявних колізій в законодавстві та недосконалістю організаційно-тактичної складової такої діяльності взагалі.

Висновок. Отже, сьогодні в теорії оперативно-розшукової діяльності все ще не достатньо дослідженням залишається питання прокурорського нагляду за додержанням законності при проведенні оперативно-розшукових заходів підрозділами кримінальної поліції. Зважаючи на наведене, доцільно звернути увагу наукової спільноти на окреслену проблематику з метою оптимізації такої діяльності, зокрема шляхом проведення комплексного монографічного дослідження, присвяченого предмету даної публікації.

Список бібліографічних посилань

1. Федосова О. В. Забезпечення прав і свобод громадян в оперативно-розшуковій діяльності органів внутрішніх справ : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Дніпропетровськ, 2009. 20 с.
2. Негодченко О. В. Забезпечення прав та свобод людини органами внутрішніх справ України : монографія. Дніпропетровськ : Поліграфіст, 2002. 416 с.
3. Бандурка О. М. Оперативно-розшукова діяльність. Частина I : підручник. Харків : Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2002. 336 с.
4. Бондаренко Є. В. Прокурорський нагляд за додержанням законності при проведенні НСРД підрозділами Національної поліції України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2018. 20 с.
5. Шинкаренко Є. В. Прокурорський нагляд за додержанням законності при проведенні негласних слідчих (розшукових) дій підрозділами Національної поліції України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2018. 20 с.

Одержано 26.03.2019

УДК 343.985.3(477)

АНДРІЙ МИКОЛАЙОВИЧ ХАНЬКЕВИЧ,

кандидат юридичних наук,

професор кафедри оперативно-розшукової діяльності та розкриття злочинів
факультету № 2 Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0002-6897-347X>

ПРО РОЗВІДУВАЛЬНО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Впровадження сучасних розвідувально-аналітичних підходів у практику повсякденної оперативно-службової діяльності працівників кримінальної поліції в сучасних умовах – одне з найбільш важливих напрямків комп'ютеризації та інформатизації в правоохоронній сфері. Відповідно до концепції розвитку органів і підрозділів Національної поліції України, у межах глобального їх реформування, пріоритетними напрямками удосконалення інформаційного забезпечення є:

- розробка єдиних правових, методичних, програмно-технічних та технологічних підходів під час організації інформаційного забезпечення підрозділів кримінальної поліції;
- формування інтегрованих банків даних загально-відомчого користування оперативно-розшукової та довідкової інформації на базі сучасної обчислювальної техніки;
- провадження за єдиною технологічною схемою локальних обчислювальних мереж в органах і підрозділах Національної поліції;
- формування єдиної методології збору, обробки, зберігання та захисту інформації оперативно-розшукового, довідкового, криміналістичного і статистичного призначення;
- поетапне введення нових методів роботи з інформацією за допомогою алгоритмів кримінального аналізу.

Сучасні інформаційні технології, засновані на засобах обчислювальної техніки і математичних методах обробки інформації, стосовно теорії і практиці оперативно-розшукової діяльності сприяли формуванню такого напрямку в діяльності підрозділів кримінальної поліції як кримінальний аналіз, який по суті є складовою частиною розвідувально-аналітичного забезпечення діяльності Національної поліції.

Термін «кримінальний аналіз» тільки нещодавно з'явився у відомчих нормативних документах для позначення особливої форми діяльності спеціальних підрозділів Національної поліції¹.

Кримінальний аналіз інформації був визначений як дії, спрямовані на встановлення взаємозв'язку між даними про злочинну діяльність та іншими даними, потенційно з ними пов'язаними з метою їх використання правоохоронними органами та судом. Кримінальний аналіз базується, насамперед, на розвідувальному пошуці інформації, технічній розвідці, комплексному вивченні матеріалів, отриманих під час проведення оперативно-розшукових заходів, а також на аналізі від різних джерел повідомлень, публікацій та виступів у засобах масової інформації, статистичних даних, відомостей автоматизованих банків даних [1].

Широке використання інформаційних технологій в діяльності кримінальної поліції сприяло вдосконаленню засобів і методів аналітичної обробки інформації і розширенню правової бази інформатизації оперативно-розшукової діяльності.

Застосування інформаційних технологій в аналітичній розвідці, будучи суміжним з оперативно-розшуковою діяльністю розділом оперативно-службової діяльності, розширює можливості методів аналізу інформації. Кримінальний аналіз є незамінним у випадках, коли традиційні засоби і методи оперативно-розшукової діяльності або не можуть бути застосовані, чи не ефективні, небезпечні, або вимагають у процесі реалізації оперативної інформації надмірно великих зусиль або витрат.

Ефективність застосування сучасних науково-технічних досягнень для протидії злочинності полягає в розробці і реалізації на практиці методології добування, обробки, аналізу, зберігання, пошуку та використання оперативно-розшукової інформації. Ключовою проблемою

---

¹ Автор має на увазі Управління кримінального аналізу Національної поліції України, яке створено у 2017 році.

при цьому є забезпечення повноти, достовірності і точності вихідної інформації про об'єкти оперативної уваги (у вигляді інформаційних слідів злочинів), а також організація використання оперативно-розшукової та криміналістичної інформації, що в них (об'єктах) міститься, у процесі досудового розслідування злочинів.

На практиці для перевірки надійності джерела і достовірності оперативно-розшукової інформації вона, як правило, через деякий час або через інші джерела перевіряється, що підтверджує або спростовує корисність отриманої первинної інформації. Якщо інформація підтверджується і стають відомими її загальні й окремі класифікуючі ознаки, – вона може бути використана для вирішення завдань ідентифікації, діагностики та прийняття відповідного оперативно-тактичного рішення. У разі відсутності класифікуючих ознак виникає необхідність у кримінальному аналізі для отримання додаткової прихованої (латентної) інформації, що міститься у наявній інформації, і що дозволяє віднести дану інформацію до одного з відомих класів або відкрити новий, невідомий раніше інформаційний клас [2, с. 286–288].

Проте не виключено, що перевірка джерела оперативно-розшукової інформації призведе до отримання суперечливих даних, що спотворить інформаційні сліди злочину і ускладнить прийняття рішення, наприклад, затримання злочинця. Розв'язання задач оперативно-розшукової ідентифікації та діагностики осіб, предметів і подій за суперечливими даними виявляється неможливим через те, що відомі в оперативно-розшуковій діяльності критерії ототожнення інформації стають непридатними. До цього ж результату приходять й у випадку, якщо неможливо перевірити отримані від джерела відомості, і вони виявляються помилковими.

Відтак, однією з основних проблем виявлення інформаційних слідів злочинів за спотвореними даними є створення ефективних методів обробки інформації, тобто відновлення «істинної» оперативно-розшукової інформації математичними методами і розробка критеріїв ідентифікації і діагностики осіб, предметів і подій в оперативно-розшуковій діяльності.

Висновок. Комп'ютеризація вимірювань кількісних і якісних параметрів інформаційних слідів злочинів й інших, пов'язаних із злочином подій, а також оперативно-розшукової ідентифікації та діагностики повинна забезпечити підвищення значимості результатів роботи працівників оперативних підрозділів кримінальної поліції, сприяти скороченню терміну і покращенню якості досудових розслідувань неочевидних злочинів, що може бути досягнуто шляхом більш широкого застосування сучасних математичних методів і більш повного використання можливостей комп'ютерного, технічного та програмного забезпечення для розробки принципово нових методик в аналітичній розвідці. У межах розвідувально-аналітичного забезпечення діяльності підрозділів кримінальної поліції подальша розробка і застосування методів кримінального аналізу сприятиме формуванню нового напрямку в керуванні реалізацією оперативно-розшукової та іншої інформації, що на практиці дозволить забезпечити вирішення завдання класифікації, тобто встановлення загальних й окремих ознак об'єктів оперативної уваги, без яких неможливі як ідентифікація і діагностика інформаційних слідів злочинів, так і оперативно-розшукове прогнозування.

Список бібліографічних посилань

1. Антонян Ю. М., Блувштейн Ю. Д. Методы моделирования в изучении преступного поведения : учеб. пособие. М. : Академия МВД СССР, 1974. 122 с.
2. Сілюков В. О. Виявлення характерних особливостей в процесі ідентифікації та розкриття серійних злочинів (Байєсівський підхід). *Вісник Львівського інституту внутрішніх справ*. 2001. № 3. С. 286–288.

Одержано 26.03.2019

УДК 351.74(477)

КАТЕРИНА ОЛЕКСАНДРІВНА ЧИШКО,

кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри адміністративної діяльності поліції факультету № 3 Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0001-8810-7950>

ВСТАНОВЛЕННЯ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ ОСОБИ ПРАВОПОРУШНИКА: ПРОГАЛИНИ АДМІНІСТРАТИВНОГО ЗАКОНОДАВСТВА, ЩО ПРИЗВОДЯТЬ ДО ЗНИЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РОБОТИ ОРГАНІВ ПОЛІЦІЇ

На протязі всього існування національної правоохоронної системи органи до завдань яких віднесено забезпечення правопорядку на території держави, щоденно, в процесі реалізації своєї службової діяльності, стикаються з проблемними ситуаціями, які не дивлячись на ґрунтовну правову регламентацію їх діяльності, залишаються неурегульованими. Яскравим прикладом є проблема, що постає під співробітниками Національної поліції, напевно з часів її існування та існування її попередника – міліції, сутність якої стисло можна викласти наступним чином: для складання протоколів і здійснення провадження по справах про адміністративні правопорушення необхідною умовою є встановлення особи правопорушника. Передбачається, що останній повинен самостійно назвати поліцейським достовірні відомості про себе, проте практично на це готов далеко не всякий, при цьому співробітники поліції не мають права оказувати будь-який вплив на особу для отримання подібної інформації. За таких умов документування факту здійснення особою адміністративного правопорушення як і забезпечення відповідного провадження по справі вбачається неможливим. Необхідно також відмітити, що проведення реформи правоохоронних органів, у межах якої було створено Національну поліцію України, суттєво позначилось на удосконаленні змісту «поліцейського законодавства» залишивши ряд недоліків і прогалин, до яких необхідно зарахувати окреслену вище проблему.

Так, при виявленні поліцейським адміністративного делікту він повинен його задокументувати склавши на особу правопорушника протокол про адміністративне правопорушення, що прямо передбачено ч. 1 ст. 254 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП): «про вчинення адміністративного правопорушення складається протокол уповноваженими на те посадовою особою або представником громадської організації чи органу громадської самодіяльності» [1], в якому вказується прізвище, ім'я, по батькові особи, яка вчинила правопорушення (ч. 1 ст. 256 КУпАП). В свою чергу Інструкцією з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення в органах поліції затвердженій наказом Міністерства внутрішніх справ України від 06.11.2015 № 1376 передбачені правила заповнення даного документу, зокрема: «у графі «назва документа, серія, №, ким і коли виданий» – документ, що посвідчує особу (серія, номер паспорта, дата видачі і назва органу, що його видав, або серія, номер іншого документа, що посвідчує особу, яка вчинила правопорушення (службове чи пенсійне посвідчення, студентський квиток тощо), дата видачі і найменування органу (установи, підприємства, організації), що його видав(ла)» [2], ідентичні відомості зазначаються і в постанові по справі про адміністративне правопорушення (п. 3 ч. 2 ст. 283 КУпАП). Між тим, у чинному законодавстві не передбачено жодної норми яка б зобов'язувала особу повідомляти відомості щодо себе чи мати при собі відповідне посвідчення наприклад: паспорт громадянина України, паспорт громадянина України для виїзду за кордон, тимчасове посвідчення громадянина України, дипломатичний паспорт, службовий паспорт. За таких обставин працівники поліції не рідко потрапляють в ситуації де вони фактично безсилі, адже правопорушник із особистих суб'єктивних міркувань, а також для того що б не бути притягненим до адміністративної відповідальності невірнo називає відомості щодо себе або взагалі їх замовчує.

За загальним правилом протокол про адміністративне правопорушення повинен бути складений на місці вчинення проступку, інколи на місці складається і постанова (такі випадки регламентуються ст. 258 КУпАП), якщо їх складання неможливе поліцейські уповноважені затримати особу в рамках забезпечення провадження в справі про адміністративне правопорушення (ст. 261 КУпАП, п. 1 Розділу III Інструкції з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення в органах поліції затвердженій наказом Міністерства внутрішніх справ України від 06.11.2015 № 1376) на строк, що не може перевищувати трьох годин

(ч. 1 ст. 263 КУпАП). Таким чином єдиним «засобом» для встановлення особи правопорушника є його короткострокове затримання, яке об'єктивно є менш суворим «покаранням» для особи, а ніж притягнення її до адміністративної відповідальності та накладення адміністративного стягнення, тому такий засіб у контексті з'ясування персональної інформації вбачається неефективним. Після спливу вказаного строку поліцейські повинні відпустити особу, при цьому адміністративний проступок залишиться без належного документування, що суперечить фундаментальним засадам юридичної відповідальності – принципу невідворотності, зміст якого полягає в тому, що за вчинення правопорушення особа повинна понести юридичну відповідальність.

З огляду на утвердження принципів верховенства права та законності в Україні (ст. 8 Основного закону держави [3]) та безпосередні засади на яких ґрунтується діяльність Національної поліції, серед яких принципи верховенства права, дотримання прав і свобод людини та законності (статті 6, 7, 8 Закону України Про Національну поліцію [3], відповідно), сьогодні «схема» встановлення окремих персональних даних про особу правопорушника виглядає наступним чином: виявлення адміністративного правопорушення – невдала спроба його документування – адміністративне затримання правопорушення – звільнення особи через три години. Насправді кінцевим результатом повинно бути не звільнення особи, а накладення на неї адміністративного стягнення в рамках провадження по справі про адміністративні правопорушення. Безсумнівно така ситуація частково зводить зусилля поліції нанівець і негативно відображається не тільки на ефективності роботи поліції, а і на основному індикаторі визначення останньої – рівні довіри населення до органів поліції, оскільки громадськість не здатна розуміти те, що особа яка винна у вчиненні правопорушення залишається безкарною. Визначаючи це як прогалину в адміністративному законодавстві, необхідно наголосити на необхідності її оперативного врегулювання, наприклад шляхом встановлення адміністративної відповідальності для фізичних осіб за неповідомлення або неправдиве повідомлення відомостей щодо себе на вимогу працівників правоохоронних органів, зокрема органів поліції.

Список бібліографічних посилань

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення : закон УРСР від 07.12.1984 № 8073-X. *Відомості Верховної Ради Української РСР*. 1984. № 51. Ст. 1122.
2. Про затвердження Інструкції з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення в органах поліції : наказ МВС України від 06.11.2015 № 1376. *Офіційний вісник України*. 2015. № 99. Ст. 3405.
3. Конституція України : закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
4. Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40–41. Ст. 379.

Одержано 26.03.2019

УДК 342.9:343.353

СЕРГІЙ ОЛЕКСАНДРОВИЧ ШАТРАВА,

доктор юридичних наук, професор,

професор кафедри адміністративної діяльності поліції факультету № 3

Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0002-7072-961X>

ЗАХОДИ, СПРЯМОВАНІ НА УСУНЕННЯ КОРУПЦІЙНИХ РИЗИКІВ ПІД ЧАС ПРОХОДЖЕННЯ СЛУЖБИ В ОРГАНАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

В умовах сьогодення, головною проблемою під час проходження служби в органах поліції є те, що недостатньою мірою застосовуються сучасні технології управління роботи з персоналом щодо яких провідна роль належить кадровим підрозділам. Упровадження ефективної системи управління роботи з персоналом в органах поліції створить передумови для подальшого здійснення заходів, спрямованих на модернізацію управління на основі демократичних цінностей і принципів урядування [1, с. 270]. В цьому контексті варто говорити про існування ризиків, що

впливають на ефективність діяльності органів поліції, а саме, кадровий ризик, оскільки він безпосередньо пов'язаний з персоналом.

Варто виокремити основні корупційні ризики під час проходження служби в органах Національної поліції та запропонувати заходи на їх реагування: 1) привілейоване чи завідомо упереджене ставлення до окремих працівників поліції; 2) застосування репресивних заходів впливу (переведення, атестація, зміна умов праці тощо) до викривачів фактів корупції; 3) приховування корупційної поведінки підлеглих; 4) провокування підлеглих з боку керівника на корупційні дії; 5) зговір працівників щодо здійснення корупційних дій; 6) приймання керівником або пропонування підлеглими подарунків або послуг; 7) лобіювання та просування по службі окремих співробітників [2, с. 52–53].

В цілому, процес управління корупційними ризиками під час підбору, підготовки кадрів та проходження служби в органах Національної поліції складається із п'яти ключових взаємопов'язаних етапів: 1) Підготовки та планування оцінки корупційних ризиків. Даний етап підготовка до проведення оцінки корупційних ризиків включає в себе вирішення наступних заходів: 1) прийняття рішення керівництвом органу Національної поліції про проведення оцінки ризиків; 2) визначення формату процесу оцінки (у формі самооцінки, тобто самостійно органами поліції без залучення сторонніх експертів; спільно з залученими незалежними експертами, обізнаними з методикою оцінки корупційних ризиків; або повним аутсорсингом незалежним експертам); 3) формування робочої групи; 4) навчання робочої групи; 5) розробку плану проведення оцінки ризиків (в якому повинно бути передбачено заходи та завдання, які мають бути виконані на кожному етапі, відповідальні за здійснення завдань особи та визначені строки) [2, с. 10–13]. 2) Проведення оцінки корупційних ризиків. Корупція найчастіше пов'язана з прийняттям управлінських (кадрових) рішень і виникає через уразливість до корупції процесів та обставин, які оточують процес прийняття управлінських (кадрових) рішень. Тому необхідно детально проаналізувати процеси, через які органи Національної поліції реалізують свої основні та допоміжні функції, з метою виявлення їхньої уразливості до корупції. Для визначення чинників та загроз корупційних вчинків кожен процес має бути ідентифіковано, змодельовано та проаналізовано [2, с. 17]. Аналіз ризику включає оцінку ймовірності та наслідків загроз корупційного вчинку з урахуванням наявності та ефективності існуючих заходів контролю та запобігання корупції. Зіставлення ймовірності, наслідків та існуючого контролю дає можливість визначити рівень і, через це, пріоритетність ризиків [2, с. 23]. 3) розробки плану реагування на корупційні ризики. Цей етап передбачає вибір варіантів реагування, визначення залишкових ризиків, визначення необхідних ресурсів для запровадження заходів, мету та показники вимірювання результатів, а також відповідальних за впровадження, строки впровадження та план моніторингу виконання плану. Вся ця інформація має бути узагальненою в плані запобігання корупції. В цілому варто вказати, що заходи реагування на корупційні ризики можна поділити на три загальних типи: превентивні, правозастосовні, просвітницькі. 4) інформування (усвідомлення важливості участі особового складу в процесі та сприяння досягненню мети виявлення та оцінки ризиків та розробки плану запобігання корупції). Працівників органів поліції має бути поінформовано про проведення заходів з оцінки корупційних ризиків на стадії планування через проведення загальних зборів, інформаційне повідомлення через Інтранет, або іншими засобами. Інформування на стадії планування має за мету заохотити працівників поліції брати активну участь у заходах по проведенню оцінки ризиків. Поліцейські також мають усвідомити не лише важливість, але й корисність заходу [2, с. 33]. 5) моніторингу та перегляду.

Таким чином, першочерговими заходами, необхідними для мінімізації корупційних ризиків під час проходження служби в органах Національної поліції слід назвати [3]: 1) проведення всебічного відбору кадрів, при якому не допускається прийом на роботу осіб, що мають серйозні особисті недоліки, соціальні зв'язки, які порочать їх, або факти біографії, які свідчать про наявність у них моральних дефектів; 2) забезпечення належного документування конкурсної процедури, фіксацію стадій та результатів конкурсу на спеціальних бланках або в протоколах, що одразу підписуються членами комісії; 3) встановлення процедури розкриття інформації стосовно конфлікту інтересів членами конкурсної комісії та відмови у включенні до складу членів цієї комісії; 4) попереджати претендентів на посаду щодо відповідальності за подання недостовірних відомостей про себе; 5) забезпечення перевірки достовірності наданих претендентом на посаду відомостей щодо себе з оригіналами або завіреними копіями відповідних документів, а також його відповідності кваліфікаційним вимогам (у випадку, якщо не проводиться спеціальна перевірка); 6) поширення інформації про вакантні посади та оголошені конкурси, аби забезпечити

відповідність претендентів встановленим критеріям та залучення до конкурсу більшого кола осіб, що сприятиме змагальності цієї процедури; 7) запобігання залученню внутрішніх претендентів на посаду (осіб які вже працюють в органі), до будь-яких заходів з організації добору кадрів, конкурсу; 8) відображення у документації за результатами проведення конкурсу мотивів прийнятого рішення; 9) запровадження прогресивної системи матеріального та інших видів стимулювання; 10) забезпечення змішаного стилю керівництва; 11) проведення організаційних заходів, що сприяють збереженню службової таємниці.

Список бібліографічних посилань

1. Сурай І. Кадрові служби органів державної влади в контексті модернізації законодавства України про державну службу. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2015. Вип. 2 (25). С. 267–277.
2. Вінборн С., Сисоєв В., Ткаченко В. Посібник з оцінки корупційних ризиків та розробки планів протидії корупції. Київ : USAID/FINREP-II, 2015. 72 с.
3. Шатрава С. О. Теорія і практика запобігання корупції в органах Національної поліції України: адміністративно-правове дослідження : монографія. Харків : Діса плюс, 2016. 439 с.

Одержано 26.03.2019

УДК 351.741:35.088

ТИХІН ВІТАЛІЙОВИЧ ШЕВЧЕНКО,

здобувач Харківського національного університету внутрішніх справ,
старший викладач кафедри тактичної та тактико-спеціальної підготовки
факультету № 3 Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0003-0366-7217>

ПРОБЛЕМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ З МЕТОЮ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСОБИСТОЇ БЕЗПЕКИ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО ПІД ЧАС ВИКОНАННЯ ПОВНОВАЖЕНЬ В УМОВАХ ПРОВЕДЕННЯ АНТИТЕРОРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

За даними ООН, тільки у 2017 році було скоєно 11 тисяч терактів більш ніж в 100 країнах. В результаті загинули 25 тисяч осіб, було поранено 33 тисячі чоловік.

Відповідно до ст. 4 Закону України «Про боротьбу з тероризмом» від 20.03.2003 № 638-IV до суб'єктів, які безпосередньо здійснюють боротьбу з тероризмом у межах своєї компетенції, належить і Національна поліція України.

Також слід зазначити, що, відповідно до Закону України «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях» від 18.01.2018 № 2268-VIII для забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях залучаються, зокрема, і підрозділи Національної поліції України.

У свою чергу, за інформацією Департаменту комунікації Національної поліції України, станом на січень 2018, з моменту створення Національної поліції України при виконанні службових обов'язків отримали поранення 1197 поліцейських, з них 38 – у зоні проведення АТО/ООС. 24 працівника поліції загинули, з них чотири – в зоні АТО/ООС.

У свою чергу слід зауважити, що стаття № 2 Закону України «Про Національну поліцію» визначає, що завданнями поліції є надання поліцейських послуг у сферах:

- 1) забезпечення публічної безпеки і порядку;
- 2) охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави;
- 3) протидії злочинності;
- 4) надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги.

Так, наприклад, ст. 32 Закону України «Про Національну поліцію» визначає вичерпний перелік випадків, коли поліцейський має право вимагати в особи пред'явлення нею документів, що посвідчують особу, та/або документів, що підтверджують відповідне право особи:

1) якщо особа володіє зовнішніми ознаками, схожими на зовнішні ознаки особи, яка перебуває в розшуку, або безвісно зниклої особи;

2) якщо існує достатньо підстав вважати, що особа вчинила або має намір вчинити правопорушення;

3) якщо особа перебуває на території чи об'єкті із спеціальним режимом або в місці здійснення спеціального поліцейського контролю;

4) якщо в особі є зброя, боєприпаси, наркотичні засоби та інші речі, обіг яких обмежений або заборонений, або для зберігання, використання чи перевезення яких потрібен дозвіл, якщо встановити такі права іншим чином неможливо;

5) якщо особа перебуває в місці вчинення правопорушення або дорожньо-транспортної пригоди, іншої надзвичайної події;

6) якщо зовнішні ознаки особи чи транспортного засобу або дії особи дають достатні підстави вважати, що особа причетна до вчинення правопорушення, транспортний засіб може бути знаряддям чи об'єктом вчинення правопорушення.

У свою чергу п. 3 ст. 12 Закону України «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях» зазначає, що поліцейський має право перевіряти у громадян і посадових осіб документи, що посвідчують особу, а в разі відсутності документів – затримувати їх для встановлення особи. П. 3 ст. 15. Закону України «Про боротьбу з тероризмом» зазначає, що у районі проведення антитерористичної операції посадові особи, залучені до операції, мають право, зокрема, перевіряти у громадян і посадових осіб документи, що посвідчують особу, а в разі відсутності документів – затримувати їх для встановлення особи;

Таким чином вимагати в особи пред'явлення нею документів, що посвідчують особу, та/або документів, що підтверджують відповідне право особи може буди лише власне внутрішнє переконання поліцейського.

Варто зауважити, що, як правило, особи, які тимчасово перебувають у зоні проведення АТО/ООС, не проінформовані про розширені повноваження поліцейських, що, у свою чергу створює додаткову загрозу особистій безпеці поліцейських та оточуючих громадян. Як показує практика, подібні ситуації не рідко закінчуються складанням протоколу згідно ст. 185 Кодексу України про адміністративні правопорушення – «Злісна непокоря законному розпорядженню або вимозі поліцейського, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону, військовослужбовця», або застосування поліцейськими заходів фізичного впливу, спеціальних засобів, а іноді і вогнепальної зброї відповідно до закону, що, безумовно ставить під загрозу особисту безпеку поліцейського.

Виходячи із вище зазначеного, протидія тероризму в Україні в законі про «Національну поліцію» України, які задача поліцейських не згадується, що негативно впливає як на ефективність виконання покладених на поліцію обов'язків, на забезпечення особистої безпеки поліцейського, у тому числі і в екстремальних умовах, так и на ефективність роботи Національної поліції як державного органу виконавчої влади.

Таким чином слід зазначити, що даний перебіг речей потребує особливої уваги з метою аналізу та звернення уваги на найбільш проблемні питання.

Виходячи з вищезазначеного ми пропонуємо внести зміни до чинного законодавства, зокрема до Закону України «Про національну поліцію», де зазначити, що підрозділи Національної поліції України залучаються до антитерористичної діяльності то, що важливо, зауважити, що у зв'язку з тим повноваження підрозділів розширюються відповідно до вищезазначених законів України.

Також ми пропонуємо проводити роз'яснювальну роботу серед населення із залученням засобів масової інформації з приводу розширення повноважень підрозділів Національної поліції України в зоні проведення антитерористичної операції. При цьому потрібно звертати увагу не тільки на розширення повноважень поліцейських, а ще й на відповідальність громадян за невиконання законних вимог поліцейських, а також про можливість застосування фізичної сили, спеціальних засобів та вогнепальної зброї поліцейськими.

Список бібліографічних посилань

1. Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 24.03.2019).

2. Науково-практичний коментар Закону України «Про Національну поліцію» / кол. авт. ; кер. авт. кол. Т. П. Мінка. Дніпро : Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, 2017. 480 с.

3. Про боротьбу з тероризмом : закон України від 20.03.2003 № 638-IV // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15> (дата звернення: 24.03.2019).

4. Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях : закон України від 18.01.2018 № 2268-VIII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2268-19> (дата звернення: 24.03.2019).

Одержано 26.03.2019

УДК 351.745.7

ОКСАНА ЮРІЙВНА ШЕВЧУК,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності

Національної академії внутрішніх справ (м. Київ)

ДОТРИМАННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ В ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ

Питання дотримання прав і свобод людини і громадянина в організації проведення негласних слідчих (розшукових) дій є нагальною проблемою в Україні. Саме стан справ у сфері забезпечення прав і свобод людини і громадянина, їх практичної реалізації є тим критерієм, за яким оцінюється рівень демократичного розвитку будь-якої держави і суспільства в цілому.

Права людини є складним, багатовимірним явищем. У різні епохи проблема прав людини, незмінно залишаючись політико-правовою, набувала релігійно-етичного, філософського звучання. Захист прав і свобод людини є найактуальнішою проблемою науки оперативно-розшукової діяльності. У юридичній літературі останніх років проблема дотримання прав і свобод людини в ОРД висвітлювалась в працях вітчизняних учених О. М. Бандурки, Е. О. Дідоренка, І. П. Козаченко, Д. Й. Никифорчука, С. М. Піскуна, Б. Г. Розовського та ін., якими здійснено значний внесок у розроблення вказаної вище проблеми щодо прав громадян.

Так, частина 1 статті 30 Конституції України проголошує «Кожному гарантується недоторканність житла. Не допускається проникнення до житла чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду чи обшуку інакше як за вмотивованим рішенням суду». Стаття 31 Конституції гарантує таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної чи іншої кореспонденції. Винятки можуть бути встановлені лише судом у випадках, передбачених законом, «з метою запобігти злочинів чи з'ясувати істину під час розслідування кримінального провадження, якщо іншими способами одержати інформацію неможливо» [1]. Положення про пряму дію норм Конституції України насамперед означає, що всі, без винятку, органи державної влади, у тому числі й підрозділи Національної поліції України, у своїй правозастосовній діяльності повинні не просто орієнтуватися на конституційні принципи, але й приймати відповідні рішення безпосередньо на основі відповідно до змісту цих принципів.

Центральною фігурою у кримінальному провадженні є людина. Вона виступає в різних процесуальних якостях – як підозрюваний, обвинувачений, постраждалий, свідок, пізнаваний чи пізнаючий, а в кримінальному плані – як виконавець або організатор кримінального правопорушення. Людина є найбільш складним джерелом інформації, що використовується у досудовому розслідуванні. При збиранні інформації про людину та від людини неповинні обмежуватися її права і свободи, що охороняються законом.

Внесені зміни і доповнення до змісту Кримінального процесуального кодексу України розширили можливості застосування таких слідчих дій, що істотно зачіпають права і свободи громадян, надані їм Конституцією України. До них віднесені і негласні слідчі (розшукові) дії [2]. Стаття 246 КПК України закріплює право слідчого, прокурора, а у випадках, передбачених даним Кодексом, – слідчого судді приймати рішення про проведення таких дій. Проводити негласні слідчі (розшукові) дії має право слідчий, який здійснює досудове розслідування злочину, або за його дорученням – уповноважені оперативні підрозділи, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, у випадках, якщо відомості про злочин та особу, що його вчинила, неможливо отримати в інший спосіб [2].

В той же час Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» (ст. 8) створив правову основу для проведення оперативно-розшукових заходів, які дозволяють оперативним підрозділам, одержувати інформацію й інші відомості, що сприяють розв'язанню завдань швидкого і повного попередження, виявлення та припинення злочинів, розшуку злочинців [3].

Дотримання прав і свобод людини безпосередньо викладене у ст. 9 Закону України «Про ОРД», в якій прямо записано, що при проведенні оперативно-розшукових заходів неприпустимим є порушення прав і свобод людини та юридичних осіб [3]. Зазначене твердження лежить в основі діяльності всієї системи державних органів, покликаних забезпечити дотримання прав і свобод громадян незалежної держави Україна в рамках змін, що відбуваються в суспільстві. ОРД внаслідок динамічності і швидкоплинності здійснюваних оперативно-розшукових заходів не може постійно контролюватися: вона, як правило, проводиться таємно, в умовах протидії злочинних елементів, досить часто виникають конфліктні ситуації. В зв'язку з цим, навіть незначні тактичні помилки оперативних працівників можуть призвести до тяжких наслідків, зокрема, до жертв серед населення, знищення майна громадян, заподіяння матеріальної і моральної шкоди тощо.

Крім того, забезпечення додержання конституційних прав та законних інтересів учасників досудового розслідування, швидке, повне та неупереджене розслідування злочинів закріплене у наказі 114/1042/516/1199/936/1687/5 від 16 листопада 2012 року «Про затвердження Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні». А саме, особа, конституційні права якої були тимчасово обмежені під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій, а також підозрюваний, його захисник мають бути письмово повідомлені прокурором або за його дорученням слідчим про таке обмеження (ст. 253 КПК України). У повідомленні зазначається вид негласної слідчої (розшукової) дії, а також подальше використання отриманих матеріалів у кримінальному провадженні або їх знищення. Конкретний час повідомлення визначається із урахуванням наявності чи відсутності загроз для досягнення мети досудового розслідування, суспільної безпеки, життя або здоров'я осіб, які причетні до проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Відповідне повідомлення про факт і результати негласної слідчої (розшукової) дії повинне бути здійснене протягом дванадцяти місяців з дня припинення таких дій, але не пізніше звернення до суду з обвинувальним актом [4]. У разі використання для доказування результатів негласних слідчих (розшукових) дій можуть бути допитані особи, з приводу дій або контактів яких проводилися такі дії. Такі особи повідомляються про проведення негласних слідчих (розшукових) дій тільки щодо них у такий самий строк, і в тому обсязі, який зачіпає їх права, свободи чи інтереси (ст. 256 КПК України) [4]. У разі вилучення речей чи документів прокурор при направленні повідомлення повинен з'ясувати, чи бажає власник їх повернути. При цьому враховується необхідність забезпечення прав та законних інтересів особи, а також запобігання завданню шкоди кримінальному провадженню (коли речі чи документи є речовим доказом у кримінальному провадженні, у разі виявлення предметів, заборонених до обігу) [5, с. 119].

Розглянуті положення свідчать, що аналіз змісту дотримання прав та свобод людини це основна нормативно закріплена норма стосовно правового статусу особистості, якого повинні дотримуватись працівники оперативних підрозділів Національної поліції України при організації проведення негласних слідчих (розшукових) дій та виконанні покладених на них завдань, при цьому діяти відповідно до закону. Гарантом дотримання принципу прав та свобод людини повинні виступати прокурорський нагляд, судовий та відомчий контроль [6, с. 301]. Відтак, негласні слідчі (розшукові) дії підрозділів Національної поліції України суворо регламентовані КПК, однак застосування на практиці цих норм, викликає багато проблем, які потребують нормативного врегулювання та подальшого дослідження.

Список бібліографічних посилань

1. Конституція України : закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 22.03.2019).
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : наук.-практ. комент. / за заг. ред. В. Г. Гончаренка, В. Т. Нора, М. Є. Шумила. Київ : Юстініан, 2012. 1224 с.
3. Про оперативно-розшукову діяльність : закон України від 18.02.1992 № 2135-ХІІ // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12> (дата звернення: 22.03.2019).
4. Про затвердження Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні : наказ Ген. прокуратури України, МВС України, Служби безпеки України, Адміністрації Держ. прикордонної служби України, М-ва фінансів

України, М-ва юстиції України від 16.11.2012 № 114/1042/516/1199/936/1687/5 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12> (дата звернення: 22.03.2019).

5. Оперативно-розшукова діяльність та негласні (слідчі) розшукові дії у схемах : посібник / Д. Й. Никифорчук, Л. М. Зима, О. С. Тарасенко та ін. ; за заг. ред. В. В. Коваленка. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2012. 156 с.

6. Оперативно-розшукова діяльність : навч. посіб. / Є. М. Моїсєєв, О. М. Джужа, Д. Й. Никифорчук та ін. ; за ред. О. М. Джужа. Київ : Правова єдність, 2009. 310 с.

Одержано 26.03.2019

УДК 351.745.7

ІРИНА ІГОРІВНА ШИНКАРЕНКО,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності та розкриття злочинів

факультету № 2 Харківського національного університету внутрішніх справ

ВИКОРИСТАННЯ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ВІЗУАЛЬНОГО СПОСТЕРЕЖЕННЯ ЗА ОСОБОЮ, РІЧЧЮ АБО МІСЦЕМ: ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ УКРАЇНИ

На сьогоднішній день Україна знаходиться у стадії активних змін у зв'язку з переходом до європейських стандартів. На даний час був проведений перегляд та впровадження нових правових актів, що регламентують застосування негласних слідчих (розшукових) дій та безпосередньо спостереження за особою, реччю або місцем. Однак, слід зазначити, що аналогічні заходи знайшли своє відображення у правових актах зарубіжних країн та можуть бути впроваджені в Україні.

В Українському законодавстві вперше було визначені негласні слідчі (розшукові) дії у главі 21 КПК України та безпосередньо у ст. 269 було визначено спостереження за особою, реччю або місцем. Слід зазначити, що таким чином був легалізований традиційний оперативно-розшуковий захід – візуальне спостереження.

Запровадження означеної норми є закономірністю побудови Європейської моделі кримінального процесу та розвідувальної (оперативно-розшукової) діяльності. Ще у 2007 р. відділом стратегічних питань поліційної діяльності Управління Генерального Секретаря Організації з Безпеки та Співробітництва у Європі (ОБСЄ) підготовлено «Довідкове керівництво з кримінального судочинства», у якому визначено перелік спеціальних слідчих методів та прийомів, останні складаються з: спеціальних операцій включаючи впровадження, спостереження з елементами прослуховування та стеження, використання інформаторів, контрольованих поставок. Основною умовою використання ССП є їх адекватність та відповідність загрозам та умовам забезпечення прав і свобод людини [1]. В наслідок прийняття означених положень у 2002–2012 роках була проведена реформа процесуального та оперативно-розшукового законодавства у країнах пострадянського простору та Східної Європи [2].

У цей період в Молдові та Республіці Молдова був ухвалений Закон «Про спеціальну розшукову діяльність» та запроваджений відповідний розділ до КПК – «Спеціальна розшукова діяльність», в якому означений захід був визначений як візуальне спостереження та проводиться він з дозволу прокурора, а в українському законодавстві відповідна дія проводиться за ухвалою слідчого судді. До здобутків КПК Республіки Молдова відноситься стаття 138-1 «Трансграничний нагляд», яка визначає порядок здійснення на території іншої держави спостереження за особою, що імовірно брала участь в скоєнні злочину, що дозволяє запровадити екстрадицію особи, відносно якої є серйозні підстави вважати, що нагляд може дати можливість встановити особу або місцезнаходження передбачуваного учасника злочину, правомочні на підставі попереднього запиту про юридичну допомогу продовжити це спостереження на території Республіки Молдова [3].

Так стаття 160 КПК Литовської Республіки «Приховане спостереження» визначає, що слідчий суддя по клопотанню прокурора може призначити проведення стеження за особами, транспортними засобами або конкретними об'єктами. При чому особи, які проводили приховане спостереження, можуть допитуватися як свідки. Таким чином визначається легітимність отриманих результатів[3].

КПК Естонської Республіки має визначає зазначену дію як «Приховане спостереження» та представляє собою прихований збір порівняльних зразків і проведення попередніх оглядів, прихований огляд і заміна речей, що визначає право прокурора давати дозвіл на приховане спостереження за особами, речами або районами, при чому в ході проведення розшукових дій, інформація, яка збирається, у разі потреби, має бути записана на відео, сфотографована або іншим способом скопійована, записана [4].

Кримінально-процесуальне законодавство Латвійської Республіки передбачає дві окремі статті щодо регламентування спостереження за суб'єктами злочинної діяльності. Так ст. 223 КПК Республіки Латвія «Спостереження і стеження за особою» визначає, спостереження і стеження за особою без її відома та здійснюється на підставі постанови слідчого судді, якщо є данні вважати, що поведінка особи або його контакти з іншими особами можуть містити відомості про факти, що дозволять встановити обставини вчинення злочину. Означена норма визначає термін проведення спостереження до 30 діб, який слідчий суддя може продовжити, якщо це буде необхідно. При чому закон вимагає обов'язкове визначення у постанові слідчого судді право здійснювати спостереження і стеження за іншими особами, що контактували з об'єктом спостереження на строк до 48 годин [5]. Окремо у означеному Кодексі передбачена ст. 224 «Спостереження за предметом або місцем», яка визначає, що спостереження за предметом або місцем здійснюється за постановою слідчого судді, якщо є підстави вважати, що в результаті спостереження можуть бути отримані відомості про факти, що забезпечать встановлення обставин злочину.

Кримінальний процесуальний кодекс України визначає, що основними ознаками спостереження за особою, річчю або місцем, є:

- провадяться у випадках, якщо відомості про злочин та особу, яка його вчинила неможливо отримати в інший спосіб;
- провадяться під час документування тяжких та особливо тяжких злочинів;
- об'єктами спостереження є особа її контакти, певні речі чи місця у публічно доступних місцях;
- полягає у візуальному спостереженні за зазначеними об'єктами або візуальному спостереженні з використанням відеозапису, фотографування, спеціальних технічних засобів для спостереження;
- спостереження за особою проводиться на підставі ухвали слідчого судді;
- у ст. 269 КПК України не визначено порядок санкціонування за річу або місцем;
- стосовно спостереження за річчю або місцем діє ч. 3, ст. 246 КПК України, яка визначає, що рішення про проведення негласних слідчих (розшукових) дій приймає слідчий, прокурор.

Висновок. З означеного можемо констатувати, що правова база використання спостереження під час кримінального провадження не повною мірою відповідає вимогам забезпечення прав і свобод людини, а саме не передбачено конкретний термін проведення спостереження за об'єктом та його контактами, відсутня конкретизація суб'єктів-виконавців та злочинів відносно, яких під час досудового розслідування, слідчі конкретного органу можуть використовувати спостереження. Також можна використати зарубіжний досвід та запропонувати спростити отримання дозволу на проведення спостереження надавши це право прокурору та визначити конкретний термін проведення спостереження за особами з якими контактує розроблювана особа, усунення означених чинників можливо за рахунок внесення змін у ст. 269 КПК України.

Список бібліографічних посилань

1. Справочное руководство по уголовному судопроизводству // ОБСЕ : офіц. сайт. URL: <https://www.osce.org/ru/cio/29044?download=true> (дата звернення: 23.03.2019).
2. Правовое регулирование специальных (тайных) следственных действий в постсоветских странах: аналит. обзор / подготов. А. Банчуком. Бишкек : ООН, 2014. 84 с.
3. Cod de Procedură Penală a Republicii Moldova. URL: <http://lex.justice.md/md/326970> (дата звернення: 23.03.2019). Кримінально-процесуальний кодекс Республіки Молдова від 14.03.2003 № 122-XV зі змін. та допов. станом. на 28.07.2016.
4. Уголовно-процессуальный кодекс Эстонской Республики от 12.02.2003 : с изм. и доп. по состоянию на 01.07.2016. URL: <https://v1.juristaitab.ee/ru/zakonodatelstvo/ugolovno-processualnyy-kodeks> (дата звернення: 23.03.2019).
5. Kriminālprocesa likums. URL: <http://likumi.lv/doc.php?id=107820> (дата звернення: 23.03.2019). Закон Латвійської Республіки про кримінальне судочинство.

Одержано 26.03.2019

УДК 351.749:349.6

ОЛЕКСІЙ МИХАЙЛОВИЧ ШУМІЛО,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри правового забезпечення господарської діяльності

факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0002-0506-4631>

ПРИРОДООХОРОННІ ФУНКЦІЇ ПОЛІЦІЇ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Щоб зрозуміти природоохоронні функції поліції в нашій країні, потрібно звернутися до Закону України «Про Національну поліцію». У ньому передбачається, що до основних її повноважень та згідно з покладеними на неї завданнями вона сприяє забезпеченню відповідно до закону правового режиму зони надзвичайної екологічної ситуації у разі її оголошення на всій території України або в окремій місцевості. Таким чином Закон України «Про Національну поліцію» майже не містить екологічно значущих норм. Адже в ньому нічого не вказано з приводу обов'язків поліцейських з охорони природного середовища чи довкілля, як це було у попередньому Законі України «Про міліцію», де прямо вказувалось на обов'язок захисту природного середовища від протиправних посягань.

Необхідність такого захисту залишається і зараз, особливо під час організованих протиправних виступів при незаконному масовому видобуванні бурштину. Конфлікт щодо незаконного видобутку бурштину в Україні, ще відомий як «бурштинові війни» або «бурштинова лихоманка», тобто протистояння між силовими структурами СБУ та МВС України [1], з одного боку, і кримінальними структурами й місцевими мешканцями – з іншого [2], переважно у Волинській, Рівненській, Житомирській, а у деяких випадках і Київській області, через незаконний видобуток останніми бурштину [3]. Можна із впевненістю зазначити, що окремі території українського Полісся практично не контролюються правоохоронцями. Як варіант виходу із такого становища, громадськістю пропонується до розслідування таких справ залучати працівників правоохоронних органів, відряджених із інших регіонів України, в інших регіонах повинен відбуватись і їх судовий розгляд [4].

В Україні, а також в більшості країн Європи на сьогодні законодавчо не передбачені спеціалізовані поліцейські структури, що займаються тільки і виключно охороною навколишнього природного середовища, не беручи до уваги ядерну безпеку. На думку багатьох вчених, це слід вважати одним з найбільш значущих чинників, що знижують загальну ефективність природоохоронної діяльності поліції. У нашій країні функціонували такого роду спеціалізовані екологічні міліцейські підрозділи. Так, наприклад було створено Управління муніципальної поліції Луцької міської ради у липні 2007 року [5]. Муніципальна поліція Луцька стала на той час демілітаризованим цивільним формуванням, яке мало статус виконавчого органу Луцької міськради, створеного міською радою, фінансованого за рахунок коштів міського бюджету. Вона була уповноважена на виконання, зокрема, таких завдань: охорона довкілля; контроль за дотриманням земельного та природоохоронного законодавства, благоустроєм території, паркуванням автотранспорту, охороною пам'яток історії і культури. Такі підрозділи діяли досить ефективно і мали певні напрацювання у сфері забезпечення екологічного правопорядку. Проте уніфікація європейського підходу до структури органів національної поліції та їх функціонування призводять поки що до відмови від створення екологічних підрозділів. Хоча важко погодитися із цим, обстоюючи екологічні пріоритети, але реальність організації охорони екологічного правопорядку зараз така.

У сучасних умовах місцеві органи влади створюють квазімуніципальну поліцію. Наприклад, комунальне підприємство Вінницької міської ради «Муніципальна поліція» було створено рішенням міськради. У баченні Вінницької міськради «Муніципальна поліція» є уповноваженим представником Власника в сфері дотримання та виконання вимог законодавства про благоустрій населених пунктів, про відходи, захист прав споживачів, громадського порядку та охоронної діяльності. Проаналізувавши статут цього підприємства, можна дійти висновку, що під вивіскою муніципальної поліції зараз у Вінниці функціонує комунальне охоронне підприємство [6].

Розглянемо окремі приклади екологічних функцій європейської поліції. Так, поліція Словачкої Республіки знаходиться в системі МВС республіки та згідно із загальними

положеннями має забезпечувати фізичний захист ядерних матеріалів [7]. Подібний обов'язок лежить на Поліції Чеської Республіки [7]. Поліція ядерної безпеки Великобританії відноситься до Міністерства енергетики та змін клімату. В її компетенцію входить забезпечення ядерної безпеки Великобританії і деякі питання екології [7].

У поліції Румунії діє Генеральний інспекторат поліції, до якого входить як один із найбільш важливих Директорат із розслідування шахрайства (спеціалізований підрозділ з розслідування злочинів у фінансово-економічній сфері). До сфери дії Директорату відносяться: сільське господарство і виробництво продовольства; нафта і природні ресурси; лісові ресурси, природоохоронні та відновлювані матеріали [7].

Поліція Німеччини відповідає за охорону кордонів у німецькому територіальному морі. При цьому поліція бере на себе завдання транспортної поліції, охорони навколишнього середовища, контролю за рибальством і проведенням наукових досліджень [7].

До Національного управління поліції Норвегії Міністерства юстиції і поліції входить Національна служба з розслідування і звинувачення економічних і екологічних злочинів (ØKOKRIM) [8], яка здійснює розслідування злочинів у галузі економіки та екології вже більше 30 років. Ефективним прикладом діяльності ØKOKRIM можуть слугувати такі справи: незаконна їзда на снігоходах в охоронюваній природній зоні, коли двоє людей привезли свій власний снігохід у ландшафтну охоронну зону Setesdal westhei Ryfylkeheiane, також там знаходяться дикі північні олені. Вони обоє були притягнуті до штрафу у розмірі 20 000 NOK за порушення Закону про різноманітність природи і Закону про дорожній рух [9]. Другу справу можна вважати типовою для України, коли власник та генеральний директор звинувачуються в порушеннях Закону про планування і будівництво, який передбачає за такі дії верхню межу санкції – дворічне тюремне ув'язнення. Обидва звинувачуються в тому, що незаконно звели кілька будівель у пляжній зоні в Грімстаді, у межах 100-метрової охоронної зони від урізу моря. Серед іншого, був побудований тенісний корт, підземний коридор, рампа і дорога без належного дозволу. Дві будівельні компанії, Nemato Eiendom і PS Anlegg, були оштрафовані на 300 000 NOK і 200 000 NOK відповідно за порушення Закону про планування і будівництво. Архітектурна компанія BGM Arkitekter була оштрафована на 200 000 NOK за помилкове пояснення публічних повноважень і порушення Закону про планування і будівництво. Ще одна особа по цій справі була оштрафована в розмірі 20 000 NOK за ті самі порушення [10].

Подібний поліцейський орган існує у службі судової поліції Французької національної жандармерії – Центральне управління по боротьбі з нападами на навколишнє середовище і практику охорони здоров'я (OCLAESP). Його метою є розгляд всіх судових процесів, пов'язаних з нападами на навколишнє середовище і здоров'ям населення (забруднення морського середовища, незаконний обіг охоронюваних видів тварин, торгівля токсичними відходами та засобами захисту рослин, захисту флори і фауни (незаконний обіг охоронюваних чи регульованих видів), боротьба з незаконним видобутком золота в Гайані, займаються питаннями, що стосуються азбесту...) [11]. У своїй діяльності, зокрема, керується Екологічним кодексом Французької Республіки. OCLAESP може брати участь у дотриманні режимів пунктів пропуску, поряд зі слідчими командування жандармерії судноплавних водних шляхів (CGVN) і національної ядерної радіологічної комісії біологічного і хімічного осередків (C2NRBC), з контролем контейнерів, організованим у районах портів. У найбільш важливих випадках слідчі OCLAESP можуть діяти як на всій території Франції, так і за її межами [12]. Особливістю французької поліції є те, що Префект паризької поліції має повноваження, якими, у всіх інших комунах країни, користуються мери. Префекту, який має самостійну компетенцію, підпорядковуються пожежні Парижа і муніципальна поліція (у всьому, що стосується харчової, санітарної та екологічної безпеки громадських місць і будівель). Префектура поліції включає Центральну лабораторію, яка, зокрема, займається наглядом за екологічною обстановкою в Парижі.

В Італії існує Підрозділ управління лісами, охороною навколишнього середовища та агробізнесу (CUTFAA) і є структурою «Армії карабінерів». Цей підрозділ було створено в 2016 році (відповідно до вимог Декрету n. 177/2016 «Положення по раціоналізації функцій і поліцій шляхом поглинання Державного лісового корпусу»). Поглинання функцій і персоналу Державного лісового корпусу Національної поліції Італії закінчилося у 2016 році. CUTFAA спеціалізується у галузі «захисту навколишнього середовища, земель і вод, а також у галузі безпеки і контролю в агропродовольчому секторі», тому він розділений на напрями: захист лісів, охорона навколишнього середовища, захист біорізноманіття та парків. Командування лісовими, природоохоронними та агропродовольчими підрозділами ієрархічно залежить від Головнокомандувача карабінерів і

функціонально від міністра аграрної політики в галузі харчових продуктів та лісового господарства в питаннях, що стосуються безпеки та захисту продовольства і лісового господарства. Крім того, відповідальність за командування несе міністр навколишнього середовища і охорони території та моря, який обмежений виконанням конкретних функцій, прямо віднесених до компетенції того ж міністерства [13].

Висновок. Спостерігаючи екологічний регрес у національному законодавстві, що регламентує діяльність поліції, слід зазначити, що це безпосередньо впливає на рівень екологічного правопорядку в країні. Тому, беручи до уваги європейське поліцейське законодавство, внесення змін до чинного законодавства, що регламентує діяльність поліції, є необхідною складовою на шляху до євроінтеграції. Насамперед має бути прийнятий проект Закону України «Про муніципальну варту» [14], оскільки основним її завданням стане функція контролю за використанням та охороною земель, інших природних ресурсів загальнодержавного і місцевого значення.

Список бібліографічних посилань

1. На Рівненщині СБУ викрила керівництво районної поліції в «кришуванні» видобутку бурштину // Служба безпеки України : офіц. веб-сайт. URL: <https://ssu.gov.ua/ua/news/1/category/21/view/517#.aRgMF13T.dpbs> (дата звернення: 19.03.2019).
2. 200 копачів бурштину під час закопування їхніх ям напали на спецпризначенців поліції // Тексти.org.ua : сайт. URL: http://texty.org.ua/pg/news/textynewseditor/read/82921/200_kopachiv_burshtynu_pid_chas_zakopuvanna_jihnih (дата звернення: 19.03.2019).
3. «Бурштинова лихоманка» загрожує Україні екологічною катастрофою // DW : сайт. URL: <https://www.dw.com/uk/бурштинова-лихоманка-загрожує-україні-екологічною-катастрофою/a-19077234> (дата звернення: 19.03.2019).
4. Чорний бурштин. Які держоргани задіяні та що потрібно зробити, аби припинити нелегальний видобуток (Аналітична записка) // Тексти.org.ua : сайт. URL: http://texty.org.ua/pg/article/Oximets/read/87741/Chornyj_burshtyn_Jaki_derzhorgany_zadijani_ta_shho?a_offset= (дата звернення: 19.03.2019).
5. Про створення Управління муніципальної поліції Луцької міської ради : рішення Луцької міської ради від 25.07.07 № 16/14. // Луцька міська рада : офіц. сайт. URL: http://www.lutskrada.gov.ua/UserFiles/File/rada/16_14.doc (дата звернення: 19.03.2016).
6. Статут комунального підприємства Вінницької міської ради «Муніципальна поліція» (нова редакція) : затв. рішенням міської ради від 25.03.2016 № 189 // Вінницька міська рада : офіц. сайт. URL: <http://www.vmr.gov.ua/MunicipalEnreprise/ContentLibrary/4a916ccc-6413-4c8a-96e9-cd7676936816/1/Статут%20КП%20ВМР%20Муніципальна%20поліція.pdf> (дата звернення: 19.03.2019).
7. Бирюков П. Н. Полиция Великобритании // Евразийский юридический журнал : сайт. URL: <https://eurasialaw.ru/nashi-rubriki/politsiya-gosudarstv-mira/politsiya-velikobritanii> (дата звернення: 19.03.2019).
8. National Authority for Investigation and Prosecution of Economic and Environmental Crime in Norway : сайт. URL: <https://www.okokrim.no> (дата звернення: 19.03.2019).
9. Snøscooterkjøring i landskapsvernområde ga 20 000 kroner i bot // National Authority for Investigation and Prosecution of Economic and Environmental Crime in Norway : сайт. URL: <https://www.miljokrim.no/snoescooterkjoring-i-landskapsvernomraade-ga-20-000-kroner-i-bot.5991636-416612.html> (дата звернення: 19.03.2019).
10. Betinget fengsel og bøter for ulovlig bygging i strandsonen // National Authority for Investigation and Prosecution of Economic and Environmental Crime in Norway : сайт. URL: <https://www.okokrim.no/tiltalt-for-ulovlig-bygging-i-strandsonen.6098684-411472.html> (дата звернення: 19.03.2019).
11. Décret n°2004-612 du 24 juin 2004 portant création d'un Office central de lutte contre les atteintes à l'environnement et à la santé publique. NOR: DEFD0400420D Version consolidée au 17 mars 2019. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000000801169> (дата звернення: 19.03.2019).
12. Office central de lutte contre les atteintes à l'environnement et à la santé publique (OCLAESP). URL: <https://www.gendarmerie.interieur.gouv.fr/Notre-institution/Nos-composantes/Au-niveau-central/Les-offices/Office-central-de-lutte-contre-les-atteintes-a-l-environnement-et-a-la-sante-publique-OCLAESP> (дата звернення: 19.03.2019).
13. Decreto legislativo 19 agosto 2016, n. 177 Disposizioni in materia di razionalizzazione delle funzioni di polizia e assorbimento del Corpo forestale dello Stato, ai sensi dell'articolo 8, comma 1, lettera a), della legge 7 agosto 2015, n. 124, in materia di riorganizzazione delle amministrazioni pubbliche. (16G00193) (GU Serie Generale n. 213 del 12-09-2016). URL: http://www.gazzettaufficiale.it/atto/serie_generale/caricaDettaglioAtto/originario?atto.dataPubblicazioneGazzetta=2016-09-12&atto.codiceRedazionale=16G00193&elenco30giorni=false (дата звернення: 19.03.2019).

14. Проект Закону України «Про муніципальну варту» станом на 07.02.2019. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=55192 (дата звернення: 17.03.2019).

Одержано 26.03.2019

УДК 343.121.5(477)

КИРИЛО СЕРГІЙОВИЧ ЩЕРБИНСЬКИЙ,

здобувач Харківського національного університету внутрішніх справ

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ

Удосконалення діяльності державних і недержавних суб'єктів профілактики злочинності неповнолітніх передбачає вивчення досвіду зарубіжних правоохоронних структур. Практика показує, що в багатьох державах досить ефективно використовуються найрізноманітніші форми і методи профілактичної роботи з неповнолітніми.

Розглянемо більш докладно діяльність органів поліції щодо попередження злочинів неповнолітніх за кордоном.

Заслуговує на увагу програма правового виховання, розроблена правоохоронними органами штату Флорида і введена в більшості державних і приватних шкіл. Програма, призначена для учнів 7-8 класів, її завданням є знайомство неповнолітніх з існуючою в суспільстві системою цінностей, основами кримінального права і обов'язками громадянина, а також формування уявлення про те, що чекає на порушників правопорядку.

За допомогою зручної для сприйняття запитань-відповідей форми програма знайомить учнів з законами, що стосуються таких правопорушень, як мародерство, бродяжництво, порушення права володіння, вандалізм, чинення опору при арешті, незаконне володіння та поводження зі зброєю, магазинні крадіжки, автокрадіжки, побиття, підпал, алкогольне сп'яніння, незаконне вживання наркотиків і вбивство. В окремих розділах розглядаються наслідки злочинної діяльності, а також необхідність для суспільства законів і правоохоронних органів, які здійснюють контроль за їх виконанням.

В управлінні поліції Лос-Анджелеса (США) проведено незвичайний експеримент – на практиці випробовувана ефективність програми з профілактики злочинності серед підлітків з відвідуванням виправних установ.

Мета цієї програми полягала в психологічному впливі на підлітків, ще не здійснювали злочинів, але перебувають на обліку в поліції за схильність до правопорушень, зловживання наркотиками тощо.

Батьки підлітків знайомилися з метою і змістом програми і давали письмову згоду на участь в ній дитини. По завершенні програми проводилася повторна бесіда, в ході якої вони дізнавалися про враження, винесених дитиною з відвідин установ, передбачених програмою, і про рекомендовані методи педагогічного впливу на підлітка з метою його перевиховання.

У першому пункті програми передбачалося відвідування поліцейської дільниці, де підліток безпосередньо спостерігав за представниками злочинного середовища, стикався зі своїми однолітками, заарештованими за різні злочини, в тому числі за зловживання наркотиками. Потім співробітник поліції вів підлітка в центр з лікування неповнолітніх наркоманів для ознайомлення з методами лікування, а також суворим режимом утримання хворих. Далі слідувала «екскурсія» в виправний центр для підлітків, де утримуються злочинці у віці від 14 до 20 років, які очікують суду. Підлітка проводили через приймальне відділення, камери попереднього ув'язнення, тюремний двір, знайомили з умовами життя і правилами поведінки осіб, які там утримуються. У супроводі свого «опікуна» (поліцейського) підліток відвідував в'язницю для неповнолітніх злочинців, а також морг [1, с. 181–184].

Повчальний досвід поліції з профілактики підліткової злочинності в Німеччині.

Стратегія боротьби зі злочинністю неповнолітніх в Німеччині будується на основі наступних положень:

- схильність підлітків до вчинення протизаконних дій у багатьох випадках зникає без будь-якого зовнішнього впливу після завершення процесу становлення особистості;
- репресивні заходи з боку державних установ часто призводять до негативних наслідків.

На території Північної Рейн-Вестфалії у всіх великих управліннях поліції були створені спеціальні комісаріати з розслідування злочинів, пов'язаних з наркотиками, сексуальних злочинів, справ про зниклих безвісти особах, з також правопорушень, скоєних неповнолітніми. Комісаріатам був переданий розбір саме тих справ, в яких частіше за інших в ролі винних, жертв або свідків виступають підлітки. Контроль і загальна координація роботи з підлітками здійснюються керівництвом управління поліції. В інформаційній системі управління кримінальної поліції створено спеціальний масив даних про правопорушення, вчинені неповнолітніми. На основі даних, що до нього входять, проводиться аналіз причин і характерних особливостей розвитку злочинності серед підлітків. Результати таких досліджень використовуються під час навчання, підготовки та перепідготовки співробітників поліції.

У Баварії немає єдиної форми організації роботи поліції з правопорушниками-підлітками, хоча в штаті мюнхенської поліції є спеціальні співробітники, що займаються профілактикою злочинності серед неповнолітніх.

На території міста Бремен в рамках кримінальної та охоронної поліції діють спеціальні служби, що у справах неповнолітніх. Функції цих служб чітко розмежовані. Спеціальні служби охоронної поліції займаються профілактикою злочинності серед неповнолітніх, з кримінальної поліції – розслідуванням правопорушень, вчинених дітьми і підлітками.

У поліції міста Гамбург використовується аналогічний принцип організації роботи з неповнолітніми правопорушниками. Єдиною особливістю є те, що в апараті кримінальної поліції, створена спеціальна служба, що займається розслідуванням тільки насильницьких злочинів, скоєних підлітками та молоддю.

В організації структури поліції землі Гессен відсутні спеціальні служби у справах неповнолітніх правопорушників. Основна увага тут приділяється підготовці і використанню спеціальних співробітників поліції, які в складі комісаріатів займаються розслідуванням правопорушень, скоєних підлітками. У найближчі роки планується створити для цього спеціальні групи дізнання та комісаріати.

У Нижній Саксонії поліція при розслідуванні справ про правопорушення неповнолітніх працює в тісному контакті з іншими соціальними службами. Така співпраця передбачає чітке розмежування функцій поліції і обов'язків відповідних соціальних служб. Для цього при земельному відомстві кримінальної поліції і деяких поліцейських ділянках введена нова посада – уповноважений по вирішенню питань, пов'язаних з правопорушеннями неповнолітніх.

Аналогічні структури діють і в межах землі Рейнланд-Пфальц.

Не менш цікавим є досвід роботи поліції і в інших європейських країнах.

У 1971 р МВС Великобританії направило всім начальникам поліції циркулярний лист, в якому рекомендувалося створити при поліцейських управліннях відділи (відділення) по залученню громадськості. Штати таких відділів (відділень) повинні складати 2 % поліцейських сил.

У загальні обов'язки цих відділів (відділень) входять: дії по залученню громадськості та батьків для здійснення контролю за поведінкою і вихованням дітей; встановлення зв'язків з молоддю, асоціаціями квартиронаймачів, церквою і іншими організаціями; проведення бесід в школах; проведення роз'яснювальної роботи з неповнолітніми та іншим населенням про функції та завдання поліції, ознайомлення з її діяльністю; підбір поліцейських кадрів, залучення до роботи в поліції молоді, налагодження роботи «спеціальних поліцейських сил» по залученню громадськості та неповнолітніх до попередження правопорушень.

У поліцейських префектурах департаментів Франції засновані підрозділи з попередження дитячої та молодіжної злочинності та координації дій всіх служб в області соціальної превенції, що знаходяться під контролем префекта поліції і сил національної жандармерії.

Варто згадати і досвід Японії, де з 1980 року функціонує сім центрів у справах неповнолітніх, що знаходяться у веденні головного поліцейського управління. Аналогічні центри створюються також під егідою поліцейських органів префектур і муніципалітетів. Крім того, в 1978 р в країні було створено 548 центрів у справах неповнолітніх в містах, населених пунктах і селах [2, с. 188–189].

Висновок. Аналіз практики діяльності спеціалізованих суб'єктів, функціонально призначених здійснювати профілактику правопорушень неповнолітніх за кордоном, дозволяє виділити три основні напрями цієї роботи:

– *перший напрям* – це створення правового поля для діяльності інституту ювенальної превенції, впровадження новітніх соціальних технологій, соціально-правових конструкцій і недержавних структур. Причому в значній кількості країн Заходу цей інститут введений досить давно і за багато років свого існування довів не тільки свою життєздатність, але і безумовну необхідність;

– другий напрям пов'язаний зі створенням спеціалізованих судів, які відіграють в системі профілактики правопорушень неповнолітніх основну організуючу і координуючу роль, що є ядром ювенальної превенції.

Список бібліографічних посилань

1. Бакаев А. Л. Система профилактики правонарушений несовершеннолетних. М., 2004. С. 181–164.
2. Гусейнов А. Б. Профилактика правонарушений несовершеннолетних за рубежом. *Теория и практика общественного развития*. 2010. № 3. С. 186–189.

Одержано 26.03.2019

УДК 340.132.1

АНАТОЛІЙ МАТВІЙОВИЧ ШУЛЬГА,

доктор юридичних наук, доцент,

професор кафедри загальноправових дисциплін факультету № 6

Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0001-7634-3665>

СПІВВІДНОШЕННЯ ПОВЕДІНКИ РОБОТА І ЛЮДИНИ: ПЕРВИННІ ЮРИДИЧНІ ТЕРМІНОПОНЯТТЯ

Існування *робототехніки* припускає, що вирішення правозастосовчої проблеми встановлення суб'єкта юридичної відповідальності) залежить від наявності або відсутності зв'язку дій *робота* і дій *людини*. У даному плані важливо розрізнявати: 1) *неавтономні роботи* (далі – НР); 2) *автономні роботи* (далі – АР); 3) *гібридні роботи* (функціонують як НР, або як АР).

Поведінковою одиницею зовнішнього виразу функціонування НР є «роботодія людини-оператора». *Поведінковою одиницею зовнішнього виразу функціонування АР* є «автономна роботодія». Впровадження у науковий обіг понять *роботодія людини-оператора* і *автономна роботодія* («автономна машинодія») є доцільним з точки зору необхідності розрізнення, розмежування дій людини і дій АР, оскільки традиційно в юриспруденції «дія» являє собою зовнішній прояв свідомості і волі людини (поняттям «діяння» охоплюються такі форми поведінки як «дія» і «бездіяльність»). *Роботодія людини-оператора* – це елемент (стадія, частина) юридично значущої дії (поведінки) людини, прямий прояв її свідомості і волі в поведінці керованого нею НР. *Роботодія людини-оператора* – це *дія людини як юридичний факт*. *Роботодія людини-оператора* – це *дія НР, спричинена дією людини-оператора*. Прикладом роботодії людини-оператора може бути керування польотом дрону, обладаного відеокамерою з метою отримання певного відеозапису. В сучасних умовах зазначеного роду дії часто-густо демонструє *злочинна діяльність*, зокрема, – терористична. Так, в РФ «бандити готували теракти... з застосуванням дронів» [1]. Загалом на сьогодні у терористичній діяльності використовуються малорозмірні безпілотні літальні апарати (літакового, вертолітного типу) не тільки для розвідки, але і як зброю, знаряддя завдання шкоди, для здійснення суто бойової ударної дії (приклад: спроба атакувати російські військові об'єкти в Сирії 6.01.2018 р.) [2].

Автономна роботодія – це відносно самостійна юридично значуща дія АР, котра не є прямим поведінковим проявом свідомості і волі людини. Автономна роботодія не є дією людини як юридичним фактом. Автономна роботодія як юридичний факт являє собою є відносно самостійний зовнішній прояв функціонування *штучного інтелекту* (програмного забезпечення) АР. За правовою кваліфікацією роботодія людини-оператора, як і автономна роботодія може бути *правомірною* або *протиправною*. У зв'язку з чим доцільно також розрізнявати *військово-бойові АР* і *цивільні АР* (промислові, сервісні, медичні АР тощо). На відміну від військово-бойових, цивільні АР не призначені для *правомірного завдання шкоди*. Спричинена АР «шкода» в її юридичному розумінні – це «майнова шкода», «моральна шкода», «тілесне ушкодження», «захворювання», «смерть» тощо. З огляду на «бойові роботи і закони війни» і досвід «війни в Афганістані та Іраку» [3], відповідні *факти військової практики* свідчать, що проблема правомірності («законності») і протиправності («протизаконності») дій *військово-бойових АР* на сьогодні знаходиться у стані її перманентної актуалізації. Приміром, першим варіантом першого у світі багатофункціонального бойового робота «Gladiator» дистанційно керує *operator* за допомогою контролера PlayStation,

але його програмне забезпечення оновлюється і може бути модернізованим до такого рівня, коли управління роботом повністю здійснюється процесором [4].

Висновок. Юридичний аналіз співвідношення поведінки робота і людини об'єктивно припускає необхідність використання термінопонять «роботодія людини-оператора», «автономна роботодія».

Список бібліографічних посилань

1. Террокоптер: как бандиты с помощью дрона хотели взорвать МВД и ФСБ // СМІ2 : сайт. URL: <https://smi2.ru/article/44975560> (дата звернення: 25.03.2019).
2. Минобороны об атаке российских баз в Сирии дронами: С такими технологиями террористы могут нанести удар в любой стране // Комсомольская правда : сайт. URL: <https://www.crimea.kp.ru/daily/26777.1/3812592/> (дата звернення: 25.03.2019).
3. Singer P. W. Military Robots and the Laws of War. *The New Atlantis*. 2009. No. 23. P. 25–45. URL: <https://www.thenewatlantis.com/publications/military-robots-and-the-laws-of-war> (дата звернення: 25.03.2019).
4. Правовые вопросы ближайшего будущего: роботы-убийцы // ПРАВОРУ : сайт. URL: <https://pravo.ru/review/view/94866/> (дата звернення: 25.03.2019).

Одержано 26.03.2019

УДК 342.951

ОЛЕКСАНДР ОЛЕКСАНДРОВИЧ ЮХНО,

доктор юридичних наук, професор,

завідувач кафедри кримінального процесу та організації досудового слідства

факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0002-4771-0531>

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ ТА ВДОСКОНАЛЕННЯ ПОЛІЦЕЙСКОГО ПРАВА

Реформування міліції в поліцію на Україні явно затрималося, оскільки намагання приєднатися до міжнародної спільноти, і зокрема до Європейського союзу вимагало цього ще задовго до їх перейменування. Вказаний процес й на сьогодні йде досить довго, безпланово і за відсутності реальної та обгрунтованої національної концептуальної програми, оскільки таке реформування не опирається на наукові дослідження та відповідну наукову експертизу. Не зважаючи на виклики сьогодення, наочно реформування поліції в основному має у своєму розвитку лише напрям щодо патрульної та дорожньої поліції (налічується 12 тисяч в 32 містах), хоча цього вимагає й вся система Національної поліції України. Про вказане підтвердив й очільник Національної поліції Арсен Аваков, який зазначив, що Національна поліція йде шляхом реформ. І ключовою оцінкою для поліції є довіра людей [1, с. 2]. Будь-яке реформування не може бути закінченим з огляду на постійну зміну політичних, економічних, суспільних і соціальних викликів і стану криміногенної обстановки в країні та ін. У зв'язку з вищезазначеним, науковий підхід до визначення проблеми повинен здійснюватись постійно, що вимагає об'єднання і зусиль багатьох галузей науки. Вказаному б сприяло формування й удосконалення Поліцейського права. Згідно генезису Поліцейське право як наука почала формуватись на території нашої держави ще у XIX столітті. Але на той час поняття «поліція» та «адміністрація» деякою мірою ототожнювались. За радянських часів термін «поліція» у юриспруденції не застосовувався з ідеологічних поглядів. За визначенням В. Гвоздецького, здобуття Україною політичної незалежності, її демократичний розвиток був безперечно об'єктивним чинником, що суттєво змінює геополітичну ситуацію в Європейському регіоні і відповідає виправданим бажанням народу України. У державі важливим суб'єктом системи внутрішньої безпеки були органи внутрішніх справ, а на сьогодні поліція. Нині українська поліція продовжує та перебуває в стадії реформування. Однак, на думку багатьох політиків, правоохоронців і дослідників, її проведення в поліції до недавня було частковим, неповним та епізодичним. Квінтесенцією нового підходу до діяльності поліції має бути зосередження основних зусиль на її пріоритетних напрямках, спрямованих на захист прав та свобод людини і громадянина в умовах становлення демократичних перетворень. У зв'язку з цим поліція повинна керуватися новою філософією поліцейської діяльності, в основі якої стоїть перехід від

реактивної моделі, тобто реагування та розслідування злочинів, а також покарання злочинців, до проактивної моделі – служіння громадянам з акцентом на попередження злочинів та співпрацю поліції з населенням на основі системи «поліція – народ – партнери», що ми підтримуємо. Звідси – значно зростає значення поліції стосовно соціальної компетенції, зокрема тісного співробітництва з державними установами, муніципальними, громадськими і політичними організаціями та окремими громадянами. В основу наукових досліджень у галузі поліцейстики мають бути покладені основні функції поліції: превентивна, репресивна, соціальна. І якщо у виконавчій поліцейській діяльності повинна відчуватися воля державної влади, то це означає, що в ній має втілюватися відповідний захист прав і свобод громадян, зокрема на досудовому розслідуванні кримінальних проваджень та їх розгляді у судових інстанціях. Поліцейська сфера має розглядатися у контексті втілення в життя міжнародно-правових стандартів щодо підтримання правопорядку, визначених Генеральною Асамблеєю ООН та Радою Європи основними принципами діяльності поліцейських організацій, зважаючи на те, що головне призначення поліції це служіння суспільству, зокрема надання послуг і допомоги тим членам громади, які з особистих, економічних, соціальних чи інших причин потребують негайної допомоги та захисту. Тобто поліція як репресивний інструмент держави має перетворитися на «товариша і помічника для громадян». Нині Українські науковці взяли обґрунтований курс на формування в Україні поліцейського права як самостійної галузі сучасного права і науки, що регулює історично сформовані суспільні відносини у сфері державного управління правоохоронної діяльності, регламентує діяльність поліції та застосування адміністративного примусу, гарантування внутрішньої безпеки держави в цілому. За допомогою поліцейського права можна було б оптимально визначити склади адміністративних правопорушень та відповідальність за їх вчинення, регламентувати порядок застосування засобів прямого адміністративного та кримінального примусу, в тому числі спеціальних засобів, вогнепальної зброї, провадження у справах про адміністративні правопорушення, ліцензійно-дозвільну систему, порядок запровадження на території України спеціальних режимів та запровадження розслідування кримінальних проступків. На сучасному етапі розвитку суспільства поліцейське право має також визначати структуру та повноваження державних органів виконавчої влади, наділених поліцейськими функціями. Окремо мають бути виділені норми, які б захищали права та свободи громадян від неправомірних дій органів, наділених поліцейськими функціями, зокрема досудового розслідування. До таких органів у нашій країні мають бути віднесені поліція, органи державної безпеки, податкова, митна, пенітенціарні органи, прикордонна служба, державні інспекції та громадяни, які виконують функції охорони громадського порядку та цивільного контролю. Перелік цих органів має бути вичерпний, і додатковими повноваженнями вони можуть бути наділені лише законодавцем. У сучасних умовах визначення організаційних і правових засад поліцейського права набуває особливого значення, що пов'язано з багатьма причинами, найголовнішими з яких є: реалізація великого обсягу функцій правоохоронними органами нашої держави. Так, зокрема, МВС України і Національна поліція України фактично в тому чи іншому обсязі виконує (в залежності від наданих повноважень) всі правоохоронні функції, включаючи юридичний захист своїх працівників; покладення на працівників МВС України та поліції значних за обсягом та значимістю повноважень; зокрема, вони користуються статусом представника влади, який має застосовувати заходи адміністративного примусу, фізичного впливу, спеціальні засоби та вогнепальну зброю, превентивні заходи та ін. Ця особливість свідчить, що саме діяльність працівників поліції має бути чітко регламентована, інакше вона може стати протиправною та незаконною; наявність великої чисельності правоохоронців та розгалужені системи їх структурних підрозділів, а також високі вимоги до службової дисципліни, особливі умови проходження служби; забезпеченість поліцейськими засобами озброєння, спеціальної та іншої техніки, засобами зв'язку, протиправне застосування яких може порушити конституційні права та свободи людини і громадянина або спричинити втягнення правоохоронних органів у політичну боротьбу для досягнення політичних цілей. Вирішенню цих питань заважає низка обставин, зокрема недостатній ступінь законодавчого та нормативно-правового забезпечення правоохоронної діяльності. Значна кількість нормативно-правових актів, що регламентують діяльність поліції, роблять це не прямо, а опосередковано, причому часто не лише уточнюючи компетенцію поліції, а й покладаючи на неї нові обов'язки і повноваження, не визначаючи механізмів їх реалізації тощо. Розв'язанню цих проблем сприяла б кодифікація поліцейського законодавства України, яке б відповідало вимогам, що ставляться Європейським співтовариством до поліцейської діяльності захисту прав та основних свобод людини і громадянина в умовах

демократії [2, с. 26], що ми підтримуємо. Втім підняті питання підлягають окремому дослідженню або науковому вивченню.

Список бібліографічних посилань

1. Нам вдалося створити правоохоронний орган з новою філософією, новими принципами діяльності / Департамент комунікації Нац. поліції України. *Міліція України – Police*. 2017. Спецвип. Лип.-серп. С. 2.
2. Гвоздецький В. Поліцейська – наука про поліцію. *Міліція України – Police*. 2017. Спецвип. Лип.-серп. С. 26.

Одержано 26.03.2019

УДК 342.7

ОЛЕНА ГЕННАДІЇВНА ЮШКЕВИЧ,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри загальноправових дисциплін факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0003-0024-6070>

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВАХ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПАТРУЛЬНИМИ ПОЛІЦЕЙСЬКИМИ

Майже чотири роки на вулицях міст України несуть службу патрульні поліцейські (патрульні). До основних їх завдань віднесено забезпечення публічного порядку і громадської безпеки; забезпечення безпеки осіб, захисту їх прав, свобод та законних інтересів; запобігання та припинення кримінальних та адміністративних правопорушень, в окремих випадках притягнення винних до адміністративної відповідальності; взаємодія із суспільством; забезпечення безпеки дорожнього руху [1].

Виконуючи покладені завдання, патрульні поліцейські не завжди дотримуються чинного законодавства.

Говорячи про профілактику та запобігання кримінальних та адміністративних правопорушень, слід акцентувати увагу, що за відсутності достатньої кількості службових автомобілів ефективно цілодобово патрулювати території обслуговування з метою забезпечення належної охорони громадського порядку, громадської безпеки та контролю за дотриманням правил дорожнього руху, забезпечення його безпеки не уявляється можливим та, насправді, не відбувається. Лише на початку роботи у 2015 році можна було спостерігати за цим процесом. Сьогодні екіпаж патрульних курсує за чітко визначеним маршрутом, і, навіть за наявності дрібних адміністративних правопорушень, зовсім не реагує. Взагалі ніяк не відчувається робота щодо спілкування і співпрацю із суспільством, не реалізовується підхід «поліція та громада» з метою підвищення рівня громадської безпеки, запобігання вчиненню правопорушень та встановлення довірливих відносин між поліцією та населенням.

Стосовно припинення адміністративних правопорушень практика показала, що на виклик патрульні намагаються прибувати вчасно і вирішувати конфліктну ситуацію з урахуванням всіх спірних позицій. Проте не завжди затримують правопорушників та доставляють їх до місцевих відділків поліції у зв'язку із паперовою тяганиною; у більшості випадків відмовляються приймати заяви від потерпілих, посилаючись на відсутність повноважень вирішувати справи щодо кримінальних, цивільних правовідносин та інших правовідносин; іноді все ж трапляються випадки перевищення службових повноважень поліцейськими щодо застосування заходів забезпечення провадження в справах про адміністративні правопорушення (адміністративне затримання особи, особистий огляд, огляд речей і вилучення речей та документів, у тому числі посвідчення водія, тимчасове затримання транспортного засобу, відсторонення водіїв від керування транспортними засобами) та заходів примусу (особливо фізичного впливу (сили) та спеціальних засобів обмеження рухомості) [2, 3].

Є також питання й до патрульних щодо притягнення до адміністративної відповідальності осіб в межах провадження у справах про адміністративні правопорушення.

По-перше, не виконуються основні завдання провадження в справах про адміністративні правопорушення (ст. 248 КУПАП [3]), а саме своєчасне, всебічне, повне і об'єктивне з'ясування

обставин кожної справи, вирішення її в точній відповідності з законом, забезпечення виконання винесеної постанови, а також виявлення причин та умов, що сприяють вчиненню адміністративних правопорушень, запобігання правопорушенням, виховання громадян у дусі додержання законів, зміцнення законності. На нашу думку, притягнення особи, зокрема, водія, до адміністративної відповідальності за 30 хвилин часу є незаконним та таким, що порушує права людини, за випадками, коли особа визнає свою вину.

По-друге, порушується порядок розгляду справи про адміністративне правопорушення (ст. 279 КУПАП [3]). Зокрема, уповноважений орган (посадова особа) при розгляді справи про адміністративне правопорушення зобов'язаний з'ясувати: чи було вчинено адміністративне правопорушення, чи винна ця особа в його вчиненні, чи підлягає вона адміністративній відповідальності, чи є обставини, що пом'якшують і обтяжують відповідальність, а також інші обставини, що мають значення для правильного вирішення справи. При накладенні стягнення необхідно враховувати характер вчиненого правопорушення, особу порушника, ступінь його вини, майновий стан, обставини, що пом'якшують і обтяжують відповідальність (ч. 2 ст. 33 КУПАП [3]).

Окреме питання виникає щодо відсутності належних є доказів, які містять інформацію щодо предмету доказування. Так, протоколи про адміністративні правопорушення та постанови у справі складаються й виносяться без показань технічних приладів та технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису чи засобів фото- і кінозйомки. Отже, відсутність фіксації правопорушення із застосуванням технічних засобів призводить до незаконних дій та рішень патрульних.

По-третє, порушуються права особи, яка притягається до адміністративної відповідальності (ст. 268 КУПАП [3]), а саме: знайомитися з матеріалами справи, давати пояснення, подавати докази, заявляти клопотання; при розгляді справи користуватися юридичною допомогою адвоката, іншого фахівця у галузі права, який за законом має право на надання правової допомоги особисто чи за дорученням юридичної особи, виступати рідною мовою і користуватися послугами перекладача, якщо не володіє мовою, якою ведеться провадження; оскаржувати постанову у справі [4]. Зокрема, це стосується права особи на правову допомогу. Під час оформлення працівником поліції постанови про накладення штрафу, особа має право подати письмове клопотання та усно з метою відеофіксації на пристрої поліцейського з проханням надати можливість скористатися послугою адвоката та відкласти для цього розгляд питання про накладення штрафу. У відповідності зі ст. 268 КУПАП, статтями 59, 64 Конституції України поліцейський зобов'язаний надати вам можливість скористатись послугою адвоката та надати для цього необхідний час. Однак, часто поліцейські ігнорують зазначені конституційні права водіїв і, відповідно, відмовляють у відкладенні розгляду справи. Хоча відмова поліцейського в наданні можливості скористатись послугою адвоката є підставою для визнання постанови про накладення штрафу незаконною. У цей же час неподання водієм клопотання про необхідність юридичної допомоги розцінюється як відсутність у водія потреби в правовій допомозі [5].

Підсумовуючи, слід наголосити на необхідності постійного професійного вдосконалення, підвищення кваліфікації патрульних поліцейських з метою забезпечення захисту прав, свобод, інтересів людини і громадянина в Україні.

Список бібліографічних посилань

1. Про затвердження Положення про патрульну службу МВС : наказ МВС України від 02.07.2015 № 796 // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0777-15> (дата звернення: 23.03.2019).
2. Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 23.03.2019).
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення : закон УРСР від 07.12.1984 № 8073-X // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80732-10> (дата звернення: 23.03.2019).
4. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо офіційного тлумачення положення частини першої статті 276 Кодексу України про адміністративні правопорушення : від 26.05.2015 № 5-рп/2015 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-15> (дата звернення: 23.03.2019).
5. Штраф поліції без присутності адвоката – незаконний. URL: <https://lexinform.com.ua/yuridychna-praktyka/shtraf-politsiyi-bez-prysutnosti-advokata-nezakonnij/> (дата звернення: 23.03.2019).

Одержано 26.03.2019

UDC 351.74(4)(091)

N. L. HORBACH,

Kharkiv National University of Internal Affairs;

 <https://orcid.org/0000-0002-1965-9027>;

T. M. KALCHENKO,

Kharkiv National University of Internal Affairs;

 <https://orcid.org/0000-0003-2153-5883>

HISTORICAL NEED TO CREATE POLYCEISTICS

The main aim of the police in the absolutist state was doing a great favour to its residents. The monarch of that period considered common people not to be able to arrange their lives, so the police had to help people live happy. The legislation of the absolutist period defined the police as a special hierarchy, with the care of welfare, security and the structure of society. Before the reforms of the 60th of the XIX century, the activities of the police did not imply a legal organization. At the same time a police officer should be a permanent guard against anyone and everything, which in the peaceful time of a state could violate order, health, personal and property inviolability of both the whole society and its individual members. He should have been a nurse, chemist, architect, censor, prosecutor, permanent assistant to the judicial investigator, bailiff, messenger, tax collector, excise warden, agent of various departments, executor of prescriptions.

Therefore, the police could hardly ever work. In other words they did nothing. The abundance of police rules led to the fact that they turned into arbitrariness or useless constraint for the population.

In the nineteenth century the political conditions of European states began to change. The person's personality was brought to the fore. State police establishments were changed. Their reforms were expressed in gradually reducing of police activities, since everything that is successfully accomplished by individuals, corporations, made government intervention meaningless. The historical significance of the police is that it was one of the ways to establish the state, but that time the police could not make a solid basis for the further development of the state. The only thing they could create was the impossibility of resisting the state power of the townsfolk depressed by preventive measures. Police practice needed theory. For the first time two fundamental areas of policing were identified – ensuring the security and welfare of society.

Polyceistics as a science was created in Western Europe in the second part of the 17th century. All of these monarchies were powerful centralized administrative and command state systems. The police turned out to be its center and supervised everything, overseeing everything, had to intervene in everything, to ensure what is now called “public order” and “security”, and in the legal language of that time it was designated “decency” (safety), «accomplishment» (ensuring the development of society). The increase in the size of these countries prompted the government to reform the police and create a legal basis for its activities. So there is a police law, police code – laws on the improvement and decency.

Reference list

1. Горожанин А. В. Полицейстика и идея государственности в истории правовых учений (историко-правовой аспект) : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01. СПб., 2000. 406 с.
2. Андреева И. А. Основные этапы развития полицейской системы Франции (вторая половина XVII – начало XXI века). *Современное право*. 2011. № 7. С. 151–154. URL: <https://www.sovremennoepravo.ru/m/articles/view/Основные-этапы-развития-полицейской-системы-Франции-вторая-половина-XVII-начало-XXI-века> (accessed March 19, 2019).

Одержано 26.03.2019

Розглянуто роль поліції у країнах Західної Європи та необхідність створення нової науки поліцейстики. Зазначено, що робота поліції на той час вимагала теоретичної основи, і у середині XVII століття з'явилась наука поліцейстика.

Відомості про авторів:

Наталія Львівна ГОРБАЧ, старший викладач кафедри іноземних мов факультету № 1

Харківського національного університету внутрішніх справ;

Тетяна Михайлівна КАЛЬЧЕНКО, старший викладач кафедри іноземних мов факультету № 1

Харківського національного університету внутрішніх справ

Наукове видання

СУЧАСНА ЄВРОПЕЙСЬКА ПОЛІЦЕЇСТИКА ТА МОЖЛИВОСТІ
ЇЇ ВИКОРИСТАННЯ В ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Збірник тез доповідей учасників
міжнародної науково-практичної конференції

(Харків, 11 квітня 2019 р.)

Відповідальні за випуск: *О. І. Безпалова, П. О. Білоус, Н. О. Волошина*
Редагування списків бібліографічних посилань: *С. С. Тарасова, П. О. Білоус*
Комп'ютерне верстання: *А. О. Зозуля*
Дизайн обкладинки: *І. Є. Єсіна*

Формат 60x84/8. Ум. друк. арк. 31,27. Обл.-вид. арк. 27,81.
Тираж 20 пр. Зам. № 2019-8.

Видавець і виготовлювач –
Харківський національний університет внутрішніх справ,
просп. Льва Ландау, 27, м. Харків, 61080.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3087 від 22.01.2008.